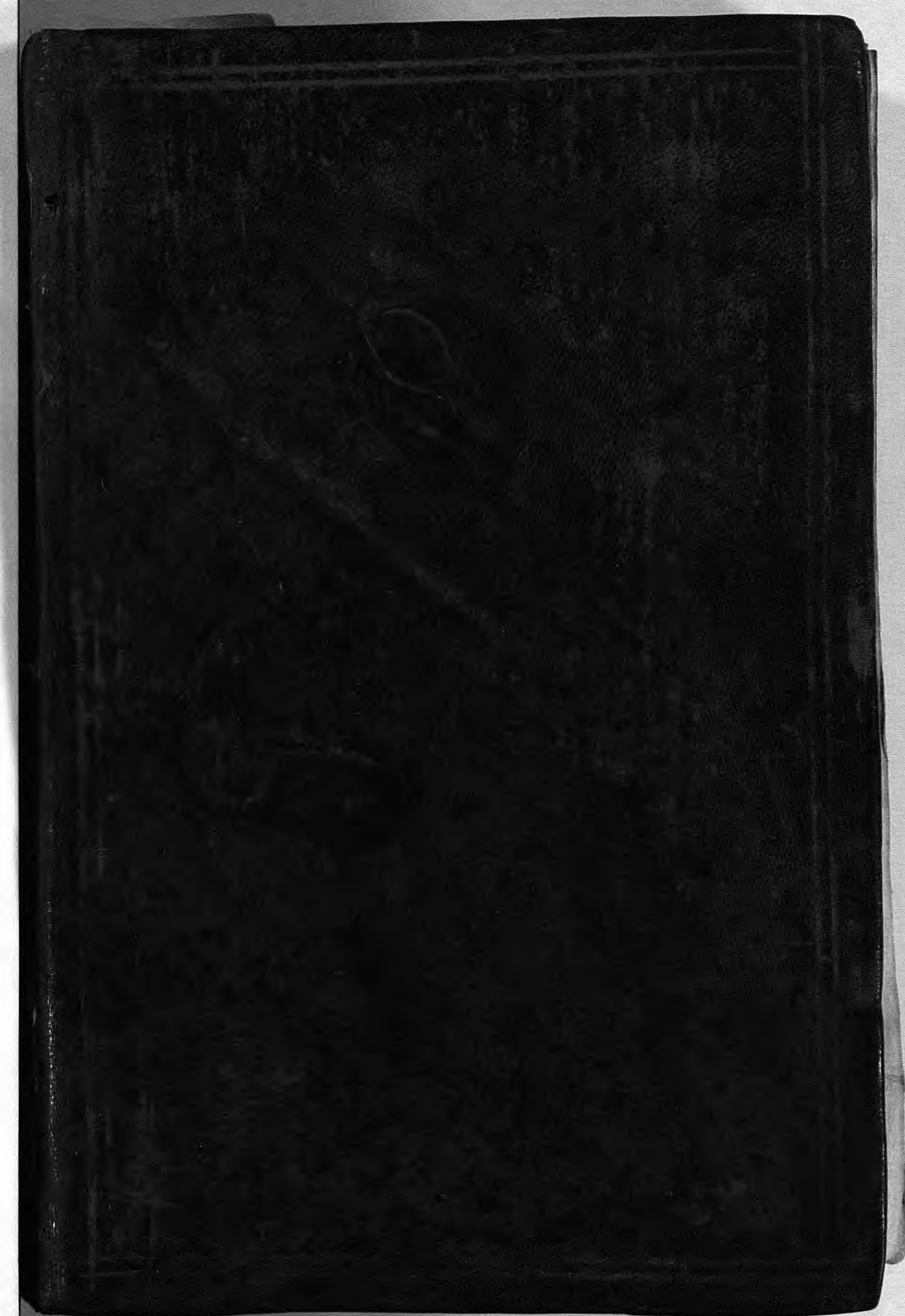

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

№ 16 -

Μερίν 19/5/27

[Handwritten signature]

375

Η
ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

ΜΕΤΑ

ΨΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ,

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΦΑΡΜΑΚΙΔΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ,

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ω Ν

ΤΑ

ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ, ΛΟΥΚΑΝ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΓΓΕΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΕΡΜΟΥ ΠΑΡΑ ΤΗ ΚΑΠΝΙΚΑΡΕΑ

1842.

Ρρ. Εκ. 4052

*Πατριάρχης
Φωτεινός
Θεολόγος*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΑΓΓΛΟΝ

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΤΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΑ

ΤΕΣΣΑΡΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ,

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ω Ν

ΤΑ

ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ, ΛΟΥΚΑΝ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΓΓΕΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΕΡΜΟΥ ΠΑΡΑ ΤΗ ΚΑΠΝΙΚΑΡΕΑ

1842.

Ἐξῆλθε τῶν τυπογραφικῶν πιεστηρίων καὶ ὁ Β' τόμος τῆς καινῆς Διαθήκης, βραδύτερον μὲν, ἢ ὅσον ἔδει, διὰ τινὰς περιστάσεις ἀνωτέρας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ παχύτερος ἢ ὅσον ἐξ ἀρχῆς ἐλογίσθη. Περιέχει δὲ τὰ τρία λοιπὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια. Ἐλπίζεται, ὅτι οἱ ἄλλοι τόμοι θέλουσιν ἐκδίδεσθαι ταχύτερον.

Ὅσοι κατεγράφησαν συνδρομηταί, παρακαλοῦνται, λαμβάνοντες ἑκάστον τόμον, νὰ καταβάλλωσιν ἀμέσως καὶ τὴν τιμὴν αὐτοῦ, ἥτοι δραχμὰς ἕξ, πρὸς ἀπάντησιν τῆς πολλῆς δαπάνης. Ἐξ οἰκείας, ὡς νομίζομεν, προαιρέσεως, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ συγγράμματος ψυχοσωτήριον ὠφέλειαν, κατεγράφησαν συνδρομηταί· ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ὀφείλουσι νὰ καταβάλλωσι καὶ τὴν τόσον μετρίαν τιμὴν.

Ἐν Ἀθῆναις 1842. Αὐγούστου 29.

Θ. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

ΜΑΡΚΟΣ ὁ εὐαγγελιστὴς, υἱὸς μὲν γέγονε Μαρίας, τῆς δεξιωσαμένης ἐν τῇ ἐαυτῆς οἰκίᾳ τοὺς ἀποστόλους· ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἰωάννης, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι (α) τῶν ἀποστόλων εὐρίσκομεν. « Συναγόμενοι γάρ, φησιν, ὁ Πέτρος ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς μητρὸς Ἰωάννου, τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου, οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι καὶ προσευχόμενοι. » Καὶ καταρχὰς μὲν συνεῖπετο Βαρνάβᾳ, τῷ θείῳ αὐτοῦ, καὶ Παύλῳ, καθὼς ἢ τε βίβλος τῶν Πράξεων παριστᾷ (β), καὶ Παῦλος, ἐν ἐπιστολαῖς μνήμην αὐτοῦ ποιούμενος, τῇ τε πρὸς Κολασσαεῖς (γ) καὶ τῇ πρὸς Τιμόθεον δευτέρᾳ (δ)· εἶτα τῷ Πέτρῳ συνῆν ἐν Ῥώμῃ, ὡς ἡ πρώτη αὐτοῦ ἐπιστολὴ δείκνυσιν, ἐν ἣ καὶ υἱὸν αὐτοῦ κατὰ πνεῦμα τὸν Μάρκον οὗτος ὠνόμασε (ε), παρ' οὗ καὶ ὅλον τὸν τοῦ εὐαγγελίου λόγον ὁ Μάρκος μεμάθηκεν. Ἐπειτα συνεγράφατο τὸ εὐαγγέλιον, ὡς μὲν ἱστορεῖ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς (1), ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ, κατὰ δὲ τὸν Χρυσόστομον (2), ἐν Αἰγύπτῳ, παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ πιστῶν, μετὰ ἔτη δέκα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀναλήψεως. Συμφωνεῖ δὲ τῷ Ματθαίῳ λίαν, πλὴν ὅσον ἐκεῖνός ἐστι πλατύτερος. Χρὴ δὲ καθόλου γινώσκειν, ὡς οἱ εὐαγγελισταὶ ποτὲ μὲν κατὰ τάξιν ἀπαγγέ-

(α) Πράξ. ΙΒ', 12.

(β) Πράξ. ΙΒ', 25. ΙΕ', 37. 39.

(γ) Κολοσ. Α', 10.

(δ) Β' Τιμ. Δ', 11.

(ε) Α' Πίτρ. Ε', 13.

(1) Ἐν τῷ ἔκτῳ τῶν Ὑποτυπώσεων

λόγῳ κατὰ τὸν εἰς τὸν Μάρκον πρόλογον τοῦ Σωφρονίου.

(2) Τομ. Ζ'. Σελ. 7. Β.

λουσι τὰς διδασκαλίας καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, νόμῳ ἱστορίας· ποτὲ δὲ, οὐ τηροῦσι τάξιν, σπεύδοντες εἰς μόνον τὸ ἀπαγγέλλειν αὐτά.

ΚΕΦ. Ι, 1 Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ,
2 υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις·

Εὐαγγέλιον νῦν ὁ Μάρκος, τὴν κεινὴν Διαθήκην, τὴν νέαν νομοθεσίαν τοῦ Χριστοῦ κέκληκε· διὰ τί δὲ οὕτως αὐτὴν ὠνόμασεν, εἴρηται ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, ἐνθα περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν εὐαγγελίων προδιείληπται. Φησὶ δὲ ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς, ὅτι ἀρχὴ τῆς νέας νομοθεσίας Χριστοῦ οὕτω γέγονεν, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· λέγει δὲ Μαλαχίαν καὶ Ἠσαΐαν. Εἴτα τίθησι καὶ τὰ ῥητὰ τῶν προφητῶν, ἵνα μάθῃς, ὅτι τοιαύτη ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου γέγονεν, οἷαν ταῦτά φασιν. Ταῦτα δὲ φασιν, ἀρχὴν αὐτοῦ γενήσεσθαι τὸν Ἰωάννην, ὡς ἀναπτυσσόμενα δείξουσιν. Ἐπεὶ γὰρ πάντες οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον (α), ἔδει τοῦτον, τέλος ὄντα τῆς Παλαιᾶς, ἀρχὴν γενέσθαι τῆς Νέας. Ἀλλὰ διαιρετέον ἰδίᾳ τῶν δύο προφητῶν τὰ ῥητὰ.

2 «Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου·

Μαλαχίου μὲν τὸ ῥητόν· εἴρηται δὲ περὶ τούτου σαφῶς ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ εἰκοστοῦ κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου· καὶ περιττὸν τὰ αὐτὰ πάλιν εἰς μέσον ἄγειν.

3 Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.»

[Ἐτοιμάζει (Ι) μὲν τὴν ὁδὸν Κυρίου, ὁ τὴν ἀρετὴν ἐργαζό-

(α) Ματθ. ΙΑ', 13.

(Ι) Ταῦτα ἐν τῷ περισελιδίῳ παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις·

μενος· οὐκ εὐθείας δὲ ποιεῖ τὰς τρίβους αὐτοῦ, ὁ μὴ πρὸς εὐαρέστησιν θεοῦ, ἀλλὰ δι' ἀνθρωπαρέσκειαν, ἢ τινα σκοπὸν οὐκ ἀγαθόν, ταύτην ἐργαζόμενος. Οὗτος τὸν μὲν πόνον τῆς ἐτοιμασίας ὑφίσταται· τὸν δὲ θεὸν οὐκ ἔχει ταῖς τοιαύταις τρίβουσ ἐμπεριπατοῦντα.]

Τοῦτο τοῦ Ἠσαΐου ἐστίν· ἡρμήνευται δὲ καὶ τοῦτο πάλιν ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, καὶ ζητεῖ ἐκεῖ. Τὰ μὲν οὖν προφητικά ταῦτα ῥητὰ συμφώνως κεκράγασιν, ὅτι ὁ Ἰωάννης προοδεύσει τοῦ Χριστοῦ, καὶ εὐτρεπίσει αὐτῷ τὴν ὁδὸν τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἔσται ἀρχὴ τῆς νέας νομοθεσίας. Γέγονε δὲ πάντα οὕτως. Ὁ γὰρ Ἰωάννης πρὸ τοῦ Σωτῆρος ἐλθὼν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, καὶ κηρύξας μετάνοιαν, ὥρυξεν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων τόπους θεμελίων· παραγενόμενος. δὲ ὁ Χριστὸς, ἐνέβαλε τὰ θεμέλια τῆς πίστεως, καὶ ὠκοδόμησε τὴν νέαν νομοθεσίαν. Εἰπὼν δὲ ὁ Μάρκος· ὅτι *Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου* οὕτω γέγονεν, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· εἶτα παραγαγὼν καὶ τὰ προφητικά ῥητὰ, λοιπὸν ἐπιχειρεῖ ἀποδεικνύειν, ὃ προέθετο, καὶ ἄρχεται λέγειν τὰ κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὅπως ἦλθεν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, ὅπως ἐκήρυξε, καὶ ἀπλῶς, ὅπως ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου γέγονεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Μάρκος ἄγαν συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ, καθὼς ἐν προοιμίῳ ἐπεσημηνάμεθα, ὅσα μὲν ἐν ἐκείνῳ διηρμηνεύθη, παρήσομεν, ὡς ἤδη σαφηνισθέντα, τοῦτο μόνον σημειούμενοι ἐφ' ἑκάστῳ τούτων, ὅτι προεῖρηται περὶ τούτου ἐν τῷ δεῖνι κεφαλαίῳ· σὺ δὲ αὐτίκα ζήτησον ἐκεῖνο τὸ κεφάλαιον, καὶ ἀνάγνωθι τοῦτο μέχρις ἂν εὐρήσεις τὸ ζητούμενον. Ὅσα δὲ παραλλάττει, ταῦτα λοιπὸν ἀγάγωμεν εἰς ἐξήγησιν.

Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἐξῆς εὐαγγελιστῶν.

4 Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ἐγένετο, ἀντὶ τοῦ, ἦν. Ἀλλ' ὅτι μὲν οὗτος κατήγγελλε θά-

πτισμα μετανοίας, δῆλον, ἀφ' ὧν τε ἔλεγεν, ἀφ' ὧν τε ἔπρα-
τεν· ἐντελλόμενος γὰρ μετανοεῖν, ἐβάπτιζε τοὺς μετανοοῦν-
τας. Ὅτι δὲ τὸ βάπτισμα, θ' ἐβάπτιζεν, οὐ παρεῖχεν ἄφεσιν
ἁμαρτιῶν, ὁμοίως φανερόν· τὸ μὲν γὰρ Ἰωάννου βάπτισμα,
μετανοίας ἦν μόνον· τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο ἦν ἀφέσεως.
Καὶ τούτων τὴν διαφορὰν αὐτὸς ὁ πρόδρομος ἐδίδαξεν εἰπών·
Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι, δηλαδὴ, ψιλῶ· αὐτὸς δὲ
βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ (α)· πρὶν γὰρ τοῦ Σωτῆρος
οὐδαμοῦ φαίνεται δοθεῖσα ἄφεσις ἁμαρτιῶν, ἀλλ' αὐτὸς πρῶ-
τος ὁ Χριστὸς τοῦτο τὸ δῶρον ἐχαρίσατο, διὰ τε ἑαυτοῦ καὶ
διὰ τοῦ ἰδίου βαπτίσματος. Δῆλον οὖν, ὅτι τὸ βάπτισμα
Ἰωάννου προπαρασκευὴ ἦν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν. Δεῖ γὰρ
τὸν ἁμαρτωλὸν μετανοῆσαι πρῶτον, εἶτα τυχεῖν ἀφέσεως.

Ἀλλ' ἰδωμεν αὖθις, τί φησιν ὁ εὐαγγελιστής. Ἐγένετο
Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα
μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Οὐκ εἶπε, Καὶ ἀφέσεως ἁμαρ-
τιῶν, ἵνα μὴ νομίσης, ὅτι τὸ τοιοῦτον βάπτισμα παρεῖχε καὶ
ἄφεσιν· ἀλλὰ προσέθηκεν, ὅτι *Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*, τουτέστι
διὰ ἄφεσιν. Ἐκήρυσσε γὰρ μετάνοιαν ἕνεκεν ἀφέσεως, ἵνα τῇ
μετανοίᾳ καταγνόντες ἑαυτῶν, καὶ κατανυγόντες, ἐφ' οἷς ἡ-
μαρτον, ζητήσωσι θερμῶς τὸν αἵροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κό-
σμου, καὶ φανέντι προσδράμωσι, καὶ λάβωσι παρ' αὐτοῦ τὴν
ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν.

5 Καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώ-
ρα, καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται· καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες
ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμε-
νοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Ταῦτα προηρμηνεύθησαν ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ δηλωθέντος τρί-
του κεφαλαίου.

(α) Μαρκ. Α', 8.

6 Ἦν δὲ ὁ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ· καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον.

Καὶ ταῦτα ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου ἐσαφηνίσθησαν. Ἐνεδύετο δὲ τρίχας καμήλου, οὐχὶ ἀκατεργάστους, ἀλλ' ὑψηλασμένας. Εἶρηκε γὰρ ὁ Ματθαῖος· ὅτι εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου (α). Τὸ δὲ, ἐνδεδυμένος, ἐξακούεται καὶ εἰς τὸ, καὶ ζώνην δερματίνην.

7 Καὶ ἐκήρυσσε, λέγων· Ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.

[Τὸν ἱμάντα (1). Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (2). Τί δὲ ὁ σφαιρωτὴρ τοῦ ὑποδήματος, ὃν οὐ λύεις, ὃ βαπτιστά; (3) Τυχὸν (4) ὁ τῆς ἐπιδημίας λόγος καὶ τῆς σαρκὸς, οὗ μηδὲ τὸ ἀκρότατον εὐδιάλυτον.]

Εἶρηται μὲν τοῦτο, καὶ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ὑπεροχὴν τοῦ κηρυσσομένου, ὡς ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ παραδεδώκαμεν. Φασὶ δὲ τινες, ὑποδήματα μὲν νοεῖσθαι, τὴν σάρκα, ἣν ὑποδύς ἐφόρεσεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· ἱμάντα δὲ, τὸν ἀποόρητον λόγον τῆς ἐνώσεως αὐτῆς, οἷον, πῶς μεμενήκασιν αἱ φύσεις ἀσύγχυτοι, καὶ τὰ τοιαῦτα· κατὰ δὲ τὴν φανεράν ἐρμηνείαν, ἱμάντα λέγει τὸν ἐκ λώρου δεσμόν. Ἔστι δὲ ἡ τοῦ ῥητοῦ σύνταξις οὕτως· Οὗτινος αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι κύψας. Κύπτει γὰρ, ὁ λῦσαι τοῦτον βουλόμενος. Ὑποδήματα δὲ λέγει τὰ σανδάλια. Τὸ δὲ, οὗτινος αὐτοῦ, σύνηθες παρ' Ἑβραίοις, ὡς τό· Οὗ ἁρᾶς

(α) Ματθ. Γ', 4.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

(2) Γρηγ. Ναζ. Σελ. 236.

(3) Παρὰ τῷ Γρηγορίῳ· λύεις ὁ βαπτίζων Ἰησοῦν;

(4) Πρὸ τοῦ, τυχὸν, προστίθενται ἄλλα.

τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει (α). Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ· Ὡτινι αὐτῷ, ὡς τὸ· Μακάριος ἀνὴρ, ὃ ἔστιν ἀντίληψις αὐτῷ παρὰ σοῦ (β).

8 Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι· αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.

Ὁμοίως καὶ περὶ τούτου προεῖρηται ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ.

9 Καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου εἰς τὸν Ἰορδάνην.

Τὸ, Καὶ ἐγένετο, σύνθετός ἐστι πρόσρημα τοῖς Ἑβραίοις. Καὶ ἐγένετό, φησιν, ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις (Ι). Εἶτα ἄρχεται λέγειν, τί ἐγένετο. Ἡμέρας δὲ νῦν φησιν, ἐν αἷς ἐκήρυσσε τὸ βάπτισμα τῆς μετανοίας ὁ Ἰωάννης. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τῶν ἐξῆς ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ. Ἀλλὰ Ματθαῖος μὲν ἀπλῶς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἶπε (γ). Μάρκος δὲ ἰδικώτερον καὶ τὴν πόλιν, ἐν ᾗ διέτριβε, προσέθηκε.

10 Καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος, εἶδε σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸ Πνεῦμα ὡσεὶ περιστερὰν, καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν.

Καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ. Ἀλλὰ Ματθαῖος μὲν (δ), καὶ Λουκᾶς (ε) ἀνοιγῆναί, φασι, τοὺς οὐρανοὺς· οὗτος δὲ, σχισθῆναι· εἰσὶ δὲ ταῦτά.

11 Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν· Σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

Ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον μὲν, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου (ζ), γεγραπται· Μάρκος δὲ καὶ Λουκᾶς, Σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου, γράφουσι (η). Τί οὖν ἐροῦμεν; Οὐδὲν ἕτερον, ἢ ὅπερ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον

(α) Ψαλμ. Θ', 28.

(δ) Ματθ. Γ', 16.

(β) Ψαλμ. ΠΓ', 8.

(ε) Λουκ. Γ', 21.

(1) Παρὰ τῷ Β:—ἡμέραις τάδε. Εἶτα.

(ζ) Ματθ. Γ', 17.

(γ) Ματθ. Γ', 13.

(η) Λουκ. Γ', 22.

εἰρήκαμεν, ὅτι οἱ εὐαγγελισταὶ ποτὲ μὲν, ἀκεραίων τῶν τοιούτων ῥητῶν ἀπομνημονεύουσι· ποτὲ δέ, τὴν μὲν τοῦ ῥητοῦ διανοίαν ὀλόκληρον ἀποσώζουσι, λέξεις δέ τινας ἀπαρτηρήτως ὑπαλλάττουσιν, ὅταν οὐδέν τι μέλλοι τῷ λόγῳ τούτῳ λυμᾶνεσθαι, τῆς ἀντισταχθείσης λέξεως ταυτὸν σημαίνουσης. Δεικτικὰ γὰρ ἄμφω, καὶ τὸ, οὗτος, καὶ τὸ, σύ. Αὐθις οὖν τοῦ Ματθαίου μὲν καὶ τοῦ Μάρκου γραψάντων· Ἐν ᾧ εὐδόκησα (α)· ὁ Λουκᾶς· Ἐν σοὶ εὐδόκησα, εἴρηκε (β). Καὶ τοῦτο κανὼν ἔστω σοι καθολικὸς ἐπὶ τῶν τοιούτων πάντων.

12 Καὶ εὐθὺς τὸ Πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρη-
13 μον. Καὶ ἦν ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαρά-
κοντα, πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ·

Ἐρρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν, ἔτι δὲ καὶ Λουκᾶς, ὑπὸ τοῦ διαβόλου, εἶπον (γ). Μάρκος δέ, ὑπὸ τοῦ σατανᾶ. Πολυνύμου γὰρ ὄντος τοῦ δαίμονος, καὶ ἀφ' ἐκάστης αὐτοῦ κακίας ὀνομαζομένου, τὸ μὲν, οὗτοι· τὸ δέ, οὗτος εἰρήκασιν.

Λέγεται δὲ σατανᾶς, ὁ ἀντικείμενος· ἀντίκειται γὰρ ὁ δαίμων τῷ θεῷ, τὰ ἐναντία νομοθετῶν.

13 Καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων·

Ματθαῖος μὲν καὶ Λουκᾶς (δ) καὶ τὰ εἶδη τῶν πειρασμῶν αὐτοῦ ἀνέγραψαν· ὁ δὲ Μάρκος, φιλοσύντομος ὢν ὑπὲρ τοῦς ἄλλους, ἠρκέσθη τῷ εἰπεῖν· ὅτι Καὶ ἦν πειραζόμενος· ἐν τούτῳ γὰρ καὶ τὰ εἶδη συμπεριέλαβεν. Ἦν δὲ μετὰ τῶν θηρίων, διὰ τε τὴν ἄγαν ἐρημίαν τοῦ τόπου, καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ὁ φυλάττων τὸ ἄζιωμα τῆς ψυχῆς, φοβερὸς μᾶλλον τοῖς θηρίοις ἐστίν. Ἄρχειν γὰρ πάντων αὐτῶν πρὸ τῆς παρακοῆς ὁ ἄνθρωπος ἐκελεύσθη.

(α) Ματθ. Γ', 17.

(β) Λουκ. Γ', 22.

(γ) Ματθ. Δ', 1. Λουκ. Δ', 2.

(δ) Ματθ. Δ', 3 καὶ ἑξ. Λουκ. Δ', 3 καὶ ἑξ.

13 Καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

Μετὰ τοὺς πειρασμοὺς δηλονότι, καὶ μετὰ τὴν κατὰ τοῦ πειραστοῦ περιφανῆ νίκην, ὡς ὁ Ματθαῖος ἐπεσημάνητο.

14 Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ. Εὐαγγέλιον δὲ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ νῦν, τὴν καινὴν Διαθήκην λέγει, ὡς μνηύουσαν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ἢ ὡς εἰσάγουσαν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

15 Καὶ λέγων· Ὅτι πεπλήρωται ὁ καιρὸς·

Ο καιρὸς ὁ ἀφορισθεὶς παρὰ θεοῦ τῇ πολιτείᾳ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, περὶ οὗ φησιν ὁ ἀπόστολος· ὅτι Ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ (α).

15 Καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

ἤγγικεν, ἵνα βασιλεύσῃ τῶν πιστευόντων, ὡς ἡρμηνεύθη φανερώτερον ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ.

15 Μετανοεῖτε, καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

Πάλιν εὐαγγέλιον ἐνταῦθα, τὴν καινὴν Διαθήκην ὠνόμασε, παραινῶν, ὅτι πιστεύετε τῇ καινῇ Διαθήκῃ, ἥγουν, ὡς αὕτη ὑποτίθησι.

16 Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, εἶδε Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον ἐν τῇ θαλάσῃ· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς·

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ.

17 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ

(α) Γαλατ. Δ', 4.

18 ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἄλιεις ἀνθρώπων. Καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ εἴρηται.

19 Καὶ προβὰς ἐκεῖθεν ὀλίγον, εἶδεν Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ

20 αὐτοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα. Καὶ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτούς· καὶ ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν, ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ.

21 Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναοὺμ· καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐδίδασκε.

Ταῦτα καὶ ὁ Λουκᾶς ἱστόρησεν. Ἦλθον δὲ εἰς Καπερναοὺμ ἀπὸ τῆς Ναζαρέτ, ὡς ὁ αὐτὸς (α) ἐπεσημειώσατο. Τοῖς Σάββασιν δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν σαββάτων, ὅτε ἦν δηλαδὴ σάββατον. Ἐν ταύταις γὰρ ταῖς ἡμέραις ἀργοῦσιν αὐτοῖς ἐπέτρεπεν ὁ νόμος συνάγεσθαι, καὶ τοὺς νόμους ἀναγινώσκειν. Τότε οὖν εἰσῆρχετο, ἵνα πάντες ἀκούσωσιν αὐτοῦ κατὰ σχολήν.

22 Καὶ ἐξεπλήρσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

Ταῦτα καὶ ὁ Ματθαῖος παρέθηκεν ἐν τῷ τέλει τοῦ πέμπτου κεφαλαίου. Ἀλλ' ἐκεῖνος, εἰς τὸ ὅρος ἀναβῆναι λέγει τὸν Χριστὸν (β), κακεῖ καθίσαντα διδάξαι τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, παρυστώτων τῶν ὄχλων· εἶτα μετὰ μακρὰν διδασκαλίαν ἐπάγει· ὅτι Καὶ ἐξεπλήρσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς (γ). Δῆλον οὖν ἐστίν, ὅτι καὶ ἀμφοτέρα γεγόνασιν.

(α) Λουκ. Δ', 16.

(β) Ματθ. Ε', 1.

(γ) Ματθ. Ζ', 28.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου.

23 Καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύ-
 24 ματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέκραξε, λέγων· Ἐα, τί ἡμῖν
 καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἤλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς;
 οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.

Ταῦτα καὶ ὁ Λουκᾶς εἶρηκεν (α). Ἀκάθαρτον δὲ καλοῦσι τὰ
 δαιμόνιον, ὡς ἐφηδυνόμενον ταῖς ἀκαθαρσίαις καὶ μιαιναίς.
 Ἀνέκραξε δὲ ὁ ἄνθρωπος, μὴ φέροντος τοῦ ἐν αὐτῷ δαιμονίου
 τὴν προσβολὴν τῆς θεότητος. Ἐα δὲ, ἀντὶ τοῦ, Ἄφες ἡμᾶς,
 τί κοινὸν ἡμῖν καὶ σοί; Ναζαρηνὸν δὲ τὸν Χριστὸν ὠνόμασεν, ὡς
 ἀνατραφέντα ἐν τῇ πόλει Ναζαρέτ, καθὼς ὁ Λουκᾶς ἰσόρησεν (β).

Ἀπόλειαν δὲ ἐνταῦθα ὁ δαίμων, τὴν ἐποχὴν τῆς δυνά-
 μεως καὶ ἀνενεργησίαν καὶ διώξιν ἑαυτοῦ καλεῖ. Τὸ δέ· Οἶ-
 δά σε, τίς εἶ, εἶπε, κολακεύων αὐτόν, ἵνα φείσῃται αὐτοῦ·
 οὐκ εἶπε δὲ Ἅγιος, ἀλλ' Ὁ ἅγιος, μετὰ τῆς τοῦ ἄρθρου προσθή-
 κης. Ἅγιοι μὲν γὰρ καὶ οἱ προφῆται, ἀλλὰ κατὰ μετοχὴν·
 μόνος δὲ ὁ θεὸς φύσει καὶ κυρίως ἅγιος. Διὰ τοῦτο τοίνυν
 εἶπεν, ὁ ἅγιος, ἀντὶ τοῦ, ὁ φύσει καὶ κυρίως ἅγιος.

25 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Φιμώθη-
 τι, καὶ ἐξέλθε ἐξ αὐτοῦ.

Ἐπετίμησεν, ἀντὶ τοῦ, ἐπεστόμισεν. Ὅρα δὲ, πῶς οὐκ ἐδέ-
 ξατο τὴν ἀπὸ τοῦ δαίμονος μαρτυρίαν ὁ Χριστός, καίτοι ἀλη-
 θεύουσαν. Πρῶτον μὲν, ὅτι οὐκ ἔχρηζεν ἡ ἀλήθεια μαρτυρη-
 θῆναι παρὰ τοῦ ψεύδους· ἔπειτα ἐδίδαξεν ἡμᾶς, μὴ πιστεύειν
 τοῖς δαίμοσι, κἂν ἀληθῆ λέγωσι· φιλοψευδεῖς γὰρ ὄντες καὶ
 πολεμιώτατοι, οὐκ ἂν ποτε ἀληθεύσαιεν, εἰ μὴ πρὸς ἀπάτην
 τῇ ἀληθείᾳ χρῆσαιντο, καθάπερ τινὶ δελέατι.

(α) Λουκ. Δ΄, 32.

(β) Λουκ. Δ΄, 16.

26 Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον· δαι-
κράξαν φωνῇ μεγάλῃ, ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

Τὸ, σπαράξαν, *ρίψαι* εἶπεν ὁ Λουκᾶς (α), προσθεῖς· ὅτι
μηδὲν βλάβαι αὐτόν. Ρίψαι μὲν γὰρ τὸν ἄνθρωπον συνεχώ-
ρησεν ὁ Χριστὸς, ἵνα δειχθῇ τοῦ ρίψαντος ἡ κακία· βλάβαι
δὲ οὐκ εἶασεν, ἵνα φανῇ τοῦ ἀπελευνόντος αὐτὸν ἡ δύναμις.
Ἐκραξε δὲ φωνῇ μεγάλῃ, μαστιχθὲν ὑπὸ τῆς δεσποτικῆς φω-
νῆς. Οὐκ εἶπε δέ, τί ἔκραξεν, ὡς ἀσήμεντα κράξαντος.

27 Καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐ-
τοὺς, λέγοντας· Τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ
καινὴ αὕτη, ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι
τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Τί ἐστι τοῦτο, ὃ βλέπομεν; Διδαχὴν δὲ καινὴν ἔλεγον, τὴν
τοῦ Χριστοῦ, ὡς παραλλάττουσαν τῆς διδαχῆς τῶν γραμμα-
τέων, ἢ τῆς τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Οἱ μὲν γὰρ ἐδίδασκον
μόνον, ὃ δὲ Χριστὸς ἔτι καὶ δαίμονας ἀπῆλανε κατ' ἐξου-
σίαν. Ἐξουσιαστικὸν γὰρ τὸ, *φιμώθητι*, καὶ τὸ, *ἐξελθε*. Ὁ
δὲ Λουκᾶς, ἀντὶ τοῦ, Τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη, Τίς ὁ λόγος
οὗτος, εἶρηκε (β)· λόγον ὀνομάσας, τὴν διὰ λόγου διδαχὴν·
ἢ λόγον λέγων, τὸν λεχθέντα πρὸς τὸ δαιμόνιον, τὸ, *φιμώ-
θητι*, καὶ τὸ, *ἐξελθε*. Προσέθηκε γάρ· ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυ-
νάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν (γ)· ἐν ἐξουσίᾳ
μὲν, διὰ τὸ προστάσσειν· ἐν δυνάμει δέ, διὰ τὸ ἀνύειν.

28 Ἐξῆλθε δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς εἰς ὅλην τὴν πε-
ρίχωρον τῆς Γαλιλαίας.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
Ματθαῖον.

(α) Λουκ. Δ', 35.

(β) Λουκ. Δ', 36.

(γ) Λουκ. Δ', 36.

ἐννυχόν ἐστιν, εἶπουν, ἐνσκοτον. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἰωάννης εἶρη-
κεν ἐν ἄλλοις· ὅτι *Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρωτῆ,*
σκοτίας ἔτι οὐσης, εἰς τὸ μνημεῖον (α). Ἀλλὰ καὶ Μάρκος
μὲν, *ἐννυχον* εἶπε· Λουκᾶς δὲ, γενομένης ἡμέρας (β). Οὐκ
ἔστι δὲ ἐναντιοφωνία· τὸ γὰρ, *Ματ πρωτῆ, ἐνσκοτόν τε ἐστι,*
καὶ ἀρχὴ τῆς ἡμέρας.

Ἀπῆλθε δὲ εἰς ἐρημίαν, διδάσκων ἡμᾶς, ἐάν τί ποτε ποιή-
σωμεν ἀξιοθαύμαστον, φεύγειν τὸν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον,
καὶ κατὰ μόνους γινομένους εὐχαριστεῖν τε τῷ θεῷ, τῷ δόντι
χάριν ἡμῖν, καὶ προσεύχεσθαι ἐνδυναμωθῆναι ἔτι. Ἐπιτηδεῖα
δὲ εἰς προσευχὴν ἢ ἐρημίᾳ διὰ τὸ ἀπερίσπαστον.

36 Καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν ὁ Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ.

37 Καὶ εὐρόντες αὐτόν, λέγουσιν αὐτῷ· Ὅτι πάντες
ζητοῦσί σε.

Μάρκος μὲν λέγει, ὅτι ὁ Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ μαθηταὶ
καταδιώξαντες εὗρον αὐτόν· ὁ δὲ Λουκᾶς (γ), ὅτι οἱ ὄχλοι.
Εἰκὸς δὲ, καὶ ἄμφω ταῦτα γενέσθαι· καὶ πρῶτον μὲν, τοὺς μα-
θητάς τοῦτο ποιῆσαι· εἶτα, τοὺς ὄχλους. Καὶ γὰρ προλαβόντες
οἱ μαθηταί, οἷα θερμότερον αὐτόν ἀγαπῶντες, εἶπον περὶ τῶν
ὄχλων, ὅτι πάντες σε ζητοῦσιν. Ὅρα δὲ, ὅπως ἡ ἀναχώρησις
ποθεινότερον αὐτόν ἐποίησε.

38 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἀγωμεν εἰς τὰς ἐχομένας κωμο-
πόλεις, ἵνα κἀκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα.

Πόλις μὲν ἐστίν, ἡ τετειχισμένη· κώμη δὲ, ἡ ἀτειχιστος·
κωμόπολις δὲ, ἡ ἐν μέρει μὲν ἀτειχιστος· ἐν μέρει δὲ τετει-
χισμένη. Ἐχομένας δὲ λέγει, τὰς πλησιαζούσας. Ἀπέλθωμέν,
φησι, καὶ εἰς ταῦτα· διὰ τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα, διὰ τὸ κη-
ρύξαι, δηλαδὴ, καὶ ἐν αὐταῖς. Ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ τὸ εἶδος τοῦ
κηρύγματος προσέθηκεν, εἰπὼν· ὅτι εὐαγγελισασθαί με δεῖ

(α) Ἰωαν. Κ', 1.

(β) Λουκ. Δ', 42.

(γ) Λουκ. Δ', 42.

τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ (α), δηλαδή, ὅτι ἤγγικεν, ἵνα βασιλεύσῃ τῶν πιστευόντων, ὡς κατ' ἀρχάς τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ προεῖρηται. Ἀλλὰ Μάρκος μὲν φησιν· ὅτι ἐξελήλυθα· Λουκᾶς δέ· ὅτι ἀπέσταλμαι. Εἰκὸς δὲ καὶ ἄμφω ῥηθῆναι· νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο. Καὶ ἐπεὶ διπλοῦς ἦν ὁ Χριστός, τὸ μὲν, ἀπέσταλμαι, ὡς ἄνθρωπος εἴρηκε· τὸ δὲ, ἐξελήλυθα, ὡς θεός.

39 Καὶ ἦν κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

Ἀπὸ τῆς διδασκαλίας μετέβαινεν ἐπὶ τὰ θαύματα, ἵνα, οὐς οὐκ ἐπεσπᾶτο ὁ λόγος, ἐλκύσῃ τῶν θαυμάτων ἢ δυνάμεις, καὶ ἵνα βεβαιώσῃ τὸν λόγον τοῖς θαύμασι. Καὶ ἅμα τύπος ἡμῖν ἐγίνετο, τοῦ μὴ μόνον λέγειν περὶ ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ πράττειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τοῦ Λεπροῦ.

40 Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρός, παρακαλῶν αὐτόν, καὶ γονυπετῶν αὐτόν, καὶ λέγων αὐτῷ· Ὅτι, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι.

Εἴρηται περὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐν τῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Φαίνονται δὲ ἐνταῦθα περὶ τὸν καιρὸν τῆς ἰάσεως οἱ εὐαγγελισταὶ μικρόν τι παραλλάττοντες. Ματθαῖος μὲν γάρ, πρὸ τοῦ θεραπευθῆναι τὴν πενθεράν Πέτρου, παρατίθεται τὰ κατὰ τὸν λεπρόν(β). Μάρκος δὲ καὶ Λουκᾶς (γ), μετ' αὐτήν. Εἰκὸς δὲ αὐτοὺς, τὸ θαῦμα μόνον ἀκριβοποιησάμενους, μὴ πολυπραγμονῆσαι τὸν καιρὸν, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον, ὃ καὶ πολλαχοῦ πεποιήκασιν.

41 Ὁ δὲ Ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χεῖρα,

(α) Λουκ., Δ', 43. (α) Ματθ. Η', 1. 14. (β) Λουκ., Δ', 38. Ε', 12.

ἤψατο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· Θέλω, καθαρίσθητι.

42 Καὶ εἰπόντος αὐτοῦ, εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

43 Καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως ἐξέβαλεν αὐτόν.

44 Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὅρα, μηδενὶ μηδὲν εἰπῆς· ἀλλ' ὑπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου, ἃ προσέταξε Μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Εὐεβριμῆσατο καὶ τοῖς δυοῖν τυφλοῖς, καὶ ζήτησον τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἐπτακαιδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐν ᾗ εἴρηται περὶ τῆς ἐμβριμῆσεως. *Εξέβαλε* δὲ αὐτὸν ἀπ' ἐνώπιον αὐτοῦ, τουτέστιν, ἀπέλυσε.

Περὶ δὲ τῶν ἐξῆς ἡρμήνευται ἐν τῷ δηλωθέντι ἔκτῳ κεφαλαίῳ.

45 Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ, καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερώς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν· ἀλλ' ἔξω ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.

Εὐγνώμων ὢν ὁ λεπρός, οὐκ ἠνέσχετο σιγῇ καλυψαί τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλ' ἐκήρυττε πολλὰ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ διεφμήμιζε τὸν λόγον, ὃν εἴρηκεν αὐτῷ ὁ Χριστὸς, δηλαδὴ τὸ, *Θέλω, καθαρίσθητι*, ὡς μετ' ἐξουσίας γεγόμενον, καὶ εὐθύς εἰς ἔργον ἐκβεβηκότα. *Ἡρχοντο* δὲ πρὸς τὸν Χριστὸν *πανταχόθεν*, οἷα τῆς φήμης ἐπὶ πάντας διαθεούσης. Φησὶ γὰρ ὁ Λουκᾶς (α)· ὅτι διήρχετο μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, τουτέστιν, ἡ φήμη, καὶ ἐνίκη τὸν κόπον ἢ ἐπιθυμίαν τοῦ ἰδεῖν τὸν φημιζόμενον.

(α) Λουκ. Ε', 15.

ΚΕΦ. ΙΙ, 1 Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς Καπερναοὺμ δι' ἡμερῶν·

Δι' ἡμερῶν, ἀντὶ τοῦ, διελθουσῶν ἡμερῶν τινῶν.

1 Καὶ ἠκούσθη, ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι.

Εἰς οἶκόν τινα.

2 Καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοί· ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν·

Ἀκούσαντες, ὅτι ἐν οἴκῳ ἐστὶ, συνέδραμον, προσδοκῆσαντες ῥᾶον ἐντυχεῖν αὐτῷ. Τοσοῦτοι δὲ συνήχθησαν, ὥς μηκέτι μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν μέρη χωρεῖν ἑτέρους, εἶτουν, τὰ πρόθυρα, ἥδη τῶν ἔνδον πεπληρωμένων.

2 Καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον.

Τὸν τῆς διδασκαλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ

3 Καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτόν, παραλυτικὸν φέροντες,

4 αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων. Καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσει αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην, ὅπου ἦν· καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο.

Ὁμοια τούτοις καὶ ὁ Λουκᾶς παρέθετο (α). Ματθαῖος δὲ, τὰ περὶ τῆς στέγης σιωπήσας, τὰ ἐξῆς ὁμοίως ἰστόρησεν (β).

5 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ· Τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

Ἐρριπταὶ περὶ τούτων ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Παράλυτος δὲ ἐστὶ, καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὰς δυνάμεις

(α) Λουκ. Ε', 18. (β) Ματθ. Θ', 2.

τῆς ψυχῆς ἀκινήτους εἰς ἐργασίαν ἀρετῆς. Ἀλλ' ἐὰν ἀπὸ τῶν γηένων ἀρθῇ ὑπὸ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων, καὶ χαλασθῇ, εἴπουν, ταπεινωθῇ ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ, ἀκούσει καὶ αὐτὸς τὸ, Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

- 6 Ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι,
7 καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν· Τί οὗτος οὕτω λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός;

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ.

- 8 Καὶ εὐθέως ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὅτι οὕτως αὐτοὶ διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς·

Πνεῦμα ἐνταῦθα, τὴν θεότητα καλεῖ. Ὡς θεὸς γὰρ ἔγνω τὰς διανοίας αὐτῶν.

- 8 Τί ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Τί
9 ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ· Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν· Ἐγείραι, καὶ ἄρῃ σου τὸν κράββατον, καὶ περιπάτει;

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ὁμοίως.

- 10 Ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας· (λέγει τῷ
11 παραλυτικῷ) Σοὶ λέγω, ἔγειραι, καὶ ἄρῃ τὸν κράββατόν σου, καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

Καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ ἡρμήνευται.

- 12 Καὶ ἡγέρθη εὐθέως, καὶ ἄρας τὸν κράββατον, ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας, καὶ δοξάζειν τὸν θεόν, λέγοντας· Ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν.

Καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ διασεσάφηται. Οὐδέποτε δὲ οὕτως εἶδομεν, ἐφ' ἑτέρου, δηλονότι, τερατουργούντος.

13 Καὶ ἐξῆλθε πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς.

Εξῆλθε, φεύγων τε τὸν ἐπὶ τῷ θαύματι κρότον, καὶ ιδιάσαι βουλόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Περὶ Λευὶ τοῦ τελώνου.

14 Καὶ παράγων εἶδε Λεὺν τὸν τοῦ Ἀλφαίου, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον· καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀκολουθε μοι. Καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Ο Λεὺς οὗτος, ὁ Ματθαῖός ἐστι· διώνυμος γὰρ ἦν· περὶ οὗ λεπτομερέστερον ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου προεῖρηται. Ὅρα δὲ, πῶς ἐκλέγεται τοὺς ἀξίους, ὥσπερ μαργαρίτας ἐν βορβόρῳ κειμένους.

15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐτόν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἦσαν γὰρ πολλοί, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ ζήτησον.

16 Καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ἰδόντες αὐτόν ἐσθίοντα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν

17 καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει; Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν. Ἐπελάθοντο δὲ τοῦ Χριστοῦ, ὡς μὴ διαστέλλοντος ἀνὰ μέσον ἁγίου

καὶ βεβήλου κατὰ τὸν νόμον, μὴ γινώσκοντες, ὡς ὑπὲρ τὴν νομικὴν χρῆσιν παρέχει τὴν φιλάνθρωπον χάριν. Ὁ μὲν γὰρ νόμος ἐξέβαλλε τὸ κακόν· ὁ δὲ Χριστὸς μετέβαλλεν. Ἐδείξεν οὖν, ὅτι οὐχ ὡς κριτὴς παραγέγονεν, ἀλλ' ὡς ἰατρός· διὸ καὶ τοῖς νοσοῦσι συναναστρέφετο.

- 18 Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύοντες· καὶ ἔρχονται, καὶ λέγουσιν αὐτῷ·
Διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων
19 νηστεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσι; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν; ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν. Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι,
20 ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ. Τὸ δὲ, ἐν ᾧ, ἀντὶ τοῦ, ἐφ' ὅσον.

- 21 Καὶ οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιρράπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μὴ, αἶρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χειρὸν σχίσμα γίνεται.

Καὶ αὕτη ἡ παραβολὴ ἐν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ σεσαφηνίζεται.

- 22 Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μὴ, ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκοὺς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον.

Καὶ περὶ ταύτης τῆς παραβολῆς ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ ζήτησον.

- 23 Καὶ ἐγένετο παραπορεύεσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ

24 ὁδὸν ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχυας. Καὶ οἱ Φαρι-
σαῖοι ἔλεγον αὐτῷ· Ἴδε, τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάββασιν,
ὃ οὐκ ἔξεστι;

Ζήτησον περὶ τούτων πρὸς τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ κεφαλαίου
τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

[*Τίλλοντες* (1). Οἱ μετὰ τὴν πρακτικὴν ἐν τῇ ἀπαθείᾳ γε-
νόμενοι, τοὺς λόγους ἀναλέγονται τῶν γεγονότων, καὶ τού-
τοις εὐσεβῶς τρέφονται. Τὸ γὰρ σάββατον, ἀπαθείας σύμβο-
λον, διὰ τὴν ἀργίαν, ὥσπερ καὶ πρακτικῆς, αἱ πρὸ ταύτης
ἡμέραι, διὰ τὴν ἐργασίαν.]

25 Καὶ αὐτὸς ἔλεγεν αὐτοῖς· Οὐδέποτε ἀνέγνωτε, τί
ἐποίησε Δαυὶδ, ὅτε χρεῖαν ἔσχε, καὶ ἐπείνασεν αὐ-
26 τὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; Πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον
τοῦ θεοῦ ἐπὶ Ἀβιάθαρ τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄρ-
τους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν
εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι;

Καὶ ταύτην τὴν ἱστορίαν ἐν ἐκείνῳ ζήτησον.

Τοῦτον δὲ τὸν Ἀβιάθαρ, ἡ μὲν βίβλος τῶν Βασιλειῶν (2)
Ἀχιμέλεχ ὀνομάζει· ἡ δὲ βίβλος τῶν ψαλμῶν (3), Ἀχιμέλεχ.
Δηλον οὖν, ὅτι διώνυμος ἦν, ἀμφότερα καλούμενος, Ἀχιμέλεχ
καὶ Ἀβιμέλεχ, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Ἑβραίων· τὸ δὲ
Ἀβιάθαρ προσωνυμίαν εἶχε, καταγομένην ἐκ προγόνων. Διὸ
καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁμοίως Ἀβιάθαρ ἐκέκλητο.

[Ἐπὶ Ἀβιάθαρ (4). Ὁ μὲν Ἀβιάθαρ ἀρχιερεὺς ἐνταῦθα ἀνα-
γέγραπται· τὸν δὲ Ἀχιμέλεχ, ἱερεὶα παραδίδωσιν ἡ τῶν Βασι-
λειῶν ἱστορία (α). Εἰκὸς οὖν, τὸν μὲν Ἀβιάθαρ ἀναπαύεσθαι,

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ τῷ Α. (2) Α' Βασιλ. ΚΑ', 6.

(3) Ψαλμ. ΔΓ', 1. (4) Ταῦτα παρὰ μὲν τῷ Β ἀναγινώσκονται ἐν τῷ
κειμένῳ μετὰ τὸ ἀνωτέρω, ἐκέκλητο, καὶ ἀρχονται οὕτως: Ἡ ἐτέρω· ὁ μὲν
Ἀβιάθαρ κτλ· παρὰ δὲ τῷ Α ἀναγινώσκονται ἐν τῷ περιελιδίῳ.

(α) Α' Βασιλ. ΚΑ', 1. 8.

ὅτε ὁ Δαυὶδ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, ἢ ὡς ὑπερέχοντα τῇ ἀρχιερωσύνῃ, ἢ ὡς ἀσθενῇ διὰ τὸ γῆρας· τὸν Ἀχιμέλεχ δὲ τὰ τῆς λατρείας τινικαῦτα μεταχειρίζεσθαι, ἢ ὡς διαφέροντα τῶν ἄλλων ἱερέων, ἢ ὡς λαχόντα ἐφημερεύειν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.]

27 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον.

28 Ὡστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

Καὶ ταῦτα ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τετυχήκασιν ἐξηγήσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος τὴν χεῖρα

ΚΕΦ. ΙΙΙ, Ι. Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα·
2 καὶ παρετήρουν αὐτὸν, εἰ τοῖς σάββασιν θεραπεύσει αὐτὸν, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

3 Καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν
4 χεῖρα· Ἐγείραι εἰς τὸ μέσον. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἐξεστὶ τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι, ἢ ἀποκτεῖναι; Οἱ δὲ ἐσιώπων.

Ἡρμηνεύθησαν καὶ ταῦτα ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ. Ψυχὴν δὲ νῦν, τὸν ἄνθρωπον λέγει, ἀπὸ μέρους, τὸ ὅλον. Ἐρωτᾷ γὰρ, Ἐξεστὶν ἄνθρωπον σῶσαι ἀπὸ θανάτου ἢ ἀποκτεῖναι;

5 Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέ-

γεί τῷ ἀνθρώπῳ· Ἐκτείνον τὴν χεῖρά σου. Καὶ ἐξέτεινε· καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιής, ὡς ἡ ἄλλη.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

6 Καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι, εὐθέως μετὰ τῶν Ἑρωδιανῶν συμβούλιον ἐποιοῦν κατ' αὐτοῦ, ὅπως
7 αὐτὸν ἀπολέσωσι. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν·

Εἰ καὶ ταῦτα.

7 Καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκολούθησαν
8 αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου· καὶ οἱ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα, πλῆθος πολλόν, ἀκούσαντες ὅσα ἐποίει, ἤλθον πρὸς αὐτόν.

Πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἤγουν, οἱ πέραν τοῦ Ἰορδάνου. ἠκολούθουν δὲ, οἱ μὲν ἀρρώστους κομίζοντες· οἱ δὲ, ὅπως αὐτοὶ τύχωσιν ἰάσεως· οἱ δὲ, ἵνα θεάσωνται θαύματα. Καὶ οὐχ Ἑβραῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλλόφυλοι, Ἰδουμαῖοι καὶ Τύριοι καὶ Σιδωνιοὶ. Καὶ οἱ μὲν ἀλλογενεῖς ἤρχοντο πρὸς αὐτόν· οἱ δὲ συγγενεῖς Ἰουδαῖοι μᾶλλον ἐρχόμενον πρὸς αὐτοὺς ἐδίωκον αὐτόν.

9 Καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῇ αὐτῷ, διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν
10 αὐτόν. Πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν· ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ ἅψωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας.

Προσκαρτερῇ, ἀντὶ τοῦ, ὑπηρετῇ· ἐμελλε γὰρ, ἐμβὰς εἰς αὐτό, μὴ ἐνοχλεῖσθαι. Θλίβειν δὲ νόει νῦν, τὴν σύσφιγξιν· μάστιγας δὲ, τὰς νόσους.

11 Καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, ὅταν αὐτόν ἐθεώ-

ρει, προσέπιπτεν αὐτῷ, καὶ ἔκραζε, λέγοντα· Ὅτι
 12 σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. Καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς,
 ἵνα μὴ φανερόν αὐτὸν ποιήσωσι.

Ἐπιγνόντες τὴν θείαν δύναμιν οἱ δαίμονες, προσέπιπτον καὶ
 ἀνεκήρυττον αὐτὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· τοῦτο μὲν, τὴν ὑποταγὴν
 δηλοῦντες καὶ ἄκοντες· τοῦτο δὲ, καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ βασανι-
 σθῆναι δεόμενοι. Ἐπεστόμιζε δὲ αὐτούς, ἵνα μὴ φανερόν αὐτὸν
 ποιήσαντες, ἀνάψωσι τὸν φθόνον τῶν Ἰουδαίων.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου κεφαλαίου, διὰ τί
 ἐπετίμησε τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι, καὶ εὐρήσεις αὖθις ἑτέρας
 αἰτίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
 Ματθαῖον ἐπετίμησε τοῖς ὄχλοις, ἵνα μὴ φανερόν αὐτὸν ποιή-
 σωσι (α). Καὶ ζήτησον κακεῖ τὴν ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν δώδεκα.

13 Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς
 14 ᾗθελεν αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐποίη-
 σε δώδεκα, ἵνα ᾧσι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλ-
 15 λῇ αὐτοὺς κηρύσσειν, καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν
 τὰς νόσους, καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια.

Λουκᾶς δέ φησιν· ὅτι Ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι·
 καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ. Καὶ ὅτε
 ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· καὶ ἐκλε-
 ξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε,
 καὶ τὰ ἐξῆς (β). Διενυκτέρευσε γὰρ ἐν τῇ προσευχῇ τῇ πρὸς
 θεόν, παιδεύων ἡμᾶς, ὅτάν τινα (γ) προβάλλεσθαι μέλλωμεν,

(α) Ματθ. ΙΒ', 16. (β) Λουκ. ζ', 12. 13. (γ) Δηλαδή πρεσβύτερον
 ἢ ἐπίσκοπον.

διανυκτερεύειν προσευχομένους, ἵνα ὁ ἄξιός ἡμῖν γνωρισθῇ, καὶ μὴ κοινωνήσωμεν ἄλλοτρίαις ἁμαρτίαις. Ἐξελέξατο δὲ ἐκ πάντων τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν, οὓς ᾗθελε, δηλαδὴ τοὺς ἀξιολογωτέρους. Ἐπελέξατο δὲ καὶ Ἰούδαν τὸν Ἰσκαριώτην, ὡς τηνικαῦτα καλόν· δεικνύς, ὅτι προσίεται τὸν καλόν, μέχρις ἂν γένηται κακός, εἰ καὶ προγινώσκει τὸ μέλλον, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς εἰς ὕστερον κακίας ἀποπέμπεται τὸν ἄρτι καλόν· ἀλλὰ ἀπὸ τῆς νῦν ἀρετῆς, οἰκειοῦται τὸν εἰς ὕστερον πονηρόν.

Ἐξουσίαν δὲ νόει, τὴν δύναμιν τοῦ θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. Εἷτα λέγει καὶ τὰ ὀνόματα, διὰ τοὺς ψευδαποστόλους.

16 Καὶ ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον·

Καὶ μὴν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ μαρθάνομεν, ὅτι, ὅτε πρῶτον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀνδρέας ἤγαγεν αὐτόν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, τότε ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Σὺ εἶ Σίμων, ὁ υἱὸς Ἰωῤῥᾶ· σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος (α). Εἰκὸς οὖν τότε μὲν εἰπεῖν, ὅτι κληθήσῃ Πέτρος· νῦν δὲ καλέσαι τοῦτον Πέτρον.

Ζήτησον δὲ ἐν τῷ ἐνεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ὀνομάτων τῆς δωδεκάδος τῶν ἀποστόλων, καὶ εὐρήσεις πάντα κατὰ λόγον τεταγμένα.

17 Καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου·

Ἀπὸ κοινοῦ τὸ, προσκαλεῖται. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς ἐξῆς τοῦτο λαμβάνεται.

17 Καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα Βοανεργές, ὃ ἐστίν, υἱοὶ βροντῆς.

Ὡςπερ υἱὸς ἀνομίας, ὁ ἄνομος, καὶ υἱὸς ἀπωλείας, ὁ ἀπο-

(α) Ἰωαν. Ἀ, 43.

λωλώς, καὶ υἱὸς εἰρήνης, ὁ εἰρηνικός· οὕτω καὶ υἱοὶ βροντῆς, οἱ βροντῶντες. Δίκην γὰρ βροντῆς οὐρανόθεν ἐξάκουστον ἐβρόντησαν οὗτοι τὰ θεολογικὰ δόγματα, ὁ μὲν Ἰάκωβος, ἀγράφως· ὁ δὲ Ἰωάννης, ἐγγράφως. Ἐβραϊκὸν δὲ τὸ *Boaregēs*, ὥσπερ καὶ τὸ *Kephās*.

18 Καὶ Ἀνδρέαν, καὶ Φίλιππον, καὶ Βαρθολομαῖον, καὶ Ματθαῖον, καὶ Θωμᾶν, καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου, καὶ Θαδδαῖον, καὶ Σίμωνα τὸν Κανανίτην·

19 καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

Περὶ τούτων εἴρηται ἐν τῷ δηλωθέντι ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ.

20 Καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον. Καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν.

Εἰς οἶκόν τινος πιστοῦ.

21 Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν·

Ἀκούσαντές οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ, ὅτι συνέρχεται πολὺς ὄχλος, ἐξῆλθον ἐπισχεῖν αὐτόν, καὶ κωλύσαι θεραπεύειν περαιτέρω. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι, εἴτε οἱ ἐξ Ἰωσήφ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, εἴτε καὶ ἕτεροι συγγενεῖς.

21 Ἐλεγον γάρ· Ὅτι ἐξέστη.

Ἐλεγον γάρ τινες φθονεροὶ, ὅτι παρεφρόνησε· διότι ὅλον ἑαυτὸν ἐπέδωκεν εἰς τὸ θεραπεύειν· τὴν φιλανθρωπίαν νομίζοντες μανίαν, καὶ τὸν ἔλεον, ἔγκλημα ποιούμενοι, καὶ ὄντως αὐτοὶ μαινόμενοι. Διὰ γοῦν τὸν λόγον τούτον μᾶλλον ἐξῆλθον οἱ αὐτοῦ κωλύσαι αὐτόν.

Ἄλλοι δὲ τὰ ῥητὰ τρόπον ἕτερον ἐρμηνεύουσιν, ὅτι ἐξῆλθον οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ κρατῆσαι αὐτόν, ἵνα μὴ ὑποχωρήσῃ. Ἐλεγον γάρ τινες, ὅτι ἐξέστη, ἥγουν ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν διὰ τὸν ὄχλον.

Ἦ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτὸν, τουτέστι, παραβοηθῆσαι. Ἐλεγον γάρ, ὅτι ἐξέστη, ὃ ἐστὶ παρελύθη τὸν τόνον τοῦ σώματος, ἄγαν κοπιᾶσας.

22 Καὶ οἱ γραμματεῖς, οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες, ἔλεγον· Ὅτι Βεελζεβοὺλ ἔχει, καὶ, ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

Εἶπον τοῦτο καὶ οἱ φαρισαῖοι ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

23 Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς·

Εν παραδείγματι.

23 Πῶς δύναται σατανᾶς σατανᾶν ἐκβάλλειν;

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ.

24 Καὶ ἐάν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται
25 σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη· καὶ ἐάν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκείνη.

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ διείληπται.

26 Καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ μεμέρι-
σται, οὐ δύναται σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει.

Ζήτησον ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων.

27 Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν
εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν
ἰσχυρὸν δῇσῃ· καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.

Καὶ ταῦτα ἐντελῶς ἐν αὐτῷ διηρμηνεύθησαν.

28 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἁμαρ-
τήματα τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι

29 ὅσας ἂν βλασφημήσωσιν· ὅς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς

τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἐνοχός ἐστιν αἰωνίου κρίσεως.

Ἐτι καὶ ταῦτα καλλίστης ἐκεῖ τῆς ἐξηγήσεως τετυχήκασιν. Εἰς τὸν αἰῶνα μὲν οὖν, ἀντὶ τοῦ, οὐδέποτε. Κρίσιν δὲ νῦν, τὴν κατὰκρισιν εἶπεν. Εἶτα προσέθηκε, καὶ διὰ τὶ τὰ ῥηθέντα εἴρηκεν.

30 Ὅτι ἔλεγον· Πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.

Ἐλεγον τοῦτο, οἱ λέγοντες, ὅτι Βεελζεβούλ ἔχει.

31 Ἐρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ· καὶ ἔξω ἐστῶτες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν, φωνοῦντες
32 αὐτόν. Καὶ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτόν· εἶπον δὲ αὐτῷ· Ἴδου, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ζητοῦσί σε.

Ζήτησον περὶ τούτων πρὸς τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

33 Καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων· Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ
34 μου, ἢ οἱ ἀδελφοί μου; Καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς περὶ αὐτόν καθημένους, λέγει. Ἴδε ἡ μήτηρ
35 μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. Ὅς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου, καὶ ἀδελφή μου, καὶ μήτηρ ἐστί.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἀκριβῶς εὐρήσεις ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ (I).

(1) Ὁ Ἑντένιος εὗρηκεν ἐνταῦθα ἐν τῷ περισελιδίῳ τοῦ ἑαυτοῦ χειρογράφου καὶ τὸ ἐξῆς· «Ταῦτα δὲ ἔρη οὐκ ἀποδοκιμάζων πάντως τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς· ἀλλὰ δεικνύς, ὅτι πάσης συγγενείας σωματικῆς προτιμᾷ τὴν τῆς ψυχῆς οἰκειότητα.»

Τοῦτο δὲν εὐρίσκεται παρ' οὐδετέρῳ τῶν δύο χειρογράφων· ἀνχνιώνεται δὲ ἐν τῇ εἰς τὸν Μάρκον σειρᾷ Οὐίκτηρος πρεσβυτέρου Ἀντισοείας.

ΚΕΦ. ΙV, 1 Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ συνήχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον, καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ·

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ζήτησον. Ἐκάθησε δὲ αὐτῷ, βουλόμενος πάντας κατὰ πρόσωπον ἔχειν, καὶ μηδὲνα κατὰ νώτου, καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἤλိεν τοὺς ἐν τῇ γῇ.

1 Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. Ἦγουν ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰστήκει, καθὼς εἶπε Ματθαῖος (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τοῦ σπόρου παραβολῇ.

2 Καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλά·

Ἐιρηται περὶ τῶν παραβολῶν τούτων ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

3 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· Ἀκούετε· Ἦγουν, προσέχετε.

4 Ἴδου, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγεν αὐτό.

5 Ἄλλο δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ

6 ἔχειν βάθος γῆς· ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυμα-

7 τίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν, ἐξηράνθη. Καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέβησαν αἱ ἀκάνθαι, καὶ συνέπνιξαν αὐτό, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδω-

(α) Ματθ. ΙΓ', 2.

8 κε. Καὶ ἄλλο ἔπescen εἰς τὴν γῆν τὴν καλὴν· καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα· καὶ ἔφε-
 ρεν, ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἐξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν.

Περὶ τούτων πάντων εἰρήκαμεν ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ
 καθ' ἕκαστον ῥητόν.

9 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Ὁ ἔχων ὦτα νηπὰ, εἰς τὸ συνιέναι, συνιέτω.

10 Ὅτε δὲ ἐγένετο καταμόνας, ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ περὶ
 αὐτὸν σὺν τοῖς δώδεκα τὴν παραβολήν.

Οἱ περὶ αὐτόν, ἤγουν, οἱ τῆς ἐβδομηκοντάδος τῶν ἄλλων
 μαθητῶν. Ἐπρώτων δὲ αὐτὸν περὶ τῆς παραβολῆς, ὅτι τίς
 εἶη ἡ παραβολὴ αὕτη, καθὼς ἔγραψεν ὁ Λουκᾶς (α).

11 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὸ μυ-
 στήριον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτου ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ.

11 Ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω, ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γί-
 νεται·

Ἐξω λέγει, τοὺς ἔξω τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως. Ἐν παραβο-
 λαῖς δὲ τὰ πάντα γίνεται, τὰ τῆς διδασκαλίας δηλονότι.

12 Ἵνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκού-
 οντες ἀκούωσι, καὶ μὴ συνιῶσι·

Τὸ, Ἵνα βλέποντες βλέπωσιν, ἀναδίπλωσις ἐστὶ, ἀντὶ τοῦ,
 Ἵνα βλέπωσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ, Ἀκούοντες ἀκούωσιν, ἀντὶ
 τοῦ, Ἀκούωσι. Λέγει δὲ ὅτι, Ἵνα βλέπωσι μὲν τὴν διδασκαλίαν,
 ἅτε ἐνωτιζόμενοι ταύτην· μὴ ἴδωσι δὲ αὐτὴν, ἅτε κεκαλυμ-
 μένην τῇ ἀσαφείᾳ τῆς παραβολῆς, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀνα-
 ξίους τῆς γνώσεως αὐτῆς, ὡς ἀνιάτους. Τὰ αὐτὰ δὲ δηλοῖ
 καὶ τὸ ἐξῆς.

(α) Λουκ. Η', 9.

Ἐν δὲ τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἑτέρα κεῖται ἀπολογία, καὶ εἰκὸς, ἀμφοτέρως ῥηθῆναι παρὰ τοῦ Χριστοῦ.

12 Μήποτε ἐπιστρέψωσι, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτου ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ.

13 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὐκ οἶδατε τὴν παραβολὴν ταύτην; καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνώσεσθε;

Πάσας τὰς παραβολὰς, ἃς μέλλει προῖων ἐρεῖν. Εἰ ταύτην οὐκ οἶδατε, πῶς ἐκείνας γνώσεσθε; Τοῦτο δὲ εἶπεν, ἐγείρων αὐτοὺς καὶ διορατικωτέρους ποιῶν. Εἶτα ἐρμηνεύει τὴν ῥηθεῖσαν παραβολήν.

14 Ὁ σπείρων, τὸν λόγον σπείρει.

Τὸν τῆς διδασκαλίας.

15 Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδόν·

Οὗτοι· ποῖοι; Οὗς ἐρεῖ.

15 Ὅπου σπείρεται ὁ λόγος· καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, εὐθέως ἔρχεται ὁ σατανᾶς, καὶ αἶρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

Ὅπου σπείρεται ὁ λόγος, ἀντὶ τοῦ, εἰς οὗς σπείρεται. Εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἐν τῷ προῤῥηθέντι κεφαλαίῳ.

16 Καὶ οὗτοί εἰσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπειρόμενοι, οἱ, ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον, εὐθέως μετὰ

17 χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν· καὶ οὐκ ἔχουσι ρίζαν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἶτα γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθέως σκανδαλίζονται.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ.

18 Καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι,
 19 οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες· καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου, καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευόμεναι συμπνίγουσι τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ὁμοίως.

20 Καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέν-
 τεσ, οἵτινες ἀκούουσι τὸν λόγον, καὶ παραδέχον-
 ται· καὶ καρποφοροῦσιν, ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἑξή-
 κοντα, καὶ ἐν ἑκατόν.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων.

21 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Μήτις ὁ λύχνος ἔρχεται, ἵνα
 ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα
 ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῇ;

Ἐρχεται, ἀντὶ τοῦ, ἄγεται, κομίζεται. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ
 τούτου ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

22 Οὐ γὰρ ἐστὶ τι κρυπτόν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ·

Ὅ ἀν οὐ φανερωθῇ.

22 Οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερόν ἔλθῃ.
 Οὐδὲ ἐγένετό, φησιν, ἀπόκρυφον, ἵνα κρυβῇ διὰ παντός· ἀλλ'
 ἵνα ποτὲ εἰς φανερόν ἔλθῃ. Περὶ τούτου δὲ εἴρηται ἐν τῷ ἐν-
 νεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

23 Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Ἀνωτέρω περὶ τούτου διείληπται.

24 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Βλέπετε, τί ἀκούετε·

Βλέπετε, ἀντὶ τοῦ, προσέχετε.

24 Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν.

Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε τὴν προσοχὴν, ἐν τῷ αὐτῷ μετρηθήσεται

ὕμῃν ἡ γινῶσις, τουτέστιν, ὅσῃν εἰσφέρειτε προσοχὴν, τοσαύτη παρασχεθήσεται ὑμῖν γινῶσις.

24 Καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν.

Καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, ἀλλὰ καὶ πλέον.

25 Ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Ὃς ἂν ἔχῃ προσοχὴν, δοθήσεται αὐτῷ γινῶσις, καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ, ὃ ἔχει σπέρμα γνώσεως, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Καθάπερ γὰρ ἡ σπουδὴ αὖξει τὸ τοιοῦτον, οὕτω καὶ ἡ ῥαθυμία διαφθείρει.

Ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον δὲ τρόπῳ ἕτερον ἐρρήθησαν ταῦτα, καὶ κατ' ἄλλην ἔννοιαν.

26 Καὶ ἔλεγεν· Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ὡς
27 ἐὰν ἄνθρωπος βάλλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ
καθεύδῃ, καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν· καὶ ὁ σπόρος
βλαστάνῃ, καὶ μηκύνῃται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός.

Βασιλείαν τοῦ θεοῦ νῦν ὀνομάζει ἑαυτὸν, ὡς βασιλέα καὶ θεόν· ὁμοίως δὲ, καὶ ἄνθρωπον, ὡς ἐνανθρωπήσαντα. **Σπόρον** δὲ λέγει, τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολάς· γῆν δὲ, τοὺς ἐπιγείους ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς ἀγαθοὺς· περὶ μόνων γὰρ τούτων ὁ λόγος· ἐνταῦθα καθεύδουσιν δὲ, τὴν ἀναμονὴν· ἐγείρεται δὲ, νύκτα μὲν, ὅταν παραχωρῇ τοὺς πειρασμοὺς ἐπάγεσθαι, διανιστῶντας ἡμᾶς εἰς εὐαρέστησιν θεοῦ· νύξ γὰρ, οἱ πειρασμοί, διὰ τὸν σκοτισμὸν τῆς λύπης· ἡμέραν δὲ, ὅταν διὰ τῶν χρηστοτέρων παραμυθῇται, παρατηγόντων ἡμᾶς εἰς ἀρετὴν· ἡμέρα γὰρ ταῦτα, διὰ τὸν φωτισμὸν τῆς εὐφροσύνης. **Βλαστάνειν** δὲ καὶ **μηκύνεσθαι** τὸν σπόρον ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ σπείραντος εἶπεν, ἐμφαίνων τὸ αὐτόματον τῆς τοιαύτης βλαστήσεως καὶ αὐξήσεως, καὶ ὅτι κατὰ προαίρεσιν, καὶ οὐ κατὰ ἀνάγκην βλαστάνει καὶ αὖξεται· καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τῶν ἐξῆς.

(TOM. B'.)

28 Αὐτομάτῃ γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον, εἶτα στάχυν, εἶτα πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ.

Χόρτον μὲν βλαστάνουσιν οἱ ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς παραφαίνοντες, καὶ ἀπαλοὶ πρὸς ἀγῶνας ὄντες· ἐτι· στάχυν δὲ, οἱ προκόψαντες εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ σερρότεροι πρὸς τὰς ἐπηρείας γεγονότες· καὶ γὰρ ὁ στάχυς καὶ γόνασι διαζώννυται, καὶ ὄρθιος ἵσταται· πλήρη δὲ σῖτον, οἱ τὸ τέλειον καρποφοροῦντες.

29 Ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπός, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός.

Ὅταν παραδῷ, ἀντὶ τοῦ, ὅταν ὥριμος γένηται, τουτέστιν, ὅταν πάντες οἱ καρποφορήσῃ μελλόντες καρποφορήσωσι. Δρέπανον δὲ, ὁ λόγος, ὁ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου κελεύων· θερισμός δὲ, ἡ συγκομιδὴ τῶν δικαίων· οὗτοι γὰρ καρποὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ σπέρματος.

30 Καὶ ἔλεγε· Τίνι ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ; ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβαλοῦμεν αὐτήν;

Παραβαλοῦμεν, ἀντὶ τοῦ, παραδείξομεν.

31 Ὡς κόκκον σπείρω.

Παραδείξομεν αὐτήν, δηλονότι. Ζήτησον δὲ τὴν ἐξήγησιν τῆς παραβολῆς ταύτης ὅλης ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

31 Ὅς, ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων

32 τῶν σπερμάτων ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβαίνει, καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων, καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν.

Τρίτην εὐρήσεις τὴν παραβολὴν ταύτην τεταγμένην ἐν ταῖς παραβολαῖς τοῦ ῥηθέντος εἰκοστοῦ τετάρτου κεφαλαίου.

33 Καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἠδύναντο ἀκούειν·

Καθὼς ἦσαν ἄξιοι ἀκούειν. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τούτου ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ, ἐπὶ τέλους τῶν παραβολῶν.

34 Χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς· κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα.

Εν ἐκείνῳ ταῦτα πάντα σεσαφηνίσται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Περὶ τῆς ἐπιτιμῆσεως τῶν ὑδάτων.

35 Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁψίας γενόμενης· Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν. Καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον, παραλαμβάνουσιν αὐτὸν, ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ·

Ὡς ἦν, ἀντὶ τοῦ, ὡς ἐκάθητο ἐν τῷ πλοίῳ· ἐν τούτῳ γὰρ καθήμενος ἐδίδασκεν, ὡς προεῖρηται. Τὸ δὲ, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἴσον ἐστὶ τῷ, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὡς εἶπε Λουκᾶς (α)· οὐδὲ γὰρ ἐκείνην δηλοῖ, καθ' ἣν εἶπε τὰς παραβολὰς, ἀλλ' ἑτέραν, καθ' ἣν τὰ ῥηθησόμενα γέγονε, καθὼς καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον παρεσημειωσάμεθα.

36 Καὶ ἄλλα δὲ πλοιάρια ἦν μετ' αὐτοῦ.

Μετ' αὐτοῦ, τοῦ πλοίου, δηλονότι. Προσέθηκε δὲ περὶ τῶν ἄλλων, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ δεῖξαι θέλων, ὅτι τοῦτο μόνον ἐκλυδωνίσθη κατ' οἰκονομίαν.

37 Καὶ γίνεται λαίλαψ ἀνέμου μεγάλῃ· τὰ δὲ κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἤδη γεμίζεσθαι.

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

(α) Λουκ. Η', 22.

- 38 Καὶ ἦν αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον
καθεύδων· καὶ διεγείρουσιν αὐτὸν, καὶ λέγουσιν
αὐτῷ· Διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι, ὅτι ἀπολλύμεθα;
39 Καὶ διεγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ
θαλάσσῃ· Σιώπα, πεφίμωσο. Καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνε-
μος καὶ ἐγένετο γαλήνῃ μεγάλη.

Ἐρρήθη καὶ περὶ τούτων πάντων ἐν ἐκείνῳ.

- 40 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τί δειλοί ἐστε οὕτως;

Διὰ τί φοβεῖσθε οὕτως, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν ἐμὲ, τὸν σώζειν
ἐκ θανάτου ἰσχύοντα, καὶ πάντα δυνάμενον;

- 40 Πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν;

Ἀδίστακτον, ἀναμφίβολον.

- 41 Καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ ἔλεγον πρὸς
ἀλλήλους· Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος
καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ δεδήλωται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Περὶ τοῦ Λεγεῶνος.

ΚΕΦ. V, 1 Καὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης,
εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν.

Ἐῖρηται περὶ τούτων ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
Ματθαῖον.

- 2 Καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως ἀπήντησεν
αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκα-
3 θάρτῳ· ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασι.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα ζήτησον.

7 Καὶ οὔτε ἀλύσεσιν οὐδεις ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι·
4 διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσεσι δεδέ-
σθαι, καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις, καὶ
τὰς πέδας συντετρίφθαι· καὶ οὐδεις αὐτὸν ἴσχυε
5 δαμάσαι. Καὶ διαπαντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς
ὄρεσι καὶ ἐν τοῖς μνήμασιν ἦν κράζων, καὶ κατα-
6 κόπτων ἑαυτὸν λίθοις. Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ
μακρόθεν, ἔδραμε, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ·

Σαφῆ ταῦτα καὶ πρόδηλα.

7 Καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπε· Τί ἐμοὶ καὶ σοί,
Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου;

Ζήτησον ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

7 Ὁρχίζω σε τὸν θεόν, μή με βασανίσῃς.

Ἐκείθεν καὶ τοῦτο γνοίης ἄν.

8 (Ἐλεγε γὰρ αὐτῷ· Ἐξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρ-
τον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.)

Ὡς ἐνὶ, τοῖς πολλοῖς δαίμοσιν, ἐπιτάττει, διὰ τὴν ἀσθένειαν
αὐτῶν.

9 Καὶ ἐπηρώτα αὐτόν· Τί σοι ὄνομα; Καὶ ἀπεκρίθη,
λέγων· Λεγεὼν ὄνομά μοι· ὅτι πολλοὶ ἐσμεν.

Τὸν ἄνθρωπον μὲν ἐπηρώτα· πρὸς τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἐν αὐ-
τῷ δαιμόνων διέβαινεν ἡ ἐρώτησις· διὸ καὶ τὸ πλῆθος τού-
των ἀπεκρίθη. Λεγεὼν δὲ ὠνομάζετο, διὰ τὸ πλῆθος· λε-
γεὼν γὰρ κυρίως, τάγμα στρατιωτικόν. Ἐπερώτα δὲ, ἵνα γνῶ-
σιν οἱ παρόντες, ὅτι πολλῶν δαιμόνων οἰκητήριον ὁ εἷς ἄν-
θρωπος ἦν.

10 Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα μὴ αὐτοῦς ἵπο-
στείλῃ ἔξω τῆς χώρας.

Ὁ δὲ Δουκᾶς εἶπεν· ὅτι Καὶ παρεκάλει αὐτόν, ἵνα μὴ ἐπι-

τάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν (α). Εἰκὸς γὰρ, καὶ περὶ τούτου κακείνου παρακαλεῖν.

- 11 Ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη
 12 βοσκομένη. Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν πάντες οἱ δαί-
 μονες, λέγοντες· Πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους,
 13 ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν. Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς
 εὐθέως ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ
 ἀκάθαρτα, εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν
 ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν
 δὲ ὡς δισχιλίοι· καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσσῃ.

Περὶ τούτων εἴρηται λεπτομερῶς ἐν τῷ προῤῥηθέντι δωδε-
 κάτῳ κεφαλαίῳ.

- 14 Οἱ δὲ βόσκοντες τοὺς χοίρους, ἔφυγον, καὶ ἀνήγγει-
 λαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. Καὶ ἐξῆλ-
 θον ἰδεῖν τί ἐστὶ τὸ γεγονός.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

- 15 Καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσι τὸν
 δαιμονιζόμενον, καθήμενον καὶ ἱματισμένον, καὶ σω-
 φρονοῦντα, τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα· καὶ ἐφο-
 βήθησαν.

Ο δὲ Λουκᾶς εἶπε, καὶ ποῦ εὔρον αὐτὸν καθήμενον, ὅτι πα-
 ρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ (β).

- 16 Καὶ διηγήσαντο αὐτοῖς οἱ ἰδόντες, πῶς ἐγένετο τῷ
 δαιμονιζομένῳ.

Πῶς ἐγένετο αὐτῷ ἡ μεταβολὴ καὶ σωφροσύνη.

- 16 Καὶ περὶ τῶν χοίρων.

Πῶς οὗτοι ἀπώλοντο.

(α) Λουκ. Η', 31.

(β) Λουκ. Η', 34.

17 Καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο διδάσκει.

18 Καὶ ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον, παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς, ἵνα ᾗ μετ' αὐτοῦ.

Ἄμα μὲν εὐγνωμονῶν ἅμα δὲ καὶ φοβούμενος τοὺς δαίμονας, μὴ χωρὶς αὐτοῦ τοῦτον εὐρόντες, πάλιν ἐπιπηδήσωσιν αὐτῷ.

19 Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ· Ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου πρὸς τοὺς σοὺς, καὶ ἀναγγεῖλον αὐτοῖς, ὅσα σοι ὁ Κύριος ἐποίησε, καὶ ἠλέησέ σε.

Ἀπέλυσεν αὐτόν, τοῦτο μὲν, τὸν τοιοῦτον φόβον ἐκβαλὼν ἀπ' αὐτοῦ, ὡς μηκέτι τῶν δαιμόνων κατατολμώντων αὐτοῦ· τοῦτο δὲ, καὶ ἵνα τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τῇ πατρίδι αὐτοῦ διδάσκαλος τοῦ θαύματος γένηται. Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι Ὅσα σοι πεποίηκα, ἀλλ' ὅτι Ὅσα σοι ὁ Κύριος πεποίηκε, τῷ πατρὶ τὸ θαῦμα ἐπιγραφόμενος, καὶ παιδεύων ἡμᾶς, τῷ θεῷ τὰ κατορθώματα ἐπιγράφεσθαι.

20 Καὶ ἀπῆλθε, καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν τῇ Δεκαπόλει, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

Ὁ μὲν Χριστὸς μετριοφρονῶν, τῷ πατρὶ τὸ ἔργον ἀνέθηκεν· ὁ δὲ θεραπευθεὶς εὐγνωμονῶν, τῷ Χριστῷ τοῦτο ἀνετίθει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.

21 Καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ πάλιν

- εἰς τὸ πέραν, συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτόν· καὶ
 22 ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ ἰδοὺ, ἔρχεται εἰς τῶν
 ἀρχισυναγῶγων, ὀνόματι Ἰάειρος· καὶ ἰδὼν αὐτόν,
 23 πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ παρεκάλει
 αὐτόν πολλὰ, λέγων· Ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχά-
 τως ἔχει·

Περὶ τοῦτου διελάβομεν ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατὰ Ματθαῖον. Τὸ δὲ, ἐσχάτως ἔχει, ἀντὶ τοῦ, τελευταῖα
 πνέει.

- 23 Ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ τὰς χεῖρας, ὅπως σωθῇ·
 καὶ ζήσεται.

Καθ' ὑπερβατόν ἐστιν ἡ τῶν ῥητῶν σύνταξις, ὅτι *Παρεκάλει*
 αὐτόν *πολλὰ*, ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇ αὐτῇ τὰς χεῖρας, καὶ τὰ
 ἐξῆς. Εἴτα τὸ ἐν μέσῳ.

- 24 Καὶ ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ· καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος
 πολὺς, καὶ συνέθλιβον αὐτόν.

Συνέπιγον, εἶπεν ὁ Λουκᾶς (α), εἶπουν, συνώθουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τῆς αἱμορροοῦσης.

- 25 Καὶ γυνή τις οὔσα ἐν ῥύσει αἵματος ἔτη δώδεκα,
 26 καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν, καὶ δαπα-
 νήσασα τὰ παρ' ἑαυτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφελή-
 27 θεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα· ἀκού-
 σασα περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὀπισθεν,
 ἤψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο φανερώτερον ἐξέθηκεν ὁ Λουκᾶς, καὶ ζή-

(κ) Λουκ. Η', 42.

τησον παρ' αὐτῷ τὴν ἐξήγησιν τοῦ εἰκοστοῦ ἔκτου κεφαλαίου.

28 Ἐλεγε γάρ· Ὅτι κὰν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἄψωμαι, σωθήσομαι.

Εἰρηται περὶ τούτου ἐν τῷ ἐξκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

29 Καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς· καὶ ἔγνω τῷ σώματι, ὅτι ἵαται ἀπὸ τῆς μάστιγος.

Ἐγνω διὰ τοῦ σώματος, μηκέτι ραινομένου τοῖς σταλαγμαῖς, ὅτι τεθεράπεται. Μάστιγα δὲ, τὴν νόσον ἐκάλεσεν, ὡς μαστίζουσιν αὐτὴν, καὶ τῷ πόνῳ καὶ τῇ αἰσχύνῃ.

30 Καὶ εὐθέως ὁ Ἰησοῦς ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν, ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ,

31 ἔλεγε· Τίς μου ἤψατο τῶν ἱματίων; Καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Βλέπεις τὸν ὄχλον συν-

32 θλίβοντά σε, καὶ λέγεις· Τίς μου ἤψατο; Καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν.

Ζήτησον καὶ περὶ τούτων ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ εἰκοστοῦ ἔκτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου. Τὸ δὲ, Ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν, καθ' ὑπερβατὸν ἀναγνωστέον, ὅτι Ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξελθοῦσαν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν.

33 Ἡ δὲ γυνή, φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδυῖα ὁ γέγονεν ἐπ' αὐτῇ, ἦλθε καὶ προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ

34 εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· Θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· ὕπαγε εἰς εἰρήνην.

Καὶ ταῦτα πάντα διηρμηνεύθησαν ἐν τῷ ῥηθέντι εἰκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ.

34 Καὶ ἴσθι ὑγιής ἀπὸ τῆς μαστιγῆς σου.

Τοῦτο οὔτε ὁ Ματθαῖος, οὔτε ὁ Λουκᾶς (α) προσθεθείκασιν· καὶ καινὸν οὐδέν. Εἴρηται γάρ, ὅτι τὰ μὴ ἀναγκαῖα, τινὲς μὲν τῶν εὐαγγελιστῶν παρελίμπανον, συντομίας χάριν· τινὲς δὲ καὶ ταῦτα συνέγραφον, ἀκριβείας ἕνεκεν. Εἰκὸς δὲ αὐτοὺς καὶ τῶν μὲν θαυμάτων μνημονεύειν· τῶν δὲ ῥημάτων μὴ πάντων.

35 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγοντες· Ὅτι ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε· τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;

Ἐρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, τουτέστιν, ἀπὸ τῆς οἰκίας τοῦ ἀρχισυναγώγου. Σκύλλεις δὲ, ἀντὶ τοῦ, περισπᾶς, ἐνοχλεῖς. Οἱ γὰρ περὶ τὸν ἀρχισυνάγωγον, ἀτελῆ πίστιν εἰς Χριστὸν ἔχοντες, ὑπελάμβανον, ὅτι νοσήματα μὲν πάντα δύναται θεραπεύειν, ἀναστῆσαι δὲ νεκρὸν, οὐ δύναται· οὕτω γὰρ εἶδον τοιοῦτον ὑπ' αὐτοῦ θαῦμα γεγεννημένον· διὸ καὶ εἶπον, Ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε· τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον, μὴ δυνάμενον αὐτὴν ἀναστῆσαι;

36 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εὐθέως ἀκούσας τὸν λόγον λαλούμενον, λέγει τῷ ἀρχισυναγώγῳ· Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε.

Γνοὺς τὸν ἀρχισυνάγωγον ἀμβλυθέντα περὶ τὴν πίστιν, αἶα συναπαχθέντα τοῖς λόγοις αὐτῶν, ἐπιθαρρύνει, καὶ ἀνακτᾶται τὴν ἀσθενείαν τῆς αὐτοῦ πίστεως.

37 Καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα συνακολουθῆσαι, εἰ μὴ Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου.

Μόνους τούτους ἀπὸ τῶν ἄλλων Μαθητῶν συμπαρέλαβεν, ὥς

(α) Ματθ. Θ', 22. Λουκ. Η', 48.

διαφορωτέρους τῶν ἄλλων. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς μεταμορφώσεως αὐτοῦ, μόνους τούτους παρέλαβε θεατάς.

Καὶ ζήτησον ἐν τῷ τριακοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὰς αἰτίας τῆς προτιμῆσεως αὐτῶν. Προετίμα δὲ τούτους, ἵνα καὶ οἱ ἄλλοι τοιοῦτοι γένωνται.

38 Καὶ ἔρχεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου, καὶ θεωρεῖ θόρυβον, κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλὰ.

Ἠλάλazon οἱ αὐλῆται, περὶ ὧν εἰρήκαμεν ἐν τῷ ἐξκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

39 Καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς· Τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.

Εἶπε τοῦτο, πρῶτα μὲν, τὴν λύπην αὐτῶν παραμυθούμενος· ἔπειτα καὶ διδάσκων, ὅτι παρ' ἐκείνοις μὲν τέθνηκε, παρ' αὐτῷ δὲ κοιμᾶται· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι μὲν, οὐκ ἠδύναντο ἀναστῆσαι ταύτην· αὐτὸς δὲ καὶ μάλιστα· εἶτα καὶ διδούς θάρρεῖν, ὅτι καθάπερ ὕπνον ἀπελάσει τὸν θάνατον, ὡς κύριος θανάτου, καὶ ὡς ζωῆς.

40 Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ·

Ὡς λέγοντος καθεύδειν τὴν τεθνηκυῖαν, εἰδότες, ὅτι ἀπέθανεν, ὡς ὁ Λουκᾶς εἶπεν (α). Ἐβούλετο δὲ καὶ αὐτὸς καταγελασθῆναι, ἵνα καὶ οἱ αὐλῆται, καὶ ὁ κατάγελως, καὶ τὰ τοιαῦτα, σαφῆς εἶεν ἀποδείξις τοῦ τεθνηκέναι τὸ κοράσιον, καὶ μηδεὶς ὕστερον δυνηθεὶς λέγειν, ὅτι οὐ τέθνηκε. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῷ κατὰ τὴν αἰμόρρουν θαύματι ἐνεβράδυνεν· ἵνα προδήλως τὸ παιδίον ἀποθάνῃ, καὶ εἰσενεχθῶσι μὲν οἱ αὐλῆται, γένωνται δὲ καὶ τὰ ἐξῆς.

40 Ὁ δὲ, ἐκβαλὼν πάντας, παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ.

Τοὺς μετ' αὐτοῦ συνελθόντας· λέγει δὲ Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον,

(α) Λουκ. Η', 58.

καὶ Ἰωάννην. Τὸν μὲν οὖν πατέρα καὶ τὴν μητέρα τῆς κόρης παρέλαβε θεατὰς τοῦ θαύματος, ὡς οἰκίους ἐκείνη· τοὺς δὲ μαθητάς, ὡς οἰκίους ἑαυτῶ· τοὺς ἄλλους δὲ πάντας ἐξέβαλε, φεύγων τὸν παρ' αὐτῶν ἔπαινον. Οὐδέποτε γὰρ τοιοῦτον ἰδόντες, ἔμελλον αὐτὸν κροτῆσαι καὶ ὑπερευφημῆσαι.

40 Καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακείμενον.

41 Καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου, λέγει αὐτῇ·

Ταλιθὰ κοῦμι· ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον· Τὸ κορά-

42 σιον, σοὶ λέγω, ἔγειραι. Καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον, καὶ περιεπάτει·

Ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς καὶ ἐφώνησεν, ἵνα ἡ φωνὴ μὲν ἐπιστρέψῃ τὴν οἰχομένην ψυχὴν· ἡ δὲ χεὶρ, συμπήξῃ τὸ σῶμα.

Ἦ καὶ ἐτέρως· Ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, δεικνύς, ὅτι καὶ ἡ παναγία σὰρξ αὐτοῦ ζωοποιεῖ τοὺς νεκρούς.

42 Ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα·

Ἐπειδὴ παιδίον ἄνω ταύτην ἔλεγε, νῦν σαφηνίζει καὶ τὴν ἡλικίαν αὐτῆς.

43 Καὶ ἐξέστησαν ἐκστάσει μεγάλη. Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλὰ, ἵνα μηδεὶς γινῶ τοῦτο·

Διεστείλατο, ἀντὶ τοῦ, παρήγγειλεν· οὕτω γὰρ εἶπεν ὁ Λουκᾶς (α). Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ἐξέβαλε. Γινώσκων δὲ, ὅτι πανταχοῦ δραμεῖται τοῦ θαύματος ὁ λόγος· καὶ γὰρ ὁ Ματθαῖος εἶπεν· ὅτι ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην (β)· ὅμως τὸ οἰκεῖον πανταχοῦ ποιεῖ (γ).

43 Καὶ εἶπε δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

Τοῦτο προσέταξεν, ἵνα μὴ φάσμα δόξῃ τούτοις ἡ ἀναπαύσα. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐδ' αὐτὸς δίδωσιν αὐτῇ φαγεῖν, ἀλλὰ τοῖς γονεῦσιν ἐπιτρέπει τοῦτο ποιῆσαι.

(α) Λουκ. Η', 56. (β) Ματθ. Θ', 26. (γ) Νοεῖται τὸ, φεύγει τὸν ἱππινον.

ΚΕΦ. VI, 1 Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ· καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ
 2 αὐτοῦ. Καὶ γενομένου σαββάτου, ἤρξατο ἐν τῇ συναγωγῇ διδάσκειν· καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες· Πόθεν τούτῳ ταῦτα; καὶ, τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ; καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν
 3 χειρῶν αὐτοῦ γίνονται; Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς Μαρίας, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, καὶ Ἰωσῆ, καὶ Ἰούδα, καὶ Σίμωνος; καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς; Καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ.

Επιβαίνει τῆς πατρίδος, οὐκ ἀγνοῶν, ὅτι καταφρονήσουσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα μὴ δύνωνται λέγειν ὕστερον, ὅτι οὐκ ἐδίδαξεν αὐτούς· ἅμα δὲ καὶ τὸν φθόνον αὐτῶν ἐξελέγχων. Δέον γὰρ χαίρειν ἐπ' αὐτῷ, κοσμοῦντι τὴν πατρίδα αὐτῶν διδασκαλίαις καὶ θαύμασιν, ἐσκανδαλίζοντο μᾶλλον ἐπ' αὐτῷ, διὰ τὴν τοῦ γένους αὐτοῦ εὐτέλειαν.

Τὸ δὲ, Καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται, ἐλλειπτικόν ἐστιν· ἐλλείπει γὰρ τὸ, πόθεν· οἷον, Καὶ πόθεν δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται;

Εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον πρὸς τῷ τέλει, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν παραβολῶν.

4 Ἔλεγε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι οὐκ ἔστι προφῆτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς συγγενέσι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ διείληπται.

5 Καὶ οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας, ἐθε-

6 ράπευσε. Καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

Καὶ περὶ τούτων σαφῶς ἐκεῖ διηρμήνευται. Νοεῖται δὲ

τὸ, οὐκ ἠδύνατο, καὶ ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἐνδεχόμενον ἐνόμιζε.

Φησὶ γὰρ ὁ θεολόγος Γρηγόριος (1), ὅτι, ἐπεὶ τοῦ συναμφοτέρου χρεῖα πρὸς τὰς ἰάσεις, καὶ τῆς τῶν θεραπευομένων πίστεως, καὶ τῆς τοῦ θεραπευτοῦ δυνάμεως, οὐκ ἐνεδέχετο τὸ ἕτερον, τοῦ συζύγου ἐλλείποντος. Οὐκ (2) οἶδα δέ, εἰ μὴ καὶ τοῦτο τῷ εὐλόγῳ προσθετέον· οὐ γὰρ εὐλόγος ἴασις τοῖς βλαβησομένοις ἐξ ἀπιστίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν δώδεκα.

7 Καὶ περιῆγε τὰς κώμας κύκλῳ, διδάσκων. Καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα, καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο.

Πρὸς παρηγορίαν ἀλλήλων, ὡς εἴρηται ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

7 Καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων.

Ματθαῖος δὲ προσέθηκεν (α)· ὅτι Ὡστε αὐτὰ ἐκβάλλειν, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. Ὁ δὲ Λουκᾶς ἔγραψεν, ὅτι Ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν (β).

8 Καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς, ἵνα μὴδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδόν, εἰ μὴ ῥάβδον μόνον· μὴ πῆραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς
9 τὴν ζώνην χαλκόν· ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια·

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων κατὰ λεπτόν ἐν τῷ δηλωθέντι ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ.

(1) Γρηγορ. Ναζ. Σιλ. 215. (2) Καὶ ταῦτα τοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου.

(α) Ματθ. Ι', 1. (β) Λουκ. Θ', 1.

9 Καὶ μὴ ἐνδύσασθαι δύο χιτῶνας.

Ἀπὸ κοινοῦ ληπτέον τὸ, παρήγγειλε.

10 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃτε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξέλθῃτε ἐκεῖθεν.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα σεσαφηνίσται.

11 Καὶ ὅσοι ἂν μὴ δέξωνται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν, ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Ἐῖρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

11 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομορρόροις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Ομοίως καὶ περὶ τούτου.

12 Καὶ ἐξελθόντες, ἐκήρυσσον, ἵνα μετανοήσωσι· καὶ

13 δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον· καὶ ἡλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς ἄρρώστους, καὶ ἐθεράπευον.

Περὶ τῆς ἀλείψεως τοῦ ἐλαίου μόνος ὁ Μάρκος φησί. Παραγγέλλει δὲ περὶ ταύτης καὶ Ἰάκωβος ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ, λέγων· Ἀσθερεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. Καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος (α). Εἰκὸς δὲ, καὶ τοῦτο παρὰ τοῦ Κυρίου διδαχθῆναι τοὺς ἀποστόλους. Ἦν δὲ τὸ ἔλαιον, σύμβολον ἰλαρότητος τοῦ σώματος καὶ φαιδρότητος τῆς ψυχῆς (I).

(α) Ἰακ. Ε', 14. 15. (1) Παρὰ τῷ Θεοφυλάκτῳ Σελ. 219 «Ἐστὶν οὖν τὸ ἔλαιον καὶ πρὸς κόπους ὠφέλιμον, καὶ φωτὸς αἵτιον, καὶ ἰαρόντης πρόξενον, καὶ σημαίνει τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, δι' ἧς καὶ κόπων ἀπαλλαγόμεθα, καὶ φῶς καὶ χαρὰν καὶ ἰαρότητα πνευματικὴν δεχόμεθα.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου.

- 14 Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, (φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ,) καὶ ἔλεγεν· "Οτι Ἰωάννης ὁ βαπτίζων ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργούσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ. "Ἄλλοι ἔλεγον· "Οτι Ἡλίας ἐστίν. "Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· "Οτι προφήτης ἐστίν, ὡς εἷς τῶν προφητῶν. Ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρώδης, εἶπεν· "Οτι ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτός ἐστιν, αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν.

Περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἴρηται ἀκριβῶς ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων (Γ) μετὰ τοῦ ἄρθρου γράφουσιν· ὅτι ὁ προφήτης ἐστίν, ἢ ὡς εἷς τῶν προφητῶν. Προσεδόκων γὰρ προφήτην, περὶ οὗ προσεφάτευσεν αὐτοῖς ὁ Μωϋσῆς (α). Οὗτος δὲ ἦν, ὁ Χριστός.

- 17 Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης, ἀποστείλας ἐκράτησε τὸν Ἰωάννην, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ, διὰ Ἡρωδιάδα, τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν. Ἐλεγε γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ

(1) Καὶ εἰς τὸ ἄρθ. εἶχε πρὸ ὀρθαλμῶν κείμενον τοῦ Μάρκου ὁ Εὐθύμιος· χωρὶς τοῦ ἄρθρου, καὶ ἐπομένως καὶ χωρὶς τοῦ, Ἡ, ἐγράφετο. Ἐν οἷς δὲ εἶχεν ἐν χερσὶν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο σχολίαις ἀνεγινώσκετο οὕτως· "Ο δὲ Μάρκος εἰπὼν, ὡς τινὲς φασιν, ὅτι ἄλλοι δὲ ἔλεγον· ὅτι προφήτης ἐστίν, ὡς εἷς τῶν προφητῶν, ἀνίστασθαι μοι δοκεῖ, λέγειν ἐκαίνο· περὶ οὗ φησὶν ὁ Μωϋσῆς· Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, ὡς ἐμέ." Ἡ ἐρμηνεία αὕτη ἀπαιτεῖ τὸ ἄρθρον, "Ο. Ἀλλὰ τούτου προστεθέντος, προστεθῆναι καὶ τὸ, Ἡ, ἴδ. Οὐδέποτε· σιγῇ εἰς τὸν Μάρκον. Τομ. Α. Σελ. 104. Ἐκδ. Μόσχας, καὶ Σελ. 126. Ἐκδ. Προσσίνου. Ἐὰν δὲ ἐγράφετο, "Ο προφήτης, δὲν ἰδύνατο νὰ ἴναι, ὡς εἶς τῶν προφητῶν ὅθεν προστεθὲν καὶ τὸ, Ἡ, πρῶτον ἐν τῷ σχολίῳ, προστεθῆ ἔπειτα καὶ ἐν τῷ κειμένῳ. (α) Διευτ. ΙΗ', 15.

Ἡρώδῃ· Ὅτι οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου.

Εν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων εἴρηται.

- 19 Ἡ δὲ Ἡρωδιάς ἐνεῖχεν αὐτῷ, καὶ ἤθελεν αὐτὸν
20 ἀποκτεῖναι· καὶ οὐκ ἠδύνατο. Ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφο-
βεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ
ἅγιον· καὶ συνετήρει αὐτόν· καὶ ἀκούσας αὐτοῦ,
πολλὰ ἐποίει, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουε.

Ετι καὶ περὶ τούτων.

- 21 Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαίρου, ὅτε Ἡρώδης τοῖς
γενεαίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίει τοῖς μεγιστᾶσιν
αὐτοῦ, καὶ τοῖς χιλιάρχοις, καὶ τοῖς πρώτοις τῆς Γα-
22 λιλαιᾶς· καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς
Ἡρωδιάδος, καὶ ὀρχησαμένης, καὶ ἀρεσάσης τῷ
Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνανακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς
τῷ κορασίῳ· Αἵτησόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω
23 σοί. Καὶ ὤμοσεν αὐτῇ· Ὅτι ὃ ἐὰν με αἰτήσῃς, δώσω
σοί, ἕως ἡμίσεος τῆς βασιλείας μου.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

- 24 Ἡ δὲ ἐξελθοῦσα, εἶπε τῇ μητρὶ αὐτῆς· Τί αἰτήσο-
μαι; Ἡ δὲ εἶπε· Τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτி-
25 στοῦ. Καὶ εἰσελθοῦσα εὐθέως μετὰ σπουδῆς πρὸς
τὸν βασιλέα, ᾗτήσατο, λέγουσα· Θέλω ἵνα μοι δῶς
ἐξαυτῆς ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτி-
26 στοῦ. Καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς, διὰ τοὺς
ὄρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους οὐκ ἠθέλησεν αὐ-
27 τὴν ἀθετῆσαι. Καὶ εὐθέως ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπε-
κουλάτωρα, ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.
28 Ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτόν ἐν τῇ φυλακῇ·
(TOM. B'.)

καὶ ἤνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνανι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορασίῳ· καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἡ ἐξήγησις ἐκείνου τοῦ κεφαλαίου διέξεισι.

29 Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἤλθον, καὶ ἤραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ, καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν μνημείῳ.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ.

30 Καὶ συναγόνται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα, καὶ ὅσα ἐποίησαν, καὶ

31 ὅσα ἐδίδαξαν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, καὶ ἀναπαύεσθε ὀλίγον. Ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί· καὶ οὐδὲ φαγεῖν ἠύκαιρου.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων ζήτησον. Διδασκόμεθα δὲ ἐντεῦθεν, ὅτι χρὴ τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας, μὴ διαπαντὸς ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι τοῖς πλήθεσιν, ἀλλ' ἐν καιρῷ συστέλλεσθαι, καὶ ἰδιάζειν, καὶ συνάγειν τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς ἕξω περιφορᾶς· καὶ ὅτι προσήκει διαναπαύειν τοὺς διακονοῦντας, καὶ σωματικῶς παρηγορεῖν μετὰ τὴν διακονίαν.

32 Καὶ ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τόπον τῷ πλοίῳ κατ' ἰδίαν. 33 Καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας οἱ ὄχλοι· καὶ ἐπέγνωσαν αὐτὸν πολλοί· καὶ πεζῇ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ, καὶ προῆλθον αὐτοὺς, καὶ συνῆλθον πρὸς αὐτόν.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων. Ἀπὸ πασῶν δὲ τῶν πόλεων, τῶν πέριξ, δηλονότι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'.

Περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων.

34 Καὶ ἐξελθὼν εἶδεν ὁ Ἰησοῦς πολλὸν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα·

Καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ προδιαληφέντι κεφαλαίῳ διελέχθηται. Ποιμένα δὲ λέγει, τὸν φροντίζοντα τῆς σωτηρίας αὐτῶν.

35 Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλά. Καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης, προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγουσιν· Ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ

36 ἤδη ὥρα πολλή· ἀπόλυσον αὐτοὺς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς καὶ κώμας, ἀγοράσωσιν

37 ἑαυτοῖς ἄρτους· τί γὰρ φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.

Καὶ ταῦτα ἐκείθεν διαγνωσθῆναι ῥᾶδιον.

37 Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν δυναρίων διακοσίων ἄρτους, καὶ δώμεν αὐτοῖς φαγεῖν;

Τοῦτο κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέον. Βαρυνομένων δὲ ὁ τοιοῦτος λόγος.

38 Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε καὶ ἴδετε. Καὶ γνόντες, λέγουσι· Πέντε, καὶ δύο

39 ἰχθύας. Καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι πάντας συμ-

40 πόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ χλωρῷ χόρτῳ. Καὶ ἀνέπεσον πρασιαὶ πρασιαί, ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκοντα.

Περὶ τούτων εἴρηται ἐν τῷ εἰκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

41 Καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησε, καὶ κατέκλασε τοὺς ἄρτους· καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσιν αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἐμέ-
 42 ρισε πᾶσι. Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν.
 43 Καὶ ἦσαν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις,
 44 καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων. Καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους, πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων πάντων ἐρρήθη.

45 Καὶ εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς Βηθ-
 46 σαϊδάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὄχλον. Καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων. Ἀποταξάμενος δὲ αὐτοῖς, ἀντὶ τοῦ, ἀπολύσας αὐτοὺς, δηλαδὴ, τοὺς ὄχλους. Οὕτω γὰρ εἶπεν ὁ Ματθαῖος (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου.

47 Καὶ ὀψίας γενομένης, ἦν τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆς
 48 θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ εἶδεν αὐτοὺς βασανιζομένους ἐν τῷ ἐλαύνειν· ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς· καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης·

Ζήτησον περὶ τούτων ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

(α) Ματθ. 14', 23.

48 Καὶ ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς.

Ἰνα πλέον ἀγωνιάσωσιν.

49 Οἱ δὲ, ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσ-

50 σης, ἔδοξαν φάντασμα εἶναι, καὶ ἀνέκραξαν. Πάν-
τες γὰρ αὐτὸν εἶδον, καὶ ἐταράχθησαν. Καὶ εὐ-
θέως ἐλάλησε μετ' αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· Θαρ-
σεῖτε, ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ εἴρηται.

51 Καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον· καὶ ἐκόπα-
σεν ὁ ἄνεμος·

Συνέτεμεν ὁ Μάρκος τὰ κατὰ τὸν Πέτρον· ἔτι δὲ καὶ ὁ Ἰωάν-
νης· ὁ δὲ Ματθαῖος καὶ ταῦτα σαφῶς ἀνέγραψεν.

51 Καὶ λίαν ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταντο, καὶ
52 ἐθαύμαζον. Οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις· ἦν
γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη.

Καὶ ταῦτα ἐν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ διασεσάφηται.

53 Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν Γεννησαρέτι

54 καὶ προσωρμίσθησαν. Καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ

55 πλοίου, εὐθέως ἐπιγνόντες αὐτὸν, περιδραμόντες
ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραβ-
βάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν, ὅπου ἤκουον

56 ὅτι ἐκεῖ ἐστι. Καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας,
ἢ πόλεις, ἢ ἀγροὺς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουν τοὺς
ἀσθενοῦντας, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, ἵνα κἂν τοῦ
κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἄψωνται· καὶ ὅσοι ἂν
ἤπτοντο αὐτοῦ, ἐσώζοντο.

Ἐκεῖ καὶ περὶ πάντων τούτων εὐρήσεις. Σωτηρίαν δὲ νῦν,
τὴν ὑγείαν νόει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.

ΚΕΦ. VII, 1 Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι, καὶ τινες τῶν γραμματέων, ἔλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων. Καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσὶ, τουτ' ἔστιν, ἀνίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους, 3 ἐμέμψαντο· (οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι·

Καὶ περὶ τούτων ἡ ἐξήγησις ἐκείνου τοῦ κεφαλαίου διαλαμβάνει.

4 Καὶ ἄλλα πολλά ἐστὶν ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων, καὶ ξεστῶν, καὶ χαλκίων, καὶ κλινῶν·)

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εἴρηται.

5 Ἐπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς· Διατί οἱ μαθηταῖ σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίουσι τὸν ἄρτον; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτι καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαίας 6 περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται· «Ὁὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων.» 7 Ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ

ποτηρίων· καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

Η τούτων διάγνωσις ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον κεῖται.

9 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε.

Κατ' εἰρωνεῖαν τοῦτό φησι.

10 Μωσῆς γὰρ εἶπε· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου·» καὶ· «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα,

11 θανάτῳ τελευτάτῳ.» Ὑμεῖς δὲ λέγετε· Ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ, ἢ τῇ μητρὶ· Κορβαῖν (ὅ ἐστι, δῶρον), ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῇθῃς·

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ λεπτολογηται.

12 Καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

Οὐδὲν εὐάρεστον.

13 Ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν, ἣ παρεδώκατε· καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

Λόγον τοῦ θεοῦ λέγει, τὸν νόμον, τὸν κελεύοντα τιμᾶν τοὺς γονεῖς. Ζήτηι δὲ καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

14 Καὶ προσκαλεσάμενος πάντα τὸν ὄχλον, ἔλεγεν

15 αὐτοῖς· Ἀκούετέ μου πάντες, καὶ συνίετε. Οὐδὲν ἐστὶν ἐξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν, ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων εἴρηται,

16 Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Τοῦτο πολλάκις ἡρμηνεύθη.

17 Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώ-
των αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς.

18 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε ;
Οὐ νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν

19 ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι ; Ὅτι οὐκ εἰς-
πορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοι-
λίαν· καὶ εἰς τὸν ἀφεδρωῖνα ἐκπορεύεται, καθαρίζον
πάντα τὰ βρώματα.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἀκριβέστατα διεσαφηνίσθη.

20 Ἐλεγε δὲ, ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον,

21 ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. Ἐσωθεν γὰρ ἐκ τῆς
καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ

22 ἐκπορεύονται, μοιχεῖται, πορνεῖται, φόνοι, κλοπαί,
πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς

23 πονηρὸς, βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη· πάν-
τα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται, καὶ κοι-
νοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Περὶ τῆς Φοινικίσσης.

24 Καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια Τύρου
καὶ Σιδῶνος·

Εἰς τὰ μέρη, Ματθαῖος εἶπε (α). Ζήτησον δὲ τὴν ἐξήγησιν
τοῦ τέλους τοῦ εἰκοστοῦ ὁγδόου κεφαλαίου αὐτοῦ.

(α) Ματθ. ΙΕ', 21.

24 Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐδένα ἤθελε γινῶναι· καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν.

Ἐκεῖσε τὴν αἰτίαν εἰρήκαμεν.

25 Ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἥς εἶχε τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἔλθοῦσα προσέπε-

26 σε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· (ἦν δὲ ἡ γυνὴ Ἑλληνίς, Σύρα Φοινίκισσα τῷ γένει·)

Εἴρηται περὶ ταύτης ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

26 Καὶ ἡρώτα αὐτόν, ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.

Ἡρώτα, ἀντὶ τοῦ, παρεκάλει, ὡς ἐν ἐκείνῳ παρασημασιάζεται.

27 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· Ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα· οὐ γὰρ καλὸν ἐστὶ λαβεῖν τὸν ἄρ-

28 τον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. Ἡ δὲ ἀπεκρίθη, καὶ λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψι-

29 χίων τῶν παιδίων. Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὑπάγε· ἐξεληλύθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρὸς σου.

Ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ πάντα ταῦτα διηρμηνεύθησαν.

30 Καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, εὗρε τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθὸς, καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς κλίνης.

Κειμένην ἐν εἰρήνῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Περὶ τοῦ μογιλάλου.

31 Καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων Τύρου καὶ Σιδῶ-
νος, ἦλθε πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, ἀνὰ
μέσον τῶν ὁρίων Δεκαπόλεως.

Οὐκ ἐμβραδύνει τοῖς μέρεσι τῶν ἐθνῶν, ἵνα μὴ κατηγορηθῇ
παρ' Ἰουδαίων, ὡς τοῖς ἐθνικοῖς ἐπιμιγνύμενος.

32 Καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλάλον· καὶ παρακα-
33 λοῦσιν αὐτὸν, ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα. Καὶ ἀπο-
λαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλε
τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ· καὶ πτύ-
σας ἤψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ.

Ἀπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, τουτέστι, Πα-
ρέλαβεν, ἐχώρισεν, ἵνα μὴ δόξῃ θεατρίζειν τὰ θαύματα, καὶ
μάλιστα γινούς τινας τῶν μεμψιμοίρων ἀναμεμιγμένους τοῖς
πλήθεσιν.

Ἄλλως τε, ποτὲ μὲν ἐνώπιον πολλῶν θαυματουργεῖ, δι'
ὠφέλειαν τῶν ὁρώντων· ποτὲ δέ, κατ' ἰδίαν, διὰ τὸ φεύγειν
τὸν ἔπαινον, ὡς τύφου γεννητικόν. Ἐβαλε δὲ τοὺς δακτύλους
αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ, ἕνα μὲν τῆς δεξιᾶς χειρὸς, εἰς τοῦ-
το τὸ οὕς· ἕνα δὲ τῆς ἀριστερᾶς, εἰς ἐκεῖνο, διὰ τὸ στενδόν
καὶ βαθὺ τῆς ἀκοῆς, ἵνα θίξῃ ταύτης. Ἦδύνατο δὲ καὶ τρό-
πον ἕτερον θεραπεῦσαι αὐτὸν· ἀλλ' ἵνα γινῶμεν, ὅτι πᾶν μέρος
τοῦ ἁγίου σώματος αὐτοῦ θείας δυνάμεως μεστὸν ἦν. Ἰδοὺ
γὰρ καὶ τὸ πτύελον τοῦ ἀχράντου στόματος, μεθ' οὗ τῆς μογ-
γῆς γλώσσης ἤψατο, θείας μετεῖχε δυνάμεως· καὶ πάντα δὲ
πάντως τὰ περιτώματα τοῦ θεανδρικοῦ σώματος ἅγια ἦν,
ὡς τοιοῦτου σώματος· ἐνήργουν δὲ μόνον, ὅτε ἤθελεν.

Καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ δὲ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος εὐ-

αγγελιστοῦ πτεέλω πρὸς τὴν θεραπείαν ἐχρήσατο τοῦ τυφλοῦ. Καὶ ἐν τῷ δεκάτῳ δὲ τοῦ Ἰωάννου, ὅτε τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν ἰάσατο. Τοῦτο δὲ ἐποίει πρὸς πίστωσιν τῆς ἡνωμένης αὐτῷ θεότητος. Πῶς γὰρ ἂν ἐνήργουν ταῦτα, εἰ μὴ θεὸς ᾔην;

34 Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέναξε, καὶ λέ-

35 γει αὐτῷ· Ἐφφαθά, ὃ ἐστι, διανοίχθητι. Καὶ εὐθέως διηνοιχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαί· καὶ ἐλύθη ὁ δεσμός τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.

Ἀνέβλεψε μὲν εἰς τὸν οὐρανόν, διδάσκων τοὺς μέλλοντας θεραπεύειν πρὸς θεὸν ἀφορᾶν, καὶ παρ' αὐτοῦ δύναμιν αἰτεῖν· ἐστέναξε δὲ, ἐπικαμπτόμενος τοῖς πάθεσι τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κατοικτεῖρων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὕτως ἐπηρεαζομένην ὑπὸ τε νόσων καὶ δαιμόνων διὰ τὴν τῆς ἐντολῆς παράβασιν.

36 Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ εἵπωσιν· ὅσον δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον

37 ἐκήρυσσον. Καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήρυσοντο, λέγοντες· Καλῶς πάντα πεποίηκε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν, καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.,

Τὴν αἰτίαν, δι' ἣν παρήγγειλε σιγᾶν, εἰρήκαμεν διαφόρως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Περὶ τῶν ἑπτὰ ἄρτων.

ΚΕΦ. VIII, 1 Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, παμπόλλου ὄχλου ὄντος, καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσι, προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγει 2 αὐτοῖς· Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον· ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι.

3 Καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ἤκουσι.

Εἴρηται περὶ τούτων ἐπὶ τέλους τοῦ τριακοστοῦ κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

4 Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Πόθεν τοῦ-
τους δυνήσεται τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἔρη-
5 μίας; Καὶ ἐπηρώτα αὐτούς· Πόσους ἔχετε ἄρτους;
6 Οἱ δὲ εἶπον· Ἑπτὰ. Καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀνα-
πεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς ἐπτὰ ἄρτους,
εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς
αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσι· καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.

Διέξις καὶ περὶ τούτων τὸ τριακοστὸν πρῶτον κεφάλαιον
τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

7 Καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ εὐλογήσας, εἶπε πα-
8 ραθεῖναι καὶ αὐτά. Ἐφαγον δὲ, καὶ ἐχορτάσθησαν·
καὶ ἦραν περισσεύματα κλασμάτων ἐπτὰ σπυρίδας.
9 Ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες, ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέ-
λυσεν αὐτούς.

Καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ ἠρμήνευται.

10 Καὶ εὐθέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθη-
11 τῶν αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά. Καὶ
ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ,
ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ,
πειράζοντες αὐτόν.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

12 Καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ, λέγει· Τί ἡ
γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ;

Ομοίως καὶ περὶ τούτων. Τὸ δὲ, τί σημεῖον, ἀντὶ τοῦ, ὁποῖ-

ον σημειον· ἢ, τί, ἀντὶ τοῦ, διὰ τί. Ἐγὼ γὰρ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τοιοῦτον σημειον ἐπεζήτουν.

12 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημειον!

Εἰ δοθήσεται, ἀντὶ τοῦ, οὐ δοθήσεται. Ἰδίωμα γὰρ τοῦτο τῆς ἑβραϊδος διαλέκτου.

13 Καὶ ἀφείς αὐτοὺς, ἐμβὰς πάλιν εἰς τὸ πλοῖον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ διετίληπται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ KB'.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.

14 Καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰ μὴ ἓνα ἄρ-

15 τον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ. Καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων· Ὁρᾶτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, καὶ τῆς ζύμης Ἑρώδου.

Περὶ τούτων εὐρήσεις ἀκριβῶς ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

16 Καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· Ὅτι

17 ἄρτους οὐκ ἔχομεν. Καὶ γνοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· Τί διαλογίζεσθε, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; Οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε; ἔτι πεπωρωμένην ἔχετε

18 τὴν καρδίαν ὑμῶν; Ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε; καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε; καὶ οὐ μνημονεύετε;

Καὶ περὶ τούτων.

19 Ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πρόσους κοφίνους πλήρεις κλασμάτων

- 20 ἤρατε; Λέγουσιν αὐτῷ· Δώδεκα. Ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ
εἰς τοὺς τετρακισχίλιους, πόσων σφυρίδων πληρώ-
21 ματα κλασμάτων ἤρατε; Οἱ δὲ εἶπον· Ἑπτὰ. Καὶ
ἐλεγεν αὐτοῖς· Πῶς οὐ συνίετε;

Σαφέστερον ὁ Ματθαῖος τὸ παρὸν κεφάλαιον ἀνέγραψε. Καὶ
ζήτησον ἐκεῖ περὶ πάντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Περὶ τοῦ τυφλοῦ.

- 22 Καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαιδάν· καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυ-
φλόν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτόν, ἵνα αὐτοῦ ἅψηται.
23 Καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ, ἐξήγα-
γεν αὐτόν ἔξω τῆς κώμης·

Οὐ γὰρ ἦσαν οἱ τῆς κώμης ταύτης οἰκήτορες ἄξιοι θεάσασθαι
γινόμενον τὸ τοιοῦτον θαῦμα. Πολλὰ γὰρ ἄλλα θεασάμενοι,
μεμενήκασιν ἄπιστοι.

- 23 Καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθείς τὰς
χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτόν, εἴ τι βλέπει.

Πτύσματι καὶ χερσὶ τοῦτον ἰᾶται, δεικνὺς, ὅτι συζευγνόμενα
λόγος καὶ πράξεις, θαύματα ἐργάζεσθαι δύνανται. Σύμβολα
γὰρ λόγου μὲν, τὸ πτύσμα· καὶ ἄμφω γὰρ ἀπὸ τοῦ στόμα-
τος ἐξέρχονται· πράξεως δὲ, αἱ χεῖρες. Λόγον δὲ λέγω, τὸν
ἐπαινετὸν, καὶ πράξιν ὁμοίως.

Εἴρηται δὲ καὶ τρόπον ἕτερον ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ
παρόντος εὐαγγελίου.

Ἀτελῶς δὲ τὸν τυφλὸν τοῦτον ἐθεράπευσεν, ὥς ἀτελῶς πι-
στεύοντα. Διὸ καὶ ἐπηρώτησεν αὐτόν, εἴ τι βλέπει, ἵνα μικρὸν
ἀναβλέψας, ἀπὸ τῆς μικρᾶς ὀψευς πιστεύσῃ τελειώτερον, καὶ
ἰαθῇ τελειώτερον· σοφὸς γὰρ ἐστὶν ἰατρός.

24 Καὶ ἀναβλέψας, ἔλεγε· Βλέπω τοὺς ἀνθρώπους·
 Ἀμυδρῶς δηλονότι.

24. Ὅτι ὡς δένδρα ὁρῶ περιπατοῦντας.

Διὰ τὴν ἀμυδρότητα τῆς ὄψεως. Τὸ, ὅτι, παρέλκει, καθ' ἑβραϊκὸν ἰδίωμα (1).

25 Εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
 αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι· καὶ ἀποκα-
 τεστάθη, καὶ ἐνέβλεψε τηλαυγῶς ἅπαντας.

Ἡ ἐπίδοσις τῆς πίστεως, ἐπίδοσιν αὐτῷ τῆς ὑγείας περι-
 ποιήσατο.

26 Καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, λέγων·
 Μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθης, μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν
 τῇ κώμῃ.

Διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν ἐν αὐτῇ, καὶ ἵνα μὴ διαστρέψῃ τὴν
 πίστιν αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.

27 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς
 τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου· καὶ ἐν τῇ
 ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς·

28 Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; Οἱ δὲ ἀπεκρί-
 θησαν· Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν· καὶ ἄλλοι, Ἡλίαν·
 ἄλλοι δὲ, ἓνα τῶν προφητῶν·

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατὰ Ματθαῖον.

(1) Παρὰ τῷ Εὐθυμίῳ γράφεται: Ὅτι ὡς δένδρα ὁρῶ—Διὰ τοῦτο λέγει,
 ὅτι παρέλκει, τὸ, ὅτι. Κοινότερον δὲ ἀναγινώσκεται: Βλέπω τοὺς ἀνθρώπους,
 ὡς δένδρα, περιπατοῦντας.

- 29 Καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς· Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ Χριστός. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ.

Καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ διηρμηνεύθησαν λεπτομερῶς.

- 31 Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι· καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

- 32 Καὶ παρῥησίᾳ τὸν λόγον ἐλάλει.

Φανερῶς καὶ ἀπαρκαλύπτως τὸν λόγον τοῦτον ἐλάλει.

- 32 Καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ. Ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ, λέγων· Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

- 34 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. Ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων.

- 36 Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν κερδῇσῃ τὸν κό-

37 σμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; ἢ τί
δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

Καὶ περὶ τούτων.

38 Ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους
ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρ-
τωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυθήσεται
αὐτόν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἀγίων.

Οστις ἐπαισχυθῇ με ὁμολογῆσαι θεόν, καὶ τοὺς ἐμοὺς λό-
γους ὁμολογῆσαι θεοῦ, διὰ τὴν εὐτέλειαν τῆς ἐνανθρωπήσεως,
καὶ διὰ τὰ πάθη καὶ τὸν σταυρὸν, κἀγὼ ἐπαισχυθήσομαι
αὐτόν ὁμολογῆσαι ἐμὸν, ὅταν ἔλθῃ, οὐκέτι ταπεινός, ἀλλ'
ἐνδοξος, ὡς ὁ πατήρ μου. Δεῖ γὰρ μὴ μόνον πιστεῦειν, ἀλλὰ
καὶ παρῆρσις κηρύσσειν.

Μοιχαλίδα δέ, τὴν γενεάν τῶν ἀσεβῶν ὠνόμασεν, ὡς
ἀποστᾶσαν μὲν θεοῦ τοῦ σπορέως τῆς εὐσεβείας καὶ ἀληθείας·
κολληθεῖσαν δὲ τῷ δαίμονι, τῷ σπορεῖ τῆς ἀσεβείας καὶ
κακίας.

ΚΕΦ. IX, 1 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ
γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν
τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.

Καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ ρηθέντι κεφαλαίῳ διασεσάφηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως.

2 Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν
Πέτρον, καὶ τὸν Ἰάκωβον, καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ
(TOM. B'.)

ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους·
 3 καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν. Καὶ τὰ ἱμάτια
 αὐτοῦ ἐγένοντο στίλβοντα, λευκὰ λίαν ὥς χιῶν,
 4 οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι. Καὶ
 ὤφθη αὐτοῖς Ἡλίας σὺν Μωσεῖ· καὶ ἦσαν συλλα-
 λοῦντες τῷ Ἰησοῦ.

Ἐκρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τριακοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ
 τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

5 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος, λέγει τῷ Ἰησοῦ· Ῥαββί,
 καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνάς
 τρεῖς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσεῖ μίαν, καὶ Ἡλίᾳ μίαν.

6 Οὐ γὰρ ᾔδει τί λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ ἐκφοβοί.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων ἀκριβῶς.

7 Καὶ ἐγένετο νεφέλῃ ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς· καὶ ἦλθε
 φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς
 8 μου ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε. Καὶ ἐξάπινα πε-
 रिβλεψάμενοι, οὐκέτι οὐδένα εἶδον, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν
 μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων. Ἐξάπινα δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἐξαίφνης.

9 Καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστεί-
 λατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται ἃ εἶδον, εἰ
 μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων.

10 Καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτούς.

Τὸν λόγον, τὸν περὶ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι αὐτόν, ἐκρά-
 τησαν πρὸς ἑαυτούς, πρὸς μηδένα ἕτερον τοῦτον ἐξειπόντες.

ἢ τὸν λόγον, τὸν περὶ τῆς μεταμορφώσεως.

10 Συζητοῦντες τί ἐστὶ τὸ, ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

Μήτε γὰρ ἰδόντες τινὰ ἀναστήσαντα ἑαυτὸν ἐκ νεκρῶν, μήτε

μήν ἀκούσαντες, ᾤοντο παραβολὴν εἶναι καὶ τοῦτο, καὶ συνεζή-
τουν, τί δηλοῖ;

Εἴρηται δὲ περὶ τούτου καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς ἐξηγήσεως τοῦ
τριακοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

11 Καὶ ἐπηρώτων αὐτόν, λέγοντες· Ὅτι λέγουσιν οἱ
12 γραμματεῖς, ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἔλθεῖν πρῶτον; Ὁ δὲ
ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Ἡλίας μὲν ἔλθων πρῶ-
τον, ἀποκαθιστᾷ πάντα·

Ἐρρήθη καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ προειρημένῳ τριακοστῷ τετάρ-
τῳ κεφαλαίῳ

12 Καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου,
ἵνα πολλὰ πάθῃ, καὶ ἐξουδενωθῇ.

Τοῦτο εἶπεν ἐμβάλλων εἰς ἀπορίαν ἀπολογίας τοὺς γραμμα-
τεῖς· εἰ γὰρ κατ' αὐτοὺς, μήπω ἔλθόντος τοῦ Ἡλιοῦ, οὕπω
ἦλθεν ὁ Χριστὸς, Ἡλίας δὲ ἔλθων πρῶτον ἀποκαθιστᾷ πάν-
τα, τουτέστιν, ἐνοποιεῖ, ἐπιστρέφει πάντα Ἰουδαῖον πρὸς τὸν
Χριστόν, πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἥγουν,
περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πολλὰ πάθῃ παρὰ τῶν Ἰουδαίων; Εἰ γὰρ
ἐπιστραφήσονται πρὸς αὐτόν, πῶς πολλὰ πάθῃ παρὰ αὐτῶν; Ὡς
Ἡλίας ὁ Θεσβίτης πρὸ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐλεύ-
σεται, ὅτε οἱ τῆνικαὐτά Ἰουδαῖοι ἐπιστραφήσονται πρὸς αὐτόν· νῦν
δὲ ἡ πρώτη παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἐστίν, ὅτε πολλὰ πάσχει παρὰ
τῶν Ἰουδαίων, ἧς πρόδρομος οὐχ ὁ Θεσβίτης, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης.

13 Ἀλλὰ λέγω ὑμῖν, ὅτι καὶ Ἡλίας ἐλήλυθε, καὶ ἐποίη-
σαν αὐτῷ ὅσα ᾔθελεσαν.

Σαφέστερον ὁ Ματθαῖος εἶρηκε περὶ τούτου, καὶ ζήτησον ἐν
τῷ δηλωθέντι τριακοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ.

13 Καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν.

[Τὸ, καθὼς γέγραπται (1), ἐπὶ τοῦ, ἐλήλυθε, νόησον. Φησί

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ τῷ Α.

γὰρ Ἡσαΐας· *Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τὰ ἐξῆς (α).]*

Καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ. Προεῖπε γὰρ Ἡσαΐας καὶ περὶ τοῦ πάθους τοῦ Ἰωάννου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣ'.

Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.

14 Καὶ ἔλθων πρὸς τοὺς μαθητάς, εἶδεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοὺς, καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς.

Μαθητὰς νῦν, τοὺς ἐννέα λέγει, τοὺς μὴ συναναβάντας αὐτῷ εἰς τὸ ὄρος. Τούτους γὰρ εὐρόντες μόνους οἱ γραμματεῖς, περιεῖλκον ταῖς ἐρωτήσεσι, προσδοκῆσαντες συμποδίζειν.

15 Καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος, ἰδὼν αὐτὸν, ἐξεθαμβήθη.

Ἐξεθαμβήθη, ἢ διὰ τὸ καίριον τῆς ἐπιδημίας, οἷα προεγνωκότος τὴν ἐπίθεσιν τῶν γραμματέων, καὶ διὰ τοῦτο ταχέως ἐπιστάντος πρὸς ἐπικουρίαν τῶν μαθητῶν· ἢ διὰ τὴν φαιδρότητα τῆς μορφῆς αὐτοῦ. Καὶ γὰρ εἰκὸς ἐφέλκεσθαι τινα χάριν ἐκ τῆς μεταμορφώσεως.

15 Καὶ προστρέχοντες ἤσπάζοντο αὐτόν.

Οἱ τοῦ ὄχλου, πυθοῦντες αὐτόν, ὡς εὐεργέτην καὶ σωτῆρα· οὐ μὴν οἱ θάσκανοι γραμματεῖς.

16 Καὶ ἐπηρώτησε τοὺς γραμματεῖς· Τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς;

Ἐπερωτήσαντος, οὐδεὶς ἐκείνων ἐτόλμησεν ἀποκριθῆναι.

17 Καὶ ἀποκριθεὶς εἰς ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπε· Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σε, ἔχοντα πνεῦμα ἁλα-

18 λον· καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν· καὶ

(α) Ἡσ. Μ', 3.

ἄφριζει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται.

Αλαλὸν εἶπε τὸ πνεῦμα, ὡς ἐπέχον τὴν λαλίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Οὐ μόνον δὲ ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ, καθὼς ἐξῆς δηλωθήσεται. Τὸ μὲν οὖν, ῥήσσει, ἀντὶ τοῦ, καταβάλλει εἰς γῆν· τὸ δὲ, ξηραίνεται, ἀντὶ τοῦ, ἀναισθητεῖ.

Ματθαῖος δὲ φησιν ἐν τῷ τριακοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ, εἰπεῖν αὐτόν· Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιαζεται, καὶ κακῶς πάσχει (α). Εἰκὸς δὲ, καὶ τοῦτο κακεῖνο εἰπεῖν αὐτόν.

18 Καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς σου, ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσι,
19 καὶ οὐκ ἴσχυσαν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, λέγει· Ὡ
γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως
πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; Φέρετε αὐτὸν πρὸς με.

Εν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ περὶ τούτων ἐσαφηνίσθη.

20 Καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν· καὶ ἰδὼν αὐτόν, εὐ-
θέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν· καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς
γῆς, ἐκυλίετο ἄφρίζων.

Συνεχώρησε ταῦτα παθεῖν αὐτόν, ἵνα ἰδῶσιν οἱ παρόντες, οἵ-
ας ἐπηρείας ἀπαλλάττεσθαι μέλλει, καὶ ἵνα γινούς ὁ πατήρ,
ὅτι θορυβεῖται τὸ δαιμόνιον, ἰδὼν τὸν Χριστόν, εἰς πίστιν
τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐναχθῇ.

21 Καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ· Πόσος χρόνος
ἐστίν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; Ὁ δὲ εἶπε· Παιδιό-
22 θεν. Καὶ πολλάκις αὐτόν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε, καὶ
εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν·

Επηρώτησεν, ἵνα, ἀποκριθέντος ἐκείνου, γνοῖεν οἱ ἀκούοντες,
ὅτι πάλαι ἂν ἀπώλεσε τοῦτον, εἰ μὴ θεόθεν ἀνεχαιτίζετο.

(α) Μαθ. 12', 15

22 Ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεῖς ἐφ' ἡμᾶς.

Ορᾶς, πῶς οὐκ εἶχε πίστιν ἀδίστακτον.

23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Τὸ, εἰ δύνασαι πιστεῦσαι· πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.

Τῇ πίστει αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἀνέθηκε· τοῦτο μὲν, προτρεπόμενος αὐτὸν εἰς πίστιν, τοῦτο δὲ, μετριοφρονῶν αὐτός.

24 Καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου, μετὰ δακρύων ἔλεγε· Πιστεύω, Κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ·

Τῇ μέχρι νῦν.

25 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ,

Ταχέως ἀπήλασε τὸ δαιμόνιον, ἵνα μὴ ὑπὸ πλείονων κροτηθῇ.

25 Λέγων αὐτῷ· Τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφόν, ἐγὼ σοι ἐπιτάσσω· ἐξέλθε ἐξ αὐτοῦ·

Εγὼ σοι ἐπιτάσσω, ὃν οἶδας.

25 Καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

Τοῦτο εἶπε, προειδώς, ὅτι καὶ αὐθις ἐμελλεν ἀξίως ἐπιπηδῆσαι αὐτῷ, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ. Κωλύει οὖν αὐτὸ, ἵνα μὴ δόξῃ, ὅτι οὐκ ἀπηλάθη πρότερον.

26 Καὶ κράξαν, καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτόν, ἐξῆλθε· καὶ ἐγένετο ὥσει νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν, ὅτι

27 ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας αὐτόν τῆς χειρὸς, ἤγειρεν αὐτόν· καὶ ἀνέστη.

Εκραξε, σημαῖνον, ὅτι βιαίως ἀπελαύνεται

28 Καὶ εἰσελθόντα αὐτόν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ

ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν· Ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

Τὸ, ὅτι, ἀντὶ τοῦ, διὰ τί; οὕτω γὰρ εἶπεν ὁ Ματθαῖος (α). ἢ τὸ, ἐπηρώτων αὐτόν, ἀντὶ τοῦ, ἔλεγον αὐτῷ. Πολλὰ γὰρ τοιαῦτα καταχρήσεις παρὰ τῷ Μάρκῳ. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ ταύτης τῆς ἐρωτήσεως ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ.

29 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ἐν πρσσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

Εν οὐδενὶ ἐτέρῳ τρόπῳ. Ἐκεῖ δὲ καὶ περὶ τούτου διείληπται.

30 Καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες, παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας· καὶ οὐκ ᾔθελεν, ἵνα τις γινῶ.

Διὰ τί οὐκ ᾔθελε; δηλοῖ τὸ ἐπαγόμενον· ἵνα μηδεὶς ἕτερος μάθῃ, περὶ ὧν τότε διελέγετο.

31 Ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ ἀποκτανθεὶς, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτου ἐπὶ τέλους τοῦ ρηθέντος τριηκοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου.

32 Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

Ομοίως καὶ περὶ τούτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Περὶ τῶν διαλογιζομένων, Τίς μείζων.

33 Καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναοῦμ· καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενό-

(α) Ματθ. ΙΖ', 19.

μενος, ἐπηρώτα αὐτούς· Τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυ-
 34 τοὺς διελογίζεσθε; Οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους
 γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων.

Ἐσιώπων αἰσχυρθέντες, ὡς ἤδη καταγνωσθέντες. Παραση-
 μειώθη δὲ περὶ τούτου ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατὰ Ματθαῖον.

35 Καὶ καθίσας, ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐ-
 τοῖς· Εἴτις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων
 ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος.

Εἶρηκε τοῦτο καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον περὶ τὸ μέσον τοῦ τοιούτου κε-
 φαλαίου.

36 Καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν·
 37 καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ, εἶπεν αὐτοῖς· Ὃς ἐάν
 ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί
 μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐάν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ
 δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστειλαντά με.

Πρὸ τούτου καὶ ἕτερα εἶπεν, ἅπερ ὁ Ματθαῖος ἀνέγραψε,
 περὶ ὧν ὁμοῦ πάντων ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ
 κατ' αὐτὸν εὐαγγελίου λελεπτολόγηται.

38 Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, λέγων· Διδάσκαλε,
 εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαι-
 μόνια, ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσαμεν αὐ-
 τόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.

Προσέθηκε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς κωλύσεως, ὅτι Οὐκ ἀκολουθεῖ
 ἡμῖν. Τινὲς γάρ τῶν πιστευσάντων, ἔρωτι δόξης, ἐμιμοῦντο
 τοὺς ἀποστόλους, καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ
 δαίμονας ἀπῆλυνον, οὐκ ἠκολούθουν δὲ αὐτοῖς, διὰ τὴν ἐγ-
 κράτειαν καὶ σκληραγωγίαν αὐτῶν.

39 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· Μὴ κωλύετε αὐτόν· οὐδεὶς γὰρ ἐστίν, ὃς ποιήσῃ δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με.

Δοξαζόμενος γὰρ διὰ τοῦ ὀνόματός μου, βραδέως ἂν με κακολογήσῃ, τουτέστιν, ἕως ἂν ἔρῃ δόξης καὶ ποιῇ σημεῖα διὰ τοῦ ὀνόματός μου, οὐκ ἂν βλασφημήσῃ με. Συνεχώρει δὲ καὶ τοῦτοις θαυματουργεῖν, ἅμα μὲν, εἰς βεβαίωσιν τοῦ κηρύγματος· ἅμα δὲ, καὶ εἰς βελτίωσιν αὐτῶν δὴ τῶν θαυματουργούντων,

Ζήτησον δὲ περὶ τῶν τοιούτων ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, πλησίον τοῦ τέλους, ἔνθα κεῖται τό. Πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν (α);

40 Ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστίν.

Αὐτὸ γὰρ τοῦτο, τὸ μὴ ἀντιπίπτειν αὐτὸν ὑμῖν, βοήθεια ὑμῶν ἐστι.

Ἐτερον δὲ ἐστι τό· Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστίν (β). ἐκεῖνο γὰρ περὶ τοῦ δαίμονος εἴρηται, καὶ διάνοιαν ἄλλην ἔχει, καθὼς ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐξηγησάμεθα.

41 Ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν τῷ ὀνόματί μου, ὅτι Χριστοῦ ἐστε, ἅμην λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Τοῦτο εἶπε καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἐννεακαιδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

42 Καὶ ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, καλὸν ἐστίν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περί-

(α) Ματθ. 23, 22. (β) Ματθ. 18, 30.

κειται λίθος μυλικός περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ
βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτου ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ
τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

- 43 Καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χεὶρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν·
καλὸν σοι ἐστὶ κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς
δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ
44 πῦρ τὸ ἄσβεστον· ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τε-
λευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ λέλεκται. Σκώληξ δὲ αὐτῶν τί-
νων; Δηλαδή τῶν ἀπερχομένων εἰς τὴν γέενναν.

Σκώληκα δὲ καὶ πῦρ, τινὲς τὴν συνείδησιν τῶν ἁμαρτω-
λῶν ἐνόησαν, ὡς δάκνουσαν καὶ πιμπρῶσαν αὐτοὺς, δίκην σκώ-
ληκος καὶ πυρός.

- 45 Καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν·
καλὸν ἐστὶ σοι εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν, ἢ
τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν,
46 εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον· ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν
οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

- 47 Καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε
αὐτόν· καλὸν σοι ἐστὶ μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς
τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα
48 βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός· ὅπου ὁ σκώ-
ληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Εἴτι καὶ περὶ τούτων.

- 49 Πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται.

Πᾶς πιστὸς πυρὶ τῆς πρὸς θεὸν πίστεως, ἢ τῆς πρὸς τὸν πλη-
σίον ἀγάπης, ἁλισθήσεται, ἥγουν, τὴν σηπεδόνα τῆς κακίας
ἀποβαλεῖ.

Ἡ ἀρτυθήσεται, καὶ ἡδὺς τῷ θεῷ γενήσεται.

49 Καὶ πᾶσα θυσία ἀλλὶ ἀλισθήσεται.

Πᾶσα θυσία πνευματικὴ, εἴτε δι' εὐχῆς, εἴτε δι' ἐλεημοσύνης, εἴτε τρόπον ἕτερον γινομένη, τῷ ἅλατι τῆς πίστεως ἢ τῆς ἀγάπης ἀλισθήσεται, εἴτουν, ἀλισθῆναι ὀφείλει. Τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς βίβλου τοῦ Λευϊτικοῦ μετείληπται. Γέγραπται γὰρ ἐν ἐκείνῳ· Πᾶρ δῶρον θυσίας ὑμῶν ἀλισθήσεται (α).

50 Καλὸν τὸ ἅλας·

Δι' ἣν ἔχει ποιότητα, ἡδύνουσιν μὲν τὰ βρώματα· παρέχουσιν δὲ τοῖς σώμασι τὸ ἕστηκτον.

50 Ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἀναλὸν γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε;

Ἐὰν ἀπολέσῃ τὴν ἐπαινετὴν αὐτοῦ ποιότητα.

Ἄλας δὲ ἐνταῦθα, κατὰ ἀναγωγὴν ἢ πίστις ἢ ἡ ἀγάπη. Λουκᾶς δὲ φησιν· Ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται (β); ἅλας ἐκεῖ λέγων, τὸν διδασκαλικὸν λόγον, ὅστις μωραίνεται, ὅταν παραφθαρῇ. Διαφόρως δὲ κατὰ διαφόρους καιροὺς τὸ περὶ τοῦ ἅλατος νόημα ὁ Χριστὸς μετεχειρίσατο. Καὶ γὰρ καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ τοὺς ἀποστόλους ἅλας ὠνόμασεν, ὡς εὐρήσεις ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ (γ), μετὰ τοὺς μακαρισμοὺς, ἔνθα καὶ φανερώτερον ἐξηγησάμεθα τὰ περὶ τοῦ ἅλατος.

50 Ἐχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

Ἄλας ἀγάπης, συνέχον καὶ συσφίγγον εἰς ὁμόνοιαν.

Λέγεται δὲ ἅλας, καὶ ἡ σύνεσις καὶ χάρις, ὡς Παῦλός φησιν· Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἡρτυμένος (δ).

(α) Λευϊτ. Β', 13. (β) Λουκ. ΙΔ', 34. (γ) Ματθ. Ε', 13.

(δ) Κολλοσ. Δ', 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων, Εἰ ἔξε-
στιν ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα;

ΚΕΦ. Χ, 1. Κάκειθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὄρια
τῆς Ἰουδαίας, διὰ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου·

Διὰ τοῦ τόπου τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

- 1 Καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν· καί,
- 2 ὥς εἰώθει, πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς. Καὶ προσελ-
θόντες οἱ Φαρισαῖοι, ἐπηρώτησαν αὐτόν· Εἰ ἔξεστιν
ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι; πειράζοντες αὐτόν.

Ζήτησον τὸ τεσσαρακοστὸν κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

- 3 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Τί ὑμῖν ἐνετείλατο
- 4 Μωσῆς; Οἱ δὲ εἶπον· Μωσῆς ἐπέτρεψε βιβλίον
ἀποστασίου γράψαι, καὶ ἀπολῦσαι.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων εἴρηται.

- 5 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Πρὸς τὴν
σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολήν
- 6 ταύτην. Ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως, ἄρσεν καὶ θήλυ
ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ θεός.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

- 7 Ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα
αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς
- 8 τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα
- 9 μίαν.» Ὡστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ. Ὁ οὖν
ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων.

10 Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος.

11 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.

Μοιχεύει πρὸς αὐτήν, δηλαδὴ, τὴν ἐπέσειακτον.

12 Καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλω, μοιχᾶται.

Ὁ δὲ Ματθαῖος πρὸς τοὺς φαρισαίους ῥηθῆναι καὶ ταῦτά φησι, προσθεὶς καὶ πότε δεῖ ἀπολύειν.

Εἰκὸς δὲ καὶ πρὸς ἐκείνους πρῶτον, καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς ὕστερον εἰπεῖν αὐτά.

13 Καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ἵνα ἅψῃται αὐτῶν.

14 οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν. Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἠγανάκτησε, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐπὶ τέλους τοῦ δηλωθέντος κεφαλαίου.

15 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέξῃται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

Τοῦτό φησι καὶ Λουκᾶς. Βασιλείαν δὲ τοῦ θεοῦ νῦν λέγει, τὸ κήρυγμα τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὃ ἐκήρυσεν αὐτός. Ὅστις οὖν οὐ δέξεται αὐτό, ὡς παιδίον, ἤγουν, μηδὲν διακρινόμενος, μηδὲ ἀμφιβάλλων περὶ αὐτοῦ, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

16 Καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτά, τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτά, ἠυλόγει αὐτά.

Καὶ περὶ τούτων τὸ τέλος τοῦ τοιούτου κεφαλαίου διεξέεισι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου
τὸν Ἰησοῦν.

17 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, προσδραμὼν εἷς, καὶ γονυπετήσας αὐτόν, ἐπηρώτα αὐτόν· Διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

Ἐρρηται περὶ τούτου ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου.

18 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός.

Ἐν ἐκείνῳ σαφῶς τὰ παρόντα διηκρίβωται.

19 Τὰς ἐντολάς οἶδας· «Μὴ μοιχεύσης· Μὴ φονεύσης· Μὴ κλέψης· Μὴ ψευδομαρτυρήσης· Μὴ ἀποστερή-

20 σης· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ· Διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

21 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ, ἠγάπησεν αὐτόν·

Ἐκεῖ καὶ τοῦτο διασεσάφηται.

21 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐν σοὶ ὕστερεῖ· Ὑπάγε, ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα.

21 Ἄρας τὸν σταυρόν.

Τὴν ἀναίρεσιν τοῦ σαρκικοῦ θελήματος, καὶ τὴν ἀποβολὴν τῆς

ἐμπαθοῦς ἡδονῆς, καὶ τὴν αἴσθησιν τῆς ἐναρέτου ὁδύνης, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν γηίνων ὕψωσιν.

22 Ὁ δὲ, στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ ζήτησον

23 Καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ἰησοῦς, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελεύσονται.

Τοῦτό φησι καὶ Λουκᾶς.

Ἔστι δὲ τὸ, πῶς, βεβαιωτικόν, ἀντὶ τοῦ, ἀληθῶς. Οἱ ἔχοντες δὲ, ἡγουν, οἱ κατέχοντες, οἱ ταμειόμενοι, οὐ μὴν οἱ χρώμενοι· χρήματα γὰρ ὀνομάζονται, διὰ τὴν χρῆσιν, καὶ χρῆ πάντως χρῆσθαι τούτοις εἰς δέον, οὐ μὴν ἀποκλείειν.

24 Οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ.

Διὰ τί ἐθαμβοῦντο μετὰ μικρὸν ἐρεῖ.

24 Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς· Τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστι, τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

Ομοίως κἀναυῖθα νόει τὸ, πῶς.

25 Εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ραφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖνο τὸ κεφάλαιον διαλαμβάνει.

26 Οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες πρὸς ἑαυτούς· Καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

Ἰδοὺ καὶ τὴν αἰτίαν προσέθηκε τοῦ θάμβους καὶ τῆς ἐκπλήξεως.

27 Ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγει· Παρὰ ἀν-

θρώποις αδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ τῷ θεῷ· πάντα γὰρ δυνατὰ ἐστί παρὰ τῷ θεῷ.

Εἰρηται καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ.

28 Καὶ ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ· Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι.

Καὶ περὶ τούτων.

29 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ
30 ἀγροὺς, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ ἀδελφάς, καὶ μητέρας, καὶ τέκνα, καὶ ἀγροὺς, μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶν αἰώνιον.

Εἰτι καὶ περὶ τούτων πάντων ἐκεῖ διηρμήνευται λεπτομερῶς.

Τινὰ δὲ παρελείφθησαν νῦν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀπαριθμήσει, συντομίας ἕνεκεν, καὶ ὡς ἐγνωσμένα.

31 Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι· καὶ ἔσχατοι, πρῶτοι.

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως.

32 Ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς.

Ἦν προπορευόμενος αὐτῶν, δεικνὺς, ὅτι ἐκὼν ἅπεισιν ἐπὶ τὸ ἀναιρεθῆναι, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

32 Καὶ ἐθαμβοῦντο.

Εφ' οἷς ἔλεγεν, ἢ διότι ἠτόμόλει πρὸς τὸ πάθος.

32 Καὶ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο.

Περὶ τῆς ἀναιρέσεως αὐτοῦ, περὶ ἧς προλαβὼν εἶπεν αὐτοῖς.

- 32 Καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα, ἤρξατο αὐτοῖς
 33 λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν. Ὅτι ἰδοὺ,
 ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
 που παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς γραμ-
 ματεῦσι, καὶ κατακρινούσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ πα-
 34 ραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι· καὶ ἐμπαΐξουσιν αὐ-
 τῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐμπτύσουσιν
 αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
 ἀναστήσεται.

Ἐρρηται περὶ τούτων πάντων ἐν τῷ τέλει τοῦ τεσσαρακοστοῦ
 δευτέρου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ΄.

Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

- 35 Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ
 υἱοὶ Ζεβεδαίου, λέγοντες· Διδάσκαλε, θέλομεν, ἵνα ὁ
 36 ἐάν αἰτήσωμεν, ποιήσης ἡμῖν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Τί
 37 θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Δὸς
 ἡμῖν, ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων
 σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.

Περὶ τούτων ἡ ἐξήγησις τοῦ τεσσαρακοστοῦ τρίτου κεφαλαίου
 τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἀριδὴλως διδάσκει.

- 38 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖ-
 σθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ
 39 τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι; Οἱ
 δὲ εἶπον αὐτῷ· Δυνάμεθα. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐ-
 τοῖς· Τὸ μὲν ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε· καὶ τὸ
 40 βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ
 (TOM. Β΄.)

καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων.

41 Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

Καὶ περὶ τούτων.

42 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, λέγει αὐτοῖς· Οἶδατε, ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν, κατακυριεύουσιν αὐτῶν· καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν, κατε
43 ζουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσται
44 ὑμῶν διάκονος· καὶ ὅς ἐάν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι
45 πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος· καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

Ἐκρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ τέλει τοῦ ρηθέντος κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ΄.

Περὶ Βαρτιμαίου.

46 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχὼ καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἱεριχῶ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ ὄχλου ἱκανοῦ, υἱὸς Τιμαίου Βαρτίμαιος ὁ τυφλὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.

Προσέθηκε τὸ ὄνομα, διὰ τὸ γινώριμον αὐτὸν εἶναι πολλοῖς.

47 Καὶ ἀκούσας, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν, καὶ λέγειν· Ὁ υἱὸς Δαυὶδ, Ἰησοῦ, ἐλέησόν με. Καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοί, ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῶ μᾶλλον ἔκραζεν· Χιὲ Δαυὶδ, ἐλέη-

49 σόν με. Καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτὸν φωνη-
θῆναι· καὶ φωνᾷσι τὸν τυφλὸν, λέγοντες αὐτῷ·
50 Θάρσει, ἔγειραι· φωνεῖ σε. Ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ
ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν.
51 Καὶ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τί θέλεις
ποιήσω σοι; Ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ· Ῥαββουνί, ἵνα
52 ἀναβλέψω. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ὑπαγε· ἡ
πίστις σου σέσωκέ σε. Καὶ εὐθέως ἀνέβλεψε, καὶ
ἠκολούθει τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ.

Ανάγνωθι ὅλην τὴν ἐξήγησιν ὅλου τοῦ τεσσαρακοστοῦ τετάρ-
του κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

Εἰ γὰρ καὶ περὶ δύο τυφλῶν ἐκεῖνός φησι, ἀλλ' οὖν πᾶλλα
παραπλήσια τοῖς παροῦσι ῥητοῖς ἀνέγραψε, καὶ ἡ ἐκεῖνων ἐρ-
μηνεῖα καὶ ταῦτα σαφηνίζει, καὶ πρόσκειται κατὰ τὸ τέλος
αὐτῆς λύσις χαριστάτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'.

Περὶ τοῦ πώλου.

ΚΕΦ. ΧΙ, 1. Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ, εἰς
Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν,
2 ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐ-
τοῖς· Ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν
καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτήν, εὐρήσετε πῶ-
λον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθικε·
3 λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ·
Τί ποιεῖτε τοῦτο; εἶπατε· Ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ
χρεῖαν ἔχει· καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστελεῖ ὧδε.

Εἴρηται περὶ τούτων πάντων ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πέμπτῳ
κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

4 Ἀπῆλθον δὲ, καὶ εὗρον τὸν πῶλον δεδεμένον πρὸς
 τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδου, καὶ λύουσιν αὐ-
 5 τόν. Καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἐστηκότων ἔλεγον αὐτοῖς·
 6 Τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; Οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς
 καθὼς ἐνετείλατο ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἀφῆκαν αὐτούς.
 7 Καὶ ἤγαγον τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

7 Καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν· καὶ ἐκάθι-
 8 σεν ἐπ' αὐτῷ. Πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρω-
 σαν εἰς τὴν ὁδόν· ἄλλοι δὲ στοιβάδας ἔκοπτον ἐκ
 9 τῶν δένδρων, καὶ ἐστρώννουν εἰς τὴν ὁδόν. Καὶ οἱ
 προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγον-
 10 τες· Ὡσαννά· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι
 Κυρίου· εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία ἐν ὀνόμα-
 τι Κυρίου, τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαυὶδ· Ὡσαννά ἐν τοῖς
 ὑψίστοις.

Καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ διασεσάφηται.

11 Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἰς
 τὸ ἱερόν· καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὀψίας ἤδη
 οὔσης τῆς ὥρας, ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν
 δώδεκα.

Περιβλέψατο πάντα τὰ ἐν τῷ ἱερῷ, ὡς κύριος τοῦ τοιούτου
 οἴκου. Καὶ τότε μὲν ἐσίγησε, διδοὺς καιρὸν διορθώσεως τοῖς
 καταφρονηταῖς· ὕστερον δὲ ἐλθὼν, αὐστηρότερον μετῆλθεν
 αὐτοῦς, ὡς ἀδιορθώτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'.

Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς.

12 Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξεληθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας,

13 ἐπέινασε. Καὶ ἰδὼν συκὴν μακρόθεν, ἔχουσιν φύλλα, ἤλθεν, εἰ ἄρα εὕρησει τι ἐν αὐτῇ· καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτήν, οὐδὲν εὔρεν εἰμὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.

Ἐῖρηται περὶ ταύτης ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

14 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ· Μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μηδεὶς καρπὸν φάγοι.

Καὶ περὶ τούτου. Εἰς τὸν αἰῶνα δέ, ἀντὶ τοῦ, ποτέ, ἤγουν μηδέποτε.

14 Καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Δι' αὐτοὺς γὰρ καὶ τὴν πεῖναν ὑπεκρίνατο, καὶ κατηράσατο τὴν συκὴν, ἵνα γινῶσιν, ὅτι καὶ κολάζειν δυνατός ἐστιν, ὡς ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ δεδήλωται κατ' ἀκριβείαν.

15 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς κατέστρεψε.

Περὶ τούτων διέξεισι τὸ τέλος τοῦ τεσσαρακοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

16 Καὶ οὐκ ἤφισεν, ἵνα τίς διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ.

Καταφρόνησις γὰρ καὶ τοῦτο. Ἐπαίδευσεν δὲ καὶ διὰ τούτου, ὅτι χρὴ μηδὲν παρορᾶν ἀνάξιον ἐν τοῖς ἱεροῖς.

17 Καὶ ἐδίδασκε, λέγων αὐτοῖς· Οὐ γέγραπται· «Ὅτι ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.»

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων διηρμήνευται.

18 Καὶ ἤκουσαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσουσιν·

Ηκουσαν, πῶς ἐπαρρησιάσθη.

18 Ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτὸν, ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Εφοβοῦντο αὐτὸν ἀπολέσαι, ὡς ἔτυχε, διὰ τὸν ὄχλον.

19 Καὶ ὅτε ὁψέ ἐγένετο, ἐξεπορεύετο ἔξω τῆς πόλεως.

Εξεπορεύετο εἰς ~~αὐτὴν~~ προάστειαν, διὰ τὴν ἡσυχίαν.

20 Καὶ πρῶτ' παραπορευόμενοι, εἶδον τὴν συκὴν ἐξηραμ-

21 μένην ἐκ ῥιζῶν. Καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος, λέγει αὐτῷ· Ῥαββί, ἴδε, ἡ συκὴ ἣν κατηράσω, ἐξήρανται.

Εν τῷ προῤῥηθέντι τεσσαρακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ περὶ τούτων διελήπται.

22 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· Ἐχετε πίστιν Θεοῦ.

Κτήσασθε πίστιν εἰς Θεόν· πίστιν δὲ καθαρὰν καὶ ἀδίστακτον.

23 Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ· Ἀρθητι, καὶ βλήθῃ εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἃ λέγει γίνεται· ἔσται αὐτῷ ὃ ἐὰν εἴπῃ.

Εν τῷ τοιοῦτ' κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων ἐλέχθη.

[Τὴν (1) ἄμεσον λαχὼν ὁ νοῦς πρὸς τὸν Θεὸν ἔνωσιν, τὴν τοῦ νοεῖν κατὰ φύσιν δύναμιν ἔχει σχολάζουσιν παντελῶς· ἡνίκα δὲ ταύτην λύσῃ, νοήσας τι τῶν (2) μετὰ Θεόν, διεκρίθη, τεμνὼν τὴν ὑπὲρ νόησιν ἔνωσιν, καθ' ἣν, ἕως ἐστὶ τῷ Θεῷ συνημμένος,

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρ' ἀμφοτέροις ταῖς χειρογράφοις. Εὐρίσκεται δὲ τὸ σχόλιον τοῦτο καὶ εἰς τὴν Ἑνετικὴν ἐκδοσιν τοῦ Θεοφυλάκτου Σελ. 795. B.

(2) Διαρθρωτέον ἴσως· τῶν οὐ κατὰ Θεόν.

ὥς ὑπὲρ φύσιν, καὶ τῇ μεθέξει θεὸς γεγεννημένος, καθάπερ ὁρος ἀκίνητον ἑαυτοῦ, τὸν τῆς φύσεως μετατίθῃσι νόμον.]

24 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα ἂν προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε· καὶ ἔσται ὑμῖν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ΄.

Περὶ ἀμνησικαχίας.

25 Καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος· ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρα-

26 νοῖς ἀφῇ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν. Εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

Εἶπε ταῦτα καὶ πρότερον ὁ Κύριος, ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, μετὰ τὸ διδάξαι τὴν προσευχὴν τὴν Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτων ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ΄.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων.

27 Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ

28 ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι· καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς;

Ταῦτα· ποῖα; Τὸ ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας

ἐν τῷ ἱερῷ, τὸ ἀνατρέπειν τὰς προῤῥηθείσας τραπέζας καὶ καθέδρας, τὸ μὴ ἀφιέναι διενεγκεῖν σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ζήτησον τὸ τεσσαρακοστὸν ὄγδοον κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαίου.

29 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Ἐπερω-
τήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ ἓνα λόγον· καὶ ἀποκρίθητέ μοι,
30 καὶ ἐρῶ ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. Τὸ βά-
πτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων;
ἀποκρίθητέ μοι.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

31 Καὶ ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέγοντες· Ἐὰν εἴ-
πωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ· Διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε
32 αὐτῷ; Ἄλλ' ἐὰν εἰπωμεν· Ἐξ ἀνθρώπων·

Λεῖπει τὸ, οὐχί.

32 Ἐφοβοῦντο τὸν λαόν· ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν Ἰω-
άννην, ὅτι ὄντως προφήτης ἦν.

Εἶχον τὸν Ἰωάννην, ἀντὶ τοῦ, ἐπεπληροφόρητο περὶ τοῦ
Ἰωάννου. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ.

33 Καὶ ἀποκριθέντες, λέγουσι τῷ Ἰησοῦ· Οὐκ οἶδαμεν.
Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς· Οὐδὲ ἐγὼ
λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων ἀκριβέστατα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΣ'.

Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.

ΚΕΦ. XII, 1. Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέ-
γειν· Ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέ-

θηκε φραγμόν, καὶ ὥρυξεν ὑπολήγιον, καὶ ὠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς· καὶ ἀπεδήμησε.

Τὰλλα μὲν τῆς παραβολῆς ταύτης ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ πεντηκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· ὑπολήγιον δὲ λέγει, τὸ ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου, ὃ τὸ αἶμα τῶν θυομένων ζώων ὑπεδέχετο.

2 Καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις. Ὅρα δὲ, πῶς οἱ γεωργοὶ τοὺς καρποὺς ἀπαιτοῦνται, ὥς ἐπιμεληταὶ καὶ φύλακες τοῦ ἀμπελῶνος.

3 Οἱ δὲ, λαβόντες αὐτὸν, ἔδειραν, καὶ ἀπέστειλαν κενόν.
4 Καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δοῦλον· καὶ ἠχέεινον λιθοβολήσαντες ἐκεφαλαίωσαν, καὶ ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον.
5 Καὶ πάλιν ἄλλον ἀπέστειλε· καὶ ἠχέεινον ἀπέκτειναν· καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν δέροντες, τοὺς δὲ ἀποκτείνοντες.

Καὶ ταῦτα πάντα διηρμηνεύθησαν ὁμοίως ἐκεῖ.

6 Ἔτι οὖν ἓνα υἱὸν ἔχων ἀγαπητὸν αὐτοῦ, ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον, λέγων· Ὅτι
7 ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς ἑαυτοὺς· Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος·
8 δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία. Καὶ λαβόντες αὐτὸν, ἀπέκτειναν, καὶ ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος.

Καὶ ταῦτα παραπλησίως τῆς προσηκούσης ἐκεῖ τετυχήκασιν ἐξηγήσεως.

9 Τί οὖν ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; Ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.

Ἐτι καὶ ταῦτα.

10 Οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε; «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη· καὶ ἔστι θαυμαστή ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;»

Ομοίως καὶ ταῦτα.

12 Καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆσαι· καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον· ἔγνωσαν γάρ, ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπε·

Πρὸς αὐτοὺς, ἀντὶ τοῦ, περὶ αὐτῶν. Οὕτω γὰρ εἶπεν ὁ Ματθαῖος (α), παρ' ᾧ καὶ τὰ ῥηθέντα πάντα διασεσάφηται.

12 Καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

Ἴνα μὴ καὶ ἄλλα κατ' αὐτῶν εἶπη, καὶ ἵνα συσκευάσωσιν ἐπιβουλὴν κατ' αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ΄.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων διὰ τὸν κῆνσον.

13 Καὶ ἀποστέλλουσι πρὸς αὐτόν τινας τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ἑρωδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ πεντηκοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, εἰς τὸ τέλος.

14 Οἱ δὲ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ· Διδάσκαλε, οἶδαμεν, ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ

(α) Ματθ. ΚΑ΄, 45.

γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις·

Ἐπ' ἀληθείας, ἀντὶ τοῦ, ἀληθῶς. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ.

14 Ἐξεστι κῆνσον Καίσαρι δοῦναι, ἢ οὐ; δῶμεν, ἢ μὴ
15 δῶμεν; Ὁ δὲ, εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν, εἶπεν αὐτοῖς· Τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα
16 ἴδω. Οἱ δὲ ἤνεγκαν. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Καίσαρος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος, Καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ θεῷ. Καὶ ἐθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἐκεῖ διηρμήνευται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΗ'.

Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.

18 Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτόν, οἵτινες λέγουσιν ἀνάστασιν μὴ εἶναι·

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ πεντηκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

18 Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες· Διδάσκαλε,
19 Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, «ὅτι ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ, καὶ καταλίπῃ γυναῖκα, καὶ τέκνα μὴ ἀφῇ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.»

Ἐν ἐκείνῳ περὶ τούτων ἐλέχθη.

20 Ἐπτά οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος ἔλαβε γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφῆκε σπέρμα. Καὶ ὁ

- δεύτερος ἔλαβεν αὐτήν, καὶ ἀπέθανε, καὶ οὐδὲ αὐτὸς
 22 ἀφῆκε σπέρμα· καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως. Καὶ ἔλαβον
 αὐτήν οἱ ἑπτὰ, καὶ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα· ἐσχάτης
 23 πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή. Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει,
 ὅταν ἀναστῶσι, τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ
 ἑπτὰ ἔσχον αὐτήν γυναῖκα.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων.

- 24 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Οὐ διὰ
 τοῦτο πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν
 δύναμιν τοῦ θεοῦ;

Διὰ τοῦτο· ποῖον; Διὰ τὸ οὕτως ἐμπαθῶς ὑπολαμβάνειν περὶ
 τῆς ἀναστάσεως.

Ἡ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ
 θεοῦ, περὶ ὧν ὁμοίως ἐκεῖ διασεσάφηται.

- 25 Ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν,
 οὔτε γαμίσκονται· ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς.

Ὅταν ἀναστῶσι πάντες οἱ ἄνθρωποι. Καὶ περὶ τούτων δὲ
 ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ.

- 26 Περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε
 ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως, ἐπὶ τῆς βάτου ὡς εἶπεν
 αὐτῷ ὁ θεὸς λέγων· «Ἐγὼ ὁ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ
 27 θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ;» Οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς
 νεκρῶν, ἀλλὰ θεὸς ζώντων.

Καὶ ταῦτα πάντα ἐκεῖ λελεπτολόγηται. Χρὴ δὲ γινώσκειν,
 ὅτι καὶ, ἡ βάτος, καὶ, ὁ βάτος, ἀδιαφόρως λέγονται.

- 27 Ὑμεῖς οὖν πολὺ πλανᾶσθε.

Οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ πολὺ. Τοῦτο δὲ προσέθηκεν, ὡς προδή-
 λως ἐκπελεγμένων ἀνοήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ'

Περὶ τοῦ γραμματέως.

28 Καὶ προσελθὼν εἰς τῶν γραμματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη, ἐπηρώτησεν αὐτόν· Ποία ἐστὶ πρώτη πάντων ἐντολῆς;

Πρώτη πάντων, τῶν νόμων. Εἴρηται δὲ περὶ τούτου ἐν τῷ πεντηχοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

29 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ· Ὅτι πρώτη πασῶν τῶν ἐντολῶν· «Ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος, ὁ θεὸς

30 ἡμῶν, Κύριος εἷς ἐστι· καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ

31 ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου.» Αὕτη πρώτη ἐντολὴ. Καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη· «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»

Καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ διείληπται.

Τὸ δὲ, Ἀκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν, Κύριος εἷς ἐστιν, οὐκ ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος, ὡς προοίμιον τῆς πρώτης ἐντολῆς· ἐμφαίνει δὲ τοῦτο τὰς τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ τὴν μίαν φύσιν τῆς θεότητος· τὸ μὲν γὰρ, Κύριος, καὶ τὸ, ὁ Θεός, καὶ αὖθις τό, Κύριος, τῶν τριῶν προσώπων εἰσι δηλωτικά· τὸ δὲ, εἷς, τῆς μιᾶς φύσεως.

Καὶ ἐτέρως δὲ, συνήθης Ἑβραίοις ἡ ἀναδίπλωσις τοῦ, Κύριος Κύριος, καὶ, ὁ Θεός ὁ Θεός, διὰ τὴν ὑπεροχὴν.

31 Μείζων τούτων ἄλλη ἐντολὴ οὐκ ἔστι.

Τοῦτο ἐπιβεβαιώσις ἐστὶ τοῦ, πρώτην καὶ δευτέραν, μόνας ἐκείνας εἶναι.

32 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς· Καλῶς, διδάσκαλε,

ἐπ' ἀληθείας εἶπας, ὅτι εἷς ἐστι, καὶ οὐκ ἐστὶν
 33 ἄλλος πλὴν αὐτοῦ· καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης
 τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως, καὶ ἐξ
 ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ
 ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πλεῖόν ἐστι πάν-
 των τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ τῶν θυσιῶν.

Ορα, πῶς οἱ τηνικαῦτα Ἰουδαῖοι τὰς θυσίας ἀντὶ κατορθω-
 μάτων ἐνόμιζον, τῶν ἄλλων ἀμελοῦντες ἀρετῶν. Σύνεσιν δὲ
 ὁ γραμματεὺς, τὴν διάνοιαν ὠνόμασεν.

34 Καὶ ὁ Ἰησοῦς, ἰδὼν αὐτὸν, ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη,
 εἶπεν αὐτῷ· Οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ
 θεοῦ.

Τὸ τέλος τῆς ἐξηγήσεως τοῦ δηλωθέντος κεφαλαίου περὶ
 τούτου διδάσκει.

34 Καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

Ἐν τῷ πεντηκостῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἴρηται
 περὶ τούτου, μετὰ τὸ ἐπερωτηθῆναι παρ' αὐτοῦ τοὺς φαρισαίους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ'.

Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως.

35 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔλεγε, διδάσκων ἐν τῷ
 ἱερῷ· Πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι ὁ Χριστὸς
 36 υἱὸς ἐστὶ Δαυὶδ; Αὐτὸς γὰρ Δαυὶδ εἶπεν ἐν τῷ
 πνεύματι τῷ ἁγίῳ· «Λέγει ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου·
 Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου
 37 ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.» Αὐτὸς οὖν Δαυὶδ λέγει
 αὐτὸν Κύριον· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;

Περὶ τούτων ἐλέχθη σαφῶς ἐν τῷ ῥηθέντι πεντηκостῷ πέμ-

πτῶ κεφαλαίῳ. Μὴ ξενίσῃ σε δὲ τό· λέγει ὁ Κύριος τῷ Κυ-
ρίῳ μου· ἡ γὰρ ἑβραϊκὴ λέξις ἀμφότερα σημαίνει, καὶ τὸ, λέ-
γει, καὶ τὸ, εἶπε. Διὸ καὶ ὁ μὲν ταύτην· ὁ δὲ ἐκείνην λαμ-
βάνει τὴν σημασίαν ἀδιαφόρως. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα πολ-
λαχοῦ εὐρήσομεν.

37 Καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.

Ὡς ἡδέως διαλεγομένου, καὶ εὐχερῶς αὐτοῦς (1) ἀνατρέπον-
τος, καὶ ὡς (2) αὐτὸς ἀπηλλαγμένος τῆς βασκανίας.

38 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· Βλέπετε
ἀπὸ τῶν γραμματέων.

Βλέπετε, ἀντὶ τοῦ, φυλάττεσθε.

38 Τῶν θελόντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν.

Λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ πεντηκοστῷ πέμπτῳ κε-
φαλαίῳ περὶ τὸ μέσον· ὅτι πλατύνουσι τὰ φυλακτήρια αὐ-
τῶν, καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν (α).
ἅπερ νῦν ὁ Μάρκος στολὰς ὀνόμασε. Ζήτησον οὖν ἐν ἐκείνῳ
τὴν τούτων ἐξήγησιν.

38 Καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθε-

39 δρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν
τοῖς δείπνοις·

Τῶν θελόντων ἔτι καὶ τότε καὶ τότε. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ
τούτων ἐκεῖ.

40 Οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χρηρῶν, καὶ προφά-
σει μακρὰ προσευχόμενοι· οὗτοι λήφονται περισσό-
τερον κρίμα.

Εἴρηται περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐν ἀρχῇ τοῦ πεντηκοστοῦ ἔκτου
κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

(1) Τὸς γραμματεῖς. (2) Ὁ πολὺς ὄχλος. (α) Ματθ. ΚΓ', 5.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ'.

Περὶ τῆς ταῦ δύο λεπτὰ βαλούσης.

41 Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον.

Τὸ γαζοφυλάκιον, θησαυροφυλάκιον ἦν ἐν τῷ ναῷ, εἰς ὃ πάντες οἱ ἔχοντες καὶ θέλοντες ἐνέβαλλον τὸ κατὰ δύναμιν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν πενήτων.

41 Καὶ πολλοὶ πλοῦσιοι ἔβαλλον πολλά. Καὶ ἐλθοῦ-
42 σα μία χήρα πτωχή, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὃ ἐστὶ κοδράντης.

Ο, τὸ λεπτὸν δηλονότι, ἐστὶ παρ' Ἑβραίοις, ἦγουν, λέγεται, κοδράντης. Λεπτὸν δέ ἐστι παρ' ἡμῖν ὁ ὀβολός.

43 Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχή πλεῖον πάντων βέβληκε τῶν βαλόντων εἰς τὸ
44 γαζοφυλάκιον. Πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς.

Υστερήσεις μὲν νοεῖται, ἡ ἐνδεια· νῦν δέ, τὸ ἀναγκαῖον καὶ χρειῶδες, ὑστέρησιν, ὡς οἶμαι, ὠνόμασε.

44 Πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.

Εἰ καὶ πτωχή ταῖς χρήμασιν ἦν, ἀλλὰ πλουσία τῇ γνώμῃ καθίστατο. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ, οὐ τὸ δῶρον μετρήσας, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν αὐτῆς, πλεῖον πάντων βαλεῖν εἶπε.

Γένοιτο δέ, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν γενέσθαι χήραν, ἀποβαλοῦσαν τὸν διάβολον, ᾧ κεκόλληται, καὶ ᾧ ὑποτέτακται· καὶ βαλεῖν εἰς τὸν τοῦ θεοῦ θησαυρὸν δύο λεπτὰ, τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν, λεπτυθέντα, τὸ μὲν, δι' ἐγκρατείας· τὸν δέ, διὰ ταπεινώσεως.

ΚΕΦ. ΧΙΗ, 1 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· Διδάσκαλε, ἴδε, ποταποὶ λίθοι καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ· Βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀφεθῇ λίθος ἐπὶ λίθῳ, ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ.

Περὶ τούτων ἐρρήθη ἐν τῷ τέλει τοῦ πεντηκοστοῦ ἔκτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ΄.

Περὶ συντελείας.

3 Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν Πέτρος, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, καὶ Ἀνδρέας· Εἰπέ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλῃ πάντα ταῦτα συντελεῖσθαι;

Ζήτησον περὶ τούτων ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

5 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς αὐτοῖς, ἤρξατο λέγειν·
6 Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες· Ὅτι ἐγὼ ἐμὶ· καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. Ὅταν δὲ ἀκούσῃτε πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι· ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος. Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ 9 ταραχαί. Ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα.

Εν ἐκείνῳ περὶ πάντων τούτων ἐρρήθη.

(ΤΟΜ. Β΄.)

9 Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτοὺς·

Φυλάττετε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς τότε ἀπάτης.

9 Παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ εἰς συναγωγάς· δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσεσθε ἕνεκεν ἑμοῦ.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

9 Εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Εἰς κατηγορίαν καὶ ἔλεγχον αὐτῶν, ἵνα μὴ δύνωνται λέγειν ἐν καιρῷ τῆς παγκοσμίου κρίσεως, ὅτι οὐκ ἠνωτισάμεθα τὸ κήρυγμα. Τοσοῦτον γὰρ αὐτὸ ἐνωτισθήσονται, ὥστε καὶ τοὺς κήρυκας αὐτοῦ κολάσεσιν ἐσχάταις ὑποθαλεῖν.

10 Καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

Ο δὲ Ματθαῖος ἔγραψεν ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ· ὅτι Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ (α). Καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτου διάγνωσιν.

11 Ὅταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ' ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γὰρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Οἰκονομικῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆνικαῦτα λαλεῖ, χρώμενον τοῖς αὐτῶν στόμασιν, ἵνα μὴ ἡ τούτων ἀγροικία δόξῃ τοῖς ἀπίστοις ἥττα τοῦ κηρύγματος. Εἶρηκε δὲ ταῦτα καὶ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, περὶ τὰ μέσα, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

12 Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον· καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς,

(α) Ματθ. ΚΔ', 14.

13 καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. Καὶ ἔσεσθε μισοῦμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται.

Καὶ ταῦτα πάντα ἐν τῷ ῥηθέντι ἑννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ προφητευσθήσονται.

14 Ὅταν δὲ ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιήλ τοῦ προφήτου, ἐστὼς ὅπου οὐ δεῖ· (ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω)

Ἐῖρηται περὶ τούτου ἐν τῷ προμνημονευθέντι πεντηχοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

14 Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη·
15 ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν,
16 μηδὲ εἰσελθέτω ἄραι τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὦν, μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω,
17 ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων διασεσάφηται.

18 Προσεύχεσθε δὲ, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος. Ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλίψεις, οἷα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἥς ἔκτισεν ὁ θεός, ἕως τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ γένηται. Καὶ εἰ μὴ Κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὓς ἐξελέξατο, ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας.

Ὁμοίως καὶ περὶ τούτων. Τὸ δὲ, ἔσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, ἀντὶ τοῦ, κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας (1).

(1) Νοεῖται τὸ, ἔσται, ὑπὸ τοῦ, ἔσονται.

- 21 Καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· Ἰδοὺ, ὧδε ὁ Χριστός·
 22 ἢ Ἰδοὺ, ἐκεῖ· μὴ πιστεύσητε. Ἐγερθήσονται γὰρ
 ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται· καὶ δώσουσι ση-
 μεῖα καὶ τέρατα, πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατόν,
 23 καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. Ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ, προεί-
 ρηκα ὑμῖν πάντα.

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ διετίθηται.

- 24 Ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλίψιν
 ἐκείνην, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ
 24 δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς· καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρα-
 νοῦ ἔσονται ἐκπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν ταῖς
 26 οὐρανοῖς σαλευθήσονται. Καὶ τότε ὄψονται τὸν
 υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις, μετὰ ду-
 27 νάμεως πολλῆς καὶ δόξης. Καὶ τότε ἀποστελεῖ
 τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλε-
 κτούς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρου
 γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ.

Καὶ περὶ τούτων ὡσαύτως.

- 28 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν
 αὐτῆς ἦδῃ ὁ κλάδος ἀπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφύῃ τὰ
 29 φύλλα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. Οὕτω
 καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα ἴδῃτε γινόμενα, γινώσκετε,
 30 ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι
 οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέχρις οὗ πάντα
 31 ταῦτα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται·
 οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

Ετι καὶ περὶ τούτων πάντων κατὰ ῥῆμα ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφα-
 λαίῳ λελεπτολόγηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ'.

Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.

32 Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδείς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ πεντηκοστῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

33 Βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ καιρός ἐστίν.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων παρεσημειώθη.

34 Ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφείς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ δούς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐκάστῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο, ἵνα γρηγορή.

Περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν χριστιανῶν εἴληπται τουτὶ τὸ παράδειγμα. Ἔστι δὲ ἐλλειπτικόν· ἐλλείπει γὰρ τὸ, ἔσται. Φησὶν οὖν, ὅτι ὡς ἄνθρωπος ἀποδημῶν ἔσται· ἄνθρωπον μὲν, ἑαυτὸν ὑποδηλῶν, ὡς ἐν πολλαῖς εἴρηται παραβολαῖς· ἀποδημίαν δὲ, τὴν εἰς οὐρανούς ἀνάληψιν· οἰκίαν δὲ αὐτοῦ, τὸν παρόντα κόσμον· δούλους δὲ αὐτοῦ, τοὺς χριστιανούς· ἐκάστου δὲ τὸ ἔργον, τὴν φυλακὴν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἐργασίαν τῶν ἀρετῶν· θυρωρὸν δὲ, τὸν ἐκάστου νοῦν, τὸν ἐπιστατοῦντα ταῖς θυρίσι τῆς ψυχῆς, ἥγουν, τοῖς αἰσθητηρίοις, δι' ὧν ὁ νοητὸς κλέπτης εἰσπηδᾷν εἴωθεν.

35 Γρηγορεῖτε οὖν· οὐκ οἴδατε γὰρ, πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὅψε, ἡ μεσονυχτίου, ἡ ἄλε-

36 κτοροφωνίας, ἡ πρωΐ· μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὖρη ὑμᾶς καθεύδοντας.

Ὅψε μὲν νοεῖται, ἡ τῶν γεράντων ἡλικία· μεσονύκτιον δὲ,

ἡ τῶν μέσων· ἀλεκτοροφωνία δὲ, ἡ τῶν ἀρξαμένων ἤδη φρονεῖν, ὅτε ἡ φρόνησις, ὡς περ ἀλέκτωρ, ἐγείρει αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀναισθησίας· πρῶτ' δὲ, ἡ τῶν παίδων.

Ζήτησον δὲ ἐν τῷ δηλωθέντι πεντηκοστῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἑτοιμοί· ὅτι, ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε, ὁ κὺρ τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται (α).

37 Ἄ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω·

Πᾶσι, τοῖς ἄχρι τῆς παγκοσμίου συντελείας χριστιανοῖς.

Ἐντεῦθεν κοινούμενοί τινες ἔφησαν, ὅτι αἱ προρρήθεισαι ἡλικίαι τοῖς εὐρισκομένοις τότε χριστιανοῖς ἀρμύζουσιν· ἐπ' ἐκείνων γὰρ ἡ δευτέρα παρουσίᾳ γενήσεται.

37 Γρηγορεῖτε.

Επεφώνησεν ἔτι τοῦτο διαμαρτυρόμενος.

ΚΕΦ. XIV, 1. Ἦν δὲ τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας·

Πάσχα καὶ ἄζυμα, τὸ πάσχα λέγει νῦν ὁ εὐαγγελιστής· διότι κατὰ τὸ πάσχα τοῖς τοῦ ἁμνοῦ κρέασι καὶ ἄζυμα συνήσθοντο, ὡς ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον παρασημαίνεται.

Ζήτησον δὲ καὶ περὶ τὰ τελευταῖα τοῦ ἐξηκοστοῦ πρώτου κεφαλαίου τό· Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Οἴδατε, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται (β).

1 Καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, πῶς

2 αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν. Ἐλεγον δέ· Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσται τοῦ λαοῦ.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

(α) Ματθ. ΚΔ', 44. (β) Ματθ. ΚΣ', 1. 2.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ΄.

Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρου.

- 3 Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ, ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου, νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχευεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς.

Εἴρηται περὶ ταύτης ἐν τῷ ἐξηκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

- 4 Ἦσαν δέ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ λέγοντες· Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν; Ἡδύνατο γὰρ τοῦτο πρᾶτῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων. Ἐπάνω δὲ τριακοσίων δηναρίων, ἀντὶ τοῦ, ἐπέκεινα.

- 6 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἀφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον εἰργάσατο ἐν ἐμοί.
7 Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καί, ὅταν θέλητε, δύνασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι·
8 ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. Ὁ ἔσχεν αὕτη, ἐποίησε· προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη λαληθήσεται, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

Ἔτι καὶ περὶ τούτων λεπτομερῶς.

- 10 Καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, εἰς τῶν δώδεκα, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῷ αὐτὸν αὐ-

11 τοῖς. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν· καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι· καὶ ἐζήτει, πῶς εὐκαίρως αὐτὸν παραδῶ.

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ ζήτησον. Ἐχάρησαν δὲ, οὐ μόνον, ὅτι χωρὶς θορύβου ἔμελλον αὐτὸν συλλαβεῖν, ὑπὸ τοῦ Ἰούδα παραδιδόμενον εὐκαίρως, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἤρξατο μισεῖσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ'.

Περὶ τοῦ πάσχα.

- 12 Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθουον, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσωμεν, ἵνα φάγῃς τὸ πάσχα;
- 13 Καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν· καὶ ἀπαντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ· καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴπατε τῷ οἰκοδεσπότῃ· Ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει· Ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν
- 15 μου φάγω; Καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέγα ἐστρωμένον, ἑτοιμον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε ἡμῖν. Καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὔρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς· καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα.

Ἀπὸ τοῦ ἐξηκοστοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαίου ταῦτα διαγινώσκεται ῥάδιον, ἀκριβῶς ἐκεῖ διαληφθέντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΣ'.

Περὶ τῆς παραδόσεως προφητεία.

- 17 Καὶ ὁψίας γενομένης, ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα.
 18 Καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν, καὶ ἐσθιόντων, εἶπεν ὁ Ἰη-
 σοῦς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώ-
 19 σει με, ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ. Οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖ-
 σθαι, καὶ λέγειν αὐτῷ εἷς καθ' εἷς· Μήτι ἐγώ; καὶ
 20 ἄλλος· Μήτι ἐγώ; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς·
 Εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς
 21 τὸ τρυβλίον. Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει,
 καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀν-
 θρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδί-
 δοται· καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος
 ἐκεῖνος.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα ἐσαφηνίσθησαν.

- 22 Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, εὐ-
 λογήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε· Λά-
 23 βετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Καὶ λα-
 βὼν τὸ ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ
 24 ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτό
 ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ
 25 πολλῶν ἐκχυνόμενον. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι
 οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως
 τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ
 βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

Περὶ τούτων εἰρήκαμεν ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ
 τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

- 26 Καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

- 27 Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· ὅτι γέγραπται· «Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα.» Ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ὁ δὲ Πέτρος ἔφη αὐτῷ·
- 30 Καὶ εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγώ. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι σὺ σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν ἢ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσῃ με. Ὁ δὲ ἐκ περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον· Ἐάν με δέῃ συναποθανεῖν σοι, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. Ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

Καὶ περὶ τούτων ἐν αὐτῷ κατὰ λόγον ἐρρήθη.

- 32 Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον, οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανῆ· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Καθίσατε ὧδε, ἕως προσεύξωμαι. Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ ἤρξατο
- 34 ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Περιλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε. Καὶ προσελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ προσήύχετο, ἵνα, εἰ δυνατόν ἐστι,
- 36 παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα. Καὶ ἔλεγεν· Ἀββᾶ ὁ πατήρ, πάντα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τί σύ.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

- 37 Καὶ ἔρχεται, καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας· καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· Σίμων, καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας
- 38 μίαν ὥραν γρηγορῆσαι; Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσ-

- 40 ἠύξατο, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν. Καὶ ὑποστρέψας, εὔρεν αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι· καὶ οὐκ ᾔδεισαν, τί αὐτῷ
 41 ἀποκριθῶσι. Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέγει αὐτοῖς· Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἀπέχει ἦλθεν ἡ ὥρα· ἰδοὺ, παραδίδεται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ, ὁ παραδιδούς με ἤγγικε.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἐκεῖνο τὸ κεφάλαιον ἐδίδαξεν.

- 43 Καὶ εὐθέως, ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, παραγίνεται Ἰούδας, εἷς ὢν τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολλὸς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων.

Εἶρηται περὶ τούτων ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

- 44 Δεδώκει δὲ ὁ παραδιδούς αὐτὸν σύσσημον αὐτοῖς, λέγων· Ὅν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτόν, καὶ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς. Καὶ ἐλθὼν, εὐθέως προσελθὼν αὐτῷ, λέγει· Ῥαββί, ραββί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. Οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. Εἷς δέ τις τῶν παρεστηκότων, σπασάμενος τὴν μάχαιραν, ἔπαισε τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων ἀνάγνωθι τὴν ὅλην αὐτῶν ἐξήγησιν, ἀκριβῶς ἐκτεθειμένην ἐκεῖ.

- 48 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Ὡς ἐπὶ ληστήν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με· Καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ

ιερω διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με· ἀλλ', ἵνα
 50 πληρωθῶσιν αἱ γραφαί. Καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες
 51 ἔφυγον. Καὶ εἰς τις νεανίσκος ἠκολούθει αὐτῷ, πε-
 ριβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ· καὶ κρατοῦσιν
 52 αὐτὸν οἱ νεανίσκοι. Ὁ δὲ, καταλιπὼν τὴν σινδόνα,
 γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν.

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ διετίληπται.

53 Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα· καὶ
 συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρε-
 54 σβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς. Καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ
 μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν
 τοῦ ἀρχιερέως· καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν
 ὑπηρετῶν, καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

Πρὸς τὸ φῶς, τὸ ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς, ὡς φαίνεσθαι τοῖς συγ-
 καθημένοις καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ αὐλῇ. Εἴρηται καὶ περὶ τούτων
 ἐκεῖ.

55 Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν
 κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίαν, εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν·
 56 καὶ οὐχ εὗρισκον. Πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν
 κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν. Καὶ
 57 τινες ἀναστάντες, ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, λέ-
 58 γοντες· Ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος·
 Ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειρο-
 ποιήτον, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον
 59 οἰκοδομήσω. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία
 αὐτῶν.

Εκεῖ καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν.

60 Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ μέσον, ἐπηρώτησε
 τὸν Ἰησοῦν, λέγων· Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὗτοι

61 σου καταμαρτυροῦσιν; Ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτόν, καὶ λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ εὐ-
 62 λογητοῦ; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι· καὶ ὄψε-
 σθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον
 τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν
 τοῦ οὐρανοῦ.

Ομοίως καὶ ταῦτα. Τὸ δὲ, μετὰ τῶν νεφελῶν, ἀντὶ τοῦ,
 ἐπὶ τῶν νεφελῶν.

63 Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς, διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ,
 64 λέγει· Τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; Ἠκούσατε
 τῆς βλασφημίας· τί ὑμῖν φαίνεται; Οἱ δὲ πάντες
 65 κατέκριναν αὐτὸν εἶναι ἐνοχον θανάτου. Καὶ ἤρξαντό
 τινες ἐμπτύειν αὐτῷ, καὶ περικαλύπτειν τὸ πρό-
 σωπον αὐτοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτόν, καὶ λέγειν
 αὐτῷ· Προφήτευσον. Καὶ οἱ ὑπηρέται ραπίσμασιν
 αὐτόν ἐβαλλον.

Παραπλησίως καὶ ταῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ΄.

Περὶ τῆς ἀρνήσεως.

66 Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται
 67 μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως· καὶ ἰδοῦσα τὸν
 Πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέγει·
 68 Καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ, ἦσθα. Ὁ δὲ
 ἡρνήσατο, λέγων· Οὐκ οἶδα, οὐδὲ ἐπίσταμαι, τί
 σὺ λέγεις.

Εἰρηται ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλῇ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

68 Καὶ ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον· καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

Ανάγνωθι ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· *Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήσῃ με (α).*

69 Καὶ ἡ παιδίσκη, ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν, ἤρξατο λέγειν
70 τοῖς παρεστηκόσιν· Ὅτι οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστίν. Ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. Καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεστώτες ἔλεγον τῷ Πέτρῳ· Ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ· καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει.
71 Ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν· Ὅτι οὐκ
72 οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὃν λέγετε. Καὶ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

Περὶ τῆς παιδίσκης καὶ τῶν παρεστώτων εἴρηται λεπτομερῶς ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν ἐκεῖ τοῦ· *Καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος (ε).* Περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐλέχθη πάλιν ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ τοιοῦτου εὐαγγελίου.

72 Καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος οὗ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δις, ἀπαρνήσῃ με τρεῖς. Καὶ ἐπιβαλὼν, ἔκλαιεν.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη. Οὐ μόνον δὲ τούτου τοῦ ῥήματος ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀσθενείας ἐπελάθετο, ἀλλὰ καὶ τοῦ· Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ ἐγὼ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς (γ).

ΚΕΦ. XV, 1 Καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρῶτ' συμβούλιον

(α) Ματθ. ΚΣ', 34. (ε) Ματθ. ΚΣ', 58. (γ) Ματθ. Ι', 33.

ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ ὅλον τὸ συνέδριον, δῆσαντες τὸν Ἰησοῦν, ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ.

Καὶ περὶ τούτων.

- 2 Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ·
- 3 Σὺ λέγεις. Καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς
- 4 πολλά. Ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπηρώτησεν αὐτόν, λέγων· Οὐκ ἀποκρίνη οὐδὲν; Ἴδε, πόσα σου κατα-
- 5 μαρτυροῦσιν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη· ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

Ζήτησον τὸ ἐξηκοστὸν ἑβδομον κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Ἐκεῖθεν γὰρ καὶ ταῦτα διαγινῶναι βέβαιον.

- 6 Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυσεν αὐτοῖς ἓνα δέσμιον, ὃν περ ᾗτοῦντο. Ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς μετὰ τῶν συστασιαστῶν δεδεμένος, οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον
 - 8 ἐπεποιήκεισαν. Καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος, ᾗρξατο
 - 9 αἰτεῖσθαι, καθὼς αἰεὶ ἐποίει αὐτοῖς. Ὁ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων· Θέλετε, ἀπολύσω ὑμῖν
 - 10 τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; (Ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι
 - 11 διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς.) Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν
 - 12 Βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς. Ὁ δὲ Πιλάτος ἀποκριθεὶς, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς· Τί οὖν θέλετε ποιήσω ὃν
 - 13 λέγετε βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; Οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν·
 - 14 Σταύρωσον αὐτόν. Ὁ δὲ Πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς· Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; Οἱ δὲ περισσοτέρως ἔκρα-
- ξαν· Σταύρωσον αὐτόν.

Ταῦτα πάντα ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ κατὰ τὸ εἶκος ἡρμηνεύθησαν.

15 Ὁ δὲ Πιλάτος, βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν· καὶ παρέδωκε
16 τὸν Ἰησοῦν, φραγελλώσας, ἵνα σταυρωθῇ. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὃ ἐστὶ
17 πραιτώριον· καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν. Καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ
18 πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον. Καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν· Χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Καὶ
19 ἐτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλὰ μω, καὶ ἐνέπτυον αὐτῷ· καὶ τιθέντες τὰ γόνατα, προσεκύνουν αὐτῷ.

Σαφέστερον ὁ Ματθαῖος περὶ τούτων ἱστορήσεν ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ, ἐν ᾧ καὶ περὶ πάντων ἐρρήθη. Τὸ δὲ, ἀσπάζεσθαι, νῦν τὸ προσαγορεύειν σημαίνει.

20 Καὶ ὅτε ἐνέπαιζαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδυσαν αὐτόν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια· καὶ
21 ἐξάγουσιν αὐτόν, ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν. Καὶ ἀγαρεύουσι παράγοντά τινα Σίμωνα Κυρηναῖον, ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ
22 Ρούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. Καὶ φέρουσιν αὐτόν ἐπὶ Γολγοθᾶ τόπον· ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, κρανίου τόπος. Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὃ δὲ οὐκ ἔλαβε.

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐκεῖ σεσαφηνίσται. Τὸν πατέρα δὲ εἶπεν Ἀλεξάνδρου καὶ Ρούφου, ὡς ἔτι ζώντων, καὶ ἐγνωσμένων. Τοῖς ἀποστόλοις γὰρ ἀκολουθήσαι καὶ τούτους λέγουσι, πεπιστευκότας εἰς τὸν Χριστόν.

24 Καὶ σταυρώσαντες αὐτόν, διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ.

Ἐπὶ καὶ περὶ τούτων.

25 Ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Καὶ μὴν ἐν ἑκτῇ ὥρᾳ ἐσταυρώθη, καθὼς ὁ Ἰωάννης φησὶ (α). Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν; Ὅτι τὸ, Ἦν δὲ ὥρα τρίτη, οὐκ ἔλκεται πρὸς τὸ, Καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος ἀναφέρεται. Ἦν δὲ, φησιν, ὥρα τρίτη, ὅτε δηλονότι ἤρξατο πάσχειν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Πιλάτου. Εἶτα τὸ ἐξῆς ἀναγνωστέον καθ' ἑαυτὸ, Καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν, ἐν ἑκτῇ δηλαδὴ ὥρᾳ. Ὡστε ἡ μὲν τῆς τρίτης ὥρας μνήμη παρὰ τῷ Μάρκῳ τὴν ἀρχὴν ἐμφαίνει τῶν δεσποτικῶν παθημάτων· ἡ δὲ τῆς ἑκτῆς, παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, τὸ τέλος αὐτῶν, ὅπερ ἐστὶν ἡ σταύρωσις.

26 Καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφή τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη·
27 Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ. Καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο ληστές· ἓνα ἐκ δεξιῶν, καὶ ἓνα
28 ἐξ ἐωνύμων αὐτοῦ. Καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφή ἡ λέγουσα· «Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.» Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτόν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες· Οὐαὶ, ὁ καταλύων τὸν ναόν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν· σῶσον σε-
30 αὐτόν, καὶ κατάβα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμματέων, ἔλεγον· Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν
31 οὐ δύναται σῶσαι. Ὁ Χριστὸς, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. Καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.

Καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ προδιαληφθέντι κεφαλαίῳ λέλεκται.

33 Γενομένης δὲ ὥρας ἑκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην

(α) Ἰωάν. 19, 14.

(TOM. B'.)

34 τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης. Καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐνάτῃ ἐ-
 बोήσεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· Ἐλωί, Ἐλωί·
 λαμμᾶ σαβαχθανί; ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον· Ὁ θε-
 35 ὁς μου, ὁ θεὸς μου· εἰς τί με ἐγκατέλιπες; Καί
 τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον· Ἴδου,
 36 Ἡλίαν φωνεῖ. Δραμῶν δὲ εἷς, καὶ γεμίσας σπόγ-
 γον ὄξους, περιθείς τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν,
 λέγων· Ἀφετε· ἴδωμεν, εἰ ἔρχεται Ἡλίας καθελεῖν
 37 αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφείς φωνὴν μεγάλην, ἐξέ-
 38 πνευσε. Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς
 39 δύο, ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. Ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων, ὁ
 παρεστηκὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κράζας
 ἐξέπνευσεν, εἶπεν· Ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς
 ἦν θεοῦ.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων πάντων ἐκεῖ διηρμήνευται.

40 Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι·
 ἐν αἷς ἦν καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ
 τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴ μήτηρ, καὶ
 41 Σαλώμῃ· αἱ καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἠκολού-
 θουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν αὐτῷ· καὶ ἄλλαι πολλαὶ
 αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱεροσόλυμα.

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ ζήτησον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ΄.

Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος
 τοῦ Κυρίου.

42 Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, (ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὁ

43 ἐστὶ προσάββατον,) ἦλθεν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμα-
θαίας, εὐσχήμων βουλευτῆς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσ-
δεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Εν τῷ τέλει τοῦ τοιοῦτου κεφαλαίου καὶ περὶ τούτου δι-
κρίβωται. Προσάββατον δὲ ἡ παρασκευὴ λέγεται, ὡς πρὸ
τοῦ σαββάτου τεταγμένη εὐθύς.

43 Τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλάτον, καὶ ᾐτήσατο τὸ
44 σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν, εἰ
ἤδη τέθνηκε· καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα,
45 ἐπηρώτησεν αὐτόν, εἰ πάλαι ἀπέθανε. Καὶ γνοὺς
ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, ἐδώρήσατο τὸ σῶμα τῷ Ἰω-
46 σήφ. Καὶ ἀγοράσας σινδόνα, καὶ καθελὼν αὐτόν, ἐνεί-
λησε τῇ σινδόνι· καὶ κατέθηκεν αὐτόν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν
λελατομημένον ἐκ πέτρας· καὶ προσεκύλισε λίθον
ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

Εν τῷ ἐξηκοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ταῦτα
κατὰ τὸ προσῆκόν ἡρμηνεύθησαν.

47 Ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία Ἰωσή, ἐθεώ-
ρουν, ποῦ τίθεται.

ΚΕΦ. ΧVΙ, 1. Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μα-
ρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου, καὶ
Σαλώμῃ ἡγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλεί-
ψωσιν αὐτόν.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

2 Καὶ λίαν πρῶτὴ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται
ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. Καὶ ἔλε-
3 γον πρὸς ἑαυτάς· Τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον
4 ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; Καὶ ἀναβλέψασαι θεω-

ροῦσιν, ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.

Ωσαύτως καὶ ταῦτα.

5 Καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν· καὶ ἐξεθαμβήθησαν. Ὁ δὲ λέγει αὐταῖς·
6 Μὴ ἐκθαμβεῖσθε· Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρητὸν, τὸν ἐσταυρωμένον· ἡγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε, ὁ
7 τόπος, ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. Ἀλλ' ὑπάγετε, εἰπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ διασεσάφηται.

8 Καὶ ἐξελθοῦσαι, ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ.

Ετι καὶ περὶ τούτων.

Φασὶ (1) δέ τινες τῶν ἐξηγητῶν, ἐνταῦθα συμπληροῦσθαι τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιον· τὰ δὲ ἐφεξῆς, προσθήκην εἶναι μεταγενεστέραν. Χρὴ δὲ καὶ ταύτην ἐρμηνεῦσαι, μὴδὲν τῇ ἀληθείᾳ λυμαινομένην.

9 Ἀναστὰς δὲ πρῶτῃ πρώτῃ σαββάτου ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια.

Μετὰ τὸ εἰπεῖν, Ἀναστὰς, ὑπόστιζον· εἶτα ἀνάγνωθι, πρῶτῃ σαββάτῳ ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ.

(1) Τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρει ὁ Ῥιχάρδος Σίμων ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Παρισίαις βασιλικῆς βιβλιοθήκης ἐν τῇ *Histoire critique des principaux commentateurs du N. Testament*. p. 120.

Πότε μὲν γὰρ ἀνέστη, ἄδηλον· πότε δὲ ἐφάνη, δῆλον, ὡς καὶ ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ προεῖρηται. Καὶ ὅτι μὲν πρώτη σαββάτων ἡ κυριακὴ λέγεται, καὶ ὅτι πρῶτὴ ταύτης ὁ Χριστὸς ἐφάνη, ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ δεδήλωται.

Ζητητέον δὲ, πῶς ἐνταῦθα γέγραπται· ὅτι Ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ. Καὶ γὰρ ἐφάνη πρῶτον, οὐ τῇ Μαγδαληνῇ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ τῇ ἄλλῃ, τῇ τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἰωσῆ, καθὼς ὁ Ματθαῖος ἰστόρησεν (α). Ἔστιν οὖν εἰπεῖν, ὅτι διὰ τῆς Μαγδαληνῆς καὶ τὴν ἄλλην ἐδήλωσεν. Ἔθος γὰρ τοῖς εὐαγγελισταῖς ἐν πολλοῖς διὰ τοῦ ἐπισημοτέρου προσώπου, καὶ τὸ σὺν ἐκείνῳ ἐμφαίνειν· ἐπισημοτέρα δὲ ἡ Μαγδαληνὴ, κατὰ τὸ σπουδάζειν καὶ προπορεύεσθαι ἐπὶ τὸ μνημεῖον· πολλὴν γὰρ εἶχε θέρμην πίστεως εἰς Χριστὸν, μεγάλως εὐεργετηθεῖσα παρ' αὐτοῦ. Ἐπτά γὰρ δαιμονίων ταύτην ἀπήλλαξεν.

10 Ἐκεῖνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλε τοῖς μετ' αὐτοῦ
11 γενομένοις, πενθοῦσι καὶ κλαίουσι. Κάκεινοι, ἀκούσαντες ὅτι ζῇ, καὶ ἐθεάθη· ὑπ' αὐτῆς, ἠπίστησαν.

Τοῖς μετ' αὐτοῦ ἀναστραφεῖσι, τοῖς αὐτῷ ἀκολουθήσασι μαθηταῖς, οὐ τοῖς ἑνδεκα μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς ἐβδομηκοντάδος. Ἀπήγγειλε μὲν οὖν τοῦτο αὐτοῖς αὕτη· ναὶ μὲν καὶ ἡ ἄλλη Μαρία. Ἐπεμαρτύρουν δὲ καὶ αἱ ἑτεραι γυναῖκες, ὡς ὁ Λουκᾶς ἔγραψε (6), περὶ ὧν ζήτησον ἐν τῷ προλεχθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ. Οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια, ἐποίησαν, ὡς ἐδιδάχθησαν (γ).

12 Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἐτέρᾳ μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν.

13 Κάκεινοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευσαν.

Οὗτοι οἱ δύο ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα μαθητῶν ἦσαν· καὶ τινές

(α) Ματθ. ΚΗ', 9. παραβλ. ΚΖ', 56. (6) Λουκ. ΚΔ', 10. (γ) Ματθ. ΚΗ', 15.

μὲν λέγουσιν, εἶναι αὐτοὺς Κλεόπαν καὶ τὸν σὺν ἐκείνῳ παρευόμενον εἰς κώμην, ἥ ὄνομα Ἑμμαοῦς, περὶ ὧν ὁ Λουκᾶς ἱστορεῖ (α). δοκεῖ δὲ ὁ λόγος ἀπίθανος. Οὗτοι μὲν γὰρ ἀπαγγελλάντες, ἠπιστήθησαν· ἐκεῖνοι δὲ μᾶλλον εὗρον τοὺς ἀποστόλους λέγοντας, ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος ὁντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι. Δῆλον οὖν, ὅτι ἕτεροι οὗτοι, καὶ ἕτεροι ἐκεῖνοι. Ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα δὲ καὶ οὗτοι κάκεινοι.

Πρῶτον μὲν οὖν ὁ Χριστὸς ἐνεφανίσθη τῇ Μαгдаληνῇ καὶ τῇ ἄλλῃ· εἶτα τῇ θυάδι τούτων· ἔπειτα τῷ Πέτρῳ· μετὰ τοῦτο δὲ, τῇ θυάδι ἐκείνων. Διὸ καὶ οὗτοι μὲν ἠπιστήθησαν· ὁ δὲ Πέτρος, ὡς κορυφαῖος πάντων, ἐπιστεύθη. Καὶ λοιπὸν ἐλθόντες οἱ παρὰ τῷ Λουκᾷ δύο, εὗρον τοὺς ἀποστόλους λέγοντας, ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος ὁντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι (β). Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως αἱ ὀπτασίαι αὗται πᾶσαι γεγόνασιν.

14 Ὑστερον, ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἑνδεκα ἐφανερώθη, καὶ ὠνειδίσει τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ σκληροκαρδίαν· ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγγηγερμένον οὐχ ἐπίστευσαν.

Ὑστερον, μετὰ τὸ πληροφορηθῆναι αὐτοὺς παρὰ τοῦ Πέτρου, καὶ ἐλθεῖν τὸν τε Κλεόπαν καὶ τὸν σὺν αὐτῷ, καὶ ἐξηγεῖσθαι τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, καθὼς εἶρηκεν ὁ Λουκᾶς (γ). Φησὶ γὰρ ὁ αὐτός· ὅτι Ταῦτα αὐτῶν λαλοῦντων, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνη ὑμῖν, καὶ τὰ ἐξῆς (δ). Ἐν τῇ ἐσπέρᾳ δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ τοῦτο γέγονεν· ἔγραψε γὰρ καὶ ὁ Ἰωάννης· ὅτι Οὔσης ὀψίας, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν

(α) Λουκ. ΚΔ', 13.

(β) Λουκ. ΚΔ', 34.

(γ) Λουκ. ΚΔ', 35.

(δ) Λουκ. ΚΔ', 36.

ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνη ὑμῖν, καὶ τὰ ἐξῆς (α). Τότε γὰρ ὠνειδισε τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν, εἵτουν, ἀπείθειαν, ὅτι τοῖς θεασυμένοις αὐτὸν ἐξηγερούμενον οὐκ ἐπίστευσαν, ἤγουν, τῇ Μαγδαληνῇ καὶ τῇ ἄλλῃ, καὶ τοῖς δυοῖς τούτοις, περὶ ὧν ὁ Μάρκος ἱστορήσεν. Ὁ μὲν οὖν Μάρκος τὸν ῥηθέντα ὠνειδισμόν ἀνέγραψεν· ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης τοῦτον παραδραμόντες, ἐτέρων πραγμάτων ἐμνημόνευσαν τῆνικαῦτα γεγεννημένων.

15 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.

Πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Εἶπε δὲ αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦτον οὐ τότε πάντως, ἀλλ' ὕστερον, ὅτε ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου γέγραπται (β).

Τὰ δ' ἐφεξῆς, ὁ μὲν Ματθαῖος παρέλιπε, συντεμών τὴν περὶ τούτων διήγησιν· ὁ δὲ Μάρκος ἀπήγγειλε, πλατύνας τὸν περὶ τούτων λόγον.

16 Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσεται.

Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται, εἶγε τὴν πίστην καὶ τὸ βάπτισμα καθαρὰ καὶ ἄσπιλα συντηρήσει, ἥ καὶ μετὰ τὸ σπιλῶσαι καθαρῖσει.

Νοεῖται δὲ καὶ ἐτέρως ὁ λόγος, ὅτι ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται, εἶγε τὰ τῆς πίστεως καὶ τὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπιδείξεται. Ταῦτα δὲ εἰσιν, ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ φυλακὴ ἑαυτοῦ.

Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι ὁ πιστεύσας μόνον, οὐδὲ ὅτι ὁ βαπτισθεὶς μόνον· ἀλλ' ἀμφοτέρω συνέζευξε. Θάτερον γὰρ θατέρου χωρὶς, οὐ σώζει τὸν ἄνθρωπον.

(α) Ἰωαν. Κ', 19. (β) Ματθ. ΚΒ', 16.

17 Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύουσαι ταῦτα παρακολουθήσει-

Τοῖς πιστεύουσιν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς εἰρήκαμεν. Εἴτα λέγει καὶ τὰ σημεῖα, ἥτοι, θαύματα.

17 Ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς·

Γλώσσαις ξέναις, διαλέκτοις ἄλλοεθνέσιν.

18 Ὅφεις ἀροῦσι·

Ἀφανίσουσιν, ἀνελοῦσιν, ἢ καὶ ἀροῦσιν ἐν χειρὶ ἀκινδύνως.

18 Καὶ θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάβῃ·

Πολλὰ τοιαῦτα πολλοῖς παρεκολούθησαν ἀγίοις, καὶ αἰεὶ παρακολουθοῦσι τοῖς πιστοῖς μὲν, ἐργάταις δὲ καὶ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν. Πίστις γὰρ, χωρὶς ἔργων, νεκρά ἐστὶ, κατὰ τὸν μέγαν Ἰάκωβον (α).

18 Ἐπὶ ἄρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἔξουσιν.

Διὰ τῶν ῥηθέντων σημείων καὶ τὰ παραλελειμμένα ἐνέφηεν. Εἶπε γὰρ καὶ προλαβὼν· ὅτι πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι (β).

19 Ὁ μὲν οὖν Κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν.

Μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς οὐ μόνον τοὺς λόγους τούτους, ἀλλὰ πάντας, ὅσους ἐλάλησε τούτοις, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ μέχρι συμπληρώσεως τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, ἐν αἷς ἦν ὀπτατόμενος τοῖς μαθηταῖς, καὶ συναυλιζόμενος (γ).

Εἴρηται δὲ περὶ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς ἐξηγήσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

19 Καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ.

Καὶ μὴν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ αὐτοῦ, ἀσώματος ὢν, οὐκ ἂν ἔχοι

(α) Ἰακ. Β', 26. (β) Ματθ. Θ', 23. (γ) Πραξ. Α', 3. 4.

δεξιὰ ἢ ἀριστερά· τῶν σωμάτων γὰρ ταῦτα σχήματα. Λοιπὸν οὖν, τὸ μὲν, καθίσαι, δηλοῖ ἀνάπαυσιν καὶ ἀπόλαυσιν τῆς θείας βασιλείας· τὸ δὲ, ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ, οἰκείωσιν καὶ ὁμοτιμίαν πρὸς τὸν πατέρα.

[Οὐ μόνον (1) καθῆσθαι ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ὁ υἱός, ἀλλὰ καὶ ἵστασθαι λέγεται, ὡς ἐν τῇ εἰδῶ τῶν Πράξεων ὁ Στέφανος εἶρηκε (α)· τοῦ μὲν, τὸ καθιδρῦσθαι ἀμεταθέτως· τοῦ δὲ, τὸ βεβηκέναι παγίως τὸ θεῖον ἐν τῷ ἀγαθῷ, δογματίζοντος· καὶ οὐδὲν ἢ τῶν ῥημάτων ἐτερότης περὶ τὸν νοῦν διαφέρεται. Ἄλλως τε, ὁ εἰπὼν ἵστασθαι τὸν υἱόν, οὐκ εἶπε καθῆσθαι τὸν πατέρα, ἵνα καὶ διαφορὰν νοήσωμεν ἀξιώματος. Λοιπὸν οὖν καὶ συγκάθεται καὶ συνίσταται.]

20 Ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων.

Τὸν λόγον τοῦ κηρύγματος.

Εἶη δὲ καὶ τὸν λόγον τῆς ἡμετέρας διδασκαλίας βεβαιοῦσθαι διὰ τῶν ἐπακολουθεῖν ὀφειλόντων σημείων τῆς ἀρετῆς, ἵνα τέλειον εὐρεθῶμεν ἐν τῷ τέλει τῆς ἡμετέρας ζωῆς, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

(1) Τὰ παρεντεθειμένα ἀναγινώσκονται ἐν τῷ περιελιδίῳ παρ' ἀμφοτέροις ταῖς χειρογράφαις. (α) Πρξ. Ζ', 56.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

ΤΟ
ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

Ο Μακάριος Λουκάς, Ἀντιοχεὺς μὲν ἦν τὸ γένος (1), πᾶσαν δὲ τὴν ἐν λόγοις παιδευσιν μετελθὼν, καὶ τὴν ἰατρικὴν τῶν σωμάτων ἐκμαθὼν, ὕστερον καὶ τὴν ἰατρικὴν τῶν ψυχῶν κα-
τάρθωσε· πρῶτα μὲν τῷ Χριστῷ φοιτήσας, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰ σπέρματα τῆς εὐσεβείας ὑποδεξάμενος· ἔπειτα δὲ Παύλῳ τῷ κορυφαίῳ συναρμολογηθεὶς καὶ διαφερόντως οἰκειωθείς, καὶ γεγο-
νῶς ἀκόλουθος αὐτῷ καὶ συνέκδημος, καθάπερ δὴ καὶ Πέτρου τοῦ κορυφαίου Μάρκος.

Φασὶ δέ τινες, καὶ μᾶλλον Ὀριγένης (2), ὅτι τοῖς ἑβδομη-
κοντα ἀποστόλοις καὶ Μάρκος καὶ Λουκάς, πρὸ τοῦ δεσποτι-
κοῦ ζαυροῦ, συνηρίθμηντο. Μετὰ δὲ πεντεκαίδεκα χρόνους τῆς
τοῦ Σωτῆρος ἀναλήψεως, ἐπιτραπείς παρὰ Παύλου, συνέγραψε
τὸ εὐαγγέλιον, πρὸς τινα Θεόφιλον, πιστότατον καὶ θεοφιλέ-
στατον, πολλὰ τῶν τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς σεσιωπημένων
αὐτὸς ἀπομνημονεύσας.

ΚΕΦ. Ι, 1. Ἐπειδὴ περ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατά-
ξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν
ἡμῖν πραγμάτων.

Ενέφηνε τινες ἐπιχειρήσαντας μὲν ἀναγράψασθαι εὐαγγέλιον,
πόρρω δὲ τῆς ἀληθείας ἀποπλανηθέντας. Οὐ γὰρ περὶ Ματθαί-

(1) Παρόμοια τούτοις ἀναγνώσκονται καὶ παρ' Εὐσεβίου ἐν Ἑκκλ. Ις. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Δ'. (2) Ἀναμφιβόλως ἐν τόμῳ πρώτῳ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον, ὡς δύνανται τοῦτο νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς Εὐσεβίου Ἑκκλ. Ις. Βιβλ. 5'. Κεφ. ΚΕ'.

ου καὶ Μάρκου τοῦτό φησιν· οὗτοι γὰρ οὐκ ἐπεχείρησαν, ἀλλ' ἔγραψαν. *Περὶ τῶν πεπληροφορημένων* δέ, τουτέστι, περὶ τῶν βεβαιωθέντων, *ἐν ἡμῖν*, τοῖς ἀληθεσί μαθηταῖς τοῦ Κυρίου, *πραγμάτων*. Εἰσὶ δὲ ταῦτα, αἵτε πράξεις καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ, τὰ θαύματα καὶ τὰ διδάγματα, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἡ ἔνσαρκος αὐτοῦ πολιτεία.

2 Καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου·

Ἀπ' ἀρχῆς τῶν θαυμάτων καὶ τῶν δογμάτων. Τοῦτο δὲ γράψας, ἔδειξεν, ὅτι αὐτὸς ὕστερος ἐκείνων ἐφοίτησεν αὐτῷ διὸ καὶ παρ' αὐτῶν ἔμαθε ταῦτα, διὰ παντὸς συνόντων τῷ Χριστῷ, καὶ ὁρώντων καὶ ἀκουόντων ἕκαστα· λέγει δὲ τοῦς τῆς δωδεκάδος τῶν μαθητῶν. *Λόγον* δέ, τὸν Χριστὸν ἐνταῦθα φησιν, ὁραθέντα τούτοις, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως. Ὑπηρέτας δὲ τούτους ὠνόμασεν, ὡς ὑπηκόους, καὶ ὡς ἀποσταλέντας εἰς τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως.

3 Ἔδοξε καὶ μοι, παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε·

Παρακολούθησιν, τὴν γνῶσιν ὑπολιπτέον ἐπὶ τοῦ παρόντος ῥήτου. Πᾶσι δέ, τοῖς ἔργοις καὶ λόγοις δηλονότι τοῦ Σωτῆρος. Ἀνωθεν δέ, ἀντὶ τοῦ, ἀπ' ἀρχῆς αὐτῶν. Λέγει γοῦν, ὅτι Ἔδοξε καὶ μοι, τουτέστιν, ἀρεστὸν ἐφάνη, γίνοντι ἀπ' ἀρχῆς πάντα πρὸς ἀκρίβειαν, καθεξῆς σοι γράψαι. Εἴτα προστίθησι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς γραφῆς.

†† [Οὗτος (1) συγκλητικὸς ἦν, καὶ ἄρχων ἴσως· τὸ γὰρ κράτιστος ἐπὶ τῶν ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων ἐλέγετο· ὡς καὶ ὁ Παῦλός φησι πρὸς τὸν ἡγεμόνα Φῆστον, *Κράτιστε Φῆστε* (α).]

(1) Ταῦτα παρ' οὐδετέρῳ τῶν δύο χειρογράφων· παρέλαβε δὲ αὐτὰ ὁ Ἐντένιος ἐκ τοῦ περισελιδίου τοῦ ἑαυτοῦ χειρογράφου. Ἐπανελήφθησαν δὲ ἐκ τοῦ Θεοφυλάκτου Σελ. 293. C. (α) Πραξ. Κς', 25.

Καὶ πᾶς δὲ ἄνθρωπος θεοφιλῆς, καὶ κράτος κατὰ τῶν παθῶν ἀναδεξάμενος, Θεόφιλός ἐστι κράτιστος, ὃς καὶ ἄξιός τῳ ὄντι ἐστὶν ἀκούειν τοῦ εὐαγγελίου.]

4 Ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

Ἵνα ἐπιγνῶς, ἵνα πλέον κατὰσχῇς τὴν ἀσφάλειαν τῶν λόγων τῆς πίστεως, περὶ ὧν κατηχήθης, ἤγουν, περὶ ὧν ἐδιδάχθης, ὥστε μὴ σφάλλεσθαι σε τῇ διηγήσει, ἣν πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται.

5 Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἱερεὺς τις ὀνόματι Ζαχαρίας.

Τὸν πατέρα λέγει τοῦ Βαπτιστοῦ. Προεκτίθεται δὲ τὰ κατὰ τὴν σύλληψιν καὶ γέννησιν τοῦ Προδρόμου παράδοξα, παριστῶν, ὅτι εὐθὺς ἐκ προοιμίων τῆς ζωῆς ἀξιόπιστος ἦν, καταγγέλλων καὶ ὑποδεικνύων τὸν Χριστὸν τῳ λαῳ.

Ἐπεὶ δὲ περὶ τῶν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις γεγεννημένων διηγῆσασθαι μέλλει, παρασημειοῦται τὸν καιρὸν τῆς Ἡρώδου βασιλείας εἰκότως, ἵνα γένηται δῆλος καὶ ὁ χρόνος αὐτῶν. Ἡρώδην δὲ νόει, τὸν βρεφοκτόνον, τὸν πατέρα Ἡρώδου, τοῦ ἀνελόντος τὸν Πρόδρομον.

5 Ἐξ ἑφημερίας Ἀβιά·

Ἐφημερίαν ἐκάλουν, τὴν ἐβδομαδιαίαν λειτουργίαν. Δύο γὰρ ἦσαν τότε ἱερεῖς τοῦ ναοῦ, ἀλλήλων διάδοχοι, Ἀβιά καὶ Ζαχαρίας. Ἐξ ἑφημερίας οὖν Ἀβιά, ἤγουν, μετὰ τὴν ἑφημερίαν Ἀβιά, τουτέστι, διάδοχος τοῦ Ἀβιά (1).

5 Καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρών.

Ἐκ τῶν ἀπηγόρων τοῦ Ἀαρών. Ἐδειξεν οὖν, ὅτι ὁ Πρόδρομος ἐκ τῆς ἱερατικῆς κατῆγετο φυλῆς, οὐ κατὰ τὸν πατέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν μητέρα, καὶ ἀμφοτέρωθεν ἱερατικὸς ἦν.

(1) Ἴδε περὶ τούτου τὸ Περὶ Ζαχαρίου, υἱοῦ Βαραχίου, ἡμέτερον πονημάτιον. Σελ. 64. 65.

5 Καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἑλισάβετ.

Προσέθηκε καὶ τοῦτο, χάριν ἀκριθείας.

6 Ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφότεροι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

Δίκαιους δὲ νῦν, τοὺς ἐναρέτους λέγει. Ἦσαν δὲ δίκαιοι, οὐκ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, τοῦτον ἔχοντες ἔφορον τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν. Αὕτη γὰρ ἀληθὴς δικαιοσύνη.

6 Πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιομασίαι τοῦ Κυρίου ἄμεμπτοι.

Τὰς νομικὰς ἐντολὰς ὠνόμασε καὶ δικαιομάτα, ὡς δικαιοσύνης μεστὰς, καὶ ὡς δικαιούσας τοὺς μετιόντας αὐτάς.

7 Καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἡ Ἑλισάβετ ἦν στεῖρα, καὶ ἀμφότεροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν.

Προβεβηκότες, ἦτοι γεγηρακότες.

†† Αἱ (Ι) τῶν δικαίων γυναῖκες, καὶ αἱ δίκαιαι, πολυτάκεις ἄτεκνοι, ἵνα σὺ μάθῃς, ὅτι ὁ νόμος οὐκ ἀπαιτεῖ πολυτεκνίαν σωματικὴν, ἀλλὰ πνευματικὴν.

8 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει
9 τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ ἐναντι τοῦ θεοῦ, κατὰ τὸ ἔθος
τῆς ἱερατείας, ἔλαχε τοῦ θυμιάσαι, εἰσελθὼν εἰς
10 τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου. Καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ
ἦν προσευχόμενον ἔξω τῇ ὥρᾳ τοῦ θυμιάματος.
11 Ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου, ἐστῶς ἐκ δεξιῶν
τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος.

[Ἐλαχεν. Οὗτος (2) ὁ καιρὸς, ἡ δεκάτη τοῦ ἐβδόμου μηνὸς ἦν, ὡς ὁ νόμος ἐκέλευεν. Ἐν τῷ μηνὶ γάρ, φησι, τῷ ἐβδόμῳ

(1) Καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἐντερίῳ σχόλιον τοῦτο δὲν εὐρίσκεται παρ' οὐδατέρῳ τῶν δύο χειρογράφων· ἐλήφθη δὲ καὶ αὐτὸ ἐκ τοῦ Θεοφυλάκτου Σελ. 299. Ε.

(2) Τὸ σχόλιον τοῦτο ἀναγινώσκεται παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνός, ταπεινώσατε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, καὶ τὰ ἐξῆς (α), ὅσα περὶ τῆς ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ γενομένης εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσόδου τοῦ ἀρχιερέως ἐκεῖ διηγόρευται. Ἐβδωμος δὲ παρ' Ἑβραίοις, ὁ παρ' ἡμῖν Σεπτέμβριος, καθ' ὃν καὶ ἡ Ἐλισάβετ συνέλαβε τὸν Πρόδρομον.]

Ἐσω μὲν ἦν τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος· ἔξω δὲ τὸ θυσιαστήριον τῶν προσφερομένων ζώων, καὶ τῶν ἄλλων καρπωμάτων. Ἐκ δεξιῶν δὲ ἵστατο, ὡς δεξιὰ καὶ ἀγαθὰ μέλλων ἀπαγγεῖλαι.

12 Καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν.

Εταράχθη, ὑποπτεύσας ἤδη ἀποθανεῖν.

13 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία· Πρῶτον ἐκβάλλει τὸν φόβον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἵνα χωρὶς ταραχῆς ἀκούσῃ, καὶ προσέξῃ τοῖς αὐτοῦ λόγοις. Εἰπὼν δὲ, ὅτι μὴ φοβοῦ, ἐνέφηνεν, ὅτι χαῖρε. Εἶτα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς χαρᾶς.

13 Διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου·

Η ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ· ὑπὲρ ταύτης γὰρ καθ' ἐκάστην δι' ἱερεῖς ἐδέοντο. Εἰσηκούσθη δὲ, ὡς μέλλοντος ἤδη τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπῆσαι, καὶ σῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Εἰς ἀπόδειξιν δὲ καὶ βεβαίωσιν τοῦ εἰσακουσθῆναι τὴν δέησιν αὐτοῦ, φησὶν·

13 Καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱὸν σοι·

Χρησιμεύοντα καὶ τοῦτον πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ· ἔμελλε γὰρ ὑποδεῖξαι τῷ λαῷ τὸν Σωτῆρα. Καὶ ἐπεὶ περ ἡ μετάνοια προηγείται τῆς σωτηρίας, ἔδει τὸν κήρυκα τῆς μετανοίας προδραμεῖν τοῦ δωρουμένου τὴν σωτηρίαν. Διὸ καὶ γεννᾶται πρῶτον ὁ Πρόδρομος.

(α) Λευϊτ. Ις', 29.

13 Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην.

Ὡς κεχαρισμένον ἐκ κοιλίας μητρὸς, ἦτουν, πεφιλημένον θεῷ, ἢ ὡς χαρᾶς αἴτιον τοῖς τε γεννήτορσι καὶ ἄλλοις πολλοῖς, ὡς ἐφεξῆς γενήσεται δῆλον. Ἰωάννης γὰρ ἑβραϊκὸν μὲν ἐστὶν ὄνομα, μεθερμηνευόμενον δὲ πρὸς τὴν ἑλληνίδα φωνήν, σημαίνει *χάριν* ἢ *χαρὰν* [θεοῦ].

14 Καὶ ἔσται χαρὰ σοι καὶ ἀγαλλίασις.

Γεγονότι πατρὶ τοιούτου παιδὸς, οὗ καὶ ἡ σύλληψις καὶ τὰ ἐξῆς ὑπερφύη καὶ παράδοξα, καθὼς εὐρήσομεν προϊόντες.

14 Καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ χαρίζονται.

Οὐ μόνον συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι, ἀλλὰ καὶ ὅσοις ἀπεκαλύφθη θεόθεν, ἣν ἔμελλεν ἀνύειν διακονίαν.

15 Ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον τοῦ Κυρίου.

Μέγας παρὰ θεῷ, ὡς μέγας ταῖς ἀρεταῖς.

15 Καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίνει.

Σίκερα ἐκαλεῖτο, πᾶν τὸ παρὰ τὸν οἶνον μέθυσμα, μάλιστα δὲ τὸ ἐκ φοινίκων ἐσκευασμένον.

15 Καὶ πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ.

Διὰ τῆς ἀποχῆς τοῦ οἴνου καὶ τοῦ σίκερα προμηνύσας τὴν ἀποχὴν τῶν ἡδέων, καὶ παραστήσας ἐντεῦθεν τὴν σκληραγωγίαν τῆς διαίτης αὐτοῦ, καὶ διδάξας, ὅτι μέγας ἔσται κατὰ θεόν, λοιπὸν εἰς πληροφορίαν λέγει καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι ἐκ βρέφους ἐνδύσεται τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, προειδότης τοῦ θεοῦ τὴν πολιτείαν, ἣ χρήσεται, καὶ οἶον ἀποθήσεται σκεῦος.

16 Καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέφει ἐπὶ Κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν.

Οσοι πεισθέντες αὐτῷ προσέδραμον τῷ Χριστῷ. Τοῦτον γὰρ ἐνταῦθα καλεῖ Κύριον καὶ Θεόν.

17 Καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ.

Προδραμεῖται ἔμπροσθεν αὐτοῦ, κηρύσσων μετάνοιαν, καὶ καταγγέλλων τὴν παρουσίαν αὐτοῦ.

17 Ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλιοῦ.

Πνεῦμα μὲν ὠνόμασε, τὸ πνευματικὸν χάρισμα· δύναμις δέ, τὴν ἐνέργειαν. Λέγει γοῦν, ὅτι καὶ τὸ χάρισμα καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔξει τοῦ Ἡλιοῦ, ἅπερ Ἡλίας ἔξει, προτρέχων τῆς δευτέρας παρουσίας Χριστοῦ· καὶ ποιήσῃ οὗτος νῦν, ἅπερ Ἡλίας ὕστερον. Προστίθῃσι δὲ καὶ, τίς ἐστὶν ἡ δύναμις αὕτη.

17 Ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέχνα.

Προεφήτευσε τοῦτο καὶ Μαλαχίας, καὶ ἡρμηνεύθη σαφῶς ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἔνθα κεῖται τό· Καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι (α).

17 Καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων.

Τοὺς αὐτοὺς λέγει καὶ ἀπειθεῖς, ὡς ἄχρι τότε μὴ πεισθέντας. Ἐπιστρέφει οὖν αὐτοὺς, εἰς φρόνησιν ἐναρέτων, εἰς σύνεσιν τελείων.

17 Ἐτοιμάσαι Κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.

Κατεσκευασμένον τῇ μετανοίᾳ, ἢ κατεσκευασμένον εἰς ὑποδοχὴν σωτηρίας.

18 Καὶ εἶπε Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον· Κατὰ τί γινώσκειαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.

Πρὸς τὸ γῆρας καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ βλέψας, οὐκ εὐχερῶς παρεδέξατο τὴν ἐπαγγελίαν τῆς γονῆς.

(α) Ματθ. ΙΑ', 14.

- 19 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος, εἶπεν αὐτῷ· Ἐγώ εἰμι
Γαβριήλ, ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ· καὶ ἀπε-
στάλην λαλῆσαι πρὸς σε, καὶ εὐαγγελίσασθαί σοι.
20 ταῦτα. Καὶ ἰδοὺ, ἔσθι σιωπῶν, καὶ μὴ δυνάμενος
λαλῆσαι, ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα·

Ποῖα; Ἡ γέννησις, δηλαδή, καὶ ἡ κλήσις τοῦ ὀνόματος.

- 20 Ἄνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου.

Τοῖς περὶ τούτων,

- 20 Οἷτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν.

Εἰς τὸν καιρὸν τῆς γεννήσεως καὶ τῆς κλήσεως. Ὅρα δέ, ὅτι
διὰ τὴν φωνὴν τῆς ἀπιστίας ἐπεσχέθη τὴν φωνήν.

- 21 Καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν·

Ἀπεκδεχόμενος.

- 21 Καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ.

- 22 Ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς· καὶ ἐπέ-
γνωσαν, ὅτι ὀπτασίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς
ἦν διανεύων αὐτοῖς· καὶ διέμενε κωφός.

Οὐ μόνον γὰρ ἐπεσχέθη τὴν φωνήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκοήν,
ὥς μετὰ ἀπιστίας καὶ ἀκούσας καὶ φωνήσας. Προεμήνυε δὲ ἡ
τοῦ γηραιοῦ ἱερέως σιγὴ, τὴν τῆς παλαιᾶς ἱερωσύνης καὶ λα-
τρείας σιγὴν.

- 23 Καὶ ἐγένετο ὥς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λει-
τουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

- 24 Μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἐλισάβετ
ἡ θυγατέρα αὐτοῦ·

Χρὴ γὰρ τὸν ἱερέα παντελῶς ἀπέχεσθαι τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς
ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς λειτουργίας αὐτοῦ· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ
θεὸς ὑπαγορεύει θεσμός. Πληρώσας δὲ ταύτας ὁ Ζαχαρίας, λοι-

πὸν συνῆλθε τῇ γαμετῇ αὐτοῦ, διὰ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς γονῆς, παιδευθεὶς τῇ πληγῇ τῆς σιωπῆς πιστεύειν τοῖς τοῦ ἀγγέλου ῥήμασιν.

24 Καὶ περιέχρυθεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε.

Αἰδουμένη τὴν γηραιάν καὶ ἔξωρον κυφορίαν, ἕως οὗ καὶ ἡ Παρθένος συνέλαβε.

25 Λέγουσα· Ὅτι οὕτω μοι πεποίηκεν ὁ Κύριος ἐν ἡμέραις, αἷς ἐπεῖδεν ἀφελεῖν τὸ ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις.

Ὅτε ἠυδόκησεν ἀφελεῖν τὸ ἐν ἀνθρώποις ὄνειδός μου, τὸ ἐπὶ τῇ ἀτεκνίᾳ. Παρ' Ἑβραίοις μὲν μὰρ ὄνειδος ἦν ἡ ἀκαρπία τοῦ σώματος, οἷα σωματικωτέροις· παρὰ δὲ χριστιανοῖς, ὄνειδος ἡ ἀκαρπία τῆς ψυχῆς, οἷα πνευματικωτέροις.

26 Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἑκτῷ ἀπεστάλη ὁ ἀγγελος Γαβριὴλ ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἣ ὄνομα

27 Ναζαρέτ, πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου Δαυὶδ· καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου, Μαριάμ.

[Γρηγορίου Νύσσης (I). Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρος γέγονε, καθ' ὃν ἡ νύξ ἐπὶ τὸ ἀκρότατον μῆκος προελθοῦσα, μειοῦσθαι καὶ ὑπορρέειν ἄρχεται, τῆς ἡμέρας λοιπὸν ἀύξανομένης καὶ προκοπτούσης, ἵνα μάθῃς, ὅτι καὶ τὸ σκότος τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς ἀμαρτίας ἄχρι τότε φθάσαν εἰς μέγεθος κακίας καὶ κορυφωθὲν, ἔκτοτε ἀνεκόπη, καὶ πρὸς ἔκλειψιν καὶ ἀφανισμὸν ἠλαύνετο, τοῦ φωτός ἥδη τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς νικῶντος καὶ πλεονάζοντος.]

Ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἑκτῷ τῆς κυφορίας, ὅτε ἡ γαστήρ ὠγκώθη τῆς Ἐλισάβετ.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

Μεμνηστευμένη δὲ ἦν ἡ Παρθένος, ἵνα λάθῃ τὸν διάβολον ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ἤκουε τῶν προφητῶν καταγγελλόντων, ὅτι ἐκ παρθένου γεννηθῆναι μέλλει· καὶ διὰ τοῦτο παρετήρει τὰς παρθένας, ἵνα οἷαν ἴδῃ κυφοροῦσαν, περὶ ταύτην παγίδας καταπήξῃ τῆς κακοτεχνίας αὐτοῦ. Λοιπὸν οὖν ὁ θεὸς ὑπόδικτε μνηστευθῆναι ἀνδρὶ τὴν ἀφοριθεῖσαν εἰς κοιμητήριον αὐτοῦ παρθένον, ἵνα ταύτης ὁ πονηρὸς ἀποστάς, τὰς ἀμνηστεύτους παρατηρῇ. Εἴρηται δὲ περὶ τοῦ μνηστήρος τῆς Θεομήτορος ἐν προοιμίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου.

Τὸ δὲ, ἐξ οἴκου Δαυὶδ, νοεῖται καὶ περὶ τῆς Παρθένου, καὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ. Καὶ αὕτη γὰρ κάκεινος ἐκ γένους τοῦ Δαυὶδ κατήγοντο.

28 Καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν, εἶπε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Αὕτη ἡ χαρὰ τὴν ἀρὰν ἔλυσε τῆς Εὐας· ἐκείνη μὲν γὰρ ἐκελεύσθη λύπην ἔχειν· αὕτη δὲ χαρὰν, τῆς λύπης ἀντίπαλον. Χαῖρέ, φησιν, ὡς ἐκλεγείσα παρὰ πάσας τὰς παρθένας εἰς μητέρα θεοῦ. Κεχαριτωμένην δὲ αὐτὴν ὠνόμασεν, ὡς χάριτος ἀξιωθεῖσαν ὑπερφουῶς. Τὸ δὲ, Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, ἀντὶ τοῦ, ὁ θεὸς ἐν σοί.

28 Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν.

Εὐφημητὴ, μακαρία.

29 Ἡ δὲ ἰδοῦσα διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ.

Εφοβήθη, μήποτε δολερὸς ἐστι.

29 Καὶ διελογίζετο, ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος.

Πότερον θεῖος, ἢ δαιμόνιος. Ἀσπασμὸν δὲ λέγει, τὴν προσηγορίαν.

30 Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ.

Εὐμένειαν, οἰκείωσιν.

31 Καὶ ἰδοὺ, συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἷόν· καὶ
32 καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας.

Μέγας, διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἔργων καὶ λόγων αὐτοῦ.

32 Καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται·

Ἦν μὲν υἱὸς ὑψίστου· ἐκλήθη δὲ τοῦτο καὶ ὕστερον, παρὰ τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν.

32 Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Τὸν θρόνον, ἦται, τὴν βασιλείαν, τὴν ἐπὶ τοὺς Ἑβραίους ἐξουσίαν.

33 Καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.

Ο λαὸς τοῦ θεοῦ, ποτὲ μὲν Ἰσραὴλ καλεῖται, ποτὲ δὲ Ἰακώβ· ὁ αὐτὸς γὰρ ἦν καὶ Ἰσραὴλ καὶ Ἰακώβ. Καὶ φύσει μὲν Ἰακώβ ἦν, ὁ παλαιὸς λαὸς, ὡς ἐξ Ἰακώβ, κατὰ τὴν ἐξ αἵματος συγγένειαν· θέσει δὲ Ἰακώβ, ὁ νέος λαὸς, κατὰ τὴν ἐξ ἀρετῆς συγγένειαν· ἀντεισέχθη γὰρ ὁ νέος τοῦ παλαιοῦ. Λοιπὸν οὖν ἐπὶ τοῦτον τὸν λαὸν βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας, ἡγουν, αἰεὶ, ἔκ τε τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων ἐπιγνόντα αὐτόν, καὶ ἐκουσίως ὑποτεταγμένον αὐτῷ. Ὁ γὰρ Χριστὸς ἦν μὲν βασιλεὺς καὶ ὡς θεός· ἡ βασιλεία γάρ, φησιν, ἡ ἐμὴ, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου (α). ἦν δὲ καὶ ὡς ἄνθρωπος· εἶχε γὰρ ἔργα βασιλέως, τὸ νομοθετεῖν τοῖς ὑπηκόοις αὐτοῦ, τὸ ρυθμίζειν, τὸ περιέπειν, τὸ ὑπεραποθνήσκειν αὐτῶν, ἃ μάλιστα χαρακτηρίζουσι τὸν ἀληθῶς βασιλέα.

Εἴρηται δὲ ταῦτα καὶ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα κεῖται τό· "Ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ (β).

(α) Ἰωαν. ΙΗ', 36.

(β) Ματθ. Β', 6.

34 Εἶπε δὲ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;

Πῶς ἔσται τοῦτο, δηλαδή, τὸ συλλαβεῖν ἐν γαστρὶ, καὶ τεκεῖν υἱόν; Ἠπίστησε μὲν οὖν καὶ αὕτη, καθάπερ ὁ Ζαχαρίας· οὐχ ὑπεβλήθη δὲ τῆς ἀπιστίας ἐπιτιμίῳ· διότι ἐκεῖνος μὲν εἶχει παραδείγματα πολλά τῆς ἐν γήρει παιδοποιίας, τὴν Σάρβραν, τὴν Ῥεβέκκαν, τὴν Ῥαχήλ, τὴν Ἄνναν· ἡ δὲ Παρθένος οὐδὲ ἔν. Οὐδεμία γὰρ παρθένος ἕως αὐτῆς ἄνευ ἀνδρὸς συνέλαβε καὶ ἔτεκεν.

35 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ.

[Πνεῦμα ἅγιον (1). Πνεῦμα μὲν ἅγιον, καθαῖρον ἐπὶ πλῆθον, καὶ ἀγιάζον· δύναμις δὲ ὑψίστου, παρασκευάζουσα δεκτικὴν ταῦ λόγου καὶ θεοῦ, καὶ παρέχουσα γεννητικὴν δύναμιν.]

Ἐνεργοῦν ἀπορρήτως καὶ τὴν ἀνανδρον σύλληψιν καὶ τὸν ὑπερφυῖ τόκον.

35 Καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι·

Τὸ αὐτὸ δηλοῖ καὶ οὗτος ὁ λόγος, Δύναμις θεοῦ σκεπάσει σε, δυναμοῦσά σε πρὸς ὑπουργίαν τοῦ τοιοῦτου πράγματος.

35 Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ.

Διὸ καὶ τὸ ἅγιον βρέφος, τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ, παρὰ τῶν πιστῶν, διὰ τὰ θεοπρεπῆ ἔργα τῆς ἡνωμένης αὐτῷ θεότητος.

Τινὲς δὲ ἀναγινώσκοντες, τὸ γεννώμενον, ὑποστίζουσι, λέγοντες, ὅτι διὰ τὸ ἐπελθεῖν πνεῦμα ἅγιον, καὶ ἐπισκιάσαι δύναμιν ὑψίστου, τὸ γεννώμενον ἔσται ἅγιον, ἥτοι, θεῖον. Εἵτα τὰ ἐξῆς ἀπολύτως ἀναγινώσκουσι.

(1) Τὰ ἐνταῦθα παρενταχθέντα ἀναγινώσκονται παρὰ μὲν τῷ Β εὐδὲς μετὰ τὰς λέξεις, ὑπερφυῖ τόκον, παρὰ δὲ τῷ Α, ἐν τῷ περιελιδίῳ.

36 Καὶ ἰδοὺ, Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς σου, καὶ αὐτὴ συν-
 ειληφκυῖα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἔκτος
 37 ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρα. Ὅτι οὐκ ἄδυνα-
 τήσῃ παρὰ τῷ θεῷ πᾶν ῥῆμα.

Πρὸς πληροφορίαν αὐτῆς παράδειγμα τίθησι τὴν Ἐλισάβετ,
 διδάσκων, ὅτι ὁ δοὺς καρπὸν τῇ ἀκάρπῳ κοιλίᾳ τῆς στείρας,
 αὐτὸς καὶ ἐν σοὶ ποιήσει, ὃ δὲ ἐμοῦ σοὶ λελάληκε. *Ἦν δὲ ῥῆ-*
μα, ἀντὶ τοῦ, πᾶν, ὃ λέγει, πᾶν, ὃ ἐπαγγέλλεται, ἢ πᾶν, ὃ λέ-
γει τις.

Ἀλλὰ πῶς ἦν ἡ Ἐλισάβετ συγγενὴς τῆς Μαρίας; Ἐκείνη
 μὲν γὰρ ἐκ τῆς Λευϊτικῆς, εἶπουν, ἱερατικῆς κατῆγετο φυλῆς·
 αὕτη δὲ ἐκ τῆς ἰουδαϊκῆς, ἤγουν, βασιλικῆς. Διάφοροι γεγό-
 νασιν ἐπιγαμεῖσθαι τῶν δύο τούτων φυλῶν. Ἀρῶν γὰρ πρότε-
 ρον, καὶ Ἰωδαὲ ὕστερον, ἀρχιερεῖς ἀμφότεροι ὄντες, ἐκ τῆς βα-
 σιλικῆς φυλῆς γυναῖκας ἡγάγοντο, καὶ μετ' αὐτοὺς ἕτεροι.
 Λοιπὸν οὖν ἐκ τοιαύτης ἐπιπλοκῆς ἦσαν συγγενεῖς ἀλλήλων
 καὶ αὗται. Ἐπεὶ γὰρ ἐν μὲν θείοις πράγμασι πρωτεύει τὸ ἱε-
 ρατικὸν γένος, ἐν δὲ ἀνθρωπίνοις, τὸ βασιλικόν, εἰκότως
 συνεπλάκησαν, ἵνα καὶ ὁ ἱερεὺς βασιλικὸς εἴη, καὶ ὁ βασιλεὺς
 ἱερατικὸς.

38 Εἶπε δὲ Μαρίαμ· Ἰδοὺ, ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό
 μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

Λοιπὸν, οὐ μόνον ἐπίστευσεν· ἀλλὰ καὶ νύξατο, γενέσθαι
 αὐτῇ, καθὼς ὁ ἄγγελος εἶρηκε.

38 Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος.

Ἦδη συλλαβούσης ἅμα τῷ λόγῳ αὐτοῦ.

39 Ἀναστᾶσα δὲ Μαρίαμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐπα-
 ρεύθη εἰς τὴν ὄρεινὴν μετὰ σπουδῆς, εἰς πόλιν
 Ἰούδα.

Ἡ ὄρεινῃ, πόλιν ἦν τῆς ἰουδαίας, ἐν ᾗ ὄκει ἡ Ἐλισάβετ.

Ἀπῆλθε δὲ ἐκεῖ, θείῳ πνεύματι κινηθεῖσα, ἵνα σκιρτήσαντος μὲν τοῦ βρέφους ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Ἐλισάβετ, προφητευσάσης δὲ καὶ αὐτῆς, δέξεται πλείονα πληροφορίαν.

40 Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου, καὶ ἡσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ.

Προσηγόρευεν, ὡς ἔθος.

41 Καὶ ἐγένετο, ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς·

Ὁ μὲν Χριστὸς ἐφθέγγετο διὰ τοῦ στόματος τῆς ἰδίας μητρός· ὁ δὲ Ἰωάννης ἤκουσε διὰ τῶν ὠτων τῆς οἰκείας μητρός· καὶ ἐπιγνούς ὑπερφυῶς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην, ἀνεκέρυξεν αὐτὸν τῷ σκιρτήματι. Τὸ γὰρ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Παρθένου βρέφος αὐτίκα προφητικὴν χάριν ἐδωρήσατο τῷ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς στείρας βρέφει.

41 Καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ Ἐλισάβετ· καὶ
42 ἀνεφώνησε φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπεν· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.

Παρὰ μὲν τοῦ ἐν τῇ στείρᾳ βρέφους ἀνακηρύττεται τὸ ἐν τῇ Παρθένῳ βρέφος· παρὰ δὲ τῆς στείρας, ἡ Παρθένος. Καὶ γὰρ, τοῦ ἐγκυμνυμένου τῇ νηδίᾳ τῆς Ἐλισάβετ πλησθέντος πνεύματος ἁγίου, πίμπλαται καὶ αὐτὴ, καὶ προφήτην ἐν γαστρὶ βασιτάζουσα, προφητεύει, καὶ εὐφημεῖ καὶ τὴν Παρθένον, καὶ τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας τῆς Παρθένου.

43 Καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς με;

Πόθεν μοι τοῦτο τὸ παράδοξον; Ὡςπερ δὲ ὕστερον ὁ υἱὸς τῆς Ἐλισάβετ, ἐλθόντος τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν, ἀνάξιον ἑαυτὸν τῆς τοιαύτης ἐπιδημίας τοῦ δεσπότη ἐλεγεν· οὕτω καὶ νῦν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἀνάξιαν ἑαυτὴν τῆς τοιαύτης ἐπιδημίας τῆς

δεσποίνης ὁμολογεῖ. Μητέρα δὲ ταύτην ὠνόμασε καὶ πρὸ τοῦ τόκου, καὶ Κύριον τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθῆναι μέλλοντα, μαρτυροῦσα ταῖς τοῦ ἀγγέλου λόγοις, καὶ βεβαιωτέραν αὐτῇ πίστιν παρέχουσα.

44 Ἰδοὺ γάρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὠτά μου, ἐσχίρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.

Ἐν ἀγαλλιάσει, ὡς αἰσθόμενον ἤδη τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀγαλλιωμένον ἐπ' αὐτῇ.

45 Καὶ μακαρία ἡ πιστεύσασα, ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου.

Μακαρίζει τὴν Μαρίαν, ὡς πιστεύσασαν τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου διὰ τοῦ ἀγγέλου. Προέγνων γάρ ἡ Ἐλισάβετ καὶ τὰ λελαλημένα, καὶ ὅτι πεπίστευκεν αὐτοῖς ἡ Παρθένος. Στεῖραι μὲν οὖν καὶ ἄλλαι γεγεννήκασι· βρέφος δὲ οὐδέποτε προφητικοῦ χαρίσματος ἠξιώθη, ἔτι ἐν κοιλίᾳ μητρὸς αὐτοῦ φερόμενον. Γεγόνασιν οὖν τὰ κατὰ τὴν στεῖραν ταύτην παράδοξα, ἵνα πιστευθῶσι καὶ τὰ κατὰ τὴν Παρθένον ταύτην ὑπερφυέστατα.

46 Καὶ εἶπε Μαριάμ· Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον·

Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου, τουτέστιν, εὐφημεῖ, δοξάζει. Πιστευούσης δὲ ὁ λόγος οὗτος, εὐχαριστήριος ὢν.

47 Καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτηρίῳ μου.

Πνεῦμα, τὴν ψυχὴν πάλιν νόησον. Ἐχάρη, φησὶν, ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σώσαντί με. Σέσωσμαι γάρ ἤδη, ἀξιωθεῖσα γενέσθαι μῆτηρ θεοῦ. Εἶτα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς εὐχαριστίας.

48 Ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινῶσιν τῆς δούλης αὐτοῦ.

Ἐπὶ τὴν εὐτέλειαν, Ταπεινοῖ γὰρ ἑαυτήν, ὡς ἀναξίαν τιμῆς

κούτου πράγματος· ἡ καὶ διὰ τὴν ταπείνωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὡς πρὸς τὸ ὕψος τῆς θείας.

48 Ἴδου γὰρ, ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί·

Αἱ τῶν πιστευόντων δηλονότι.

49 Ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατός·

Ὅτι ἐποίησεν εἰς ἐμέ μεγάλα καὶ ὑπερφυῆ θαυμάσια, ὁ δυνατὸς ποιεῖν τοιαῦτα.

49 Καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Εξείρετον, μέγα.

50 Καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

Τὸ, εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν, καὶ τὸ, εἰς γενεὰς γενεῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸ, αἰεὶ, σημαίνουνσι παρ' Ἑβραίοις. Λέγει τοίνυν, ὅτι καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ αἰεὶ ἔστιν ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν, ὁμοία λέγουσα τῷ Δαυὶδ, εἰρηκότι· Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν (α). Εἶτα καταλέγει καὶ ἄλλας δυνάμεις τοῦ θεοῦ, ὡς ἔθος τοῖς εὐχαριστοῦσιν.

51 Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ·

Ἐποίησε μεγαλεῖον, ἐποίησε νίκην, ἐν δυνάμει αὐτοῦ. Ὁ βραχίον γὰρ ἐνταῦθα τὴν δυνάμιν σημαίνει· διότι οἱ ἀγωνιζόμενοι, ἐν τῷ βραχίονι τὴν δύναμιν ἔχουσι.

51 Διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοία καρδίας αὐτῶν.

Τοὺς ὑπερηφάνους ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς καρδίας αὐτῶν, τοὺς ὑπερηφάνους ἐν ἑαυτοῖς.

52 Καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπει-

53 νούς. Πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλατοῦν-
τας ἐξαπέστειλε κενούς.

Ομοια ταῦτα τῶν τῆς Ἄννης, μητρὸς τοῦ Σαμουὴλ, εἰπού-
σης· Κύριος πτωγίξει καὶ πλουτίξει, ταπεινοὶ καὶ ἀνυψοῦνται (α).
Λοιπὸν οὖν προφητεύει καὶ περὶ τοῦ ἐλέους τοῦ εἰς τοὺς χρι-
στιανούς. Λέγει γάρ·

54 Ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ.

Ἐπεσκέψατο τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, τὸν δοῦλον αὐτοῦ.
Παῖδα γὰρ νῦν, τὸν δοῦλον λέγει.

55 Μνησθῆναι ἐλέους, (καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς
πατέρας ἡμῶν,) τῷ Ἀβραάμ, καὶ τῷ σπέρματι
αὐτοῦ, εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἀντελάβετο δὲ καὶ ἐπεσκέψατο, ἐν τῷ μνησθῆναι ἐλέους εἰς
τὸν αἰῶνα, ἡγουν, ἐλέους αἰωνίου, ἐλέους διηνεκοῦς. Κυθῶς
ἐλάλησε· καθὼς ἐπηγγείλατο πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν.
Εἴτα λέγει καὶ τίσιν ἐλάλησε περὶ τοῦ τοιούτου ἐλέους, ὅτι
τῷ Ἀβραάμ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ἡγουν, τῷ Ἰσαὰκ καὶ
τῷ Ἰακώβ, καὶ μὴν καὶ τῷ Δαυΐδ. Τούτοις γάρ, ὡς ἐπιστη-
μοτάτοις, αἰνιγματωδῶς ἐπηγγείλατο περὶ τούτου. Ἐλεος δὲ
εἰς τὸν αἰῶνα, ἡ θεία ἐνανθρώπησις, ὡς δι' ἔλεον τῶν ἀν-
θρώπων γεγεννημένη, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ καὶ τῶν εἰρημένων
υἱῶν καὶ ἐγκόνων αὐτοῦ, κατὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπαγγελίαν.

Ἀπορήσει δὲ τις, πῶς ἀντελάβετο τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ὁ
θεός, ἐν τῷ μνησθῆναι τοῦ ῥηθέντος ἐλέους; Τῶν χριστιανῶν
γὰρ μᾶλλον ἀντελάβετο, καὶ οὐ τῶν Ἰουδαίων. Πρὸς δὲ ἀπο-
κρινόμεθα, ὅτι παλαιὸς μὲν Ἰσραὴλ, ὁ παλαιὸς λαός· νέος δὲ
Ἰσραὴλ, ὁ νέος λαός, ὁ ἀντισταχθεὶς ἐκείνου, τουτέστιν, ὁ
χριστιανικός, ὁ ἐκ παντὸς ἔθνους συγκεείμενος. Τοῦτον οὖν τὸν
Ἰσραὴλ ἐνταῦθα νόησον. Εἰ δὲ καὶ τὸν παλαιὸν νοήσης, σώ-

(α) Ἡ βασιλ. Β', γ.

ζεται και οὕτως ὁ λόγος. Δι' αὐτὸν γὰρ μᾶλλον ἐνηνθρώπησεν· ἐπεὶ καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξελέξατο μητέρα, καὶ συγγενῆς αὐτῶν ἐχρημάτισε, καὶ παρ' αὐτοῖς ἐδίδασκε, καὶ θαυματουργεῖ. Διὸ καὶ ἔλεγεν· ὅτι Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβυτα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ (α) Ἐπεὶ δὲ εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον (β), λοιπὸν τὰ ἔθνη τοῦ ἑλέους ἠξιώθησαν.

56 Ἐμεινε δὲ Μαριὰμ σὺν αὐτῇ ὥσει μῆνας τρεῖς·

Μετὰ γνώμης δηλονότι τοῦ μνηστῆρος. Ἐγίνωσκε γὰρ ὁ Ἰωσήφ καὶ τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὴν Ἐλισάβετ ἁγίους, καὶ περιχαρῶς αὐτοῖς κατεπίστευσε τὴν παρθένον, οὐ μόνον ὥς συγγενέσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὥς ἀνεπιλήπτοις. Ἐμεινε δὲ μέχρι τοῦ τοκετοῦ τῆς Ἐλισάβετ παρ' αὐτῇ, ὥς γνωσκούσῃ τὸ κατ' αὐτὴν μυστήριον, καὶ διὰ τοῦτο φιλούσῃ ταύτην, καὶ φιλουμένη.

56 Καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

Εὐλαβουμένη τοὺς διὰ τὸ τικτόμενον ὀφείλοντας συντρέχειν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Ζαχαρίου. Ἦν δὲ καὶ ἔθος ὑποχωρεῖν τὰς παρθένους, ὅτε μέλλοι τίκτειν ἢ ἔγκυος.

57 Τῇ δὲ Ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐ-

58 τήν· καὶ ἐγέννησεν υἱόν. Καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς, ὅτι ἐμεγάλυνε Κύριος τὸ

59 ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς· καὶ συνέχαιρον αὐτῇ. Καὶ ἐγένετο, ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παιδίον·

Κατὰ τὸν νόμον.

59 Καὶ ἐκάλουν αὐτὸ, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, Ζαχαρίαν.

Πολλοὶ γὰρ υἱοὶ τοῖς τῶν πατέρων ὀνόμασιν ἐκλήθησαν.

(α) Ματθ. 10, 24. (β) Ἰωαν. 1, 11.

60 Καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ, εἶπεν· Οὐχί· ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης.

Ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ αὐτὴ τὸ ὄνομα τοῦ παιδὸς μεμάθηκε. Διὸ καὶ ἰσχυρίσατο Ἰωάννην ὀνομασθῆναι αὐτόν.

61 Καὶ εἶπον πρὸς αὐτήν· Ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ἐν τῇ συγ-

62 γενείᾳ σου, ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ. Ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.

Διὰ νεύματος ἠρώτων, ὡς μηδ' ἀκούειν δυναμένου, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται. Φασὶ γὰρ, ἐνί τινι νεύρῳ συνδεδέσθαι τὰς τοῦ ἀκούειν καὶ τοῦ λαλεῖν δυνάμεις· διὸ καὶ τοὺς ἐκ γενετῆς ἀλάλους μηδὲ ἀκούειν. Οὕτω γοῦν ἐσέσθη τὸ φθέγμα Ζαχαρίας, ὡς οἱ ἐκ γενετῆς.

63 Καὶ αἰτήσας πινακίδιον, ἔγραψε, λέγων· Ἰωάννης ἐστὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Αἰτήσας, οὐ διὰ φωνῆς· ἀλλ' ὁμοίως διὰ νεύματος.

63 Καὶ ἐθαύμασαν πάντες.

Ἐθαύμασαν, πῶς μῆτε ἀκοῦσαι τοῦτο παρὰ τῆς Ἐλισάβετ, μῆτε εἰπεῖν αὐτῇ τοῦτο δυνάμενος, συνεφώνησεν. Εἰκὸς γὰρ, τὴν Ἐλισάβετ πληροφορεῖν τούτους, ὡς οὐ διὰ γραφῆς τοῦτο ἦ εἶπεν, ἢ ἤκουσεν.

64 Ἀνεώχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ· καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν.

Ἀνεώχθη, ἀντὶ τοῦ, ἀπελύθη εἰς φωνήν. Δῆλον δὲ, ὅτι καὶ ἡ ἀκοή συναπελύθη. Ὡσπερ γὰρ συνεπεσχέθη, οὕτως ἄρα καὶ συναπελύθη.

65 Καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς·

Φόβος, ἐκ τοῦ θαύματος.

65 Καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα.

Τὰ περὶ τῶν γεγονότων θαυμάτων ἐπὶ τῇ κλήσει τοῦ παιδίου, πῶς τε παραδόξως συνεφώνησαν οἱ γεννήτορες ἐπὶ ταύτῃ, καὶ πῶς θαυμασίως ἀπελύθη τῆς ἀφωνίας ὁ Ζαχαρίας· ἡ καὶ τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους.

66 Καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν·

Εἶθλον ταῦτα, ὡς ἀξιόλογα.

66 Λέγοντες· Τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται;

Λέγοντες ἐπαπορητικῶς, ἢ λογιζόμενοι.

Ἄξιον δὲ ζητῆσαι, διὰ τί οὐκ ἀπελύθη τῆς ἀφωνίας ὁ Ζαχαρίας, ὅτε τὸ παιδίον ἐγεννήθη, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅτε τὴν κλήσιν τοῦ ὀνόματος ἔλαβεν; Λέγομεν δὲ, ὅτι διὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου πρόρρησιν· εἶπε γὰρ αὐτῷ· Ἰδοὺ, ἔσθ' σιωπῶν, καὶ μὴ θυράμενος λαλῆσαι, ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα (α). Εἰπὼν γάρ, ὅτι ταῦτα, τὰ δύο πάντως δεδήλωκε, τὴν τε γέννησιν καὶ τὴν κλήσιν τοῦ ὀνόματος· ἀλλ' οὐ μόνον τὴν γέννησιν· ἵνα καὶ τὸ θαῦμα γένηται τῆς ἐπὶ τῷ ὀνόματι συμφωνίας.

66 Καὶ χεὶρ Κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ.

Δύναμις, χάρις Θεοῦ.

67 Καὶ Ζαχαρίας ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος

68 ἁγίου· καὶ προεφῆτευσεν, λέγων· Εὐλογητὸς Κύριος, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ· ὅτι ἐπεσκέψατο, καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ.

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ ταῦτα προεφῆτευσεν. Διὰ ταύτης γὰρ ἐπεσκέψατο καὶ ἐλυτρώσατο τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς

(α) Λουκ Α', 20.

κυραννίδος, οὐ μόνον τῶν ἀσράτων ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὁρατῶν, ὡς μὴ δυναμένων περιγενέσθαι τῆς πίστεως αὐτοῦ. Λαὸν δὲ αὐτοῦ, προηγουμένως μὲν τὸν παλαιόν· ἐκείνου δὲ ἀπειθήσαντες, τὸν νέον λοιπόν. Ὡς γεγεννημένα δὲ λέγει τὰ γενησόμενα, νόμῳ προφητείας.

Ἀλλὰ πῶς λέγεται θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ μόνον; καὶ γὰρ οὐ τῶν Ἰσραηλιτῶν μόνον ἐστὶ θεός, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων, ὡς πάντων ποιητής. Διότι τῶν μὲν ἄλλων πάντων ἀνθρώπων, ἀκόντων ἐστὶ θεός· τῶν Ἰσραηλιτῶν δὲ μόνων ἐκόντων, καὶ κατ' ἐπίγνωσιν. Μὴ θορυβηθῆς δὲ ἐπὶ τῇ δυσχερείᾳ τῶν τοῦ Ζαχαρίου ῥητῶν· τοιαῦτα γὰρ τὰ προφητικά. Πειρατόμεθα δὲ σαφηνίσαι ταῦτα, κατὰ τὴν ἐπιχορηγουμένην ἡμῖν γνῶσιν.

69 Καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν, ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ
70 τοῦ παιδὸς αὐτοῦ· (καθὼς ἐλάλητε διὰ στόματος
τῶν ἁγίων, τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ·)

Τὸ κέρας ἐνταῦθα, ἡ βασιλείαν δηλοῖ· διότι ἐν κέρατι οἱ βασιλεῖς ἐχρίοντο καὶ προσχειρίζοντο· ἡ δύναμις σημαίνει· διότι ἐν κέρατι τὴν δύναμιν ἔχουσι πάντα τὰ κερατόφρα ζῶα.

Κέρας δὲ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ σωτηρίας, ἔχουν, σωτήριον. Βασιλείαν δὲ καὶ δύναμιν σωτήριον, λέγει τὸν Χριστόν, ὡς βασιλεῖα τῶν βασιλευόντων καὶ δύναμις τοῦ πατρὸς, καὶ σωτήρα τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν. Οἶκον δὲ νόει, τὸ γένος τοῦ Δαυὶδ. Φησὶν οὖν, ὅτι ἀνέστησεν ἡμῖν, τῷ λαῷ αὐτοῦ, βασιλείαν ἡ δύναμις σωτήριον, ἐκ γένους Δαυὶδ, τοῦ δούλου αὐτοῦ· ἐκ σπέρματος γὰρ Δαυὶδ ἦν ἡ Παρθένος, ἀφ' ἧς ὁ Χριστὸς γεγέννηται. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν, ὡς ἐπηγγείλατο διὰ στόματος τῶν ἁγίων, δηλαδή, τῶν ἑκπαλαι προφητῶν. Αἱ αὐτῶν γὰρ ἐπηγγείλατο ἀναστήσειν βασιλεῖα δυνατὸν ἐν οἴκῳ Δαυὶδ, σωτήρα τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ τοῦτο διδάσκουσι ψαλμοὶ πολλοὶ τοῦ Δαυὶδ.

71 Σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς·

Ἦγειρε δὲ τὸ κέρας τοῦτο, σωτηρίαν ἡμῖν καὶ λύτρωσιν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, αὐράτων καὶ ὀρατῶν.

72 Ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἀγίας αὐτοῦ·

Εν τῷ ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, ἡγουν, ἐν τῷ ἐλεῆσαι τοὺς πατέρας ἡμῶν, πρὸς οὓς ἡ ἐπαγγελία τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ δι' ἐκείνους μνησθῆναι ταύτης. Διαθήκη γὰρ λέγει, τὴν ἐπαγγελίαν· μνήμην δὲ αὐτῆς, τὴν περάτωσιν.

73 Ὁρκον, ὃν ὤμοσε πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν.

Καὶ ἐν τῷ μνησθῆναι τὸν ὄρκον, ὃν ὤμοσε, τοῦτέστι τὴν βεβαίωσιν, ἣν ἐβεβαίωσε, πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν. Ὁρκος γὰρ ἐπὶ θεοῦ καὶ ὅμοσμα, ἡ βεβαίωσις. Ἀδιαφόρως δὲ τὸ μνησθῆναι, ἀπὸ γενικῆς εἰς αἰτιατικὴν. Σύνθηες γὰρ τοῦτο τοῖς προφητικοῖς, ὥσπερ καὶ ἡ γριφότης (1). Εἶτα λέγει, τίνος χάριν ἡ τοιαύτη διαθήκη καὶ ἡ βεβαίωσις.

74 Τοῦ δοῦναι ἡμῖν, ἀφόβως, ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν

75 ἡμῶν ῥυσθέντας, λατρεύειν αὐτῷ, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Καθ' ὑπερβατὸν ἡ σύνταξις ἡ τῶν ῥητῶν τούτων, οἷον· Ὑπερ τοῦ δοῦναι ἡμῖν, ἀφόβως λατρεύειν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, ἐνώπιον αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν· εἶτα τὸ ἐν μέσῳ· Ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας. Ὁσιότητα μὲν οὖν λέγει, τὴν εὐσέβειαν· δικαιοσύνην δὲ, τὴν τελειότητα τῶν ἄλλων ἀρετῶν. Ἐπειτα μεταβαίνει τῇ προφητείᾳ καὶ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ παῖδα Ἰωάννην, καὶ φησὶν·

(1) Τοῦτέστι, τὸ αἰνιγματῶδες.

76 Καὶ σὺ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ·

Καὶ ὄντως πάντες προφήτην αὐτὸν ὠνόμαζον.

76 Προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου, ἐτοιμάσαι
ὁδοὺς αὐτοῦ.

Κύριον ἐνταῦθα τὸν Χριστὸν ὀνομάζει, οὗ προτρέχων ὁ Ἰωάν-
νης, ὡς αὐτοῦ πρόδρομος καὶ κήρυξ, ὅτε παρεγένετο ἐν τῇ ἐρή-
μῳ τῆς Ἰουδαίας, ἡτοίμαζε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ.

Τίνες δὲ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ, εἰρήκαμεν ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ
τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα κεῖται τό· *Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ
ἐρήμῳ· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου* (α).

77 Τοῦ δοῦναι γινῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ,

Προπορεύσῃ, φησί, πρὸ προσώπου Κυρίου, καὶ τὰ ἐξῆς,
ὑπὲρ τοῦ δοῦναι τῷ λαῷ αὐτοῦ γινῶσιν σωτηρίας, τοῦτέστιν,
ὑπὲρ τοῦ γνωρίσαι καὶ ὑποδαῖξαι τοῖς Ἰουδαίοις τὸν Χριστόν.
Οὗτος γὰρ ἐστὶ σωτηρία αὐτῶν.

77 Ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν·

Σωτηρίας δὲ, τῆς ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἡγουν, τῆς γι-
νομένης ἐν τῷ ἀφεθῆναι καὶ λυθῆναι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.
Οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἄγγελος εἶπε πρὸς τὸν Ἰωσήφ, ἐρμηνεύων τὸ
ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· *Αὐτὸς γάρ, φησι, σώσει τὸν λαόν αὐτοῦ
ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν* (β).

78 Διὰ σπλάγχνα ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν.

Ἐν ἀφέσει δὲ ἁμαρτιῶν, τῇ διὰ σπλάγχνα ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν,
ἥτοι, τῇ διδομένῃ διὰ τὴν συμπάθειαν τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, καὶ
οὐ διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

78 Ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους·

Ἐν οἷς, σπλάγχνοις ἐλέους, δι' ἃ σπλάγχνα ἐλέους, ἐπεσκέ-
ψατο ἡμᾶς, εἶπουν, ἐπεφοίτησεν, ἀνατολὴ τοῦ νοητοῦ ἡλίου,

(α) Ματθ. Γ', 3. (β) Ματθ. Α', 21.

ἐξ ὕψους τῆς θεότητος. Λέγει δὲ, τὴν ὁσον οὕτω ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ.

79 Ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθυμένοις.

Ἐπεσκέψατό, φησιν, ἡμᾶς διὰ τὸ ἐπιφᾶναι, τουτέστιν, ἐπιλάμψαι φῶς ἀληθείας, τοῖς ἐν σκότει τῆς πλάνης καθυμένοις. Σκια δὲ θανάτου ἡ ἁμαρτία· εἰκονίζει γὰρ καὶ αὕτη τὸν θάνατον. Ὡςπερ γὰρ οὗτος ψυχῆς ἐστὶ χωρισμός· οὕτω καὶ αὕτη πνεύματος ἁγίου ἐστὶ χωρισμός.

79 Τοῦ κατευθῦναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.

ὑπὲρ τοῦ κατευθῦναι τὴν πορείαν τῆς πολιτείας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης, τῆς κατὰ θεόν.

80 Τὸ δὲ παιδίον ἠύξανε, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι·

Πνεύματι θείῳ.

80 Καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις, ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ.

Ἐως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ, τῆς πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας, ὅτε ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον Ἰορδάνου, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας. Ἔδει γὰρ αὐτὸν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀσκήσαι τὴν ἀρετὴν, ἵνα καὶ μετὰ παύρησίας ἐλέγχῃ, καὶ ἀξιόπιστος εἴη μάρτυς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καταγγελλομένου Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τῆς ἀπογραφῆς.

ΚΕΦ. II, 1. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

Ἀπογράφεσθαι αὐτὴν εἰς τὸ τελεῖν κῆνον, εἰς τὸ παρέχειν

φόρον, ὑποτεταγμένην ἤδη τῇ Ῥωμαίων ἐξουσίᾳ, ὣν ἤρχε Καῖσαρ.

Προετύπου δὲ ἡ πρὸς τὸν Καίσαρα ὑποταγὴ πάσης τῆς οἰκουμένης καὶ ἡ ἀπογραφὴ, τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ὑποταγὴν πάσης τῆς οἰκουμένης καὶ τὴν ἀπογραφὴν τῶν ἀπογραφομένων εἰς οὐρανούς. Γέγονε δὲ ἡ τοιαύτη ἀπογραφὴ, μέλλοντος γεννηθῆναι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πάντων ἐν ταῖς ἰδίαις μητροπόλεσιν ἀπογραφομένων, ἀπέλθῃ καὶ ἡ Παρθένος πρὸς τὴν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν αὐτῇ τοῦτον γεννήσῃ, ἵνα πληρωθῇ ἡ προφητεία, ἡ λέγουσα· Καὶ σὺ Βηθλεὲμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα. Ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ (α)· περὶ ἧς εἴρηται σαφῶς ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου.

2 (Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο.

Μέχρι τότε μὴ γενομένη.

2 Ἐγερμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου.)

Τὴν ἡγεμονίαν ἰστόρησε τοῦ Κυρηνίου, σημαίνων, ὅτι αὐτὸς ἐποιεῖτο τὴν ἀπογραφὴν τῆς Συρίας, ὅφ' ἦν ἡ Παλαιστίνη.

3 Καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

Εἰς τὴν τῆς ἰδίας φυλῆς μητρόπολιν, ἵνα γνώριμον γένηται τὸ πλῆθος ἐκάστης φυλῆς.

4 Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ἐκ πόλεως Ναζαρέτ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν, εἰς πόλιν Δαυὶδ, ἣτις καλεῖται Βηθλεὲμ, (διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυὶδ,) ἀπογράψασθαι σὺν Μαριάμ τῇ μεμνηστευμένη αὐτῷ γυναικί,

Τὴν Βηθλεὲμ ὁ Δαυὶδ κοσμήσας, οἰκεῖαν ὠνόμασε. Συναπεγρά-

(α) Μιχ. Ε', 2. Ματθ. Β', 6.

φη δὲ καὶ ὁ Χριστὸς, ἵνα τοὺς ἀπογραφέντας εἰς δουλείαν τοῦ αὐτοκράτορος, Καίσαρος ἐλευθερώσῃ τῆς δουλείας τοῦ κοσμοκράτορος διαβόλου.

5 Οὕτῃ ἐγκύψ.

Ἐκ πνεύματος ἁγίου, δηλονότι, καθὼς προεῖρηται.

6 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν
7 αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν. Καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐ-
τῆς τὸν πρωτότοκον.

Περὶ τῆς σημασίας τοῦ πρωτοτόκου διελάβομεν ἐν τῷ τέλει τοῦ προοιμίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, ἔνθα κεῖται τό·
Καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον (α).

7 Καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ· διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

Κατάλυμα λέγεται τὸ καταγώγιον, ἐν ᾧ, μὴ ὄντος τόπου, διὰ στενοχωρίαν, ἀνέκλινεν αὐτὸν εἰς τὴν οὖσαν ἐκεῖ φάτνην τῶν ἀλόγων. Ἐμελλε γάρ, λόγος ὢν, λόγῳ θρέψαι ἡμᾶς, τῷ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ τῆς ἀλογίας τῶν παθῶν ἀπαλλάξαι καὶ κτηνωδίας.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον (ε) τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, εἶδον τὸ παιδίον (Ι).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τῶν ἀγραυλούντων ποιμένων.

8 Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦν-

(α) Ματθ. Α', 25. (6) Ματθ. Β', 11. (1) Τὸ σχόλιον τοῦτο εὑρίσκεται μόνον ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Ἐντενίου ἐν τῷ περισελιδίῳ.

τες, καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτός ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν.

Ἀγραιοῦν, οἱ μὲν ἐρμηνεύουσι τὸ ἐν ἀγρῷ αὐλεῖν, εἶπουν, σύριγγι χρῆσθαι· οἱ δὲ, τὸ ἐν ἀγρῷ αὐλῖσθαι, ἤγουν, δια-
νυκτερεύειν (1).

9 Καὶ ἰδοὺ, ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς, καὶ δό-
ξα Κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς·

Δόξαν Κυρίου νῦν, θεῖον φῶς νόησον· περιέλαμψε δὲ αὐτούς,
ἵνα γνῶσιν, ὅτι ἄγγελος Θεοῦ ἐστὶν ὁ ἐπιστάς αὐτοῖς.

9 Καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν.

Διὰ τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος.

10 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ γάρ,
εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣτις ἐσται
παντὶ τῷ λαῷ·

Τί δὲ τὸ εὐαγγέλιον τῆς χαρᾶς, ἄκουσον·

11 Ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ, ὃς ἐστι Χριστὸς
Κύριος, ἐν πόλει Δαυὶδ.

*Ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον ἐν πόλει Δαυὶδ Σωτὴρ, ὃς ἐστι Χρι-
στὸς μὲν, ὡς τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ χρισθείσης τῇ θεότητι·
Κύριος δὲ, ὡς θεός.* Οὐκ εὐηγγελίσατο δὲ τοῖς γραμμα-
τεῦσι καὶ φαρισαίοις τὴν χαρὰν ταύτην· διότι οὐκ ἔμελλον
πιστεῦσαι, πονηροὶ καὶ φθονεροὶ τυγχάνοντες· ἀλλὰ ποιμέσιν
ἀπονήροις καὶ ἀκάκοις, καὶ τὴν παλαιὰν πολιτείαν ἐζηλωκόσι
τῶν πατριαρχῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ποιμὴν ἐγεννήθη τοῦ λαοῦ, ποι-
μέσι τὰ περὶ αὐτοῦ γνωρίζεται πρῶτον.

(1) Οὕτω καὶ ὁ Θεοφύλακτος Σελ. 315. D. « Ἀγραιοῦντες· τουτέστιν,
» ἀγροτικῶν αὐλοῦντες, ἢ ἐν τῷ ἀγρῷ αὐλιζόμενοι καὶ διάγοντες. » Καὶ Σελ.
316. D. λέγει περὶ τῶν πνευματικῶν ποιμένων κατ' ἀλληγορικὴν ἐρμηνείαν
« Δεῖ οὖν τοὺς ἀρχιερεῖς φυλάσσειν τὴν ποίμνην αὐτῶν καὶ ἀγραιοῦν, τουτέ-
στιν, ἄδειν πνευματικὰ τινὰ, καὶ διδάσκειν τὸν λαόν. »

Δηλοῦται δὲ καὶ ἕτερον, ὅτι τοῖς ποιμέσι τῶν λογικῶν προβάτων τὰ θεῖα μυστήρια πρὸ τῶν ἄλλων ἀποκαλύπτονται.

12 Καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον·

Τοῦτο ὑμῖν τὸ τεκμήριον τοῦ ἀληθεύειν με.

12 Εὐρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον, κείμενον ἐν φάτνῃ.

Ἐδέθη μὲν σπαργάνοις, ἵνα λύσῃ τὰ σπάργανα τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ἔκειτο δὲ, ἵνα ἀναστήσῃ τοὺς πεπτωκότας εἰς ἁμαρτίαν.

13 Καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανοῦ.

Ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ, ἦγουν, συνῆλθε τῷ ἀγγέλῳ ἐκεῖνῳ.

13 Αἰνούντων τὸν θεόν, καὶ λεγόντων·

Τῶν ἀγγέλων ὑμνούντων τὴν μίαν θεότητα τῆς ἁγίας Τριάδος, διὰ τὴν οἰκονομηθεῖσαν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

14 Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ.

Ὑμνος ἐν οὐρανοῖς τῷ θεῷ.

14 Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη.

Τοῦτο αἰτία τοῦ ὕμνου, διότι καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη γέγονεν, ἡ ἐν οὐρανοῖς πολιτευομένη, εἰρηνευόντων ἤδη καὶ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν θεόν.

Ἡ διότι καὶ ἐπὶ γῆς ὤφθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὅς ἐστιν εἰρήνη τοῦ κόσμου· μεσίτης γὰρ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γενόμενος, εἰρηνευσεν τὰ ἐπὶ γῆς πρὸς τὰ οὐράνια, τὰ διεστῶτα συνάψας, καὶ τὰ ἐκπεπολεμημένα καταλλάξας.

Ἡ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· διότι τοῦ παντοκράτορος Χριστοῦ τικτομένου, πᾶς πόλεμος κατελύθη, πάντων ὁμοῦ τῶν ἐθνῶν τῷ κράτει τῶν Ῥωμαίων ὑποταγόντων.

14 Ἐν ἀνθρώποις εὐδοχία.

Ἐν ἀνθρώποις νῦν ἡ πάλαι εὐδοχία τοῦ πατρός. Αὕτη δὲ ἐστὶ,

τὸ ἐνανθρωπῆσαι τὸν υἱόν, καὶ σῶσαι τὸν ἀπολωλότα ἄνθρωπον. Νῦν γὰρ πεπλήρωται, ὃ πάλαι εὐδόκησεν, εἴτουν, ὥρισεν, ἠθέλησεν.

15 Καὶ ἐγένετο, ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ποιμένες εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεέμ, καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονὸς, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν.

Ἰδωμεν τὸ ῥῆμα, τουτέστιν, ἐξετάσωμεν τὸ ῥῆμα, τὸ περὶ τοῦ τεχθῆναι ἡμῖν Σωτῆρα σήμερον· ἐξετάσωμεν δὲ τοῦτο, διὰ τοῦ δοθέντος ἡμῖν σημείου.

16 Καὶ ἦλθον σπεύσαντες, καὶ ἀνεῦρον τὴν τε Μαριάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ.

17 Ἰδόντες δὲ, διεγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου.

Διεγνώρισαν, ἤγουν, ἐπληροφορήθησαν, περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου, ὅτι ἐτέχθη τῷ λαῷ Σωτήρ.

18 Καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς.

Ανῆγγειλαν γὰρ αὐτίκα τῷ Ἰωσήφ καὶ τῇ μητρὶ τοῦ παιδίου πάντα, ὅσα ἤκουσαν παρὰ τοῦ ἀγγέλου, καὶ τὰ περὶ τοῦ πλήθους τῆς οὐρανίου στρατιᾶς. Καὶ οὐ μόνον τούτοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν, οἷς ἐνετύγχανον, οἱ καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ ὧν ἤκουσαν.

19 Ἡ δὲ Μαριάμ πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα.

Τὰ παρὰ τῶν ποιμένων λαληθέντα· συνετήρει δὲ ταῦτα παρ' ἑαυτῇ.

19 Συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

Παρεξετάζουσα ταῦτα καθ' ἑαυτὴν πρὸς τε τὸν ἐξ ἀρχῆς εὐαγγελισμὸν τοῦ Γαβριὴλ, καὶ τὴν ἄσπορον σύλληψιν, καὶ τὴν ἀνώδινον κύησιν, καὶ τὸν ἄφθορον τόκον, καὶ τελειωτέραν ἡρέμα δεχομένη πληροφορίαν.

20 Καὶ ὑπέστρεψαν οἱ ποιμένες, δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς.

Υπέστρεψαν εἰς τὴν ποιμνὴν αὐτῶν.

21 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτῶ τοῦ περιτεμεῖν αὐτόν, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτόν ἐν τῇ κοιλίᾳ.

Ωσπερ οἱ παρ' ἡμῖν ἱερεῖς, ὅτε βαπτίζουσι, τότε καὶ ὀνομάζουσιν· οὕτω καὶ οἱ παρ' Ἑβραίοις, ὅτε περιτέμνουσι, τότε καὶ τὴν κλῆσιν ἐπιτιθέασιν.

Ἀπορήσει δέ τις, ὅτι, ἐπειδὴ παύειν τὴν περιτομὴν ἔμελλεν ὁ Χριστὸς, διὰ τί περιετμήθη; Πρὸς δὲ ἀπολογητέον, ὅτι κατ' οἰκονομίαν. Εἰ μὴ περιετμήθη γὰρ, οὐκ ἂν ὅλως παρεδέχθη διδάσκων, ἀλλ' ἀπεπέμφθη ἂν, ὡς ἀλλόφυλος· οὐδ' ἂν ἐπίστευσέ τις, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ προσδοκώμενος Χριστὸς ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ. Οἱ γὰρ ἐξ Ἀβραάμ ἅπαντες, σφραγίδα καὶ σημεῖον τὴν περιτομὴν εἶχον, διαστέλλουσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἔθνων. Περιετμήθη μὲν οὖν διὰ τοῦτο, πληρῶν κάνταῦθα τὸν νόμον, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις νομικοῖς παραγγέλιασιν, ἵνα μὴ δόξη τοῦ νόμου παραβάτης. Ἐπαυσε δὲ ταύτην, καὶ πάνυ εὐλόγως. Ἡ γὰρ περιτομὴ τῶν Ἑβραίων, τὸ βάπτισμα τῶν χριστιανῶν ἐτύπου καὶ προεσήμαινεν. Ὡσπερ γὰρ ἐκείνη τοὺς ἐξ Ἀβραάμ ἐσφράγιζε καὶ διετέλλεν ἀπὸ παντός ἔθνος· οὕτω καὶ τοῦτο τοὺς χριστιανούς.

Καὶ καθάπερ ἐκείνη περιττὸν ἀποτέμνει τοῦ σώματος μέρος· οὕτω καὶ τοῦτο τὴν ἁμαρτίαν ἀποτέμνει, περιττὴν ὑπάρχουσαν. Ἐδεῖ δὲ παυθῆναι τὸν τύπον, ἐλθόντος τοῦ πρωτοτύπου, καὶ σιγῆσαι τὸ μὴνύον, ἐπιστάντος τοῦ μνηυμένου. Τὸ γὰρ ἑαυτοῦ πεπλήρωκε, καὶ περιττὸν ἐστὶ τοῦ λοιποῦ.

22 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωσέως.

Ο νόμος, τοῦ θεοῦ μὲν ἦν, ὡς παρ' αὐτοῦ ὑψηλῆς· ἐλέγετο δὲ καὶ τοῦ Μωσέως, ὡς παρ' αὐτοῦ γραφείς. Ἐκέλευε δὲ, τὴν σπερματισθεῖσαν καὶ τεκοῦσαν ἄρσεν, ἀκάθαρτον νομίζεσθαι μέχρι τεσσαράκοντα ἡμερῶν (α). Τοῦτο δὲ προσέταττεν εἰς ἀνάπαυσιν τῆς μήτρας, ἵνα μὴ εὐθὺς οἱ ἄνδρες τεκούσαις ταῖς γαμεταῖς ἑαυτῶν συμπλέκωνται, μήπω τὴν ἀπὸ τοῦ τεκεῖν ταλαιπωρίαν θεραπεύσασαι. Ἀλλ' ἡ Θεοτόκος, οὐχ ὑπέκειτο μὲν τῷ νόμῳ τούτῳ, διὰ τὸ μὴ σπερματισθῆναι· ἐπειθ' ἄρχισε δὲ αὐτῇ, ἵνα μὴ δόξη παραβαίνειν τὸν νόμον. Τοῦ καθαρισμοῦ δὲ αὐτῶν (1), ἥτοι, τῆς μητρὸς τοῦ παιδίου καὶ τοῦ μνηστῆρος αὐτῆς· ὥκειοῦντο γὰρ οἱ ἄνδρες τὸν καθαρισμὸν τῶν γυναικῶν αὐτῶν.

22 Ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, παραστῆσαι τῷ

23 Κυρίῳ, (καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου· «Ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται.»)

Παραστῆσαι, εἶπουν, ἀποκομίσαι τῷ Κυρίῳ εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν. Ἐγγεγραπτο γὰρ ἐν τῷ νόμῳ· ὅτι *Pār ἄρσεν διανοῖγον μήτραν*, πρῶτον δηλονότι, τούτέστι, πρωτότοκον, ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται (β), ἥγουν ἀφωρισμένον τῷ θεῷ κληθήσεται. Ἀφιεροῦντο δὲ τὰ πρωτότοκα τῶν Ἑβραίων τῷ

(α) Λευϊτ. ΙΒ', 2. (1) Ἀντὶ τοῦ, αὐτῶν, ὡς ἀνέγνωσε καὶ ὁ Εὐδύμιος, «ῥηται καὶ γράφεται καὶνότερον, αὐτῆς. (β) Ἐξοδ. ΙΓ', 2.

θεῶ· διότι πάλαι (1) τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων ἐθανάτωσεν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑβραίων.

Ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα πρωτότοκα προδιανοιγεῖσαν διανοίγουσι τὴν μήτραν· προδιανοίγεται γὰρ τῇ συνουσίᾳ τοῦ ἀνδρός, ὅτε τὸ σπέρμα εἰσακοντίζεται· μόνος δὲ ὁ Χριστὸς μήπω διανοιγεῖσαν διήνοιξεν ὑπερφυῶς, καὶ κεκλεισμένην κατὰ φύσιν ἐτήρησεν· ἐπεὶ καὶ μόνος οὗτος ἅγιος τῷ Κυρίῳ κυρίως· κατὰ τὴν θεότητα μὲν, ὡς υἱὸς αὐτοῦ· κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς ἡνωμένος τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Ὡστε, εἰ καὶ διὰ τὴν ῥηθεῖσαν αἰτίαν περὶ πάντων τῶν πρωτοτόκων ἐνομοθετήθη τὸ παρὸν ῥητόν, ἀλλὰ γε πρὸς τὸν Χριστὸν μόνον ὁρθῶς ἀπέβλεπεν.

[Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου (2). Πρὸς μὲν τὴν παρθενικὴν φύσιν, οὐδόλως αἱ παρθενικαὶ πύλαι ἀνεώχθησαν, βουλήσει τοῦ ἀρτίως κυοφορηθέντος, κατὰ τὸ φάσκον περὶ αὐτοῦ ῥητόν (α)· Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη (3)· ὡς δὲ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ τεχθέντος δεσπότου, οὐδὲν κέκλεισται τῷ Κυρίῳ, ἀλλὰ πάντα ἡνέφκται.]

24 Καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου, ζευγὸς τρυγόνων, ἣ δύο νεοσσούς περιστερῶν.

Ἀνήγαγον αὐτόν, φησι, ὑπὲρ τοῦ παραστῆσαι τῷ Κυρίῳ, καθὼς εἴρηται, καὶ ὑπὲρ τοῦ δοῦναι θυσίαν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ ῥηθέντα. Ἐπέταττε γὰρ ὁ νόμος (6), διδόναι ζευγὸς τρυγόνων, ὑπὲρ σωφροσύνης τοῦ παιδός· σωφρονέστατον γὰρ ἡ τρυγών· ἡ δύο νεοσσούς περιστερῶν, ὑπὲρ τεκνογονίας αὐτοῦ· γονιμώτατον γὰρ ἡ περιστερά. Διττὰ δὲ καὶ ταῦτα, κακείνα, ἵνα τὸ

(1) Ἐξοδ. ΙΓ', 15. (2) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ χεῖρας νεωτέρας παρὰ τῷ Α. Ἰδ. Ἀμφιλοχ. Σελ. 26. D. (α) Ἰεζεκ. ΜΔ', 2. (3) Παρὰ τῷ Ἀμφιλοχίῳ προστίθεται ἐνταῦθα καὶ τό: «ὣς πρὸς τὴν παρθενικὴν τοῖνυν φύσιν, οὐδόλως ἡνεώχθησαν αἱ παρθενικαὶ πύλαι.» (6) Δευτ. ΙΒ' 6—8.

μὲν εἶη εἰς ἐξίλασμα· τὸ δὲ, εἰς ὀλοκάρπωμα. Ὡςπερ δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Χριστοῦ οὐχ ὑπέκειτο τῷ προῤῥηθέντι νόμῳ· οὕτως οὐδὲ αὐτὸς τῷ παρόντι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Περὶ τοῦ Συμεών.

25 Καὶ ἰδοῦ, ἦν ἄνθρωπος ἐν Ἱερουσαλὴμ, ᾧ ὄνομα Συμεών· καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής, προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ.

Ἀνάκλησιν, λύτρωσιν τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ἀπὸ τῆς δουλείας. Προσεδόκα δὲ ταύτην ἐξ ἀναγνώσεως τῶν προφητικῶν βίβλων, αἱ κατήγγελλον τὸν Χριστὸν, ὅς ἐστιν ἀνάκλησις τοῦ νέου ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ἀνακαλούμενος αὐτὸν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς πλάνης.

25 Καὶ πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐπ' αὐτόν.

Πνεῦμα ἅγιον, προφητείας. Οὐκ ἦν δὲ ἱερεὺς ὁ Συμεών, ὥς ἐμοὶ τέως δοκεῖ· ἡ γὰρ ἂν ἐδήλωσε καὶ τοῦτο πάντως ὁ εὐαγγελιστής, ὡς ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός.

26 Καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, μὴ ἰδεῖν θάνατον πρὶν ἢ ἰδῇ τὸν Χριστὸν Κυρίου.

Ἀναγινώσκων γὰρ ποτε τὰς περὶ Χριστοῦ προφητείας, καὶ εὐρών, ὅτι θεὸς ὢν ἐνανθρωπήσας μέλλει, πρὸς τὸ ὑπερφυές τοῦ μυστηρίου, ὡς ἄνθρωπος, ἐλιγγίασε. Διὸ καὶ χρησμοφδίαν ἔλαβεν, εἴτουν, ἀπόφασιν, ὡς οὐκ ἀποθανεῖται μέχρις ἂν ἰδῇ αὐτὸν τὸν Χριστὸν τοῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοῖς (1). Τὸν Χριστὸν

(1) Παρὰ τῷ B: τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς.

δὲ Κυρίου εἶπε, διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα οἰκείωσιν. Κύριον γὰρ νόει τὸν πατέρα (1).

[Εὗρον (2) καὶ γὰρ ἐν τισι τῶν ἀντιγράφων περὶ τοῦ δικαίου τούτου ἀνδρός, ὡς ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα ἐρμηνευτῶν, τῶν Ἑβραίων, ἦν, ἐν ταῖς ἡμέραις Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. Μεθερμηνεύοντες γὰρ ἐκεῖνοι πάντες τὴν πρόρρησιν Ἡσαίου τοῦ προφήτου, τό· Ἰδοὺ, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει (α)· τοῦτο μόνος ὁ Συμεὼν ἠπίσται τῷ προφῆτῃ, ὃν τὴν...ἐκεῖνο χρηματισθεῖς (3) ὑπὸ θείου ἀγγέλου, μὴ ἰδεῖν θάνατον, ἕως ἂν τὸν Χριστὸν Κυρίου δέξηται ἐν ταῖς ἑαυτοῦ χερσίν.]

27 Καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν·

Τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ κινήθεις.

27 Καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ

28 νόμου περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ·

Διέγνω γὰρ αὐτὸ παρευθὺς τοῖς διορατικοῖς ὀφθαλμοῖς.

28 Καὶ εὐλόγησε τὸν θεόν·

Τὸν ἐνανθρωπήσαντα.

29 Καὶ εἶπε· Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

Νῦν ἀπολύεις με, τοῦ βίου πάντως, καθὼς εἶρηκάς μοι, πάλαι διαποροῦντι περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς σῆς ἐνανθρωπήσεως.

29 Ἐν εἰρήνῃ·

Ε· εἰρήνῃ λογισμῶν. Νῦν γὰρ οἱ ταραττοντές με λογισμοὶ

(1) Παρὰ τῷ B: Κύριον γὰρ νῦν τὸν πατέρα νόει. (2) Ἐν τῷ περιελιθίῳ παρὰ τῷ A παρὰ χειρὸς πάντη νέας. (α) Ἦσ. Ζ', 14. (3) Τὸ ἐνταῦθα διαφθαρμένον διορθοῦμεν ἐν τῷ μεταξὺ οὕτω «τῷ προφῆτῃ. Ὁθεν καὶ ἐχρηματίσθη...» ἰδ. καὶ Καδρηνὸν Τομ. Α', Σελ. 186. Ἐκδ. Παρισίων.

περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως εἰρήνευσαν. Ἡ, ἐν εἰρήνῃ ἀφο-
είας, μηκέτι φοβούμενον τὸν θάνατον, διὰ τὸ βαθύμου γῆρας.

Ἡ, ἐν εἰρήνῃ χαρᾶς, μηκέτι λυπούμενον ὑπὲρ τῆς ἐλευθε-
ρίας τοῦ Ἰσραήλ· εἶδον γὰρ ἤδη τὸν ἐλευθερωτὴν.

30 Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριον σου·

Νῦν ἀπολύεις μέ, φησιν, ὅτι εἶδον τὴν ἐνανθρώπησίν σου.
Ταύτην γὰρ καλεῖ σωτήριον, ὡς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων
γεγεννημένην.

31 Ὁ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν·

Ὅπερ σωτήριον ὁκονόμησας ἐνώπιον πάντων, ἵνα πᾶσιν εἴη
φανερὸν, οὐ μόνον Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν.

32 Φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου
Ἰσραήλ.

Φῶς ὃν, εἰς ἀνάβλεψιν μὲν ἐθνῶν, τῶν τετυφλωμένων τῇ πλά-
νῃ· ἀποκάλυψιν γὰρ λέγει, τὴν ἀνάβλεψιν· εἰς δόξαν δὲ καὶ
εὐκλειαν λαοῦ σου τοῦ ἰσραηλιτικοῦ. Δόξα γὰρ αὐτοῖς, τὸ ἐλα-
σσησαί σε ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ ὄντως ἡ σωτή-
ριος ἐνανθρώπησις αὐτοῦ, ἐφώτισε μὲν τὰ ἔθνη, φωτισμὸν θεο-
γνωσίας καὶ ἀρετῆς· ἐδόξασε δὲ τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι συγγενῆς
αὐτῶν γενέσθαι κατηξίωσεν.

[Φῶς (1). Ὡς φῶς ἀληθινὸν καὶ ὃν καὶ καλούμενον, εἰς ἀπο-
κάλυψιν ἐθνῶν, εἰς φανέρωσιν τῶν παθῶν, εἰς ἔλεγχον τῶν
δαιμονίων, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ, τοῦ νέου δηλονότι,
οὗ δόξα διὰ σοῦ, ἡ ἀπόκτησις τῶν παρὰ φύσιν κακῶν, καὶ κτή-
σις τῶν κατὰ φύσιν καλῶν, καὶ ἐπίκτησις τῶν ὑπὲρ φύσιν
ἀγαθῶν· ἡ ἄρετή, καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἡ θέωσις.]

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περισειδίῳ παρὰ τῷ Α. Παρὰ δὲ τῷ Β, ἀναγινώ-
σκονται ἐνταῦθα, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον: Ἐτέρως δέ· Φῶς. Ὁ φῶς
ἀληθινόν κ. τ. λ.

33 Καὶ ἦν Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις περὶ αὐτοῦ.

Εθαύμαζον, οὐχ ὡς τότε πρῶτον περὶ αὐτοῦ μανθάνοντες, ἀλλ' ὡς, ἐφ' οἷς προμεμαθήκεσαν, ἔτι παραδοξότερα προσενωτιζόμενοι.

34 Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς Συμεὼν, καὶ εἶπε πρὸς Μαρίαμ τὴν μητέρα αὐτοῦ· Ἰδοὺ, οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ.

Εἰς πτώσιν μὲν, τῶν προσκοπτόντων τοῖς ἀνθρωποπρεπέσιν αὐτοῦ, καὶ πιπτόντων εἰς ἀπιστίαν τῆς θεότητος αὐτοῦ· ἀνάστασιν δὲ, τῶν προσεχόντων τοῖς θεοπρεπέσιν αὐτοῦ, καὶ ἀνισταμένων πρὸς πίστιν τῆς θεότητος αὐτοῦ. *Κεῖται* δὲ, ὡς λίθος ἀκρογωνιαίος, συνδέων ἐφ' ἑαυτῷ τοὺς δύο λαοὺς, τὸν τε παλαιὸν καὶ τὸν νέον. Ἐπεὶ καὶ διὰ Ἡσαΐου προανεφάνησεν ὁ θεὸς· ὅτι Ἰδοὺ, τίθημι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν σκανδάλου (α).

[*Εἰς πτώσιν μὲν σαρκὸς* (1), ἦτοι, τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος καὶ παθῶν, καὶ λογισμῶν πονηρῶν καὶ δαιμόνων, καὶ τοῦ κατὰ τὸ γράμμα νόμου· ἀνάστασιν δὲ πνεύματος, ἥγουν, πνευματικοῦ φρονήματος καὶ φυσικῶν δυνάμεων, καὶ ἀρετῆς καὶ γνώσεως, καὶ τοῦ κατὰ τὸ πνεῦμα νόμου.]

34 Καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον·

Καὶ εἰς θαῦμα ἀντιλεγόμενον τοῖς ἀπίστοις, εἴτουν, ἀντιλογίαν ὑφιστάμενον. Θαῦμα γὰρ ἦν, ὡς μῆτε ἄνθρωπος μόνον ὢν, μῆτε θεὸς μόνον, ἀλλὰ θεάνθρωπος. Διὸ καὶ, ὡς ὑπερφουῶς ὄντος, ἀντιλέγουσι, πάντα κατὰ φύσιν ἐξετάζοντες, καὶ μηδὲν ὑπερφουῶς ἐννοεῖν δυνάμενοι.

Τινὲς δὲ, σημεῖον ἀντιλεγόμενον, τὴν σταύρωσιν λέγουσι·

(α) Ἦσ. ΚΗ', 16. Η', 14. Ῥωμ. Θ', 33. (1) Παρὰ τῷ Β: Η πάλιν· Εἰς κ.τ.λ. Παρὰ δὲ τῷ Α ἀναγινώσκονται ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ.

σημεῖον μὲν, ὡς σύμβολον φιλανθρωπίας· διὰ τοὺς ἀνθρώπους γὰρ ταύτην ὑπέμεινεν· ἀντιλεγόμενον δὲ, ὡς ὀνειδίζομένην ὑπὸ τῶν ἀπίστων.

35 (Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία·)

Ρομφαίαν δὲ ὠνόμασε, τὴν τμητικωτάτην καὶ ὀξεῖαν ὀδύνην, ἣτις διήλθε τὴν καρδίαν τῆς Θεομήτορος, ὅτε ὁ υἱὸς αὐτῆς προσηλώθη τῷ σταυρῷ. Περὶ ταύτης γὰρ τῆς ἀλγυδῶν προεφήτευσεν.

35 Ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.

Τῶν ὑποπτεούντων, ὅτι οὐκ ἔστιν αὕτη μήτηρ αὐτοῦ. Ὡς περ γὰρ πολλοὶ, ἀποβλέποντες εἰς τὰ ἀνθρωποπρεπῆ αὐτοῦ, ἔλεγον, ὅτι ἀνθρώπος μόνον ἔστιν, υἱὸς τῆς Μαρίας· οὕτως ἄλλοι πάλιν, ἀποβλέποντες εἰς τὰ θεοπρεπῆ αὐτοῦ, ὑπώπτευον, ὅτι θεὸς μόνον ἔστι, καὶ οὐκ ἔστιν αὕτη μήτηρ αὐτοῦ. Τότε δὲ, θεασάμενοι ταύτην πικρῶς ὀδυνωμένην, καὶ σφοδρῶς ὀδυρομένην, καὶ ἡττωμένην τῆς φύσεως, ἐπίστευσαν, ὅτι μήτηρ αὐτοῦ ἔστι, καὶ ἀπεκάλυψαν, εἴτουν, ἐξηγόρευσαν, τοὺς διαλογισμοὺς τῶν καρδιῶν αὐτῶν, τοὺς τῆς ὑποψίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ Ἄννης τῆς προφήτιδος.

36 Καὶ ἦν Ἄννα προφῆτις, θυγάτηρ Φανουὴλ, ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ· αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς.

Προβεβηκυῖα, εἴτουν, γραῦς.

36 Ζήσασα ἔτη μετὰ ἀνδρὸς ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθε-

37 νίας αὐτῆς. Καὶ αὕτη χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νη-

στείλαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν.

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προφητικοῦ χαρίσματος ἡξιώθη, διότι οὐκ ἀρίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, ἐν νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τῷ θεῷ. *Λατρείαν* δέ, τὴν δουλείαν καὶ θεραπείαν νόει.

38 Καὶ αὕτη, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσα, ἀνθωμολογεῖτο τῷ Κυρίῳ·

Ἡὐχαρίστει τῷ θεῷ, τῷ ἐνανθρωπήσαντι.

38 Καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πᾶσι τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν ἐν Ἱερουσαλήμ.

Ἐλάλει περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ λυτρωτής. Ἀλλ' ὁ μὲν Συμεὼν, τύπος ἦν τῆς παλαιᾶς Διαθήκης· ἡ δ' Ἄννα, τῆς νέας, ὣν μέσος ὁ Χριστὸς κείμενος, τὴν μὲν ἀπέλυσε, τὴν δὲ παρακατέσχεν, ἐμφαίνων, ὅτι ἡ μὲν Παλαιὰ, πέπαυται, ἡ δὲ Νέα, ζῇ.

39 Καὶ ὥς ἐτέλεσαν ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν νόμον Κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὴν πόλιν Ναζαρέτ.

Ἀπαντα, τὰ περὶ τῆς παραστάσεως τοῦ παιδίου, καὶ τὰ περὶ τῆς θυσίας, περὶ ὧν ὁ νόμος ἐκέλευε.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ἰδοὺ, ἄγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' ὅμιλον τῷ Ἰωσήφ, λέγων· Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον (α).

40 Τὸ δὲ παιδίον ἠύξανε, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πληρούμενον σοφίας· καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό.

Κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ταῦτα πάντα νόησον. Ὡς παιδίον γὰρ ᠠὔξανε μὲν, εἰς ἡλικίαν, ἐκραταιοῦτο δὲ, κατὰ τῆς κακίας, πνεύματι, ἡγουν, τῇ ἡνωμένῃ αὐτῷ θεότητι· πνεῦμα γὰρ

(α) Ματθ. Β'. 13.

καλεῖται καὶ ἡ θεότης· καὶ ἐπληροῦτο μὲν σοφίας, ὡς ἡνω-
 μένον τῇ σοφίᾳ· χάρις δὲ τοῦ ἡνωμένου αὐτῷ θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτὸ,
 παιδαγωγοῦσα τοῦτο καὶ ρυθμίζουσα καὶ κατακοσμοῦσα.

Ἡ καὶ ἐτέρως. Ἐκραταιοῦτο μὲν πνεύματι, ἦτοι, τῷ ἁγίῳ·
 χάρις δὲ θεοῦ, ἤγουν, τοῦ πατρὸς, ἦν ἐπ' αὐτὸ. Ὡς περ γὰρ
 ἐσαρκώθη, πατρὸς εὐδοκία, καὶ πνεύματος ἁγίου ἐπελεύσει·
 οὕτω καὶ ἐπολιτεύετο, καὶ ἐνήργει, εὐδοκία μὲν τοῦ πατρὸς,
 συνεργία δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

41 Καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος εἰς Ἱε-
 42 ρουσαλήμ τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα. Καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν
 δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, κατὰ
 43 τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς· καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας,
 ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς, ὑπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ
 παῖς ἐν Ἱερουσαλήμ.

Τελειωσάντων τὰς ἡμέρας τὰς τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα καὶ
 τῆς ἑορτῆς τῶν ἁζύμων. Ὑπέμεινε δὲ, εἴτουν, ὑπελείφθη ἐν
 Ἱερουσαλήμ, βουλόμενος συμμίζειν τοῖς διδασκάλοις.

43 Καὶ οὐκ ἔγνω Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ.

Κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν, ἵνα μὴ κωλύσωσιν αὐτὸν, ὡς παῖδα
 καὶ ἀγράμματον.

44 Νομίσαντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι, ἤλθον
 ἡμέρας ὁδόν· καὶ ἀνεζήτησαν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγε-
 45 νέσι καὶ ἐν τοῖς γνωστοῖς. Καὶ μὴ εὐρόντες αὐτὸν,
 ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, ζητοῦντες αὐτόν.
 46 Καὶ ἐγένετο, μεθ' ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ
 ἱερῷ καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων.

Μίαν μὲν ἡμέραν ἀνάλωσαν, ὅτε ἤλθον ἡμέρας ὁδόν, καὶ
 ἀνεζήτησαν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσι καὶ ἐν τοῖς γνωστοῖς·
 ἑτέραν δὲ, ὅτε μὴ εὐρόντες αὐτόν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ,
 ζητοῦντες αὐτόν· κατὰ τὴν τρίτην δὲ λοιπὸν εὗρον αὐτόν. Ἐν

τῷ ἱερῷ δὲ εὐρίσκεται ὁ Χριστός, ἡγούν, ἐν τῷ ἱερῷ τόπῳ, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ πράγματι, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἀνθρώπῳ.

46 Καὶ ἀκούοντα αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς.

Ἀκούοντα καὶ ἐπερωτῶντα περὶ τῶν νομίμων, ἵνα ἐκ νεότητος ἡ σύνεσις αὐτοῦ γνωρισθῇ. Φοβηθῶμεν οὖν οἱ διδάσκαλοι, γινώσκοντες, ὅτι ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐστὶν ὁ Χριστός, πῶς διδάσκομεν.

47 Ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ.

Εἶδει γὰρ τοῦτο γενέσθαι, ἵνα ὕστερον διδάσκων εὐπαράδεκτος αὐτοῖς εἴη.

48 Καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐξεπλάγησαν.

Ὁ Ἰωσήφ, δηλονότι, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ. Ἐξεπλάγησαν δὲ, οὐ μόνον διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὰς ἀποκρίσεις αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τέλμαν.

48 Καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε· Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ, ὁ πατήρ σου καὶ γὰρ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε.

Πατέρα αὐτοῦ, τὸν Ἰωσήφ ὠνόμασεν, ὡς μνηστῆρα ἑαυτῆς, καὶ ὡς τροφὸν αὐτοῦ. Ὀδυνώμενοι δὲ ἐζήτουν αὐτὸν, διὰ τὴν σχέσιν. Καὶ εἴ τις δὲ ἐκ πόθου ὀδυνώμενος ζητήσῃ αὐτόν, εὕρήσῃ αὐτόν.

49 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με;

Ὡς πλανώμενον, δηλαδὴ. Θεὸς οὐ πλανᾶται.

49 Οὐκ ἤδαιτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ εἶναί με;

Εν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου. Ἐλεγε δὲ περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὃ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ ὁ Σολομὼν ὠκοδόμησεν. Ἀλλ' ἡ μὲν μήτηρ αὐτοῦ, περὶ τοῦ θέσει πατρὸς αὐτοῦ εἶπεν· αὐτὸς δὲ ταύτῃ τὸν φύσει πατέρα αὐτοῦ ἐγνώρισε.

50 Καὶ αὐτοὶ οὐ συνῆκαν τὸ ῥῆμα, ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς.

Τὸ περὶ τοῦ ἱεροῦ.

51 Καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν, καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ· καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς.

Παιδεύων ὑποτάττεσθαι, μὴ μόνον τοῖς φύσει γονεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς θέσει.

51 Καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

Τὰ περὶ τοῦ ἱεροῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς ῥήματα, οὐχ ἀπλῶς παιδὸς, ἀλλὰ καὶ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Διετήρει δὲ ταῦτα, ἐξετάζουσα καθ' ἑαυτήν, ὡς μὴ ἀπλῶς εἰρημένα.

52 Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφία, καὶ ἡλικία, καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

Ὡς παιδίον, νόμῳ φύσεως ἀνθρωπίνης, προέκοπτεν εἰς ταῦτα κατὰ μικρόν· ὡς γὰρ θεὸς, παντέλειος ἦν.

[Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (Ι). Προέκοπτε, φησιν, ὥσπερ ἡλικία, οὕτω καὶ σοφία καὶ χάριτι· οὐ τῷ ταῦτα λαμβάνειν αὐξῆσιν· τί γὰρ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς τελείου γένοιτ' ἂν τελεώτερον; ἀλλὰ τῷ κατὰ μικρόν ταῦτα παραγυμνοῦσθαι καὶ παρεκφαίνεσθαι.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τοῦ γενομένου ῥήματος πρὸς Ἰωάννην.

ΚΕΦ. ΙΙΙ, 1 Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος.

Μετὰ τὸν προῤῥηθέντα Αὔγουστον, ὁ Τιβερίος γέγονε Καῖσαρ

(1) Ταῦτα παρὰ μὲν τῷ Α, ἐν τῷ περιελιδίῳ· παρὰ δὲ τῷ Β, ἐν τῷ κειμένῳ.—Γρηγ. Ναζ. Σελ. 86.

τῶν Ῥωμαίων, τουτέστιν, αὐτοκράτωρ· τότε μὲν γὰρ ὁ Καῖ-
σαρ μείζων ἦν τοῦ βασιλέως· ὕστερον δὲ τὸ τοῦ Καίσαρος ὑπε-
βιβάσθη ἀξίωμα. Πρασημειοῦται δὲ τὸν καιρὸν τοῦ τε τη-
νικαῦτα Καίσαρος καὶ τῶν ἡγεμόνων ὁ εὐαγγελιστής, νόμῳ
ἱστορίας· ἔθος γὰρ τοῦτο τοῖς ἱστορικοῖς.

1 Ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας,
καὶ τετραρχούντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίπ-
που δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχούντος τῆς Ἰτου-
ραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς
Ἀβιληνῆς τετραρχούντος.

Εἴρηται περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ
κατὰ Ματθαῖον, ἔνθα κεῖται περὶ τοῦ Ἰωσήφ τό· «Λόουσας δὲ,
ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει τῆς Ἰουδαίας, ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πα-
τρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν (α).»

2 Ἐπὶ ἀρχιερέων Ἄννα καὶ Καϊάφα.

Καὶ μὴν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον μόνος ὁ Ἄννας ἦν ἀρχιερεὺς·
ὁ γὰρ Καϊάφας ὕστερον γέγονεν ἀρχιερεὺς, κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν
τῆς τοῦ Σωτῆρος σταυρώσεως· ἀλλ' ὁ εὐαγγελιστής συμπαρέ-
λαβε καὶ τὸν Καϊάφαν, ὡς συμπράκτορα τοῦ Ἄννα· ἦν γὰρ
γαμβρὸς αὐτοῦ, καὶ κοινὴν αὐτῷ τὴν κατοικίαν εἶχεν, ὡς εἰρή-
καμεν ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον,
ἐνθα κεῖται περὶ τοῦ Πέτρου· ὅτι Κχι εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο με-
τὰ τῶν ὑπηρετῶν (6). Καὶ γὰρ ὁ (1) Ἄννας ὕστερον συνέ-
πραττε τῷ Καϊάφᾳ ἐν τῇ ἀρχιερωσύνῃ αὐτοῦ.

2 Ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννῃν, τὸν τοῦ Ζαχαρίου

3 υἱόν, ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περί-
χωρον τοῦ Ἰορδάνου.

Ζήτησον ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, τό· «Ἐν

(α) Ματθ. Β', 22 (6) Ματθ. Κς', 58. (1) Καὶ γὰρ καὶ ὁ—παρὰ τῷ Β.

δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας (α). » καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν ὅλην τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ.

3 Κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν· Εἴρηται περὶ τούτου σαφῶς ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον, ἔνθα κεῖται τό· Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν (β).

4 Ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἑσαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος· «Φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

Ταῦτ' ἐκ τῶν προφητικῶν διερμηνεύθησαν ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίου· τὰ δὲ ἐφεξῆς, προφητεία ἐστὶ διδάσκουσα, ὅτι ἐξισώσει τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ κόσμου ὁ Χριστὸς, τὰς σκολιότητας καὶ τραχύτητας τῶν ἀνθρώπων εὐθύνων καὶ λαϊνῶν τῷ ἀρότρῳ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν. Ἄκουε γάρ· Πᾶσα φάραξ κ. τ. λ.

[Τοῦ ἁγίου Μαξίμου (1). Ἐρημός, ἐστὶν ὁ κόσμος οὗτος, ἡ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἡ ἡ ἐκάστου ψυχὴ, διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας παραβάσεως ἀκαρπίαν τῶν ἀγαθῶν· φωνὴ δὲ βοῶντος, λέγεται (2) ἡ κατὰ συνείδησιν ἐπὶ ταῖς ἐκάστῃ πλημμεληθεῖσι συναίσθησις, οἷον εἰ βοῶσα τὸν ἔλεγχον κατὰ τὸ κρυπτόν τῆς καρδίας, καὶ παραινοῦσα μετανοεῖν καὶ ἐτοιμάσαι τὴν ὁδὸν Κυρίου· ἐτοιμασία δὲ, ἡ τῶν τρόπων καὶ τῶν λογισμῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολή· ὁδὸς δὲ Κυρίου, ὁ κατὰ θεὸν ἐνάρρετος εἶος· τρίβοι δὲ αὐτοῦ, τὰ διάφορα κατὰ θεὸν ἐπιτηδεύματα, ἀς εὐθύνουσιν οἱ ὁρθῶς καὶ ἀμέμπτως τὴν ἀρετὴν ἐπιτη-

(α) Ματθ. Γ', 1. (β) Μαρκ. Α', 4. (1) Ταῦτα παρὰ μὲν τῷ Α, ἐν τῷ περιελιδίῳ, παρὰ δὲ τῷ Β, ἐν τῷ κειμένῳ. (2) λόγου, ἀντὶ τοῦ, λέγεται, παρὰ τῷ Β.

δεύοντες. Οὐ καλὸν γάρ, φησι, τὸ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται.]

5 Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται·

[Τοῦ αὐτοῦ (1). Φάραγξ ἐστίν, ἡ ἐκάστου σάρξ, ἡ τῷ πολλῷ καὶ σφοδρῷ ρεύματι τῶν παθῶν ἐκχαραδρωθεῖσα, καὶ τὴν πρὸς τὴν ψυχὴν, κατὰ τὸν τοῦ συνδῆσαντος θεοῦ νόμον, πνευματικὴν συνέχειαν καὶ συνάφειαν διατμηθεῖσα. Δυνατὸν δέ, καὶ τὴν ψυχὴν νοηθῆναι φάραγμα, τὴν τῇ συχνῇ καὶ ὀξείᾳ πονηρῶν λογισμῶν ἐπιρροῇ κοιλανθεῖσαν, καὶ τῆς πνευματικῆς ὁμαλότητος τὸ κάλλος διὰ τῆς κακίας ἀποβαλοῦσαν. Πᾶσα τοίνυν τοιαύτη φάραγξ τῶν ἐτοιμασάντων τὴν ὁδὸν Κυρίου πληρωθήσεται, τουτέστιν, εἰς τὴν ὀφειλομένην ἤξει κατὰστασιν, διὰ τῆς ἀποβολῆς τῆς κακίας καὶ τῆς ἀγνοίας, καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, καὶ ἀπολήφεται τὴν εὐπρέπειαν τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων.

*Ὅρος μὲν ἐστὶ, πᾶσα γνῶσις ψευδώνυμος, ἐπαιρομένη κατὰ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως τοῦ θεοῦ· βουνὸς δέ, πᾶσα κακία κατεξανισταμένη τῆς ἀρετῆς.

*Ἡ ὁρος μὲν, τὰ ἐνεργητικὰ τῆς ψευδοῦς γνώσεως πνεύματα· βουνὸς δέ, τὰ ποιητικὰ τῆς κακίας, ἃ πάντα ταπεινωθήσεται καταβαλλόμενα καὶ κατασκαπτόμενα καὶ ἀπορρίπτομενα διὰ τε τῆς ἀντιθέτου γνώσεως καὶ τῆς ἀντικειμένης ἀρετῆς.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ λόγον, ὁ μεταγαγὼν τὴν ἔξιν τῆς ψευδοῦς γνώσεως εἰς τὴν τῆς ἀληθοῦς, καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς κακίας εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς, οὗτος διὰ τῆς καθαιρέσεως τῶν ὁρέων καὶ τῶν βουνῶν ἀναπληροῖ τὰς τῶν φαράγγων κοιλότητας.

(1) Καὶ ταῦτα παρὰ μὲν τῷ Α, ἐν τῷ περιελιδίῳ, παρὰ δὲ τῷ Β, ἐν τῷ κειμένῳ.

Σκολιά μὲν, τὰ παρὰ φύσιν κινήματα τῶν αἰσθήσεων· εὐθεΐαι δὲ, τὰ κατὰ φύσιν. Καὶ πάλιν· τραχεῖαι μὲν, αἱ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν προσβολαί· ὁδοὶ δὲ λείαι, αἱ διὰ τούτων μεθ' ὑπομονῆς καὶ εὐχαριστίας ἀγωγαί· ὁμαλίζει γὰρ καὶ μεταβάλλει τὸ τραχὺ καὶ ἐπίπονον αὐτῶν (1) ἢ μεθ' ὑπομονῆς εὐχαριστία. Σκολιά δὲ, σαφέστερον εἰπεῖν, οἱ δι' ἡδονῆς ἐκούσιοι πειρασμοί· πολὺτροπος γὰρ ἡ ἡδονή· ὥσπερ καὶ τραχεῖαι οἱ δι' ὀδύνης ἀκούσιοι.]

Καὶ ἡ φάραγξ καὶ τὸ ὄρος καὶ ὁ βουνός, ἀνώμαλα καὶ δυσπρόσιτα· αἰνίττεται δὲ διὰ τῆς φάραγγος μὲν, τοὺς ἀποτόμους καὶ ἐλκυστικούς εἰς κακίαν· ἀπότομος γὰρ καὶ ἀπόκρημνος ἡ φάραγξ· διὰ τοῦ ὄρους δὲ καὶ βουνοῦ, τοὺς ἐπηρμένους καὶ σκληροὺς καὶ ἀκάρπους εἰς ἀρετὴν. Καὶ πληροῦται μὲν πᾶσα φάραγξ, ἐπιβαλλομένου τοῦ λείποντος, ἤγουν, τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς· ταπεινοῦται δὲ πᾶν ὄρος καὶ βουνός, ἀποτεμνομένου τοῦ περιττεύοντος, ἥτοι, τῆς ἀσεβείας καὶ κακίας.

Τὸ δὲ, πᾶς, εἰ καὶ καθολικόν ἐστιν, ἀλλ' οὖν παρ' Ἑβραίοις πολλάκις οὐ σημαίνει τὸ καθόλου, ἀλλὰ πλῆθος ἀπλῶς. Εἴη δ' ἂν καὶ ἐτέρως φάραγξ μὲν, οἱ καταρραγέντες εἰς βέλος ἀπωλείας ἄνθρωποι, οἵτινες ἐπληρώθησαν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος· ὄρος δὲ καὶ βουνός, οἱ ἐπηρμένοι δαίμονες, οἵτινες ἐταπεινώθησαν καὶ κατέπεσον ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ.

5 Καὶ ἔσται τὰ σκολιά εἰς εὐθεΐαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας·

Τὰ σκολιά ἦθη τῶν διεστραμμένων ἀνθρώπων, καὶ αἱ τραχεῖαι γινῶμαι αὐτῶν εὐθυνθήσονται καὶ λειανθήσονται, ὥστε ὁδεύειν ἐπ' αὐτῶν ὁμαλῶς τὸν Χριστόν. Ἡ καὶ ἡ σκολιότης καὶ τραχύτης τῆς κακίας, εἰς εὐθύτητα καὶ λειότητα ἀρετῆς μεταστήσεται.

* Ἡ καὶ ἐτέρως. Ἡ σκολιότης καὶ ἡ τραχύτης τοῦ παλαιοῦ

(1) Τῶν πειρασμῶν.

νόμου, εἰς εὐθύτητα καὶ λειότητα τοῦ εὐαγγελίου μεταβληθήσεται. Τοῦ δὲ παλαιοῦ νόμου σχολιότης μὲν, ἡ ἀσάφεια καὶ ποικιλία· τραχύτης δὲ, τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀσυμπαθές. Καὶ τοῦ εὐαγγελίου πάλιν εὐθύτης μὲν, ἡ σαφήνεια καὶ ἀπλότης· λειότης δὲ, ἡ πραότης καὶ συμπάθεια.

6 Καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.»

Τὸ σωτήριον φῶς τοῦ εὐαγγελίου, ἡ τὴν σωτήριον ἐνανθρωπήσιν, ἃ καὶ ἄμφω ἡτοιμάσεν ὁ θεὸς κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν.

7 Ἐλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. Γεννήματα ἐχιδῶν! τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;

Ταῦτα καὶ ὁ Ματθαῖος ἀνέγραψεν ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐν ἐκείνῳ.

8 Ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας· καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

9 Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται. Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

Παραπλησίως καὶ ταῦτα, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν πάντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Ἰωάννην.

10 Καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι, λέγοντες· Τί οὖν ποιήσομεν;

Κελευσθέντες ποιεῖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, ἐπερωτῶσιν.

11 Ἀποκριθεὶς δὲ λέγει αὐτοῖς· Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας, μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι·

Μεταδότω τῷ μηδὲν ἔχοντι, ἢ τῷ ἔχοντι μὲν, ἄχρηστον δέ.

11 Καὶ ὁ ἔχων βρώματα, ὁμοίως ποιείτω.

Διὰ τῆς μεταδόσεως τοῦ ἐνδύματος καὶ τῆς τροφῆς εἰσηγεῖται τοῦτοις τὴν ἀντίληψιν τῶν πενήτων, καὶ τὸ κοινωνικὸν καὶ φιλόλληλον. Οὐδὲν οὖν βαρύτερον, τό γε νῦν ἔχον, ἐπιτάττει αὐτοῖς, εἰδώς, ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ εἰς μακρὰν νομοθετήσει τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολάς.

12 Ἦλθον δὲ καὶ τελῶναι βαπτισθῆναι, καὶ εἶπον πρὸς

13 αὐτόν· Διδάσκαλε, τί ποιήσομεν; Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε.

Διάταγμα γὰρ εἶχον ἐπὶ ταῖς ἀπαιτήσεσι περὶ ποσότητος καὶ ποιότητος τῶν ἀπαιτουμένων.

14 Ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν καὶ στρατευόμενοι, λέγοντες·

Καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μηδένα διασεισῆτε, μηδὲ συκοφαντήσητε.

Διέσειον γὰρ καὶ ἐσυκοφάντουν πολλοὺς, ὡς ἀποστάτας ἢ ἐπιβούλους τοῦ Καίσαρος, δι' αἰσχροκέρδειαν.

14 Καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν.

Τοῖς σιτηρεσίοις. Καταλλήλως οὖν πᾶσι παρήνεσε, τὴν τελειωτέραν διδασκαλίαν ἀπολελοιπώς τῷ Χριστῷ.

15 Προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ.

Υπολαμβάνοντος. Εἶτα ἐφερμηνεύει τὸν λόγον.

15 Καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐ-
τῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χρι-
16 στός· ἀπεκρίνατο ὁ Ἰωάννης ἅπασιν·

*Διαλογιζομένων πάντων, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός, ὃν οἱ
προφῆται καταγγέλλουσιν. Ἐξέπληττε γὰρ αὐτοὺς ὁ λόγος καὶ
ἡ πολιτεία αὐτοῦ. Γνοὺς δὲ ὁ Ἰωάννης τὴν τοιαύτην αὐτῶν ὑπό-
ληψιν τῷ διορατικῷ πνεύματι, ἀπεκρίνατο διορθούμενος αὐτήν.*

16 Λέγων· Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ
ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν
ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ·

*Εἴρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ ἐν τῷ προσι-
μίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· ἔρχεται ὁ ἰσχυρότε-
ρός μου ὀπίσω μου (α).*

†† Ὁ Ἰωάννης (1) φησὶν, *Οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν
ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ, κατὰ μὲν τὴν προφανῆ ἔν-
νοιαν δηλοῖ, ὅτι οὐδὲ ἑσχατος δοῦλος αὐτοῦ εἰμὶ ἄξιος τάττε-
σθαι· κατὰ δὲ τὸ κρυφιώτερον, δύο ὑποδήματα εἰσὶ τοῦ Κυ-
ρίου, ἢ τε ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπιδημία, καὶ ἢ ἐκ γῆς ἐπὶ
τὸν ἄδην. Τούτων οὖν τῶν δύο ἐπιδημιῶν τοὺς τρόπους οὐ
δύναται τις λῦσαι, οὐδὲ εἰ κατὰ Ἰωάννην ἐστί. Τίς γὰρ δύνα-
ται εἰπεῖν, ἢ πῶς ἐσαρκώθη, ἢ πῶς κατήλθεν εἰς ἄδην;*

16 Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ, καὶ πυρί·
Ἐν τῷ δηλωθέντι τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐρή-
σεις καὶ περὶ τούτου.

(α) Μαρκ. Α', 7. (1) Τὸ σχόλιον τοῦτο εὗρεκεν ὁ Ἑντίνος ἐν τῷ
περισελιδίῳ τοῦ ἰαυτοῦ χειρογράφου· ἀλλ' οὔτε παρὰ τῷ Α οὔτε παρὰ τῷ Β
εὐρίσκεται, καὶ μετενήχθη ἐνταῦθα ἐκ τοῦ Θεοφυλάκτου Σελ. 325. Ε.

[Βαπτίζει (1) Χριστὸς ἐν Πνεύματι μὲν ἁγίῳ, τοὺς πιστοὺς, ἐν πυρὶ δὲ, τοὺς ἀπίστους· καὶ τὸ μὲν, ἐν τῷ παρόντι βίῳ· τὸ δὲ, ἐν τῷ μέλλοντι.]

17 Οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ· καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.

Ταῦτα καὶ ὁ Ματθαῖος ἀνέγραψε, καὶ διηρμηνεύθησαν ὁμοίως ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ.

18 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο τὸν λαόν.

Πολλὰ καὶ ἕτερα περὶ τοῦ Χριστοῦ εὐηγγελίζετο τῷ λαῷ, παρακαλῶν προσδραμεῖν καὶ πιστεῦσαι αὐτῷ, ἐρχομένῳ ἡδὴ· ἢ πολλὰ περὶ σωτηρίας αὐτῶν, παρακαλῶν μετανοῆσαι αὐτούς.

19 Ὁ δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος τῆς γυναικὸς Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησε πο-

20 νηρῶν ὁ Ἡρώδης, προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.

Μετὰ τὸ βαπτισθῆναι τὸν Χριστὸν, δηλονότι. Εἴρηται δὲ περὶ τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

21 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαόν, καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος, καὶ προσευχομένου, ἀνεω-

22 χθῆναι τὸν οὐρανόν, καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῶς εἶδει, ὥσει περιστεράν, ἐπ' αὐτόν· καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι, λέγουσαν· Σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ ἡδόκησα.

Βαπτισθεὶς προσήχετο, διδάσκων, ὅτι χρὴ τοὺς βαπτισθέν-

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ τῷ Α.

τας προσεύχεσθαι. Τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον σωματικῶς εἶδει κατῆλθεν, ἵνα θεαθῇ τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰς τιμὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Περὶ δὲ τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ πλατύτερον ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐν ἐκείνῳ πάντα κατὰ ῥῆμα.

23 Καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὥσπερ ἐτῶν τριάκοντα.

Περὶ τούτων εἴρηται καλῶς ἐν ἀρχῇ τοῦ ῥηθέντος τρίτου κεφαλαίου, ἔνθα κεῖται τό· Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας (α).

[Ὁ τριάκοντα (1) οὗτος ἀριθμὸς χρόνου τε καὶ φύσεως αἰσθητῆς καὶ φύσεως νοητῆς δημιουργὸν καὶ προνοητὴν εἰσάγει τὸν Κύριον· χρόνου μὲν, διὰ τοῦ ἑπτά· ἐβδομαδικὸς γάρ ὁ χρόνος· φύσεως δὲ αἰσθητῆς, διὰ τοῦ πέντε· πενταδική γάρ ἡ αἴσθησις· φύσεως δὲ νοητῆς, διὰ τοῦ ὀκτώ· ὑπὲρ γάρ τὸν χρόνον ἡ τῶν νοητῶν γένεσις. Προνοητὴν δὲ (2), διὰ τοῦ δέκα, διὰ τε τὴν δεκάδα τῶν ἐντολῶν τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι τοὺς ἀνθρώπους ἐνάγουσαν, καὶ διὰ τὸ ἀρχὴν εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης τοῦ Κυρίου προσηγορίας τὸ ἰῶτα. Συνθεῖς οὖν τὸν ἑπτά καὶ τὸν πέντε, καὶ τὸν ὀκτώ καὶ τὸν δέκα (3), τὸν τριάκοντα πληρώσεις, μυστικῶς τὰ δηλωθέντα ὑπαινιττόμενον.]

23 Ἀρχόμενος.

Ἀρχόμενος τῆς εἰς τὸν λαὸν ἀναδείξεως αὐτοῦ, τῆς φανεραῆς πολιτείας αὐτοῦ (4), ἥτοι, τῶν σημείων καὶ τῆς διδασκαλίας.

23 Ὡν, ὡς ἐνομιζέτο, υἱὸς Ἰωσήφ.

Ὡς ἐδόκει τοῖς Ἰουδαίοις· ὡς γὰρ ἡ ἀλήθεια εἶχεν, οὐκ ἦν υἱὸς αὐτοῦ. Εἰπὼν δὲ περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ἀναβαίνει καὶ ἐπὶ τὸν πατέρα τοῦ Ἰωσήφ, εἶτα καὶ ἐπὶ τὸν πάππον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ

(α) Ματθ. Γ', 1. (1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περισελιδίῳ (2) Νόει τὸ, εἰσάγει. (3) Ἀριθμὸν. (4) Ἡ ἡρμηνεία αὕτη ἀριστα δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ εἰς τὴν λέξιν, ἀναδείξεως, Λουκ. Α', 80.

τὸν πρόπαππον, καὶ ἐπὶ τὸν ἐπίπαππον, καὶ οὕτω λοιπὸν ἀναποδίζων, ἀνεισιν ἄχρι τοῦ Ἀδάμ.

Εἴρηται δὲ περὶ τῆς τοιαύτης γενεαλογίας ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς παρὰ τῷ Ματθαίῳ γενεαλογίας, ἔνθα κεῖται τό· Τιοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ (α). Καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν αἰτίαν.

23 Τοῦ Ἡλεί.

Ἰωσήφ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡλεί. Ἀλλὰ πῶς ὁ μὲν Ματθαῖος υἱὸν τοῦ Ἰακώβ· εἶπε τὸν Ἰωσήφ· ὁ δὲ Λουκᾶς νῦν, υἱὸν τοῦ Ἡλεί; Διότι, τοῦ Ἡλεί τετελευτηκότος ἄ παιδος, ὁ ὁμομήτριος ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, λαβὼν τὴν ἐκείνου γυναῖκα κατὰ τὸν νόμον, γέγεννηκε τὸν Ἰωσήφ, καὶ γέγονεν ὁ Ἰωσήφ νόμῳ μὲν, υἱὸς τοῦ Ἡλεί· φύσει δὲ, υἱὸς τοῦ Ἰακώβ. Καὶ λοιπὸν Ματθαῖος μὲν, τὸν φύσει πατέρα αὐτοῦ ἀνέγραψε· Λουκᾶς δὲ, τὸν νόμῳ. Καὶ ἀμφοτέρωθεν γὰρ ὁ Ἰωσήφ εὐρίσκεται τὴν ἀναφορὰν τοῦ γένους ἔχων ἐπὶ τὸν Δαυὶδ.

24 Τοῦ Ματθάν.

Τοῦ Ἡλεί, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ματθάν. Ἀλλὰ πάλιν, πῶς τὸν Ματθάν ὁ μὲν Ματθαῖος πατέρα λέγει τοῦ Ἰακώβ· ὁ δὲ Λουκᾶς νῦν, πατέρα τοῦ Ἡλεί; Διότι ἄλλος οὗτος ὁ Ματθάν καὶ ἄλλος ἐκεῖνος. Τὴν γὰρ μητέρα τοῦ Ἡλεί καὶ τοῦ Ἰακώβ, πρῶτα μὲν ἔγχευεν ὁ παρὰ τῷ Λουκᾷ Ματθάν οὗτος, καὶ ἐγέννησε τὸν Ἡλεί· εἶτα, ἀποθανόντος ἐκείνου, χήραν οὔσαν ἠγάγετο ταύτην ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ Ματθάν ἐκεῖνος, τῆς αὐτῆς μὲν φυλῆς ὢν, ἐτέρας δὲ συγγενείας, καὶ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. Λοιπὸν οὖν, Ἡλεί καὶ Ἰακώβ ὁμομήτριοι μὲν, ἐτεροπάτριοι δέ· ἀνάγουσι δὲ τὸ γένος, ὁ μὲν τοῦ Ἡλεί πατὴρ, ἐπὶ Ῥησά, τὸν υἱὸν τοῦ Ζοροβάβελ· ὁ δὲ τοῦ Ἰακώβ πατὴρ, ἐπὶ Ἀβιουδ, τὸν υἱὸν ὁμοίως τοῦ Ζοροβάβελ, καὶ ἀμφότεροι δὲ ἐπὶ τὸν Ζοροβάβελ, ἀφ' οὗ τὰ δύο γένη ταῦτα ἐσχίσθησαν. Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτά εἰσιν ἐν ταῖς τῶν εὐαγγελιστῶν γενεαλογίαις.

(α) Ματθ. Α', 1.

24 Τοῦ Λευὶ, τοῦ Μελχί, τοῦ Ἰαννά, τοῦ Ἰωσήφ,
 25 τοῦ Ματθαίου, τοῦ Ἀμώς, τοῦ Ναοῦμ, τοῦ Ἑσλί,
 26 τοῦ Ναγγαί, τοῦ Μαᾶθ, τοῦ Ματθαίου, τοῦ Σε-
 27 μεί, τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰωαννᾶ, τοῦ Ῥη-
 σά, τοῦ Ζοροβάβελ, τοῦ Σαλαθιήλ, τοῦ Νηρί.

Τὸν Σαλαθιήλ ὁ μὲν Ματθαῖος, υἱὸν τοῦ Ἰεχονίου ὠνόμα-
 σεν, ὡς κατὰ φύσιν υἱὸν αὐτοῦ· ὁ δὲ Λουκᾶς νῦν, υἱὸν τοῦ
 Νηρί, ὡς κατὰ νόμον. Ἀνάγουσι δὲ καὶ οὗτοι τὸ γένος, ὁ μὲν
 Νηρί, ἐπὶ Νάθαν, τὸν υἱὸν τοῦ Δαυὶδ· ὁ δὲ Ἰεχονίας, ἐπὶ Σο-
 λομῶντα, τὸν υἱὸν ὁμοίως τοῦ Δαυὶδ, καὶ ἀμφοτέροι δὲ πάλιν
 ἐπὶ τὸν Δαυίδ.

28 Τοῦ Μελχί, τοῦ Ἀδδὶ, τοῦ Κωσάμ, τοῦ Ἐλμω-
 29 δάμ, τοῦ Ἡρ, τοῦ Ἰωσή, τοῦ Ἐλιέξερ, τοῦ Ἰω-
 30 ρεῖμ, τοῦ Ματθάτ, τοῦ Λευὶ, τοῦ Συμεὼν, τοῦ
 Ἰούδα, τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἰωνάν, τοῦ Ἐλιαχείμ,
 31 τοῦ Μελεᾶ, τοῦ Μαῖνάν, τοῦ Ματθαᾶ, τοῦ Να-
 32 θάν, τοῦ Δαυίδ, τοῦ Ἰεσσαί, τοῦ Ὠβήδ, τοῦ Βοόζ,
 33 τοῦ Σαλμών, τοῦ Ναασσών, τοῦ Ἀμιναδάβ, τοῦ
 34 Ἀράμ, τοῦ Ἑσρώμ, τοῦ Φαρές, τοῦ Ἰούδα, τοῦ
 Ἰακώβ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Θάρα, τοῦ
 35 Ναχώρ, τοῦ Σερούχ, τοῦ Ῥαγαῦ, τοῦ Φαλέκ, τοῦ
 36 Ἑβέρ, τοῦ Σαλά, τοῦ Καϊνάν, τοῦ Ἀρφαξὰδ, τοῦ
 37 Σήμ, τοῦ Νῶε, τοῦ Λάμεχ, τοῦ Μαθουσάλα, τοῦ
 Ἐνώχ, τοῦ Ἰαρέδ, τοῦ Μαλελεήλ, τοῦ Καϊνάν,
 38 τοῦ Ἐνῶς, τοῦ Σήθ, τοῦ Ἀδάμ.

Ἀπὸ τοῦ νέου Ἀδάμ ἀρξάμενος, ἀνῆλθε γενεαλογῶν ἄχρι τοῦ
 παλαιοῦ Ἀδάμ. Τὴν αἰτίαν δὲ μεμάθηκας ἐν τῇ προοιμίᾳ τῆς
 παρὰ τῇ Ματθαίῳ γενεαλογίας, ἐνθα κεῖται τό· Υἱοῦ Δαυίδ,
 υἱοῦ Ἀβραάμ (α).

(α) Μκτθ. Α', 1.

38 Τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ Ἀδάμ, τοῦ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τοῦ Ἀδάμ γὰρ οὐκ ἔστι πατὴρ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐπλασεν αὐτόν. Ὅρα δὲ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ ἀρξάμενος, εἰς τὴν θεότητα αὐτοῦ τὸν λόγον τῆς γενεαλογίης ἀνήγαγε, δείξας τὸν Χριστὸν ἡργμένον μὲν, ὡς ἄνθρωπον· ἀναρχον δὲ, ὡς Θεόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τοῦ πειρασμοῦ τοῦ Σωτῆρος.

ΚΕΦ. ΙV, 1 Ἰησοῦς δὲ πνεύματος ἁγίου πλήρης ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου· καὶ ἦγετο ἐν τῷ
2 πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον, ἡμέρας τεσσαράκοντα πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

Πλήρης Πνεύματος ἁγίου, ἵνα μάθωμεν, ὅτι Πνεῦμα ἅγιον λαμβάνομεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ βαπτίσματος. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου (α).

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Σωτῆρος, ὥσπερ διδάσκαλον εἶχε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐχ ὡς τῆς ἡνωμένης αὐτῷ θεότητος οὐκ ἀρκούσης· ἀλλὰ, καθάπερ εὐδοκία τοῦ πατρὸς ἐνηνθρώπησεν, οὕτω καὶ συνεργία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐτελειοῦτο, ἵνα τὸ ὁμοφυὲς αὐτῶν δευχθῇ καὶ φανεράλληλον (1).

2 Καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις·
3 καὶ συντελεσθεῖσων αὐτῶν, ὥστερον ἐπέειπεν. Καὶ

(α) Ματθ. Δ', 1. (1) καὶ φεράλληλον. Β. Τούτο μὲν παρὰ τὸ, φέρειν, ἐκεῖνο δὲ παρὰ τὸ, φανεροῦν. Ἐάν τὸ, φεράλληλον, κινήσῃ ὡς ὄρθον, τὸ, φέρειν, ἐκληπτέον ὡς Ἑβρ. *ל. 3.*: Ἡ ἁγία Τριάς φέρει ἑαυτὴν, τ. ε. ἱπαρκῆς, αὐτάρκης ἐστὶν αὐτὴ ἑαυτῇ. Ἐάν δὲ τὸ, φανεράλληλον: Ἡ ἁγία Τριάς αὐτὴ ἑαυτὴν φανεροῖ τοῖς ἀνθρώποις.

εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπέ
 4 τῷ λίθῳ τούτῳ, ἵνα γένηται ἄρτος. Καὶ ἀπεκρίθη
 Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν, λέγων· Γέγραπται· «Ὅτι οὐκ
 ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παν-
 τὶ ῥήματι θεοῦ.»

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα πάντα κατὰ λόγον ἡρμηνεύθησαν.

5 Καὶ ἀναγαγὼν αὐτόν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλόν,
 ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης
 6 ἐν στιγμῇ χρόνου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος·
 Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν
 δόξαν αὐτῶν· ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ὧ ἂν θέ-
 7 λω, δίδωμι αὐτήν. Σὺ οὖν ἂν προσκυνήσῃς ἐνώ-
 8 πιόν μου, ἔσται σου πᾶσα. Καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ,
 εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· γέ-
 γραπται γάρ· «Προσκυνήσεις Κύριον τὸν θεόν σου,
 καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.»

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ σαφέστατα
 εἴρηται, ἔνθα καίται τό· Πάλιν παραλαμβάνει αὐτόν ὁ διά-
 βολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν (α).

9 Καὶ ἤγαγεν αὐτόν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἔστησεν
 αὐτόν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ· καὶ εἶπεν αὐτῷ·
 Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κά-
 10 τω· γέγραπται γάρ· «Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐν-
 11 τελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε· καὶ ἐπὶ
 χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν
 12 πόδα σου.» Καὶ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι
 εἴρηται· «Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν θεόν σου.»

Ομοίως καὶ ταῦτα ἐν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ προσηκόντως

(α) Ματθ. Δ', 8.

ἐσαφηνίσθησαν, ὅπου τό· Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν (α).

13 Καὶ συνετέλεσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος, ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ.

Ἐρρήθη καὶ περὶ τούτου ἐν αὐτῷ, καὶ ζήτησον τό· Τότε ἠφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος (β).

14 Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν·

Εἰς τῇ δυνάμει τῆς ἡνωμένης αὐτῷ θεότητος, ἥ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἵνα μάθωμεν, ὅτι ὁ νικήσας τὸν διάβολον, λοιπὸν ἐνδυναμοῦται τῷ θεῷ πνεύματι πρὸς τὸ ποιεῖν σημεῖα.

14 Καὶ φήμη ἐξῆλθε καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων.

Εὐφημούμενος ὑπὸ τῶν ἀπονήρων ὄχλων.

16 Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρέτ, οὗ ἦν τεθραμμένος·

Ἐῖρηται περὶ ταύτης ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, μετὰ τὸ τέλος τῶν παραβολῶν.

16 Καὶ εἰσῆλθε, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, εἰς τὴν συναγωγὴν· καὶ ἀνέστη ἀναγινῶναι.

Προτραπὴς ὑπὸ τῶν διδασκάλων τοῦ λαοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς διδάσκαλος· ἥ ἵνα γνωῖεν, εἰ δύναται ἀναγινώσκειν, μὴ μαθὼν γράμματα.

17 Καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἑσαίου τοῦ προφήτου· καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον, εὔρε τὸν τόπον, οὗ ἦν

18 γεγραμμένον· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ·

Κατ' οἰκονομίαν εὔρεν εὐθὺς τὰ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ

(α) Ματθ. Δ', 5. (β) Ματθ. Δ', 11.

ῥητά· διὰ τοῦ προφῆτου γὰρ αὐτὸς ταῦτα προανεφώνησεν·
 Ὡς ἄνθρωπος δέ φησιν, ὅτι Θεότης Κυρίου, ἦτοι, τοῦ υἱοῦ, ἐπὶ
 ἐμὲ τὸν Ἰησοῦν, τουτέστιν, Ὁ θεὸς ἠνωταί μοι· πνεῦμα γάρ,
 τὴν θεότητα τοῦ υἱοῦ νόησον κἀνταῦθα. Πνεῦμα δὲ Κυρίου
 ἐπ' ἐμὲ, διὰ τὸ σωθῆναι τοὺς ἀνθρώπους· τοῦτο γὰρ ἐλλείπον
 συνεξακούεται, καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ ἐφεξῆς ῥητοῦ·

18 Οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με·

Οὗ εἵνεκεν, οὗ χάριν, ἔχρισέ με τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός·
 ἔχρισε δέ με, οὐκ ἐλαίῳ, καθάπερ τοὺς βασιλεῖς ἔχριον, ἀλλὰ
 τῇ θεότητι.

18 Εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με·

Ο πατήρ, δηλονότι. Πτωχοὺς δὲ λέγει, τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ὡς
 μὴ ἔχοντας τὸν πλοῦτον τῆς εὐσεβείας, καὶ γυμνοὺς παντὸς
 ἀγαθοῦ.

Ἡ καὶ τοὺς Ἰουδαίους, πτωχοὺς ὄντας ἐν ἀρετῇ, οἷς ὁμοῦ
 παῖσιν εὐαγγελίσαστο τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὴν ἐνάρετον πολιτείαν,
 διὰ τοῦ εὐαγγελίου.

18 Ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν·

Τοὺς αὐτοὺς, ὧν ἡ καρδία συνετρίβη τῷ βάρει τῆς ἁμαρτίας.

19 Κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν, καὶ τυφλοῖς ἀνά-
 βλεψιν·

Αἰχμαλώτοις μὲν, τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ
 διαβόλου· τυφλοῖς δὲ, τοῖς τυφλωθεῖσι τὸν νοῦν ὑπὸ τῶν
 παθῶν. Ἐκέρυττε δὲ τοῖς μὲν, ἐλευθερίαν· τοῖς δὲ, σύ-
 νεσιν, ὅτε παρεδίδου τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολάς. Αὐταὶ γὰρ
 εἶσι τὸ πρὸ κήρυγμα τοῦ Σωτῆρος.

19 Ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει·

Ἀπολύσαι ἐν ἐλευθερίᾳ τοὺς τεθραυσμένους τῇ τυραννίδι τῶν
 δαιμόνων.

19 Κηρύξαι ἐνικυτὸν Κυρίου δεκτόν. »

Εἰς αὐτὸν μὲν εἶπε, τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἐδίδασκε καὶ ἐθαυματούργει· δεκτόν δὲ αὐτὸν ὠνόμασεν, ὡς εὐαπόδεκτον τῷ πατρὶ ὑπὲρ πάντα ἐνικυτόν. Ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ καιρῷ ἡ σωτηρία πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐβλάστησεν, ἥτοι, τὸ σωτήριον εὐαγγέλιον. Ἐκκήρυττε δὲ τὸν ἐνικυτὸν τοῦτον, μετὰ τὸ πειρασθῆναι καὶ νικῆσαι τὸν πειραστὴν, καὶ ὑποστρέψαι. Ἀπὸ τότε γάρ, φησιν, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν, καὶ λέγειν· Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν (α). Τὸ γὰρ, ἤγγικε, καιροῦ σημαντικόν ἐστι.

20 Καὶ πτύξας τὸ βιβλίον, ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισε·

Τῷ ὑπηρέτῃ τῶν διδασκάλων.

20 Καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ.

Ἰνα ἀκούσωσι, πῶς ἐρμηνεύει τὰ ἀναγνωσθέντα ῥητά.

21 Ἦρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτούς· Ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.

Ἡ γραφὴ αὕτη, ἡ ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν· τὸ δὲ, σήμερον, ἀντὶ τοῦ, ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις. Τοῦτο δὲ εἰπὼν, ἐδήλωσεν, ὅτι αὐτός ἐστι, περὶ οὗ τὰ ἀναγνωσθέντα.

22 Καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ, καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος, τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ·

Εἶπε γὰρ καὶ ἄλλα θαυμαστά, ἐφ' οἷς ἐθαύμαζον, καὶ ἐμαρτύρουν αὐτῷ χάριν θείαν.

(α) Ματθ. Δ', 17.

22 Καὶ ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;

Ζήτησον ἐν τῷ δηλωθέντι εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτου, πλατύτερον ἐκεῖσε κειμένου.

23 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν· ὅσα ἤκούσαμεν γενόμενα ἐν τῇ Καπερναοῦμ, ποιήσον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου.

Παραβολὴν ἐνταῦθα, τὴν παροιμίαν ὠνόμασε· παροιμία γὰρ ἦν λεγομένη ἐπὶ τῶν νοσούντων ἱατρῶν, Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν. Εἶπε δὲ τοῦτο, γνοὺς αὐτοὺς θέλοντας ἰδεῖν σημεῖα. Φησὶν οὖν· Πάντως ἐρεῖτέ μοι· Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν, ἤγουν, τὴν πατρίδα σου, νοσοῦσαν οὐ μόνον ταῖς καχεξίαις τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀπιστίᾳ τῆς ψυχῆς, καὶ μὴ δυναμένην πιστεῦειν, οἷς ἀκούει γινομένοις παρὰ σοῦ σημείοις, εἰ μὴ καὶ δι' ὀψέως τοιαῦτα θεάσεται.

24 Εἶπε δέ· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

Εν τῷ προῤῥηθέντι εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἀκριβῶς ἐρρήθη καὶ περὶ τούτου.

25 Ἐπ' ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν· πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλιοῦ ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὥς ἐγένετο

26 λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἡλίας, εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδῶνος, πρὸς γυναῖκα χήραν.

Εμφαίνει διὰ τοῦ παραδείγματος, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἄξιοι σημείων, διὰ τὴν ἀνίατον ἀπιστίαν αὐτῶν. Ὡς περ γὰρ ὁ Ἡλίας τότε, πολλῶν χηρῶν οὐσῶν ἐν τοῖς Ἰσραηλίταις, πρὸς οὐδεμίαν δὲ αὐτῶν ἐπέμφθη παρὰ θεοῦ, ὥς ἀναξίων τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ,

πρὸς μόνην δὲ τὴν οἰκοῦσαν ἐν Σάρεπτα (1), πόλει τῆς Σιδῶνος χώρας, ἦλθε, διὰ τὸ σεμνὸν αὐτῆς, καὶ πρὸς ἀρετὴν ἔτοιμον, καίτοι ἀλλόφυλον οὔσαν, καὶ ἐθαυματούργησε παρ' αὐτῇ, ὡς ἡ τρίτη τῶν Βασιλειῶν διέξεισιν (α). οὕτω καὶ αὐτὸς πρὸς οὐδένα μὲν τῶν ἀναξίων ἔρχεται, ποιήσων σημεῖον, διὰ τὸ μὴ μόνον ἀκερδές, ἀλλὰ καὶ βλασφημίας παραίτιον, πρὸς μόνους δὲ τοὺς μεταβληθησομένους καὶ ὠφεληθησομένους.

[Οὐκοῦν (2) αὕτη ἡ χήρα ἀλλόφυλος, ὡς σὺ εἴρηκας; ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς λευϊτικῆς φυλῆς ἦν, καὶ μῆτηρ τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ, ἣν λαβὼν μετὰ τὸν καιρὸν τῆς αὐτοῦ προφητείας, κατήκνησεν (3) ἐν γῇ ἀλλοφύλων, αἰσχυνόμενος τοὺς αὐτοῦ ὁμοφύλους, ἐν τῷ διαψευσθῆναι τὴν αὐτοῦ προφητείαν, ἣν προεῖρηκε περὶ τῆς Νινευί, ὡς ἡ τρίτη τῶν Βασιλειῶν διέξεισιν.]

27 Καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἑλισσαίου τοῦ προφήτου ἐν τῷ Ἰσραήλ· καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη, εἰ μὴ Νεεμάν ὁ Σύρος.

Τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τοῦ παρόντος ἐνέφηνε παραδείγματος.

28 Καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ,
29 ἀκούοντες ταῦτα. Καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως· καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως ὄφρους τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ὠκοδόμητο, εἰς τὸ κατακρημνίσαι αὐτόν.

Εδειξαν ἐντεῦθεν ἀναξίους σημεῖων ἑαυτοὺς, καὶ τὸν περὶ τούτου λόγον τοῦ Σωτῆρος ἐβεβαίωσαν, ἀφ' ὧν ἐπεχείρησαν.

30 Αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, ἐπορεύετο.

Φρουρούμενος τῇ ἡνωμένῃ αὐτῷ θεότητι.

31 Καὶ κατήλθεν εἰς Καπερναοὺμ, πόλιν τῆς Γαλιλαίας·

(1) Σχερθᾶ. Β. (α) Γ' Βασιλ. 12', 9. καὶ ἐξ. (2) Ταῦτα παρὰ χειρὸς πάντῃ νεωτέρως παρὰ τῷ Α' διορθοῦται διὰ δι' αὐτῶν τὸ προηγουμένον σχῆλον. (3) Νόει τὸ, μετ' αὐτῆς,

32 καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασι. Καὶ ἐξεπλήρσσαντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.

Ἐγραψε τοῦτο καὶ Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ πέμπτου κεφαλαίου, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ τοῦ ἔχοντος πνεῦμα δαιμονίου.

33 Καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.

Ταῦτα καὶ Μάρκος ἱστορήσεν ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐν ἐκείνῳ κατὰ λόγον.

35 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Φιμώθητι, καὶ ἐξελθε ἐξ αὐτοῦ. Καὶ ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς μέσον, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ, μηδὲν βλάψαν αὐτόν.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

36 Καὶ ἐγένετο θάμβος ἐπὶ πάντας· καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· Τίς ὁ λόγος οὗτος, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ ἐξέρχονται;

Παραπλησίως καὶ ταῦτα.

37 Καὶ ἐξεπορεύετο ἡχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου.

- 38 Ἀναστὰς δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος· ἡ πενθερὰ δὲ τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ· καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν
39 περὶ αὐτῆς. Καὶ ἐπιστάς ἐπάνω αὐτῆς, ἐπετίμησε τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν· παραχρῆμα δὲ ἀναστὰσα διηκόνει αὐτοῖς.

Ἠρώτησαν μὲν, ἀντὶ τοῦ, παρεκάλεσαν· ἐπετίμησε δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἐπέταξε.

Τὰ δὲ περὶ τῆς πενθερᾶς τοῦ Πέτρου σαφῶς ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Περὶ τῶν ἰαθέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.

- 40 Δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου, πάντες ὅσοι εἶχον ἀσθενούντας νόσοις ποικίλαις, ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ, ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθεῖς, ἐθεράπευσεν αὐτούς.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐννάτου κεφαλαίου (I) τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

- 41 Ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κράζοντα καὶ λέγοντα· Ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾗδεισαν τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.

Επιτιμῶν, ἀντὶ τοῦ, ἐπιστομίζων. Ἀνάγνωθι δὲ ἐν τῷ τρίτῳ

(1) Ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ, παρὰ τῷ B.

κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ ἤφιε λαλεῖν τὰ δαιμόνια (α).

42 Γενομένης δὲ ἡμέρας, ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον·

Εἴρηται καὶ περὶ τούτου ἐν αὐτῷ.

42 Καὶ οἱ ὄχλοι ἐπεζήτουν αὐτόν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ· καὶ κατεῖχον αὐτόν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

43 Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοῦς· Ὅτι καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαι με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ·

44 ὅτι εἰς τοῦτο ἀπέσταλμαι. Καὶ ἦν κηρύσσω ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῆς Γαλιλαίας.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων.

ΚΕΦ. V, 1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τοῦ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἦν
2 ἐστὼς παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ· καὶ εἶδε δύο πλοῖα ἐστῶτα παρὰ τὴν λίμνην·

Τὸ μὲν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου· τὸ δὲ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. Κοινοὶ γὰρ ἦσαν τῆς ἀλείας, ὡς προϊόντες εὐρήςομεν.

2 Οἱ δὲ ἀλιεῖς, ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν, ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα.

Σίμων, καὶ Ἀνδρέας, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης. Καὶ μὲν ὁ Ματθαῖος ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματός φησιν αὐτοὺς καταλιπεῖν τὰ ἀλιευτικὰ πάντα, καὶ ἀκολουθῆσαι τῷ Χριστῷ. Ἀλλὰ τὴν μὲν ἡμέραν ἠκολούθουν αὐτῷ· τὴν δὲ νύκτα τῇ ἀλείᾳ ἐσχόλαζον, οὕτω γνησιώτερον οἰκειωθέντες διὰ τὸ αἰσχυνηλὸν αὐ-

(α) Μαρκ. Α', 34, Τὸ δὲ, ἐπιτιμῶν, οὔτε παρὰ τῷ Μάρκῳ ἀναγινώσκεται, οὔτε ἐ' Ἐντίνιος εὗρηκεν αὐτὸ ἐν τῷ χειρογράφῳ αὐτοῦ.

τῶν. Εἰκὸς δὲ, μίαν ἢ καὶ δύο νύκτας τοῦτο ποιῆσαι, καὶ μὴ περαιτέρω.

3 Ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον·

Ἠρώτησεν, ἀντὶ τοῦ, προσέταξε.

3 Καὶ καθίσας ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους.

Εδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου, ἵνα μὴ ἐπιπίπτειεν αὐτῷ διδάσκοντι, καὶ ἵνα πάντας ὁρᾷ, κατὰ πρόσωπον ἐστῶτας. Τοῦτο δὲ καὶ πάλιν πεποίηκεν, ὡς εἶπε Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ τρίτου κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Περὶ τῆς ἄγρας τῶν ἰχθύων.

4 Ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν Σίμονα· Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν.

Γινώσκων, ὅτι δι' ὅλης τῆς νυκτὸς οὐδὲν ἤγρευσαν, ἐπιτρέπει τοῦτοις, χαλάσαι τὰ δίκτυα νῦν, ἵνα γίνοντες τὴν δύναμιν αὐτοῦ βεβαιότερον, πλείονα πίστιν αὐτοῦ προσλάβοιεν, καὶ λοιπὸν ἀποστάντες τέλεον τῆς ἀλείας, διηνεκῶς ἀκολουθῶσιν αὐτῷ.

5 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Σίμων, εἶπεν αὐτῷ· Ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες, οὐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον.

Ἐπιστάτης λέγεται ὁ διδάσκαλος.

6 Καὶ τοῦτο ποιήσαντες, συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων

7 πολὺ· διεῖρῥήγγυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν. Καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ, τοῦ

ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς· καὶ ἦλθον, καὶ ἐπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά.

Διὰ νεύματος προσεκαλέσαντο αὐτούς, μὴ δυνάμενοι λαλῆσαι ἀπὸ τῆς ἐκπλήξεως καὶ τοῦ φόβου. Μετόχους δὲ λέγει, τοὺς κοινωνοὺς.

8 Ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος, προσέπεσε τοῖς γόνασι τοῦ Ἰησοῦ, λέγων· Ἐξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς εἰμι, Κύριε.

Συνῆκεν, ὅτι τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ παραδόξως ἐνῆργησε, καὶ ὅτι θεὸς ἐστὶ καὶ ὑπερφυῆς ἄνθρωπος, καὶ λοιπὸν ἀνάξιον ἑαυτὸν λογισάμενος, ὑπὸ πολλῆς μάλα τῆς εὐλαβείας καὶ συστολῆς, παρητεῖτο τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, φοβηθεὶς, μήποτε κινδυνεύσῃ, τολμήσας ὑποδέξασθαι τοιοῦτος τοιοῦτον.

9 Θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ, ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων, ἧ' συνέλαβον·

Εἰκὸς γὰρ, ἔχειν σὺν αὐτῷ μὴ μόνον τὸν ἀδελφὸν Ἀνδρέαν, ἀλλὰ καὶ μισθωτοὺς, ὡς καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καθὼς ὁ Μάρκος ἐδίδαξε πρὸς τῷ τέλει τοῦ προοιμίου αὐτοῦ.

10 Ὅμοιος δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι. Καὶ εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα ὁ Ἰησοῦς· Μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν.

Ἡ γὰρ δαψιλὴς ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων τύπος ἦν τῆς δαψιλοῦς ἄγρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ προμῆνυμα τοῦ πολλοῦ πλήθους τῶν μελλόντων σαγηνευθῆναι παρὰ τῶν ἀποστόλων, ὧν τὴν αἰσθητὴν ἀλείαν, εἰς νοητὴν μετέθηκεν ὁ Χριστός. Ἀπὸ τοῦ νῦν γὰρ, φησι, μεταβληθείσης σοι τῆς ἁλιευτικῆς, ἀνθρώπους ἔσῃ θηρεύων.

Θεωρητέον δὲ καὶ κατὰ ἀναγωγὴν τὰ τῆς παρούσης ὑποθέσεως. Πρὸ μὲν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ, νῦν ἦν πλάνης καὶ ἀγνοίας τῆς ὀρθῆς πίστεως, ἐν ᾗ οἱ προφῆται κοπιᾶσαγτες,

οὐδένα ἐλάβον πειθήνιον, κακούργων ὄντων τῶν λογικῶν ἐκείνων ἰχθύων καὶ φευγόντων· ὅτε δὲ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς διακαιοσύνης, ὁ φωτίζων τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, τότε παρὰ τῶν ἀποστόλων ἐχαλάσθη τὰ δίκτυα τῆς διδασκαλίας τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ συνεκλείσθη πλῆθος λογικῶν ἰχθύων πολὺ, ἀγέλαι ἐθνῶν. Μέτοχοι δὲ καὶ κοινωνοὶ τῆς ἀποστολικῆς ἄγρας, οἱ ἐπίσκοποι καὶ διδάσκαλοι τῶν κατὰ τύπους ἐκκλησιῶν, οἱ συλλαμβάνονται τοῦ πόνου τοῖς ἀποστόλοις.

11 Καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Νῦν ὁλοτελῶς ἠκολούθησαν αὐτῷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IV'.

Περὶ τοῦ λεπροῦ.

12 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων, καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ πλήρης λέπρας· καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ἐδεήθη αὐτοῦ, λέγων· Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

13 Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ, εἰπὼν· Θέλω, καθαρίσθητι. Καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν

14 ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν·

Εκεῖ καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν.

14 Ἀλλὰ ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου, καθὼς προσέταξε Μωσῆς.

Αλλ' ἀπελθὼν, φησι, καὶ τὰ ἐξῆς. Λεῖπει γὰρ τὸ, φησί,

ἔξωθεν λαμβανόμενον. Εὐρήσεις δὲ καὶ τὴν τούτων ἐξήγησιν ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

14 Εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Ομοίως καὶ τὴν τοῦ παρόντος ῥητοῦ.

15 Διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ· καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν, καὶ θεραπεύεσθαι ὑπ’

16 αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν. Αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ προσευχόμενος.

Χρὴ γὰρ καὶ ἡμᾶς κατορθοῦντάς τι, φεύγειν μὲν, ὑπὲρ τοῦ μὴ παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐφημεῖσθαι· προσεύχεσθαι δὲ, ὑπὲρ τοῦ διαφυλαχθῆναι ἡμῖν τὸ χάρισμα.

17 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων·

Πρὸ τοῦ, Καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων, περιττόν ἐστι τὸ, Καὶ· τῇ γὰρ τῶν Ἑβραίων διαλέκτῳ καὶ τοῦτο σύνηθες· πολλαχοῦ δὲ τοῦτο παρὰ τῷ Λουκᾷ. Μάρκος δὲ προσέθηκε, καὶ ποῦ ἦν διδάσκων τότε, ὅτι ἐν οἰκίᾳ (α).

17 Καὶ ἦσαν καθήμενοι Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ ἦσαν ἐληλυθότες ἐκ πάσης κώμης τῆς Γαλιλαίας, καὶ Ἰουδαίας, καὶ Ἱερουσαλὴμ·

Πανταχόθεν ἐλθόντες, διὰ τὴν φήμην αὐτοῦ.

17 Καὶ δύναμις Κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς.

Δύναμις Θεοῦ ἦν παρ’ αὐτῷ, εἰς τὸ ἰᾶσθαι τοὺς ὄχλους. Δύναμις δὲ Κυρίου εἶπεν αὐτὴν, διὰ τὸ συνεχὲς καὶ ἐξουσιαστικὸν τῆς ἰάσεως.

(α) Μάρκ. Β', 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.

18 Καὶ ἰδοὺ, ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον,
ὃς ἦν παραλελυμένος· καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν,
καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ.

Εἴρηται περὶ τούτου σαφῶς ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ
τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

19 Καὶ μὴ εὐρόντες ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτὸν, διὰ
τὸν ὄχλον·

Ποίας ὁδοῦ, διὰ ποίας εἰσόδου.

19 Ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα, διὰ τῶν κεράμων καθήκαν
αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν

20 τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπεν αὐτῷ·
Ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

21 Καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ
Φαρισαῖοι, λέγοντες· Τίς ἐστὶν οὗτος, ὃς λαλεῖ
βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰμὴ
μόνος ὁ θεός;

Ομοίως καὶ καὶ περὶ τούτων.

22 Ἐπιγνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν,
ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτοὺς· Τί διαλογίζεσθε ἐν

23 ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Τί ἐστὶν εὐκοπώτερον; εἰπεῖν·
Ἄφεωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου· ἢ εἰπεῖν· Ἐγείραι,
καὶ περιπάτει;

Παραπλησίως καὶ περὶ τούτων.

24 Ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-

που ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας, (εἶπε τῷ παραλελυμένῳ·) Σοὶ λέγω· Ἐγείραι, καὶ ἄρας τὸ κλινίδιον σου, πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου. Καὶ παρα-
 25 χρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας ἐφ' ᾧ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, δοξάζων τὸν
 26 θεόν. Καὶ ἔκστασις ἔλαβεν ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν·

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα πάντα διηκριβώθη.

26 Καὶ ἐπλήσθησαν φόβου, λέγοντες· Ὅτι εἶδομεν παράδοξα σήμερον.

Τὰ παράδοξα γὰρ εἰώθασι φόβον ἐμποιεῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, μή που τι δεινὸν πάθωσι, διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Περὶ Λευὶ τοῦ τελώνου.

27 Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε, καὶ ἐθεάσατο τελώνην, ὀνόματι Λεὺν, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ εἶπεν
 28 αὐτῷ· Ἀκολούθει μοι. Καὶ καταλιπὼν ἅπαντα, ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

29 Καὶ ἐποίησε δοχὴν μεγάλην ὁ Λεὺς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἦν ὄχλος τελωνῶν πολὺς, καὶ ἄλλων, οἳ ἦσαν μετ' αὐτῶν κατακεείμενοι.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ ταῦτα διασεσάφηται. Δοχὴν δὲ λέγει, τὴν ὑποδοχὴν, τὴν ἐστίασιν.

30 Καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς αὐτῶν καὶ οἱ Φα-

ρισαῖτοι πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, λέγοντες· Διατί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε;

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων διείληπται.

51 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς αὐτούς· Οὐ
χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κα-
32 κῶς ἔχοντες. Οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ
ἁμαρτωλοὺς εἰς μέτανοιαν.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων πάντων.

33 Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· Διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου
νηστεύουσι πυκνὰ, καὶ δεήσεις ποιοῦνται, ὁμοίως
καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων· οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσι καὶ πί-
νουσιν;

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα τετυχήκασιν ἐξηγήσεως.

34 Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς
τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστί,
ποιῆσαι νηστεύειν;

Κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέον. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τούτου ἐν
ἐκείνῳ. Τὸ δὲ, ἐν ᾧ, ἀντὶ τοῦ, ἐφ' ὅσον.

35 Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ
νυμφίος, τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Ὅμοιως καὶ περὶ τούτων.

36 Ἐλεγε δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτούς· Ὅτι οὐδεὶς
ἐπίβλημα ἱματίου καινοῦ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον
παλαιόν· εἰ δὲ μὴγε, καὶ τὸ καινὸν σχίζει, καὶ τῷ
παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ ἐπίβλημα τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ.

Καὶ ταῦτα ἐκείθεν διαγινώσκεται ῥάδιον. Οὐ σχίζεται δὲ τὸ
καινόν, ἀλλ' αὐτὸ μᾶλλον σχίζει τὸ παλαιόν· καιρὸν δὲ λέ-
γει, τὸ νέον.

37 Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς·
εἰ δὲ μῆγε, ῥήξει ὁ νέος οἶνος τοὺς ἀσκοὺς, καὶ
38 αὐτὸς ἐκχυθήσεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται. Ἀλλὰ
οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον· καὶ ἀμφο-
τεροὶ συντηροῦνται.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα πάντα.

39 Καὶ οὐδεὶς πιὼν παλαιὸν, εὐθέως θέλει νέον· λέ-
γει γάρ· Ὁ παλαιὸς χρηστότερός ἐστιν.

Δείκνυσιν ἐντεῦθεν, ὡς ὁ τῇ παλαιότητι τοῦ νόμου συνεθι-
σθεὶς, οὐκ εὐθὺς δύναται τὴν καινότητα τοῦ εὐαγγελίου βα-
σταῆζειν. Οἶεται γὰρ χρηστότερον ἐκείνον, διὰ τὴν συνήθειαν.

ΚΕΦ. VI, 1 Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ
διαπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ τῶν σπορίμων·

Σάββατον ἀπλῶς, πᾶσαν ἑορτὴν ὀνομάζουσιν Ἑβραῖοι, διὰ τὴν
ἀνάπαυσιν· νῦν δὲ λέγει τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων (Ι). Τοῦτο
δὲ τὸ σάββατον ἐκαλεῖτο δευτερόπρωτον, ὡς δεύτερον μὲν
τοῦ πάσχα· πρῶτον δὲ τῶν ἀζύμων. Μετὰ γὰρ τὴν ἑορτὴν
τοῦ πάσχα, τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων ἐπετέλουν, ἧτις ἦν πρώτη
τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, ἐν αἷς ἡσθίοντο τὰ ἄζυμα.

1 Καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς στάχυν, καὶ
ἡσθιον, ψάροντες ταῖς χερσί.

Ζήτησον ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον (α)
τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς
τοῖς σάββασι διὰ τῶν σπορίμων. Χρὴ δὲ περὶ τοῦ καιροῦ μὴ
ἀμφιβάλλειν. Θερμότατος γὰρ ὢν ὁ τόπος τῆς Παλαιστίνης,
πρωτότους δίδωσι τοὺς καρπούς.

2 Τινὲς δὲ τῶν Φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς· Τί ποιεῖτε,

(1) Ιδ. Χρυσος. Τομ. Ζ'. Σελ. 431. D. καὶ περβ. Θεοφύλ. Σελ. 341. E

(α) Ματθ. ΙΒ', 1,

3 ὁ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν τοῖς σάββασι; Καὶ ἀποκρι-
θεις πρὸς αὐτοὺς, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Οὐδὲ τοῦτο
ἀνέγνωτε, ὃ ἐποίησε Δαυὶδ, ὁπότε ἐπείνασεν αὐτός,
4 καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες; Ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον
τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε, καὶ
ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ· οὗς οὐκ ἔξεστι
φαγεῖν, εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς;

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων πάντων εὐρήσεις.

5 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὅτι κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

Ἐκεῖ μετ' ὀλίγα καὶ τοῦτο κεῖται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος τὴν χεῖρα.

6 Ἐγένετο δὲ καὶ ἐν ἐτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν
εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ διδάσκειν· καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρω-
7 πος, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά. Παρετή-
ρουν δὲ αὐτὸν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, εἰ
ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπεύσει, ἵνα εὕρωσι κατηγο-
ρίαν αὐτοῦ.

Ἐῖρηται καὶ περὶ τούτου ἐν τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
κατὰ Ματθαῖον.

8 Αὐτὸς δὲ ᾔδει τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν· καὶ εἶπε
τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα· Ἐγειραι,
9 καὶ στήθι εἰς τὸ μέσον. Ὁ δὲ ἀναστὰς ἕστη. Εἶπεν
οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτούς· Ἐπερωτήσω ὑμᾶς· Τί
ἔξεστι τοῖς σάββασιν; ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆ-
σαι; ψυχὴν σῶσαι, ἢ ἀπολέσαι; Καὶ περιβλεψά-
(ΤΟΜ. Β'.)

10 μενος πάντας αὐτοὺς, εἶπεν αὐτῷ· Ἐκτεινον τὴν χειρά σου. Ὁ δὲ ἐποίησεν οὕτω· καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὡς ἡ ἄλλη.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων πάντων ἀκριβῶς εἰρήκαμεν. Ψυχὴν δὲ νόει τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ μέρους, ὅλον.

11 Αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας· καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, τί ἂν ποιήσειαν τῷ Ἰησοῦ.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη, ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ· Οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'.

Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς.

12 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ. Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητάς αὐτοῦ·

Ζήτησον ἐν τῷ κατὰ Μάρκον τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀρχῆς τοῦ ὀγδόου κεφαλαίου καλῶς τε καὶ ἀνελλιπῶς ἔχουσιν.

13 Καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε· (Σίμωνα, ὃν καὶ ὠνόμασε Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον· Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου, καὶ Σίμωνα τὸν καλούμενον Ζηλωτὴν· Ἰούδαν Ἰακώβου, καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ ἐγένετο προδότης·)

Εν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐρήσεις

(α) Μαρθ. ΙΒ', 14.

περὶ τῆς τάξεως τῶν ἀποστολικῶν ὀνομάτων, ἔνθα κεῖται τό·
Τῶν δὲ δώδεκα ἀπουτόλων τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα (α).

- 17 Καὶ καταβάς μετ' αὐτῶν, ἔστη ἐπὶ τόπου πεδινοῦ·
 καὶ ὄχλος μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθος πολὺ τοῦ
 λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς Ἰουδαίας, καὶ Ἱερουσαλὴμ,
 καὶ τῆς παραλίου Τύρου καὶ Σιδῶνος, οἱ ἦλθον
 ἀκοῦσαι αὐτοῦ, καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν·
 18 καὶ οἱ ὀχλούμενοι ἀπὸ πνευμάτων ἀκαρθάτων· καὶ
 ἐθεραπεύοντο. Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτηι ἄπτεσθαι
 19 αὐτοῦ· ὅτι δυνάμεις παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο, καὶ ἰᾶτο
 πάντας.

Δύναμις ἀπ' αὐτοῦ ἐξήρχετο θεία, ἰωμένη τοὺς μόνον ἀπτο-
 μένους αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ τῶν μακαρισμῶν.

- 20 Καὶ αὐτὸς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς
 μαθητὰς αὐτοῦ, ἔλεγε· Μακάριοι οἱ πτωχοί· ὅτι
 ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Ἔτεροί εἰσιν οἱ μακαρισμοὶ οὗτοι παρὰ τοὺς ἀναγεγραμμένους
 ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον. Ἐκείνους μὲν γὰρ, ἀναβάς εἰς τὸ ὄρος
 καὶ καθίσας, ἔρηκε· τούτους δὲ, καταβάς, καὶ στὰς ἐπὶ τόπου
 πεδινοῦ· κακεῖ μὲν, τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι ἐμακάρισεν,
 ἦτοι τοὺς ταπεινόφρονας· ἐνταῦθα δὲ, τοὺς πτωχοὺς ἀπλῶς,
 ἤγουν, τοὺς ἀφιλοπλούτους, τοὺς ἐκουσίως πτωχοὺς.

- 21 Μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν· ὅτι χορτασθήσεσθε.

Ομοίως ἐκεῖ μὲν τοὺς πεινῶντας καὶ διψῶντας τὴν δικαιο-

(α) Ματθ. I', 2.

σύνην ἐμακάρισεν, ἥτοι, τοὺς σφοδρῶς ὀρεγομένους τῆς δικαιοσύνης· ἐνταῦθα δὲ τοὺς πεινῶντας ἀπλῶς, ἡγουν, τοὺς πεινῶντας δι' ἐκούσιον πτωχείαν, καὶ ὑπομένοντας εὐχαρίσως, οἱ χορτασθήσονται τρυφῆς αἰωνίου.

21 Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν· ὅτι γελάσετε.

Οἱ κλαίοντες, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ἁμαρτήμασιν, ἢ ἐπὶ ταῖς ἐτέρων κακοπαθείαις, καὶ συνελόντι εἰπεῖν, οἱ κλαίοντες κατὰ θεόν, οἱ γελάσουσι κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, τουτέστιν, εὐφρανθήσονται πνευματικῶς. Σύμβολον γὰρ εὐφροσύνης, ὁ γέλως.

22 Μακάριοί ἐστε, ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς, καὶ ὀνειδίσωσι, καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρὸν, ἕνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Όταν τὰ εἰρημένα ποιήσωσιν ὑμῖν, μὴ διὰ τινα κακίαν ὑμῶν, ἀλλ' ἕνεκεν ἑμοῦ, διὰ τὸ εἶναι ὑμᾶς ἐμούς.

23 Χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε· ἰδοὺ γάρ, ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ·

Αγαλλιᾶσθε πνευματικῶς.

23 Κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποιοῦν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

Κατὰ τὰ ῥηθέντα, τουτέστι, μισοῦντες καὶ ἀφορίζοντες, ἥτοι, χωρίζοντες ἑαυτῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ πατέρες δὲ αὐτῶν, δηλαδή τῶν μελλόντων ὑμῖν ταῦτα ποιῆσαι Ἰουδαίων.

24 Πλὴν οὐαὶ ὑμῖν ταῖς πλουσίαις· ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν.

Μακαρίσας τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς πεινῶντας, καὶ τοὺς κλαίοντας, καὶ τοὺς μισουμένους, καὶ ἀφοριζομένους, καὶ ὀνειδιζομένους, καὶ λοιδορουμένους δι' αὐτὸν, λοιπὸν ταλανίζει τοὺς ἐναντίως ἔχοντας, ἵνα διὰ μὲν τοῦ μακαρισμοῦ προτρέψῃ πρὸς

ἐκεῖνα, διὰ δὲ τοῦ ταλανισμοῦ ἀποτρέψῃ ἀπὸ τούτων. Πλουσίους δὲ νῦν λέγει, τοὺς ἀμεταδότους, τοὺς προστετηκότας τῷ πλούτῳ, τοὺς κακῶς πλουτοῦντας. Ἀπέχετε δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἀπ' ἐντεῦθεν ἔχετε.

25 Οὐαὶ ὑμῖν, οἱ ἐμπεπλησμένοι· ὅτι πεινάσετε.

Οἱ κεκορεσμένοι, κατὰ τὸν παρόντα βίον, ὅτι πεινάσετε, κατὰ τὸν μέλλοντα, μηδεμιᾶς ἐκεῖ παρηγορίας ἀπολαύοντες.

25 Οὐαὶ ὑμῖν, οἱ γελῶντες νῦν· ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.

Οἱ γελῶντες νῦν ἀκολάστως, ὅτι κλαύσετε τότε κολαζόμενοι· ἐπίτασις δὲ τοῦ πένθους ὁ κλαυθμὸς· ἢ πένθος μὲν, ὁ καθ' ἡσυχίαν θρήνος· κλαυθμὸς δὲ, ὁ ἐξάκουστος.

26 Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι·

Κακοὺς ὄντας· Οὐαὶ ὑμῖν, φησὶν, ὅταν εὐφημῇσωσιν ὑμᾶς, ὡς ἀρέσκοντας αὐτοῖς, καὶ οὐ τῷ θεῷ. Ὡς περ γὰρ μακάριος ὁ ἀδίκως ὑβριζόμενος, οὕτω πάλιν ἄθλιος ὁ ἀδίκως εὐφημούμενος·

26 Κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποιοῦν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

Κατὰ ταῦτα, εἴτουν, ὡσαύτως, εὐφημοῦντες αὐτοὺς, ὡς πρὸς ἀρέσκειαν αὐτῶν προφητεύοντας.

27 Ἄλλ' ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν·

Τοῖς πειθομένοις μοι.

27 Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν·

Εἶπε τοῦτο καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα κεῖται τό· Ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου (α).

28 Καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. Εὐλογεῖτε

(α) Ματθ. Ε', 43.

τοὺς καταρωμένους ὑμῖν προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς.

Εκεῖ καὶ ταῦτα εἶρηκεν.

29 Τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα, πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην· καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσης.

Εν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ ζήτησον καὶ τὴν τούτων ἐξήγησιν, πρὸ τῶν εἰρημένων, ἔνθα κεῖται τό· Ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη· Ὁφθαλμοὶ ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος (α).

30 Παντὶ δὲ τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου.

Ομοίως καὶ τὴν τούτου.

30 Καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σὰ, μὴ ἀπαίτει.

Τοῦτο σαφές.

31 Καὶ καθὼς θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.

Εν ἐκείνῳ πάλιν τῷ κεφαλαίῳ ζήτησον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Πάντα οὖν, ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς (β).

32 Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι.

Εκεῖ καὶ τοῦτο εὐρήσεις.

33 Καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῇτε τοὺς ἀγαθοποιῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι;

Αμοιβὴ γὰρ τοῦτο, καὶ οὐκ εὐεργεσία.

(α) Ματθ. Ε', 38. (β) Ματθ. Ζ', 12.

34 Καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν, ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα.

Καὶ τοῦτο πρόδηλον.

35 Πλὴν ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε, καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς.

Μηδὲν ἀπ' αὐτῶν ἐλπίζοντες λαβεῖν. Ἐπανελάβε δὲ τὸν λόγον, βεβαιῶν μάλιστα τὴν τοιαύτην ἐντολήν.

[Καὶ ποῖον (1) τοῦτο δάνειον, ὃ τῆς ἀπολήψεως ἐλπίς οὐ συνέξευκται; Πρὸς μὲν τὸν δανειζόμενον, δῶρόν ἐστι, διὰ τὴν ἀνελπιστίαν τῆς ἀπολήψεως· πρὸς δὲ τὸν θεόν, δάνειον, διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀποδόσεως. Ὁ ἐλεῶν γὰρ, φησι, πένητα, δανείζει θεῶ (α).

35 Καὶ ἔσεσθε υἱοὶ ὑψίστου· ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς.

Αγαθὸς ἐστιν ἐπὶ πάντας ὁμοῦ. Ἐν δὲ τῷ ρηθέντι κεφαλαίῳ φησὶν· Ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν, τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους (ε).

36 Γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστί.

Καὶ τοῦτο σαφές.

37 Καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε.

Ἐῖρηται καὶ τὸ, Μὴ κρίνετε, ἐν τῷ προεξημένῳ κεφαλαίῳ (γ).

(1) Ταῦτα παρ' ἀμοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιγμένῳ. (2) Παρ. 10', 17. (ε) Ματθ. Ε', 45. (γ) Ματθ. Ζ', 1.

38 Δίδοτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν·

Δίδοτε εὐεργεσίαν κατὰ πάντα τρόπον.

38 Μέτρον καλόν, πεπιεσμένον καὶ σεσαλευμένον καὶ
ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν·

Μεταφορικός ἐστὶν ὁ λόγος. Εἰώθασι γὰρ οἱ καλῶς μετροῦν-
τες τὸν σῖτον, ἐπιτιθέντες τῷ μοδίῳ τὰς χεῖρας, πιέζειν αὐ-
τὸν ἐπὶ τὸ κάτω, καὶ λακτίζοντες σαλεύειν, ἵνα συμπέσῃ,
καὶ ἐπιβάλλειν, ἄχρις ἂν ὑπερεκχυθῇ. Ἀποδώσουσι δὲ τὸ
τοιούτον μέτρον τῆς εὐεργεσίας, τίνες; Οἱ εὐεργετηθέντες πάν-
τως. Τοῦ θεοῦ γὰρ ἀποδιδόντος ὑπὲρ αὐτῶν, αὐτοὶ δοκοῦσιν
ἀποδιδόναι. Ἀποδώσουσι δὲ τοῦτο, τοῖς οὕτω φιλοτίμως
δανείσασιν αὐτοῖς.

38 Τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ, ᾧ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσε-
ται ὑμῖν.

Τῷ αὐτῷ μέτρῳ τῆς εὐεργεσίας, μεθ' οὗ μετρεῖτε δανείζον-
τες αὐτὴν τοῖς χρήζουσιν.

39 Εἶπε δὲ παραβολὴν αὐτοῖς· Μήτι δύναται τυφλὸς
τυφλὸν ὁδηγεῖν; οὐχὶ ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον
πεσοῦνται;

Εἶπε τοῦτο καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
Ματθαῖον, ἀλλὰ περὶ τῶν Φαρισαίων· ἐνταῦθα δὲ λέγει περὶ
πάντων ἀπλῶς τῶν ἐσκοτισμένων μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς
ψυχῆς· ἐπιχειρούντων δὲ διδάσκειν τοὺς ὁμοίως αὐτοῖς ἔχον-
τας. Χρὴ γὰρ πρῶτον ἀναβλέψαι, εἴτα ὁδηγεῖν.

40 Οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ·

Καὶ τοῦτο πάλιν ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
Ματθαῖον περὶ ἑαυτοῦ εἶρηκεν· ἐνταῦθα δὲ, περὶ τῶν μαθητῶν
τοῦτό φησιν, οὓς διδασκάλους ἐποίησεν, ἵνα μηδεὶς αὐτῶν
κατεπαρθῇ, δοκῶν ὑπερβῆναι τὴν ἀρετὴν αὐτῶν.

40 Κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.

Εἶπε γὰρ καὶ ἐν τῷ δηλωθέντι ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ, ὅτι Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ (α).

41 Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλ-

42 μῷ οὐ κατανοεῖς; Ἡ πῶς δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου· Ἀδελφε, ἄφες, ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου· αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων; Ὑποκριτὰ! ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

Εἰρηται ταῦτα πάντα καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτων ἐξήγησιν.

43 Οὐ γὰρ ἔστι δένδρον καλόν, ποιοῦν καρπὸν σαπρόν·

44 οὐδὲ δένδρον σαπρόν, ποιοῦν καρπὸν καλόν. Ἐκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται·

Ομοίως καὶ ταῦτα. Πλὴν ἐκεῖ μὲν περὶ τῶν πλάνων· ἐνταῦθα δὲ, περὶ τε τῶν κεκαθαρμένων καὶ καθαιρόντων ἑτέρους, καὶ περὶ τῶν ἀκαθάρτων καὶ καθαίρειν ἄλλους πειρωμένων. Παραβολικῶς δὲ τούτους μὲν ὠνόμασε δένδρα· καρποὺς δὲ, τὰς πράξεις αὐτῶν, καὶ παραινεῖ προσέχειν ταῖς πράξεσι τούτων, αἱ εἰσι καρπός, καὶ μὴ τοῖς λόγοις, οἱ εἰσι φύλλα.

44 Οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσι σταφυλὴν.

Οὐ συλλέγουσιν, οὐδὲ τρυγῶσι τοιαῦτα ἐκ τοιούτων οἱ ἄν-

(α) Ματθ. I', 25.

θρωποι. Πάλιν δὲ παραδειγματικῶς βεβαιοῖ τὸν λόγον. Ὡςπερ γὰρ τοῦτο παρὰ φύσιν καὶ ἀνένδεκτον· οὕτως ἄρα καὶ αὐτὸ.

45 Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.

Περὶ τῶν εὐλογούντων ἢ κακολογούντων τοὺς ἀδελφοὺς λέγει νῦν· εἶπε δὲ ταῦτα καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον περὶ τούτων ἐμεῖ.

46 Τί δέ με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε· καὶ οὐ ποιεῖτε ὅ
λέγω;

Ζήτησον ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς (α).

47 Πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων, καὶ ποιῶν αὐτοὺς, ὑποδείξω ὑμῖν τίνι ἐστὶν
48 ὁμοιος. Ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν, ὃς ἔσκαψε καὶ ἐβάθυνε, καὶ ἔθηκε θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν· πλημμύρας δὲ γενομένης, προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἴσχυσε σαλευθῆαι αὐτήν· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.

Ταῦτα εἶρηκε καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι ἐν αὐτῷ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Πᾶς οὖν, ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ ποιᾷ αὐτοὺς (β). Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἐπιτόμως εἶρηται· ὅτι Ὅστις φκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν· ἐνταῦθα δὲ

(α) Ματθ. Ζ', 21. (β) Ματθ. Ζ', 24.

πλατύτερον· ὅτι ὁ ὅς ἔσκαψε καὶ ἐβάθυνεν, αὐτὸ προηγοῦνται τοῦ θεμελιώματος. Ἐλήφθησαν δὲ ταῦτα πρὸς μόνην ἔμφασιν ἀκριβοῦς θεμελιώματος. Πλημμύρα δὲ τοῦ ποταμοῦ, τὸ πλῆθος καὶ ἡ σφοδρότης τῶν πειρασμῶν.

49 Ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου· ἣ προσέρρηξεν ὁ ποταμός· καὶ εὐθέως ἔπεσε, καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα.

Καὶ ταῦτα ἐκεῖ διασεσάφηται. Ῥῆγμα δὲ, ἡ διάρρηξις, ἡ διάλυσις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου.

ΚΕΦ. VII, 1 Ἐπεὶ δὲ ἐπλήρωσε πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καπερναοὺμ.

Πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ, τὰ ῥηθέντα, δηλονότι. Φησὶ γὰρ ὁ Ματθαῖος· Καὶ ἐγένετο, ὅτε συνετέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους (α).

- 2 Ἐκατοντάρχου δὲ τινος δοῦλος κακῶς ἔχων, ἤμελλε
- 3 τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος. Ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν αὐτὸν, ὅπως ἐλθὼν διασώσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ.

Ἐρωτῶν, ἀντὶ τοῦ, παρακαλῶν. Εἴρηται δὲ περὶ τούτου ἐν τῷ ἐξδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην

(α) Ματθ. Ζ', 28.

ἐξήγησιν τοῦ ὅλου κεφαλαίου ἐκείνου, καὶ μᾶλλον τὴν ἐν τῷ τέλει, ἵνα σαφῶς γινῶς, ὅτι οὐ διαφωνοῦσιν, εἰ καὶ δοκοῦσιν.

4 Οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως, λέγοντες· Ὅτι ἄξιός ἐστιν, ᾧ παρέξει τοῦτο·

Τοῦτο· ποῖον; τὸ ἐλθεῖν καὶ διασῶσαι τὸν δοῦλον αὐτοῦ.

5 Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ὠκοδόμησεν ἡμῖν.

Ἡ συναγωγὴ αὕτη, οἶκημα ἦν, ἐν ᾧ συνήγοντο κατὰ τὰς ἐκ νόμου τεταγμένας ἡμέρας.

6 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς. Ἦδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν ὁ ἐκατόνταρχος φίλους, λέγων αὐτῷ. Κύριε, μὴ σκύλλου·

Μὴ περισπῶ, μὴ περικόπτου.

6 Οὐ γάρ εἰμι ἱκανός, ἵνα ὑπὸ τὴν στέγην μου εἰσέλ-

7 θῇς· διὸ οὐδὲ ἐμαυτὸν ἠξίωσα πρὸς σε ἐλθεῖν· ἀλλὰ εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.

Ταῦτα εἶπε καὶ ὁ Ματθαῖος, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ.

8 Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας· καὶ λέγω τούτῳ· Πορεύητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ· Ἐρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου· Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

9 Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, ἐθαύμασεν αὐτόν· καὶ στραφεὶς, τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπε· Λέγω

ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὖρον.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα.

10 Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον, εὖρον τὸν ἀσθενοῦντα δοῦλον ὑγιαίνοντα.

Περὶ τούτου πάλιν εὐρήσεις ἐν τῷ τέλει τῆς ἐξηγήσεως, τῆς ἐν τῷ τέλει τοῦ λεχθέντος κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας.

11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἐξῆς, ἐπορεύετο εἰς πόλιν καλουμένην Ναὶν· καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθη-

12 τὰ αὐτοῦ ἱκανοί, καὶ ὄχλος πολὺς. Ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ, ἐξεκομίζετο τεθνηκὼς, υἱὸς μονογενῆς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὕτη χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ.

Συνήλθουν γὰρ αὐτῇ, ὡς ἀποβαλούσῃ μὴ τὸν ἄνδρα μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τὸν υἱόν, καὶ τοῦτον μονογενῆ.

13 Καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Κύριος, ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ.

Ἰδὼν αὐτὴν ἀπαρηγόρητα κλαίουσαν. Εἰ γὰρ ὁ ὄχλος ἤλθει αὐτὴν, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸς, ἢ τοῦ ἐλέους πηγὴ.

14 Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Μὴ κλαῖε. Καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς σοροῦ.

Τοῦ κιβωτίου, ἐν ᾧ ἔκειτο ὁ νεκρός.

14 Οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν· καὶ εἶπε· Νεανίσκε,

15 σοὶ λέγω, ἐγέρθητι. Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρός, καὶ ᾤρξατο λαλεῖν· καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

Ὡσπερ ὁ σίδηρος, ὁμιλήσας τῷ πυρὶ, τὰ τοῦ πυρὸς ἐνεργεῖ· οὕτω καὶ ἡ ἁγία σὰρξ αὐτοῦ, ἐνωθεῖσα τῇ θεότητι, τὰ τῆς Θεοῦ

τήτος ἐνεργεῖ. Διὸ ἡ χεὶρ μὲν αὐτοῦ τὸ νεκρὸν καὶ παρρημένον σῶμα συνέσφιγξεν· ἡ δὲ φωνὴ τὴν οἰχομένην ψυχὴν ἐπέστρεψεν.

16 Ἔλαβε δὲ φόβος ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν, λέγοντες· Ὅτι προφήτης μέγας ἐγγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

Πάλαι μὲν γάρ καὶ ὁ προφήτης Ἡλίας ἀνέστησε τὸν υἱὸν τῆς Σαρεφθίας, ἀλλ' ἀποδυράμενος πρὸς θεόν, καὶ ἱκετεύσας αὐτόν. Καὶ ὁ προφήτης Ἐλισσαῖος τὸν υἱὸν τῆς Σωμανίτιδος (α), ἀλλ' ἐπιπλακείς αὐτῷ ὅλος δι' ὅλου. Οὗτος δὲ, ἀψάμενος μόνον καὶ προστάξας, εὐθέως ἤγειρε. Καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔλεγον, ὅτι προφήτης μέγας, ἀλλ' ὕστερον οἱ ἀγνώμονες ἀνείλυν αὐτόν.

17 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

Ο λόγος τοῦ θαύματος, ἡ ὅτι προφήτης μέγας ἐγγήγερται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Περὶ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ Ἰωάννου.

18 Καὶ ἀπήγγειλαν Ἰωάννῃ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων. Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης, ἐπεμψε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, λέγων· Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἡ ἄλλον προσδοκῶμεν;

Εἴρηται περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

20 Παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτόν οἱ ἄνδρες, εἶπον· Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἀπέσταλκεν ἡμᾶς πρὸς σε, λέγων· Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἡ ἄλλον προσδοκῶμεν;

(α) Δ' Βασιλ. Δ'. Παρὰ τοῖς Ο', Σου να μί τις.

- 21 Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσε πολλοὺς ἀπὸ νόσων
καὶ μαστίγων καὶ πνευμάτων πονηρῶν· καὶ τυφλοῖς
22 ἐχαρίσατο τὸ βλέπειν. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς,
εἶπεν αὐτοῖς· Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ὅ
εἶδετε καὶ ἤκούσατε· ὅτι τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χω-
λοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκού-
ουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται·
23 καὶ μακάριός ἐστιν, ὅς ἐάν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.

Καὶ περὶ τούτων πάντων ἐν ἐκείνῳ διασεσάφηται. *Μάστιγας*
δὲ, τοὺς πόνους ὑποληπτέον. Εἰσὶ γάρ τινες νόσοι χωρὶς πό-
νων, ὡς ἡ τυφλότης, καὶ ἡ κωφότης, καὶ ἡ ἀφωνία, καὶ πολ-
λὰ τοιαῦται.

- 24 Ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων Ἰωάννου, ἤρξατο
λέγειν πρὸς τοὺς ὄχλους περὶ Ἰωάννου·

Ἀγγέλων, τῶν ἀγγελίαν φερόντων (1), τῶν μηνυτῶν.

- 24 Τί ἐξεληλύθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; *κάλα-*
25 *μον* ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; Ἀλλὰ τί ἐξεληλύ-
θατε ἰδεῖν, ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιε-
σμένον; Ἰδοὺ, οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ τρυφῇ
26 ὑπάρχοντες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσὶν. Ἀλλὰ τί ἐξ-
εληλύθατε ἰδεῖν; προφήτην; *Ναί*, λέγω ὑμῖν, καὶ
27 περισσότερον προφήτου. Οὗτός ἐστι, περὶ οὗ γέ-
γραπται· «Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου
πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου
ἔμπροσθέν σου.»

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων ἐκεῖ διείληπται κατὰ ῥητόν.

- 28 Λέγω γὰρ ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προ-
φήτης Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐδεὶς ἐστιν· ὁ δὲ μι-

(1) Παρὰ τῷ B, τῶν ἀγγελιαφόρων, ὅπερ τὸ αὐτό.

κρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, μεῖζων αὐτοῦ ἐστι.

Καὶ ταῦτα καλλίστην ἔχουσιν ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

29 **Καὶ** πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας, καὶ οἱ τελῶναι, ἐδικαίωσαν τὸν θεὸν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.

Ἐδικαίωσαν, εἶπουν, ἠγαθήστησαν, ἀποστείλαντι αὐτοῖς τὸν Βαπτιστὴν ἐπὶ προνοίᾳ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Τοῦ Χριστοῦ δὲ καὶ οὗτος ὁ λόγος, ὥσπερ καὶ τὸ ἐξῆς ῥητόν.

30 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλήν τοῦ θεοῦ ἠθέτησαν εἰς ἑαυτοὺς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.

Βουλὴν τοῦ θεοῦ, τὸ βάπτισμα λέγει, ὡς κατ' ἐντολὴν τοῦ θεοῦ γινόμενον. «Ἐγένετο γάρ, φησι, ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην, τὸν Ζαχαρίου υἱόν, ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν (α).» *Εἰς ἑαυτοὺς δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἐν ἑαυτοῖς.*

31 Τίνοι οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης;

32 καὶ τίνοι εἰσὶν ὅμοιοι; Ὅμοιοί εἰσι παιδίοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις, καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ λέγουσιν· Ἡυλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκλαύσατε.

33 Ἐλήλυθε γὰρ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, μήτε ἄρτον ἐσθίων, μήτε οἶνον πίνων· καὶ λέγετε· Δαιμόνιον

34 ἔχει. Ἐλήλυθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐσθίων καὶ πίνων· καὶ λέγετε· Ἰδοὺ, ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰ-

35 νοπότης, φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν. Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς πάντων.

Ἐν τῷ εἰρημένῳ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ περὶ πάντων τούτων εὐρήσεις λεπτομερῶς.

(α) Λουκ. Γ', 2. 3.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρω.

36 Ἡρώτα δέ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων, ἵνα φάγῃ μετ' αὐτοῦ.

Κάνταῦθα τὸ, ἡρώτα, ἀντὶ τοῦ, παρεκάλει. ὡς προφήτην δὲ αὐτὸν ἐκάλει πρὸς ἐστίασιν.

36 Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρισαίου, ἀνεκλίθη.

Οὐ παρητήσατο τοῦτον, ἵνα μὴ δῶ πρόφασιν, ὡς τελώναις μὲν καὶ ἁμαρτωλοῖς συνεσθίων· τοὺς φαρισαίους δὲ ἐδελυσσόμενος.

37 Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἦν ἁμαρτωλὸς, ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου,

38 κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου· καὶ στᾶσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὀπίσω, κλαίουσα, ἥρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι.

Ζήτησον ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἐξηκοστοῦ δευτέρου κεφαλαίου. Αὕτη δὲ ἡ γυνή, τὰ μὲν ἰδοῦσα τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ· τὰ δὲ μαθοῦσα παρὰ τῶν ἰδόντων, ἐπίστευσεν, ὅτι θεὸς ἐστὶν ὁ ταῦτα τελεσιουργῶν· διὸ καὶ πρόσκειναι, ἐλπίζουσα λαβεῖν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῆς.

Ὅρα δὲ τὴν πολλὴν ταύτης εὐλάβειαν! Ἔστη γὰρ παρὰ τὰ ἔσχατα μέρη τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὡς ἐσχάτη· καὶ ὀπίσω, ὡς ἀπαρρησίαστος· καὶ ἔκλαιε μὲν, διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῆς· ἔβρεχε δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσιν, ὡς ἐπικεκυφῖα αὐτοῖς.

38 Καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμασσε.

Ἐσπόγγιζεν αὐτοὺς διαβρόχους γινομένους. Ὁ δὲ Χριστὸς, εἰδὼς τὴν αἰτίαν, ἠνείχετο, ἵνα καὶ ἡ πίστις αὐτῆς φανῇ,

(TOM. Β'.)

14

καὶ ἡ θερμότης τῆς μετανοίας, καὶ ἕνα ἀξίως τούτων λάβῃ τὸ ζητούμενον.

38 Καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἤλειφε τῷ μύρῳ.

Κατεφίλει μὲν αὐτοὺς, ὡς δυναμένου πληρῶσαι τὴν αἵτησιν αὐτῆς, εἶπουν, ὡς θεοῦ ἤλειφε δὲ τῷ μύρῳ, τιμῶσα τοῦτον ὑπὲρ ἀνθρώπου, ὡς ὄντα ὑπὲρ ἀνθρώπου.

39 Ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, λέγων· Οὗτος, εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν, τίς καὶ ποταπὴ ἢ γυνὴ, ἣτις ἅπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστι.

Σκανδαλισθεὶς ἔλεγε ταῦτα, μὴ γινώσκων, ὅτι θεὸς ὢν, διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐνηνθρώπησεν. Οὔτε δὲ ὁ Ἰούδας ἐνταῦθα ἐγόγγυσεν, οὔτε μὴν οἱ ἄλλοι μαθηταί· ὁ μὲν γάρ, οὐπω τῷ νοσήματι τῆς φιλαργυρίας ἐάλωκεν· οἱ δὲ, οὐπω τοὺς ὑπὲρ τῶν πτωχῶν λόγους ἐμπεπηγότες εἶχον.

40 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς αὐτόν· Σίμων, ἔχω σοι τι εἰπεῖν. Ὁ δὲ φησι· Διδάσκαλε, εἰπέ.

Ὁ μὲν φαρισαῖος ἐσκανδαλίσθη καθ' ἑαυτὸν ἐπ' αὐτῷ, ὡς προσιεμένῳ τὴν πόρνην, καὶ μὴ προγνόντι, ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστίν· αὐτὸς δὲ τοῦτο γινούς, μείζον προφήτου ποιεῖ, ἀνακαλύπτων αὐτῷ τὸν ἀπόρρητον διαλογισμὸν αὐτοῦ. Καὶ λοιπὸν ἀποδεικνύει διὰ παραδείγματος, ὅτι καὶ γινώσκει ταύτην, καὶ δικαίως αὐτὴν προσίσται, διὰ τὴν εἰς αὐτὸν πολλὴν ἀγάπην αὐτῆς, ἣτις ἦν ἐκ πίστεως καὶ μετανοίας.

41 Δύο χρεωφειλέται ἦσαν δανειστῇ τινι· ὁ εἰς ὥφειλε

42 δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πετήχοντα. Μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο.

43 Τίς οὖν αὐτῶν, εἰπέ, πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων, εἶπεν· Ὑπολαμβάνω, ὅτι ὅ

πλεϊονέχαρίσατο. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ὅρθως ἔκρινας.

Δέδωκεν ἐντεῦθεν νοεῖν, ὅτι ὥσπερ ἔχει τὸ παράδειγμα, οὕτως ἄρα σὺ μὲν, ὡς ὀλίγαις τιμωρίαις ὑπόχρεως ὢν, ὀλίγον με ἡγάπησας· αὕτη δὲ, ὡς πολλαῖς, πολλὸν, ἵνα πολὺ αὐτῇ ἀφῇ· διὸ καὶ ὡς πολὺ ἀγαπήσασαν προσηκάμην, ἵνα πολὺ ἀφῇσω. Πολὺ δὲ νῦν, τὸ πᾶν νόησον.

44 Καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα, τῷ Σίμωνι ἔφη·
Βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν· ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξέ μου τοὺς πόδας, καὶ ταῖς
45 θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμαξε. Φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ, ἀφ' ἧς εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε κα-
46 ταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας. Ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας· αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψέ μου τοὺς πόδας.

Σὺ μὲν τὰ εὐχερῇ πεποίηκας· αὕτη δὲ τὰ δυσχερῇ διεπράξατο. Ὅρα δὲ, ὅτι, ἐξ ὧν πρότερον ἐθήρυσεν τὴν ἀπώλειαν ἑαυτῆς, ἐκ τούτων ἀρτίως ἐθήρυσεν τὴν σωτηρίαν. Δάκρυσι γὰρ ἔρωτι-
κοῖς, καὶ θριξὶ περιεργότερον διαπεπλεγμέναις, καὶ μύρῳ τοὺς ἀκολάστους κατεγοήτευσεν· καὶ τὰ πρὶν ὄργανα τῆς ἁμαρτίας, ὄργανα νῦν πεποίηκεν ἀρετῆς.

47 Οὐ χάριν, λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἡγάπησε πολὺ.

Αἱ πολλαὶ μὲν, πᾶσαι δέ.

47 Ὡς δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ.

Τοῦτο εἶρηκε, καθαπτόμενος τοῦ Σίμωνος.

48 Εἶπε δὲ αὐτῇ· Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι.

Εἶπεν αὐτῇ τοῦτο, ἵνα πληροφρηθῇ, καὶ δίδωσι τῇ δεομένῃ τὸ αἰτούμενον.

49 Καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς·

Τίς οὗτός ἐστιν, ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν;

Εἶπον τοῦτο καὶ ἕτεροι, ὅτε τὸν παραλυτικὸν ἐθεράπευσεν.

50 Εἶπε δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα· Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

Ἐρρυσεν οὕτω καὶ πρὸς τὴν αἰμορροοῦσαν, ὥς εὐρήσεις ἐν τῷ εἰκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος εὐαγγελίου.

Γένοιτο δὲ καὶ τὴν ἐμὴν πόρνην, ἥτοι τὴν φιλήδονόν μου ψυχὴν, μετανῆσαι, καὶ δάκρυσιν ἀπολούσασθαι τὴν δυσωδίαν τοῦ βορβόρου τῆς ἁμαρτίας, καὶ προσαγαγεῖν τῷ θεῷ εὐωδίαν μύρου ἀρετῆς!

ΚΕΦ. VIII, 1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς, καὶ αὐτὸς διώδευε κατὰ πόλιν καὶ κώμην, κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Καταγγέλλων τὴν ἀπόλαυσιν τὴν θεῖαν, τὴν ἀνάπαυσιν τὴν αἰδίου, ὅτι δεδωρῆται τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν.

1 Καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ.

Συνῆσαν αὐτῷ.

2 Καὶ γυναῖκες τινες, αἱ ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν· Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνὴ, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἐπτά ἐξελη-

3 λύθει, καὶ Ἰωάννα, γυνὴ Χουζᾶ, ἐπιτρόπου Ἡρώδου, καὶ Σουσάννα, καὶ ἕτεραι πολλαί, αἵτινες διηκόνουν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

Ἐβουλετηθεῖσαι γάρ, οὐκ ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ. Δαιμόνια δὲ ἐπτά, τινὲς ἡρμήνευσαν, ἀντὶ τοῦ, πολλά. Σύνηθες γὰρ Ἑβραίοις, ἐπτά λέγειν, τὰ πολλά. Ἐπίτροπον δὲ Ἡρώδου νόμιτον ἐπιμελητὴν καὶ οἰκονόμον τῶν πραγμάτων αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ σπόρου.

- 4 Συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ, καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπι-
 5 πορευομένων πρὸς αὐτόν, εἶπε διὰ παραβολῆς· Ἐξῆλ-
 θεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ· καὶ
 ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν, ὁ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν,
 καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ
 6 κατέφαγεν αὐτό. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέ-
 τραν· καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα.
 7 Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν· καὶ συμ-
 8 φυεῖσαι αἱ ἀκανθαὶ ἀπέπνιξαν αὐτό. Καὶ ἕτερον
 ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν· καὶ φυὲν ἐποίησε
 καρπὸν ἑκατονταπλασίονα.

Περὶ ταύτης τῆς παραβολῆς τοῦ σπόρου πλατύτερον ὁ Ματ-
 θαῖος ἐστόρησεν ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ. Καὶ
 ζήτησον ἐν ἐκείνῳ περὶ τούτων πόντων.

8 Ταῦτα λέγων, ἐφώνει· Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτου εἴρηται.

- 9 Ἐπὶ τῶν δὲ αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες,
 10 τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη. Ὁ δὲ εἶπεν· Ὑμῖν δέδοται
 γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

10 Τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς·

Ο δὲ Μάρκος ἔγραψε σαφέστερον, λέγων· Ἐκείνοις δὲ τοῖς
 ἐξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίγεται (α). Καὶ ζήτησον τὴν
 τούτων ἐξήγησιν ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ.

(α) Μαρκ. Δ', 11.

10 Ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συν-
 ἰῶσιν.

Εν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ τοῦ Μάρκου καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν.

11 Ἔστι δὲ αὕτη ἡ παραβολή·

Αὕτη, ἀντὶ τοῦ, τοιαύτη, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν.

11 Ὁ σπόρος, ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.

Ο τῆς πίστεως, ὁ εὐαγγελικός.

12 Οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν, εἰσὶν οἱ ἀκούοντες· εἴτα ἔρ-
 χεται ὁ διάβολος καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς
 καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν.

Εν τῷ ῥηθέντι εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ φησὶν ὁ Ματθαῖος·
 ὅτι Πατὴρ ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας, καὶ μὴ
 συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς, καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον
 ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπα-
 ρείς (α). Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην τούτων ἐξήγησιν, ἀφ' ἧς
 ῥᾶδιον καὶ τὰ παρόντα διαγινῶναι.

13 Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας.

Οἱ δὲ κατὰ τὴν πέτραν, εἰσὶν οὗτοι, δηλονότι, περὶ ὧν ἔρεῖ.

13 Οἱ, ὅταν ἀκούσωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον·
 καὶ οὗτοι ῥίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν πιστεύ-
 ουσι, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται.

Εν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τῶν τοιούτων εὐρήσεις.

14 Τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν.

Ἀντὶ τοῦ, ἐν τούτοις ἐστί. Ποίοις τούτοις; Ἄκουσον.

14 Οἱ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ

(α) Ματθ. ΙΓ', 19.

ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν.

ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν· ἀντὶ τοῦ, μετὰ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν πορευόμενοι, εἴτουν, πολитеυόμενοι. Ἐν ἐκείνῃ δὲ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

15 Τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν, οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ, ἀκούσαντες τὸν λόγον, κατέχουσι, καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

16 Οὐδεὶς δὲ λύχνον ἄψας, καλύπτει αὐτὸν σκεύει, ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθῃσιν· ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθῃσιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς.

Ταῦτα κατὰ τὸ εἰκὸς ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, μετὰ τοὺς μακαρισμοὺς, ἔνθα κεῖται τό· Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου (α). πρὸς τοὺς ἀποστόλους γὰρ ἐρρήθησαν, εἰ καὶ κοινὰ δοκοῦσι πρὸς πάντας.

17 Οὐ γάρ ἐστι κρυπτόν, ὃ οὐ φανερόν γενήσεται· οὐδὲ ἀπόκρυφον, ὃ οὐ γνωσθήσεται, καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ.

Ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ φησὶ Ματθαῖος· ὅτι Οὐδὲν ἐστὶ κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν, ὃ οὐ γνωσθήσεται (β). Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. Εἰκὸς δὲ κατὰ διαφόρους καιροὺς τὰ τοιαῦτα τὸν Χριστὸν εἶπεῖν· διὸ καὶ ἐν διαφόροις τόποις τῶν εὐαγγελίων ἐτέθησαν.

Τινὲς δὲ φασί, τὸν λόγον τοῦτον εἶναι περὶ τῆς κρυπτῆς ἀρετῆς, ὅτι φανεροῦται πάντως ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνταποδόσεως· πολλάκις δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐνταῦθα ζωὴν τοῦ ταύτην ἐργαζομένου.

18 Βλέπετε οὖν, πῶς ἀκούετε·

Προσέχετε, πῶς ἐνωτίζεσθε τὰ λεγόμενα παρ' ἐμοῦ. Χρῆ

(α) Ματθ. Ε', 14. (β) Ματθ. Ι', 26.

γὰρ σπουδαίως καὶ ἐπιμελῶς αὐτῶν ἀκροᾶσθαι, συμβολικῶν ὄντων καὶ ὑψηλῶν, καὶ οὐχ, ὡς ἔτυχε, λεγομένων.

18 Ὃς γὰρ ἂν ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ.

Ὁς ἂν ἔχη σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν, δοθήσεται αὐτῷ γνῶσις τούτων.

18 Καὶ ὃς ἂν μὴ ἔχη, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Εν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ φησὶν ὁ Μάρκος· ὅτι « Ὃς ἂν ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ (α). » Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν.

19 Παρεγένοντο δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδύναντο συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον.

Ἐῖρηται περὶ τούτων ἐπὶ τέλους τοῦ εἰκοστοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

20 Καὶ ἀπηγγέλη αὐτῷ, λεγόντων· Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω, ἰδεῖν σε θέλοντες.

Λεγόντων, τῶν ἀπαγγελλόντων.

21 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε πρὸς αὐτούς· Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες, καὶ ποιῶντες αὐτόν.

Ἐκεῖ περὶ πάντων ἀκριβῶς διελάβομεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Περὶ τῆς ἐπιτιμῆσεως τῶν υἱάτων.

22 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἀνέβη

(α) Μαρκ. Δ', 25.

εἰς πλοῖον, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης. Καὶ
 23 ἀνήχθησαν. Πλεόντων δὲ αὐτῶν, ἀφύπνωσε· καὶ κατέβη λαίλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην· καὶ συνεπληροῦντο, καὶ ἐκινδύνευον.

Τὴν ἑρμηνεῖαν τούτων ζήτησον ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ ἐνδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Συγεπληροῦντο δὲ, ὕδατος δηλονότι.

24 Προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτὸν, λέγοντες· Ἐπιστάτα, ἐπιστάτα, ἀπολλύμεθα. Ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη.

Πάντα ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ προσηκόντως ἐσαφηνίσθησαν.

25 Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ποῦ ἐστὶν ἡ πίστις ὑμῶν;

Ἡ περὶ τοῦ, ὅτι σωτὴρ εἰμι τῶν κινδυνευόντων, καὶ ὅτι ἀδύνατον κινδυνεῦσαι τοὺς ἔχοντας τὸν Σωτῆρα.

25 Φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει, καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐκεῖ διείληπται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Περὶ τοῦ ἔχοντος τὸν λεγεῶνα.

26 Καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν,
 27 ἥτις ἐστὶν ἀντιπέραν τῆς Γαλιλαίας. Ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν,

καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκειτο, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμε-
 28 γεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν. Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν,
 καὶ ἀνακράξας, προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ φωνῇ μεγάλῃ
 εἶπε· Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψί-
 στου; δέομαί σου, μή με βασανίσῃς.

Εν τῇ ἐξηγήσει τοῦ δωδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Μα-
 τθαῖον εἶρηται περὶ τούτου σαφῶς. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἐνοικούν-
 των δαιμονίων, ὡς ἐν, διὰ τὴν κοινωνίαν, ἐδέετο, χρώμενον
 τῷ στόματι τοῦ ἀνθρώπου.

29 Παρήγγειλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελ-
 θεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου·

Ὡς ἐνὶ τοῖς πολλοῖς ἐπέταττε δαίμοσι, διὰ τὴν ἀσθενείαν
 αὐτῶν· ἢ καὶ διὰ τὸ πάντας ὁμοῦ λεγεῶνα καλεῖσθαι· ἢ καὶ
 διὰ τὸ ἓνα τινὰ ἐξάρχειν τῶν ἄλλων, ὅς καὶ ἐδέετο, καὶ ὃ ὁ
 Χριστὸς ἐπέταττεν, ὡς τῶν ἄλλων ἐπομένων ἐκείνῳ.

29 Πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτόν· καὶ ἐδε-
 σμεῖτο ἀλύσει καὶ πέδαις, φυλασσόμενος· καὶ διαρ-
 ρήσων τὰ δεσμὰ, ἡλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς
 τὰς ἐρήμους.

ὑπὸ τοῦ δαίμονος, τοῦ ἐξάρχου τῶν σὺν αὐτῷ.

30 Ἐπηρώτησε δὲ αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Τί σοί ἐστιν
 ὄνομα; Ὁ δὲ εἶπε· Λεγεών· ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰς-

31 ἦλθεν εἰς αὐτόν. Καὶ παρεκάλει αὐτόν, ἵνα μὴ ἐπι-
 τάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν.

Ταῦτα καὶ ὁ Μάρκος ἀνέγραψε, καὶ ζήτησόν τὴν τούτων ἐξη-
 γησιν ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ.

32 Ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένων ἐν τῷ
 ὄρει· καὶ παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς

33 εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν· καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς. Ἐξελ-

θόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν λίμνην, καὶ ἀπεπνίγη.

Εν τῷ ῥηθέντι δωδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον περὶ τούτων πάντων εὐρήσεις.

[Οἶμαι (1) τῶν ὑποχώρων ἀλλοφύλων εἶναι τοὺς χοίρους. Εἰκὸς δὲ, καὶ τοὺς Ἰουδαίους διατρέφειν χοίρους ἐπὶ τῷ ἀπεμπολεῖν αὐτοὺς, ἢ καὶ ἐπὶ διατροφῇ τῶν φυλασσόντων τὰς πόλεις αὐτῶν στρατιωτῶν Ῥωμαίων.]

34 Ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγεννημένον, ἔφυγον· καὶ ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

35 Ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός· καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ εὗρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον, ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν.

Ματθαῖος μὲν εἶπεν· ὅτι ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ (α)· ἤρχετο γὰρ αὐτὸς ἐπὶ τὴν πόλιν· Λουκᾶς δὲ νῦν ἐμφαίνει, μὴ ὀδεύειν αὐτόν· εἰ γὰρ ἐβάδιζεν, οὐκ ἂν ὁ τοῦ λεγεῶνος ἀπαλλαγεῖς, ἐκάθητο παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Δῆλον οὖν, ὅτι ἐρχόμενος ἐπὶ τὴν πόλιν, ἔστη καὶ ἐδίδασκεν· ὁ δὲ θεραπευθεὶς, ἅτε τῇ τυραννίδι τῶν δαιμόνων τεταλαιπωρηκὼς, ἐκάθισε κελευσθεὶς.

36 Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἰδόντες, πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθεὶς.

Πῶς ὑγίανε.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

(α) Ματθ. Η', 34.

37 Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περι-
χώρου τῶν Γαδαρηνῶν, ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι
φόβῳ μεγάλῳ συνέιχοντο·

Εν τῷ δωδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ ταῦτα
καλῶς ἡρμηνεύθησαν.

37 Αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, ὑπέστρεψεν. Ἐδέετο

38 δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ, ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια,
εἶναι σὺν αὐτῷ· ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων·

39 Ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ διηγοῦ ὅσα
ἐποίησέ σοι ὁ θεός. Καὶ ἀπῆλθε, καθ' ὅλην τὴν
πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

Περὶ τούτων καὶ ὁ Μάρκος ιστόρησεν ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφα-
λαίῳ αὐτοῦ (α), καὶ εὐρήσεις ἐν ἐκείνῳ, διὰ τί μὲν ὁ ἀνὴρ
ἐδέετο εἶναι σὺν αὐτῷ, διὰ τί δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀπέλυσεν αὐτόν,
καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀκριβῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.

40 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑποστρέψαι τὸν Ἰησοῦν, ἀπε-
δέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος· ἦσαν γὰρ πάντες προσδο-
κῶντες αὐτόν.

Ὡς εὐεργέτην καὶ σωτῆρα.

41 Καὶ ἰδοὺ, ἦλθεν ἀνὴρ, ᾧ ὄνομα Ἰάειρος, καὶ αὐτὸς
ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχε· καὶ πεσὼν παρὰ
τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, παρεκάλει αὐτόν εἰσελθεῖν εἰς

(α) Μαρκ. Ε', 18. 19.

42 τὸν οἶκον αὐτοῦ· ὅτι θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ
ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη ἀπέθνησκεν.

Εἴρηται κάλλιστα περὶ τούτων ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ κεφα-
λαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

42 Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτὸν, οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν.
Συνίσφιγγον, ὠθιζόμενοι περὶ αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣ.

Περὶ τῆς αἱμορροσύνης.

43 Καὶ γυνή οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα,
ἣτις ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον,
44 οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι· προσελθοῦσα
ὅπισθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ·
καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς.

Ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἀντὶ τοῦ, ἐν ἔτεσι δώδεκα· τοῦτο γὰρ
ἐδήλωσαν οἱ προλαβόντες εὐαγγελισταί. Μάρκος δὲ προσ-
έθηκεν (α)· ὅτι οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελήθη παρὰ τῶν ἰατρῶν,
ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἦλθε. Τί δέ ἐστι κράσπεδον,
εἴρηται ἐν τῷ ἐξκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.
Ἔτι δέ φησιν ὁ Μάρκος, ἐλθεῖν αὐτὴν ἐν τῷ ὄχλῳ ὀπισθεν (β),
τουτέστιν, ἀναμιγῆναι τῷ ὄχλῳ, μηχανωμένην λαθεῖν.

Διὰ τί δὲ οὐχ ἥψατο φανερώς; Διότι ἀκάθαρτον ἑαυτὴν
ἐγίνωσκε, καὶ ἐφοβεῖτο φανερώς ἄψασθαι τοῦ καθαροῦ, κωλυο-
μένη παρὰ τοῦ νόμου. Καὶ διὰ τί μὴ πόρρω στήσασα τὴν υἱεῖαν
ἠτήσατο; Διότι ἠσχύνετο δημοσιεῦσαι τοιοῦτον πάθος· ἅμα
δὲ καὶ ὑπόπτει, μήποτε διαγνωσθεῖσιν ἀπελαθῇ παρὰ τοῦ
ὄχλου, διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτῆς.

(α) Μαρκ. Ε', 26. (β) Μαρκ. Ε', 27.

45 Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Τίς ὁ ἀψάμενός μου ;

Ἡρώτησεν, οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα γνοῦσα, ὅτι οὐκ ἔλαθεν, ὡς ἠλπίζεν, οὐδ' ἔκλεψε τὴν ὑγείαν, ἀλλὰ παρ' ἐκόντος αὐτοῦ ταύτην ἐκομίσατο, ἀνομολογήσῃ τὰ καθ' ἑαυτὴν, καὶ γνωρισθῇ τοῖς ἀκολουθοῦσι, ταύτης μὲν ἡ πίστις, αὐτοῦ δὲ ἡ δύναμις καὶ τὸ ἀλάθητον, καὶ μιμήσωνται μὲν πολλοὶ τὴν πίστιν αὐτῆς, φοβηθῶσι δὲ τὸ παντοδύναμον αὐτοῦ καὶ πανεπίσκοπον· καὶ ἵνα καὶ ὁ ἀρχισυνάγωγος πλείονα λάβῃ πίστιν ἀπὸ τοῦ παρόντος θαύματος.

45 Ἀρνούμενων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ Πέτρος, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ· Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε καὶ ἀποθλίβουσι· καὶ λέγεις· Τίς ὁ ἀψάμενός μου ;

Ὁ Πέτρος μὲν ᾤετο περὶ ἀπλῆς ἐπαφῆς λέγειν τὸν Χριστόν, καθ' ἣν πάντες οἱ ἀκολουθοῦντες ἤπτοντο αὐτοῦ, περὶ αὐτὸν ὠθιζόμενοι καὶ ἀποθλίβοιτες, εἵτουν ἀποσφίγγοντες αὐτόν· αὐτὸς δὲ οὐ περὶ τοιαύτης ἔλεγεν, ἀλλὰ περὶ τῆς γενομένης ἐκ πίστεως. Πολλῶν δὲ τηνικαῦτα κατὰ τύχην ἀπτομένων αὐτοῦ διὰ τὸν συνωθισμόν, μόνῃς ἤτθετο τῆς ἐπαφῆς ταύτης, γενομένης ἐκ πίστεως.

46 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἠψατό μου τίς·

Ἐπεὶ οὐπω διωμολόγησεν ἡ γυνὴ, φοβουμένη πάντως, αὐτὸς ἐπιμένει λέγων· Ἠψατό μου τίς, ἵνα ἐλέπousα τὴν ἐνστασιν αὐτοῦ, αὐτόματος ὁμολογήσῃ τὸ γεγονός, καὶ αὐτὴ τὸ θαῦμα ἀνακηρύξῃ.

46 Ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ.

Δύναμις, θεραπευτικὴν δηλονότι, ἣν εἴλκυσεν ἡ πίστις τῆς γυναικός. Εἶπε δὲ τοῦτο πρὸς πλείονα βεβαίωσιν τοῦ μὴ ἀγνοεῖν τὴν ἀψαμένην. Ὁ δὲ Μάρκος εἶπεν· ὅτι Καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν (α').

(α') Μαρκ. Ε', 32.

47 Ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνή, ὅτι οὐκ ἔλαθε, τρέμουσα ἦλθε·
Τρέμουσα, ἅμα μὲν καὶ διὰ τὴν δύναμιν αὐτοῦ· ἅμα δὲ, καὶ
 διὰ τὸν νόμον, ὅτι ἀκάθαρτος οὖσα, ἤψατο τοῦ καθαροῦ.

47 **Καὶ** προσπεσοῦσα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἤψατο αὐτοῦ,
 ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ
 ὥς ἰάθη παραχρῆμα.

Καθ' ὑπερβατόν ἐστιν ἡ σύνταξις τῶν ῥητῶν, ὅτι Προσπεσοῦ-
 σα αὐτῷ, ἀνήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ,
 δι' ἣν αἰτίαν ἤψατο αὐτοῦ, δηλαδή, λεληθότως· ταύτην δὲ
 τὴν αἰτίαν προειρήκαμεν ἀνωτέρω.

48 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· Θάρσει, θύγατερ· ἡ πίστις σου
 σέσωκέ σε·

Μὴ φοβοῦ, μήτε ἐμὲ, μήτε τὸν νόμον. Ἐκ πίστεως γάρ, οὐκ
 ἐκ καταφρονήσεως ἤψω, καὶ λοιπὸν ἡ πίστις σου παρ' ἐμοῦ
 μὲν, προξένησέ σοι τὴν υἱείαν· παρὰ δὲ τοῦ νόμου, τὴν ἀφε-
 σιν. Τῇ πίστει δὲ αὐτῆς τὸ πᾶν ἐπεγράψατο, ἵνα καὶ ἄλλοι
 πρὸς πίστιν ἐφελκυσθῶσιν, ὥς εἰρήκαμεν. Ἐδείξε δὲ κἀν-
 ταῦθα ὁ Χριστὸς, ὅτι οὐδεὶς ἀκούσιον ἔχων πάθος, ἀκάθαρτος
 ἐστί παρὰ τῷ θεῷ. **Θυγατέρα** δὲ αὐτὴν ἐκάλεσεν, ὥς υἱοθετη-
 θεῖσαν αὐτῷ διὰ πίστεως, καὶ ἅμα διὰ τῆς προσηγορίας ταύτης
 παντελῶς τὸν φόβον αὐτῆς ἐκβάλλων καὶ οἰκειούμενος αὐτήν.

48 **Πορεύου** εἰς εἰρήνην.

Τὴν ἀπὸ τοῦ μηκέτι πολεμεῖσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους. Κατὰ δὲ
 ἀναγωγὴν, εἶη ἀναιμόρρους ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἥτις πρὸ
 τοῦ ἔλθειν τὸν Χριστὸν, ἐπῆγαγε τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ἁμαρ-
 τίας, φοινικὴν οὖσαν, ἥτοι, φοινικὴν· οὐδὲν δὲ ὠφελήθη παρὰ
 τῶν ψυχικῶν ἰατρῶν αὐτῆς, λέγω δὴ, τῶν φιλοσόφων· ἀλλὰ
 καὶ μᾶλλον ἐβλάβε ταῖς ἀλλοκότοις διδασκαλίαις αὐτῶν·
 ἀψαμένη δὲ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, τουτέστι, τῆς σαρκώσεως αὐ-
 τοῦ, διὰ πίστεως, αὐτίκᾳ ἰάθη. Καὶ γὰρ ἄπτεται τοῦ ἱματίου

αὐτοῦ διὰ πίστεως, πᾶς ὁ πιστεύων τῇ ἐνανθρωπήσει αὐτοῦ.

49 Ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχεται τις παρὰ τοῦ
ἀρχισυναγώγου, λέγων αὐτῷ· Ὅτι τέθνηκεν ἡ θυ-
50 γάτηρ σου· μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον. Ὁ δὲ Ἰη-
σοῦς ἀκούσας, ἀπεκρίθη αὐτῷ, λέγων· Μὴ φοβοῦ·
μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται.

Ταῦτα καὶ ὁ Μάρκος ἔγραψεν ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ,
καὶ ζήτησον ἐκ ἐκείνῳ τὴν ἑρμηνείαν.

51 Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν
οὐδέναν, εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην,
52 καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα. Ἐκλαίον
δὲ πάντες, καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. Ὁ δὲ εἶπε· Μὴ
53 κλαίετε· οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει. Καὶ κατε-
γέλων αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων πάντων ἐν ἐκείνῳ σεσαφηνίσται.
Ἐκόπτοντο δὲ αὐτήν, ἀντὶ τοῦ, ἐθρήνουν αὐτήν.

54 Αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας, καὶ κρατήσας τῆς
χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησε, λέγων· Ἡ παῖς, ἐγείρου.
55 Καὶ ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη παρα-
56 χρῆμα· καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν. Καὶ
ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς
μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων ἀπαραλείπτως εὐρήσεις ἐν ἐκείνῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν δώδεκα.

ΚΕΦ. ΙΧ, 1 Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα μα-

θητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν
ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν.

Εἴρηται περὶ τούτου ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ
κατὰ Ματθαῖον.

2 Καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν τὴν βασιλείαν
τοῦ θεοῦ, καὶ ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας.

Ἐν ἐκείνῳ διεῖληπται καὶ περὶ τούτων, ἔνθα κεῖται τό·
Πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες, ὅτι ἤγγικεν ἡ βασι-
λεία τῶν οὐρανῶν (α)

3 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδόν,
μήτε ράβδους, μήτε πῆραν, μήτε ἄρτον, μήτε ἀργύ-
ριον· μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας ἔχειν.

Ὁμοίως καὶ περὶ τούτων.

4 Καὶ εἰς τὴν ἂν οἰκίαν εἰσέλθῃτε, ἐκεῖ μένετε, καὶ
ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε.

Καὶ περὶ τούτων πλατύτερον ὁ Ματθαῖος ἐκεῖ ἐστόρησε.

5 Καὶ ὅσοι ἂν μὴ δέξωνται ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ
τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν
ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε, εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς.

Παραπλησίως καὶ περὶ τούτων.

6 Ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας, εὐαγ-
γελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.

Κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀποστείλαντος αὐτούς.

7 Ἦκουσε δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὰ γινόμενα ὑπ'
αὐτοῦ πάντα· καὶ διηπόρει, διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπό

8 τινων, ὅτι Ἰωάννης ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν· ὑπό

(α) Ματθ. 1', 7.

(TOM. B'.)

τινων δέ, ὅτι Ἡλίας ἐφάνη· ἄλλων δέ, ὅτι προ-
 9 φήτης εἰς τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. Καὶ εἶπεν ὁ
 Ἡρώδης· Ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλισα· τίς δέ ἐστιν
 οὗτος, περὶ οὗ ἐγὼ ἀκούω τοιαῦτα; Καὶ ἐζήτει ἰδεῖν
 αὐτόν.

Περὶ τούτων ἡκριβολόγηται καλῶς ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ
 κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

10 Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ ἀπόστολοι, διηγήσαντο αὐτῷ
 ὅσα ἐποίησαν· καὶ παραλαβὼν αὐτούς, ὑπεχώρησε
 κατ' ἰδίαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως καλουμένης

11 Βηθσαιδά. Οἱ δὲ ὄχλοι γνόντες, ἠκολούθησαν αὐτῷ·

Εν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον εἴρηται
 περὶ τούτων πλατύτερον, ἐνθα κεῖται τό· Καὶ συνάγονται οἱ
 ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν (α).

11 Καὶ δεξιόμενος αὐτούς, ἐλάλει αὐτοῖς περὶ τῆς
 βασιλείας τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς χρεῖαν ἔχοντας थे-
 ραπείας ἰᾶτο.

Περὶ τούτων ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
 Ματθαῖον ἐπιμελῶς διελάβομεν, ὅπου κεῖται τό· Καὶ ἐξελθὼν
 ὁ Ἰησοῦς, εἶδε πολλὸν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχτίσθη ἐπ' αὐ-
 τοῖς (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Περὶ τῶν πέντε ἄρτιων καὶ τῶν δύο ἰχθύων.

12 Ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν· προσελθόντες δὲ οἱ
 δώδεκα, εἶπον αὐτῷ· Ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα
 ἀπελθόντες εἰς τὰς κύκλῳ κώμας καὶ τοὺς ἀγροὺς,

(α) Μαρκ. 5', 30. (β) Ματθ. 14', 14.

καταλύσωσι, καὶ εὕρωσιν ἐπισιτισμόν· ὅτι ὧδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν.

Ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ περὶ τούτων ἐσαφηνίσθη. Κατάλυσιν δὲ λέγει νῦν, τὴν κατασκήνωσιν.

13 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.

Οἱ δὲ εἶπον· Οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι καὶ δύο ἰχθύες, εἰ μή τι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγορά-

14 σωμεν εἰς πάντα τὸν λαὸν τοῦτον βρώματα. Ἦσαν γὰρ ὥσει ἄνδρες πεντακισχίλιοι.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

14 Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· Κατακλίνατε

15 αὐτοὺς κλισίας ἀνὰ πεντήκοντα. Καὶ ἐποίησαν οὕτω· καὶ ἀνέκλιναν ἅπαντας.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων.

16 Λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησεν αὐτούς· καὶ κατέκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, παρατιθέναι τῷ

17 ὄχλῳ. Καὶ ἔφαγον, καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες· καὶ ἦρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων, κόφινοι δώδεκα.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Περὶ τῆς τῶν μαθητῶν ἐπερωτήσεως.

18 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον καταμόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς, λέγων· Τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι

19 εἶναι; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες, εἶπον· Ἰωάννην τὸν

βαπτιστήν· ἄλλοι δέ, Ἡλίαν· ἄλλοι δέ, ὅτι προφή-
 20 της τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ὑμεῖς
 δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεῖς δὲ ὁ Πέτρος,
 εἶπε· Τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ.

Τούτων πάντων τὴν ἐρμηνείαν εὐρήσεις ἐν τῷ τριακοστῷ τρί-
 τῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

21 Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς, παρήγγειλε μηδενὶ εἰπεῖν
 τοῦτο·

Ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν τῶν ἐν ἐκείνῳ ῥητῶν ἄχρι τοῦ·
 Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ (α)·
 καὶ λήψῃ πάντων ὁμοῦ διάγνωσιν ἀκριβεστάτην.

22 Εἰπὼν· Ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ
 παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων
 καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι,
 καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

Καθεξῆς ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων διείληπται.

23 Ἐλεγε δὲ πρὸς πάντας· Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου
 ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυ-
 ρον αὐτοῦ καθ' ἡμέραν (1), καὶ ἀκολουθείτω μοι.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἐν ἐκείνῳ μετ' ὀλίγα πάντα εὐρήσεις.

24 Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει
 αὐτήν·

Ὃς ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διασῶσαι ἀπὸ τοῦ θανάτου, ἐν
 καιρῷ μαρτυρίου γινόμενος φιλόψυχος, ἀλλ' οὐ φιλόχριστος,
 ἀπολέσει αὐτὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τούτέστιν εἰς κόλασιν
 ἐμβαλεῖ. Εἶρκε δὲ ταῦτά τε καὶ τὰ ἐξῆς καὶ ἐν τῷ ἐννεα-
 καιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

(α) Ματθ. 15', 21. (1) 18: Ματθ. 15', 25.

24 Ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.

Ὃς ἂν ἀφαιρεθῇ αὐτὴν διὰ μαρτυρίου, οὗτος σώσει αὐτὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

25 Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδῆσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας, ἢ ζημιωθεὶς;

Τοῦτο καὶ ὁ Ματθαῖος ἔγραψεν ἐπὶ τέλους τοῦ τριακοστοῦ τρίτου κεφαλαίου, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν. Τὸ δὲ, ἡ ζημιωθεὶς, ἐφερμηνευτικὸν ἐστὶ τοῦ, ἀπολέσας. Ἀπώλειαν δὲ καὶ ζημίαν ὀνομάζει, τὴν αἰώνιον καταδίκην καὶ κόλασιν.

26 Ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων.

Τούτων ἐμνημόνευσε καὶ ὁ Μάρκος ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἐν ἐκείνῳ διηρμηνεύθησαν. Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι Καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων; Διότι καὶ ἡ δόξα τοῦ πατρὸς, δόξα αὐτοῦ ἔσται· υἱὸς γὰρ αὐτοῦ ἔστι· καὶ ἡ δόξα τῶν ἁγίων ἀγγέλων, δόξα αὐτοῦ ἔσται· δεσπότης γὰρ αὐτῶν ἔστι.

27 Λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστώτων, οἳ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Εἰρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τέλει τοῦ τριακοστοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ.

28 Ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους, ὥσεί ἡμέραι ὀκτώ·

Ἀπῆλθον, δηλονότι.

28 Καὶ παραλαβὼν Πέτρον, καὶ Ἰωάννην, καὶ Ἰά-
29 κωβον, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ
30 λευκὸς ἐξαστράπτων. Καὶ ἰδοὺ, ἄνδρες δύο συν-
31 ἐλάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωσῆς καὶ Ἡλίας· οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ, ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλὴμ.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως ταύτης φανερώτερον ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τριακοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ, ἐν ᾧ καὶ ταῦτα κατὰ λόγον ἡρμηνεύθησαν. Προσευχόμενος δὲ μετεμορφώθη, ἵνα μάθωμεν, ὅτι ἡ προσευχὴ μεταμορφοῖ καὶ λαμπρύνει τὸν ἄνθρωπον, ὡς χρὴ γινομένη.

32 Ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνῳ· διαγρηγορήσαντες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη. Δόξαν δὲ νοεῖ, τὴν λαμπρότητα.

33 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν· Ἐπιστάτα, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὥδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηναὶς τρεῖς, μίαν σοί, καὶ μίαν Μωσεῖ, καὶ μίαν Ἡλίᾳ·
34 μὴ εἰδῶς ὃ λέγει. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἐγένε-

νετο νεφέλῃ, καὶ ἐπεσκίασεν αὐτούς· ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθεῖν εἰς τὴν νεφέλῃν.

Μωϋσῆς μὲν καὶ Ἡλίας εἰσῆλθον εἰς τὸ πάχος τῆς νεφέλης, ἀπαχθησόμενοι πάντως εἰς τοὺς ἀφωρισμένους αὐτοῖς τόπους· οἱ μαθηταὶ δὲ, ὄντες μὲν ἔκφοβοι καὶ διὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ δεσπότου, καθὼς εἶπε Μάρκος (α): θεασάμενοι δὲ καὶ τούτους οὕτως ὑπερφυῶς ἀναλαμβανομένους, ἐφοβήθησαν μᾶλλον.

35 Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα· Οὗτός
36 ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε. Καὶ
ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνὴν, εὐρέθη ὁ Ἰησοῦς μόνος·

Εν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ περὶ τούτων ἐξηγήθη λεπτομερῶς. Ἄ μὲν οὖν παρήκεν ὁ Ματθαῖος, ἐξεῖπεν ὁ Λουκᾶς· ἃ δὲ παρέδραμεν ὁ Λουκᾶς, ἱστορήσεν ὁ Ματθαῖος.

36 Καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν, καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὧν ἐώρακασιν.

Εἶπε γὰρ ὁ Ματθαῖος (β): ὅτι *Καταβατρώτων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἐνετελέματο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Μηδενὶ εἰπῆτε τὸ ὄραμα, ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ· καὶ ἀνάγνωθι τὴν τούτων ἐρμηνείαν ἐκεῖ.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ΄.

Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.

37 Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ, κατελθόντων αὐτῶν

38 ἀπὸ τοῦ ὄρους, συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησε, λέγων· Διδάσκαλε, δέομαί σου, ἐπίβλεπον ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μο-

(α) Μαρκ. Θ', 6. (α) Ματθ. ΙΖ', 9.

- 39 νογενῆς ἐστὶ μοι· καὶ ἰδοὺ, πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν, καὶ ἐξαίφνης κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἄφρου, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντρίβον
40 αὐτόν. Καὶ ἐδεήθη τῶν μαθητῶν σου, ἵνα ἐκβάλωσιν αὐτὸ, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν.

Τὸν παῖδα τοῦτον σεληνιαῖζεσθαι Ματθαῖος ἔγραψεν ἐν τῷ τριακοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ, καὶ εἴρηται περὶ τούτων πάντων ἐκεῖ.

- 41 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη! ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἀνέξομαι ὑμῶν; Προσάγαγε τὸν υἱόν σου ὧδε.

Εν ἐκείνῳ τὰς λύσεις τούτων ὅλων εὐρήσεις.

- 42 Ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ, ἔρρήξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συνεσπάραξεν·

Ταῦτα πλατύτερον ὁ Μάρκος ἱστορήσεν ἐν τῷ εἰκοστῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τὴν τούτων ἐξήγησιν.

- 42 Ἐπετίμησε δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα· καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

Εν τῷ προρρήθέντι τριακοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐρρήθη περὶ τούτων.

- 43 Ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ.

Ἦσιοντο γὰρ, οὐκ ἐξ ἰδίας δυνάμεως, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ταῦτα τερατουργεῖν αὐτόν.

- 43 Πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν ὁ

- 44 Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· Θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὧτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους·

Οὗς εἶπεν ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος εὐαγ-

γελίου, περί τε τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναιρέσεως, καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. Διὸ καὶ ἐναρξάμενός αὐτῶν, ὥστε δηλῶσαι, περὶ ὧν λέγει, τὰ λοιπὰ καταλέλοιπεν, ὡς ἤδη νοούμενα.

44 Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι
45 εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτό· καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου.

Τὸ ῥῆμα, οὐ τὸ περὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναιρέσεως, ἀλλὰ τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως. Εἴρηται δὲ περὶ τούτου ἐν τῷ τέλει τῆς ἐξηγήσεως τοῦ τριακοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐκεῖ ῥηθέντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'.

Περὶ τῶν διαλογιζομένων· Τίς μείζων.

46 Εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς ἂν εἴη
47 μείζων αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος παιδίου, ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ.

Ο δὲ Ματθαῖος ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ φησὶν· ὅτι προσελθόντες οἱ μαθηταί, ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ τούτου (α). Εἰκὸς δὲ, γνόντος αὐτοῦ τὸν διαλογισμὸν αὐτῶν, καὶ ἐπερωτήσαντος αὐτοὺς, τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζοντο, ὡς εἶπεν ὁ Μάρκος (β), λοιπὸν καὶ αὐτοὺς, ὡς ἤδη γνωσθέντος τοῦ διαλογισμοῦ, ἐρωτῆσαι περὶ αὐτοῦ, εἴτα τὸν Ἰησοῦν ἐπιλαβέσθαι παιδίου παριόντος, καὶ στήσαι αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ, καὶ εἰπεῖν τὰ ἐξῆς. Λοιπὸν οὖν ὁ μὲν Ματθαῖος ἔγραψεν, ὅτι ἠρώτησαν οἱ μαθηταί· Μάρκος δὲ καὶ Λουκᾶς, τοῦτο παραλι-

(α) Ματθ. ΙΗ', 1. (β) Μαρκ. Θ', 33.

πόντες, ἱστόρησαν, ὅτι ἔγνω τὸν διαλογισμὸν αὐτῶν· καὶ ὁ μὲν τὰ ὕστερον εἶπεν, οἱ δὲ, τὰ πρότερον. Ἀνάγνωθι δὲ ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ὅλην ἐξήγησιν, ἀναγκαιοτάτην οὖσαν.

48 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὃς ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με·

Καὶ ἄλλα πρὸ τούτων εἶρηκεν, ἅπερ ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος, ἀφ' ὧν εὐχερῶς καὶ ταῦτα διαγινώσκονται, καὶ ζήτησον αὐτά. Διὰ τοῦ παιδίου δὲ, τὴν ταπείνωσιν καὶ εὐτέλειαν ὑπεδήλωσεν.

48 Ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτος ἔσται μέγας.

Τοῦτο πέρας τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἔστησε τὸ παιδίον παρ' ἑαυτῷ· μικρότερον δὲ λέγει, τὸν ταπεινότερον. Εἶπε δὲ τοιαῦτα καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον περὶ τὸ μέσον τοῦ τοιούτου κεφαλαίου.

49 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰωάννης, εἶπεν· Ἐπιστάτα, εἰδομέν· τινὰ ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς· Μὴ κωλύετε· ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἔστιν.

Ταῦτα καὶ ὁ Μάρκος ἔγραψεν ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐξδόμῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν τούτων σαφήνειαν.

51 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτός τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστῆριξε τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλὴμ.

Ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ λέγει, τὸν καιρὸν τὸν ἀφορισθέντα μέχρι τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, τῆς ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν· ἡγγίζει γὰρ ἤδη καὶ ἡ ἀναίρεσις αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀνάστασις, καὶ

ἡ ἀνάληψις. Ἐσθήριζε δὲ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, ἀπηύθυνεν, ὥστε πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ ἀμεταστρεπτι, ἐπειγόμενος πρὸς τὸ πάθος. Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν· Ἐπιστηριῶ ἐπὶ σὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου (α), εἶπουν, ἀπερείτω, ἀπευθυνῶ, ἀκλινῶς βλέψω.

52 Καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ·
Μηνυτάς.

52 Καὶ πορευθέντες εἰσῆλθον εἰς κώμην Σαμαρειτῶν.
Κατὰ πάροδον αὐτοῦ κειμένην.

52 Ὡστε ἐτοιμάσαι αὐτῷ.

ὑποδοχὴν, δηλονότι, πρὸς καταγωγὴν αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

53 Καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ.

Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, αὐτὸς, ἀπὸ μέρους τὸ ὅλον. Οὐκ ἐδέξαντό, φησιν, αὐτόν, διότι ἦν πορευόμενος εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. Ἐναντίως γὰρ οἱ Σαμαρεῖται πρὸς τοὺς Ἱεροσολυμίτας διέκειντο.

54 Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, εἶπον· Κύριε, θέλεις εἰπώμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὥς καὶ

55 Ἥλιος ἐποίησε; Στραφεῖς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ εἶπεν· Οὐκ οἶδατε οἴου πνεύματός ἐστε ὑμεῖς.

56 Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι.

ὑπολαμβάνω, τούτους εἶναι τοὺς ἀποσταλέντας. Ὁργίσθησαν μὲν οὖν, ὥς ἀτιμασθέντος τοῦ διδασκάλου· ἠρώτησαν δὲ, εἰ χρεὶ τῶν ἀτιμάσαντας ἀμύνασθαι, ὥς μιμούμενοι Ἥλιον τὸν

(α) Ψαλμ. ΛΑ', 8.

ζηλωτήν. Ἐπετίμησε δὲ αὐτοῖς ὁ Χριστὸς, ὡς ἀνεξίκακος, παιδεύων αὐτοὺς, μακροθύμως φέρειν τὰς ἀτιμίας τῶν ἀπειθούντων. Ἐγίνωσκε μὲν γάρ, ὅτι οὐ παραδέξονται αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται· ἀπέστειλε δὲ μαθητάς, ἵνα, ἀπειθησάντων μὲν ἐκείνων, ὀργισθέντων δὲ τούτων, ἐπιπλήξῃ καὶ διδάξῃ αὐτοὺς, μὴ ἐπεξέρχεσθαι τοῖς καταφρονοῦσιν. Ἐμελλον γάρ, τὸ κήρυγμα καταγγέλλοντες, ὑπὸ πολλῶν ἀποπέμπεσθαι. Οὐχ ἑαυτοῖς δέ, ἀλλὰ τῇ αὐτοῦ δυνάμει θαρρόντες, εἶπον, ὅτι εἰπάμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

[Εἰ καὶ (1) παρῆκεν ὁ Χρυσόστομος (2) ἐνταῦθα, τό· Οὐκ οἶδατε, οἶον πνεύματός ἐστε· ἀλλ' οὖν ἐν ἑτέροις λόγοις δεσποτικὸν εἶναι λέγει καὶ τοῦτὶ τὸ ῥητόν. Λοιπὸν τοῖνυν πνεῦμα νόει μοι, τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τοῦτο γὰρ ἀγαθὸν ἐστὶ καὶ ἀνεξίκακον, ὥσπερ καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα τῆς μιᾶς θεότητος.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου ἀκολουθεῖν.

- 57 Καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην. Ἐγένετο δέ, πορευομένων αὐτῶν, ἐν τῇ ὁδῷ εἶπέ τις πρὸς αὐτόν·
58 Ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν ἀπέρχῃ, Κύριε. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις. (2) Ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Εὐθυμίου παραλείποντο τὰ ἀπὸ στίχου 55 «καὶ εἶπεν...» ἕως τοῦ στίχου 56 «.. ἀλλὰ σῶσαι.» Ἐν δὲ τῷ εἰς τὸ περιελιδίον σχολίῳ λέγεται «Εἰ καὶ παρῆκεν ὁ Χρυσόστομος κ. τ. λ.» Ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος ἔχει τό· Οὐκ οἶδατε, οἶον πνεύματός ἐστε ὑμεῖς. Τομ. Ζ'. Σελ. 346. Α. Σελ. 567. Τομ. Η'. Σελ. 300. Ε. Ποῦ λοιπὸν παρῆκε τοῦτο ὁ Χρυσόστομος; ἴσως εἰς ἱμῖαν τινὰ εἰς Λουκ. Κεφ. Θ', 55. 56. Εὐρεθὲν δὲ καὶ αὐτὸ ἐν ἑτέροις λόγοις αὐτοῦ, ὡς ἀνωτέρω, ἠρμηνεύθη ὑστέρον ἐν τῷ περιελιδίῳ.

υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.

Ἐγραψε περὶ τούτου καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐκεῖ.

59 Εἶπε δὲ πρὸς ἕτερον· Ἀκολούθει μοι. Ὁ δὲ εἶπε·
Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν
60 πατέρα μου. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἄφες τοὺς
νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς· σὺ δὲ ἀπελθὼν
διάγγελλε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτου σαφῶς διείληπται· ἐκάλεσε δὲ τοῦτον ὁ Χριστὸς, εἰδὼς αὐτὸν ἄξιον.

61 Εἶπε δὲ καὶ ἕτερος· Ἀκολουθήσω σοι, Κύριε·
πρῶτον δὲ ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν
62 οἶκόν μου. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· Οὐδεὶς ἐπι-
βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς
τὰ ὀπίσω, εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Ὁ ἐπιχειρήσας ἄροτριᾶν, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, φθείρει τὸ πρόθυμον τῆς ἐπιχειρήσεως τῇ ῥαθυμίᾳ τοῦ βλέπειν εἰς τὰ ὀπίσω. Παραβολικῶς τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἄροτρον ὠνόμασε, τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, λέγων· ὅτι Οὐδεὶς ἐπιχειρήσας ἀκολουθεῖν μοι, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, τουτέστι, τὸν νοῦν ἔτι ἔχων εἰς τὰ βιωτικά, ἐπιτήδειός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Χρὴ γάρ, τὸν ἐλθόμενον τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ, πάντων εὐθέως ὑπεριδεῖν, καὶ ἀμεταστρεπτί τούτῳ ἔπεσθαι, μήποτε τῇ σχέσει τῶν ὀπίσω κατασχεθῇ. Τί γάρ θεοῦ ποθεινότερόν τε καὶ προτιμότερον;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'.

Περὶ τῶν ἀναδειχθέντων ἐβδομήκοντα.

ΚΕΦ. Χ, 1 Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ Κύριος καὶ ἐτέ-
ρους ἐβδομήκοντα.

Ἀποστόλους, δηλονότι. Πολλοὶ γὰρ ἔμελλον πιστεύειν, καὶ
χρεῖα κηρύκων πλειόνων ἦν. Δώδεκα μὲν οὖν ἀπόστολοι, ὁ
πρῶτος χορὸς· ἐβδομήκοντα δὲ, ὁ δεύτερος. Τούτους δὲ τοὺς
δώδεκα, καὶ τοὺς ἐβδομήκοντα, πάλαι προετύπουν, ἐν τῇ Αἰλειμ,
εἰς ἣν ἦλθον οἱ Ἰσραηλῖται, διαβάντες τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν,
αἱ δώδεκα πηγαὶ τῶν ὑδάτων, καὶ τὰ ἐβδομήκοντα στελέχη
τῶν φοινίκων (α).

1 Καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου
αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἔμελλεν αὐ-
τὸς ἔρχεσθαι.

Καὶ τοὺς δώδεκα ὁμοίως κατὰ συζυγίαν ἀπέστειλεν, ὡς εἴ-
ρηκε Μάρκος ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ κεφαλαίῳ· ἀλλὰ τοὺς
δώδεκα μὲν, εἰς πάσας τὰς πόλεις καὶ κώμας τοῦ Ἰσραὴλ
ἀπέστειλεν, ὡς τελειοτέρους· τοὺς ἐβδομήκοντα δὲ, εἰς μόνας
τὰς κατὰ πάροδον αὐτοῦ κειμένας, δι' ὧν ἔμελλε πορεύεσθαι,
κηρύττοντας μετάνοιαν ἁμαρτημάτων, καὶ ἄφιξιν τοῦ χορηγοῦ
τῆς τούτων ἀφέσεως.

2 Ἔλεγεν οὖν πρὸς αὐτούς· Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς,
οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι·

Θερισμὸν μὲν λέγει, τοὺς θερισθησομένους ἀπὸ τῆς ἀπιστίας,
καὶ συγκομισθησομένους εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ· ἐργάτας δὲ,
τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τοῦτο. Δεδήλωται
δὲ ἐν ταῦθα ἡ αἰτία τῆς προβολῆς τῶν ἐβδομήκοντα· καὶ ἔτι

(α) Ἐξῆδ. ΙΕ', 27.

δλίγους ἔφησεν εἶναι τοὺς σύμπαντας ἀποστόλους πρὸς τὸ πλῆθος τῶν μελλόντων πιστεῦειν.

2 Δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θεισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θεισμόν αὐτοῦ.

Τοῦτο, καὶ τὸ πρὸ τούτου ῥητὸν εἶπε καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ ὀκτωκαιδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν θεισμόν πολὺν ἔλεγε, τοὺς ἐξ Ἰουδαίων πιστεῦσαι μέλλοντας· ἐνταῦθα δὲ, τοὺς ἐξ ἐθνῶν· καὶ ἐκεῖ μὲν προετρέπετο τοὺς δώδεκα, δεηθῆναι περὶ ἀποστολῆς τῶν ἐβδομήκοντα τούτων· ἐνταῦθα δὲ τοὺς ἐβδομήκοντα τούτους, περὶ προβολῆς τῶν κατὰ πόλεις καὶ χώρας ἐπισκόπων καὶ διδασκάλων. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ἐξήγησιν τοῦ παρόντος ῥητοῦ ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

3 Ὑπάγετε· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων.

Τοῦτο εἶπε καὶ πρὸς τοὺς δώδεκα, καὶ ζήτησον ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων (α).

Εἴποι δ' ἄν τις κἀνταῦθα, ὅτι τοὺς δώδεκα μὲν, πρόβατα ἐκάλεσεν, ὡς τελειοτέρους· τοὺς ἐβδομήκοντα δὲ, ἄρνας.

4 Μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μὴ πῆραν, μηδὲ ὑποδήματα·

Διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τούτων κελεύει θαρρῆεῖν περὶ τῶν ἀναγκαιῶν τοῦ σώματος ἐπὶ τῷ ἀποστείλαντι τούτους· ἀποτρέπει δὲ, διὰ μὲν τοῦ μὴ βαστάζειν βαλάντιον, τὴν φιλαργυρίαν· διὰ δὲ τοῦ, μὴ πῆραν, τὸ μὴ ταμιεύεσθαι τὴν τροφήν· διὰ δὲ τοῦ, μὴ ὑποδήματα, παιδοτριβεῖ αὐτοὺς εἰς ἀσκησιν. Παρήγγειλε δὲ ταῦτα καὶ τοῖς δώδεκα ἐν τῷ δηλωθέντι ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ.

(α) Ματθ. Ι', 16.

4 Καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσθησθε.

Τοῦτο προσέταξεν, οὐ βουλόμενος ἀπανθρώπους αὐτοὺς γίνεσθαι καὶ ἀπροσηγόρους, ἀλλ' ἀνεμποδίστους. Εἶωθε γὰρ ἡ καθ' ὁδὸν ὁμίλια τὸ σύντονον ἐγκόπτειν, ὡς τὰ πολλά, τῆς σπουδῆς. Προστάττει τοίνυν αὐτοῖς μόνον γίνεσθαι τοῦ ἐμπι-
στευθέντος ἔργου, καὶ μηδὲ τὸν τυχόντα καιρὸν τοῦ κηρύγμα-
τος δαπανᾶν εἰς τὰ μὴ ἀναγκαῖα καὶ πάρεργα. Καὶ ὁ Ἐλισσαῖος
δὲ πάλιν Γιεζῆ τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ ἐπὶ τι κατεπεῖγον ἀποσεί-
λας, ἐνετείλατο· *Ὅτι ἐὰν εὕρῃς ἄνδρα, οὐκ εὐλογήσεις αὐτόν·
καὶ ἐὰν εὐλογήσῃ σε ἄνθρωπος, οὐκ ἀποκριθήσῃ αὐτῷ* (α). ἐμφαί-
νων τὸ χρῆναι βαδίζειν ἀπερίσπαστον, καὶ πικρῶς ἀνεμπόδιον.

5 Εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε·
Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

Τοῦτο τὸ πρόσρημα ἀσπασμὸν ἐκάλεσεν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ
προῤῥηθέντι κεφαλαίῳ (6). Σύμβολον δὲ ἀγάπης ὁ τοιοῦτος
ἀσπασμὸς, δηλῶν, ὅτι εἰρηνικοὶ καὶ φίλοι παραγεγόνاسι.

6 Καὶ ἐὰν ἧ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται
ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν.

Ἡ χάρις τῆς δοθείσης εἰρήνης παρ' ὑμῶν, ἡ ἐνέργεια τοῦ
τοιούτου λόγου. Υἱὸς δὲ εἰρήνης, ὁ εἰρηνικός, ὡς διαφόρως
εἰρήκαμεν,

6 Εἰ δὲ μή γε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει.

Ανάγνωθι καὶ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματ-
θαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· *Καὶ ἐὰν μὲν ἧ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθέ-
τω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ἧ ἀξία, ἡ εἰρήνη
ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω* (γ).

7 Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθίοντες καὶ πίνον-

(α) Δ': Βασιλ. Δ', 29.

(6) Ματθ. Ι', 12.

(γ) Ματθ. Ι', 13.

τες τὰ παρ' αὐτῶν· ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστὶ·

Καὶ περὶ τούτων ὁμοίως ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ σαφῶς ἐρρήθη, μικρὸν ἀνωτέρω. Ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν τὰ παρ' αὐτῶν ἐπέτρεψεν, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς πρέπον ἐστὶ μαθηταῖς αὐτοῦ. Τοῦτο γὰρ γνώριμον ἦν αὐτοῖς.

7 Μὴ μεταβαίνειτε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

Εν ἐκείνῃ τῇ ἐξηγήσει τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ μεταβαίνειν εὐρήσεις.

8 Καὶ εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ δέχωνται

9 ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν· καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε αὐτοῖς·

Ἡγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἑαυτὸν λέγει νῦν, ὡς βασιλέα καὶ θεόν. Ἡγγικέ, φησι, καὶ ἤδη ἐπιδημήσει ὑμῖν· ἄξιοι γίνεσθε, ἐτοιμάζεσθε εἰς ὑποδοχὴν.

10 Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς, εἶπατε·

11 Καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν, ἀπομασσόμεθα ὑμῖν·

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ζήτησον, ἔνθα ἡρμηνεύθη τό· Καὶ ὅς ἂν μὴ δέξηται ὑμᾶς (α).

11 Πλὴν τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἡγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Τοῦτο προσέταξε διαμαρτύρασθαι τοῖς ἀπειθέσιν, ἵνα μὴ δύνωνται λέγειν, ὅτι Οὐκ ἔγνωμεν τὴν παρουσίαν σου, Κύριε.

12 Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Εν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα προστηκόντως ἡρμηνεύθησαν.

(α) Ματθ. Ι', 14.
(TOM. B'.)

13 Ουαί σοι, Χοραζὶν! οὐαί σοι, Βηθσαιδά! ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενομέναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμεναι μετενόησαν.

Ζήτησον ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· Τότε ἤρξατο οὐκ εὐδοχεῖν τὰς πόλεις, ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν (α). Ἐκεῖ γὰρ καὶ περὶ τούτων εἴρηται.

14 Πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει, ἢ ὑμῖν.

Τῶν, τοῖς ἀπειθέσι, δηλονότι. Εἶπε δὲ τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι τὴν λύσιν ἐκεῖ τοῦ· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Συδὸμων καὶ Γομόρρων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ (6).

15 Καὶ σὺ, Καπερναοὺμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα, ἕως ἄδου καταβιβασθήσῃ!

Εν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἴρηται καὶ περὶ ταύτης, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ.

16 Ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με.

Ἀθέτησιν λέγει, τὴν ἀπειθειαν καὶ ἀποστροφὴν. Ἵνα γὰρ μὴ λυπῶνται ἀθετούμενοι, φησὶν, ὅτι ἡ ὑμετέρα ὕβρις, δι' ὑμῶν μὲν, εἰς ἐμὲ ἀνατρέχει, τὸν ἀποστείλαντα ὑμᾶς· δι' ἐμοῦ δὲ, εἰς τὸν πατέρα μου, τὸν ἀποστείλαντά με.

17 Ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἐβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς, λέ-

(α) Ματθ. ΙΑ', 20.

(6) Ματθ. Ι', 15.

ῥόντες· Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.

Ἐχαιρον, ὡς ἀξιοθέντες θαυματουργεῖν, καὶ ὑποτάσσειν τὰ δαιμόνια.

18 Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπήν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.

Ἐδήλωσε τὴν αἰτίαν τῆς τῶν δαιμόνων ὑποταγῆς, ὅτι πέπτωκεν ὁ ἄρχων αὐτῶν, ὁ ἐνισχύων αὐτοῦς, καὶ λοιπὸν εὐκαταγώνιστοι γεγόνασιν. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος, εἰς ὕψος ἤρετο, καὶ ἐτυράννει, καὶ ἴσχυε· τοῦ θεοῦ δὲ τῇ γῇ διὰ σαρκὸς ἐπιδημήσαντος, πέπτωκεν· οὐκ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ· πάλαι γὰρ ἀπ' αὐτοῦ πεσὼν, οὐκέτι αὐτοῦ ἐπέβη· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ὕψους, καὶ τῆς τυραννίδος καὶ τῆς ἰσχύος. Λέγει τοίνυν, ὅτι Ἐθεώρουσιν τὸν σατανᾶν, μετὰ τὸ ἐνανθρωπήσαί με δηλονότι, πεσόντα, ὡς ἀστραπήν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Τινὲς δὲ οὐρανὸν ἐνταῦθα, τὸν ἀέρα νοοῦσιν, ᾧ ἐνεφιλοχώρει ὁ σατανᾶς. Λέγεται γὰρ οὐρανὸς καὶ ὁ ἀήρ. Τὰ πετεινὰ γάρ, φησι, τοῦ οὐρανοῦ. Τῷ παραδείγματι δὲ τῆς ἀστραπῆς ἐχρήσατο, ἐμφαίνων τὸ σφοδρὸν καὶ ὀξύ τῆς πτώσεως αὐτοῦ.

19 Ἴδου, δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων.

Ὁφεων καὶ σκορπίων, τῶν νοητῶν, τῶν δακνόντων καὶ τιτρωσκόντων τὰς ψυχάς. Οὕτω δὲ τοὺς δαίμονας ὠνόμασεν, οὐ μόνον διὰ τὸ ἐπίβουλον καὶ ἰοβόλον καὶ φθαρτικόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀσθενὲς καὶ εὐάλωτον. Ὅτι δὲ περὶ τῶν δαιμόνων λέγει, δηλοῖ τὸ ἐπαγόμενον.

19 Καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ·

Τοῦ νοητοῦ δράκοντος. Ἰδὼν γὰρ αὐτοὺς χαίροντας ἐπὶ τῇ τῶν δαιμονίων ὑποταγῇ, δίδωσι μὲν αὐτοῖς διηνεκῇ τὴν κατ'

αὐτῶν ἐξουσίαν, ἣν πρόσκαιρον ἔλαβον, ὅτε πρῶτον ἀπεστάλησαν· παραινεῖ δὲ, μὴ χαίρειν ἐπὶ ταύτῃ· διότι οὐκ ἐξ ἀγῶνος προτεγένετο τούτοις, ἀλλ' ἐκ δωρεᾶς, διὰ τοὺς ὠφεληθῆναι μέλλοντας. Εἴη δ' ἂν δύναμις τοῦ ἐχθροῦ, οὐ μόνον οἱ δαίμονες, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτῶν πολυειδεῖς πειρασμοί.

Τινὲς δὲ καὶ τὰ φθείροντα τοὺς ἀνθρώπους θηρία, δύναμιν αὐτοῦ λέγουσιν, ὡς χρωμένον καὶ τούτοις καθ' ἡμῶν.

19 Καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσης.

Οὐ δαίμων, οὐ πειρασμός, ἀλλ' οὐδὲ θηρίον.

20 Πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῶν ὑποτάσσεται·

Οὐ γὰρ ὑμέτερον τὸ κατόρθωμα, ἀλλ' ἐμὴ ἡ χάρις. Ἐν τούτῳ οὖν μὴ χαίρετε, ἵνα μὴ ὡς ἐπὶ κατορθώματι χαίροντες, εἰς οἴησιν ἐπαρθείητε.

20 Χαίρετε δὲ μᾶλλον, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ὅτι διὰ τὴν πίστιν ὑμῶν ἐπολιτογραφήθητε ἐν τῇ ἄνω πόλει, οὐ μέλανι, ἀλλὰ μνήμῃ, οὐδὲ, ὡς ἄνθρωποι γράφουσιν, ἀλλ' ὡς ὁ θεὸς οἶδε γράφειν. Φησὶ γὰρ περὶ τῶν δικαίων ὁ Δαυΐδ· ὅτι Καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται (α). Τὸ μὲν γὰρ ὑποτάσσειν τὰ δαιμόνια, δι' ὠφέλειαν ἐτέρων ὑμῶν δέδεται· τὸ δὲ τὰ ὀνόματα ὑμῶν γραφῆναι ἐν τοῖς οὐρανοῖς, διὰ σωτηρίαν ὑμετέραν· διὸ ἐκείνη μὲν ἡ χαρὰ κλέπτουσα φυσίωσιν οἷδεν ἐμποιεῖν· αὕτη δὲ μᾶλλον εὐχαριστίαν· καὶ παραιτητέον μὲν ἐκείνην, ὡς περιττήν· ἀντιποιητέον δὲ ταύτης, ὡς ἀναγκαίας.

21 Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἡγαλλιάσατο τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς·

Ἠγαλλιάσατο τῇ ψυχῇ, ὡς ἄνθρωπος, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὠφεληθέντων ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

(α) Ψαλμ. ΡΑΗ', 16.

21 Καὶ εἶπεν· Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναὶ, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου.

Ἐῤῥηκε ταῦτα καὶ περὶ τῶν δώδεκα μαθητῶν ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

22 Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητάς, εἶπε· Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς γινώσκει, τίς ἐστὶν ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ τίς ἐστὶν ὁ πατήρ, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱός ἀποκαλύψαι.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ ταῦτα διασεσάφηται πρὸς ἀκρίβειαν.

23 Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητάς, κατ' ἰδίαν εἶπε· Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε.

24 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ᾗθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

Ταῦτα εἶπε καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι ἐν αὐτῷ τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν, ἔνθα κεῖται τό· Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ (α). Ἐπεθύμησε δὲ ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν καὶ Δαυὶδ ὁ προφήτης καὶ βασιλεὺς· διὸ καὶ ἔλεγε· Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου (β)· τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος, ἔλεος ὀνομάσας, ὡς γενομένην δι' ἔλεος τῶν ἀνθρώπων.

Παρατήρησον δὲ, ὅτι στρέφεται πρὸς τοὺς μαθητάς ὁ Σωτὴρ, καὶ κατ' ἰδίαν αὐτοῖς ὁμιλεῖ, τοὺς μὴ μαθητάς ἀποστρεφόμενος. Διὸ καὶ ἡμεῖς, ἐὰν ὦμεν μαθηταὶ αὐτοῦ, ἀκολουθοῦντες αὐτῷ δι' ὑπακοῆς τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἔχωμεν ψυχικούς

(α) Ματθ. II', 16. (β) Ψαλμ. ΠΔ', 8.

ἅμα καὶ σωματικούς ὀφθαλμούς, ὀρθὰ βλέποντας, καὶ τὰ ὦτα, ὀρθὰ ἀκούοντα, πάντως στραφήσεται καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἀξιώσει μυστηρίων ἀπορρήτων τοῖς πολλοῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕ΄.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος νομικοῦ.

25 Καὶ ἰδοῦ, νομικός τις ἀνέστη, ἐκπειράζων αὐτόν, καὶ λέγων· Διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

Προσεδόκησε παγιδεῦσαι τὸν Χριστὸν εἰς τὸ πάντως ἐπιτάξει τι ἐναντίον τῷ νόμῳ. Λέγει γοῦν, *Τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω*, ἣν καταγγέλλεις τῷ λαῷ; Γνοὺς δὲ τὴν τούτου πανουργίαν ὁ Σωτὴρ, ἐπὶ τὸν νόμον αὐτὸν παραπέμπει· ἅμα μὲν, διακρουόμενος τὴν πείραν αὐτοῦ· ἅμα δὲ, ἐλέγχων αὐτόν, οἰόμενον μὲν εἶναι ἐνάρετον, μὴ ὄντα δέ· ὡς δείξει τὸ τέλος τῆς παραβολῆς.

26 Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;

Τί γέγραπται μείζον ἐνταλμα; *Πῶς ἀναγινώσκεις* τὰς μείζους ἐντολὰς τοῦ νόμου; Περὶ τῶν μειζόνων γὰρ αὐτὸν ἠρώτησεν.

27 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου· καὶ τὸν πλησίον σου

28 ὡς σεαυτόν.» Εἶπε δὲ αὐτῷ· Ὅρθῳς ἀπεκρίθης·

Ὅρθῳς ἀποκριθῆναι αὐτὸν εἶπεν, ὡς τὰς δύο ἐντολὰς ἀπαγγείλαντα. ἔχονται γὰρ ἀλλήλων, ὡς ἐν τῷ πεντητηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον δεδῆλωται. Ἄλλος δὲ

ἔστιν ὁ νομικὸς οὗτος, παρὰ τὸν ὑπὸ Ματθαίου καὶ Μάρκου μνημονευόμενον (α).

28 Τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ.

Τοῦτο, ὃ ἀπήγγειλας νῦν, τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ ζωὴν αἰώνιον, οἷαν ζῶσιν οἱ τὰς ἐντολάς ταύτας φυλάξαντες δίκαιοι. Ἐδίδαξε γὰρ καὶ ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ὅτι Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὁλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται (β). ὧν τὴν ἐξήγησιν ἐντελῶς εὐρήσεις ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, εἰς τό· Οὕτω γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται (γ).

29 Ὁ δὲ, θέλων δικαιοῦν ἑαυτὸν, εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν·

Καὶ τίς ἐστί μου πλησίον;

Ἀποτυχὼν τῆς πείρας, ἐξέφρηνε τὴν ἐν αὐτῷ κεκρυμμένην οἴησιν· ὥςτο γὰρ πάντων ὑπερέχειν. Ὁ μὲν γὰρ νόμος, πλησίον, τὸν δεόμενον βοηθείας ὠνόμασεν· αὐτὸς δὲ πλησίον, τὸν ἴσον κατ' ἀρετὴν ὑπέλαβε. Διὸ καὶ, θέλων δικαιοῦν ἑαυτὸν, ἤγουν, ὑπερτιθέσθαι τῶν ἄλλων, ἐρωτᾷ, Τίς ἐστί μου ἴσος; Εἴτα διὰ παραβολῆς ὁ Χριστὸς ἀποδείκνυσιν, ὅτι πλησίον ἐστὶν ὁ δεόμενος βοηθείας.

[Πλησίον λέγεται, πᾶς ἄνθρωπος, ὡς ἐγγιζόντων ἡμῶν ἀλλήλοις κατὰ κοινωνίαν φύσεως (ι).]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΣ'.

Περὶ τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστάς.

30 Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν·

Ὑπολαβὼν, ἀντὶ τοῦ, διαδεξάμενος τὸν λόγον.

(α) Ματθ. ΚΒ', 35. Μαρκ. ΙΒ', 28. (β) Ματθ. ΚΒ', 40. (γ) Ματθ. Ζ', 12. (ι) Τὰ παραιντιθεμένα ἀναγινώσκονται ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ τῷ Α.

30 Ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχῶ.

Η παραβολὴ αὕτη, εἰ καὶ συνετέθη διὰ τὸ δεῖξαι, τίς ἐστὶν ὁ πλησίον, ἀλλ' οὖν ἐν βραχεὶ πᾶσαν ὑποφαίνει τὴν φιλόανθρωπον οἰκονομίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Ἀνθρώπον μὲν γὰρ νοοῦμεν, τὸν Ἀδὰμ καὶ τοὺς ἐξ Ἀδὰμ ἀνθρώπους· κατὰβαινεν δὲ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχῶ, τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ ἀρετῆς εἰς κακίαν, καὶ ἀπὸ ὑπακοῆς εἰς παρακοήν, καὶ ἀπὸ ὕψους πολιτείας, εἰς χθαμαλότητα διαγωγῆς. Ὑψηλὴ μὲν γὰρ ἡ Ἱερουσαλὴμ· χθαμαλὴ δὲ ἡ Ἱεριχῶ.

30 Καὶ λησταῖς περιέπεσεν·

Οδοστάταις (1) δαίμυσιν.

30 Οἱ καὶ ἐκδύσαντες αὐτόν.

Τὰ ἱμάτια τῆς ἀρετῆς, τὸν φόβον τοῦ θεοῦ, ὃν περιεβέβλητο δίκην χιτῶνος.

30 Καὶ πληγὰς ἐπιθέντες, ἀπῆλθον.

Πληγὰς ψυχικὰς, τραύματα ἁμαρτιῶν.

30 Ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.

Εξ ἡμισείας θνητὸν γενόμενον· τῇ ψυχῇ γὰρ ἀθάνατος μείνας, τῷ σώματι τέθνηκε. Τὸ δὲ, ἀπῆλθον, καὶ τὸ, ἀφέντες, οὐ περιεργαστέον, διὰ τὴν ἐξουσίαν τῆς παραβολῆς (2).

31 Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεὺς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ·

Συγκυρία μὲν, ἡ συντυχία· ἱερεὺς δὲ, ὁ διὰ Μωϋσέως δοθεὶς νόμος, ὡς περὶ θυσιῶν διαλεγόμενος.

31 Καὶ ἰδὼν αὐτόν, ἀντιπαρῆλθεν.

Παρέδραμεν αὐτόν οὕτως ἔχοντα.

(1) ἰγκαθίταις. (2) Διὰ τὸ ἐξουσιάζειν τὴν παραβολὴν ἐν ταῖς τοιαύταις περιπτώσεσιν.

32 Ὁμοίως δὲ καὶ λευίτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν, ἀντιπαρῆλθε.

Λευίτην ὑποληπτέον ἐνταῦθα τὸν λόγον τῶν προφητῶν, ὡς διακονοῦμενον τοῖς ἐπιτάγμασι τοῦ θεοῦ.

33 Σαμαρείτης δέ τις ὁδεύων, ἦλθε κατ' αὐτὸν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, ἐσπλαγχνίσθη.

Σαμαρείτης νοεῖται νῦν, ὁ Χριστὸς, ὡς ὑπὸ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων Σαμαρείτης ὀνομασθεὶς (α).

Ἡ καί, ὡς οὐ μόνον Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἔθνους φύσιν, διὰ τοῦ προσλήμματος (Ι), περιβαλλόμενος. Ἔθνος γάρ, οἱ Σαμαρεῖται.

34 Καὶ προσελθὼν, κατέδῃσε τὰ τραύματα αὐτοῦ.

Τῷ δεσμῷ τῆς διδασκαλίας.

34 Ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον.

Ἡμερότητα καὶ στύψιν. Ἡ διδασκαλία γὰρ αὐτοῦ, πῇ μὲν, ἡμέρως προβαίνει καὶ ἱλαρύνει· πῇ δέ, στύφει καὶ δάκνει, καὶ οὕτως εὖ κέκραται, καὶ ἐκατέρωθεν ὠφελεῖ.

34 Ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος.

Ἐπὶ τὸ ἴδιον σῶμα, τὸ κτείνεσθαι μέλλον, τουτέστι βασιλεύσας τὰς ἀσθενείας αὐτοῦ διὰ τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπότητος.

34 Ἡγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον.

Πανδοχεῖον, ἡ ἐκκλησία τῶν πιστῶν, ὡς πᾶν γένος ἀνθρώπων δεχομένη.

34 Καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.

Ἐποιήσατο πρόνοιαν αὐτοῦ.

35 Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθὼν.

Μετὰ μικρὸν (1) ἀποθανὼν καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

(α) Ἰωαν. Η', 48. (1) τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπότητος.

(1) καὶ ῥὺν, ἀντὶ τοῦ, μικρὸν, παρὰ τῷ Β.

35 Ἐκβαλὼν δύο δηνάρια, ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ.

Ἔως μὲν γὰρ ἔζη, αὐτὸς ἐπεμελεῖτο τῶν ἀσθενῶν· ἀποθανόντων δέ, καὶ ἀναστάς, καὶ ἐκδημῶν εἰς τὸν οὐρανόν, τοῖς ἀποστόλοις τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην ἐπέτρεψεν.

Πανδοχὸς γὰρ πᾶς προεστὼς τῆς ἐκκλησίας, ἦτοι, πᾶς ἐπίσκοπος, καὶ πᾶς τῶν ἀποστόλων διάδοχος. Δύο δὲ δηνάρια, ἡ καινὴ καὶ ἡ παλαιὰ Διαθήκη, αἱ χορηγοῦσι τὴν ἰατρειάν τοῖς ἀσθενούσιν. Εἶρηκε γὰρ ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· ὅτι Πᾶς γραμματεὺς, μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιὰ (α).

Ἡ, δύο δηνάρια, αἱ δύο ἐρμηνεῖαι τῆς εὐαγγελικῆς γραφῆς, ἡ καὶ πάσης τῆς θείας, ἡ τε καθ' ἱστορίαν καὶ ἡ κατὰ ἀναγωγὴν.

35 Καὶ ὅ,τι ἂν προσδαπανήσης, ἐγὼ, ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με, ἀποδώσω σοι.

Εἴ τι ἂν καὶ οἰκοθεν προσδαπανήσης εἰς ὠφέλειαν αὐτοῦ. Καὶ οἰκοθεν γὰρ οἱ διδάσκαλοι προστιθέασι, πλατύνοντες τὰς ἐρμηνείας τῶν θείων λόγων. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν δύο Διαθηκῶν λαμβάνουσι τὰς ἀφορμάς· τοῖς ἰδίῳις δὲ λόγοις διαψιλεστέραν παρέχουσι τὴν θεραπείαν τοῖς κίμνουσιν. Ἐπάνοδος δὲ τοῦ Χριστοῦ, ἡ δευτέρα παρουσία, ἐν ἣ ἀποδώσει πᾶσι τὰς ἀμοιβάς.

36 Τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν πλησίον δοκεῖ σοι γεγε-
37 νέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς; Ὁ δὲ εἶπεν·
Ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ.

Μετ' αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, εἰς αὐτόν.

37 Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Πορεύου, καὶ σὺ ποίει ὁμοίως.

Ἐπιμελοῦ τοῦ δεομένου βοηθείας. Ὁ γὰρ μὴ τοῦτο ποιῶν, οὐκ

(α) Ματθ. ΙΓ', 52.

ἀγαπᾷ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν· ὁ δὲ μὴ ἀγαπῶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, οὐδὲ τὸν θεὸν ἀγαπᾷ, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας αὐτοῦ (α), ἅπερ ἐμφαίνουσιν ἀγάπης σφοδρότητα καὶ ἐπίτασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ'.

Περὶ Μάρθας καὶ Μαρίας.

38 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτοὺς, καὶ αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά· γυνὴ δέ τις, ὀνόματι Μάρ-
39 θα, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. Καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαρία, ἥ καὶ παρακαθίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ἤκουε τῶν λόγων αὐτοῦ.

Η κώμη αὕτη, ἡ Βηθανία ἦν. Ταύτην γὰρ ὁ Ἰωάννης εἶπε κώμην Μαρίας καὶ Μάρθας (β).

40 Ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν·

Παρασκευάζουσα τὰ πρὸς ἐστίασιν καὶ θεραπείαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

40 Ἐπιστᾶσα δὲ εἶπε· Κύριε, οὐ μέλει σοι, ὅτι ἡ ἀδελ-
φή μου μόνην με κατέλιπε διακονεῖν; εἰπέ οὖν αὐτῇ, ἵνα μοι συναντιλάβηται.

Ως διδάσκαλος ἐπίτρεψον αὐτῇ, ἵνα μοι συνεφάψηται τῆς διακονίας.

41 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ· Μάρθα, Μάρ-
θα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά·

Τύρβη ἐστὶν ὁ περισπασμὸς, ἡ ὄχλησις· περὶ πολλὰ δὲ, τὰ τῆς ἐστιάσεως καὶ θεραπείας, ὡς εἴρηται.

(α) Λουκ. Ι', 27.

(β) Ἰωαν. ΙΑ', 1.

42 Ἐνὸς δέ ἐστι χρεία.

Τῆς ἀκροάσεως τῶν ἐμῶν λόγων. Οὐ γὰρ τρυφήσων ἦλθον, ἀλλὰ διδάξων ὑμᾶς.

42 Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

Δύο μερίδες πολιτείας ἐπαινέται, ἡ μὲν, πρακτικὴ, ἡ δὲ, θεωρητικὴ. Ταύτας αἱ δύο αὗται διείλοντο· Μάρθα μὲν, τὴν πρακτικὴν, ἐν τῷ διακονεῖσθαι περὶ τὴν σωματικὴν θεραπείαν τοῦ Κυρίου· Μαρία δὲ, τὴν θεωρητικὴν, ἐν τῷ ἀκούειν τῶν λόγων αὐτοῦ. Καὶ ἐπεὶ διπλοῦς ἦν ὁ Χριστός, ἡ μὲν ἀνέπαυε τὸ ὁρώμενον αὐτοῦ· ἡ δὲ ἐδούλευε τῷ ἀράτῳ αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ, τῆς μὲν τὴν προθυμίαν οὐ διεβάλε· τῆς δὲ τὴν προαίρεσιν ἐπήνεσε. Τῆς μὲν γὰρ τὸ ἔργον, χρησιμώτατον· τῆς δὲ, ὑψηλότερον.

Σὺ δὲ, ἣν βούλει, μίμηται· ἡ θεράπειε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, λέγω δὴ, τοὺς πτωχοὺς· Ἐφ' ὅσον γὰρ, φησιν, ἐποιήσατε ἐν τούτῳ τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε (α). ἡ ἀσχολοῦ περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων αὐτοῦ, περὶ τὴν θεωρίαν τῶν δογμάτων αὐτοῦ· ἡ καὶ ἀμρότερον μετέρχου κατὰ τοὺς προσήκοντας καιροὺς.

Τὴν ἀγαθὴν δὲ μερίδα εἶπεν, οὐχ ὥς τῆς ἄλλης πονηρᾶς οὐσης, ἀλλ' ἀγαθὴν ἐνταῦθα, τὴν κρείττονα ὠνόμασεν. Ἐνδέχεται γὰρ δύο καλῶν, τὸ ἓν εἶναι κάλλιον. Καλὸν μὲν γὰρ τὸ φιλοξενεῖν· κάλλιον δὲ τὸ παρεδρεύειν θεῷ· τὸ μὲν γὰρ, σωματικόν· τὸ δὲ, πνευματικόν.

(α) Ματθ. κε', 40.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΗ'.

Περὶ προσευχῆς.

ΚΕΦ. ΧΙ, 1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ
τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο, εἶπέ τις τῶν
μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς
προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξε τοὺς
μαθητάς αὐτοῦ.

Οὗτος ὁ μαθητὴς ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα ἦν· τοὺς γὰρ δώδεκα
ἐδίδαξεν ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαίον. Ἰδὼν
γὰρ τὸν διδάσκαλον καινὴν πολιτείαν καὶ μετερχόμενον, καὶ
ὑποτιθέμενον, ἐζήτησε καὶ καινὴν προσευχὴν, τῇ πολιτείᾳ
κατάλληλον. Ὁ δὲ, ἦν ἐδίδαξε τοὺς δώδεκα, ταύτην καὶ νῦν
ἐκτίθεται.

- 2 Εἶπε δὲ αὐτοῖς· "Ὅταν προσεύχησθε, λέγετε·
ΠΑΤΕΡ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ
ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ
θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν
3 ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέ-
4 ραν· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· καὶ γὰρ
αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν· καὶ μὴ εἰς-
ενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ
τοῦ πονηροῦ.

Ἑρμηνεύθησαν ταῦτα πάντα κατὰ τὸ ρητὸν ἐν τῷ δηλωθέντι
πέμπτῳ κεφαλαίῳ. Εἰ δὲ καὶ λέξεις τινὲς ἐνταῦθα παραλλάτ-
τουσιν, ἀλλ' οὖν τὴν αὐτὴν καὶ αὗται σημασίαν φυλάττουσι,
καὶ εἰς τὴν ὁμοίαν ἐρμηνείαν συνάγονται. Διδάξας δὲ προσεύχε-
σθαι, δεῖξαι βούλεται, καὶ ὅτι ἡ ἐπιμονὴ τῆς προσευχῆς ἀνύει
τὸ σπουδαζόμενον, καὶ κέχρηται παραβολῇ παριστάσῃ τοῦτο.
Περιεργότερον δὲ αὕτη συμπέπλασται, ἵνα καὶ εἴη πιθανωτέρα.

- 5 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς. Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον,
καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου, καὶ εἴπη
6 αὐτῷ· Φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους· ἐπεὶ δὴ
φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με, καὶ οὐκ
ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ.

Χρῆσον, ἦτοι, δάνεισον.

- 7 Κακεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη· Μὴ μοι κόπους
πάρεχε· ἥδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδιά μου
μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀνα-
στὰς δοῦναί σοι.

Φασί τινες ἀναγωγικῶς, ὅτι νοεῖται φίλος μὲν, ὁ φιλόανθρω-
πος θεός· πορεύεται δὲ πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου, καὶ αἰτεῖ
τρεῖς ἄρτους, ὁ παρὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν αἰτῶν τρεῖς θεο-
λογίας, Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἵνα παραθῇ
αὐτὰς φίλῳ παραγενομένῳ πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀστάτου καὶ
καταπεπατημένου βίου, καὶ χρῆζοντι τοιαύτης τροφῆς. Καὶ
λοιπὸν ὁ θεὸς ἔσωθεν, ἡγουν, ἀφανῶς, ἀποκρίνεται, Μὴ ἐνόχλει
μοι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό· Μὴ μοι κόπους πάρεχε· νῦν ἡ θύρα
τῆς θεολογίας ἀποκέλεισται σοι, οὐπω καιρὸν ἔχοντι τηλι-
καύτης χάριτος,

Καὶ τὰ ἐξῆς δὲ τῆς παραβολῆς ἐπεχείρησαν μὲν τινες ἀνα-
γαγεῖν, οὐκ ἡδυνήθησαν δὲ ταῦτα προσαρμόσαι τῷ σκοπῷ
αὐτῆς. Διὸ παρῆκα τὴν τούτων ἀναγωγὴν, ὥς περιττήν, νοῶν,
ὅτι συνετέθησαν εἰς ἔμφασιν μόνον εὐλόγου παραιτήσεως. Ὁ
γὰρ μετὰ τῶν παίδων αὐτοῦ κοιμώμενος πατήρ, εὐλόγως
παραίτεται παρὰ καιρὸν ἀναστῆναι, ἵνα μὴ ἀφυπνίσῃ αὐτά.
Φαίνεται δὲ μοι καὶ πᾶσα ἡ προκειμένη παραβολὴ μηδὲν ἕτερον
ἐμφαίνειν, εἰ μὴ μόνον ἀναγκαιοτάτην αἴτησιν καὶ εὐλογωτά-
την παραίτησιν, ἵνα δόξῃ διὰ τὴν ἐπιμονὴν εἰσακουσθῆναι ὁ
αἰτῶν, καὶ πιθανὴ γένηται ἡ παραίνεσις.

8 Λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς, διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον· διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει.

Τοῦτό ἐστιν, οὗ χάριν ἡ παραβολὴ αὕτη γέγονεν. *Ἀναίδειαν* δὲ εἶπε, τὴν ἐπιμονὴν τῆς αἰτήσεως.

9 Κἀγὼ ὑμῖν λέγω· Αἰτεῖτε, καὶ δοθήτεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει· καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.

Ταῦτα ὁμοίως καὶ τοῖς δώδεκα ἐνετείλατο, καθὼς ἀνέγραψε Ματθαῖος ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν, ἄριστα παραδεδομένην.

11 Τίνα δὲ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσῃ αὐτῷ; εἰ καὶ ἰχθῦν, μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσῃ αὐτῷ; ἢ καὶ ἐὰν αἰτήσῃ ὠδόν, μὴ ἐπιδώσῃ αὐτῷ σκορπίον;

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἀκολούθως εὐρήσεις.

13 Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὑπάρχοντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατήρ, ὁ ἐξ οὐρανοῦ, δώσει πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;

Ὅμοίως καὶ περὶ τούτων. *Πονηροὺς* δὲ αὐτοὺς εἶπεν, οὐ μόνον διὰ τὴν ἐκεῖ ῥηθεῖσαν αἰτίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πονηρίας δεκτικὴν εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ'.

Περὶ τοῦ ἔχοντος δαιμόνιον κωφόν.

14 Καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον, καὶ αὐτὸ ἦν κωφόν·

Μήτε αὐτὸ λαλοῦν ἢ ἀκοῦον, μήτε τὸν ἄνθρωπον ἐὼν λαλεῖν

ἢ ἀκούειν, οὐκ ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐκ πονηρίας. Μένονται δὲ τούτου Ματθαῖος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ, ἐν ᾧ τὰ περὶ αὐτοῦ σαφῶς ἀπηγγέλθη.

14 Ἐγένετο δὲ τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

15 Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· Ἐν Βεελζεβούλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτων. Οἱ Φαρισαῖοι δὲ τοῦτο εἶπον, ὥς ὁ Ματθαῖος ιστόρησεν.

16 Ἄλλοι δὲ, πειράζοντες, σημεῖον παρ' αὐτοῦ ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ.

Οὐ νῦν μόνον, ἀλλὰ διαφόρως τοῦτο πεποιήκασιν, ὥς καὶ ἐν ἄλλοις κεφαλαίοις τοῦ κατὰ Ματθαῖον δεδήλωται.

Ζήτησον δὲ μᾶλλον ἐν τῷ τριακοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ πρὸς τῷ τέλει, τό· Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι, πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτὸν, σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδείξαι αὐτοῖς (α)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξηγήσιν αὐτοῦ, καὶ μαθήσῃ τὰς αἰτίας τῆς κακουργίας αὐτῶν.

17 Αὐτὸς δὲ, εἰδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα.

Τότε τῆς ὑπολήψεως τοῦ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια· καθ' ἑαυτοὺς γὰρ τοῦτο ἔλεγον, φοβούμενοι τὸν ὄχλον· καὶ τὸ τῆς πείρας τοῦ ἐπιζητουμένου σημείου. Καὶ νῦν μὲν περὶ τοῦ ἐνὸς ἀπολογεῖται, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ περὶ τοῦ ἑτέρου.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν (β).

Εἴρηται δὲ ἡμῖν πολλάκις, ὅτι οἱ εὐαγγελισταὶ ποτὲ μὲν

(α) Ματθ. 15', 1. (β) Ματθ. 18', 23.

καιροῦ καὶ τάξεως τῶν ῥηθέντων ἢ πραχθέντων φροντίζουσι· ποτὲ δὲ, μόνης ἀπαγγελίας.

17 Εἶπεν αὐτοῖς· Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα, ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον, πίπτει.

Καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον, διαμερισθεὶς δηλονότι. Ἐν τῷ ῥηθέντι δὲ εἰκοσῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων ἀκολουθῶς ἡρμηνεύθη.

8 Εἰ δὲ καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ;

Ομοίως καὶ περὶ τούτου.

18 Ὅτι λέγετε ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια.

Εμψαίνει αὐτοῖς καὶ ὁ ὑπολαμβάνοντες ἔλεγον καθ' ἑαυτοῦς περὶ αὐτοῦ.

19 Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; Διὰ τοῦτο κριταὶ ὑμῶν αὐτοὶ ἔσονται.

Ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ καθεξῆς καὶ περὶ τούτων διείληπται.

20 Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἐφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τούτου σαφέστατά τε καὶ ἀκριβέστατα.

21 Ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος φυλάσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

22 ἐπὰν δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτὸν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἶρει, ἐφ' ἧς ἐπεποιθεῖ, καὶ τὰ σκευῆα αὐτοῦ διαδίδωσιν.

Παραπλησίως καὶ περὶ τούτων τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο διαλαμβάνει, καὶ ῥάδιον ἀπὸ τῶν ἐκεῖ ῥηθέντων καὶ ταῦτα διαγνώσθῃναι.

23 Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ συν-
άγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων.

24 Ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώ-
που, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυ-
σιν· καὶ μὴ εὐρίσκον, λέγει· Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν

25 μου, ὅθεν ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σεσαρωμένον
καὶ κεκοσμημένον.

Ταῦτα ἔγραψε καὶ Ματθαῖος ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφα-
λαίῳ, καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐν ἐκείνῳ.

26 Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύ-
ματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ
ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου
χειρόνα τῶν πρώτων.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ'.

Περὶ τῆς ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπαρσάσεως φωνῆν.

27 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα, ἐπάρασά τις
γυνὴ φωνὴν ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπεν αὐτῷ· Μακαρία
ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας.

Ἐπάρασα, ἤγουν, ὑψώσασα. Σφόδρα γὰρ ἀποδεξαμένη τοὺς
λόγους αὐτοῦ, μεγαλοφώνως ἐμακάρισε τὴν γεννήσασαν αὐτὸν,
ὡς τοιοῦτου μητέρα γενέσθαι ἀξιωθείσαν.

28 Αὐτὸς δὲ εἶπε· Μενούνγε μακάριοι οἱ ἀκούοντες
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ φυλάσσοντες αὐτόν.

Μενούνγε, τουτέστιν, ἀληθῶς. Ζήτησον δὲ ἐν τῷ εἰκοστῷ

τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· Ὅστις γὰρ ἂν ποιή-
σῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτὸς μου καὶ
ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστὶ (α). καὶ ἀνάγνωθι τὴν
ὅλην τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ ἐξήγησιν. Φυλακὴ δὲ λόγου θεοῦ
ἐστίν, ἡ πλήρωσις αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ΄.

Περὶ τῶν αἰτούντων σημεῖον.

29 Τῶν δὲ ὀχλῶν ἐπαθροισομένων, ἤρξατο λέγειν· Ἡ
γενεὰ αὕτη πονηρὰ ἐστὶ· σημεῖον ἐπιζητεῖ·

Νῦν ἀπολογεῖται καὶ περὶ τοῦ ἐτέρου αὐτῶν διανοήματος, ὡς
προεῖρηται. Πονηρὰν δὲ ὠνόμασε τὴν γενεάν τῶν Φαρισαίων
καὶ Σαδδουκαίων, ὡς πειράζουσιν. Εἴρηται δὲ περὶ ταύτης καὶ
ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

29 Καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον
Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.

Εν ἐκείνῳ καὶ ταῦτα σαφῶς ἡρμηνεύθησαν.

30 Καθὼς γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς Νινευί-
ταις, οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ
γενεᾷ ταύτῃ.

Καθὼς ἐκεῖνος ἐγένετο σημεῖον παρὰ τοῖς Νινευίταις, τουτέστι,
παράδοξον ἄκουσμα, ὅτι ὑπερφυῶς ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους
ἐρρύσθη τριήμερος· οὕτω καὶ οὗτος γενήσεται σημεῖον παρὰ τῇ
γενεᾷ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων, ἥτοι παράδοξον ἄκουσμα, ὅτι
ὑπερφυῶς ἐκ τῆς κοιλίας τῆς γῆς ἀνέστη τριήμερος. Ἀλλὰ Νι-
νευίται μὲν καὶ ἐπίστευσαν τῷ τοιοῦτῳ ἀκούσματι, καὶ ἐπί-
σθησαν οἷς ἐκήρυττεν Ἰωνᾶς· οὗτοι δὲ καὶ ἠπίσταντο καὶ ἠπεί-

(α) Ματθ. ΙΒ΄, 50.

θησαν· διὸ καὶ ἐκεῖνοι κατακρινοῦσι τούτους, ὥς μετὰ μικρὸν δηλωθήσεται.

31 Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶντος· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Σολομῶντος ὧδε.

Ταῦτα καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ ἐξέθετο, καὶ ζήτησεν ἐκεῖ τὴν τούτων ἐξήγησιν.

32 Ἄνδρες Νινευὶ ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα Ματθαῖος ἀνέγραψε, πρὸ τῶν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ νότου, καὶ ἀνάγνωθι καὶ τὴν τούτων ἐρμηνείαν ἐκεῖ, κατὰ λόγον ἐξηγηθεῖσαν.

33 Οὐδεὶς δὲ λύχνον ἄψας, εἰς κρυπτὴν τίθησιν, οὐδὲ ὑπὸ τὸν μῶδιον, ἀλλὰ ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος βλέπωσιν.

Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἔνθα κεῖται τό· Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπ' αὐτῷ ὄρους κειμένη (α). Ἀπὸ γοῦν τῶν ρηθέντων ἐκεῖ καὶ ταῦτα σαφέστατά σοι γενήσονται. Κρυπτὴν δὲ νῦν λέγει, τὴν ἀπόκρυφον οἰκίαν.

34 Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· ὅταν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ᾖ, καὶ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινόν ἐστιν· ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν.

Τοῦτο τὸ νόημα καὶ ὁ Ματθαῖος ἐστόρησεν ἐν τῷ πέμπτῳ

(α) Ματθ. Ε', 14.

κεφαλαίῳ, καὶ ζήτησόν ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐπίλυσιν, ἀκριβῶς ἐκ-
τεθειμένην.

35 Σκόπει οὖν, μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοί, σκότος ἐστί.

Σκόπει, μὴ ὁ νοῦς, ὁ φωταγωγὸς τῆς ψυχῆς σου, σκοτισθῇ ὑπὸ
τῶν παθῶν.

36 Εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον τι
μέρος σκοτεινόν, ἔσται φωτεινόν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ
λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτίζη σε.

Ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ σῶμα παραδείγματος περὶ τῆς ψυχῆς δι-
δωσι νοεῖν, ἧς μᾶλλον αὐτῷ φροντίς. Ὡς περ γὰρ ἐπὶ τοῦ
σώματος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἐὰν αὕτη ὅλη φωτεινὴ εἴη,
μὴ ἔχουσα μηδὲν μέρος ἐσκοτισμένον πάθει, μήτε τὸ λογι-
στικόν, μήτε τὸ θυμικόν, μήτε τὸ ἐπιθυμητικόν, ἔσται φω-
τεινὴ ὅλη οὕτως, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ αὐτοῦ
φωτίζη σε, τουτέστι, λαμπροτάτη καὶ φαιδροτάτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ΄.

Περὶ τοῦ Φαρισαίου τοῦ καλέσαντος
τὸν Ἰησοῦν.

37 Ἐν δὲ τῷ λαλῆσαι, ἡρώτα αὐτὸν Φαρισαῖός τις,
ὅπως ἀριστήσῃ παρ' αὐτῷ.

Ἐν τῷ λαλῆσαι, τὰ ἡδη ρηθέντα. Ἡρώτα δὲ, ἀντὶ τοῦ, πα-
ρεκάλει, καθὼς πολλάκις ἡρμήνευται. Τοῦτο δὲ ἐποίει, δεικνύων
ἑαυτὸν ἀνώτερον τῶν ἄλλων Φαρισαίων, καὶ τῆς ἐκείνων βα-
σκανίας ἐλευθερον. Ὁ δὲ Χριστὸς πείθεται, βουλόμενος ἀπο-
χρήσασθαι τῇ τραπέζῃ πρὸς νοουθεσίαν τοῦ ἐστιάτορος.

38 Εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν. Ὁ δὲ Φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύ-

μασεν, ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου.

Ως ἦν ἔθος, οὐ μόνον Φαρισαίοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν Ἰουδαίοις. Φησὶ γὰρ ὁ Μάρκος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ (α)· ὅτι *Οἱ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ ρίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται* (1), *οὐκ ἐσθίουσιν*. Οὐδαμοῦ μὲν γὰρ αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνετείλατο τὸ τοιοῦτον βάπτισμα· παρέδωκαν δὲ τούτοις οἱ πρεσβύτεροι μετὰ καὶ ἄλλων ἐθῶν καὶ τοῦτο, δοκοῦντες ἀπολούεσθαι πᾶσαν προστριβεῖσαν αὐτοῖς ἐν τῇ ἀγορᾷ κηλὶδα.

39 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν· Νῦν ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε· τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας.

Ἀφορμῆς εὐλόγου δραξάμενος, ἐλέγχει τοὺς Φαρισαίους πάντας διὰ μέσου τοῦ ἐστιῶντος αὐτὸν, ὡς δοκοῦντας μὲν ὑπερέχειν τῶν ἄλλων Ἰουδαίων, ὄντας δὲ καὶ αὐτοὺς ἀσυνέτους. Ποτηρίων δὲ τηνικαῦτα καὶ πινάκων εἰσφερομένων, ἀπὸ τούτων προσφυῶς ἔλαβε τὸ παράδειγμα, διὰ τούτων αἰνιττόμενος ἕκαστον Φαρισαῖον. Καὶ ἔξωθεν μὲν αὐτοῦ λέγει, τὸ σῶμα, ὡς φαινόμενον· ἔσωθεν δὲ, τὴν ψυχὴν, ὡς κεκρυμμένην. Διασύρει γοῦν αὐτοὺς, ὡς τὸ μὲν σῶμα καθαίροντας, τὴν δὲ ψυχὴν ἐὼντας ἀκάθαρτον· τὸ γὰρ δηλωθὲν βάπτισμα τὸν σωματικὸν μόνον ρύπον ἀποσμήχειν δύναται. Εἶπε δὲ ταῦτα κατὰ τῶν Φαρισαίων καὶ ἐν τῷ πεντήκοστῳ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

40 Ἀφρονες! οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν, καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησε;

Ενὸς πλάστου ποίημα καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ. Διὰ τί οὖν

(α) Μαρκ. Ζ', 3. 4.—Ματθ. ΙΕ', 1. (1) Παρ' ἀμφοτέρω τοῖς χειρογράφοις γράφεται καὶ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου, ὅτι *ντίσωνται*, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. ΙΕ', 1. Μόνον ἐνταῦθα γράφεται, *ἐκπτίσωνται*, ὡς γράφεται κοινῶς παρὰ τῷ Μάρκῳ.

οὐχὶ καὶ ταύτην καθαρίζετε; Ἐν δὲ τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ φανερώτερον εἶρηκε· *Φαρισαῖε τυφλὲ!* καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρὸν (α). καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

41 Πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην· καὶ ἰδοὺ, πάντα καθαρά ὑμῖν ἐστίν.

Δείξας περιττὸν καὶ μάταιον τὸ εἰρημένον βάπτισμα, λοιπὸν χωρεῖ κατὰ τῆς φιλαργυρίας, ἥτις μάλιστα κτεκράτει τούτων, καὶ προτρέπειται δι' ἐλεημοσύνης καθάρσαι καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν, λέγων, ὅτι τὰ ἐνόντα, ἦγουν, τὰ ἐναποκείμενα (1) χρήματα, δότε πένησιν ἐλεημοσύνην, καὶ πάντα ὑμῶν καθαρσθήσονται, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴ.

Οἰκονομικώτατα δὲ τοῦτο εἶπεν, ἀπαλλάξαι τούτους τοῦ ἐπιπολάζοντος τέως πάθους βουλόμενος. Εἰώθασι γάρ οἱ εὐμήχανοι διδάσκαλοι ἐξαίρειν τὴν ἀρετὴν, ἐφ' ἣν προτρέπονται τοὺς ἀκρωμένους, ἄλλως τε καὶ τοῖς παντελῶς ἐσκοτισμένοις μέγα καὶ τὸ μικρὰ φωτισθῆναι.

42 Ἄλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ πῆγανον, καὶ πᾶν λάχανον· καὶ παρέρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κακεῖνα μὴ ἀφιέναι.

Ἐν τῷ προῤῥηθέντι πεντηκοστῷ ἔκτω κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐρρήθη.

43 Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

Καὶ ἐν τῷ πεντηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶρηκε περὶ αὐτῶν· ὅτι φιλοῦσι τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δελπτοις, καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς

(α) Ματθ. ΚΓ', 26. (1) τὰ ὑπάρχοντα ὑμῖν, Θεοφυλακτ. Σελ. 398. C.

ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς (α)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν τούτων ἑρμηνείαν.

44 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ περιπατοῦντες ἐπάνω, οὐκ οἶδασιν.

Ἐῖρηται καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ πεντηχοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα ἡρμηνεύθη τό· Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκορυσμένοις, καὶ τὰ ἐξῆς (β).

45 Ἀποκριθεὶς δέ τις τῶν νομικῶν, λέγει αὐτῷ· Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις.

Τοῖς ὁμοίοις καὶ αὐτὸς πάθεις ἐνεχόμενος, ἔγνω, ὅτι κατὰ πάγτων ταῦτα λέγει, τῶν τὰ ἴσα πλημμελούντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ'.

Περὶ τοῦ ταλανισμοῦ τῶν νομικῶν.

46 Ὁ δὲ εἶπε· Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαὶ, ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψαύετε τοῖς φορτίοις.

Ἐν τῷ πεντηχοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη, ἐνθα κεῖται τό· Δεσμεύουσι φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὄμους τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ ἐξῆς (γ)· καὶ ζήτησον ἐκὲν τὴν ἐξήγησιν. Χρήσιμος δὲ ὁ εὐκαιρος ἔλεγχος, κατασπῶν τὴν ματαίαν τῶν ἀλαζόνων ὀφρῦν.

47 Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προ-

(α) Ματθ. ΚΓ', 6. (β) Ματθ. ΚΓ', 27. (γ) Ματθ. ΚΓ', 4.

φητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.

- 48 Ἄρα μαρτυρεῖτε, καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν· ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα.

Φανερώτερον περὶ τούτων ὁ Ματθαῖος ἔγραψεν ἐν τῷ πεντηχοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐν ἐκείνῳ διασάφησιν, καὶ ἀπ' ἐκείνης εὐληπτα καὶ ταῦτά σοι γενήσονται.

- 49 Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ εἶπεν· Ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφῆτας, καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσι καὶ ἐκδιώξουσιν·

Σοφίαν τὴν ἑαυτοῦ λέγει, ἣ καὶ ἑαυτὸν ὀνομάζει σοφίαν τοῦ θεοῦ. Ἐν τῷ ῥηθέντι γὰρ κεφαλαίῳ φησὶν ὁ Ματθαῖος εἰπεῖν αὐτὸν, ὅτι· Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφῆτας, καὶ σοφοὺς, καὶ γραμματεῖς, καὶ τὰ ἐξῆς (α), ἐν ᾧ τὴν ἐξήγησιν εὐρήσεις ἀνελλιπῶς ἔχουσιν. Τύπῳ δὲ νῦν προφητείας χρησάμενος, προλέγει τὸ μέλλον.

- 50 Ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν, τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἀπὸ τῆς γενεᾶς

- 51 ταύτης· ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου, τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα κατὰ λόγον ἡρμηνεύθησαν.

- 51 Ναὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

- 52 Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε.

Ἐν τῷ τοιοῦτῳ πεντηχοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ ζήτησον τό· Οὐαὶ

(*) ΜΑΤΘ. ΚΓ', 34.

ἡμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων (α), ἐνθα σαφὴς τίθεται ἡ ἐξήγησις.

53 Λέγοντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα πρὸς αὐτοὺς, ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς ἐνέχειν, καὶ ἀποστοματίζειν αὐτόν·

Ενέχειν, ἤγουν, ἐγκοτεῖν, ὀργίζεσθαι. Τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων, ἐλέγχειν, γράφουσιν, εἴτουν, διαλέγεσθαι. Τὸ δὲ, ἀποστοματίζειν, δηλοῖ τὸ, ἀπαιτεῖν αὐτοσχεδίους καὶ ἀνεπισκέπτους ἀποκρίσεις ἐρωτημάτων δολερῶν.

53 Περὶ πλειόνων (1) ἐνεδρεύοντες αὐτόν,

Εν πολλοῖς προβλήμασιν ἐπιβουλεύοντες αὐτῷ. Εἴτα προσκεῖται καὶ ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης μηχανῆς.

54 Ζητοῦντες θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

Ωιοντο γὰρ τῷ αἰφνιδίῳ καὶ ἀπροόπτῳ περιτρέψαι πάντως αὐτόν· ἀλλὰ πανσόφως ἔλυε πάντα, καὶ εὐχερῶς ἀπεκρίνετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ'.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.

ΚΕΦ. XII, 1 Ἐν οἷς ἐπισυναχθεῖσιν τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· Πρῶτον προσ-

(α) Ματθ. ΚΓ', 14. (1) Παρά τισι μὲν χειρογράφοις στίζεται μετὰ τὸ, περὶ πλειόνων, οὕτω: καὶ ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων, ἐνεδρεύοντες αὐτόν, καί—· παρά τισι δὲ τίθεται ἡ σιγμὴ πρὸ τοῦ, περὶ πλειόνων, οὕτω:— αὐτόν, περὶ πλειόνων ἐνεδρεύοντες αὐτόν, ζητοῦντες—, καὶ οὕτως ἀνέγνωσε καὶ ἡρμήνευσε καὶ ὁ Εὐδύμιος.

έχετε έαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ἥτις
έστιν ὑπόκρισις.

Επει ἐν ὑποκρίσει καὶ νῦν ἡρώτων, φανερώς μὲν ζητοῦντες
μαθεῖν, κρυφίως δὲ ἐπιβουλεύοντες, ἐξασφαλίζεται τοὺς μα-
θητάς, φυλάττειν έαυτοὺς ἀπὸ τῆς ὑποκρίσεως αὐτῶν, καὶ μὴ
ἀπλῶς αὐτῇ περιπίπτειν. Παρήγγειλε δὲ αὐτοῖς περὶ τῆς
τοιαύτης ζύμης καὶ ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ
κατὰ Ματθαῖον.

[Μυριάδας (1) οἶμαι λέγειν, τὴν πολυπλήθειαν τοῦ ὄχλου.
Εἰώθαμεν γάρ μυρίους λέγειν, τοὺς πολλούς.]

2 Οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον έστιν, ὃ οὐκ ἀποκαλυ-
φθήσεται· καὶ κρυπτὸν, ὃ οὐ γνωσθήσεται.

Καὶ ταῦτα περὶ τῆς ὑποκρίσεως αὐτῶν εἶπε, διδάσκων, ὅτι
ἐλεγχθήσεται ἐν ἡμέρᾳ τῆς παγκοσμίου κρίσεως. Καὶ ἐπει πᾶν
διαγινώσκεται τότε, καὶ πρᾶξις, καὶ λόγος, καὶ νόημα, περιττῇ
νῦν καὶ ἄχρηστος ἡ ὑπόκρισις.

3 Ἄνθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε, ἐν τῷ φωτὶ
ἀκουσθήσεται· καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς ἐλαλήσατε ἐν
τοῖς ταμείοις, κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων.

Εσχημάτισται μὲν πρὸς τοὺς μαθητάς ὁ λόγος, εἴρηται δὲ
καὶ οὗτος περὶ ἐκείνων, ὅτι ἔσα καθ' έαυτοὺς ἐνθυμηθῶσιν, ἢ
καὶ πρὸς ἀλλήλους λάθρα κοινολογήσωνται, πάντα τότε δη-
μοσιευθήσονται παρὰ τοῦ πάντα γινώσκοντος θεοῦ. Φῶς γάρ
καὶ δώματα, τὴν δημοσίευσιν ὠνόμασε. Τὸ δὲ, ἀνθ' ὧν, ἀντὶ
τοῦ, διὰ τοῦτο, διότι οὐδὲν κρυβήσεται.

Ταῦτα δὲ καὶ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ
Ματθαῖον μετεχειρίσατο καθ' ἑτέραν ἔννοιαν.

4 Λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου· Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ
τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, καὶ μετὰ ταῦτα μὴ

5 ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι. Ὑποδείξω δὲ

(1) Ταῦτα περ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

ὑμῖν, τίνα φοβηθῆτε· φοβήθητε τὸν, μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι, ἐξουσίαν ἔχοντα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν· ναὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε.

Ὁ ἀπείρου ταπεινώσεως καὶ ἀγάπης! Φίλους καλεῖ τοὺς δούλους, εἰδώς, ὅτι φιλοῦσιν αὐτόν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, καὶ ἐν ὅλῃ ψυχῇ, καὶ ἐν ὅλῃ διανοίᾳ. Τὸ δὲ, *Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων* (1) τὸ σῶμα, καὶ τὰ ἐξῆς, εἶπε καὶ ἐν τῷ δηλωθέντι ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτων ἐξήγησιν. Ἐν διαφοροῖς γὰρ καιροῖς πολλάκις τὰ αὐτὰ παραινεῖ τοῖς ἀποστόλοις, ἐνημανθῆναι ταῦτα ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν βουλόμενος.

6. Οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται ἀσσαρίων δύο, καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλεησμένον ἐνώπιον τοῦ
7 θεοῦ; Ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν
πᾶσαι ἡρίθμηνται. Μὴ οὖν φοβεῖσθε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε.

Ομοίως εἶπε καὶ ταῦτα ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ (2)· πλὴν ἐκεῖ μὲν δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖσθαι εἶρκεν· ἐνταῦθα δὲ, πέντε στρουθία ἀσσαρίων δύο. Καὶ εἰκὸς, τότε μὲν, ἐτέρως· νῦν δὲ, ἐτέρως ταῦτα πωλεῖσθαι. Ἀνάγνωθι οὖν κακεῖ τὴν ἐξήγησιν.

8 Λέγω δὲ ὑμῖν· Πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμ-
προσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
ὁμολογήσῃ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ
9 θεοῦ. Ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων,
ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καθεξῆς εἶρκεν. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν, *Ἐνώπιον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρα-*

(1) ἀποκτενόντων, παρὰ τῷ Α.

(2) Ματθ. 1', 29.

τοῖς εἶπεν (α). ἐνταῦθα δὲ, Ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ. Ἔστι δὲ ἀδιάφορον. Τῷ πατρὶ γὰρ αὐτοῦ, καὶ αὐτῷ, καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι, οἱ ἄγγελοι παρίστανται κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως.

10 Καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται.

Ζήτησον ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ (β), καλῶς τε καὶ ἀνελλιπῶς ἔχουσαν.

11 Ὅταν δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε,

12 πῶς ἢ τί ἀπολογήσησθε, ἢ τί εἵπητε· τὸ γὰρ ἅγιον Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ἃ δεῖ εἰπεῖν.

Εἶπε ταῦτα καὶ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἢ τί λαλήσητε (γ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ΄.

Περὶ τοῦ θελήσαντος μερίσασθαι
τὴν οὐσίαν.

13 Εἶπε δέ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου· Διδάσκαλε, εἰπέ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρο-

14 νομίαν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνθρώπε, τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;

Πρῶως αὐτὸν, ὡς σμικρολόγον, ἀπεπέμψατο. Ἐρασιχρήματος

(α) Ματθ. 1', 32.—Παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ καμμένῳ τοῦ Ματθαίου γράφεται, ἐμπροσθεν. (β) Ματθ. 1Β', 32. (γ) Ματθ. 1', 19.

γὰρ ὢν καὶ φιλοκτῆμων, ἀφῆκε μὲν αἰτεῖν ἀναγκαῖόν τι τῇ ψυχῇ, καὶ χρήσιμον εἰς σωτηρίαν αὐτῆς, ἐζήτησε δὲ σωματικόν, πλείονα φροντίδα τοῦ σώματος παρὰ τὴν ψυχὴν ποιούμενος. Ἐμέμψατο οὖν τὴν αἴτησιν αὐτοῦ ὁ Χριστὸς, ἀποκριθεὶς, ὅτι οὐ χρημάτων μεριστῆς, ἀλλὰ βασιλείας οὐρανοῦ κληροδότης ἐλήλυθα.

15 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσετε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας·

Εὐκαίρου λαθόμενος ἀφορμῆς, διαμαρτύρεται πρὸς τοὺς μαθητάς, πλεονεξίαν λέγων τὸ, πλεόν ἔχειν τοῦ ἀρκοῦντος, ἥτοι τοῦ ἀναγκαίου.

15 Ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ.

Οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἀνθρώπῳ πλοῦτον ἡ ζωὴ αὐτοῦ (1) παραμένει ἐκ τῆς τοιαύτης περιουσίας αὐτοῦ. Παραρνεῖ τοίνυν φεύγειν τὴν πλεονεξίαν, διότι οὐκ ἐκ ταύτης προστίθεται μέτρον ζωῆς. Εἵτα ἐπιφέρει καὶ παραβολὴν, ἐμφαίνουσαν, ὅτι ἡ πλεονεξία μερίμνας μὲν καὶ λύπας προξενεῖ· ζωὴν δὲ προσθεῖναι οὐ δύναται. Καὶ λοιπὸν τὸ πλεονεκτεῖν, οὐ μόνον ἀνόνητον, ἀλλὰ καὶ βλαβερόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΣ'.

Περὶ οὗ εὐφόρησεν ἡ χώρα πλουσίῳ.

16 Εἶπε δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτούς, λέγων· Ἄνθρωπου τινὸς πλουσίῳ εὐφόρησεν ἡ χώρα.

Χώραν, τὰ γήδια λέγει.

(1) Αὐτῷ, ἀντὶ τοῦ, αὐτοῦ, ἀναγινώσκεται παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις καὶ ἐν τῇ κειμένῳ. Εὐκαίρως προστίθησιν ὁ Θεοφύλακτος Σελ. 347. C. « Ἐπεὶ δὲ γὰρ οἱ φιλόπλουτοι δοκοῦσιν, ὥς φιλόζωοι, περιέπειν τὸν πλοῦτον κ. τ. λ. »

17 Καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, λέγων· Τί ποιήσω; ὅτι οὐκ ἔχω, ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου.

Βυθόμενος μὲν πάντας τοὺς καρπούς ἔχειν, διὰ πλεονεξίαν, μὴ δυνάμενος δὲ, διὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἐξαπορεῖται καὶ στενοχωρεῖται, ὡς ἄγαν πένης, ὁ ἄγαν πλούσιος. Οἶδε γὰρ στενοχωρεῖν, οὐχ ἡ πενία μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦτος· ἡ μὲν, τῇ ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων· ὁ δὲ, τῷ πόρῳ τῶν περιττῶν, ὅταν μὴ λόγον ἔχῃσι κυβερνήτιν.

Καὶ βλέπε μοι βαθεῖαν ἄνοιαν! Δέον γὰρ κενῶσαι τοὺς παλαιούς καρπούς εἰς γαστέρας πενήτων, ἢ καὶ τῶν νεωστὶ γεωργουμένων ἀπόμοιραν τοῖς πτωχοῖς δωρήσασθαι, καὶ οὕτω ποιῆσαι μὲν καὶ εὐρυχωρίαν, εὐχαριστῆσαι δὲ καὶ τῷ δωρησαμένῳ τὴν εὐφωρίαν Θεῷ, τοῦτο μὲν οὐκ ἐνενόησε, σκοτισθεὶς ὑπὸ τῆς πλεονεξίας· ἕτερον δὲ τρόπον ἐνθυμεῖται ταύτης ἐπάξιον.

18 Καὶ εἶπε· Τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω· καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γεννήματά μου, καὶ τὰ ἀγαθὰ μου.

Ἀφρονι συμβούλῳ ἑαυτῷ χρησάμενος, ἐσκέψατο πάντα ὑποδέξασθαι μόνος, ἵνα πάντας ἀποστερήσῃ τῆς ἀπ' αὐτῶν ὠφελείας, οὐ συνορῶν, ὅτι οὐ δι' αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐνδεεῖς ἡ χώρα αὐτοῦ εὐφόρησε· καὶ οὐχ ἵνα κερδαίνῃ τοὺς καρπούς, ἀλλ' ἵνα οἰκονομῇ τούτους, καὶ διανέμῃ καὶ τοῖς πένησιν. Εἰ γὰρ δι' αὐτὸν μόνον εὐφόρησε, μόνον ἀνέφουσε τὰ ἀρκοῦντα τούτῳ (1).

19 Καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.

Ω πλούσιε! ἔχεις μὲν πολλὰ ἀγαθὰ· πόθεν δὲ γινώσκεις,

(1) Εὐφρῶς περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ Θεοφύλακτος Σελ. 408. Α. «Ὁ δὲ οὕτως ἦν ἄκαρπος, περὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν, ὥστε πρὶν ἢ λαβεῖν, συνεῖχεν.»

ὅτι ἀπόκεινται εἰς ἔτη πολλά; Αὐτοί τε γὰρ οἱ καρποί, καὶ σὺ μετὰ τούτων, εὐφραρτοί ἐστε καὶ πρόσκαιροι· διὸ καὶ εἰκότως ἄφρων ἐκλήθης.

20 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ θεός· Ἄφρων! ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ·

Εἶπεν αὐτῷ ταῦτα, διὰ τοῦ συνειδότες. Τότε γὰρ τὸ συνειδός, αἰσθόμενον τοῦ θανάτου, τοιαῦτα διαλέγεται. Καὶ ὅρα, πῶς οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τιρὶ ἡ ζωὴ αὐτῷ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ (α), καὶ πῶς τὰ περιττά, μεριμνῶν μὲν αὐτῷ προεξένησαν, ὡς εἴρηται· ζῶν δὲ προσθεῖναι οὐκ ἠδυνήθησαν.

20 Ἄ δὲ ἡτοίμασας, τίνοι ἔσται;

Οὐ μόνον γὰρ, ἃ ἐθησαύρισας, σοὶ οὐκ ἔσται, σὰ οὐ γενήσεται· ἀλλ' οὐδὲ δηλόν σοι, τίνος ἔσαι ταῦτα, εἴτε κληρονόμου, εἴτε ξένου, εἴτε φίλου, εἴτε ἐχθροῦ, ὃ καὶ αὐτὸ προσθήκη λύπης ἐστίν.

21 Οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν.

Ο θησαυρῷ πεποιθώς, καὶ μὴ εἰς θεὸν θαρρῶν, ὁ ταμειεύμενος ἑαυτῷ τὰ πρόσκαιρα, καὶ μὴ κατὰ θεὸν πλουτῶν· κατὰ θεὸν δὲ πλοῦτος, ἡ κτήσις τῶν ἀρετῶν.

22 Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ· Διὰ τοῦτο ὑμῖν λέγω, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε·

23 μηδὲ τῷ σώματι, τί ἐνδύσῃσθε. Ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος.

Εἶπε ταῦτα καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε ἢ τί πλῆτε· μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσῃσθε, καὶ τὰ ἐξῆς (6).

24 Κατανοήσατε τοὺς κόρακας, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν· οἷς οὐκ ἐστι ταμεῖον, οὐδὲ ἀποθήκη·

(α) Λουκ. ΙΒ', 15.

(6) Ματθ. Γ', 25.

καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς· πόσω μᾶλλον ὑμεῖς δια-
φέρετε τῶν πετεινῶν;

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

25 Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ

26 τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἓνα; Εἰ οὖν οὔτε ἐλά-
χιστον δύνασθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε;

Εκεῖ καὶ περὶ τούτου εἴρηται. Ἐλάχιστον δὲ λέγει, τὴν πη-
χυαίαν προσθήκην τῆς ἡλικίας.

27 Κατανοήσατε τὰ κρίνα, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ
νήθει· λέγω δὲ ὑμῖν, οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δό-

28 ξῇ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. Εἰ δὲ τὸν
χόρτον ἐν τῷ ἄγρῳ σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς
κλίβανον βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι,
πόσω μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

Καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ διελάβομεν.

29 Καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε, τί φάγητε, ἢ τί πίητε· καὶ

30 μὴ μετεωρίζεσθε. Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ
κόσμου ἐπιζητεῖ· ὑμῶν δὲ ὁ πατήρ εἶδεν, ὅτι χρή-

31 ζετε τούτων. Πλὴν ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ
θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.

Ετι καὶ περὶ τούτων, καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν τῶν εἰρημένων
πάντων ἐξήγησιν, ἀκριβῶς ἐκτεθειμένην.

Μετεωρισμὸν δὲ νόει μοι νῦν, τὸν περισπασμὸν, τὸν ἀπὸ
τῶν οὐρανίων ἐπὶ τὰ γῆϊνα.

[¹Η (1) τὴν ὑψηλοφροσύνην.]

32 Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον·

Αποστήσας τῆς σωματικῆς μερίμνης, κελεύει, μὴ φοβεῖσθαι

(1) Τὰ παρεντεθειμένα παρὰ μὲν τῷ Β, ἀναγινώσκονται ἐν τῷ κειμένῳ, παρὰ
δὲ τῷ Α, ἐν τῷ περιελιδίῳ.

τὴν ἑνδεῖαν τῆς σωματικῆς χρείας. Μικρὸν δὲ ποιμνιον λέγει, τὸ σύστημα τῶν πιστῶν, ὅσον πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀγγελικῆς πληθύος· ἐν τῇ παραβολῇ γὰρ, τοὺς μὲν ἀγγέλους, ἑννενηκονταενέα πρόβατα εἶπε· τοὺς δὲ πιστοὺς, ἓν.

Ἡ καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ πλήθους τῶν ἀπίστων.

Ἡ καὶ διὰ τὴν ἐκούσιον ταπείνωσιν τοῦ τοιοῦτου ποιμνίου. Εἵτα προστίθῃσι καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ φοβεῖσθαι.

32 Ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν.

Εἰ δὲ τὴν οὕτω μεγάλην καὶ ἐξαίρετον ἀπόλαυσιν δίδωσι, δώσει πάντως καὶ τὰ ἀναγκαῖα καὶ ζωαρκῇ.

33 Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην.

Αὕτη ἡ ἐντολὴ πρὸς τοὺς ἔχοντας (1) ἀποτέταται.

33 Ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐγγίζει, οὐδὲ σὴς διαφθείρει.

Βαλάντιον μὲν ἐστίν, ὁ θησαυρός· μὴ παλαιούμενον δὲ, τὸ ἀνέκλειπτον· διὸ καὶ ἐφερμηνευτικός ἐστίν ὁ δεύτερος λόγος. Ἀνάγκηθι δὲ καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ ἐξῆς (α), ἔνθα καὶ περὶ τῶν ἐξῆς εὐρήσεις.

34 Ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρός ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἔσται.

Ἀκολούθως ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

35 Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι·

Διὰ μὲν τοῦ κελεύειν περιεζῶσθαι, τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν

(1) τοὺς πλουσίους. (α) Ματθ. 5', 19.

ὑποτίθεται· διὰ δὲ τοῦ ἐπιτάττειν *λυχνᾶν*, τὴν θεωρητικὴν. Εἰδῶθαι γὰρ καὶ οἱ ἐργαζόμενοι, τὰς ὁσφύας περιζῶσθαι, καὶ οἱ νήφοντες, λύχνους καίειν, οἱ μὲν, ἵνα εὐσταλῶς πράττωσιν· οἱ δὲ, ἵνα θεωροῦντες διάγωσι.

Καὶ ἐτέρως δέ· ἡ μὲν τῶν ὁσφύων περιζώσις, τὴν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ περιδέσμευσιν διακελεύεται· ἐν ταῖς ὁσφύσι γὰρ κεῖται τὸ ἐπιθυμητικόν· ἡ δὲ τῶν λύχνων καῦσις, εἴτουν, ἀνάκτασις καὶ ἀναψις, τὴν λαμπρότητα τοῦ τε ἐνδιαθέτου λόγου καὶ τοῦ προφορικοῦ διατάττεται. Χρὴ γὰρ τούτους αἰεὶ λάμπειν καὶ φωτίζειν, τὸν μὲν ἡμᾶς· τὸν δὲ, τοὺς ὑφ' ἡμῶν διδασκομένους.

36 Καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων·

Διὰ παραβολῆς ἐνέφηεν ἐτοιμάζεσθαι πρὸς ἀπάντησιν αὐτοῦ, πάντα καλῶς διατεθειμένους καὶ ἀναμένοντας αὐτὸν, μέλλοντα πάλιν ἔξειν ἐξ οὐρανοῦ. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀνάλυσιν μὲν ὠνόμασε, τὴν μετὰ τὸ ἀναβῆναι χρονίαν αὐτοῦ κἀθοδον· γάμους δὲ, τὴν ἀνω εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν.

36 Ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ.

Τούτέστιν, ἵνα αἰσθόμενοι τῆς παρουσίας αὐτοῦ, προθύμως καὶ μετὰ χαρᾶς ἀπαντήσωσιν, οὐδέν τι πονηρὸν συνειδότες ἑαυτοῖς. Περιχίτρω γὰρ οὐ περιεργαστέον τὴν παραβολήν.

37 Μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος εὕρήσει γρηγοροῦντας·

Γρηγοροῦντας ἔτι, διὰ τὸ ἐν ἐγρηγόρει ἀποθανεῖν αὐτούς. Ἀρετὴ γὰρ τῆς ψυχῆς οὕσα ἡ ἐγρηγόρις, συμπαράμενει αὐτῇ.

Τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς ἐλεύσεως καὶ κρούσεως ἐνόησαν, ὅτι ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἐπιδημεῖ ταῖς τελευταῖς τῶν δικαίων, καὶ οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν.

Καὶ τοῦτο βεβαιούσιν, ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν τὸν θεὸν τῷ πλουσίῳ·
"Αφρον! ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ (α).

Ἄλλοι δὲ τὸ τοιοῦτον νόημα δεχόμενοι, φασὶν ἐπιδοτρίαν
 Χριστοῦ, τὸν λόγον αὐτοῦ, τὸν μετακαλούμενον τηλικαῦτα
 τοὺς μὲν δικαίους εἰς χαρὰν, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς, εἰς λύπην.

37 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι περιζώσεται, καὶ ἀνακλινεῖ
 αὐτοὺς, καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς.

Περιζώσεται, τῇ δικαιοσύνῃ τῆς ἀνταποδόσεως, καὶ ἀνα-
 κλινεῖ αὐτοὺς, εἰς ἀνάπαυσιν αἰώνιον, ὡς δι' αὐτὸν κεκοπι-
 ακότας, καὶ διακονήσει αὐτοῖς διανομὴν τῶν ἀξίων ἀμοιβῶν.

38 Καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ
 φυλακῇ ἔλθῃ, καὶ εὖρη οὕτω, μακάριοί εἰσιν οἱ
 δοῦλοι ἐκεῖνοι.

Ἐπειδὴ νυκτὶ ἔοικεν ὁ παρὼν βίος, διὰ τὴν κατακεχυμένην
 αὐτῷ ζόφωσιν καὶ πλάνην ἀπὸ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν παθῶν,
 εἰκότως εἰς διαφόρους φυλακὰς αὐτὸν διαιρεῖ. Οἱ παλαιοὶ γὰρ
 νυκτοφυλάκας εἰς τρεῖς φυλακὰς τὴν νύκτα διεῖλον, τινὲς δὲ,
 εἰς τέσσαρας. Καὶ πρώτην μὲν φυλακὴν λέγει, τὴν κατὰστα-
 σιν τῶν τελειοτέρων εἰς ἀρετὴν· δευτέραν δὲ, τὴν τῶν μέσων·
 τρίτην δὲ, τὴν τῶν τελευταίων, οἳ σύμπαντες, εἰ εὖρεθῶσιν
 οὕτως, ὡς φυλακῶν εἶπεν, ἤγουν, ἔτοιμοι κατὰ τὸν τοῦ θα-
 νάτου κκῆρὸν, μακάριοι πάντως, ὡς τῆς μακαρίας ζωῆς μεθέ-
 ζοντες ἀναλόγως.

39 Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι, εἰ ἦδαι ὁ οἰκοδεσπότης,
 ποία ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν, καὶ
 οὐκ ἂν ἀφῆκε διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶπεν·
 Ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι, εἰ ἦδαι ὁ οἰκοδεσπότης, ποία

(α) Λουκ. 1β', 20.

φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἄν, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν ἐκεῖ.

40 Καὶ ὑμεῖς οὖν γίνεσθε ἑτοιμοὶ· ὅτι, ἥ ὥρα οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

Εκεῖ καὶ ταῦτα εἴρηται, καὶ ἡρμηνεύται.

41 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος· Κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγεις, ἥ καὶ πρὸς πάντας;

42 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον;

Εἰδὼς ὁ Πέτρος, ὅτι αἱ μὲν τῶν παραβολῶν τε καὶ ἐντολῶν ἰδίᾳ τοῖς ἐξειλεγμένοις μαθηταῖς ἀρμόζουσιν, αἱ δὲ, κοινῇ πᾶσι τοῖς πιστοῖς, εἰκότως ἐρωτᾷ περὶ τῆς παραβολῆς, δηλαδὴ, τῆς λεγούσης, Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὁσφύες περιεζωσμέναι, καὶ τὰ ἐξῆς. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπιζητήσας τὸν πιστὸν καὶ φρόνιμον οἰκονόμον (1), εἶτα μακαρίσας αὐτόν, ἔδειξεν, ὅτι περὶ αὐτῶν εἶπε τὴν παραβολήν. Αὐτοὶ γὰρ ἔμελλον οἰκονόμοι γενέσθαι τῶν πιστῶν, διδόντες αὐτοῖς ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον τῆς διδασκαλίας.

Ἀνάγνωθι δὲ καὶ ἐν τῇ πεντηχοστῇ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος (6), καὶ πάντων τούτων εὐρήσεις ἐκεῖ τὴν ἑρμηνείαν.

43 Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἔλθων ὁ κύριος
44 αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως. Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

Εκεῖ καὶ ταῦτα διεσαφηνίσθησαν.

(α) Μαθ. ΚΔ', 43. (1) οἰκοδεσπότην, παρὰ τῷ Β. (6) Μαθ. ΚΔ', 45.

- 45 Ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ·
Χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι· καὶ ἄρξῃται τύ-
πτειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ
46 πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι· ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου
ἐκεῖνου ἐν ἡμέρᾳ, ἣ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ, ἣ οὐ
γινώσκει· καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέρος
αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.

Ἀκολουθῶς ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα ἐρρήθη, καὶ
ἡρμηνεύθη.

- 47 Ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ γνούς τὸ θέλημα τοῦ κυ-
ρίου ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἐτοιμάσας, μηδὲ ποιήσας πρὸς
τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλὰς.

Περὶ τῶν μελλόντων ποιμαίνειν ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος, ἐκφοβῶν
τοὺς εἰδότας μὲν πᾶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, μὴ ἐτοιμάζοντας
δὲ, τουτέστι, μὴ ποιούντας πρὸς ἀρέσκειαν αὐτοῦ, καὶ διαμαρ-
τυρόμενος, ὅτι δαρήσονται πολλὰς, πληγὰς δηλονότι, του-
τέστι, κολασθήσονται χαλεπῶς, διότι εἰδότες κατεφρόνησαν.

- 48 Ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρή-
σεται ὀλίγας.

Καὶ μὴν ἡγνῶει τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως
δαρήσεται καὶ οὗτος· διότι δυνάμενος γινῶναι, οὐκ ἔγνω,
πλὴν οὐ τοσοῦτον· ἐκεῖνος μὲν γὰρ κατεφρόνησεν· οὗτος δὲ ἐρ-
ραθύμησε· χαλεπωτέρα δὲ ῥαθυμία· ἢ καταφρόνησις. Δηλοῖ
δὲ τὸν πιστὸν, τὸν ἀγνοοῦντα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, διὰ ἀμα-
θίαν· οἱ γὰρ ἄπιστοι, οὐκ ἐκ ῥαθυμίας ἀγνοοῦσι τὸ θέλημα τοῦ
θεοῦ, ἀλλ' ἐξ αὐθαρέτου πλάνης, καὶ ἀμεταμελήτου κακίας.

- 48 Παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ·

Καὶ τοῦτο περὶ τῶν ποιμαίνοντων. Τούτοις γὰρ δίδεται πολὺ
χάρισμα συνέσεως τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ, πρὸς ὠφέλειαν

τῶν ποιμαινομένων. Διό καί, ὡς πολλὰ τάλαντα λαβόντες, πολλὰ κέρδη ἀπαιτηθήσονται. Ὅτι δὲ χάρισμα δίδεται τοῖς ποιμαίνουσι, φησὶ καὶ ὁ Παῦλος, γράφων πρὸς Τιμόθεον· *Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου (α).*

48 Καὶ ὃ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.

Παραδειγματικὸς μὲν ὁ λόγος· ἔστι δὲ καὶ οὗτος περὶ τῶν τοιούτων· ὥσπερ γάρ, ὃ παρέθεντό τινες πολὺ κεφάλαιον εἰς ἐμπορίαν, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν, διὰ τὸ ἐξ ἐμπορίας κέρδος· οὕτω καὶ ὁ θεός, ὃ παρέθετο πολὺ χάρισμα, περισσότερον ἀπαιτήσει αὐτόν. Χρεωστεῖ γάρ, οὐ μόνον τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ λαοῦ.

49 Πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν·

Πῦρ λέγει νῦν, τὴν εἰς αὐτόν ἀγάπην καὶ πίστιν, ἐμφαίνων τὸ σφοδρὸν αὐτῆς καὶ δραστήριον, ἣν ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον μάχαιραν ὠνόμασε, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· *Μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν. Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν (β).*

49 Καὶ τί θέλω, εἰ ἤδη ἀνήφθη;

Καὶ τί πλεῖον θέλω, εἰ ἀνὴφθη; τί πλεῖον ἀναμένω ἐν τῷ κόσμῳ; Ταῦτα δὲ λέγων, ἐδήλου, ὅτι ἤδη ἀνήφθη ἐν τοῖς μαθηταῖς, καὶ ἀναφθὲν οὐκ ἔτι σβεσθήσεται, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπιδραμεῖται τὴν οἰκουμένην, καὶ ὅτι λοιπὸν αὐτὸς μεταβήσεται ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς.

50 Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι·

Φανερώτερον προαγορεύει περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὅτι βά-

(α) Α' Τιμ. Δ', 14.

(β) Ματθ. Ι', 34.

πτισμα μέλλω βαπτισθῆναι, τὸ δι' αἵματος· βάπτισμα, τὴν σφαγὴν αὐτοῦ καλέσας, ὡς καθάρισον ἡμῶν.

50 Καὶ πῶς συνέχομαι, ἕως οὗ τελεσθῇ;

Καὶ ὥσανει ἀγωνιῶ, διὰ τὴν βραδύτητα. Ἐνέφηνε δὲ, ὅτι ἐπείγεται σφαγῆναι ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐκουσίως ἐπιδίδωσιν ἑαυτόν.

51 Δοκεῖτε, ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῇ; Οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἡ διαμερισμός.

Καθὼς εἰρήκαμεν ἀνωτέρω, ζήτησον ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· *Μὴ νομίσητε, ὅτι ἤλθοι βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν. Οὐκ ἤλθοι βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν (α).*

52 Ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ ἐνὶ διαμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυσί, καὶ δύο ἐπὶ τρισί.

Ταῦτα τὴν καθ' ἱστορίαν ἐξήγησιν οὐκ ἐπιδεχόμενα, κατὰ ἀναγωγὴν μόνον ἐρμηνευτέον. Ἔστι γὰρ οἶκος μὲν εἷς, ἡ τοῦ πιστοῦ ψυχὴ· πέντε δὲ, αἱ ἐν αὐτῇ πέντε δυνάμεις, νοῦς, διάνοια, δόξα, φαντασία, καὶ αἰσθήσεις, αἵτινες πρὸ μὲν τοῦ λόγου τῆς πίστεως ἦνωντο, τουτέστιν, ὁμοφώνουν εἰς φιληδονίαν· μετὰ δὲ τὸ ἐπιδημῆσαι τοῦτον αὐταῖς, διαμερισθήσονται· αἱ τρεῖς μὲν αἱ λογικαί, ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια καὶ ἡ δόξα, κατὰ τῶν δύο ἀλόγων, τῆς τε φαντασίας καὶ τῆς αἰσθήσεως, μὴ συμφωνοῦσαι ταύταις εἰς ἐμπάθειαν· αἱ δύο δὲ αὗται ἄλογοι, κατὰ τῶν τριῶν ἐκείνων τῶν λογικῶν, μὴ συνάδουσαι ἐκείναις εἰς ἀπάθειαν, ἕως ἂν ὁ λόγος νικήσῃ τὴν ἀλογίαν.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον. Ἐπεὶ περ ὁ ἄνθρωπος πέντε μὲν ἔχει δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τὰς προειρημένας· πέντε δὲ αἰσθήσεις τοῦ σώματος, ὄρασιν, ἀκοήν, ὄσφρησιν, γεῦσιν, καὶ ἀφήν, οἶκος μὲν ἂν εἴη ὁ ἄνθρωπος· ἔσονται δὲ πέντε ἐν αὐτῷ διαμεμερισμένοι, ἡρουν, αἱ τρεῖς μὲν λογικαὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, νοῦς,

(ε) Ματθ. ι', 34.

διάνοια, καὶ δόξα, κατὰ τῶν ἐπιλοίπων δύο, φαντασίαις καὶ αἰσθήσεως· αἱ δύο δὲ τιμιώταται αἰσθήσεις τοῦ σώματος, ὁρααῖς καὶ ἀκοή, κατὰ τῶν λοιπῶν τριῶν, ὁσφρήσεως, γεύσεως καὶ ἀφῆς, διαμαχόμεναι ταύταις καὶ ὑποτάξαι φιλονεικοῦσαι.

[Πῶς (1) πέντε εἰπὼν, ἐξ ἐπιφέρει; τρεῖς γὰρ ἐπάγει συζυγίας. Οὐ τὴν προτεθεῖσαν πεντάδα εἰς ἐξάδα ἀπλοῦ· ἀλλὰ διὰ μὲν τῆς πεντάδος, μυστικόν τι δηλοῦ· τὴν ἐξάδα δὲ, παραδείγματος ἕνεκεν παραλαμβάνει. Τί οὖν τὸ διὰ τῆς πεντάδος δηλούμενον (2); Τὸ μετὰ τὴν πίστιν δυσκατάλλακτον καὶ ἀσυμβίβαστον τῶν κατὰ συγγένειαν καὶ σχέσιν πρὸ τῆς πίστεως ἡνωμένων.

Ὡςπερ γὰρ ἐπὶ πέντε τινῶν, ἤγουν, δύο μὲν ἀνθρώπων, τριῶν δὲ πραγμάτων· ἢ τριῶν μὲν ἀνθρώπων, δύο δὲ πραγμάτων· χαλεπή τις καὶ ἀδύνατος ἡ καταλλαγή, ὅταν οἱ δύο ἄνθρωποι περὶ τῶν τριῶν πραγμάτων στασιάζωσιν, ἢ τοῦναντίον οἱ τρεῖς περὶ τῶν δύο· ἀνάγκη γὰρ πάντως, ἢ τὸ ἐν τῶν τριῶν πραγμάτων τοῖς δυσὶν ἀνθρώποις ἐπιμερισθῆναι, ἢ τὰ δύο πράγματα εἰς τρία τμηθῆναι· μηδενὸς αὐτῶν ἐπιδεχόμενου τυχὸν διαίρεσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ συγγένειαν καὶ σχέσιν ἡνωμένων, στασιάζόντων κατὰ τὴν πίστιν, καὶ διαιρουμένων καὶ ἀσυμβιχτούντων. "Ἐσοῦνται, φησι, δύο ἐπὶ τρισὶ, τουτέστιν, ὡς δύο ἄνθρωποι ἐπὶ τρισὶ πράγμασι στασιάζοντες, καὶ ὡς τρεῖς ἄνθρωποι πάλιν ἐπὶ δυσὶ πράγμασιν.

Εἶτα τίθησι καὶ παραδείγματα συγγενειῶν καὶ σχέσεων, τῶν γνησιωτάτων μὲν καὶ οἰκισιωτάτων ἀλλήλοις, διαιρουμένων δὲ τῇ τμητικωτάτῃ μαχαίρᾳ τῆς κατὰ τὸ κήρυγμα πίστεως, ὧν αἱ μὲν δύο συζυγίαι, καθ' αἷμα, ἡ δὲ τρίτη, ἐξ ἀγχιστείας.

ΕΤΕΡΩΣ Εἰς τὸ αὐτό. Δύο σχέσεις ἐπὶ τρισὶ συζυγίαις προσώπων, καὶ τρεῖς αὖ συζυγίαι προσώπων ἐπὶ δυσὶ σχέσεσι.

(1) Τὰ ἐνταῦθα παρενθετιμῆνα ἀναγινώσκονται παρ' ἀμφοτέρωι τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ· ἀναφέρονται δὲ εἰς τὸν στίχ. 53. (2) παραδεδεγμένον, παρὰ τῷ B.

Διπλῇ μὲν γὰρ ἡ σχέσις τῶν πρὸς τι, ἀπὸ τε πατρὸς πρὸς υἱὸν, καὶ ἀφ' υἱοῦ πρὸς πατέρα. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. Τριπλαῖ δὲ ἐνταῦθα αἱ συζυγίαι τῶν προκειμένων προσώπων, πατὴρ καὶ υἱός, μήτηρ καὶ θυγάτηρ, πενθερά καὶ νύμφη. Τὸ δὲ, ἐπὶ τρισὶ, καὶ, ἐπὶ δυσὶν, ἀντὶ τοῦ, κατὰ τῶν τριῶν, καὶ κατὰ τῶν δύο, πρὸς διάζευξιν καὶ ἀπαλλοτριώσιν.]

53 Διαμερισθῆσεται πατὴρ ἐφ' υἱῷ, καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί· μήτηρ ἐπὶ θυγατρὶ, καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητρί· πενθερά ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς, καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθεράν αὐτῆς.

Ταῦτα τοῖς προῤῥηθεῖσιν οὐ συναπτόεν, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρας ἀρχῆς ἀναγινώσκοντες, καὶ καθ' ἱστορίαν ἐρμηνευτόν, δηλοῦντα τὸν διαμερισμὸν τῶν πιστῶν καὶ τῶν ἀπίστων, ὅτι καὶ αἱ γνησιώταται σχέσεις τοῦ γένους διαιρεθήσονται. Ζήτησον δὲ ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ "Ἠλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς (α), πᾶν τοῖς παροῦσι ῥητοῖς ἀρμόζουσιν.

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, πατὴρ μὲν ἂν εἴη ὁ νοῦς· υἱὸς δὲ αὐτοῦ, ὁ πονηρὸς λογισμὸς, καθ' οὗ στασιάζει, ἀρνούμενος αὐτόν, ὡς βλαβερόν. Μήτηρ δὲ εἴη ἡ καρδία· θυγάτηρ δὲ αὐτῆς, ἡ πονηρὰ ἐνθύμησις, καθ' ἧς καὶ αὐτὴ στασιάζει, καὶ ἀπορραγίσκεται ταύτης. Πενθερά δὲ ἂν εἴη, ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων· νύμφη δὲ αὐτῆς, ἡ ἐκκλησία τῶν χριστιανῶν, ὡς νυμφευθεῖσα τῷ Χριστῷ, ὅς ἦν υἱὸς τῆς δηλωθείσης συναγωγῆς, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἐξ αὐτῆς γὰρ ἐβλάστησεν.

54 Ἐλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις· Ὅταν ἴδῃτε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε· Ὁμβρός
55 ἔρχεται· καὶ γίνεται οὕτω. Καὶ ὅταν νότον πνέοντα,
56 λέγετε· Ὅτι καύσων ἔσται· καὶ γίνεται. Ὑποκρι-

(α) Ματθ. 1', 25.

ταί! τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἶδατε
δοκιμάζειν· τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον πῶς οὐ δοκιμάζετε;

Πρόσωπον τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἡ ἐπιφάνεια ταύτης
κακείνου. Δέγει τοίνυν, ὅτι ὑποκρινόμενοι πρόγνωσιν, τὴν ἐπι-
φάνειαν τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἶδατε διακρίναι, καὶ ἐκ
παρατηρήσεως αὐτῆς προλέγειν τὸ μέλλον· τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον,
τὸν τῆς ἐμῆς παρουσίας δηλονότι, πῶς οὐ διακρίνετε, ἐκ πα-
ρατηρήσεως τῶν νομικῶν βίβλων καὶ προφητικῶν, ἐν αἷς
κεῖνται σημεῖα τούτου καὶ σύμβολα, ἀφ' ὧν εὐχερῶς οὗτος (1)
διαγινώσκεται τοῖς προσέχουσι; Πρὸς τοὺς γραμματεῖς δὲ ὁ
λόγος, εἰ καὶ πρὸς τοὺς ὅχλους ἀπλῶς ἐρρήθη.

57 Τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον;

Ἐφ' ἕτερον μετέβη λόγον, καὶ παραινεῖ διὰ γνωρίμου παρα-
δείγματος ἀπαλλαγῆναι τοῦ Σατανᾶ, ἥτοι, τῶν ἔργων αὐτοῦ,
φάσκων, Διὰ τί καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ νοεῖτε τὸ καλόν, εὐδιά-
γνωστον ὄν;

58 Ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρ-
χοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι ἀπ'
αὐτοῦ·

Δὸς ἐργασίαν, ἤγουν, εἰσάγαγε ἔργον, σπουδὴν, ἀγῶνα, ἀπαλ-
λαγῆναι ἀπ' αὐτοῦ. Ἰποδηλοῖ δὲ ἀντίδικον μὲν, τὸν Σατανᾶν,
τὸν καινὸν ἐχθρόν· ἄρχοντα δὲ, τὸν θεόν, τὸν πάντων κύριον,
πρὸς ὃν ἀπαγόμεθα μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, δίκας ἀπαιτηθησόμενοι
τῶν πονηρῶν ἔργων ἡμῶν· ὁδὸν δὲ, τὸν παρόντα βίον, τὸν
ἄστατον, ἐν ᾧ ὁδεύομεν μετὰ τοῦ τοιούτου ἀντιδίκου ἡμῶν.
Τοῦτο δὲ τὸ νόημα καθ' ἕτερον μετεχειρίσατο (2) σκοπὸν ἐν
τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

(1) ὁ καιρὸς.

(2) Ὁ Χριστὸς δηλονότι, καὶ ἰδ. Ματθ. Ε', 25.

58 Μήποτε κατασύρη σε πρὸς τὸν κριτὴν.

Ο διάβολος γάρ, εἰ καὶ ἐχθρὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκδικητής, ὡς ὁ Δαυὶδ ἐδίδαξεν (α).

58 Καὶ ὁ κριτής σε παραδῶ τῷ πράκτορι.

Τῷ ἀγγέλῳ, τῷ ἐπὶ τῶν κολαστηρίων.

58 Καὶ ὁ πράκτωρ σε βάλλῃ εἰς φυλακὴν.

Εἰς κόλασιν.

59 Λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως οὗ καὶ τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῶς.

Εως οὗ πᾶν, θ καταδικάσθῃς, ὑποστήσῃ, τουτέστιν, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ποτε. Αἰ γὰρ καταδικάζονται καλᾶζεσθαι οἱ τοιοῦτοι. Οὐδὲν δὲ κωλύει νοεῖν τὰ ῥηθέντα καὶ κατὰ τὴν ἐξήγησιν τὴν ἐν τῷ δηλωθέντι πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ.

Περὶ τῶν Γαλιλαίων καὶ τῶν ἐν τῷ Σιλωάμ.

ΚΕΦ. XIII, 1 Παρῆσαν δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων, ὧν τὸ αἷμα Πιλάτος ἔμιξε μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν.

Οὔτοι οἱ Γαλιλαῖοι, τῆς μερίδος ὄντες Ἰουδα τοῦ Γαλιλαίου, διεβλήθησαν ὡς ἀποστάται τοῦ Καίσαρος, καὶ στάσεως ἐμπιπλῶντες κατ' αὐτοῦ τὴν Γαλιλαίαν. Ποτὲ γοῦν ὁμοῦ συνεληθόντων καὶ θυόντων, μαθὼν τοῦτο Πιλάτος, καὶ ἀναξέσας τῷ θυμῷ, πέμπει κατ' αὐτῶν στρατιώτας, καὶ ἀποσφάζας αὐτούς, τὸ αἷμα τούτων ταῖς θυσίαις αὐτῶν ἀνέμιξε. Τὰ μὲν οὖν τῆς

(α) Ψαλμ. Η', 3. 'Ο Ἐντέμιος προσθέτει καὶ τὸ τοῦ ψαλμοῦ « τοῦ καταλύσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν. »

ἱστορίας οὕτω. Παρῆσαν δέ τινες Ἰουδαῖοι, ἀπαγγέλλοντες τῷ Χριστῷ περὶ αὐτῶν, ζητοῦντες μαθεῖν, εἰ ὡς ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς ὁμοχώρους Γαλιλαίους τοιαῦτα πεπόνθασιν· οὕτω γὰρ οὗτοι ὦντο.

- 2 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· Δοκεῖτε, ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν;
3 Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῇτε, πάντες ὡσαύτως ἀπολεισθε.

Πάντων ἀπλῶς ὄντων ἁμαρτωλῶν, μόνοι ἐκεῖνοι πεπόνθασιν, ἵνα δῶσί τε αὐτοὶ δίκην, καὶ παιδευθῶσιν οἱ ὑπολειφθέντες. Ἐὰν οὖν μὴ μεταβάλλησθε ἀπὸ τοῦ στασιάζειν κατὰ τοῦ βασιλέως ὑμῶν, τοῦ Χριστοῦ δηλονότι, εἰς τὸ ὑποτάττεσθαι αὐτῷ, καὶ ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν, πάντες ὁμοίως ἀπολεισθε, τουτέστι, καὶ αὐτοὶ ἐν ταῖς θυσίαις ἀναιρεθήσεσθε, ἐφ' αἷς βρενθῆσεσθε καὶ σεμνύνεσθε. Καὶ γέγονεν οὕτως. Ἐν τῇ ἐορτῇ γὰρ τοῦ πάσχα ἐκπολιορκηθέντες ἀνγρέθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

- 4 Ἡ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτώ, ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωάμ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, δοκεῖτε, ὅτι οὗτοι ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλὴμ;
5 Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῇτε, πάντες ὁμοίως ἀπολεισθε.

Καὶ περὶ τούτων ζήτησις ἦν, εἰ ὡς ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ τοιοῦτον πικρὸν ἐδέξαντο τέλος; Ὁφειλέτας γὰρ νῦν, τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὠνόμασεν. Ἀποφαίνεται τοίνυν καὶ περὶ αὐτῶν, καὶ διαμαρτύρεται, ὡς ἐὰν μὴ μεταβληθῶσι, πάντες ὁμοίως ἀπολοῦνται, τουτέστι, καὶ αὐτοὶ πικρὸν δέξονται τέλος, ὅπερ ὡσαύτως ἐδέξαντο, χαλεπῶς ἐξαναλωθέντες ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Μανθάνομεν οὖν ἐντεῦθεν, ὡς ἡ μερικὴ τῶν

ἀδελφῶν ἡμῶν ἐξολόθρευσις, δεῖγμα τῆς κατὰ πάντων θείας ὀργῆς ἐστι, πρὸς διόρθωσιν ἡμῶν γινομένη, διὰ τὴν ἄκραν ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ, καὶ οὐ διὰ μόνας τὰς ἐκείνων ἀμαρτίας αὐτοῖς ἐπάγεται. Εἴτα τίθησι καὶ παραβολὴν ἐμφαίνουσαν, ὡς εἰ μὴ μεταβληθῶσιν, ἀπολοῦνται.

- 6 Ἐλεγε δὲ ταύτην τὴν παραβολὴν· Συκὴν εἶχε τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ πεφυτευμένην· καὶ ἦλθε
7 ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὔρεν. Εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν· Ἴδου, τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ οὐχ εὕρισκω· ἔκκοψον αὐτήν· ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;

Συκὴν μὲν ἄκαρπον (1) ὑποδηλοῖ τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων, φύλλοις μὲν κομῶσαν καὶ θάλλουσαν, εἴτουν, λόγοις νομικοῖς καὶ προφητικοῖς· καρπὸν δὲ μὴ φέρουσαν, ἥγουν, ἀρετήν. Ἀμπελῶν δὲ, ὁ κόσμος, ὡς φυτευθεὶς ἐπὶ τῷ ἐνεργεῖν καρπὸν ἡδιστον τῷ θεῷ· ἀμπελουργὸς δὲ, ὁ Χριστὸς, ὡς ἐπιμελούμενος τοῦ τοιοῦτου ἀμπελῶνος, καὶ φυτηκομῶν τοὺς πιστοὺς· ὁ δὲ ἔχων τὴν συκὴν, ἔστιν ὁ πατήρ· τοῦτον γὰρ μόνον κύριον ἑαυτῆς ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ὁμολογεῖ. Τρία δὲ ἔτη, αἱ τρεῖς πολιτεῖαι τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὑπὸ τῶν κριτῶν ἰθυνομένη, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν βασιλέων, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων. Φησὶν οὖν, Ἐκκοψον αὐτήν· διὰ τί καὶ τὴν γῆν καθιστᾷ ἀργήν;

- 8 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ· Κύριε, ἄφες αὐτήν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτήν, καὶ βάλω κόπρια.

Παρακαλεῖ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων, ὡς ἐξ Ἰουδαίων ἐνανθρωπήσας, καὶ ἱκετεύει ὑπὲρ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, ἀφεθῆναι καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, δηλαδὴ, τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἐδίδασκεν, ἕως

(1) Ἴσως, Συκὴ μὲν ἄκαρπος.

οὐ σκάψῃ τὴν σκληρότητα, τὴν περὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν, τῷ ἐργαλείῳ τῆς παραινήσεως, καὶ βάλλῃ κόπρια (1) λιπαίνοντα, τουτέστι, διδασκαλίαν παινύουσαν εἰς καρποφορίαν.

9 Κἄν μὲν ποιήσῃ καρπὸν·

Ἑλλειπτικὸς ὁ λόγος. Λεῖπει γὰρ τὸ, εὖ ἔχει.

9 Εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψῃς αὐτήν.

Εἰς τὸν μέλλοντα καιρὸν· ὑποδηλοῖ δὲ, καθ' ὃν ἐπολιόρχησαν τὴν Παλαιστίνην οἱ Ῥωμαῖοι. Τότε γὰρ παγγενῇ τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων ἐξέκοψε τῆς γῆς ἐκείνης, καὶ ἀντεφύτευσε τὴν ἐκκλησίαν τῶν χριστιανῶν, τὴν αἰὶ καρποφοροῦσαν. Εἰ δέ τις εἴποι, Καὶ μὴν, οὐ παντάπασιν ἄκαρπος ἦν ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ἐν ταῖς δηλωθείσαις τρισὶ πολιτείαις· ἐκαρποφόρησαν γὰρ τινες ἐν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν ἐδίδασκεν· ἐροῦμεν, ὅτι τῶν πολλῶν ἡ κακία καλύπτει τῶν ὀλίγων τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸ πᾶν ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος κρίνεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ'.

Περὶ τῆς ἐχούσης πνεῦμα ἀσθενείας.

10 Ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς

11 σάββασιν. Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ·

Δαιμόνιον ἀρρώστιας, μὴ εἶναι αὐτὴν ὑγιᾶναι.

11 Καὶ ἦν συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι

12 εἰς τὸ παντελές. Ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς, προσεφώνησε·

Σπλαγχνισθεὶς ἐκάλεσεν αὐτήν.

(1) Εἰς αὐτὸ τοῦτο· τὸ χωρίον ἀφορᾷ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἀναγινώσκει, κόπρια, ὡς ἀναγινώσκεται καὶ ἐν τοῖς καλλιοτέροις χειρογράφοις. Ἰδ. Γρηγορ. Ναζ. Σελ. 156. Σελ. 239. Ἐκδ. Βασιλ. 1550.

12 Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας
13 σου. Καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ παραχρῆμα
ἀνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζε τὸν θεόν.

Πιστεύειν καὶ εὐγνωμονεῖν ἔμελλεν ἡ γυνή. Καὶ γὰρ καὶ δι'
αὐτὸν ἦλθε, καὶ ἰαθεῖσα εὐχαριστεῖ. Διὸ καὶ ταχέως αὐτὴν
ἐθεράπευσε, λόγῳ μὲν, ὡς θεός· ἐπιθέσει δὲ χειρῶν, ὡς ἄνθρωπος.

Ἐτύπου δὲ ἡ γυνὴ αὕτη τὴν κοινὴν ἀνθρωπότητα, ταῖς
ἐπιρρίαις τοῦ Σατανᾶ ἀσθενήσασαν, καὶ ὑπὸ τῶν παθῶν εἰς
γῆν συγκύπτουσαν, καὶ χαμαὶ πρὸς τὰ γειρὰ συρομένην, καὶ
μὴ δυναμένην ἀνακύβει ὅλως πρὸς τὰ οὐράνια καὶ θεῖα καὶ
νοητὰ, ἣν οὕτως ἐλεεινῶς ἔχουσαν, ὥκτειρεν ὁ πλάστης αὐτῆς,
καὶ ἐκάλεσε πρὸς ἑαυτὸν διὰ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ἀνῴρθωσεν
εἰς τὸ εὐθυπορεῖν τὴν πρὸς οὐρανὸν ἀνάγουσαν ὁδόν.

14 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν, ὅτι
τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ·
Ἐξ ἡμέραι εἰσὶν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύ-
ταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ
τοῦ σαββάτου.

Πρὸς τὸν Χριστὸν οὐδὲν εἶπεν, εὐλαβούμενος τὴν ὑπερβάλ-
λουςαν ἀρετὴν αὐτοῦ.

15 Ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ Κύριος, καὶ εἶπεν· Ὑπο-
κριτά! ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βόυν
αὐτοῦ, ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης, καὶ ἀπαγαγὼν
16 ποτίζει; Ταύτην δὲ, θυγατέρα Ἀβραάμ. οὔσαν, ἣν
ἔδωκεν ὁ σατανᾶς ἰδοῦ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει
λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ
σαββάτου;

Υποκριτὰς (1) ὠνόμασε τοὺς κατὰ τὸν ἀρχισυνάγωγον (2),

(1) Ὑποκριτὰς λέγει, καὶ ὄχι, ὑποκριτὴν· διότι καὶ ἐν τῷ καμένῳ,
ὑποκριταί, καὶ ὄχι, ὑποκριτὰ, ἀντιτίθεται παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χει-
ρογράφοις.

(2) κρίνοντας.

ὡς ὑποκρινομένους μὲν τιμᾶν τὸν τοῦ σαββάτου νόμον, ἐκδι-
κοῦντας δὲ τὸν φθόνον ἑαυτῶν, καὶ κωλύοντας τὴν ἐν σαββάτῳ
θεραπείαν· διότι ἐν σαββάτῳ μάλιστα θεραπεύων, διὰ τὴν
τηνικαῦτα συνδρομὴν τῶν ὄχλων, τηνικαῦτα διαφερόντως
ἐθαυμάζετο.

Ἡ ὡς ὑποκρινομένους μὲν εἰδέναι τὸν νόμον, ἀγνοοῦντας
δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ. Εἰ γὰρ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ἀλόγου
ζώου συνεχώρησε, πολλῶ μᾶλλον τὴν τοῦ λογικοῦ. Τιμιώτε-
ρος γὰρ τοῦ κτήνους ὁ ἄνθρωπος.

17 Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατησχύνοντο πάντες
οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ.

Διὰ τὸν ἀναντιρρόητον ἔλεγχον.

17 Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις
τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

Ὡς ἀπηλλαγμένος βασιλείας, καὶ ὡς εὐεργετούμενος ὑπ' αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ'.

Περὶ τῶν παραβολῶν.

18 Ἐλεγε δέ· Τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ;

19 καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν; Ὅμοία ἐστὶ κόκκῳ σινά-
πεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυ-
τοῦ· καὶ ἡῤῥησε, καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα, καὶ
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς
κλάδοις αὐτοῦ.

Ταύτην τὴν ὁμοίωσιν, παραβολὴν ὠνόμασεν ὁ Ματθαῖος (α),
ἣν καὶ τρίτην ἔταξεν ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ.
Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῆς ἐν ἐκείνῳ.

(α) Ματθ. 1Γ', 31.

(TOM B'.)

20 Καὶ πάλιν εἶπε· Τίτι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ

21 Θεοῦ· Ὁμοία ἐστὶ ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυ-
ψεν εἰς ἀλεύρου· σάτα τρία, ἕως οὗ ἐξυμώθη ὅλον.

Όλον, τὸ ἄλευρον. Καὶ ταύτην δὲ τὴν ὁμοίωσιν ὡσαύτως πα-
ραβόλῃν ἐκεῖνος ὀνομάσας ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ (α), τετάρ-
την ἔταξε, καὶ ζήτησον καὶ τὴν ταύτης ἐρμηνείαν ἐκεῖ.

[Ταῦτα (1) ἔχουσιν ἐξηγήσιν ἀκριβεστάτην. Γυνὴ μὲν ἐστίν,
ἡ Θεοῦ ἐκκλησία· ζύμη δὲ, ὁ θεὸς καὶ Θεόγραφος νόμος· ψυ-
χῆς τε τριμερία, τὰ τρία σάτα, θυμὸς, λόγος, πόθος· τε κρειτ-
τόνων ἔργων, ἐν οἷς ὁ θεὸς συμφωραθεὶς πῶς λόγος, ὅλην συν-
εξυμώσε τὴν τῆς ψυχῆς φύσιν.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν'.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος, Εἰ ὀλίγοι
οἱ σωζόμενοι.

22 Καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων,
23 καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς Ἱερουσαλὴμ. Εἶπε δὲ
τις αὐτῷ· Κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι·

Ενταῦθα τὸ, εἶπεν, ἀντὶ τοῦ, ἠρώτησε, τίθειται. Τινὲς δὲ τὸ,
εἰ, ἀντὶ τοῦ, ἄρα, ἐρμηνεύουσιν· οἷον, ἄρα ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι·

24 Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ
τῆς στενῆς πύλης·

Πρὸς μὲν τὴν ἐρώτησιν οὐκ ἀπεκρίθη, διὰ τὸ περιττὴν εἶναι
καὶ ἀνόνητον· τί γὰρ ὠφελεῖται ὁ μαθὼν, εἴτε ὀλίγοι, εἴτε
πολλοὶ οἱ σωζόμενοι· μόνον δὲ τὸν τρόπον εἶπε, δι' οὗ ἂν τις
σωθῇ, καὶ ἐδίδαξεν, ὅτι χρὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν σωτηρίαν διὰ

(α) Ματθ. ΙΓ', 33.
χαρὸς πάντη νεωτέρας.

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περιελιδίῳ παρὰ τῷ Α ἀπὸ

τῆς στενῆς πύλης· τοῦτο γὰρ ἦν μᾶλλον ἀναγκαῖον μαθεῖν.

Ἐρρηται δὲ περὶ τῆς στενῆς πύλης ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξηγήσιν τοῦ·
Εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης (α),

24 Ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν.

Οσοὶ μὴ διὰ τῆς στενῆς πύλης, ἀλλὰ διὰ τῆς πλατείας ὁδεύουσιν. Ἐκεῖ δὲ καὶ περὶ τῆς πλατείας εὐρήσεις.

25 Ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν, καὶ ἄρξῃσθε ἔξω ἐστάναι, καὶ κρούειν τὴν θύραν, λέγοντες· Κύριε, Κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν· καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν

26 ἐστέ. Τότε ἄρξῃσθε λέγειν· Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου, καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας.

Τίθησι παραβολὴν, φόβον ἐπικριμῶσαν τοῖς ἀμελοῦσι τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Πλάττει γὰρ οἰκοδεσπότην τινὰ καθήμενον καὶ ὑποδεχόμενον τοὺς φίλους αὐτοῦ, εἴτα ἐγειρόμενον καὶ ἀποκλείοντα τὴν θύραν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ μὴ συγχωροῦντα τοῖς ἄλλοις εἰσελθεῖν. Νοεῖται δὲ οἰκοδεσπότης μὲν, αὐτός· οἶκος δὲ, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ δηλοῦται διὰ μὲν τοῦ καθέζεσθαι καὶ ὑποδέχεσθαι τοὺς φίλους, τὸ ἀναμένειν ἄχρι τῆς τοῦ κόσμου συντελείας καὶ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἀξίους· διὰ δὲ τοῦ ἐγερθῆναι καὶ ἀποκλείσαι τὴν θύραν, τὸ τοῦ κόσμου τέλος.

Οἱ δὲ ἔξω ἐστῶτες, εἶεν ἂν οἱ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι, ζητοῦντες εἰσελθεῖν, καὶ λέγοντες πρὸς τὸν θεόν· Ὅτι ἐφάγομεν καὶ ἐπίομεν ἐνώπιόν σου· θύοντες γὰρ ἡσθιον καὶ ἔπινον παρὰ τῷ ναῷ· καὶ ὅτι ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας, πλατείας ὀνομάζοντες, τὰς συναγωγὰς, ἐν αἷς ὁ θεὸς ἐδίδασκεν αὐτοὺς

(α) Ματθ. Ζ', 13.

διὰ τῶν νομικῶν καὶ προφητικῶν βίβλων φθεγγόμενος, αἵτινες ὑπανεγινώσκοντο τούτοις ἐν ταῖς συναγωγαῖς.

Εἶεν δ' ἂν ἔξω ἐστῶτες, καὶ τοιαῦτα λέγοντες, καὶ οἱ ἀμελεῖς πιστοί, οἵτινες ἔφαγον καὶ ἔπιον ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα, καὶ τὸ ἅγιον (1) αὐτοῦ αἷμα, καὶ ὦν ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐδίδαξε, διὰ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ διὰ τῶν ἄλλων θεοπνεύστων Γραφῶν.

27 Καὶ ἐρεῖ· Λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν ἐστέ·

Ὡσπερ γινώσκει τοὺς γινώσκοντας αὐτόν, οὕτω πάλιν ἐκουσίως ἄγνοεῖ τοὺς ἐκουσίως ἀγνοῦντας αὐτόν, καὶ ἀποπροσποιεῖται τοὺς ἀποπροσποιομένους αὐτόν· ἐκουσίως δὲ αὐτόν ἀγνοοῦσιν, οὐ μόνον οἱ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀμελεῖς πιστοί· οἱ μὲν ἐθελοτυφλῶντες καὶ ἐθελοκωφοῦντες πρὸς τὰ θαύματα καὶ τὰς διδασκαλίας αὐτοῦ· οἱ δὲ ἐκ ῥαθυμίας ἀθετοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, καίτοι γινώσκοντες, ὅτι ὁ ἀθετῶν αὐτάς, αὐτόν ἀθετεῖ.

27 Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀδικίας.

Τῆς ἁμαρτίας. Πᾶς γὰρ ἁμαρτάνων, ἀδικεῖ ἢ μόνον ἑαυτόν, ἢ καὶ ἕτερον.

28 Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Τὸ, ἐκεῖ, ἀντὶ τοῦ, τότε, ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἔσται ὁ κλαυθμὸς ὁ ἀπαράκλητος, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὁ ἐξ ἀφορήτου πόνου γινόμενος.

28 Ὅταν ὀψήσθε Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ πάντας τοὺς προφῆτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω.

Τοῦτο προηγουμένως πρὸς τοὺς Ἰουδαίους εἴρηται, μέγα φρονοῦντας ἐπὶ τῷ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν ἄλλων (2).

(1) τίμιον, ἀντὶ τοῦ, ἅγιον, παρὰ τῷ Λ. (2) πατριαρχῶν, δηλονότι.

29 Καὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Νότου· καὶ ἀνακληθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

Ἡξοῦσι πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐαρέστησιν τοῦ θεοῦ οἱ ἐξ ἐθνῶν, ἀπὸ τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ κόσμου, ἀνατολῆς καὶ δύσεως καὶ ἄρκτου καὶ μεσημβρίας. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ Βορρᾶ, τὸ ἀρκτικὸν μέρος δηλοῦται· διὰ δὲ τοῦ Νότου, τὸ μεσημβρινόν. *Ἀνάκλησιν* δὲ λέγει, τὴν ἀνάπαυσιν, τὴν ἀπόλαυσιν.

30 Καὶ ἰδοὺ, εἰσὶν ἔσχατοι, οἳ ἔσονται πρῶτοι·

Οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστοὶ, οἳ δοκοῦσι μὲν ἔσχατοι νῦν, ὡς ἔσχατοι τὸν υἱὸν ἐπιγινόντες· ἔσονται δὲ πρῶτοι τότε, διὰ τὴν εἰλικρινῆ πίστιν αὐτῶν.

30 Καὶ εἰσι πρῶτοι, οἳ ἔσονται ἔσχατοι.

Οἱ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι, οἳ δοκοῦσι μὲν πρῶτοι νῦν, ὡς πρῶτοι τὸν θεὸν ἐπιγινόντες· Ὡς γάρ, φησι, *πρωτότοκός μου Ἰσραήλ* (α)· ἔσονται δὲ ἔσχατοι τότε, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

Ποιεῖται ὁ λόγος καὶ περὶ τῶν πιστῶν, τῶν δοκούντων μὲν εἶναι ἐσχάτων ἐν τῷ παρόντι βίῳ· ἐσομένων δὲ πρώτων ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καὶ αὖθις ἐναλλάξ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ'.

Περὶ τῶν εἰπόντων τῷ Ἰησοῦ διὰ Ἡρώδην.

31 Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προσήλθόν τινες Φαρισαῖοι, λέγοντες αὐτῷ· Ἐξέλθε, καὶ πορεύου ἐντεῦθεν· ὅτι Ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖναι.

Ἀκούσαντες, ὅτι ἐκβλήθησονται ἔξω, καὶ ὅτι ἔσονται ἔσχατοι, ἀνήφθησαν εἰς ὀργήν, καὶ ὑποκρινάμενοι εὖνοιαν, συμβουλεύουσιν

(α) Ἐξοδ. Δ', 22.

αὐτῷ ἐξελθεῖν καὶ ἀναχωρῆσαι· προφάσει μὲν, ἵνα μὴ ὑπὸ Ἡρώδου ἀνακριθεῖ· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ἵνα μὴ παρὼν καὶ θαύματα ποιῶν, δοξάζεται καὶ ἐφελκῇ τὸν ὄχλον.

32 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Πορευθέντες εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ· Ἰδοὺ, ἐκβάλλω δαιμόνια, καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ σήμερον καὶ αὔριον· καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι.

Τοὺς τὴν πανουργίαν αὐτῶν, ἀνεξικάκως καὶ εὐφυῶς ἀποκρίνεται λέγων· Πορευθέντες εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ, τουτέστι, τῇ δολιότητι, τῇ δυστροπίᾳ τῇ ἐν ὑμῖν· τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀλώπηξ. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς Ἡρώδην ὁ λόγος ἀποτετᾶσθαι δοκεῖ, ἀλλὰ γε πρὸς αὐτοὺς ὀρθῶς. Τὸ δὲ, σήμερον καὶ αὔριον, εἰ καὶ ἡριθμημένων ἡμερῶν σημαντικὰ φαίνονται, ἀλλ' οὖν συντομίαν καιροῦ παραδεδουλοῦσιν. Εἰώθαμεν γὰρ, ὅταν ὀλίγον καιρὸν ἐμφῆναι θέλωμεν, σήμερον καὶ αὔριον λέγειν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ, τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι, τὸ οὐκ εἰς μακρὰν ἀποθανεῖν αὐτὸν ὑποσημαίνει. Ταῦτα δὲ εἶπε, παραμυθούμενος τὴν ὀργὴν καὶ τὸν φθόνον αὐτῶν, [Τινὲς (1) δὲ φασί, τὸ, σήμερον καὶ αὔριον, περὶ δύο ἡμερῶν λέγειν, ἐν αἷς ἐκεῖ θαυματουργεῖν ἔμελλε· τρίτῃ· δὲ, τὴν μετ' αὐτάς, ἐν ᾗ τελειωθῆναι φησιν, εἴτουν, ἄρξασθαι τῆς ἐπὶ θάνατον πορείας, καὶ βαδίζειν ἐπὶ πρὸς ἱεροσόλυμα.]

33 Πλὴν δεῖμε σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι·

Χρήμε σήμερον καὶ αὔριον ἐνεργῆσαι, ἃ εἶπον, ἤγουν, ἐπ' ὀλίγον καιρὸν, καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι, εἴτουν, τῇ ἐφεξῆς ἡμέρᾳ μεταβῆναι ἀπὸ τῆς παρούσης ζωῆς, τουτέστι, μετὰ τοῦτο ἀποθανεῖν, ὅφ' ὑμῶν δηλονότι τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀρχόντων.

(1) Τὰ παρεντεθειμένα ἀναγινώσκονται παρὰ μὲν τῷ Β, ἐνταῦθα κατὰ συνέχειν, παρὰ δὲ τῷ Α, ἐν τῷ περιελιδίῳ.

33 Ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ.

Εἰρωνικῶς τοῦτο εἶπε, διασύρων τὴν Ἱερουσαλήμ, ὡς προφητοκτόνον. Ἔστι δὲ ὁ νοῦς τοῦ λόγου τοιοῦτος· Ὅτι, ἐπεὶ προφήτην με λέγει, πάντως ἀποκτενεῖ με· ἀνένδεκτον γὰρ, ἦτοι ἀσύνηθες, προφήτην ἀναιρεθῆναι ἐκτὸς αὐτῆς.

34 Ἱερουσαλήμ! Ἱερουσαλήμ! ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;

Ταῦτα καὶ ὁ Ματθαῖος ἀνέγραψεν ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἀνάγνωθι ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. *Νοσσιὰν* δὲ νῦν λέγει, τὸ πλῆθος τῶν νεοσσῶν.

35 Ἰδοὺ, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν.

Ἐρμῆς δηλονότι (Γ), καθὼς προσέθηκεν ὁ Ματθαῖος (α). Καὶ τοῦτο δὲ τὸ ῥητὸν ἐφεξῆς ἐκεῖ διτηρμῆνεται.

35 Λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ με ἴδητε, ἕως ἂν ᾗξῃ ὅτε εἴπητε· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Ἔως ἂν ᾗξῃ ὁ καιρὸς, ὅτε εἴπητε τόδε. Καὶ τούτων δὲ πάντων ἀκολουθῶς ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ τὴν ἐρμηνείαν εὐρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΒ'.

Περὶ τοῦ ὕδρωπικοῦ.

ΚΕΦ. ΧΙΥ, Ι Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἔλθειν αὐτὸν εἰς οἶκόν

(1) Ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι ὁ Εὐθύμιος ἠγνόει τὸ ἐν ποιν ἐκδόσασιν κείμενον, ἔρμῆς. (α) Ματθ. ΚΓ', 38.

τινος τῶν ἀρχόντων τῶν Φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ᾗσαν παρατηρούμενοι αὐτόν.

Καὶ οὗτος ὁ Φαρισαῖος, ὡς προφήτην αὐτὸν ἐκάλεσεν εἰς ἐστίασιν, ὑπόληψιν τοῦ μὴ βασκαίνειν θηρώμενος. Ἦσαν γὰρ καὶ ἐν τοῖς Φαρισαίοις τινὲς ἐξ ἡμισείας πονηροὶ, καὶ τῶν ἄλλων διαφορώτεροι. Εἶπετο δὲ ὁ Χριστὸς, ἀφορμὴν κἀνταῦθα ὠφελείας τοῦ Φαρισαίου καὶ τῶν κατὰ τὸν οἶκον αὐτοῦ ποιούμενος τὴν ἐστίασιν· οἱ δὲ λοιποὶ Φαρισαῖοι παρετήρουν αὐτόν, ἵνα τι ποιήσῃ παρὰ τὸν νόμον ἐν τῷ σαββάτῳ.

2 Καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικός· ἐμπροσθεν αὐτοῦ.

Ην ιστάμενος, καὶ μὴ τολμῶν μὲν ζητῆσαι θεραπείαν, διὰ τὸ σάββατον καὶ τοὺς Φαρισαίους· φαινόμενος δὲ μόνον, ἵνα ἰδὼν οἰκτειρήσῃ τοῦτον ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἀπαλλάξῃ τοῦ ὑδρωπος.

3 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους,

Εκεῖ καὶ αὐτοὺς συγκεκλημένους.

3 Λέγων· Εἰ ἔξεστι τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν; Οἱ δὲ ἡσύχασαν.

Καὶ ἄλλοτε γὰρ τοιοῦτον ἐρωτηθέντες ἐπεστομίσθησαν· οὐδὲ γὰρ ἠδύναντο λέγειν, ὅτι ἐκώλυσεν ὁ νόμος ἀγαθοποιεῖν ἐν σαββάτῳ.

4 Καὶ ἐπιλαβόμενος, ἰάσατο αὐτόν, καὶ ἀπέλυσε.

Επιλαβόμενος, ἀντὶ τοῦ, ἀψάμενος αὐτοῦ.

5 Καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς, εἶπε· Τίνος ὑμῶν ὄνος ἢ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει αὐτόν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

Τοῦτο γὰρ ἐπέτρεπεν ὁ νόμος. Εἰ δὲ τὸ ἄλογον ζῶον οὐκ ἐκώλυσεν ἀνασπᾶν ἐκ τοῦ κινδύνου, πολλῷ μᾶλλον τὸ λογικόν,

δι' ὃ καὶ τὸ ἄλογον ζῶον. Ὁ βάθος σοφίας! Πῶς διαφορῶς ἐν σαββάτῳ θεραπεύσας, διαφορῶς ἀπολογίας αὐτοῦ πεποιήται, καὶ πάσας ἀναντιρρήτους διδάσκων, ὅτι ἀπὸ τῶν βιωτικῶν ἔργων σαθρατίζειν, ἤτοι, σχυλάζειν, ἐκέλευσεν ὁ νόμος· οὐ μὴν ἀπὸ τῶν πνευματικῶν.

6 Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι αὐτῷ πρὸς ταῦτα. Φανερὰς οὐσης τῆς ἀληθείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀγαπᾶν τὰς πρωτοκλισίας.

7 Ἐλεγε δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολὴν, ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο.

Ἐπέχων, ἀντὶ τοῦ, μεμφόμενος, διότι τὰς πρώτας κατακλίσεις ἐξελέγοντο· ἑώρα γὰρ αὐτοὺς τοῦτο ποιῶντας τηνικαῦτα.

7 Λέγων πρὸς αὐτούς·

Πρὸς ἕκαστον αὐτῶν.

8 Ὅταν κληθῇς ὑπὸ τινος εἰς γάμους, μὴ κατακληθῇς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν· μήποτε ἐντιμότερός σου ἢ

9 κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ· καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας, ἐρεῖ σοι· Δὸς τούτῳ τόπον· καὶ τότε ἄρξῃ μετ' αἰσχύνης τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν.

Παραινεῖ, μὴ ἐπιπηδᾶν ταῖς προτιμήσεσι, μηδὲ προτάττειν ἑαυτοὺς τῶν ἄλλων. Διὰ παραβολῆς δὲ τὴν παραίνεσιν ἐξυφαίνων, ἔνεπαχθέστερον αὐτῶν καθάπτεται· τοιαῦται γὰρ αἱ παραβολικαὶ παραινέσεις. Διὰ τῶν γάμων δὲ, πᾶν ἄριστον καὶ πᾶν δεῖπνον ἐνέφηγε· τὸ καλεῖσθαι γὰρ εἰς γάμους, τιμιώτερον ἐδόκει τῆς εἰς ἄριστον ἢ δεῖπνον κλήσεως.

10 Ἄλλ' ὅταν κληθῇς, πορευθεῖς, ἀνάπεσον εἰς τὸν

ἔσχατον τόπον· ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκὼς σε, εἴπῃ σοι· Φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον. Τότε ἔσται σοι· δόξα ἐνώπιον τῶν συνανακειμένων σοι.

Πλατύνει τὸν λόγον, δεικνύων καὶ τὴν ἀπὸ τῆς αὐθαδείας αἰσχύνην, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς εὐλαθείας δόξαν, καὶ ἐκατέρωθεν εἰς μετριοφροσύνην προτρεπόμενος. Εἵτα ἐπιφέρει καὶ γνωμολογίαν καθολικὴν, εἰς βεβαίωσιν τῆς παραινέσεως, λέγων·

11 Ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

Ο μὲν, ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ, ὑψωθήσεται, οὐ μόνον παρὰ τοῖς ὀρθὰ φρονοῦσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτων, παρὰ τῷ θεῷ.

12 Ἐλεγε δὲ καὶ τῷ κεκληκότει αὐτόν· Ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους· μήποτε καὶ αὐτοὶ σε ἀντικα-

13 λέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα. Ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχὴν, κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλοὺς,

14 τυφλοὺς· καὶ μακάριος ἔσῃ· ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.

Ορα, πόσης ὠφελείας ὑπόθουσιν τὴν ἐστίαν ἐποίησατο. Παραινέας γὰρ τὰ εἰκότα τοῖς κεκλημένοις, παραινεῖ καὶ τῷ κεκληκότει. Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι Ὅταν ποιῇς γάμους, ἀλλ' Ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον. Ἐν τοῖς γάμοις γάρ, ἀναγκαίως φίλους καὶ ἀδελφούς καὶ συγγενεῖς καὶ γείτονας πλουσίους συνεκάλουν, ἐπὶ τιμῇ τῶν γάμων.

Τινὲς δὲ, διὰ τοῦ ἀρίστου καὶ τοῦ δεῖπνου, καὶ τοὺς γάμους νοεῖσθαι λέγουσι. Δοχὴν δὲ καλεῖ, τὴν ὑποδοχὴν, τὴν εὐωχίαν, τὴν ἐστίαν. Τρόπος δὲ διδασκαλικὸς, μὴ μόνον κωλύειν τὰ φαῦλα, ἀλλὰ καὶ ὑποτίθεται τὰ χρηστά· οἷον, μὴ ποιεῖ τόδε, ἀλλὰ τόδε.

Οὐκ ἐπ' ἀτιμίᾳ δὲ φιλίας καὶ συγγενείας καὶ ἀδελφότητος, καὶ τῶν τοιούτων, ταῦτα παρήνευσεν· ἀλλ' ἵνα τὸ κρεῖττον εἰδότες, τοῦτο προτιμῶμεν, καὶ μὴ τοῖς ἀνευδεῖσι τὰς φιλοφροσύνας ἀπεμπολῶμεν ἐπ' ἀνταποδόσεσιν.

Χρὴ γὰρ θεὸν θεραπεύειν μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους, καὶ παρὰ θεοῦ ζητεῖν ἀνταπόδοσιν (1) ἢ παρὰ ἀνθρώπων. Προσέκει δὲ καὶ τὸν πνευματικὸν ἐστιᾶτορα συγκαλεῖν τοὺς ἐν ἀπορίᾳ γνώσεως πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐν παραλύσει φρενῶν ἀναπήρους, καὶ τοὺς ἐν τῇ πρακτικῇ χωλοὺς, καὶ τοὺς ἐν τῇ θεωρητικῇ τυφλοὺς. Οἱ μὴ τοιοῦτοι γὰρ, οὐκ ἐπιδέονται τούτου.

†† Ἐπει (2) οἱ μὲν μικρόψυχοι καλοῦσι φίλους καὶ ἀδελφοὺς, συγγενεῖς καὶ γείτονας πλουσίους, διὰ τὴν ἐν τῷ παρρηθῷ χάριν· οἱ δὲ μεγαλόψυχοι πολὺ κάλλιον καὶ ἐνδοξότερον ἐργάζονται, ὃ ἔδειξεν ὁ Κύριος διὰ τοὺς ποιοῦντας τοῦτο εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐνδεεῖς καὶ ἀναπήρους, παρ' ὧν οὐκ ἔστιν ἀνταπόδοσις, οἷς ὁ θεὸς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀποδοῦναι μισθὸν ἐπηγγείλατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΔ'.

Περὶ τῶν καλουμένων ἐν τῷ δείπνῳ.

- 15 Ἀκούσας δέ τις τῶν συνανακειμένων ταῦτα, εἶπεν αὐτῷ· Μακάριος, ὃς φάγεται ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ἄνθρωπός τις ἐποίησε δείπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσε πολλοὺς·

Ἐξυφαίνει παραβολὴν ἐμφαίνουσιν, ὅτι οὐδεὶς τῶν μὴ πειθόμενων αὐτῷ ἀπολαύσει τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. Καὶ ἄνθρωπον μὲν προσηγόρευσε, τὸν θεὸν καὶ πατέρα, ὡς φιλόανθρωπον· δείπνον δὲ μέγα, τὴν ἀνέκφραστον ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας

(1) μᾶλλον. (2) Τὸ σχόλιον τοῦτο δὲν φέρεται οὔτε παρὰ τῷ Α, οὔτε παρὰ τῷ Β. Παρόμοιαι δὲ ἀναγινώσκονται παρὰ τῷ Θεοφυλάκτῳ Σελ. 435. Α.

τοῦ θεοῦ. Ἀδιαφόρως δὲ νῦν δεῖπνον ταύτην (1) εἶπεν. Ἐν τῷ πεντηκοστῷ γὰρ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἄριστον αὐτὴν ὠνόμασεν (α). Ἐκάλεσε δὲ πολλοὺς, ἦγουν τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ. Αὗται γὰρ πρὸ πάντων τῶν ἐθνῶν ἦσαν κεκλημέναι, ὡς λαὸς ἐξαίρετος τοῦ θεοῦ.

†† Ὁ τῶν ὄλων (2) δημιουργὸς καὶ πατὴρ θεὸς δεῖπνον μέγα ἐποίησε, τουτέστιν, εὐαγγελικὴν οἰκονομίαν, ἵνα πάντες πρὸς αὐτὴν συνέρχωνται. Δείπνον δὲ καλεῖ, οὐκ ἄριστον, ὅτι ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, καὶ οἶον ἐπὶ δυσμαῖς τοῦ αἰῶνος. ἤτοιμασεν οὖν ἁμαρτημάτων ἀπόθεσιν, πνεύματος ἁγίου μέθεξιν, υἱοθεσίας δόξαν, βασιλείαν οὐρανῶν καὶ προφητείας εὐαγγελίων.

17 Καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δεῖπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις· Ἐρχεσθε, ὅτι ἤδη ἔτοιμά ἐστι πάντα.

Δοῦλον τοῦ πατρὸς, ἑαυτὸν λέγει, ὡς μορφὴν δούλου λαβόντα, ὃς ἀπεστάλη κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καλῶν αὐτοὺς εἰς τὴν ῥηθεῖσαν ἀπόλαυσιν διὰ τοῦ εὐαγγελίου.

18 Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες.

Ἀπὸ μιᾶς συνθήκης, τουτέστιν, ἅμα, κοινῶς.

18 Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· Ἀγρόν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν, καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε

19 με παρητημένον. Καὶ ἕτερος εἶπε· Ζεύγη βοῶν ἠγόρασα· πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά·

20 ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον. Καὶ ἕτερος εἶπε· Γυναιῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.

Αἱ διάφοροι προφάσεις οὐδὲν ἕτερον ὑποφαίνουσιν, ἢ τὰ διάφορα πάθη, δι' ἃ τῆς εἰρημένης ἀπολαύσεως ἐστερηθήσαν· ὁ

(1) τὴν ἀπόλαυσιν. (α) Ματθ. ΚΒ', 4. (2) Καὶ τὸ σχολίον ταῦτο δὲν φέρεται οὔτε παρὰ τῷ Α, οὔτε παρὰ τῷ Β. Ἀναγιγνώσκονται δὲ τοιαῦτα παρὰ τῷ Θεοφυλάκτῳ Σελ. 436. Α.

μὲν γὰρ τῷδε κεκρατημένος, ἕτερος δὲ τῷδε, καὶ ἄλλος τῷδε, παρώσατο (1) τὸ εὐαγγέλιον, δι' οὗ τυχεῖν ταύτης ἐξῆν, ὡς ἐναντίον ταῖς προαιρέσεσιν αὐτῶν. Τὸ δὲ, ἐρωτῶ σε, νῦν ἀντὶ τοῦ, παρακυλῶ σε, τίθεται, καθὼς καὶ ἐν διαφόροις τόποις παραδεδώκαμεν.

[Τινὲς (2) δὲ ἀγρόν μὲν λέγουσι, τὴν φιλοκτημοσύνην· ζεύγη δὲ βοῶν, τὴν σωματικὴν φιλεργίαν· γυναικα δὲ, τὴν φιληδονίαν.]

21 Καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα.

Τοῦτο εἶπεν, οὐχ ὡς ἀγνοοῦντος τοῦ πατρὸς τὴν παραίτησιν αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς παραβολῆς. Καὶ γὰρ ἔθος τοῖς ἀποστελλομένοις εἰς τὸ καλέσαι τινάς, ὑποστρέφειν καὶ ἀπαγγέλλειν περὶ αὐτῶν.

21 Τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ· Ἔξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς εἰσάγαγε ὧδε.

Εκεῖνοι μὲν οἱ παραιτησάμενοι, ἦσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, καὶ ὅσοι τιμιώτεροι τοῦ πλήθους· οὗτοι δὲ, οἱ ἀντ' ἐκείνων εἰσαγόμενοι, εἰσὶν οἱ κοινοὶ καὶ ἀγελαῖοι καὶ δημῳδοί, πτωχοὶ καὶ ἀνάπηροι καὶ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ δοκοῦντες ἐκείνοις, ὡς ἀμαθεῖς καὶ ἀσύνετοι, οἵτινες μᾶλλον ἐπέιθοντο διδάσκοντι τῷ Χριστῷ. Ἡ, καὶ περὶ τῶν κατεχομένων τοιούτοις πάθεις αἰσθητοῖς τοῦτο νόησον· οἱ, τούτων ἀπαλλαγέντες, διὰ πίστεως εἰσῆχθησαν εἰς τὴν προῤῥηθεῖσαν ἀπόλαυσιν.

[Ὁ μὲν (3) οὖν πατὴρ ἀπέστειλε τὸν υἱόν· ὁ δὲ υἱὸς τοὺς

(1) παρώσαντο, παρὰ τῷ B.
χειρογράφοι· ἐν τῷ περιτελιδίῳ.

(2) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς

(3) Καὶ ταῦτα ὡσαύτως.

ἀποστόλους. Εἶπεν γὰρ· ὅτι Καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον (α).]

22 Καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος· Κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστί.

Φιλάνθρωπος ὁ λόγος, ὑπομιμνήσκων καὶ περὶ τῶν ἐθνῶν.

23 Καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον· Ἐξέλθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν·

Οὗτοι εἰσιν, αἱ κατοικίαι τῶν ἐθνῶν, ὡς μὴ τετειχισμένοι τῷ νόμῳ καὶ τῇ ἐπισκοπῇ τοῦ θεοῦ, καθάπερ ἡ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὡς καταπεπτατημένοι τοῖς δαίμοσιν· ὁμοίως δὲ καὶ φραγμοὶ, ὡς πεφραγμένοι ταῖς ἀκάνθαις τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὡς πυρὸς ἄξιον περίεσλον ἔχουσιν.

Ἀναγκάσαι δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἐκέλευσεν, οὐ τὸ βιάζεσθαι παραγγέλλων, ἀλλ' ὑποδηλών, ὅτι χρὴ συντονώτερον ἐν τοῦτοις τὸ κήρυγμα ποιεῖν καὶ ἐπιμονώτερον, ὡς ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν δαιμόνων κατεχομένοις, καὶ ὑπὸ βαθεῖ σκοτῶ τῆς ἀπάτης καθεύδουσιν.

23 Ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου.

Βούλεται γὰρ πάντας εἰσαχθῆναι διὰ τὸν ἄπειρον πλοῦτον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος.

24 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεται μου τοῦ δείπνου.

Ὡς ἀπειθησάντων καὶ ἐξουδενωσάντων τὴν κλησίαν, ἥτοι, τὸ κήρυγμα. Διὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον ἡ ὅλη παραβολὴ συνετέθη, καθὼς ἐν ἀρχῇ ταύτης εἰρήκαμεν.

25 Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί·

Ἐν ἐτέρῳ δηλονότι καιρῷ.

26 Καὶ στραφείς εἶπε πρὸς αὐτούς· Εἴ τις ἔρχεται

(α) Ἰωάν. 12', 18.

πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου μαθητὴς εἶναι.

Εἰδὼς αὐτοὺς θέλοντας μὲν ἀκολουθεῖν αὐτῷ, κατεχομένους δὲ τοῖς δεσμοῖς τῆς πρὸς τὰ δηλωθέντα πρόσωπα σχέσεως, διαμαρτύρεται φανερώς, ὅτι ὕστις τῶν διὰ πίστεως ἐρχομένων πρὸς αὐτὸν οὐ μισεῖ τὰ εἰρημένα πρόσωπα, ὅταν ἐμποδίζωσι πρὸς τὴν εἰς θεὸν ἀγάπην καὶ πρὸς τὴν κατὰ Χριστὸν πορείαν, ἢ ἄπιστοι ὄντες, ἢ κοσμικὰ φρονούντες, οὐ δύναται αὐτοῦ μαθητὴς εἶναι. Πειθόμενος γὰρ ἐκείνοις, ἀπειθήσει αὐτῷ· διότι αὐτοὶ μὲν σαρκικῶς βιοῦν αὐτὸν θέλουσιν, αὐτὸς δὲ πνευματικῶς αὐτὸν πολιτεύεσθαι διδάσκει. Τιμητέον μὲν καὶ πατέρα καὶ μητέρα· προτιμητέον δὲ αὐτῶν τὸν θεόν.

Διὰ τῶν γνησιωτέρων δὲ πᾶν πρόσωπον ἀγαπητὸν ἐμφήνας, ἐπήγαγε καὶ τὸ μείζον, ὅτι καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, τουτέστι, καὶ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, ὅταν ἐναντίον εἴη τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ. Δεῖ γὰρ τὸν ἀληθῆ μαθητὴν τοῦ Χριστοῦ, ἀφιλόσαρκον καὶ ἀφιλόψυχον ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀγῶσιν ὑπάρχειν.

27 Καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητὴς.

Ὅστις οὐ βαστάζει ἐπὶ μνήμης τὸν θάνατον αὐτοῦ· διὰ τοῦ σταυροῦ γὰρ τὸν θάνατον ἐδήλωσε· διότι τότε θανάτου ὄργανον ἦν ὁ σταυρὸς, ὡς καὶ ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον λέλεκται (α). Ὅστις οὐ βαστάζει τὴν νέκρωσιν αὐτοῦ, λέγω δὴ, τὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, τὴν καθ' ἡδονήν. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἀποτροπὴ τοῦ καθ' ἡδονήν βίου, τρόπον τινὰ προτροπὴ τις ἐστὶν εἰς ἐπίπονον πολιτείαν, παραμυθεῖται καὶ διδάσκει διὰ παραδείγματος, ὅτι χρὴ τὸν βουλούμενον εἶναι

(α) Ματθ. 15', 24.

μαθητὴν αὐτοῦ, προπαρασκευάζειν ἑαυτὸν εἰς ὑπομονὴν παντός πειρασμοῦ. Γέγραπται γάρ· *Εἰ προσέρχῃ δουλεύειν Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν* (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΕ΄.

Παραβολὴ περὶ οἰκοδομῆς πύργου.

28 Τίς γάρ ἐξ ὑμῶν, θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ
πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ
29 πρὸς ἀπαρτισμόν; ἵνα μήποτε, θέντος αὐτοῦ θεμέ-
λιον, καὶ μὴ ισχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεω-
30 ροῦντες ἄρξωνται ἐμπαίξειν αὐτῷ, λέγοντες· Ὅτι
οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν, καὶ οὐκ
ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.

Ὡςπερ ὁ θέλων πύργον αἰσθητὸν οἰκοδομῆσαι, ὀφείλει πρῶτον μετρῆσαι τὴν ἐν χρήμασι δαπάνην· οὕτω καὶ ὁ θέλων πύργον νοητὸν οἰκοδομῆσαι, λέγω δὴ, σύμπληξιν ἀρετῶν, ὀφείλει πρῶτον μετρῆσαι τὴν ἐν πειρασμοῖς διάρκειαν, ἵνα, προπαρασκευασμένος ὢν, ῥῶον φέρῃ τούτους προσπίπτοντας. Εἴτα καὶ δι' ἐτέρου παραδείγματος διεγείρει πρὸς καρτερίαν.

31 Ἡ τίς βασιλεὺς, πορευόμενος συμβαλεῖν ἐτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλεύεται, εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν;

Ομοίως πάλιν, ὥςπερ ὁ βασιλεὺς, ὁ πορευόμενος εἰς πόλεμον, ὀφείλει προβουλεύσασθαι· οὕτω καὶ οὗτος ὀφείλει προβουλεύσασθαι, εἰ δύναται μετὰ τῶν ὀλίγων ἐντολῶν τοῦ εὐαγγελίου ἀντιπαταξάσθαι τῷ Σατανᾷ, τῷ μετὰ πολλῶν δαιμόνων καὶ μηχανῶν καὶ παθῶν ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν.

(α) Σιργ. Β', 1.

32 Εἰ δὲ μήγε, ἔτι αὐτοῦ πόρρω ὄντος, πρεσβεῖαν ἀποστέλλας, ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.

Ἐρωτᾷ, ἤγουν, παρακαλεῖ, αἰτεῖται τὰ πρὸς εἰρήνην. Ταῦτα δὲ προσέθηκεν, οὐ παραινῶν τοῖς μὴ δυναμένοις ἀπαντᾶν, εἰρηνεύειν μετὰ τοῦ Σατανᾶ· πῶς γάρ; τοῦ ἀνθρωποκτόνου καὶ ψυχολέθρου· ἀλλὰ τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ παραδείγματος ἐχρήσατο, καθὼς καὶ ἀνωτέρω πεποίηκεν· ἅμα δὲ καὶ εἰς ἐντροπὴν τῶν μετὰ τὸ μαθητευθῆναι χαυνουμένων. Καὶ τοῦτο γὰρ σχῆμα λόγου, διεγείρον εἰς εὐανδρίαν, καθὼς καὶ λέγειν· εἰώθαμεν, ὅτι Κρεῖττον, μὴ ἀρξέσθαι τοῦδε τοῦ πράγματος, ἢ ἀρξάμενον μὴ τελειῶσαι.

Ἄλλως τε, καὶ περὶ τοῦ ἀληθοῦς μαθητοῦ νῦν ὁ λόγος. Ὁ γὰρ μὴ ἀποτασσόμενος, ὡς ὁ Χριστὸς ἐδίδαξεν, οὐκ ἔστιν ἀληθῶς μαθητής· μὴ ὦν δὲ ἀληθῶς μαθητής, ἀλλ' ὄνομα μὲν μαθητοῦ φέρων, ἔργα δὲ ἀνοίκεια κεκτημένος, εἰρηνεύει διὰ τῶν ἔργων μετὰ τοῦ Σατανᾶ, τὰ φίλα τούτῳ διαπραττόμενος.

33 Οὕτως οὖν, πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.

Οὕτως, ὡς ἀνωτέρω διεμαρτύρατο, λέγων· Εἴ τις οὐ ποιεῖ τάδε καὶ τάδε, οὐ δύναται μου μαθητής εἶναι.

34 Καλὸν τὸ ἅλας·

Ἄλας καλεῖ νῦν, τὸν διδασκαλικὸν λόγον. Ἐγραψε δὲ καὶ ὁ Μάρκος πρὸς τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ ἐβδόμου κεφαλαίου αὐτοῦ, ὅτι Καλὸν τὸ ἅλας (α), καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτου ἐξήγησιν.

34 Ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται;

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτου λέλεκται.

35 Οὔτε εἰς γῆν, οὔτε εἰς κοπρίαν εὐθετόν ἐστιν·

Γῆρ μὲν λέγει, τοὺς μαθητάς, ὡς πιανομένους καὶ ὠφελου-

(α) Μαρκ. Θ', 50.

(TOM. B'.)

μένους· κοπρίαν δὲ, τοὺς διδασκάλους, ὡς παίνοντες καὶ ὠφελοῦντας. Φησὶν οὖν, ὅτι Ἐὰν ὁ διδασκαλικὸς λόγος παραφθαρῇ δόγμασι πονηροῖς, οὔτε εἰς τοὺς μανθάνοντας εὐθετός ἐστιν, ἤγουν, εὐχρηστος· οὔτε εἰς τοὺς διδάσκοντας.

35 Ἐξω βάλλουσιν αὐτό.

Ως ἀνωφελές.

35 Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Τοῦτο πολλάκις ἡρμηνεύθη.

ΚΕΦ. XV, 1 Ἦσαν δὲ ἐγγίζοντες αὐτῷ πάντες οἱ 2 τελῶναι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἀκούειν αὐτοῦ. Καὶ διεγόγγυζον οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, λέγοντες· Ὅτι οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέσχεται, καὶ συνεσθίει αὐτοῖς.

Καὶ ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν (α);

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΣ'.

Περὶ τῶν ἑκατὸν προβάτων παραβολή.

3 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην, λέγων· Τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν, ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, 4 καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐ καταλείπει τὰ ἐννενηκονταεννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλός, ἕως εὕρῃ αὐτό;

Παραβολικῶς αὐτοὺς ἐπιστομίζει, διδάσκων, ὅτι ἐννηθρόπησεν, οὐ διὰ τοὺς δικαίους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Ταύτην δὲ τὴν παραβολὴν ἀνέγραψε καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τρια-

(α) Ματθ. Θ', 11.

κὸς τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξηγήσιν αὐτῆς ἐν ἐκείνῳ, εὖ ἔχουσιν.

5 Καὶ εὐρὼν, ἐπιτίθουσιν ἐπὶ τοὺς ὤμους ἑαυτοῦ χαίρων·
Εμφαντικὸν τοῦτο τῆς ἀγάπης καὶ κηδεμονίας, ἣν ἔχει περὶ τὸ γένος ἡμῶν.

6 Καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον, συγκαλεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας, λέγων αὐτοῖς· Συγχαρήτέ μοι; ὅτι εὗρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός.

Οἶκον μὲν αὐτοῦ νόει, τὸν οὐρανόν· Ὁ κατοικῶν γάρ, φησιν, ἐν οὐρανοῖς (α). φίλους δὲ καὶ γείτονας, τοὺς ἀγγέλους· φίλους μὲν, ὡς φιλοῦντας, ἃ φιλεῖ· γείτονας δὲ, ὡς ἐγγὺς ὄντας αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ νῦν ἐσχημάτισεν ἡ παραβολή, ἐμφαίνουσα, ὅτι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ εὐρέσει καὶ οἱ ἄγγελοι συγχαίρουσι τῷ θεῷ, ὡς καὶ αὐτοὶ φιλάνθρωποι.

7 Λέγω ὑμῖν, ὅτι οὕτω χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐννενηκονταεννέα δικαίοις, οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανοίας.

Οὕτω· πῶς; ὡς ὑπέδειξεν ἡ παραβολή. Ἀπόλλυται μὲν οὖν τὸ λογικὸν πρόβατον, πόρρω τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ γινόμενον· εὐρίσκεται δὲ, μετανοοῦν καὶ ἐντός αὐτῶν ἀποκαθιστάμενον. Εἵτα καὶ δι' ἐτέρας παραβολῆς τὴν ἐπὶ τῇ εὐρέσει τοῦ ἀπολωλὸτος χαρὰν παρίστησιν.

8 Ἡ τίς γυνή, δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον, καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν, καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς, ἕως ὅτου εὕρῃ; Καὶ εὗροῦσα, συγκαλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας, λέγουσα· Συγχαρήτέ μοι, ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν, ἣν ἀπώλεσα.

Ὅσπερ ἡ γυνή ποιεῖ τὰ ρηθέντα· οὕτω καὶ ἡ φιλάνθρωπία τοῦ

(α) Ψαλμ. Β', 4.

υιοῦ τοῦ θεοῦ πεποίηκε. Δραχμῆς γὰρ μιᾶς ἀπολωλυίας, ἥτοι, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ καταχωσθῆναι τοῖς πάθεσιν, ἤψε *λύχνον*, τουτέστιν, ἀνέφηνεν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον (I), λάμπουσαν οὐ μόνον πᾶσι ἀστραπῇ τῆς θεότητος, ἀλλὰ καὶ τῷ φέγγει τῆς καθαρότητος, καὶ φωταγωγοῦσαν τοὺς ἐσκοτισμένους τῇ πλάνῃ. Καὶ ἐσάρωσε τὴν οἰκίαν, ἤγουν, ἐκάθηρε τὸ οἰκητήριον τῶν ἀνθρώπων, λέγω δὴ, τὸν κόσμον, ἐν τῷ ἀπελάσαι τὸ κατακεχυμένον αὐτοῦ σκότος τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐκφορῆσαι τὸν ἐπικείμενον ῥύπον τῶν παθῶν. Καὶ ζητήσας ἐπιμελῶς, ἐν τῷ περιέρχεσθαι τὰς πόλεις καὶ κώμας, καὶ ἀποστέλλειν τοὺς μαθητὰς εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, εὔρε τὸ ζητούμενον, καὶ συνεκαλέσατο τὰς φίλας καὶ γείτονας λειτουργικὰς στρατίας, εἰς κοινωνίαν τῆς τοιαύτης χαρᾶς.

10 Οὕτω, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

Οὐ μόνον ἐπὶ πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐνί. Τοῦτο δὲ ἀπόδειξις τοῦ τὸν θεὸν σφόδρα διψᾶν τὴν μετάνοιαν ἐκάστου ἁμαρτωλοῦ. Δραχμὰς δὲ, τὰ τάγματα ὠνόμασεν, ὡς ἔχοντα χαρακτῆρα καὶ ἔμφασιν τοῦ βασιλείως θεοῦ.

Τινὲς μὲν οὖν ἑκατὸν εἶναι τὰ πάντα τάγματα νενοήκασιν, τῇ παραβολῇ τῶν ἑκατὸν προβάτων ἐπερειδόμενοι· τινὲς δὲ τὴν ἐτέραν παραβολὴν τῶν δέκα δραχμῶν εἰς συνηγορίαν λαμβάνοντες, δέκα ταῦτά φασιν, ἐννέα μὲν τὰ οὐράνια, κατὰ τὸν Ἀρεοπαγίτην Διονύσιον, θρόνους, χερουβὶμ, σεραφὶμ, κυριότητας, δυνάμεις, ἐξουσίας, ἀρχάς, ἀρχαγγέλους, ἀγγέλους· δέκατον δὲ, τὸ ἐπίγειον, τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐγὼ δὲ οἶμαι καὶ τὰ ἑκατὸν καὶ τὰ δέκα μὴ σημαίνειν διαφορὰς ἀριθμῶν ἐν ταῖς παραβολαῖς ταύταις, ἀλλ' ἢ μόνον

(1) Ὁ Γρηγόριος Σελ. 231 οὕτως ἔχει «ὅτι λύχνον ἤψε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα.»

πλήθος ταγμαμάτων τέλειον· πλήθος γὰρ τέλειον καὶ ὁ (Ι) ἑκατὸν καὶ ὁ δέκα· πλήθος δὲ τέλειον, τὸ τῶν ταγμαμάτων τούτων λέγομεν· διότι τοσαῦτα ταῦτά εἰσιν, ὅσα εἶναι ἔδει. Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν, ἣν ἀπώλεσα; οὐ πᾶν γὰρ τὸ γένος μετενόησε. Φαμὲν τοίνυν, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ πᾶν, ὅσον εὗρε, δραχμὴ ἦν ἀπωλωλυῖα, εἰκότως καὶ τοῦτο δραχμὴν ἀπωλωλυῖαν ὠνόμασε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΖ'.

Περὶ τοῦ ἀποδημήσαντος εἰς χώραν μακράν.

11 Εἶπε δέ· Ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς. Καὶ εἶπεν
12 ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί· Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας.

Καὶ ἄλλην εἰσάγει πολυφειλεστάτην παραβολὴν, ὑποφαίνουσαν τὴν τε δύναμιν τῆς μετανόιας τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ τὸ μέγεθος τῆς φιланθρωπίας τοῦ θεοῦ· καὶ διὰ ταύτης εἰς μετάνοιαν προτρέπεται τοὺς ἐν ἁμαρτίαις· ἄνθρωπον μὲν προσ-αγορεύων, τὸν φιλάνθρωπον πατέρα καὶ θεόν· δύο δὲ υἱούς αὐτοῦ, πάντα δίκαιον καὶ πάντα ἁμαρτωλόν· ἔστι γὰρ πατήρ καὶ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, ὡς υἱοθετηθέντων αὐτῷ διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς ἀναγεννήσεως· περὶ τῶν πιστῶν γὰρ ὁ λόγος. Νεώτερον δὲ ὀνομάζει, τὸν ἁμαρτωλόν, ὡς νηπιόφρονα καὶ εὐεξαπάτητον, ὃς καὶ ἐζήτησε τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας, ἥτοι, τὸ ἐκ φύσεως ὀφειλόμενον αὐτεξούσιον. Πᾶς γὰρ νηπιόφρων ζητεῖ τὸ αὐτεξούσιον.

Ἡ ἐπιβάλλον μέρος οὐσίας λέγει, τὸ ἐκ τοῦ βαπτίσματος χρεωστούμενον χάρισμα. Παντὶ γὰρ βαπτισθέντι χάρισμα θεῖον δίδεται. Οὐσία δέ, ἥτοι, πλοῦτος θεοῦ, τὰ χαρίσματα, ἃ διανέμει τοῖς πιστοῖς.

(1) ἀριθμός.

12 Καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.

Ἦγουν αὐτεξουσίους αὐτοὺς ἀπέλυσε· τὸ γὰρ διελεῖν τὸν βίον, εἶπουν, τὴν οὐσίαν, τοῖς υἱοῖς, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ τὸ αὐτεξουσίους αὐτοὺς ἀπολύσαι· οὐδένα γὰρ ὁ θεὸς ἀναγκάζει μὴ βουλόμενον πειθαρχεῖν αὐτῷ.

*Ἡ καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὰ προσήκοντα χαρίσματα, καθὼς εἶρηται.

13 Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς, ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν·

Ὁ μὲν πρεσβύτερος παρέμεινε τῷ πατρὶ, ὡς φρόνιμος· ὁ δὲ νεώτερος, συναγαγὼν ἅπαντα, τό τε αὐτεξούσιον καὶ τὸ θεῖον χάρισμα, ἢ ἅπαντα τὰ ἑαυτοῦ θελήματα, τουτέστι, κύριος αὐτῶν καταστάς, ἀπεδήμησεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τὴν μακράν τοῦ θεοῦ κειμένην· πόρρω γὰρ τοῦ θεοῦ γίνονται οἱ ἁμαρτάνοντες, οὐκ ἀναχωρήσει τόπου, ἀλλ' ἀναχωρήσει τῆς ἀρετῆς.

13 Καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ,

Διέφθειρε τὸ ἐκ τοῦ βαπτίσματος χάρισμα, τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν, τὴν πρὸς ἀρετὰς ἐπιτηδεύτητα. Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἦσαν οὐσία καὶ πλοῦτος αὐτοῦ.

13 Ζῶν ἀσώπως.

Ἀπεδῶς, ἀκρατῶς, ἀκολάστως.

14 Δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα,

Αποβαλόντος πάντα, ὅσα εἶχεν ἐκ θεοῦ ἀγαθὰ.

14 Ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην·

Ὅπου γὰρ ὁ τοῦ θεοῦ φόβος σίτος οὐ γεωργεῖται, ἐκεῖ λιμὸς ἰσχυρὸς, οὐκ ἄρτου, ἀλλ' ἀρετῆς· ὅπου εὐφορία παντὸς κακοῦ, ἐκεῖ ἀφορία παντὸς καλοῦ.

14 Καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.

Πένεσθαι, διαρρύνεσθαι αὐτῷ παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ μόνης ὑπολειφθείσης τῆς ἀκρασίας.

15 Καὶ πορευθὺς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης·

Πολίται τῆς χώρας ἐκείνης, ἦτοι, τῆς ἁμαρτίας, οἱ δαίμονες. Ἀπορράγεις οὖν τοῦ πατρὸς, ὦ πολλῆς ἀνάσας! ἐκολλήθη τῷ ἐχθρῷ, καὶ μὴ ἀνασχόμενος πειθαρχεῖν τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ, ἐδούλευε τῷ μισανθρώπῳ δαίμονι.

15 Καὶ ἔπεμφεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους.

Οὕτως οἱ δαίμονες ἀμείβονται τοὺς κολλωμένους αὐτοῖς. Δηλοῖ δὲ ὁ λόγος, τὴν ἐσχάτην τοῦ ἀθλίου δουλείαν, ἐπιταττομένου τὰ ἀτιμώτατα. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ πλατύνει τὴν παραβολὴν ὁ Χριστὸς, καὶ λεπτομερῶς ἐκτραγωδεῖ τὰ τῆς συμφορᾶς, ἵνα μάθωμεν, οἷα πάσχουσιν οἱ ἀποφοιτῶντες τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, καὶ πορευόμενοι κατὰ τὸ ἥθλιον θέλημα.

Εἶεν δ' ἂν ἀγροὶ μὲν τοῦ δαίμονος, αἱ ἄσπεμοι διατριβαί· χοῖροι δὲ, οἱ φιλήδονοι καὶ βορβορώδεις λογισμοί, οὓς ὁ ταλαίπωρος τρέφειν καὶ περιέπειν προσετέτακτο.

16 Καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι·

Κεράτια κατὰ ἀναγωγὴν, αἱ ἡδοναί, αἷς οἱ δηλωθέντες λογισμοὶ τρέφονται. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνοι γλυκαίνουσιν ἐπὶ βραχὺ τὴν γεῦσιν, εἴτα στύφουσιν ἐπὶ πλεῖον· οὕτω καὶ αὗται, τὰ μὲν ἡδύνον πρῶτον καὶ πρόσκαιρόν ἔχουσι· τὸ δὲ πικραῖνον, ὕστερον καὶ αἰώνιον.

16 Καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.

Οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ κορεσθῆναι. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ δαίμονες, οὐκ ἐωςί τινα κορεσθῆναι φιληδονίας, ἵνα μὴ ταχὺ παύσῃται τῆς ἁμαρτίας· αἱ δὲ τὴν ὀρεξιν ἐρεθίζουσι, καὶ ἀποκάμνουσιν ἀνεγείρουσιν.

17 Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν,

Εαυτοῦ γενόμενος, ὃ ἐστίν, ἀνανήψας, ὡς ἐκ μέθης καὶ κάρου. Ἀφύπνισε γὰρ αὐτὸν ἡ κακοπάθεια.

17 Εἶπε· Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρὸς μου περισσεύουσιν ἄρτων; ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι.

Μισθίους μὲν νόει μοι, τοὺς ἔτι κατηχουμένους, καὶ μήπω διὰ τοῦ βαπτίσματος υἰοθετηθέντας, οἷς μισθὸς τῆς πίστεως δίδεται ἡ υἰοθεσία· ἄρτους δὲ, τὰς θρεπτικὰς τῶν ψυχῶν διδασκαλίας. Φησὶν οὖν ἐκ βάθους καρδίας· "Ὡ πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρὸς μου οὐ μόνον ἔχουσι τροφὴν ψυχικὴν, ἀλλὰ καὶ τρυφὴν· τοῦτο γὰρ τὸ περισσεύειν σημαίνει· ἐγὼ δὲ ὁ υἱὸς, λιμῷ ἀπόλλυμαι. Ταῦτα καὶ τὰ ἐξῆς παραβολικῶς διηγούμενος ὁ Σωτὴρ, τύπον ἡμῖν μετανοίας ἀληθοῦς παραδίδωσιν.

18 Ἀναστὰς ^{α/α}πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου·

Αναστὰς ἀπὸ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας.

18 Καὶ ἐρῶ αὐτῷ· Πάτερ, ἡμάρτον εἰς τὸν οὐρανόν, **Ὡς** προτιμήσας αὐτοῦ τὴν γῆν, ἥτοι, τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, τὰ γῆϊνα.

18 Καὶ ἐνώπιόν σου·

Τοῦτέστι, καὶ, εἰς σέ, ὡς προτιμήσας τοῦ σοῦ θελήματος τὸ ἐμόν.

19 Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου·

Ὡς ἀναξίως τοιούτου πατρὸς πολιτευσάμενος.

19 Ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.

Επεὶ τῆς πρώτης ἐξέπεσον τάξεως, ἀξιώσόν με τῆς δευτέρας, μόνον μὴ παντελῶς ἀπορρίψης με. Δυσωπητικὸς ὁ λόγος, καὶ καρδίας πατρικῆς ἀπτόμενος.

20 Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.

Ηλθεν, ἀντὶ τοῦ, ἤρχετο, θαρρῆσας τοῖς αὐτοῦ σπλάγχχνους.

Χρὴ γάρ, μὴ μόνον βουλεύεσθαι καλῶς, ἀλλὰ καὶ πράττειν τὰ θεβουλευμένα.

20 Ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατήρ αὐτοῦ,

Ὡς συμπαθεστάτης ὀξύπιας! Ἄμὰ τις ἐνεθυμήθη μετανοῆσαι, καὶ ἅμα τοῦτον εἶδεν αὐτός, ἕτοιμος ὢν αἰεὶ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐπιστρεφόντων, καὶ εὐθὺς ἐκ προοιμιῶν τῆς μετανοίας ἀντιλαμβανόμενος αὐτῶν. Ἐντεῦθεν οὖν ἡ παραβολὴ δημοσιεύει τὴν ἀνυπέρβλητον εὐσπλαγχνίαν καὶ ἀνείκαστον φιλοστοργίαν τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, καὶ ὅσῃν καὶ οἷαν εἰς τοὺς ἐπιστρέφοντας συμπάθειαν ἐπιδείκνυται.

20 Καὶ ἐσπλαγχνίσθη·

Πατήρ γὰρ ἦν, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ θεὸς ἐλέους.

20 Καὶ δραμῶν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

ὑπὸ τῆς ἄγαν περιχαρείας, οὐκ ἀνέμεινεν αὐτὸν ἐλθεῖν, ἀλλὰ προὑπήντησε, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ δραμῶν, ἵνα φανῇ τὸ σφυδρὸν τοῦ φίλτιου· καὶ ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, πληροφορῶν, ὅτι ἀφῆκεν αὐτῷ πᾶσαν ἁμαρτίαν, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν, ὡς υἱὸν ποθεινόν, τὸν ἄχρι τῆς μετανοίας μισρόν τε καὶ βδελυρόν.

Ὡ παραδόξου καταλλαγῆς! Τί εἶπω, ἢ τί λαλήσω πρὸς τὴν ἄρρητον τοῦ Θεοῦ φιланθρωπίαν; Ἀποβλέπων γὰρ πρὸς τὸ ἀχανὲς πέλαγος αὐτῆς, ἐπικόπτομαι τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἔχω τί φθέγξωμαι· τοῦτο δὲ μόνον λαμπρᾷ βοῇ τῇ φωνῇ, ὅτι μεγάλα δύναται ἡ μετάνοια, ταχέως ἐπικάμπτουςα τὸν ταχύτερον εἰς τὸ ἐπικάμπτεσθαι φιλόανθρωπον θεὸν ἡμῶν. Ἀνθρωποπρεπέστερον δὲ τὰ ῥηθέντα ποιεῖν αὐτὸν λέγει, πρὸς ἐναργεστέραν διδασκαλίαν τῆς συμπαθείας καὶ καταλλαγῆς αὐτοῦ· ἐπεὶ καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν ἐν ἀρχῇ τῆς παραβολῆς ὑπέθετο.

21 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός· Πάτερ, ἡμάρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου.

Ἀπερ εἰπεῖν ἐμελέτησε, ταῦτα λέγει νῦν ἐξ ὅλης καρδίας, ὡς ἐντεῦθεν μανθάνειν ἡμᾶς, ὅτι χρὴ καὶ μετὰ τὴν καταλλαγὴν ὁλοκαρδίως ὁμολογεῖν, ὅτι ἡμάρτομεν, καὶ καταδικάζειν ἑαυτούς.

22 Εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ·

Πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῆς ἐκκλησίας. Οὗτοι γὰρ ὑπηρετοῦσι τῷ θεῷ πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν ἐπιστρεφόντων.

22 Ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐτόν.

Τὴν τιμιωτάτην, ἥτις ἐστὶν ἡ κάθαρσις, ἡ ἡ φρουρητικὴ χάρις.

22 Καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

Ἀρράβωνα τῆς πρὸς τὸν θεὸν οἰκειώσεως, ἡ σφραγὶς εἰς τὴν πράξιν αὐτοῦ, ὥστε μένειν αὐτὴν ἀνεπιβούλευτον.

22 Καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας.

Φυλακὴν εἰς τὴν πορείαν τῆς πολιτείας αὐτοῦ.

23 Καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε·

Μόσχος σιτευτός, τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ· μόσχος μὲν, ὡς μὴ δαμασθὲν τῇ ζεύγλῃ τῆς ἁμαρτίας· σιτευτός δέ, ὡς πιανθὲν ταῖς ἀρεταῖς, καὶ τηρηθὲν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν σφαγὴν.

23 Καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν·

Φαγεῖν καὶ αὐτὸς λέγει, δηλῶν τὴν κοινωνίαν τῆς εὐφροσύνης.

24 Ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὐρέθη.

Νέκρωσις μὲν καὶ ἀπώλειαν φησί, τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· ἀναζώωσις δὲ καὶ εὐρεσις, τὴν ἀπὸ τῆς μετανοίας.

24 Καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.

Τοῦτο σαφές.

25 Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγγρῶ.

Τῷ τῶν ἀρετῶν, ἐργαζόμενος αὐτάς.

25 Καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν.

Ο τοιοῦτος, ἔρχεται μὲν διὰ προκοπῆς· ἐγγίζει δὲ, διὰ τελειώσεως τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ, καὶ ἀκούει συμφωνίας μὲν μουσικῆς, διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα συμφωνίαν τοῦ υἱοῦ, ἣν συνεφώνησε διὰ τῆς μετανοίας· χορῶν δὲ, διὰ τὴν ἐκείθεν χαράν. Ἐν τῷ οἴκῳ γὰρ τοῦ θεοῦ ἦχος καθαρὸς (1) ἐορταζόντων.

26 Καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παίδων, ἐπυνθάνετο, τί εἶη ταῦτα;

Ἐνα τῶν ἀγγέλων· δι' ἀγγέλου γὰρ ἀποκαλύπτονται τὰ θεῖα μυστήρια. Παῖδας δὲ νῦν λέγει, τοὺς δούλους· δοῦλοι δὲ τοῦ θεοῦ, οἱ ἄγγελοι.

27 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἦκει·

Παραγίνεται ἐπιστρέψας.

27 Καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν.

Αποβαλόντα τὴν νόσον διὰ τῆς μετανοίας.

28 Ὁργίσθη δὲ, καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν.

Σχηματίζει τοῦτον ἡ παραβολὴ νῦν ὀργιζόμενον, καὶ μὴ θέλοντα εἰσελθεῖν, οὐχ ὅτι ἐφθόνησε· λύπη γὰρ οὐδεμία ταῖς δικαίαις ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀδελφῶν· ἀλλ' ἵνα παραστήσῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος. Ἐμφαίνει γὰρ ἡ τοιαύτη ἀγανάκτησις, ὅτι τοσαύτην ἐνδείκνυται περὶ τοὺς

(1) Ἀντὶ τοῦ, καθαρὸς, ὁ ἑστίνιος φαίνεται ὅτι ἀνέγνωσε, καθαρῶς.

μετανοούντας χάριν και χαράν, ὡς ἑτέροις φθόνον κινῆσαι. Τοῦτο δὲ πεποίηκε καὶ ἡ παραβολὴ τῶν μισθουμένων ἐργατῶν ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· καὶ ἐν ἐκείνῃ γὰρ οἱ πρῶτοι ἐγόγγυζον.

28 Ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν, παρεκάλει αὐτόν.

Ὡς φιλόπαις καὶ σοφός, καὶ τὸν ἐπιστρέψαντα τιμᾷ, καὶ τὸν μείναντα παρακαλεῖ.

29 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί· Ἰδοὺ, τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ.

Οὐ τοιαῦτα λέγουσιν οἱ ἅγιοι πρὸς τὸν θεόν, ἀλλὰ ἀκολουθῶς τῇ ὁργῇ ἐσχημάτισται καὶ αὕτη ἡ δικαιολογία, διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν εἰρήκαμεν. Εἰώθασι γὰρ οἱ φθονοῦντες τοιαῦτα ἐγκαλεῖν.

Τινὲς οὖν ἔριφον μὲν, τὴν ἐλαχίστην ἡδονήν, *φίλους* δὲ, τὰ θελήματα νοοῦντες, φασὶν εἰπεῖν αὐτόν, ὅτι Εμοὶ οὐδέποτε παρεχώρησας οὐδὲ ἐλαχίστης ἡδονῆς, ἵνα μετὰ τῶν θελημάτων μου εὐφρανθῶ.

Ἡμῖν δὲ οὐ περιεργαστέον, τίς ἐστὶν ὁ ἔριφος, καὶ τίνες οἱ φίλοι. Ἐπισφαλὴς γὰρ ἡ ἐν τοῖς τοιούτοις λεπτολογία, καθὼς πολλαχοῦ τῶν παραβολῶν διεμαρτυράμεθα.

30 Ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος, ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἤλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.

Καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς εἰσιν ἀκολουθίας, καὶ ὁμοίως ἐσχηματίσθησαν. Βίον μὲν οὖν τοῦ θεοῦ λέγει, τὸ χάρισμα, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται· πόρνας δὲ, τὰς φιληδονίας.

31 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ.

Οὐδέποτε μου ἀποροῖτων, ἀλλ' αἰεὶ τὰς ἐντολάς μου πληρῶν.

31 Καὶ πάντα τὰ ἐμὰ, σὰ ἐστίν.

Τοιοῦτος γὰρ ὢν, πάντα τὰ ἐμὰ κληρονομήσεις· οἱ τοιοῦτοι γὰρ υἱοὶ κληρονομοῦσι τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς καὶ θεοῦ. Μὴ λυποῦ τοίνυν· οὐδὲν γὰρ ἡδίκηθης. Οὕτως ἐπιεικῶς παρηγορήσας αὐτόν, ἀπολογεῖται λοιπὸν καὶ ὑπὲρ τῶν γεγεννημένων εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

32 Εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλώς ἦν, καὶ εὗρέθη.

Δείκνυσιν ἀναγκαίαν τὴν εὐφροσύνην καὶ χαράν. Τίς γὰρ ἰδὼν νεκρὸν ἀναζήσαντα, οὐκ εὐφραίνεται; Καὶ τίς τὸ ἀπολωλὸς εὗρων, οὐ χαίρει; Εἶδες, πῶς καὶ ἀποδημήσαντος ἐμακροθύμει, καὶ ἐπιστρέψαντα περιχαρῶς ὑπεδέξατο· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπήτησε δίκην, ἀλλὰ καὶ χαρίτων ἡξίωσε· καὶ οὐ μόνον οὐδ' ὠνείδισεν, ἀλλὰ καὶ ὑπεραπελογήσατο.

Ὅντως μεγάλη, δέσποτα, ἡ φιланθρωπία σου, καὶ οὐδεὶς ἔξαρκέσει λόγος πρὸς εὐχαριστίαν αὐτῆς! Εἶη δὲ καὶ ἡμᾶς, τοὺς ἐπίσης τῷ ἀσώτῳ ἀποδημήσαντας, καὶ διασκορπίσαντας τὸν πλοῦτον, ἴσῃ αὐτῷ καὶ τὴν ἐπιστροφὴν ἐνδείξασθαι, καὶ τῆς ἴσης ἀξιοθῆναι φιλανθρωπίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ NH'.

Περὶ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας.

ΚΕΦ. XVI, 1 Ἐλεγε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ· Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον· καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

Ἡ παραβολὴ αὕτη πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἀποτέταται, τοὺς μὴ βουλομένους πάντῃ τῶν χρημάτων ὑπερορᾶν, νουθετοῦσα

τούτους, ἵνα καὶ εὐεργετῶσι τοὺς πένητας. Εἴρηται δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· διότι οἰκονόμοι καὶ οὗτοι.

Καὶ ἄνθρωπον μὲν πλούσιον ἐμφαίνει, τὸν φιλάνθρωπον καὶ ἀνευδελῆ θεόν· οἰκονόμον δὲ, πάντα τὸν κεκτημένον πλοῦτον· οἱ τοιοῦτοι γὰρ οὐ κύριοι, ἀλλ' οἰκονόμοι εἰσὶν. Φησὶ γὰρ ὁ θεός· Ἐμὸν ἐστὶ τὸ χρυσίον, καὶ ἐμὸν ἐστὶ τὸ ἀργύριον (α) Διέβληθη δὲ τῷ θεῷ ὁ κακὸς οἰκονόμος ὑπὸ τῆς κακῆς οἰκονομίας, ὡς διασκορπίζων τὰ τοῦ θεοῦ, εἰς ἃ οὐκ ἔδει, καὶ μὴ διανεμὼν τὰ περιττὰ τοῖς πένησι.

2 Καὶ φωνήσας αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ· Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου.

Εἶπεν αὐτῷ ταῦτα διὰ τῶν θείων Γραφῶν, αἱ διδάσκουσι περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ λογοθεσίας.

2 Οὐ γὰρ δυνήσῃ ἔτι οἰκονομεῖν.

Τοῦ θανάτου ὅσον οὕτω μετακινουῦντός σε.

3 Εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος· Τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι.

Μετὰ τὸν θάνατον γὰρ ἐργάσασθαι οὐκ ἰσχύει τις· ἐργασίας γὰρ ὁ παρὼν καιρὸς· ὁ δὲ μέλλων, ἀνταποδόσεως, καὶ τὸ παρακαλεῖν ἀνόνητον.

4 Ἔγνων τί ποιήσω.

Ἐγνώ τοῦτο, συνετιθεὶς ὑπὸ τῶν Γραφῶν.

4 Ἴνα, ὅταν μετασταθῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.

Οὗτοι, περὶ ὧν ἔγνων, τουτέστιν οἱ ῥηθῆναι μέλλοντες.

5 Καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἕκαστον τῶν χρεωφειλε-

(α) ΑΓΓ. Β', 8.

τῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, ἔλεγε τῷ πρώτῳ· Πόσον
 6 ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐκατὸν βά-
 τους ἐλαίου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Δέξαι σου τὸ γράμμα,
 7 καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντήκοντα. Ἐπειτα
 ἑτέρῳ εἶπε· Σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; Ὁ δὲ εἶπεν·
 Ἐκατὸν κόρους σίτου. Καὶ λέγει αὐτῷ· Δέξαι σου
 τὸ γράμμα, καὶ γράψον ὀγδοήκοντα.

Τίς μὲν ὁ χρεώστης τοῦ ἐλαίου, καὶ τίς ὁ τοῦ σίτου, καὶ διὰ
 τί ἀνά ἑκατὸν ὀφείλον, καὶ τί τὸ γράμμα τοῦ χρέους, καὶ
 διὰ τί ὁ μὲν πεντήκοντα ἔγραψεν, ὁ δὲ, ὀγδοήκοντα, καὶ τὰ
 τοιαῦτα τῆς προκειμένης παραβολῆς, περιττὸν ἐξετάζειν. Δι' οὐ-
 δὲν γὰρ ἕτερον συνεπλάσθησαν, ἢ ἵνα δειχθῇ μόνον, ὅτι ὁ
 ῥηθεὶς οἰκονόμος, ἕως εἶχε καιρὸν οἰκονομίας, φρονίμως τοῖς
 τοῦ δεσπότου πράγμασιν εἰς τὸ οἰκεῖον συμφέρον ἀπεχρήσατο,
 καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸ μέλλον σωτηρίαν ἑαυτῷ περιεποιήσατο,
 ὡς ἐντεῦθεν μαθεῖν τοὺς ἔχοντας πλοῦτον, ὅτι χρὴ τούτους,
 οἰκονόμους αὐτοῦ καταστάντας, ἕως ἔχουσιν καιρὸν ζωῆς, φρο-
 νίμως τοῖς τοῦ θεοῦ πράγμασιν εἰς τὸ οἰκεῖον συμφέρον ἀπο-
 χρήσασθαι, καὶ δι' αὐτῶν εὐεργετοῦντας τοὺς πένητας, εἰς τὸ
 μέλλον σωτηρίαν ἑαυτοῖς πραγματεύσασθαι. Βάτος μὲν οὖν ἦν
 μέτρον ἐλαίου· κόρος δὲ, μέτρον σίτου.

8 Καὶ ἐπῆνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας,
 ὅτι φρονίμως ἐποίησεν·

Τὸ ἐξῆς, ὡς δῆλον, τοῖς ἀκροαταῖς ἀρῆκε συλλογίζεσθαι. Εἰ
 γὰρ ὁ ἡδικοκλήμενος δεσπότης ἐπῆνεσε τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδι-
 κίας, ἡγουν, τὸν τὴν οἰκείαν σωτηρίαν οἰκονομήσαντα ἐξ ἀδι-
 κίας, πολλῶν μᾶλλον ὁ ἀδικούμενος θεὸς ἐπαινέσει τὸν οἰκο-
 νόμον τῆς δικαιοσύνης. Δικαιοσύνη γὰρ, τὸ τὰ περιττὰ τοῖς
 πένησι διανέμεσθαι.

8 Ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ

τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεάν τὴν ἑαυτῶν εἰσι.

Υἱοὺς μὲν τοῦ αἰῶνος τούτου καλεῖ, τοὺς τῷ κόσμῳ προσκειμένους· αἰῶνα γὰρ νῦν, τὸν κόσμον τοῦτον ὠνόμασεν· υἱοὺς δὲ φωτός λέγει, τοὺς τοῦ κόσμου ἀποστήσαντας ἑαυτούς. Καί φησιν, ὅτι οὗτοι φρονιμώτεροί εἰσιν ἐκείνων, κατὰ τοῦτο δὲ μόνον, καθὼ φροντίζουσι τοῦ μέλλοντος, ὡς ἔδειξε τὸ παράδειγμα τοῦ ῥηθέντος οἰκονόμου. Ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς δὲ τοῦ φωτός, τοὺς εἰς τὴν γενεάν τὴν ἑαυτῶν, ἤγουν, τοὺς ἐκ τῆς γενεᾶς τῆς ἑαυτῶν υἱοὺς φωτός γενομένους. Ἐντρέπει δὲ ὁ λόγος τοὺς ἀμελοῦντας τοῦ μέλλοντος

9 Κἀγὼ ὑμῖν λέγω· Ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας.

Μαμωνᾶς μὲν ὁ πλοῦτος λέγεται παρ' Ἑβραίοις· τῆς ἀδικίας δὲ τοῦτον εἶπεν, ὡς ἐξ ἀδικίας θησαυρισθέντα, τῆς ἐκ τοῦ μὴ διαμερίζεσθαι τὰ περιττὰ τούτου τοῖς πένησιν. Ἐπεὶ, φησιν, ἄχρι τοῦ νῦν κακῶς ὠκονομήτατε, καὶ τὰ ἐμπειπιστευμένα μαμωνᾶν ἀδικίας κατεστήσατε, καὶ νῦν ὁψέποτε ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐξ αὐτοῦ τοῦ πένητας, κατὰ μίμησιν τῆς ἤδη ῥηθείσης παραβολῆς.

9 Ἵνα, ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.

Ἰνα, ὅταν τῷ θανάτῳ μεταστῆτε, παράσχωσιν ὑμῖν τόπον εἰς τὰς αἰωνίας σκηνάς, πρόξενον τούτου γινόμενον.

10 Ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι· καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος, καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν.

Ο πιστὸς ἐν ὀλίγῳ, καὶ πολλοῦ ἄξιός ἐστιν· ὁ δὲ ἐν ὀλίγῳ ἄδικος, καὶ πολλοῦ ἀνάξιός ἐστι. Λέγει δὲ ἐλάχιστον μὲν, τὸν γῆϊνον πλοῦτον· πολλὴν δὲ, τὸν οὐράνιον.

11 Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾶ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, Ὡς κακῶς οἰκονομοῦντες.

11 Τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει;

Τὸν ἀληθινὸν πλοῦτον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

12 Καὶ εἰ ἐν τῷ ἄλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ὑμῖν δώσει;

Ομοίως ἀλλότριον μὲν ὀνομάζει τὸν γῆϊον πλοῦτον, ὡς μὴ παραμένοντα τῷ κεκτημένῳ· ἡμέτερον (1) δὲ, τὸν οὐράνιον, ὡς παραμένοντα τῷ ἀξιοθέντι αὐτοῦ.

13 Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει.

Ταῦτα εἶπε καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἀνάγνωθι ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Οὐδεὶς δύναται δου-
σεὶ κυρίοις δουλεύειν (α).

13 Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.

Ακολουθῶς ἐκεῖ καὶ περὶ τούτου εἴρηται, καὶ ἡρμήνευται.

14 Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ οἱ Φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες· καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν.

Εφαύλιζον αὐτόν, οἱ φαῦλοι καὶ κατάπτυστοι.

15 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων·

Οἱ δικαίους ἑαυτοὺς οἰόμενοι.

(1) Ἐν τῷ κειμένῳ γράσσεται παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις, ὑμέτερον, καὶ αὕτη εἶναι ἡ κοινῶς παραδεδογμένη ἀνάγνωσις. Ὁ δὲ Εὐθύμιος ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ γράσκει, ἡμέτερον, καὶ τοῦτο ἐρμηνεύει. Ὡσαύτως καὶ ὁ Θεοφύλακτος. Καὶ παρὰ ταύτῃ ἐν μὲν τῷ κειμένῳ γράσσεται, ὑμέτερον, ἐρμηνεύεται δὲ τὸ, ἡμέτερον· ἄλλ' οὕτως, ὡς ἂν ἀνεγινώσκετο καὶ ἐν τῷ κειμένῳ, ἡμέτερον. «Καὶ ἄλλως, καθὼς οὐκ εἰσπηνέγκανεν τι εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ γυμνοὶ γεγεννημέθα, τὸ ἡμέτερον τίς δώσει; Ἠμέτερον δὲ ὁ πλοῦτος ὁ οὐράνιος καὶ θεός· ἐκεῖ γὰρ ἡμῶν τὸ πολίτευμα.» Θεοφυλ. Σελ. 414 C. Σελ. 415. A. Ἐκδ. Ἐνετ. (α) Ματθ. 5', 24'

15 Ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν·

Ἀμαρτωλὰς οὖσας καὶ βδελυράς.

15 Ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν, βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἐστίν.

Καὶ γάρ φησιν· Εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον ἡμαρτάνετε, ἢ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλοφροσύνη βδελυρά ἐστὶ τῷ θεῷ, καὶ βδελυροὺς ποιεῖ τοὺς οἰηματίας.

16 Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου·

Ὁ νόμος τοῦ προφητεύειν, καὶ οἱ προφῆται οἱ προφητεύοντες, ὁμολογῶσι, περὶ ἑμοῦ, μέχρις Ἰωάννου προεφήτευσαν. Τοῦτο γὰρ προσέθηκεν ὁ Ματθαῖος (α). Τοῦ λοιποῦ δέ, οὔτε νόμος, οὔτε προφῆται· ἀλλὰ τί;

16 Ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται,

Οὐκέτι σκοτεινῶς προφητεύεται, ἀλλὰ φανερῶς καταγγέλλεται· αὐτὸς γὰρ ὁ Ἰωάννης πρῶτος αὐτὴν εὐηγγελίσατο, λέγων· *Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν* (β). *Βασιλείαν* δὲ τοῦ θεοῦ λέγει νῦν, τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν, ὡς οὖσαν ἀρραβῶνα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἥτοι, τῆς ἀπολαύσεως τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν.

16 Καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται.

Πᾶς συνετὸς εἰς αὐτὴν βιάζει ἑαυτὸν, ἀνθελκόμενος ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου φιλίας καὶ τῆς ἀπιστίας· ὑμεῖς δὲ, ἀσύμετοι καὶ ῥάθυμοι ὄντες, εὐκότως ἀπιστεῖτε.

17 Εὐχοπώτερον δέ ἐστι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν.

Νόμος ἐνταῦθα, πᾶσαν ὠνόμασε τὴν παλαιὰν Γραφὴν, ἣτις διαφόρως προεῖπεν, ὅτι διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ἐκπεσοῦνται τῆς πρὸς θεὸν οἰκειώσεως. Λέγει γοῦν, ὅτι Εὐχερέστερον ἂν

(α) Ματθ. 1Α', 13. (β) Ματθ. Γ', 2.

ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἀφανισθήσονται, ἡ τὸ ἐλάχιστον τῶν προηγορευμένων τῇ Γραφῇ περὶ τῆς διὰ τὴν ἀπιστίαν ἐκπτώσεως αὐτῶν διαπесεῖται, εἶπουν, ἀπρακτῆσει.

18 Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμῶν ἐτέραν, μοιχεύει· καὶ πᾶς ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν, μοιχεύει.

Νῦν μὲν, μὴ ἐρωτηθεῖς, εἶπε ταῦτα, πρὸς τινὰς ἀποτεινόμενος τοιαῦτα τότε πλημμελήσαντας· ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐρωτηθεῖς ὑπὸ τῶν Φαρισαίων· *Ei ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν* (α), πλατεῖαν τὴν ἀπόκρισιν ἐποίησατο, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΘ'.

Περὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου.

19 Ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλούσιος,

Πολλὰ πολλάκις περὶ φιλοπτωχίας διδάξας, νῦν διὰ παραβολῆς καὶ φόβον τοῖς σκληροκαρδίοις καὶ ἀμεταδότοις πλουσίοις ἐπικρεμᾷ, περὶ τῶν ἔτι μελλόντων, ὡς ἤδη γεγονότων διηγούμενος· οὕτω γὰρ τῶν θεβιωμένων ἀνταπόδοσις· ἐπεὶ οὕτω κρίσις· καὶ τρανῶς παριστῶν, οἷαι μὲν κολάσεις τοὺς ἀσυμπαθεῖς πλουσίους διαδέχονται μετὰ θάνατον, οἷαι δὲ ἀνέσεις τοὺς φερεπόνους πένητας ὑποδέχονται. Καὶ ἄλλα δὲ ὠφέλιμα διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης μαθηάνομεν.

19 Καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον,

Ταῖς τιμιωτάταις καὶ φαιδροτάταις στολαῖς κατεκόσμη τὸ σῶμα.

(α) Ματθ. 19', 3.

19 Εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.

Πολυτελῶς.

20 Πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος·

Τοῦ πλουσίου μὲν οὐκ εἶπεν ὄνομα, ὡς μεμισημένου· γέγραπται γάρ περὶ τῶν πονηρῶν· Οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου (α). τοῦ πτωχοῦ δὲ τὴν κλῆσιν προσέθηκεν, ὡς ἡγαπημένου.

Φασὶ δέ τινες ἐκ παραδόσεως Ἑβραίων, ὅτι κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ἦν, Νινευὶς καλούμενος, καὶ ὁ πτωχὸς οὗτος Λάζαρος. Τελευτησάντων δὲ αὐτῶν, παρὰ βολὴν ὁ Χριστὸς τὰ κατ' αὐτοὺς ἐποίησε, καὶ τὰς μελλούσας ἀνταποδόσεις αὐτῶν, ὡς γεγεννημένας, ἰστόρησε, τοῖς μὲν κατὰ τὸν πλούσιον ἐκείνον, φόβον ἐμποιῶν, ὡς εἰρήκαμεν· τοῖς δὲ κατὰ τὸν πτωχὸν τοῦτον, παρηγορίαν, καὶ τούτοις δὲ κακείνοις ὠφέλειαν.

20 Ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἡλκωμένους,

21 καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ.

Τοσοῦτον γὰρ παρῆτο τὸ σῶμα, ὡς μηδὲ τοὺς κύνας ἀποσοβεῖν δύνασθαι. Ὡς πολλῆς ὠμότητος καὶ ἀναλγησίας! ὅτι τὸν ἐν τοσούτοις κακοῖς, ὁ ἐν τοσούτοις ἀγαθοῖς περιεώρα, καὶ ταῦτα ἐβρίμμενον πρὸ τοῦ πυλῶνος αὐτοῦ. Καὶ αὖθις, ὧς πολλῆς ἀνδρείας καὶ ὑπομονῆς! ὅτι ἐκείνου οὕτως ἔχοντας, αὐτὸς οὕτως ἔχων, οὐκ ἐβλασφήμησεν, οὐδ' ἐγόγγυσεν

22 Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχόν, καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ.

Ἰνα τὸν ξένον Λάζαρον παρὰ τῷ φιλοξένῳ Ἀβραάμ ἰδὼν ὁ

(α) Ψαλμ. ΕΙ', 4.

μισόξενος πλούσιος, ἔλεγchon ἔχοι τοῦτο (1) τῆς μισοξενίας αὐτοῦ. Παρατήρησον δέ, ὅτι τῶν ἁμαρτωλῶν μὲν αἱ ψυχαὶ ἀποτόμως ἀπαιτοῦνται· Ἄφρον γάρ, φησι, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ (α). τῶν δικαίων δέ, εὐλαβῶς ἀπάγονται, ὑπὸ τῶν ἀγγέλων δορυφορούμεναι.

22 Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐτάφη.

Επὶ τοῦ πτωχοῦ μὲν, οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐτάφη, διὰ τὸ ἀτημέλητον τῆς τῶν πτωχῶν ταφῆς· ἐπὶ τοῦ πλουσίου δέ, καὶ μάλα, διὰ τὸ πολυτελές τῆς τῶν πλουσίων ταφῆς.

23 Καὶ ἐν τῷ ᾄδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βρασάνοις, ὄρᾳ τὸν Ἀβραάμ· ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ.

Αἰδῆν λέγει, τὸν τόπον τῆς κολάσεως. Ἐκ τῆς παραβολῆς δὲ ταύτης μαθηάνομεν, καὶ ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι οὐ μόνον ὀρώσι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς δικαίους, καὶ οἱ δίκαιοι τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ καὶ γνωρίζουσι· καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ μὲν ὀρώσι τὰς τῶν δικαίων ἀπολαύσεις, ἵνα μᾶλλον ἀνιῶνται, βλέποντες, οἷων ἀγαθῶν ἐστερηθήσαν· οἱ δίκαιοι δέ, ὀρώσι τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν κολάσεις, ἵνα μᾶλλον χαίρωσι, βλέποντες οἷα θάσανα (2) διέφυγον. Γνωρίζουσι δὲ ἀλλήλους, ἵνα γνῶσιν, ἐν ποίοις εἰσὶν οὗτοι, περὶ ὧν ἠγνόουν πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν. Οὐ παρακαλοῦσι δὲ τότε τὸν θεὸν οἱ δίκαιοι ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν, γινώσκοντες, ὅτι τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ συγκατεδικάσθησαν· καὶ ὥσπερ τὸ ὑπὲρ τῶν δαιμόνων ἰκετεύειν, μάταιόν ἐστι καὶ ἀπρόσδεκτον, οὕτω καὶ τὸ ὑπὲρ τούτων, ὡς εἶπε Γρηγόριος ὁ Διάλογος. Οὐκ ἀλγοῦσι δὲ, καίτοι συμπαθεῖς ὄντες· ἀπέδρα γάρ τότε ἀπ' αὐτῶν ὁδὺνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός, ἵνα καθαρώς εὐφραίνωνται.

(1) τὸ ἐλέπειν, δηλονότι· ἀλλ' ὀρθότερον ἴσως, τοῦτον, τ. ε. τὸν Λάζαρον· (α) Λουκ. 1Β', 20. (2) ἴσως, οἷαν θάσαναν, ὡς καὶ κατωτέρω.

[Ταῦτα μὲν (Ι) φησι Γρηγόριος ὁ Διάλογος· ἕτεροι δὲ Πατέρες λέγουσι, μήτε ὑπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν ὁρᾶσθαι τοὺς δικαίους, μήτε ὑπὸ τῶν δικαίων, τοὺς ἀμαρτωλούς· οἱ μὲν γὰρ ἐν τῷ φωτί· οἱ δὲ ἐν τῷ σκότει· πόρρω δὲ ἀλλήλων τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος· καὶ οἱ μὲν, ὅλοι φῶς ὄντες, οὐκ ἂν βούλιντο ἀπιδεῖν εἰς τὸ σκότος· οἱ δὲ, ὅλοι σκότος ὑπάρχοντες, οὐκ ἂν δύναιντο ἀπιδεῖν εἰς τὸ φῶς. Ἡ γὰρ ἂν καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ τῆς οὐδύνης παράκλησιν ἔμελλον ἔχειν τὸ φῶς· καὶ οἱ δίκαιοι, τῆς ἡδονῆς ὑφρῆσιν τὸ σκότος. Τὴν μέντοι παραβολὴν ὑποθέσθαι τοῦτο, κατὰ παραβολικὴν αὐτονομίαν, καὶ ἵνα φοβερώτερος καὶ πιθανώτερος ὁ λόγος γένηται. Χρὴ δὲ καὶ ταῦτα κάκεῖνα γινώσκειν· ἀγίων γάρ εἰσι, καὶ οὐδὲν τῇ εὐσεβείᾳ λυμαίνονται].

24 Καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε· Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.

Ορα, πόσον αὐτὸν ἡ βάσανος ἐσωφρόνισεν! Ὦν γὰρ ἐγγὺς κείμενον παρεώρα, τοῦτον πόρρωθεν ὀξέως ὁρᾷ. Οὐ παρεκάλεσε δὲ τὸν Λάζαρον, ὑπολαμβάνων, ὅτι μνησικακεῖ αὐτῷ· τὸν Ἀβραάμ δὲ ἰκέτευσε, νομίζων, ὅτι ἀγνοεῖ τὰ κατ' αὐτόν. Ὡς περ δὲ τῷ Λαζάρῳ πρότερον, ἐν τοσοῦτοις ὄντι κακοῖς, προσθήκη συμφορῶν ἦν τὸ βλέπειν τὸν πλούσιον ἐν τοσοῦτοις ἀγαθοῖς· οὕτω καὶ τῷ πλουσίῳ νῦν, ἐν τοσοῦτοις ὄντι δεινοῖς, προσθήκη τιμωριῶν ἐστὶ τὸ βλέπειν τὸν Λάζαρον ἐν τοσοῦτοις ἀγαθοῖς.

25 Εἶπε δὲ Ἀβραάμ· Τέκνον, μνήσθητι, ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακὰ· νῦν δὲ ὃδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι.

Οὐκ ὀνειδίζει τούτῳ τὴν ἀπανθρωπίαν, ἀλλ' ἐπεικῶς ἀπο-

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρω τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιεληθίῳ.

κρίνεται· γέγραπται γάρ· ὅτι *ψυχὴν τεταπεινωμένην μὴ προσ-
ταράξης* (α). Καὶ *τέκνον* ὀνομάζει τοῦτον, ὡς πατριάρχης αὐ-
τοῦ, καὶ ὡς πρεσβύτης. Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι ἔλαβες, ἀλλ' ὅτι ἀπέ-
λαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως
τὰ κακά· τὸ γὰρ ἀπολαμβάνειν ἐπὶ τῶν χρεωστούμενων τάτ-
τεται· καὶ δηλοῦται πάντως ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ ὁ πλούσιος, εἰ
καὶ ἀμαρτωλὸς ἦν, ὅμως εἶχε τινα ἀρετὴν, ὑπὲρ ἧς ἀπέλαβε
ζῶν ἔτι τὰ ὀφειλόμενα ἀγαθὰ· καὶ ὁ Λάζαρος, εἰ καὶ δίκαιος
ἦν, ὅμως εἶχε τινα κακίαν, δι' ἣν καὶ αὐτὸς ἀπέλαβε ζῶν ἔτι
τὰ ὀφειλόμενα κακά· τῶν ἀνθρώπων γὰρ οὐδεὶς ἄμοιρος ἀρε-
τῆς, οὐδ' ὁ πᾶνυ πονηρός· καὶ οὐδεὶς ἄμοιρος κακίας, οὐδ' ὁ πᾶνυ
ἀγαθός· διὸ καὶ τελευτήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν, ἄκρατον ἔχων
τὴν κακίαν· ὁ δὲ, ἄκρατον κεκτημένος τὴν ἀρετὴν.

26 Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις, μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χά-
σμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι
ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς, μὴ δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν
πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.

Χάσμα μέγα λέγει· τὸ ἀνεπιχείρητον πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ,
ὡς δίκην χάσματος κωλύον τὴν ἐπιμιξίαν τούτων κακέκτων.

27 Εἶπε δέ· Ἐρωτῶ οὖν σε, πάτερ,

Παρακαλῶ σε.

27 Ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου·

28 ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς· ὅπως διαμαρτύρηται αὐ-
τοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦ-
τον τῆς βασάνου.

Ἀποτυχὼν τῆς ὑπὲρ ἑαυτοῦ δεήσεως, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν δυ-
σωπεῖ, ἐμφαίνων, ὅτι, ὥσπερ αὐτὸς πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν, οὕτω
καὶ αὐτοὶ λῆρον ἡγοῦνται τὰς ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀπειλάς τῶν

(α) Σιράχ Δ', 3. Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ, τεταπεινωμένην, ἀναγινώσκεται
αὐτόθι, καρδίαν παρωργισμένην.

τοῦ μέλλοντος αἰῶνος κολάσεων, καὶ διὰ τοῦτο, μόνην τὴν φιληδονίαν μεταδιώκουσι.

29 Λέγει αὐτῷ Ἀβραάμ· Ἔχουσι Μωσέα, καὶ τοὺς προφήτας·

Τὰς μωσαϊκὰς βίβλους καὶ τὰς προφητικάς. Οὐ γὰρ οὕτω σὺ κήδη τῶν ἀδελφῶν, ὥς ὁ ποιήσας αὐτοὺς θεός, ὃς καὶ μυρίους ἐπέστησεν αὐτοῖς διδασκάλους.

29 Ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.

ὑποτιθεμένων βίον ἐνάρετον.

30 Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ·

Οὐκ ἀκούουσιν αὐτῶν.

30 Ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς, μετανοήσουσιν.

Ταῖς βίβλοις μὲν ἀπιστοῦσιν, ὥς παρὰ ζώντων γραφείσαις, μήπω θεασαμένων τὰ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἐάν τις δὲ ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς, πιστεύσουσιν αὐτῷ, ὥς ἰδόντι πάντα.

31 Εἶπε δὲ αὐτῷ· Εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται.

Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι γὰρ, ἐπειδὴ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἤκουον, οὐδὲ τοῖς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσιν ἐπείσθησαν· ἀλλὰ καὶ τὸν ἀδελφὸν Μάρθας καὶ Μαρίας Ἀζάρον, ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα, καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ ἅδῃ λέγοντα, μᾶλλον ἀνελεῖν ἐβούλοντο.

ΚΕΦ. XVII, 1 Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· Ἀνένδεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ, δι' οὗ ἔρχεται.

Ἀνένδεκτόν ἐστιν, ὥστε μὴ ἐλθεῖν, ἥγουν, ἀναγκαῖόν ἐστιν

ἔλθειν. Ἐφη γὰρ καὶ ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον· ὅτι Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ὑπὸ τῶν σκανδάλων. Ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἔλθειν τὰ σκάνδαλα· πληρὸν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται (α)· καὶ ἀνάγνωθι ἐν ἐκείνῳ τὴν ἐρμηνείαν, εὖ ἔχουσιν.

2 Λυσιτελεῖ αὐτῷ, εἰ μύλος ὀνικὸς περικείται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλισθῇ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα εἴρηται μικρὸν ἀνωτέρω, καὶ σαφῶς διηρμήνευται.

3 Προσέχετε ἑαυτοῖς.

Προσέχετε, μήποτε σκανδαλίσητέ τινας, ἢ σκανδαλισθῇτε ὑπὸ τινων.

3 Ἐὰν δὲ ἀμάρτη εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ.

Ἐπιπληξον ἀδελφικῶς τε καὶ διορθωτικῶς.

3 Καὶ ἐὰν μετανόησῃ, ἄφες αὐτῷ.

Ἡ μετάνοια γὰρ ἀξία συγγνώμης.

4 Καὶ ἐὰν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἀμάρτη εἰς σέ, καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιστρέψῃ, λέγων· Μετανοῶ· ἀφήσεις αὐτῷ.

Δεῖ γὰρ ἡμᾶς, ἐν ἀσθενείαις ὄντας καὶ ἡττωμένους παθῶν, ἐπικράμπεσθαι τοῖς ὁμοίως πάσχουσι. Τὸ δὲ, ἐπτάκις, ἐν ταῦθα τὸ, πολλάκις, δηλοῖ, τουτέστιν, ὅσας τῆς ἡμέρας ἀμαρτήσας μετανόησῃ, τοσαυτάκις ἄφες αὐτῷ· καὶ οὕτω συνάδει τὸ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά. Ἄλλως τε, τὸ μὲν ἐπτάκις, ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας εἴρηται, τὸ δὲ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά, πρὸς πάσας.

(α) Ματθ. ΙΗ', 7.

5 Καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ Κυρίῳ· Πρόσθες ἡμῖν πίστιν.

Πρόσθες, ἣ ἔχομεν, τὴν λείπουσαν, ἤγουν, τελείωσον ἡμῶν τὴν πίστιν τὴν πρὸς σέ. Τῆς πίστεως γὰρ τὸ μὲν, παρ' ἡμῶν εἰσάγεται, καθὼ λέγεται, τό· Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε (α)· τό δέ, παρὰ τοῦ θεοῦ δίδεται. Φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος Παῦλος· Ὡ μὲν διὰ τοῦ πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας· ἄλλω δέ, λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἐτέρω δέ, πίστις, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι (β). Τοῦτο οὖν εἰδότες, αἰτοῦσι τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ διδομένην πίστιν, ἣν καὶ ἔλαβον μετὰ τὴν ἐν εἰδῇ πυρίνων γλωσσῶν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὸ πρὸ τοῦ ταύτην λαβεῖν, ὀλιγοπιστίαν ὠνειδίζοντο, καὶ ἀτελεῖς ἦσαν πρὸς τὴν πίστιν. Ἔστι δὲ ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ προστιθεμένη πίστις, τελείωσις τῆς προεισενεχθείσης πίστεως, καὶ βεβαίωσις.

6 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Εἰ εἴχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ· Ἐκριζώθητι, καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσῃ· καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.

Εἰ εἴχετε πίστιν, οὕτω δριμεῖαν καὶ σφοδράν καὶ θερμὴν, ὡς κόκκον σινάπεως· τοιαύτης γὰρ ποιότητος οὗτος· μετεκινεῖτε ἂν καὶ τὰ δένδρα, καὶ τῇ θαλάσῃ ταῦτα ἐνεφυτεύετε. Τοῦτο δὲ εἶπεν, ἐπαινῶν τὴν τελείαν πίστιν, καὶ δηλῶν τὸ μεγαλοδύναμον αὐτῆς. Εἶρηκε δὲ περὶ πίστεως καὶ κόκκου σινάπεως καὶ ἐν τῷ τριακοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, πλὴν καθ' ἐτέραν ἔννοιαν.

7 Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα, ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ ἐρεῖ εὐθέως·

8 Παρελθὼν ἀνάπεσαι; Ἄλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ· Ἐτοίμασον τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι,

(α) Ματθ. θ'. 22. (β) Α' Κορ. ΙΒ', 8.

ἕως φάγω καὶ πίω· καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ
 9 πίεσαι σύ; Μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ, ὅτι
 10 ἐποίησε τὰ διαταχθέντα; Οὐ δοκῶ. Οὕτω καὶ ὑμεῖς,
 ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε·
 "Ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὅτι ὁ ὠφείλομεν ποιη-
 σαι, πεποιήκαμεν.

Διὰ τῶν προλαβόντων λόγων εἰς ἀγχοεργίαν παραθήξας τοὺς
 μαθητάς, νῦν διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου κατασπᾶ τὸ
 παρεπόμενον ταύτῃ πάθος τῆς οἰήσεως, διδάσκων, ὅτι, ὥσπερ
 οὐδεὶς τὸν ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα δούλον αὐτοῦ, καὶ ἐξ
 ἀγροῦ εἰσελθόντα, τιμῆς ἀξιοί, διὰ τὸν τοιοῦτον κόπον, ἀλλὰ
 πάλιν ἐπιτάττει, καὶ τὴν προσοφειλομένην ἀπαιτεῖ δουλείαν,
 καὶ οὐδ' οὕτως αὐτῷ χάριν ἔχει· τὸν αὐτὸν ἄρα τρόπον καὶ ὁ
 θεός. Ὡστε κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον, τοῖς μὲν μὴ πληροῦσι
 τὰ προστεταγμένα κίνδυνος ἀπόκειται· τοῖς δὲ πληροῦσιν αὐτά,
 χάρις οὐδεμία, καὶ οὐ χρὴ διὰ τοῦτο μέγα φρονεῖν.
 Ὅπερ καλῶς εἰδὼς ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγεν· ὅτι Ἐὰν
 εὐαγγελιζώμαι, οὐκ ἔστι μοι καύχημα· ἀνάγκη γάρ μοι
 ἐπὶ τίεται. Οὐαὶ γάρ μοι ἐστὶν, ἐὰν μὴ εὐαγγελιζώμαι (α).
 Πλὴν ἀγαθὸς ὢν ὁ θεός, καὶ τοῖς δούλοις, ὡς μισθίοις, προσ-
 φέρεται, καὶ τὴν δουλείαν αὐτῶν μισθῷ ἀμείβεται, καὶ τὴν
 ὀφειλομένην λατρείαν, ὡς κατόρθωμα δέχεται, καὶ γέρα δίδω-
 σιν ὑπερβαίνοντα τοὺς καμάντους. Νικᾷ γὰρ ἡ ἀγαθότης αὐ-
 τοῦ τὸ δίκαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῶν δέκα λεπτῶν.

11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν εἰς Ἱερουσα-

(α) Α' Κορ. Θ', 16.

λήμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσου Σαμαρείας καὶ
 12 Γαλιλαίας. Καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς τινα κώμην,
 ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες,

Οἱ ἐννέα μὲν, Ἰουδαῖοι ἦσαν· ὁ δὲ εἷς, Σαμαρεῖτης· ἡ κοινω-
 νία δὲ τῆς νόσου τότε συνήθροισεν αὐτοὺς, ἀκοῦσαντας, ὅτι
 διέρχεται ὁ Χριστός.

12 Οἱ ἕστησαν πόρρωθεν.

Ως ἀκάθαρτοι.

13 Καὶ αὐτοὶ ἤρξαν φωνήν, λέγοντες· Ἰησοῦ ἐπιστάτα,
 ἐλέησον ἡμᾶς.

Επιστάτα, ἦτοι κύριε, ἢ διδάσκαλε.

14 Καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς· Πορευθέντες ἐπιδείξατε
 ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι.

Μήπω καθάρισας αὐτοὺς πέμπει ἐμφανισθησομένους τοῖς ἱε-
 ρεῦσιν, ὡς ἐν τῷ πορεύεσθαι μέλλοντας καθαρισθῆναι. Τοῦτο
 δὲ πεποίηκε, δοκιμάζων τὴν πίστιν αὐτῶν· οἱ δὲ πιστεύσαντες,
 ὅτι δύναται πορευομένους αὐτοὺς καθάρισαι, ἀδιστάκτως ἐβά-
 διζον. Ἐνεφανίζοντο δὲ τοῖς ἱερεῦσιν οἱ καθαρισθέντες, ἵνα παρ'
 αὐτῶν ὀνομασθῶσι καθαροί, καὶ λοιπὸν προσενέγκωσι θυσίαν,
 κατὰ τὸν νόμον.

14 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς, ἐκαθαρίσθησαν.

15 Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε μετὰ
 φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν θεόν.

Μέγαν μὲν γάρ τινα, καὶ μεγαλοδύναμον, τὸν Χριστὸν ἐπί-
 στευσεν εἶναι, οὕτω δὲ καὶ φύσει θεόν.

16 Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ πόδας αὐτοῦ, εὐχα-
 ριστῶν αὐτῷ.

Καθαρισθεὶς γάρ, ἐπλησίασε.

17 Καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρεῖτης. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς,

εἶπεν· Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ;
 18 Οὐχ εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ
 θεῷ, εἰ μὴ ὁ ἄλλογενὴς οὗτος;

Εντεῦθεν ἔδειξεν, ὅτι εὐγνωμονέστεροι τῶν Ἰουδαίων εἰσὶν οἱ
 ἐξ ἐθνῶν· ἐκείνοι γὰρ αὐτίκα τῆς εὐεργεσίας λήθην λαβόντες,
 ἀχάριστοι καὶ περὶ τὸν πατέρα, καὶ περὶ τὸν υἱὸν ἐφάνησαν.

19 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀναστάς πορεύου· ἡ πίστις σου
 σέσωκέ σε.

Καὶ μὴν κακέινους ἡ πίστις αὐτῶν σέσωκεν· ἀλλὰ πιστοὶ μὲν
 οἱ δέκα, μόνος δὲ οὗτος εὐγνώμων.

20 Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων, πότε ἔρχεται
 ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ;

Ἐπειδὴ πολλάκις ἐδίδαξεν, ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ
 θεοῦ, περὶ ἑαυτοῦ τοῦτο λέγων, ἐρωτῶσι νῦν, πότε βασιλεύσει;
 χλευάζοντες αὐτόν, ὡς εὐτελῆ τὸ φαινόμενον, καὶ ὅσον οὐπω
 ἀναιρεθῆναι παρ' αὐτῶν μέλλοντα.

20 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς, καὶ εἶπεν· Οὐκ ἔρχεται ἡ βασι-
 λεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως·

Μετὰ περιφανείας ἀνθρωπίνης.

21 Οὐδὲ ἐροῦσιν· Ἴδου ὧδε, ἢ, ἰδοὺ ἐκεῖ·

Ὅπερ ποιῶσιν ἐπὶ τῶν γηγένων βασιλείων.

21 Ἴδου γὰρ, ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν.

Βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἑαυτὸν λέγει, ὡς βασιλέα καὶ θεόν. Ἐντὸς
 δὲ αὐτῶν ἦν, ὡς ἐν μέσῳ αὐτῶν ἀναστρεφόμενος, περὶ οὗ καὶ
 ὁ Πρόδρομος εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς
 οὐκ οἴδατε. (α)

[Ἡ (Γ) ἐπιτυχία τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ ἐν ὑμῖν κεῖται, ἐν

(α) Ἰωαν. Α', 26. (1) Τὰῦτα πρὸ ἀμφοτέρων τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ
 περισσεύειδι.

τῇ προαίρεσει ὑμῶν· ἢ, ἡ ὁδὸς τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ἡ ἀγούσα εἰς αὐτὴν· ἢ, ἡ ἐργασία, ἡ προξενούσα αὐτὴν· ἢ, ἡ ἀγαλλίασις, ἣν μέλλουσιν ἔχειν οἱ ἀξιούμενοι ταύτης. Δίδεται γὰρ αὕτη κἀνταῦθα τοῖς ἀξίοις, εἰς ἀρραβῶνα τοῦ μέλλοντος.]

22 Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· Ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν· καὶ οὐκ ὄψεσθε.

Τοῖς φαρισαίοις μὲν, καίτοι χλευαστικῶς ἐρωτήσασιν, ὁμῶς πρῶως ἀπεκρίθη, καὶ μετὰ τῆς συνήθους ἀνεξικακίας· τοῖς μαθηταῖς δὲ λοιπὸν προμηνύει, ὅτι ὅσον οὐπω ἀναιρεθεις, οὐκέτι συμπολιτευθήσεται τούτοις. Τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει τὸ μέλλειν αὐτοὺς ἐπιθυμῆσαι μιᾶς τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

23 Καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν· Ἰδοὺ ὧδε, ἢ, ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθῃτε, μὴδὲ διώξητε.

Περὶ τούτων φανερώτερον ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ, λέγων· ὅτι Τότε, ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· Ἰδοὺ, ὧδε ὁ Χριστὸς, ἢ ὧδε· μὴ πιστεύσητε. Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ ἀνάγνῃ τὴν τούτων ἐξήγησιν.

24 Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀστραπή ἡ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανόν, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει·

Ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν ἀνατολῆς εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν δύσιν λάμπει. Φησὶ γὰρ ὁ Ματθαῖος ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ· ὅτι Ὡσπερ ἡ ἀστραπή ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν (β). Ἀνάγνῃ οὖν ἐκεῖ τὴν ἐρμηνείαν, καὶ μαθήσῃ, τί δηλοῖ τούτῳ τὸ παράδειγμα.

24 Οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.

Οὕτως ἔσται καὶ αὐτὸς φανερὸς πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Ἡμέραν

(α) Ματθ. ΚΔ', 23. 24.

(β) Ματθ. ΚΔ', 27.

δὲ αὐτοῦ λέγει, τὴν τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ. Ἐκεῖνο δὲ τὸ κεφάλαιον καὶ περὶ τούτων διαλαμβάνει σαφῶς.

25 Πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν· καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Τῶν πονηρῶν Ἰουδαίων.

26 Καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν-

27 θρώπου. Ἦσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν· καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.

Φανερώτερον ἔγραψε τὸ παράδειγμα τοῦτο Ματθαῖος ἐν τῷ πεντηκοστῷ ὁγδόῳ κεφαλαίῳ, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν τούτου διάγνωσιν.

28 Ὅμοίως καὶ ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Λῶτ· ἦσθιον, ἔπινον, ἠγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ὠκο-

29 δόμουν· ἡ δὲ ἡμέρα ἐξῆλθε Λῶτ ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξε πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ ἀπώλεσεν

30 ἅπαντας· κατὰ ταῦτα ἔσται ἡ ἡμέρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται.

Ὡσπερ τοὺς ἐπὶ Νῶε καὶ ἐπὶ Λῶτ, τρυφῶντας καὶ ἀμεριμνοῦντας, τοὺς μὲν, κατακλυσμὸς, τοὺς δὲ, πῦρ καὶ θεῖον διέφθειραν, οὐρανόνθεν αἰφνίδιον κατενεχθέντα· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς (1) δευτέρας παρουσίας, τρυφῶντας καὶ ἀμεριμνοῦντας, ὕλεθρος αἰφνίδιος καταλήψεται. Θεῖον δὲ ἐστὶ, τὸ λεγόμενον θειάφιον, λιπαρὰ τροφή τοῦ πυρός.

31 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος,

(1) ἐπὶ τοὺς τῆς—παρὰ τῷ Β. Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ· καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς—

καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά·

Ο τῆς κάτω διατριβῆς ὑπεραρθεῖς, καὶ ὑψηλὸς τῷ βίῳ γινόμενος, οὗ τὰ πάθη ἐν τῷ κόσμῳ κατελείφθησαν, οἷς ἐκέχρητο πρὸς ἐργασίαν τῆς ἁμαρτίας, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά· ἀλλὰ μενέτω ἐπὶ τῆς ὑψηλότητος, καὶ περιμενέτω τὸν κατερχόμενον Κύριον,

31 Καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω.

Ο ἐν τῷ ἀνακεχωρημένῳ βίῳ. Ταῦτα δὲ παραγγέλλει διὰ τὴν τηνικαῦτα πολλὴν ἀπάτην τῶν ψευδοπροφητῶν τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τὴν σφοδρὰν πλάνην αὐτοῦ.

32 Μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λῶτ.

Ητοι τοῦ πάθους αὐτῆς. Τοῦ θεοῦ γὰρ τῷ Λῶτ μνηύσαντος φυγεῖν ἀπὸ τῶν Σαδόμεων παγγενῇ, διὰ τὸν μέλλοντα καταλαβεῖν αὐτὰ θεήλατον ἐμπρησμόν, καὶ παραγγείλαντος ἀμεταστρεπτὶ βαδίζειν, ἐπέβλεψεν ἡ γυνὴ αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐγένετο σήλη ἄλός· σήλη μὲν, εἰς παράδειγμα τῶν σρεφομένων ἀπὸ τῆς σωτηριώδους ὁδοῦ ἐπὶ τὰ πρότερα ἦθι· ἄλός δέ, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας πικρίαν.

33 Ὃς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν·

Ος ἂν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐλευθερῶσαι ἀπὸ τῶν ἐπαγομένων αὐτῷ διὰ τὴν εὐσέβειαν κινδύνων ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρίστου, τῇ ἀπώλειᾳ τῆς μελλούσης κολάσεως παραδώσει αὐτήν, ὡς προδεδωκυῖαν τὴν πίστιν.

33 Καὶ ὁς ἐὰν ἀπολέσῃ αὐτήν, ζωογονήσει αὐτήν.

Ος ἂν ἀφαιρεθῇ αὐτήν διὰ μαρτυρικοῦ θανάτου, ζωογονήσει αὐτήν, ἥτοι, σώσει κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

34 Λέγω ὑμῖν· Ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΧVII, 31—37. ΚΕΦ. ΧVIII, 1. 337

μιάς· ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθή-
35 σεται. Δύο ἔσονται ἀλήθουςαι ἐπὶ τὸ αὐτό· ἡ μία
36 παραληφθήσεται, καὶ ἡ ἑτέρα ἀφεθήσεται. Δύο
ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ
ἕτερος ἀφεθήσεται.

Ταύτη τῇ ρυκτί· ποία; Τῇ τοῦ καιροῦ τῆς δευτέρας παρουσίας.
Περὶ δὲ τῶν ἐν τῷ ἀγρῷ καὶ τῶν ἀληθουσῶν εἴρηται σαφῶς
ἐν τῷ πεντηκυστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ
ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν τοῦ. Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ
ἀγρῷ (α).

37 Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ· Ποῦ, Κύριε;

Ποῦ παραλαμβάνονται;

37 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συνα-
χθήσονται οἱ αἰετοί.

Τουτέστιν, εἰς ἀπάντησίν μου, εἰς δορυφορίαν καὶ παραπομ-
πὴν. Ἀετοὺς μὲν γὰρ ὠνόμασε τοὺς δικαίους, ὡς ὑψηλοὺς
ταῖς ἀρεταῖς καὶ βασιλικούς· σῶμα δὲ, ἑαυτὸν, ὡς συναγωγὴν
τῶν τοιούτων αἰτῶν. Πτῶμα δὲ τὸ σῶμα ἔγραψεν ὁ Ματ-
θαῖος (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΑ΄.

Περὶ τοῦ κριτοῦ τῆς ἀδικίας.

ΚΕΦ. ΧVIII, 1 Ἐλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς, πρὸς
τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι·

Ἡμέρας δηλαδὴ καὶ νυκτός, κατὰ τοὺς προσήκοντας καιροὺς.

1 Καὶ μὴ ἐκκακεῖν·

Μὴ ἀποκάμνειν προσευχομένους.

(α) Ματθ. ΚΔ', 40. (β) Ματθ. ΚΔ', 28.

- 2 Λέγων· Κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει, τὸν θεὸν μὴ
3 φοβούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενος. Χήρα
δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ· καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτόν,
λέγουσα· Ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.
4 Καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἐπὶ χρόνον.

Μήτε τὸν θεὸν φοβούμενος, τὸν κελεύοντα ἐκδικεῖν τοὺς
ἀδικουμένους· μήτε ἄνθρωπον ἐντρεπόμενος, τὸν μεμφόμενον
τοῖς δικασταῖς τοῖς περιορῶσι τοὺς καταδυναστευομένους.

- 4 Μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· Εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ
5 φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι· διάγε τὸ
παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην ἐκδικήσω αὐτήν·
Κόπον δὲ λέγει νῦν, τὴν ὄχλησιν.

- 5 Ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με.

Εἰς τέλος, ἤγουν, ἄχρι παντός, δι' ὅλου. Ὑπωπιάζῃ με δὲ,
ἀντὶ τοῦ, δυσωπῇ, ἢ θιάζῃ.

- 6 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Ἀκούσατε, τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδι-
κίας λέγει.

Οτι, εἰ καὶ μὴ διὰ φόβον θεοῦ, καὶ ἐντροπὴν ἀνθρώπου,
ἀλλὰ γε διὰ τὴν ὄχλησιν, καὶ τὸ συνεχές τῆς ἐντεύξεως ἐκ-
δικήσῃ αὐτήν.

- 7 Ὁ δὲ θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλε-
κτῶν αὐτοῦ, τῶν βωόντων πρὸς αὐτόν ἡμέρας καὶ
νυκτός,

Ερωτᾷ τοῦτο, ὡς ἀναγκαῖον συνομολογηθῆναι.

- 7 Καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς;

Ο θεὸς, ὁ καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς πρότερον, ἤγουν, ὁ
παρορῶν αὐτοὺς ἐπ' ὀλίγον, ἵνα δοκιμασθῶσι.

- 8 Λέγω ὑμῖν, ὅτι ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει.

Μετὰ τὴν μακροθυμίαν πάντως.

Τινὲς δὲ κατὰ ἀναγωγὴν νοοῦσι *κριτὴν τῆς ἀδικίας*, τὸν θεόν, μὴτε θεὸν φοβούμενον, ὡς μὴ ὄντος ἑτέρου θεοῦ παρ' αὐτόν, μὴτε ἄνθρωπον ἐντρεπόμενον, ὡς ἀπροσωπόληπτον· πόλιν δὲ, τὴν ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν· *χῆραν* δὲ, πᾶσαν ψυχὴν, ὡς χρεύσασαν τῆς πρὸς τὸν δαίμονα συναφείας· *ἀντίδικον* δὲ αὐτῆς, τὸν διάβολον. Ἐδειξεν οὖν ἡ παραβολή, ὅτι ἀνυσιμώτατόν ἐστι τὸ τῆς προσευχῆς ἐπίμονον.

[Ὁ δὲ Χρυσόστομος (1), ἀνόσιον καὶ ἀπάνθρωπον λέγων τὸν τοιοῦτον κριτὴν, ἀπωθεῖται τὴν τοιαύτην ἀναγωγὴν.]

8 Πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;

Ἐλθὼν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ. Ἐρωτᾷ δὲ καὶ περὶ τούτου, οὐχ ὡς ἀγνοῶν, ἀλλ' ἐμφαίνων, ὅτι ὀλίγοι πιστοὶ εὐρεθήσονται τότε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒ'.

Περὶ τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ τελώνου.

9 Εἶπε δὲ καὶ πρὸς τινὰς τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς λοιποὺς, τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι· ὁ εἷς Φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος τελώνης.

Ἀρμοδίως τὸν ἕνα, φαρισαῖον ὑπέθετο, καὶ τὸν ἕτερον, τελώνην· οἱ φαρισαῖοι μὲν γὰρ, δίκαιοι δοκοῦσιν· οἱ τελῶναι δὲ, ἁμαρτωλοί.

11 Ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς, πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσηύ-

(1) Τὰ παρεντεθειμένα ἀναγινώσκονται παρὰ μὲν τῷ Α, ἐν τῷ περιελιδίῳ, παρὰ δὲ τῷ Β, ἐν τῷ κειμένῳ. — Ὁ Χρυσόστομος: Τόμ. Ζ'. Σελ. 581. C. λέγει «Εἰ γὰρ γυνὴ ὡμὸν τινα ἄρχοντα, καὶ οὔτε τὸν θεὸν φοβούμενον, οὔτε ἄνθρωπον ἐντρεπόμενον, ἴσχυσεν ἐπικάμψαι κτλ.»

χετο· Ὁ θεός, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμί ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης.

Τοιαῦτα προσευχόμενος, οὐδὲν ἕτερον ἐποίει, ἢ ἐνεκωμιάζε μὲν ἑαυτὸν, ἐξουθενεῖ δὲ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸν τελώνην, καίτοι γέγραπται, ὅτι Ἐγκωμιάζετω σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα, ἀλλότριος, καὶ μὴ τὰ σὰ χεῖλη (α).

12 Νηστεύω δις τοῦ σαββάτου·

Σάββατον ἐνταῦθα λέγει, τὴν ὅλην ἐβδομάδα.

12 Ἀποδεκατῶ πάντα, ὅσα κτῶμαι.

Χάριν τῶν πενήτων.

13 Καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἐστῶς οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι·

Κρίνων ἑαυτὸν ἀνάξιον, οὐ μόνον τῆς ἐγγὺς στάσεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀτενίσαι εἰς τὸν οὐρανόν.

13 Ἄλλ' ἔτυπεν εἰς τὸ στήθος αὐτοῦ, λέγων· Ὁ θεός, ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.

Ἐξουδενωθείς ὑπὸ τοῦ φαρισαίου, μᾶλλον προσηγάγετο ἑαυτὸν, καὶ ἔτυπεν εἰς τὸ στήθος αὐτοῦ, ἐμφαίνων, ὅτι πληγῶν ἐστὶν ἄξιος.

14 Λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ γὰρ ἐκεῖνος·

Παρὴ ἐκεῖνος, ἤγουν, οὐκ ἐκεῖνος· ὁ μὲν γὰρ δικαιοῦσας μόνον ἑαυτὸν, κατεδικάσθη παρὰ θεοῦ· ὁ δὲ καταδικάσας μόνον ἑαυτὸν, ἐδικαιώθη παρὰ θεοῦ· καὶ τούτου μὲν πάντα τὰ προτερήματα ἐξεκένωσεν ἡ οἴησις· ἐκείνου δὲ πάντα τὰ ἐλαττώματα ἐξεφόρησεν ἡ ταπείνωσις. Ὅρα οὖν, πῶς διαθέσις καρδίας

(α) Παροιμ. ΚΖ', 2.

καὶ λόγος στόματος ἐν βραχεῖ καιρῷ, τοῦ μὲν, πολλῶν ἐτῶν δικαιοσύνας, τοῦ δὲ, πολλῶν ἐτῶν ἀδικίας, ἠράνισι. Μάθωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς ἐντεῦθεν, πῶς χρὴ προσεύχεσθαι, καὶ ἀπὸ τῆς οἰκτρᾶς στάσεως, ἀπὸ τε τοῦ ἐλεεινοῦ σχήματος, ἀπὸ τε τῶν δυσωπητικῶν λόγων κάμπτωμεν μᾶλλον, ἀλλὰ μὴ τὸναντίον παροξύνωμεν τὸν Θεόν.

14 Ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

Ταῦτα σαφῇ καὶ πρόδηλα.

15 Προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ θρέφη, ἵνα αὐτῶν ἄπτῃ-
16 ται· ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτὰ, εἶπεν· Ἄφετε τὰ παιδιὰ ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Περὶ τούτων ἀνέγραψε καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ τεσσαρακοστοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ, καὶ εὐρήσεις ἐκεῖ ταῦτα πάντα ἡρμηνευμένα.

17 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐάν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

Τοῦτο καὶ ὁ Μάρκος ἔγραψε πρὸς τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ ογδόου κεφαλαίου αὐτοῦ, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΓ'.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου
τὸν Ἰησοῦν.

18 Καὶ ἐπηρώτησέ τις αὐτὸν ἄρχων, λέγων· Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

19 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐ-

20 δεις ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. Τὰς ἐντολάς οἶδας·
 «Μὴ μοιχεύσης· Μὴ φονεύσης· Μὴ κλέψης· Μὴ
 ψευδομαρτυρήσης· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν
 μητέρα σου.»

Ἐῖρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ
 τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τὴν λύσιν πάντων,
 καθ' ἕκαστον ῥητὸν ἐκτεθειμένην.

21 Ὁ δὲ εἶπε· Ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός
 22 μου. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ·
 Ἔτι ἐν σοὶ λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ
 διάδος πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ·
 καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ὁμοίως λελεπτολόγηται.

23 Ὁ δὲ, ἀκούσας ταῦτα, περίλυπος ἐγένετο· ἦν γὰρ
 24 πλούσιος σφόδρα. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον
 γενόμενον, εἶπε· Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα
 ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ!

Τὸ, πῶς, θεσβαιωτικόν ἐστι, ἀντὶ τοῦ, ἀληθῶς. Οἱ ἔχοντες
 δὲ, ἡγουν, οἱ κατέχοντες, οἱ ταμιεύοντες, οὐ μὴν οἱ χρώμενοι.
 Χρήματα γὰρ ὀνομάζονται, διὰ τὴν χρῆσιν, καὶ χρῆ πάντως
 χρῆσθαι τούτοις εἰς δέον, οὐ μὴν ἀποκλείειν, ὡς καὶ ἐν τῷ
 κατὰ Μάρκον προειρήκαμεν. Ἀνάγνωθι δὲ περὶ τούτων ἐν τῷ
 δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

25 Εὐκοπώτερον γάρ ἐστι, κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς
 ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
 26 θεοῦ εἰσελθεῖν. Εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες· Καὶ τίς
 27 δύναται σωθῆναι; Ὁ δὲ εἶπε· Τὰ ἀδύνατα παρὰ
 ἀνθρώποις, δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ.

Ἐτι καὶ ταῦτα πάντα σαφῶς ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ τοιοῦτῳ
 κεφαλαίῳ.

- 28 Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα,
καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν
29 λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς ἐστίν, ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ
γονεῖς, ἢ ἀδελφούς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἕνεκεν
30 τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὃς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολ-
λαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι
τῷ ἐρχομένῳ ζῶν αἰῶνιον.

Ἀκολουθῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων πάντων
ἠκρίβηται, καὶ χαριέντως ἐξήτασται.

- 31 Παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα, εἶπε πρὸς αὐτούς·
Ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τελεσθήσε-
ται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ
32 υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου. Παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι,
καὶ ἐμπαιχθήσεται, καὶ ὕβρισθήσεται, καὶ ἐμπτυσθή-
33 σεται· καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ
τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται.

Εἶπε ταῦτα καὶ Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ τεσσαρακοστοῦ
δευτέρου κεφαλαίου αὐτοῦ, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν τοῦ·
Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, παρέλαβε τοὺς
δώδεκα μαθητάς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τὰ ἐξῆς. (α)

- 34 Καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν· καὶ ἦν τὸ ῥῆμα
τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον
τὰ λεγόμενα.

Ἐπὶ τέλους τῆς ἐξηγήσεως τῶν δηλωθέντων ῥητῶν, ἐμνημο-
νεύσαμεν καὶ περὶ τούτων, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν σαφήνειαν.

(α) Ματθ. Κ', 17.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΔ'.

Περὶ τοῦ τυφλοῦ.

35 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχῶ, τυφλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν. Ἀ-
36 κούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο, τί εἶη
37 τοῦτο; Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζω-
38 ραῖος παρέρχεται. Καὶ ἐβόησε, λέγων· Ἰησοῦ, υἱὲ
Δαυὶδ, ἐλέησόν με!

Τὶδὸν Δαυὶδ αὐτὸν εἶπεν, εἰς τιμὴν αὐτοῦ. Τιμιωτάτη γὰρ παρὰ
Ἑβραίοις ἦν ἡ τοιαύτη προσηγορία.

39 Καὶ οἱ προάγοντες ἐπετίμων αὐτῷ, ἵνα σιωπήσῃ.

Ἐπεστόμιζον αὐτὸν, ἵνα μὴ ὀχλῇ τὸν διδάσκαλον.

39 Αὐτὸς δὲ πολλῶ μαλλον ἔκραζεν· Υἱὲ Δαυὶδ, ἐλέη-
σόν με!

Πολλῶ πλέον ἔκραζεν, ἵνα διὰ τῆς καρτερίας ἐπικάμψῃ.

40 Σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς

41 αὐτόν. Ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ, ἐπηρώτησεν αὐτόν,
λέγων· Τί σοι θέλεις ποιήσω; Ὁ δὲ εἶπε· Κύριε, ἵνα
ἀναβλέψω.

Ἠρώτησε μὲν αὐτόν, ἵνα μὴ νομίσῃ τις, ὅτι ἕτερον βουλομέ-
νῳ λαβεῖν, ἕτερον δέδωκεν. Οὐκ ἀπήτησε δὲ αὐτὸν πίσιν, διό-
τι πίστεως ἦν ἡ ἐπίμονος κραυγή.

42 Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβλεψον· ἡ πίστις
43 σου σέσωκέ σε. Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἠκο-
λούθει αὐτῷ, δοξάζων τὸν θεόν· καὶ πᾶς ὁ λαὸς
ἰδὼν, ἔδωκεν αἶνον τῷ θεῷ.

Πίστιν εἶχεν, οὐχ ὅτι ἐστὶ θεός, ἀλλ' ὅτι δύναται ἰάσασθαι

αὐτόν· ἠκολούθει δὲ αὐτῷ εὐγνωμονῶν, καὶ οὕτω τὴν εὐεργεσίαν ἀμειβόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΞ'.

Περὶ τοῦ Ζακχαίου.

ΚΕΦ. ΧΙΧ, 1 Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἰεριχῶ.

2 Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος· καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος ἦν πλούσιος.

3 Καὶ ἐζήτηε ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν, τίς ἐστὶ καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν.

4 Καὶ προδραμὼν ἔμπροσθεν, ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν·

Η συκομορέα, δένδρον ἦν, ἐστὼς ἐν τῇ ὁδῷ.

4 Ὅτι δι' ἐκείνης ἔμελλε διέρχεσθαι.

Δι' ἐκείνης [τῆς ὁδοῦ] ἔμελλεν ἔρχεσθαι ὁ Χριστός.

5 Καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον·

Ενθα ἵστατο ἡ συκομορέα.

5 Ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν·

Εἶδεν αὐτὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς ἀνθρωπότητος· προεῖδε γὰρ αὐτόν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς θεότητος.

5 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ζακχαῖε, σπεύσας κατέβηθι· σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι.

Εγὼ γὰρ αὐτόν ἔτοιμον εἰς ὑπακοήν, καὶ θερμὸν εἰς πίστιν, καὶ εὐμετάβλητον ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν· διὸ καὶ καλεῖ αὐτόν, καὶ ἅπεισι κερδήσων αὐτόν.

6 Καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτόν χαίρων.

Χαίρων, οὐ μόνον, ὅτι εἶδεν αὐτόν, ὡς ἐζήτηε· ἀλλ' ὅτι καὶ

ἐκλήθη παρ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὑπεδέξατο αὐτόν, ὥς οὐκ ἂν ποτε προσεδόκησεν.

7 Καὶ ἰδόντες ἅπαντες διεγόγγυζον, λέγοντες· "Ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῶ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῦσαι.

Καταχθῆναι (1). μεῖναι. Ἀμαρτωλοὶ δὲ οἱ τελῶναι πᾶσιν ἐδόκουν, διὰ τὰς πλεονεξίας καὶ ἀδικίας αὐτῶν. Ἐμέμφοντο τοῖνυν τῷ Χριστῷ, καθάπερ καὶ ἐπὶ Ματθαίῳ τῷ τελώνῃ, καὶ ἐπὶ τοιούτοις ἄλλοις διαφόρως. Ἠγνόνουν δὲ τὸν τρόπον, καθ' ὃν τούτοις συνανεστρέφετο· διὸ καὶ παρεώρα τούτους αὐτὸς ἐπὶ τοιούτοις πράγμασι σκανδαλιζομένους. Χρὴ γὰρ τοῦ μικροῦ σκανδάλου καταφρονεῖν, ἔνθα μεγάλη σωτηρία τινὶ προσγίνεται, καὶ μὴ διὰ τὸ μικρὸν ἀπολλύειν τὸ μέγα.

8 Σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν Κύριον· Ἴδου, τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς· καὶ εἴτινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν.

Ω ταχείας μεταβολῆς! Ὁ φιλάργυρος, εὐμετάδοτος· ὁ ἀδικώτατος, δικαιοτάτος. Ὡς αὐτοδιδάκτου σωτηρίας! Οὐπω γὰρ ἔμαθέτι παρὰ Χριστοῦ. Τὰ μὲν οὖν ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων δέδωκε τοῖς πτωχοῖς εἰς εὐποιάν· τὰ ἡμίση δὲ παρακατέσχεν, οὐχ ὥστε ἔχειν, ἀλλ' ὥστε δι' αὐτῶν ἀποτινύνειν τετραπλάσια τῶν ἐκ συκοφαντίας πορισθέντων. Ἐνταῦθα γὰρ τὸ, ἐσυκοφάντησα, οὐ τὸ ματαίως κατηγορήσα σημαίνει, ἀλλὰ τὸ ἐκ συκοφαντίας καὶ ἀδικίας ἐκτησάμην. Τετραπλάσια δὲ ἀποδίδωσι κατὰ τὸν νόμον, τὸν τέσσαρα πρόβατα ἀντὶ ἐνὸς ἐκτίσειν κελεύοντα (α).

Ἀκούσωμεν οἱ ἀδικοῦντες, καὶ ἡ αὐτὰ τὰ ἐξ ἀδικίας τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀντιστρέψωμεν, ἢ τοιαύτην θεραπείαν τοῖς ἀδικήμασι προσενέγκωμεν.

(1) Ἀπὸ τοῦ, κατὰ γέσθαι, ἐξ οὗ καταγώγιον.

(α) Ἐξοδ. ΚΒ', 1.

9 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι σήμερον σωτηρίᾳ τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο·

Οἶκον λέγει τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ. Σήμερον, φησιν, ἐγένετο σωτηρία, ἀπελαθείσης ἤδη τῆς ἀπωλείας, τῆς ἐνοικουσύνης ἐκ πλεονεξίας καὶ ἀδικίας.

9 Καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν·

Τοῦτο διὰ τοὺς γογγύζοντας, ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῦσαι. Φησὶ γάρ· Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ· καὶ γὰρ ἔδει σωθῆναι τὸν Ζακχαῖον, διότι καὶ αὐτὸς ἐκ γένους τοῦ Ἀβραάμ ἐστι. Διηλοῖ δὲ τὸ ἐπαγόμενον, ὅτι προηγουμένως διὰ τοὺς ἁβραμιαίους ἐνηνθρώπησεν.

10 Ἦλθε γάρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

Τὸ ἀπολωλός ἐκ γένους τοῦ Ἀβραάμ. Οὐκ ἀπευτάλην γάρ, φησιν, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα εἶκον Ἀβραάμ (α).

Ζακχαῖος δὲ εἰμι καὶ γώ, μικρὸς τὴν ἡλικίαν τὴν πνευματικήν· ἔτι γὰρ χαμαὶ περὶ τὰ γεγῆρα σύρομαι· καὶ ζητῶ μὲν ἰδεῖν τὸν Χριστὸν ἔμφανως, καὶ ὡς προσῆκεν, οὐ δύναμαι δὲ τοῦτον οὕτως ἰδεῖν, εἰ μὴ ἐκδράμω τῶν ἐμποδιζόντων μοι πρὸς τοῦτο, καὶ ἀναβῶ ἐπὶ δένδρον, τουτέστιν, ὑπεραρθῶ τῶν γηένων, καὶ μετεωρισθῶ πρὸς τὰ ἐπουράνια. Τότε γὰρ καὶ αὐτὸς θεάσεται με γνησίως, καὶ καλέσει πρὸς ἑαυτὸν, καὶ μόνην παρ' ἐμοὶ ποιήσει. Οἶκος γὰρ θεοῦ ὁ τοιοῦτος γίνεται.

11 Ἀκούοντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, προσθεὶς εἶπε παραβολήν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἱερουσαλὴμ, καὶ δοκεῖν αὐτοὺς, ὅτι παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεσθαι.

Ἀκούοντές τινες τῶν Ἰουδαίων πολλάκις αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι

(α) Ματθ. ΙΕ', 24.

ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ὑπέλαβον, ὅτι διὰ τοῦτο ἄναισι
νῦν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα βασιλεύσῃ ἐν αὐτῇ. Ὅπερ γνοὺς αὐ-
τὸς, διὰ παραβολῆς διορθοῦται τὴν ἐσφαλμένην ὑπόληψιν αὐ-
τῶν, ἐμφαίνων, ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου
τούτου, ἀλλ' οὐράνιος καὶ αἰδῖος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΣ'.

Περὶ τοῦ πορευθέντος λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν.

12 Εἶπεν οὖν· Ἀνθρωπὸς τις εὐγενῆς ἐπορεύθη εἰς
χώραν μακράν,

Ἐαυτὸν ὑποδηλοῖ, ἄνθρωπον μὲν, ὡς ἐνανθρωπήσαντα· εὐγενῆ
δὲ, ὡς υἱὸν τοῦ θεοῦ· ἐπορεύθη δὲ εἰς χώραν μακράν, μετὰ
τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἀνελθὼν εἰς τὸν οὐρανόν. Ὡς
γὰρ ἤδη γεγενημένα λέγει τὰ μέλλοντα.

12 Λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν,

Ἦν ἔλαβεν, ὡς ἄνθρωπος, περὶ ἧς εἶρηκε Δαυΐδ· Ὁ Κύριος
ἐβασίλευσε (α). Καὶ αὖθις· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου·
Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπό-
διον τῶν ποδῶν σου (β).

12 Καὶ ὑποστρέψαι.

Κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν αὐτοῦ.

(α) Ψαλμ. cii, 1. (β) Ψαλμ. pθ', 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΖ'.

Περὶ τῶν λαβόντων τὰς δέκα μνᾶς.

13 Καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς
δέκα μνᾶς,

Ο δέκα ἀριθμὸς ἐνταῦθα πλήθους μόνον ἐμφαντικός ἐστιν,
ἐπὶ τε τῶν δούλων, ἐπὶ τε τῶν μνῶν. Ἡ μνᾶ δὲ ἦν εἶδος ἀρ-
γυρίου. Δούλους μὲν οὖν λέγει, πάντας τοὺς διδασκάλους τῶν
πιστῶν· μνᾶς δὲ, τὰ πνευματικὰ χαρίσματα.

13 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Πραγματεύσασθε ἕως ἔρχομαι.

Πραγματεύσασθε διὰ τῶν χαρισμάτων τὴν σωτηρίαν τῶν
ἀνθρώπων.

14 Οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτόν,

Οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ Ἰουδαῖοι.

14 Καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ, λέγοντες·

Οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς.

Καὶ πρότερον γὰρ πρὸς τὸν Πιλάτον ἔλεγον· Οὐκ ἔχομεν βα-
σιλείαν, εἰ μὴ Καίσαρα (α)· καὶ ὕστερον ἤρχοντο πρὸς τὸν Θεὸν
καὶ πατέρα, σέβασθῆναι αὐτοῦ καὶ τὴν μνήμην (1).

15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν λαβόντα τὴν
βασιλείαν,

Περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας ὁ λόγος, ὅτε ἐπανελεύσεται μετὰ
δυναμείως πολλῆς καὶ δόξης, καὶ καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης
αὐτοῦ.

(α) Ἰωαν. 10', 15. (1) Εἰς ποῖον χωρίον τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἀναγέρεται
ὅ,τι λέγει ἐνταῦθα ὁ Εὐθύμιος, ἄγνωστον. Ὁ Ἑντίνιος εἰς τὴν ἑαυτοῦ μετά-
φρασιν φέρει τοῦ Ἱερωνίμου Κεφ. ΙΑ'. Ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων φέρεται
μὲν ἐνίοτε, ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἤθελον ἐξαλεῖψαι τὴν μνήμην τοῦ
ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' οὐδαμοῦ προστίθεται, ὅτι καὶ ἤρχοντο περὶ τούτου
πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πατέρα,

15 Καὶ εἶπε φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους, οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον· ἵνα γινῶ, τίς τί διεπραγματεύσατο.

Τότε γὰρ λογοθετῶν ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

16 Παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος, λέγων· Κύριε, ἡ μνα σου προσειργάσατο δέκα μνας.

Διὰ τῆς δεκάδος τὸ πολὺ τοῦ κέρδους ἐσήμανεν.

17 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Εὖ ἀγαθὲ δοῦλε· ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου,

Εὖ σοί, ὅτι ἐν μιᾷ μνα σπουδαῖος ἐγένου.

17 Ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.

Διὰ τῆς ἐξουσίας τῶν δέκα πόλεων τὸ πολὺ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας ἐνέφηνεν.

18 Καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος, λέγων· Κύριε, ἡ μνα σου

19 ἐποίησε πέντε μνας. Εἶπε δὲ καὶ τούτῳ· Καὶ σὺ γίνου ἐπάνω πέντε πόλεων.

Ἀναλόγως τῷ μέτρῳ τῆς ἐκάστου σπουδῆς καὶ τοῦ κέρδους παραμετρεῖται καὶ ἡ τιμὴ καὶ εὐεργεσία.

20 Καὶ ἕτερος ἦλθε, λέγων· Κύριε, ἰδοὺ, ἡ μνα σου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ.

Σουδάριον, τὸ παρ' ἡμῖν μικρὸν φακιόλιον· ἀναγωγικῶς δὲ τὸ σουδάριον ἐνταῦθα, ἡ ἀργία καὶ ἀχρηστία.

21 Ἐφοβούμεν γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἶ· αἶρεις ὃ οὐκ ἔθηκας, καὶ θερίζεις ὃ οὐκ ἔσπειρας.

Ωστο γάρ, ὅτι μόνῃ ἡ σπουδὴ τῶν ἐμπορευομένων, ἄνευ τῆς ἐκ θεοῦ βοήθειας, κατορθοῖ τὸ πᾶν, καὶ ὅτι αὐστηρὸς ὢν, ἀπαιτεῖ τὰ ἑτέροις ἐπικτηθέντα, εἰς ἃ αὐτὸς οὐδέ τι συνήργησε.

Ταύτην δὲ τὴν ἀπολογίαν ἐσχημάτισεν ἡ παραβολὴ, δεῖξαι βου-

λομένη, ὅτι οὐδὲν οἱ τοιοῦτοι εὐλογον ἀπολογήσασθαι δύνανται, καὶ ὅτι, ὅσα ἂν ἀπολογήσωνται, κατ' αὐτῶν πάντα περιτρα. πήσονται, καὶ ἄκουε τῶν ἐξῆς.

22 Λέγει δὲ αὐτῷ· Ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὲ δοῦλε·

Ἐκ τῶν λόγων σου.

22 Ἦδεις, ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι, αἴρων ὃ

23 οὐκ ἔθηκα, καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔσπειρα· καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τὴν τράπεζαν,

Ἐπὶ τραπεζίτας. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ δυνάμενοι διακρίνειν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Λέγει τοίνυν, Ὅτι, ἐπεὶ τοιοῦτόν με ἐγίνωσκεις, καίτοι μὴ τοιοῦτον ὄντα, διὰ τί οὐ μᾶλλον κατεβάλλου τὸ δοθέν σοι χάρισμά μου ἐπὶ τραπεζίτας; Ἐδεῖ γάρ σε πᾶν τὸ σὺν ποιῆσαι, τὸ δὲ λοιπὸν ἐμοὶ καταλιπεῖν, τὸ εὐχερέστερον τέως διαπραξάσθαι, τὸ δὲ δυσχερέστερον ἐμοὶ ἐπιτρέψαι, λέγω δὴ, τὴν ἀπάτησιν.

23 Καὶ ἐγὼ ἔλθων σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό;

Εἰσέπραξα, ἀπήτησα. Δάνειον μὲν οὖν, ἡ διδασκαλία· τόκος δὲ τοιοῦτου δανείου, αἱ ἐκ διδασκαλίας ἀρεταί. Τόκον δὲ, τὴν ἐπιμερδίαν ἀπλῶς ὠνόμασε, τῇ συνηθείᾳ χρησάμενος.

24 Καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν·

Τοῖς ὑπηρετοῦσιν ἀγγέλοις.

24 Ἀρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν, καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι.

Ἀρατε ἀπ' αὐτοῦ τὸ χάρισμα τῆς διδασκαλίας, καὶ δότε αὐτὸ εἰς προσθήκην τιμῆς τῷ ἔχοντι τὰς δέκα μνᾶς.

25 Καὶ εἶπον αὐτῷ· Κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς.

Ἐχει ἀρκοῦσαν τιμὴν.

26 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται·

Οἱ μὲν παρεστῶτες εἶπον, ὅτι ἔχει ἀρκοῦσαν τιμὴν· αὐτὸς δὲ φησιν, ὅτι Παντὶ τῷ ἔχοντι σπουδὴν τε καὶ ἐπιμέλειαν, δοθήσεται τιμὴ καὶ περισσοτέρα τῆς ἐπιβαλλούσης αὐτῷ.

26 Ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὁ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Απὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος σπουδὴν τε καὶ ἐπιμέλειαν, ὡς εἴρηται, καὶ ὁ ἔχει χάρισμα διδασκαλίας, ἀφαιρεθήσεται, οἷα μὴ χρησαμένου αὐτῷ.

Ἀλλὰ διὰ τί περὶ μόνων τριῶν δούλων εἰπὼν, τοὺς ἄλλους ἀφῆκε; Διότι εὐχερὲς ἐστὶν ἐκ τούτων καὶ περὶ ἐκείνων μαθεῖν. Ὅσοι μὲν γὰρ ἐπραγματεύσαντο, ἀναλόγως τῷ κέρδει λήφονται τὰς τιμὰς· ὅσοι δὲ ἀργὸν καὶ ἄχρηστον ἔσχον τὸ χάρισμα, τὰ ὅμοια τῷ δηλωθέντι πείσονται.

Ἐν δὲ τῷ ἐξηκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον παραβολὴν τοιαύτην εἰπὼν, ἐπὶ τέλους προσέθηκεν· ὅτι Καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων (α)· καὶ ἀνάγνοιθι ἐκεῖ τὴν τῶν ῥητῶν τούτων ἐρμηνείαν.

27 Πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἐκείνους, τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτούς, ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου.

Η κατασφαγὴ αὕτη ἢ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι κόλασιν τῶν Ἰουδαίων παραδηλοῖ, ἢ τὴν ἐν ταῖς χρόνοις Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου πανωλεθρίαν αὐτῶν.

28 Καὶ εἰπὼν ταῦτα, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα.

Σπεύδων ἐπὶ τὰ πάθη καὶ τὸν σταυρόν.

(α) Ματθ. ΚΒ', 30.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΞΗ'.

Περὶ τοῦ πώλου.

- 29 Καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθφαγή καὶ Βηθανίαν,
 πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἑλαιῶν, ἀπέστειλε
 30 δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἰπὼν· Ὑπάγετε εἰς τὴν
 κατέναντι κώμην· ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὐρήσετε
 πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων
 31 ἐκάθισε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. Καὶ ἐάν τις ὑμᾶς
 ἐρωτᾷ· Διατί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ· Ὅτι ὁ
 κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.

Τοῦτο τὸ κεφάλαιον τεσσαρακοστὸν πέμπτον εὐρήσεις ἐν τῷ
 κατὰ Ματθαῖον, ἐν ᾧ πᾶσα κατὰ λόγον ἡ ἐξήγησις ἐξετέθη.

- 32 Ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι, εὗρον καθὼς εἶ-
 33 πεν αὐτοῖς. Λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον, εἶπον οἱ
 κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς· Τί λύετε τὸν πῶλον;
 34 Οἱ δὲ εἶπον· Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει. Καὶ ἤγα-
 35 γον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

Ἐν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

- 35 Καὶ ἐπιβρίψαντες ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον,
 36 ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν. Πορευομένου δὲ αὐτοῦ, ὑπε-
 στρώννυσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ.

Ἦπεστρώννυσαν ταῦτα ὁ πλεῖστος ὄχλος, ὡς εἶπε Ματθαῖος.
 Ἐν ἐκείνῳ δὲ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

- 37 Ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ
 ὄρους τῶν Ἑλαιῶν, ἤρξαντο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν
 μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ
 περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων,

Ὡς εἶδον θαυμάτων ἐν τῷ τότε καιρῷ. Θαῦμα γὰρ τὸ προει-
 (ΤΟΜ. Β'.)

πεῖν περὶ τοῦ πώλου καὶ τῶν κυρίων αὐτοῦ, τὸ βαίνειν αὐτὸν εὐτάκτως, ἀδάμαστον ὄντα, τὸ συγκινηθῆναι τὸν ὄχλον εἰς τοσαύτην τιμὴν καὶ τηλικαύτην εὐφημίαν αὐτοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

38 Λέγοντες· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου·

Ο δὲ Ματθαῖος εἶπεν, ὅτι οἱ ὄχλοι οἱ προάγοντες καὶ οἱ ὑπολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες τοῦτο (α)· καὶ ἀνάγνωθι ἐκτὴν ὅλην ἐξήγησιν τῶν ρητῶν τούτων, ἄχρι τοῦ· Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰσέσθῃ πᾶσα ἡ πόλις (β).

38 Εἰρήνῃ ἐν οὐρανῷ, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐξηγήσει καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν. Βλέποντες γὰρ οἱ μαθηταὶ τοὺς ὄχλους οὕτω ποιούντας, καλοῦτω κράζοντας, συνηγάλλοντο, καὶ ὁμοίως ἐβόων, συνενθουσιῶντες αὐτοῖς.

39 Καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτόν· Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.

40 Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Λέγω ὑμῖν ὅτι, ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.

Ἀνάγνωθι ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ ἀκολουθῶς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης (γ). Ἐν ἐκείνῃ γὰρ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησαν καὶ ἐσαφηνίσθησαν.

41 Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ,

Γινώσκων αὐτὴν δι' ὑπερβολὴν πονηρίας ἐκτριβησομένην, ἀνθρωποπρεπῶς κλαίει ταύτην δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος, ἐνδεκνύμενος κἀντεῦθεν, οἷα σπλάγχνα εἶχε περὶ τοὺς ἀγνώμονας Ἰουδαίους.

42 Λέγων· Ὅτι εἰ ἔγνων καὶ σὺ, καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰρήνῃ σου·

(α) Ματθ. ΚΑ', 9

(β) Ματθ. ΚΑ', 10.

(γ) Ματθ. ΚΑ', 11.

Ελλειπτικὸς ὁ λόγος· ἐλλείπει γὰρ τὸ, Οὐκ ἂν ἀπώλου. Βιώ-
θαι γὰρ οἱ κλαίοντες ἐπικύπτειν τοὺς λόγους ὑπὸ τῆς
τοῦ πάθους σφοδρότητος. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ ἔγνων
καὶ σὺ ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τουτέστιν, ἐν τῷ καιρῷ σου
τούτῳ, καθ' ὃν ἐγὼ ἐπιδημῶ· σὸς γὰρ οὗτος· ὅτι διὰ σέ προ-
ηγουμένως ἐνηθρώπησά τε καὶ ἐπεδήμησα· εἰ ἔγνων τὰ πρὸς
εἰρήνην σου, τὰ εἰρηνεύοντά σε πρὸς θεόν, ἅτινά εἰσιν ἢ εἰς
ἐμέ τὸν υἱὸν αὐτοῦ πίστις, καὶ ἡ παραδοχὴ τοῦ ἐμοῦ κηρύγ-
ματος, οὐκ ἂν ἀπώλου. Τὸ δὲ, καίγε, περιττὸν κεῖται, ἰδίω-
μα τῆς ἐβραϊκῆς ὃν συγγραφῆς.

42 Νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου.

Εκρύβη ταῦτα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς σου, ἤγουν,
παρωράθησαν.

43 Ὅτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ, καὶ περιβαλοῦσιν οἱ
ἐχθροί σου χάρακά σοι·

Ταῦτα, ὡς ἀπὸ ἀρχῆς ἰδίας, ἀναγνωστέον. Τὸ γὰρ, ὅτι,
προφητικόν ἐστιν ἐνταῦθα καὶ διηγηματικόν. Ἡμέρας μὲν οὖν
λέγει, τὰς τῆς πολιορκίας· ἐχθροὺς δὲ αὐτῆς, τοὺς Ῥωμαίους,
ὑστερον χαλεπήναντας.

43 Καὶ περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν·

44 καὶ ἐδαφιοῦσι σε, καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί·

Καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί, ἐδαφιοῦσι δηλονότι.

44 Καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοί λίθον ἐπὶ λίθῳ·

Σύνθεσιν λίθων, ἤγουν, οἰκοδόμημα.

44 Ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνων τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.

Διότι οὐκ ἔγνων τὸν καιρὸν τῆς ἐπιμελείας σου. Ὁ γὰρ και-
ρὸς τῆς ἐπιδημίας μου, καιρὸς ἦν τῆς ἐπιμελείας καὶ σω-
τηρίας σου.

45 Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς

46 πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας, λέγων αὐτοῖς· Γέγραπται· «Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.»

Πλατύτερον ἔγραψε περὶ τούτων ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ τεσσαρχικοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

47 Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπο-
48 λέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ. Καὶ οὐχ εὔρισκον τὸ τί ποιήσωσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

Διδασκόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΘ'.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον ἀρχιερέων καὶ γραμματέων.

ΚΕΦ. XX, 1 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν, λέγοντες· Εἰπέ ἡμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; ἢ τίς ἐστίν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην;
Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ τεσσαρχικοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

3 Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἐρωτήσω ὑμᾶς
4 καὶ γὰρ ἓνα λόγον· καὶ εἰπατέ μοι· Τὸ βάπτισμα Ἰω-
5 άννου ἐξ οὐρανοῦ ἢν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; Οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέγοντες· Ὅτι ἐὰν εἴ-

πωμεν· Ἐξ οὐρανοῦ· ἐρεῖ· Διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύ-
 6 σατε αὐτῷ; Ἐάν δὲ εἴπωμεν· Ἐξ ἀνθρώπων· πᾶς
 ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς· πεπεισμένος γάρ ἐστιν,
 Ἰωάννην προφήτην εἶναι.

Ἀκολούθως ἐν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα ἐσαφηνίσθησαν.

7 Καὶ ἀπεκρίθησαν, μὴ εἰδέναι πόθεν. Καὶ ὁ Ἰησοῦς
 8 εἶπεν αὐτοῖς· Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ
 ταῦτα ποιῶ.

Ομοίως καὶ ταῦτα, καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ο΄.

Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.

9 Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν
 ταύτην· Ἀνθρώπος τις ἐφύτευsen ἀμπελῶνα, καὶ
 ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς· καὶ ἀπεδήμησε χρόνους
 ἱκανοὺς.

Αὕτη ἡ παραβολὴ πεντηκοστὸν ἐστὶ κεφάλαιον τοῦ κατὰ
 Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ταύτης ἐξήγησιν, λεπτομε-
 ρῶς ἐκτεθειμένην.

10 Καὶ ἐν καιρῷ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦ-
 λον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δῶσιν
 αὐτῷ· οἱ δὲ γεωργοί, δείραντες αὐτὸν, ἐξαπέστειλαν
 11 κενόν. Καὶ προσέθετο πέμψαι ἕτερον δοῦλον· οἱ δὲ,
 κἀκεῖνον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες, ἐξαπέστειλαν
 12 κενόν. Καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον· οἱ δὲ, καὶ
 τοῦτον τραυματίσαντες, ἐξέβαλον.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα ἡρμηνεύθησαν.

13 Εἶπε δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος· Τί ποιήσω;

πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἵσως τοῦτον ἰδόντες ἐντραπήσονται.

Ομοίως καὶ ταῦτα.

- 14 Ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοί, διελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέγοντες· Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ
15 κληρονομία. Καὶ ἐκβαλόντες αὐτόν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν.

Ὡσαύτως καὶ ταῦτα.

- 15 Τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος ;
16 Ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. Ἀκούσαντες δὲ εἶπον· Μὴ γένοιτο!

Καὶ περὶ τούτων ἐκεῖ μετὰ ἀκριβείας ἐρρήθη.

- 17 Ὁ δὲ, ἐμβλέψας αὐτοῖς, εἶπε· Τί οὖν ἐστὶ τὸ γεγραμμένον τούτο· « Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; »

Ετι καὶ περὶ τούτων.

- 18 Πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.

Εν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ καὶ τὸ λειπόμενον τῆς δαυϊτικῆς ταύτης προφητείας προσθεῖς, εἶτα εἰπὼν· Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ἁρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. (α)· τότε ἐπήγαγεν· ὅτι Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν (β). Ἔστι τοίνυν τὰ μὲν τοῦ Ματθαίου, ἀκριβεία ἀπαγγελίας· τὰ δὲ (γ)

(α) Ματθ. ΚΑ', 43. (β) Ματθ. ΚΑ', 44. (γ) τοῦ Μάρκου καὶ τοῦ Λουκᾶ, παρὰ τῷ Ἐνταίῳ. Ἀναγινώσκονται δὲ ταῦτα Μαρκ. ΙΒ', 10.

τοῦ Λουκᾶ, συντομία ἀπαγγελίας, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν.

Παρά πᾶσι δὲ τοῖς εὐαγγελισταῖς εὐρίσκομεν τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν, ἐκάστου αὐτῶν, ποτὲ μὲν ἀκριβῶς, ποτὲ δὲ συντόμως ἀπαγγέλλοντος. Τὸ μέντοι προκείμενον ῥητὸν, ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ᾠκνήνεται, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

19 Καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ· καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν· ἔγνωσαν γάρ, ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπε.

Καὶ ταῦτα σαφέστερον ὁ Ματθαῖος ἱστορήσεν ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΑ'.

Περὶ τῶν ἐγκαθέτων διὰ τὸν κῆνσον.

20 Καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους, ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι· ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου, εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος.

Φησὶν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τέλει τοῦ πεντηκοστοῦ πρώτου κεφαλαίου αὐτοῦ· Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι, συμβούλιον ἔλαβον, ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν, καὶ εὐρήσεις ἐκεῖ καὶ τὴν τῶν παρόντων ῥητῶν σαφήνειαν.

21 Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες· Διδάσκαλε, οἶδαμεν, ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ οὐ λαμβάνεις πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ

(α) Ματθ. ΚΒ', 15.

22 διδάσχεις. Ἐξεστὶν ἡμῖν, Καίσαρι φόρον δοῦναι, ἢ οὐ;
 Ἐν τῷ πεντηκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ περὶ τούτων σαφέστε-
 ρον ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος, καὶ ζήτησον ἐκεῖ ὁμοίως τὴν ἐρμηνείαν.
 23 Κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν, εἶπε πρὸς
 24 αὐτούς· Τί με πειράζετε; Ἐπιδείξατέ μοι δηνάριον·
 τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφὴν; Ἀποκριθέντες δὲ
 25 εἶπον· Καίσαρος. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀπόδοτε
 τοῖνυν τὰ Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ
 26 θεῷ. Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος
 ἐναντίον τοῦ λαοῦ· καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀπο-
 κρίσει αὐτοῦ, ἐσίγησαν.

Ἐν τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ ταῦτα πάντα ἐμνημονεύθησάν τε
 καὶ ἠρμηνεύθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΒ΄.

Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.

27 Προσελθόντες δέ τινες τῶν Σαδδουκαίων, οἱ ἀντι-
 λέγοντες, ἀνάστασιν μὴ εἶναι, ἐπηρώτησαν αὐτόν,
 28 λέγοντες· Διδάσκαλε, Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν· «Ἐάν
 τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος
 ἄτεκνος ἀποθάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν
 γυναῖκα, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.»
 29 Ἑπτὰ οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος, λαβὼν γυ-
 30 ναῖκα, ἀπέθανεν ἄτεκνος. Καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος
 31 τὴν γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος. Καὶ ὁ
 τρίτος ἔλαβεν αὐτήν· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ·
 32 οὐ κατέλιπον τέκνα, καὶ ἀπέθανον. Ὑστερον δὲ
 33 πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή. Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει,

τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν
γυναῖκα.

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο, πεντηκοστὸν τρίτον ἐστὶ παρὰ τῷ Ματ-
θαίῳ, καὶ ζήτησον ἐν ἐκείνῳ τὴν ὅλην ἐξήγησιν.

34 Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οἱ υἱοὶ
τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ ἐκγαμίσκονται·

Οἱ τοῦ κόσμου τούτου, οἱ τῆς ζωῆς ταύτης.

35 Οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν,
καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν,

36 οὔτε ἐκγαμίσκονται· οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύ-
ναιται· ἰσάγγελοι γὰρ εἰσι· καὶ υἱοὶ εἰσι τοῦ θεοῦ,
τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες.

Παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησάν τε καὶ ἡρμη-
νεύθησαν ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ, ἐνθα κεῖται τό· Ἐν γὰρ
τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, καὶ τὰ
ἐξῆς (α).

37 Ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ Μωσῆς ἐμήνυσεν
ἐπὶ τῆς βάρου,

Εδήλωσεν ἐπὶ τῆς γραφῆς τῆς βάρου αὕτη δὲ ἱστορεῖται ἐν
τῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου (ε).

37 Ὡς λέγει Κύριον, τὸν θεὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν θεὸν

38 Ἰσαὰκ, καὶ τὸν θεὸν Ἰακώβ. Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι
νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν.

Καὶ περὶ τούτων ἀκολουθῶς ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ
Ματθαίου εἴρηται, καὶ ζήτησον ἐκεῖ.

39 Ἀποκριθέντες δὲ τινες τῶν γραμματέων, εἶπον· Δι-

(α) Ματθ. ΚΒ', 30. (ε) Ἐξοδ. Γ', 6.

40 δάσκαλε, καλῶς εἶπας. Οὐκέτι δὲ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

Εκεῖ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησαν, ἔνθα τό· Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓ'.

Ερώτησις πρὸς τοὺς Φαρισαίους, πῶς ἐστὶν υἱὸς Δαυὶδ ὁ Χριστός;

41 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Πῶς λέγουσι, τὸν Χριστὸν
42 υἱὸν Δαυὶδ εἶναι; Καὶ αὐτὸς Δαυὶδ λέγει ἐν βίβλῳ
ψαλμῶν· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ
43 δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπό-
44 διον τῶν ποδῶν σου.» Δαυὶδ οὖν Κύριον αὐτὸν κα-
λεῖ· καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν;

Ματθαῖος δὲ φησιν ἐν τῷ πεντηκωστῷ πέμπτῳ ἀποτοῦκ ἐφαλαίῳ·
ὅτι Συνηγμένων τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰη-
σοῦς λέγων· Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; Τίτος υἱὸς
ἐστί; καὶ τὰ ἐξῆς (β), καὶ ἡρμηνεύθησαν ἐκεῖ πάντα κατὰ λόγον.

45 Ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ, εἶπε τοῖς μαθη-
46 ταῖς αὐτοῦ· Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν
θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς, καὶ φιλοούντων
ἀσπασμούς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας
ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς
δείπνοις.

Ανάγνωθι ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν
ἐξήγησιν τοῦ· Πλατύνουσι γὰρ τὰ φυλακῆρια αὐτῶν, καὶ

(α) Ματθ. ΚΒ', 33. (β) Ματθ. ΚΒ', 41.

μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ εὐρήσεις περὶ πάντων.

47 Οἱ κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν· καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται· οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα.

Εν τῷ πεντηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶπε καὶ πρὸς τοὺς γραμματεῖς καὶ φαρισαίους· Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ τὰ ἐξῆς (β), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΔ'.

Περὶ τῆς χήρας τῆς τὰ δύο λεπτὰ βαλούσης.

ΚΕΦ. XXI, 1 Ἀναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους.

2 Εἶδε δὲ καὶ τινὰ χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ δύο

3 λεπτὰ· καὶ εἶπεν· Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα

4 ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλεν. Ἄπαντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ· αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς ἅπαντα τὸν βίον, ὃν εἶχεν, ἔβαλε.

Περὶ ταύτης καὶ ὁ Μάρκος διέλαβεν ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ὅλην ἐξήγησιν.

5 Καὶ τινῶν λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις κα-

6 λοῖς καὶ ἀναθήμασι κεκόσμηται, εἶπε· Ταῦτα, ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι, ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ λίθῳ, ὃς οὐ καταλυθήσεται.

Ἐρρηται περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐν τῷ τέλει τοῦ πεντηκοστοῦ

(α) Ματθ. ΚΓ', 5. (β) Ματθ. ΚΓ', 13.

ἔκτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἔνθα κεῖται τό· Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ· καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐπιδειξάμενοι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ (α)-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΕ'.

Ἑρώτησις περὶ συντελείας.

7 Ἐπηρώτησαν δὲ αὐτόν, λέγοντες· Διδάσκαλε, πότε οὖν ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι;

Φησὶν οὖν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἐξδὲκῳ κεφαλαίῳ· ὅτι Καθημέριον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ἰδίαν, λέγοντες· Εἰπέ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος (6); καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

8 Ὁ δὲ εἶπε· Βλέπετε, μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες· Ὅτι ἐγὼ εἰμι· καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε. Μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησάν τε καὶ ἡρμηνεύθησαν.

9 Ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον· ἀλλ'
10 οὐκ εὐθέως τὸ τέλος. Τότε ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν·
11 σεισμοὶ τε μεγάλοι κατὰ τόπους, καὶ λιμοί, καὶ λοιμοὶ ἔσονται· φόβητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μέγала ἔσται.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

(α) Ματθ. ΚΔ', 1.

(6) Ματθ. ΚΔ', 3.

12 Πρὸ δὲ τούτων ἀπάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ διώξουσι, παραδιδόντες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακὰς, ἀγομένους ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων.

13 Ἀποθήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον.

Εἰς διαμαρτυρίαν, εἰς ἔλεγχον τῶν μὴ πιστευσάντων, ἵνα μὴ δύνωνται λέγειν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ὅτι οὐκ ἠκούσαμεν τοῦ κηρύγματος. Ἡ, Ἀποθήσεται ὑμῖν τὰ παρ' ἐκείνων ἐπ' αὐτοῖς εἰς μαρτυρικὴν δόξαν.

14 Θέσθε οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι.

Θέσθε τὰς καρδίας ὑμῶν (1), ἀντὶ τοῦ, διάθεσθε, πείσατε· ἢ θέσθε εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν.

15 Ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ἥ οὐ δύνησονται ἀντειπεῖν, οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν.

Στόμα μὲν λέγει, τοὺς λόγους· σοφίαν δὲ, τὰς ἐννοίας τῶν λόγων.

16 Παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων, καὶ ἀδελφῶν, καὶ συγγενῶν, καὶ φίλων· καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν.

17 Καὶ ἔσεσθε μισοῦμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου.

Εν τῷ ῥηθέντι κεφαλῶν καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

18 Καὶ θρίξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται.

Καὶ ὄντως πολλοὶ τῶν πιστῶν, εἰς πῦρ ἐμβληθέντες, οὐδὲ τρίχα ἀπώλεσαν. Ὅθεν φανερόν, ὅτι καὶ, εἴ τις ἀφῆρέθῃ τί τοῦ σώματος, κατὰ συγχώρησιν θεοῦ τοῦτο πάντως ὑπέστη· ποτὲ μὲν γὰρ τὴν οἰκείαν ἐπεδείκνυτο δύναμιν· ποτὲ δὲ συν-

(1) Ὁ Εὐθύμιος ἀνέγνωσεν ἄρχ. ἰσραηλινῶς, Θέσθε οὖν τὰς καρδίας, ἀντὶ τοῦ, εἰς τὰς καρδίας.

εχώρει τῇ σαρκὶ πάσχειν κατὰ φύσιν. Βιπῶν οὖν, ὅτι *Καὶ θρῖξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται*, ἐδήλωσεν, ὅτι τὸ παντοδύναμός ἐστι, καὶ ὅτι ἀντιλήφεται τούτων, καὶ προθυμίαν αὐτοῖς ἐνέβαλεν.

19 Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

Κτήσασθε, ἦτοι, σώσατε· εἰ δὲ τὰς ψυχὰς, πάντως καὶ τὰ σώματα. Γέγραπται γὰρ ἐν τῷ προειρημένῳ κεφαλαίῳ· ὅτι ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται (α).

20 Ὅταν δὲ ἴδῃτε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε γινώτε, ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς.

Ο δὲ Ματθαῖος ἐν τῷ ἤδη λεχθέντι κεφαλαίῳ ἕτερον ἀναγράφει σημεῖον, λέγων ὅτι *Ὅταν ἴδῃτε τὸ θδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως*, καὶ τὰ ἐξῆς (6), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν τῶν ῥητῶν ἐκείνων.

21 Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων ζήτησον.

21 Καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἐκχωρεῖτωσαν·

Τὸ αὐτὸ λέγει πάλιν, εἰς βεβαίωσιν τοῦ λόγου.

21 Καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις, μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν.

Τοῦτο παρέλιπον Ματθαῖος καὶ Μάρκος, ὥστερ καὶ οὗτος, ὁ εἶπον ἐκεῖνοι, λέγω δὴ τὸ, *Ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβαινέτω, ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω, ἄραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ* (γ).

22 Ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὐταί εἰσι,

Τῆς τοῦ δεσποτικοῦ φόνου.

(α) Ματθ. ΚΔ', 13. (6) Ματθ. ΚΔ', 15. (γ) Ματθ. ΚΔ', 17. 18. Μαρκ. ΙΓ', 15. 16.

22 Τοῦ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα.

Ὑπὲρ τοῦ πληρωθῆναι πάντα τὰ ἐν ταῖς βίβλοις, τοῦ τε Δανιὴλ καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν, περὶ τῆς τοιαύτης ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ γεγραμμένα.

23 Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις·

Παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ τοῦτο σεσαφηνίσται ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ.

23 Ἔσται γὰρ ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὀργὴ
24 ἐν τῷ λαῷ τούτῳ· καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας, καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη· καὶ Ἱερουσαλὴμ ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν.

Φησὶν ὁ Ματθαῖος· ὅτι Ἔσται τότε θλίψις μεγάλη, οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται (α). Ἀπὸ γοῦν τῆς ἐκεῖσε κειμένης ἐρμηνείας διαγνωσθήσονται καὶ ταῦτα.

25 Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις· καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνόχῃ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἡχούσης
26 θαλάσσης καὶ σάλου· ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

Ταῦτα περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας φησί. Ζήτησον δὲ ὁμοίως παρὰ τῷ Ματθαίῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· *Εὐθὺς δὲ μετὰ τῇ θλίψει τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ (β), καὶ τὴν τοῦ ἐφεξῆς ῥητοῦ, καὶ εὐρήσεις καὶ περὶ τούτων.*

(α) Ματθ. ΚΔ', 21. (β) Ματθ. ΚΔ'. 24—29.

27 Καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

Πάλιν ἐκεῖ καθεξῆς ἀνάγνωθι τὰς ἐξηγήσεις, ἀναγκαίως οὖσας, ἄχρι τοῦ· Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν (α).

28 Ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν· διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρω-

29 σις ὑμῶν. Καὶ εἶπε παραβολὴν αὐτοῖς· Ἴδετε τὴν

30 συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα· ὅταν προβάλλωσιν ἤδη, βλέποντες ἅφ' ἑαυτῶν γινώσκετε, ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ

31 θέρος ἐστίν. Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Ἀυτοὶς ἐκεῖ τὴν ἐπιλοιπον ἐξήγησιν ἀναγνωστέον, ἄχρι τοῦ· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται (β). Ἐν ἐκείνῃ γὰρ ἐμνημονεύθησάν τε καὶ ἡρμηνεύθησαν, ὡς εἰκός.

32 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη,

33 ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη.

34 Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε βαρηθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ, καὶ μέθῃ, καὶ μερίμναις βιω-

τικαῖς· καὶ αἰφνίδιος ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη.

35 Ὡς παγίς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθη-

36 μένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. Ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ, δεόμενοι, ἵνα καταξιωθῇτε ἐκφυγεῖν ταῦτα πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι,

Ἐν τῷ πεντηχοστῷ ὀγδῶφ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ζή-

(α) Ματθ. ΚΔ', 32.

(β) Ματθ. ΚΔ', 34.

τησον τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Γρηγορείτε οὗν, ὅτι οὐκ οἶδατε, ποῦ ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται (α). Ἐν αὐτῇ γὰρ ταῦτα μνήμης καὶ ἐπιλύσεως τετυχήκασι. Σημειωτέον δὲ, ὅτι οὐ μόνον ἡ μέθη, ἀλλὰ καὶ αἱ μέριμναι τοῦ βίου βαπτίζουσι τὴν ψυχὴν, καὶ καταποντίζουσι τὸν νοῦν.

36 Καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Παραστῆναι τῷ Χριστῷ μετὰ τῶν ἀγγέλων.

37 Ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων·

Δι' ὡφέλειαν τῶν ἐκεῖ συνερχομένων.

37 Τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ἡλίζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἑλαιῶν.

Διὰ τὸ ἀπερίσπαστον καὶ ἐπιτήδειον εἰς προσευχὴν οὐχ ἦτον δὲ καὶ εἰς μυστικωτέραν διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν. Δηλον γάρ, ὅτι μετ' αὐτῶν ἐξήρχετο ἐκεῖ καὶ ἡλίζετο.

38 Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρθριζε πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

Εἰ ὁ λαὸς ἐκεῖνος οὕτως ἐποίει, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς χρὴ, τὸν οἰκειότερον λαόν, ὠρθίζειν πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἐπὶ τῷ ἀκούειν αὐτοῦ, διὰ τῶν θείων Γραφῶν διδάσκοντος, καὶ μὴ μόνον ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ ὑπακούειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΣ'.

Περὶ τοῦ πάσχα.

ΚΕΦ. XXII, 1 Ἦγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ἡ λεγομένη πάσχα.

Ἑορτὴ τῶν ἀζύμων ἐλέγετο καὶ ἡ τοῦ πάσχα ἑορτὴ· διότι

(*) Ματθ. ΚΔ', 42.

(TOM. B'.)

κατὰ τὸ πάσχα τοῖς τοῦ ἀμνοῦ κρέαςι καὶ αἶζυμα συνήθιον. Λοιπὸν οὖν, τότε πρῶτον γευόμενοι τῶν αἰζύμων, αἶζυμα καὶ τὸ πάσχα κατωνόμαζον.

Ἐτέρα δὲ ἦν ἡ κυρίως ἐορτὴ τῶν αἰζύμων, ἡ μετὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ πάσχα, περὶ ἧς εἴρηται πλατύτερον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα τό· Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν αἰζύμων προσήλθοι οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ· Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα (α);

2 Καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ, πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν.

Ἐζήτουν τὸ, πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν, κρυφίως ἢ εὐαφρόμως, δηλονότι. Ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν, φανερώς ἢ ἀναφρόμως ἀνελεῖν αὐτόν.

3 Εἰσῆλθε δὲ ὁ σατανᾶς εἰς Ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον Ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα.

Ἰωάννης δὲ φησιν· ὅτι Μετὰ τὸ ψῶμιον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς (β). Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο ἐναντιολογία· πρότερον μὲν γὰρ ὁ σατανᾶς ἀπόπειραν ἐποιήσατο καὶ διεκωδώνισε (ι) τὸν ἄθλιον· ὕστερον δὲ γνοὺς ἀφορισθέντα, ὡς ἀδιόρθωτον, θαρρήσας ἐπεπῆδησεν, ὡς καὶ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εἰρήκαμεν, πλὴν οὐχ ὥστε δαιμονᾶν αὐτόν, ἀλλ' ὥστε κατακυριεύειν καὶ δουλαγωγεῖν αὐτόν. Ἰσκαριώτην μὲν οὖν εἶπε τοῦτον, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ ἄλλου Ἰούδα. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τῶν δώδεκα, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἐκ τοῦ πρώτου χοροῦ τῶν μαθητῶν ἦν.

4 Καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὸ, πῶς αὐτόν παραδῶ αὐτοῖς.

Τοῖς στρατηγοῖς, τοῖς φυλάσσουσι τὸ ἱερόν. Συνέπνευσαν γὰρ

(α) Ματθ. ΚΣ', 17. (β) Ἰωαν. ΙΓ', 27. (ι) Συχνάκις μεταχειρίζεται καὶ ὁ Χρυσόστομος τὴν φράσιν ταύτην. 10. καὶ Τόμ. Α. Σελ. 528.

καὶ οὗτοι τοῖς μισοφύλοις, ἀναπεισθέντες χρήμασι. *Παραδῶ* δὲ, ἀντὶ τοῦ, παραδώσει.

5 Καὶ ἐχάρησαν· καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι.
Ὡς ἐζήτει.

6 Καὶ ἐξωμολόγησε·
Ἐκ καρδίας ὡμολόγησε (1), βεβαίως ἐπηγγέλματο.

6 Καὶ ἐζήτει εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς
ἄτερ ὄχλου.

Εὐκαιρίαν, εἶπουν, ἐπιτήδειον καιρόν. Ἄτερ δὲ ὄχλου, ἀντὶ τοῦ, χωρὶς θορύβου (2).

7 Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι
τὸ πάσχα.

Τὸ, *ἦλθε*, ἐνταῦθα τὸ, ἐπλησίασε, δηλοῖ. Ἦλθε γὰρ εἶπε, διὰ τὴν ἄγαν ἐγγύτητα· ἕτερον δὲ τὸ, *ἦγγιζεν*, ὅπερ ἄνω εἶρηκεν, καὶ ἕτερον τὸ, ἐπλησίασεν, ὅπερ ἐνταῦθα δηλοῦται. Τὸ, ἐπλησίασε, γὰρ ἐγγύτερόν ἐστι τοῦ, *ἦγγιζε*. Διὸ ἐνθα μὲν ἔταξε τὸ, *ἦγγιζε*, πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦν· πρὸ δύο γὰρ ἡμερῶν ὁ Ἰουδας συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ στρατηγοῖς· ἐνθα δὲ δηλοῦται τὸ, ἐπλησίασε, πρὸ μιᾶς ἐστί. Πρὸ μιᾶς γὰρ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰς ἐτοιμασίαν τοῦ πάσχα, καθὼς μεμαθήκαμεν παρὰ Ματθαίου καὶ Μάρκου.

8 Καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην, εἰπὼν· Πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα, ἵνα φάγωμεν.

Κατὰ τὸν νόμον.

(1) Ὁ Θεοφύλακτος Σελ. 510. C. ἐρμηνεύει τὸ, ἐξωμολόγησε, συνεφώνησε, καὶ ἐπιφέρει αὐτοῦ γὰρ σημαίνει τὸ, ἐξωμολόγησεν, ἀντὶ τοῦ, τελείας ὁμολογίας καὶ συνθήκας ἐποιήσατο.

(2) Ὁ Θεοφύλακτος· κατὰ μόνας.

9 Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμεν;

Οὐτε γὰρ αὐτὸς εἶχεν ἴδιον καταγώγιον, οὔτε μὴν αὐτοί, πᾶσιν ἤδη ἀποταξάμενοι.

10 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἴδου, εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν, οὗ εἰς-

11 πορεύεται· καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας· Λέγει σοι ὁ διδάσκαλος· Ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα,

12 ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; Καὶ κεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέγα ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.

Ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ζήτησον τὴν ἐξηγήσιν τοῦ Ὁ δὲ εἶπεν· Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ τὰ ἐξῆς (α). Ἐν ἐκείνῃ γὰρ περὶ τούτων πάντων ἐρρήθη.

13 Ἀπελθόντες δὲ εὗρον καθὼς εἶρηκεν αὐτοῖς· καὶ

14 ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ.

Ἀκολούθως ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

15 Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν, πρὸ τοῦ με παθεῖν.

Σπουδῇ ἐσπούδασα τούτου τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν, πρὸ τοῦ σταυρωθῆναι με, ἥτοι, πρὸ τοῦ καιροῦ τοῦ πάσχα· Ἐν αὐτῷ γὰρ σταυρωθῆναι ἔμελλεν, ὡς ἀνέγνως παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ Ὁψίας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα (β).

16 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ,

(α) Ματθ. ΚΣ'. 18.

(β) Ματθ. ΚΣ', 20.

ἕως οὗτου πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

Εν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ζήτη-
σον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι
ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκεί-
νης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καιρὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
πατρὸς μου (α). καὶ ἀνάγνωθι πᾶσαν, καὶ εὐρήσεις περὶ πάντων
λεπτομερῶς.

17 Καὶ δεξάμενος ποτήριον, εὐχαριστήσας εἶπε· Λά-
βετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς.

Εντεῦθεν ἤρξατο τοῦ μυστικοῦ δείπνου.

18 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ γεννήματος
τῆς ἀμπέλου, ἕως οὗτου ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἔλθῃ.

Εν τῇ δηλωθείσῃ ἐρμηνείᾳ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησαν μετὰ
καὶ τῶν ἐφεξῆς.

19 Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε· καὶ ἔδωκεν
αὐτοῖς, λέγων· Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ
ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνη-

20 σιν. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δειπνήσαι,
λέγων· Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵ-

21 ματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. Πλὴν ἰδοὺ, ἡ
χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Ανάγνωθι ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ἐσθι-
όντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας
ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς (β). Ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἐφε-
ξῆς, ἄχρι τοῦ· Καὶ ὑμῆσαιτε, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν
ἐλαιῶν (γ). καὶ εὐρήσεις περὶ πάντων ἀκριβῶς· οὐδὲν γὰρ ἀνεξ-
έταστον ὑπελείφθη. Τὸ δὲ, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, πρὸς
τὸ ποτήριον ἀποδέδοται· τὸ δὲ ποτήριον, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐστι.

(α) Ματθ. ΚΖ', 29.

(β) Ματθ. ΚΖ', 26.

(γ) Ματθ. ΚΖ', 30.

22 Καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὠρισμένον· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ παραδίδοται.

Φησὶ Ματθαῖος ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ· Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς (α). Ἐκεῖ οὖν καὶ ταῦτα ἐσαφηνίσθησαν.

23 Καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς, τὸ, τίς ἄρα εἴη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν.

Ματθαῖος μὲν καὶ Μάρκος πρὸ τῆς διανομῆς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου φασὶν αὐτοὺς διαπορηθῆναι περὶ τούτου (β). Λουκάς δὲ καὶ Ἰωάννης μετὰ τὴν διανομὴν (γ). Δῆλον οὖν, ὅτι καὶ πρῶτον, καὶ ὕστερον τοῦτο γέγονε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΖ'.

Περὶ τῶν φιλονεικησάντων, Τίς μείζων.

24 Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων.

Καὶ ἄλλοτε περὶ τοιούτου πράγματος ἐπολυπραγμόνησαν, ὡς φανερώτερον ἔγραψε Ματθαῖος ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ· ἀλλὰ τότε μὲν, περὶ τοῦ, Τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· νῦν δὲ, καθ' ἑτέραν αἰτίαν ἡ φιλονεικία τούτοις ἐνέπεσεν, εἴπουν, ἡ ἐξέτασις. Πληροφορηθέντες γὰρ ἦδη περὶ τῆς τοῦ διδασκάλου τελευτῆς, ἐζήτησαν, Τίς ἐξ αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων, ἵνα διδάσκαλος γένηται τῶν ἄλλων.

25 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν·

Διδάσκει λοιπὸν, ὡς ὁ προεσθάναι τούτων μέλλων, οὐκ ὀφείλει

(α) Μκτθ. Κς', 24. (β) Ματθ. Κς', 22. Μαρκ. ΙΔ', 19. (γ) Ἰωαν. ΙΓ', 22.

κυριαρχεῖν, ὡς δεσπότης· τοῦτο γὰρ οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν ποιοῦσι, τετυφωμένοι ταῖς ἀρχαῖς, καὶ κατεπαιρόμενοι τῶν ἀρχομένων.

25 Καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν, εὐεργέται καλοῦνται.

Ὡς δοκοῦντες μείζονες, ἢ καὶ ὡς φιλόδοξοι.

26 Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν, γενέσθω ὡς ὁ νεώτερος· καὶ ὁ ἡγούμενος, ὡς ὁ διακονῶν.

Γενέσθω ταῦτα, ὅσον ἐπὶ μετριοφροσύνη. *Νεώτερον* δὲ λέγει, τὸν ἑσχατον.

27 Τίς γὰρ μείζων; ὁ ἀνακείμενος, ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν.

Ἐαυτὸν αὐτοῖς δίδωσιν ὑπόδειγμα τοῦ λόγου. Τούτων γὰρ ἀνακειμένων, ὡς μείζονων ὑπ' αὐτοῦ κριθέντων, οὗτος διηκόνησεν, ὡς ἑσχατον ἑαυτὸν λογισάμενος, ὅτε ἐνίψε τοὺς πόδας αὐτῶν.

28 Ὑμεῖς δὲ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς
29 πειρασμοῖς μου. Καὶ γὰρ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου, βασιλείαν·

Διατίθεμαι ἡμῖν βασιλείαν, ἀντὶ τοῦ, ἐπαγγέλλομαι· *Βασιλείαν* δὲ οὐράνιον, ἧς ταῖς ἐλπίσι διανευροῖ τούτους ἐτι πρὸς εὐψυχίαν καὶ ὑπομονήν.

30 Ὅτινα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, ἐν τῇ βασιλείᾳ μου·

Τῆς βασιλικῆς ἐκεῖνης, τῆς οὐρανίου. Εἴεν δ' ἂν τράπεζα μὲν, τὰ αἰώνια καὶ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, τὰ ἡτοιμασμένα τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεόν· *βρωσίς* δὲ καὶ πόσις, ἡ ἀπόλαυσις αὐτῶν.

30 Καὶ καθίσεσθε ἐπὶ θρόνων, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ.

Τοῦτο ὑπέσχετο αὐτοῖς καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κε-

φαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἔνθα γέγραπται τό· Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαρτές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ· (α) καὶ ἀνάγνωνθι τὴν τούτων ἐξήγησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΗ'.

Περὶ τῆς ἐξαιτήσεως τοῦ σατανᾶ.

31 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ, ὁ σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς, τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον.

Ἔθος γὰρ αὐτῷ τοὺς δοκιμωτέρους ἐξαιτεῖσθαι πρὸς πάλιν, ὡς τὸν ἰώβ. Σινιάσαι δὲ, ἀντὶ τοῦ, θορυβῆσαι, κυκῆσαι, ταράξαι (1)· σινίον γὰρ παρά τισι καλεῖται, τὸ παρ' ἡμῖν κόσκινον, ἐν ᾧ ὁ σῖτος τῇδε κάκεισε μεταφερόμενος ταράσσεται. Προλέγει δὲ αὐτοῖς περὶ τοῦ μέλλοντος πειρασμοῦ, ὅτε πάντες ἀφέντες αὐτόν, ἔφυγον.

32 Ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου.

Ἐδεήθην τοῦ πατρός μου, φησὶν, ὡς ἄνθρωπος, ἵνα μὴ τέλειον ἀπολέσῃς τὴν πίστιν σου, τὴν εἰς ἐμέ, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀρνήσεως.

32 Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου.

Ἐπιστρέψας, μετὰ τὴν ἄρνησιν δηλονότι, διὰ κλαυθμοῦ πικροῦ, ταυτέστιν ἀποκαταστάς πάλιν εἰς τὴν πρώτην τάξιν. Ἀδελφούς δὲ αὐτοῦ φησι, τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, ἢ τοὺς μέλλοντας δι' αὐτοῦ πιστεύειν.

(α) Ματθ. 10', 28. (1) Παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ Τομ. Ζ'. Σελ. 785. D. θορυβῆσαι, ταράξαι, καὶ περιᾶσαι.

33 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, μετὰ σοῦ ἔτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι.

Εἶδει, τοιαῦτα παρὰ τῆς αὐτοαληθείας ἀκούσαντα, ἰσχὺν αἰτῆσαι παρ' αὐτοῦ καὶ βοήθειαν· ὁ δὲ μᾶλλον ὑπὸ θερμότητος ἀντιτείνει, μὴδὲν τοιοῦτον παθεῖν.

34 Ὁ δὲ εἶπε· Λέγω σοι, Πέτρε, οὐ μὴ φωνήσῃ σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρεῖς ἀπαρνήσῃ, μὴ εἰδέναι με.

Σήμερον εἶπε, διὰ τὸ εἶναι τὴν ἐπισῶσαν νύκτα τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης. Γράφει δὲ Ματθαῖος ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ· ὅτι Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήσῃ με (α)· καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν.

35 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου, καὶ πήρας, καὶ ὑποδημάτων, μὴ τινος ὑστερήσατε; Οἱ δὲ εἶπον· Οὐδενός.

Ἄτερ, ἀντὶ τοῦ, χωρὶς. Καὶ μὴν, οὐκ ἐμνημόνευσε τότε βαλαντίου. Πλὴν τῷ χρυσῷ καὶ τῷ ἀργύρῳ καὶ τοῦτο συνεπεδήλωσεν. Ἐκεῖνα γὰρ ἔχειν κωλύσας, πρόδηλον, ὅτι καὶ τοῦτο κεκώλυκεν· ἐπεὶ, μὴ ὄντος θησαυροῦ, περιττὸν ἄρα τὸ θησαυροφυλάκιον. Τῇ πήρᾳ μὲν γὰρ τὸν ἄρτον ἐνέβαλλον· τῷ φασκωλίῳ δὲ, τὸν χαλκὸν, ἦτοι, τοὺς ὀβολούς· τῷ βαλαντίῳ δὲ, τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον. Ὑστερήσειν δὲ λέγει, τὴν ἐνδειαν.

36 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς· Ἀλλὰ νῦν, ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν·

Τότε μὲν ἀναγκαίως αὐτοῖς ἐπέθηκε τὴν ἀκτημοσύνην, ἵνα κατορθώσωσιν αὐτήν· ἐπεὶ δὲ τοῦτο γέγονεν, ἀφαιρεῖ νῦν τὴν ἀνάγκην, καὶ παραχωρεῖ τούτοις ἔχειν καὶ βαλάντιον καὶ πήραν, ἵνα φανῇ τούτων ἡ ἀρετὴ, χωρὶς ἀνάγκης ἀκτημονούντων· καὶ πρότερον μὲν αὐτὸς διεβάσταζεν αὐτοὺς, οὐκ ἔων τινος ὑστε-

(α) Ματθ. ΚΣ', 34.

ρεῖν, διὰ τὴν ἀσθενείαν αὐτῶν· ὕστερον δὲ τούτους ἀφῆκε βοηθεῖν ἑαυτοῖς, ὡς ἤδη στεῦρότερους γεγεννημένους· τοῦτο γὰρ δηλοῦται διὰ τοῦ βαλάντιου καὶ τῆς πήρας. Καὶ ὅτε μὲν ἐκώλυσεν αὐτοὺς ἔχειν βαλάντιον, καὶ πήραν, καὶ τὰ τοιαῦτα, τότε οὐδενὸς ὑστέρησαν, ἵνα γνῶσι τὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ χάριν· ὅτε δὲ παρεχώρησεν ἔχειν αὐτὰ, τότε καὶ ἐπέινασαν, καὶ ἐδίψησαν, καὶ ἐγυμνήτευσαν, ἵνα γνωσθῇ τούτων ἡ στερότης καὶ καρτερία.

Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι Ὁ ἔχων βαλάντιον; οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν εἶχεν. Ὡστε τὸ, ὁ ἔχων, ἀντὶ τοῦ, ὁ δυνάμενος ἔχειν.

[Ὁ ἔχων βαλάντιον (1), τουτέστι, γνῶσιν, ἀράτω, καὶ πῆραν, ἡγουν, θησαυρὸν ἀρετῶν· ἀναγκαῖον γὰρ τῷ γνωστικῷ, ὁ πλουτοῦς τῶν ἀρετῶν· ὁ δὲ μὴ ἔχων ἀμφοτέρα, πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, τουτέστιν, ἐκδότω τὸ σῶμα τοῖς πόνοις τῶν ἀρετῶν, καὶ κτησάσθω πόλεμον πρὸς τὰ πάθη, καὶ τοὺς δαίμονας.]

36 Καὶ ὁ μὴ ἔχων, πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν.

Ὁ μὴ ἔχων νῦν. Τὸ δὲ, πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγοράσει (2) μάχαιραν, κατ' ἐμφασιν εἶπεν, ἐμφαίνων μόνον, ὅτι καιρὸς ἀμύνης, ἐρχομένων ὅσον οὐπω τῶν ἐπιβούλων, οὐ μὴν ἐν μαχαίραις ἀμύνεσθαι βουλόμενος· καὶ γὰρ ὕστερον τὸν Πέτρον οὕτως ἀμυνόμενον ἐκώλυσεν.

Νοηθεῖν δ' ἂν καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, τὸ μὲν πρῶτον ῥητὸν περὶ τοῦ Ἰούδα· μόνος γὰρ ἐκεῖνος εἶχε βαλάντιον, τῇ φιλαργυρίᾳ δεδουλωμένος· καὶ λοιπὸν κελεύεται (3) ἄραι καὶ πῆραν, ἡγουν, φροντίζειν ἑαυτοῦ, τῆς θείας προνοίας ἥδη ἀπορραγείς· τὸ δεύτερον δὲ, περὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων· οὗτοι γὰρ,

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιθίῳ.

(2) Παρὰ τῷ Εὐθυμίῳ, π ω λ ή σ ε ι καὶ ἀ γ ο ρ ά σ ε ι, ἀντὶ τοῦ, π ω λ η. σ ά τ ω καὶ ἀ γ ο ρ α σ ά τ ω, ὡς κοινότερον ἀναγινώσκαται. (3) Ὁ Ἰούδας.

μὴ ἔχοντες, ἐπιτάττονται πωλῆσαι τὸ ἱμάτιον καὶ ἀγοράσαι μάχαιραν, τουτέστι, δοῦναι τὸ σῶμα, καὶ ἀντιλαβεῖν θάνατον.

37 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἔτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τό· «Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.»

Τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ προφῆτῃ. Ὡς ἄνομον γὰρ καὶ κακοῦργον μέσον τῶν ἀνόμων καὶ κακοῦργων ληστῶν ἐσταύρωσαν αὐτόν.

37 Καὶ γὰρ τὰ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει.

Τὰ περὶ ἐμοῦ γεγραμμένα, ἐν τε τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις, τελειοῦται ἡδὴ.

38 Οἱ δὲ εἶπον· Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο.

Μὴ συνιέντες, τί ἐδήλου τό· Ὁ μὴ ἔχων, πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγοράσει μάχαιραν (α)· ὑποδεικνύουσι δύο μαχαίρας, αἷς ἐχρήσαντο πρὸς θυσίαν τοῦ ἁμνοῦ καὶ διανομὴν, βουλόμενοι μαθεῖν τὸν σκοπὸν αὐτοῦ.

38 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἰκανόν ἐστι.

Φανερόν μᾶλλον ἐντεῦθεν, ὅτι οὐκ ἐν μαχαίραις ἀμύνασθαι βουλόμενος, ἐπέταξεν ἀγοράσαι μαχαίρας· εἰ γὰρ τοῦτο ἐβούλετο, πῶς εἶπε νῦν, ὅτι Ἰκανόν ἐστι; Οὐ γὰρ ἂν ἐξήρκεσαν οὐδ' ἕκατὸν μάχαιραι πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἐπιόντων. Λοιπὸν οὖν εἰπὼν, ὅτι ἰκανόν ἐστι, ἐνέφηνεν, ὅτι οὐ χρεῖα μαχαίρων.

39 Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταί

40 αὐτοῦ. Γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου, εἶπεν αὐτοῖς·

41 Προσεύχεσθε, μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν. Καὶ αὐτὸς ἀπεσπᾶσθη ἀπ' αὐτῶν ὥσει λίθου βολήν, καὶ θείς τὰ

42 γόνατα προσηύχετο, λέγων· Πάτερ, εἰ βούλει παρενεγχεῖν τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω.

(α) Λουκ. ΚΒ', 36.

Τὰ μὲν ἄλλα σαφῆ εἰσι· περὶ δὲ τῆς προσευχῆς ζήτησον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Καὶ προσελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς (α).

43 Ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ, ἐνισχύων αὐτόν.

44 Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκτενέστερον προσηύχετο.

Ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρὼς αὐτοῦ ὥσει θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.

Εν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ ταῦτα πάντα ἐμνημονεύθησάν τε καὶ ἡρμηνεύθησαν, καὶ ἀνάγνωθι ἐκεῖ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Καὶ ἀφ' αὐτοῦ, ἀπελθὼν πάλιν, προσηύξατο ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν (β).

45 Καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς, ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητάς, εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς

46 λύπης. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν.

Ἀκολούθως ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ τὰ ἐξῆς ἀνάγνωθι, καὶ ἀπ' ἐκείνων ἔσται σοι καὶ τούτων σαφεστάτη διάγνωσις.

47 Ἐτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, προήρχετο αὐτούς, καὶ ἤγγισε τῷ Ἰησοῦ φιλεῖν αὐτόν.

Εν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἴρηται περὶ τούτων ἀκριβῶς. Προήρχετο δὲ αὐτοὺς, ἀντὶ τοῦ, προελάβανεν αὐτούς.

48 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἰούδα, φιλήματι τὸν υἱόν

49 τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως; Ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτὸν τὸ ἐσόμενον, εἶπον αὐτῷ· Κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν

50 μαχαίρᾳ; Καὶ ἐπάταξεν εἷς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δοῦλον

(α) Ματθ. Κς', 29.

(β) Ματθ. Κς', 44.

τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ οὖς τὸ δε-
 51 ξιόν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· Ἐὰτε ἕως
 τούτου. Καὶ ἀψάμενος τοῦ ὠτίου αὐτοῦ, ἰάσατο αὐτόν.

Ομοίως ἐν ἐκείνῳ τὰ ἐξῆς ἀνάγνωθι, καὶ τούτων πάντων εὐ-
 ρήσεις ἀκριβεῖς τὰς λύσεις.

52 Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ’
 αὐτὸν ἀρχιερεῖς, καὶ στρατηγούς τοῦ ἱεροῦ, καὶ πρε-
 σβυτέρους· Ὡς ἐπὶ ληστήν ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαι-
 53 ρῶν καὶ ξύλων· Καθ’ ἡμέραν ὄντος μου μεθ’ ὑμῶν
 ἐν τῷ ἱερῷ, οὐκ ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ἐπ’ ἐμέ·

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εἴρηται καὶ ἠκρίβωται.

53 Ἀλλ’ αὕτη ὑμῶν ἐστὶν ἡ ὥρα,

Ἐν ᾗ δύναμιν ἐλάβετε κατ’ ἐμοῦ θεόθεν.

53 Καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.

Σκότος ἐνταῦθα λέγει, τὸν διάβολον· ἔλαβε γὰρ καὶ αὐτὸς
 ἐξουσίαν τότε κατ’ αὐτοῦ. Ομοίως δὲ καὶ ὁ Πιλάτος, πρὸς ὃν
 εἶπεν· Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ’ ἐμοῦ, εἰ μὴ ἥν σοι
 δεδομένον ἄνωθεν (6), ὡς ἔγραψεν Ἰωάννης. Ὁμοῦ δὲ πάντες
 δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον τὴνικαῦτα πάθεις καὶ θανάτῳ
 ποῦτον ὑποβαλεῖν, ἵνα πληρωθῇ ἡ οἰκονομία τῆς σωτηρίου ἐναν-
 θρωπώσεως.

54 Συλλαβόντες δὲ αὐτὸν ἤγαγον, καὶ εἰσήγαγον αὐ-
 τὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως.

Ὡσαύτως ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ζήτησον.

54 Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν. Ἀψάντων

55 δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς, καὶ συγκαθισάν-

(α) Ματθ. ΚΓ’, 44, (6) Ἰωαν. ΙΘ’, 11.

των αὐτῶν, ἐκάθητο ὁ Πέτρος ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Ἐτι καὶ περὶ τούτων. Πλατύτερον γὰρ ἱστορήσαντος τοῦ Ματθαίου, λεπτομερῶς ἐν ἐκείνῳ πάντα σεσαφηνίσται.

56 Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον πρὸς τὸ φῶς·

Τὸ ἀπὸ τοῦ πυρός.

56 Καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ, εἶπε· Καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ

57 ἦν. Ὁ δὲ ἠρνήσατο αὐτὸν, λέγων· Γύναι, οὐκ οἶδα

58 αὐτόν. Καὶ μετὰ βραχύ ἕτερος ἰδὼν αὐτόν, ἔφη·

Καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ. Ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν· Ἄνθρωπε,

59 οὐκ εἰμί. Καὶ διαστάσης ὥσει ὥρας μιᾶς, ἄλλος

60 μετ' αὐτοῦ ἦν· καὶ γὰρ Γαλιλαῖος ἐστίν. Εἶπε δὲ ὁ

Πέτρος· Ἄνθρωπε, οὐκ οἶδα ὃ λέγεις.

Ανάγνωθι καὶ ἃ περὶ τούτων ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ, καὶ τὰς λύσεις αὐτῶν. Εἶτα μικρὸν ἀναπόδισον, καὶ ζήτησον ἔτι τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος (α).

60 Καὶ παραχρῆμα, ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ, ἐφώνησεν

61 ὁ ἀλέκτωρ. Καὶ στραφεὶς ὁ Κύριος ἐνέβλεψε τῷ

Πέτρῳ· καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ λόγου τοῦ

Κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ· Ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φω-

62 νῆσαι, ἀπαρνήσῃ με τρίς. Καὶ ἐξελθὼν ἔξω ὁ Πέ-

τρος, ἔκλαυσε πικρῶς.

Ακολουθῶς ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα διασεσάφηται.

63 Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχοντες τὸν Ἰησοῦν, ἐνέπαι-

64 ζον αὐτῷ, δέροντες. Καὶ περικαλύψαντες αὐτόν,

ἔτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· καὶ ἐπηρώτων αὐτόν,

(α) Ματθ. Κς', 58.

λέγοντες· Προφήτευσον, τίς ἐστὶν ὁ παίσας σε;
65 Καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν.

Ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐξηκοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου περὶ τούτων
ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἔκτῳ
κεφαλαίῳ αὐτοῦ τὸ τέλος τῆς ἐξηγήσεως· Καὶ ἐξε.λθὼν ἔξω,
ἔκλεισε πικρῶς (α).

66 Καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον
τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀνή-
γαγον αὐτόν εἰς τὸ συνέδριον ἑαυτῶν, λέγοντες·

67 Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, εἰπὲ ἡμῖν. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ἐὰν

68 ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ πιστεύσητε· ἐὰν δὲ καὶ ἐρωτήσω,

69 οὐ μὴ ἀποκριθῇτέ μοι, ἢ ἀπολύσητε. Ἀπὸ τοῦ νῦν
ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν

70 τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ. Εἶπον δὲ πάντες· Σὺ οὖν
εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· Ὑμεῖς

71 λέγετε, ὅτι ἐγὼ εἰμι. Οἱ δὲ εἶπον· Τί ἐστι χρεῖαν
ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ
στόματος αὐτοῦ.

Ἀνάγνωθι ἐν τῷ προδηλωθέντι ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ
τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἀπὸ τοῦ· Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς
εἶπεν αὐτῷ· Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα
ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (β). ἄχρι
τοῦ· Τότε ἐρέπυσαν εἰς αὐτόν (γ). Ἐν γὰρ ταῖς ἐξηγήσε-
σιν ἐκείναις ἐσαφηνίσθησαν καὶ ταῦτα.

ΚΕΦ. XXIII, 1 Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν,
2 ἡγάγον αὐτόν ἐπὶ τὸν Πιλάτον. Ἦρξαντο δὲ κα-
τηγορεῖν αὐτοῦ, λέγοντες· Τοῦτον εὗρομεν δια-
στρέφοντα τὸ ἔθνος, καὶ κωλύοντα Καίσαρι φόρους

(α) Ματθ. ΚΣ', 75. (β) Ματθ. ΚΣ', 63. (γ) Ματθ. ΚΣ', 67.

διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι.

Ανάγνωθι ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος (α).

- 3 Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων· Σὺ εἶ
 ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ,
 4 ἔφη· Σὺ λέγεις. Ὁ δὲ Πιλάτος εἶπε πρὸς τοὺς
 ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους· Οὐδὲν εὐρίσκω αἴτιον
 5 ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. Οἱ δὲ ἐπίσχυον, λέγοντες·
 "Οτι ἀνασειεί τὸν λαὸν, διδάσκων κατ' ὅλης τῆς
 Ἰουδαίας, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ὧδε.
 6 Πιλάτος δὲ ἀκούσας Γαλιλαίαν, ἐπηρώτησεν, εἰ ὁ
 7 ἄνθρωπος Γαλιλαῖός ἐστι. Καὶ ἐπιγνοὺς, ὅτι ἐκ τῆς
 ἐξουσίας Ἡρώδου ἐστιν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡ-
 ρώδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις
 ταῖς ἡμέραις.

Ακολουθῶς ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

- 8 Ὁ δὲ Ἡρώδης, ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν, ἐχάρη λίαν· ἦν
 γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ ἰδεῖν αὐτὸν, διὰ τὸ ἀκούειν πολ-
 λά περὶ αὐτοῦ· καὶ ἤλπιζε τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ
 γινόμενον.

Εξ ἱκανοῦ, χρόνου δηλονότι, τουτέστιν, ἔκπαλαι.

- 9 Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς·

Εν λόγοις πολλοῖς, σοφιστικοῖς δὲ καὶ πειραστικοῖς.

- 9 Αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ.

Ὡς πειράζοντι, καὶ ἀποκρίσεως ἀναξίῳ. Γινώσκων δὲ, αὐτὸν
 καὶ θέλοντα σημεῖον ἰδεῖν, οὐκ ὠφελείας ἔνεκεν, ἀλλὰ τέρψεως,

(α) Ματθ. ΚΖ', 11.

καὶ οὐχ ὡς θείας δυνάμεως, ἀλλ' ὡς ἀπλῶς τερατείας, οὐκ ἐποίησε παρ' αὐτῷ σημεῖον.

10 Εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ.

Συνανεπέμφθησαν γὰρ καὶ οὗτοι πρὸς Ἡρώδην, ὡς πριόντες εὐρίσσομεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΘ'.

Ἐξουθένησις Ἡρώδου.

11 Ἐξουθενήσας δὲ αὐτὸν ὁ Ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐμπαίξας, περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπράν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ.

Τὰ βηθέντα πάντα πεποίηκεν αὐτῷ, ὡς βασιλεῖ τάχα τῶν Ἰουδαίων.

12 Ἐγένοντο δὲ φίλοι ὅ, τε Πιλάτος καὶ ὁ Ἡρώδης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων· προϋπήρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς ἑαυτούς.

Μετ' ἀλλήλων, ἀντὶ τοῦ, ἀλλήλοις. Καὶ, πρὸς ἑαυτούς, ἀντὶ τοῦ, πρὸς ἀλλήλους.

13 Πιλάτος δὲ, συγκαλεσάμενος τοὺς ἄρχιερεῖς, καὶ

14 τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὸν λαόν, εἶπε πρὸς αὐτούς·

Προσσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὡς ἀποστρέφοντα τὸν λαόν· καὶ ἰδοῦ, ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας, οὐδὲν εὔρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἵτιον,

15 ὃν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης· ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν, καὶ ἰδοῦ,

16 οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπραγμένον αὐτῷ. Παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.

Παιδεύσειν ἐνταῦθα λέγει, τὴν μετρίαν μαστίγωσιν, εἰς πα-

(TOM. Β'.)

25

ραμυθίαν καὶ καταστολὴν τοῦ θυμοῦ αὐτῶν, ἵνα, δόξαντες πε-
ριγενέσθαι αὐτοῦ, παύσωνται τῆς περαιτέρω μανίας· οἱ δὲ
καὶ οὕτως, οὐδὲν ἔλαττον ἐξεθριούντο, πρὸς ἓν μόνον ἀκλι-
νῶς ὀρώντες, ἀνελεῖν αὐτὸν τάχιστα, ὥς καὶ ἐν τῇ προει-
ρημένῳ κεφαλαίῳ διελάβομεν.

17 Ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἑορτὴν
18 ἓνα. Ἀνέκραζον δὲ παμπληθεῖ, λέγοντες· Αἶρε
19 τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν· ὅστις
ἦν διὰ στάσιν τινα γενομένην ἐν τῇ πόλει, καὶ φό-
νον, βεβλημένος εἰς φυλακὴν.

Ματθαῖος δὲ φησιν ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ· Κατὰ δὲ ἑορ-
τὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ θέσμιον, ὃν ᾔθε-
λον, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν.

20 Πάλιν οὖν ὁ Πιλάτος προσεφώνησε, θέλων ἀπολύ-
21σαι τὸν Ἰησοῦν. Οἱ δὲ ἐπεφώνουν, λέγοντες· Σταύ-
22ρωσον, σταύρωσον αὐτόν. Ὁ δὲ τρίτον εἶπε πρὸς
αὐτούς· Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος οὐδὲν αἴτιον
θανάτου εὖρον ἐν αὐτῷ· πιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπο-
23λύω. Οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις, αἰτούμε-
νοι αὐτὸν σταυρωθῆναι· καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ
αὐτῶν, καὶ τῶν ἀρχιερέων.

Ὁ δὲ Ματθαῖος καὶ ἕτερά τινα ἐστόρησεν ἐν ἐκείνῳ τῷ κε-
φαλαίῳ.

24 Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπέκρινε γενέσθαι τὸ αἶτημα αὐτῶν.
25 Ἀπέλυσε δὲ αὐτοῖς τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βε-
βλημένον εἰς τὴν φυλακὴν, ὃν ᾔητοῦντο· τὸν δὲ Ἰη-
σοῦν παρέδωκε τῷ θελήματι αὐτῶν.

Ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εἴρηται. Θέλημα δὲ αὐτῶν ἦν, τὸ σταυ-
ρωθῆναι αὐτόν.

(α) Ματθ. ΚΖ', 15.

26 Καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτὸν, ἐπιλαβόμενοι Σίμωνος
τινος Κυρηναίου, ἐρχομένου ἀπ' ἀγροῦ, ἐπέ-
θηκαν αὐτῷ τὸν σταυρόν, φέρειν ὀπισθεν τοῦ Ἰησοῦ.

Καὶ τούτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Π'.

Περὶ τῶν κοπτομένων γυναικῶν.

27 Ἡ κολύβει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ
γυναικῶν· αἱ καὶ ἐκόπτοντο, καὶ ἐθρήνουν αὐτόν.

28 Στραφεῖς δὲ πρὸς αὐτάς ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Θυγατέ-
ρες Ἱερουσαλὴμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, πλὴν ἐφ' ἐαυ-
τάς· κλαίετε, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν.

Μὴ κλαίετε, δι' ἐμέ, ἀλλὰ δι' ἐαυτάς κλαίετε, καὶ διὰ τὰ
τέκνα ὑμῶν.

29 Ὅτι ἰδοὺ, ἐρχονται ἡμέραι, ἐν αἷς ἐροῦσι· Μακά-
ριαι αἱ στεῖραι, καὶ κοιλίαι, αἱ οὐκ ἐγέννησαν, καὶ
μαστοί, οἱ οὐκ ἐθήλασαν.

Ἡμέρας λέγει, τὰς τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεως Ἱεροσολύμων,
ἐν αἷς μακκρισθήσονται, φησι, παρὰ τῶν γεννησασῶν αἱ μὴ γεν-
νήσασαι, ὡς μὴ ἀκούουσαι, μηδὲ βλέπουσαι ποικίλης σφαγῆς
τέκνων αὐτῶν, ὥσπερ αὐταί.

30 Τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσι· Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς·
καὶ τοῖς βουνοῖς· Καλύψατε ἡμᾶς.

Ἀρξονται ταῦτα λέγειν οἱ Ἰουδαῖοι, μὴ φέροντες τὰ ἀνυπέρ-
βλητα δεινὰ, τὰ τε ἀπὸ τῆς πολιορκίας τῶν Ῥωμαίων, καὶ τοῦ
λοιμοῦ, καὶ τῆς ἐμφυλίου στάσεως.

31 Ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ
ξηρῷ τί γένηται;

Εἰ ἐν ἐμοί, τῷ ζῶνι θεῷ ἔχοντι, ταῦτα ποιοῦσιν οἱ Ῥω-

μαῖοι, παρορμηθέντες ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐν ὑμῖν, τοῖς νέ-
κρωσιν ἐξ ἁμαρτίας κεκτημένοις, τί γένηται παρ' αὐτῶν;

32 Ἦγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο, κακοῦργοι, σὺν αὐτῷ
33 ἀναιρεθῆναι. Καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον, τὸν κα-
λούμενον Κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτόν, καὶ τοὺς
κακούργους· ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

Ο δὲ Ματθαῖος καὶ ἕτερα ἔγραψε, καὶ ἀνάγνωθι καθεῖνα,
καὶ πάντως εὐρήσεις καὶ περὶ τούτων. Ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον
γὰρ τὰ περὶ τῶν δεσποτικῶν παθημάτων ἀπραλείπτως καὶ
ἀκριβῶς καθ' εἰρμὸν ἡρμηνεύθησαν.

34 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγε· Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς·

ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων Ἰουδαίων προσευχόμενος, ὡς ἄνθρω-
πος, ὑπέδειξε τοῖς ἀνθρώποις τύπον τῆς εἰς τοὺς ἀδικήσαν-
τας συμπαθείας.

Ἠπόρησαν δὲ τινες, ὅτι ἐὰν ἀφείθῃ αὐτοῖς ἡ ἁμαρτία, πῶς
δι' αὐτὴν ὕστερον παρεδόθησαν τοῖς Ῥωμαίοις εἰς πανωλε-
θρίαν; Πρὸς οὗς λέγομεν, ὅτι οὐχ ὑπὲρ πάντων ἡ προσευχὴ
γέγονεν, ἀλλ' ὑπὲρ μόνων τῶν περαιτέρω μηδέν τι κακουργη-
σάντων· ὅσοι δὲ μετὰ τοῦτο, τοῦ ἡλίου σκοτισθέντος, καὶ τοῦ
καταπετάσματος σχισθέντος, καὶ τῆς γῆς σεισθείσης, καὶ τῶν
πετρῶν σχισθεισῶν, καὶ τῶν ἄλλων σημείων τῶν κατὰ τὴν
ἀνάστασιν αὐτοῦ τελεσθέντων, προσέθεντο τῇ πονηρίᾳ, καὶ
τυγχρὰ ταῦτα λογισάμενοι, κακοήθως ἐσυκοφάντησαν τὴν θείαν
ἀνάστασιν, οὐχ ὑπὲρ τούτων προσηύξατο. Διὸ καὶ οὗτοι πάν-
τως παρεδόθησαν τοῖς ἐχθροῖς.

34 Οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι.

Τῷ φθόνῳ μεθύνοντες. Τινὲς δὲ φασιν, ὡς οὐχ ὑπὲρ τῶν Ἰου-
δαίων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ὑπηρετησάντων τῇ σταυρώσει αὐτοῦ Ῥω-
μαίων στρατιωτῶν τὴν προσευχὴν ἐποιήσατο. Οὗτοι γὰρ παν-
τάπασιν ἠγνόουν, ὅσα περὶ αὐτοῦ προανεφώνησαν ὁ νόμος καὶ
οἱ προφῆται.

Θεώρησον δὲ, ὅτι ὀπίσω μὲν εἰπόντος· Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ, γενηθήτω τὸ θέλημά σου (α). Θελητὴ τῷ πατρὶ φαίνεται ἡ σφαγὴ τοῦ υἱοῦ· ἐνταῦθα δὲ λέγοντος· Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, ἀθέλητος· οὐ γὰρ ἂν ἐξεμερίσσετο τὴν ἐκείνου κατὰ τῶν μισαιφόνων ὀργήν. Τί οὖν ἐστὶν εἰπεῖν; Ὅτι καθ' ἑαυτὴν μὲν ἀθέλητος ἦν· διὰ δὲ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, θελητή. Καθάπερ καὶ τὰς ἀριστίων πληγὰς καθ' ἑαυτὰς μὲν ἀηδεῖς ἡγούμεθα· διὰ δὲ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνδραγαθίαν, ἡδείας.

34 Διαμεριζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἔβαλον κλῆρον.

35 Καὶ εἰστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν.

Εν τῷ προδιαληφθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ζήτησον τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον (ε). ἔνθα λύσεις ἀνεγράφησαν χαρίεσαι ζητημάτων ἀξιολόγων.

35 Ἐξεμυκτήριζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐτοῖς, λέγοντες· Ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτὸν, εἰ οὗτός

36 ἐστὶν ὁ Χριστός, ὁ τοῦ θεοῦ ἐκλεκτός. Ἐνέπαιζον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται, προσερχόμενοι, καὶ ὄξος

37 προσφέροντες αὐτῷ, καὶ λέγοντες· Εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν.

Ματθαῖος δὲ φησιν· Οἱ δὲ πυραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, καὶ τὰ ἐξῆς (γ), ἔνθα πλατύτερον εἴρηται. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ ὄξους καὶ τῆς χολῆς, καὶ τοῦ ἐσμυρνισμένου οἴνου ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ κατὰ λόγον διασεσάφηται.

38 Ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφὴ γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ Ῥωμαϊκοῖς καὶ Ἑβραϊκοῖς· ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

Εν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων ἡκριβολόγηται,

(α) Μπ1θ. Κ5', 42.

(ε) Μπ1θ. ΚΖ', 35.

(γ) Μπ1θ. ΚΖ', 39.

ἐνθα κεῖται τῷ· *Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην· Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων* (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΑ'.

Περὶ τοῦ μετανοήσαντος ληστοῦ.

39 Εἰς δὲ τῶν κρεμαθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτόν, λέγων· Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, σῶτον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα αὐτῷ,
40 λέγων· Οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ
41 κρίματι εἶ; Καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν, ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἐπράξε.

Πάλιν ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαιῷ φησί· *Τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λησταί, οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ, ὠρείδιζον αὐτόν* (β)· ἐνθα καὶ τὴν λύσιν καλῶς ἔχουσιν ἐξεθέμεθα. *Κρίμα* δὲ νῦν, λέγει, τὴν καταδίκην τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ.

42 Καὶ ἔλεγε τῷ Ἰησοῦ· Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Τῇ ὑπερκοσμίῳ. Εἰκὸς γὰρ αὐτόν μαθεῖν καὶ τὸν λόγον, ὃν εἶπε πρὸς Πιλάτον· *Ὅτι ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου* (γ).

43 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

Πῶς, αἰτησαμένῳ τῷ ληστῇ μνήμης τυχεῖν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Σωτῆρος, αὐτὸς ἕτερόν τι παρ' αὐτὴν ἐπηγγέιλата, τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ διατριβήν; Διότι ὁ μὲν ληστὴς ἀγνοῶν, τίς ἐστιν ἡ βασιλεία αὐτοῦ, οὐ πρὸς ὠρισμένον τί καὶ γνώριμον ἐποιήσατο

(α) Μμθ. ΚΖ', 37.

(β) Μμθ. ΚΖ', 44.

(γ) Ἰωαν. ΙΗ', 36.

τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ διὰ τῆς τοιαύτης αἰτήσεως μόνον ἐκέλευσε, τυχεῖν τινος ἀγαθοῦ· ὁ δὲ Χριστὸς, εἰδὼς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, ἐπηγγέλματο τὸ δοκοῦν ἐκείνῳ τῶν ὅλων ἐρασιμώτερον. Ἐγίνωσκε γὰρ ὁ ληστής τὸν παράδεισον ἐκ τῆς μωσαϊκῆς διδασκαλίας· καὶ τότε μὲν ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγὴν, ἀρράβωνά τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἣτις ἐστὶν ἀπόλαυσις τῶν ἀφράστων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν, ἃ ὁ φθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη (α). Οὕτω γὰρ οὐδεὶς τῶν δικαίων ἐκομίσατο τὴν ἐπαγγελίαν, ὡς ὁ μέγας Παῦλος ἐδίδασκεν (β). Ὑστερον δὲ μεταδώσει καὶ ταύτης ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνταποδόσεως.

Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ; Διότι ὡς θεός, τὰ πάντα πληρῶν, πανταχρῶ ἦν ἅμα, καὶ ἐν τῷ τάφῳ, καὶ ἐν τῷ ᾄδῃ, καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ.
44 Ἦν δὲ ὥσει ὥρα ἕκτη, καὶ σκοτὸς ἐγένετο ἐφ' ὅλην
45 τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐννάτης. Καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος·
Εἰ τῷ προειρημένῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ζήτησον περὶ τούτου.

45 Καὶ ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον.

Εκεῖ καὶ περὶ τούτου ζήτησον.

46 Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξέπνευσεν.

Ομοίως ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη, ἔνθα κεῖται τό· Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ, ἤρῃκε τὸ πνεῦμα (γ). Καὶ τοῦτο δὲ κατάρθρωσεν ἡμῖν ὁ Κύριος, τὸ τὰς τῶν δικαίων ψυχὰς μηκέτι καταβαίνειν εἰς τὸν ᾄδην, ἀλλ' ἀναβαίνειν εἰς τὸν θεόν. Χεῖρας γὰρ τοῦ θεοῦ νοοῦμεν, αὐτὸν τὸν θεόν. Φησὶ δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος· ὅτι οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ,

(α) Α' Κορ. Β', 9.

(β) Εβρ. ΙΑ', 39.

(γ) Ματθ. ΚΖ', 50.

ὡς πιστῷ κτιστῇ παρατιθέσθωσαν τὰς ἐαυτῶν ψυχὰς (α). Ἀνῆλθε δὲ πρῶτον εἰς τὸν θεὸν ἢ τοῦ Ἰησοῦ ψυχὴ· εἴτα κατῆλθεν εἰς τὸν ἄδην, καὶ ἠλευθέρωσε τὰς κατεχομένας ἐκεῖ ψυχὰς. Καὶ πῶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἶπε τῇ Μαρίᾳ· ὅτι Οὐπὼ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου (β); Διότι τότε τῷ σώματι οὐπὼ ἀναβέβηκεν.

47 Ἰδὼν δὲ ὁ ἐκαντόνταρχος τὸ γενόμενον, ἐδόξασε τὸν θεόν, λέγων· Ὅντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος

48 ἦν! Καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη ὑπέστρεφον.

Ζήτησον ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· Ὁ δὲ ἐκαντόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὰ γενόμενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, καὶ τὰ ἐξῆς (γ), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. Ἐν ἐκείνῃ γὰρ καὶ ταῦτα διηρμηνεύθησαν.

49 Εἰστήκεισαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ μακρόθεν, καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθήσασαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ὁρῶσαι ταῦτα.

Ἀκολουθῶς ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εἴρηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΒ'.

Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ κυριακοῦ σώματος.

50 Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ, βουλευτῆς ὑπάρχων,
51 ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, (οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν,) ἀπὸ Ἀριμαθαίας πόλεως τῶν Ἰουδαίων· ὃς καὶ προσ-

(α) Α' Πέτρ. Δ', 19. (β) Ἰωαν. Κ', 17. (γ) Ματθ. ΚΖ', 54.

52 εδέχετο καὶ αὐτὸς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· οὗτος
προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ, ῥήτησατο τὸ σῶμα τοῦ
53 Ἰησοῦ. Καὶ καθελὼν αὐτὸ, ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι,
καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνήματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν
οὐδέπω οὐδεὶς κείμενος.

Καὶ περὶ τούτων πάντων διελήφθη κατὰ λόγον ἐν τῷ ἑξηκο-
στῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.

54 Καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευῇ, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε.
Ἐπέφαινε, ἐπηύγαζεν, ἐπανετέλλε.

55 Κατακολουθήσασαι δὲ καὶ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν
συνεληλυθυῖαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἐθεάσαντο
56 τὸ μνημεῖον, καὶ ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ὑπο-
στρέψασαι δὲ ἡτοίμασαν ἀρώματα καὶ μύρα·

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα ἐμνημονεύθησαν, ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ· *Ηρ δὲ
ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι
ἀπέναντι τοῦ τάφου (α).*

56 Καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν.
ΚΕΦ. XXIV, 1 Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὀρθροῦ
βαθέος, ἦλθον ἐπὶ τὸ μνῆμα, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν
ἀρώματα· καὶ τινες σὺν αὐταῖς.

Ζήτησον παρὰ τῷ Ματθαίῳ τό· Ὅφρ' σαββάτων, τῇ ἐπιρω-
σκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ
ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον (β)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν
ἐξήγησιν αὐτοῦ. Καὶ μὴν καὶ τὰς ἐφεξῆς, καὶ εὐρήσεις ὅλων
τῶν εὐαγγελιστῶν τὰ ἐντεῦθεν ῥητὰ παρατεθειμένα, συμφω-
νίας ἐνεκεν, καὶ ἡρμηνευμένα.

2 Εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνη-
3 μείου· καὶ εἰσελθοῦσαι οὐχ εὗρον τὸ σῶμα τοῦ Κυ-

(α) Ματ. ΚΖ', 61. (β) Μαθ. ΚΗ', 1.

καὶ τῆς ταφῆς, καὶ τῶν ἀπαγγελθέντων ὑπὸ τῶν γυναικῶν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς.

Συζητήσιν λέγει, τὴν ἐξέτασιν, οἶον, πῶς τοιοῦτος ὢν, τοιαῦτα πέπονθε, καὶ πῶς ἀποθανὼν ἀνέστη.

16 Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν.

Εκρατοῦντο εἰς τοῦτο μόνον, τὸ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν.

17 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Τίνες οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες, καὶ ἐστὲ σκυθρωποί;

Αντιβάλλετε, ἤγουν, ἀντιτίθετε ἢ ἐξετάζετε.

18 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς, ᾧ ὄνομα Κλεόπας, εἶπε πρὸς αὐτόν· Σὺ μόνος παροικεῖς Ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;

Ἀπὸ τε τῆς φωνῆς καὶ τῆς στολῆς γνόντες, ὅτι Ἰουδαῖος καὶ αὐτὸς ἐστίν, ὀνειδίζουσιν, οὐχ ὡς μόνον παροικοῦντα τῇ Ἱερουσαλὴμ, ἀλλ' ὡς μόνον ἀγνοοῦντα τὰ πᾶσι τοῖς παροικοῦσιν ἔγνωσμένα, καὶ φασιν ἐπιπληκτικῶς· Σὺ μόνος ἐκ πάντων τῶν παροικούντων τῇ Ἱερουσαλὴμ, παροικεῖς Ἱερουσαλὴμ, μὴ γινώσκων τὰ γενόμενα ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;

19 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ποῖα;

Προσποιεῖται ἄγνοιαν, ἵνα καὶ διὰ στόματος αὐτῶν ἀκούσῃ, ἃ διὰ τῆς καρδίας αὐτῶν ἐγίνωσκε, καὶ οὕτως ὀνειδίσῃ, καὶ ἐπιπλήξῃ αὐτοῖς.

19 Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφῆτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ

λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντός τοῦ λαοῦ·

Ἄνδρα προφήτην αὐτὸν εἶναι ὑπελάμβανον, ἀτελῇ πίστιν ἔτι ἔχοντες. Ἔργον μὲν οὖν νόει, τὰ σημεῖα· λόγον δὲ, τὰς διδασκαλίας·

20 Ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Εἰς καταδίκην θανάτου.

21 Ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτρωθῆναι τὸν Ἰσραήλ·

Ἡλπίζομεν, αὐτὸν εἶναι τὸν ὑπὸ τῶν Γραφῶν καταγγελλόμενον λυτρωτὴν ἡμῶν· νῦν δὲ οὕτως ἀποθανόντα ἀπηλπίσσαμεν.

21 Ἀλλὰ γε σὺν πᾶσι τούτοις, τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον, ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο.

Σὺν πᾶσι τούτοις, ἀντὶ τοῦ, πάντων τούτων γενομένων.

22 Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς,

23 γενόμεναι ὀρθρῖαι ἐπὶ τὸ μνημεῖον· καὶ μὴ εὐροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἦλθον, λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἐωρακέναι, οἱ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν.

Γυναῖκες τινες ἐξ ἡμῶν, ἡγουν, ἡμέτεραι, ἥ ὡς ἡμεῖς πισταί. Λέγει δὲ τὰς περὶ Μαρίαν τὴν Μαγδαλενὴν. Ἐξέστησαν δὲ ἡμᾶς, ὡς ἀπιστα διΐσχυρίζομεναι.

24 Καὶ ἀπῆλθόν τινες τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον,

Πέτρος καὶ Ἰωάννης, ὡς προειρήκαμεν.

24 Καὶ εὗρον οὕτω, καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον· αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον.

Εὗρον οὕτω, τουτέστιν, οὐχ εὗρον τὸ σῶμα αὐτοῦ.

25 Καὶ αὐτός εἶπε πρὸς αὐτούς· Ὡ ἀνόητοι καὶ βρα-

δεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται.

Ἀνοήτους μὲν αὐτοὺς ὠνόμασε, διεγείρων ἡρέμα πρὸς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ· βραδεῖς δὲ τῇ καρδίᾳ, ὡς νωθροὺς εἰς τὸ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται περὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ.

26 Οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;

Ταῦτα, ἃ ἐλάλησαν οἱ προφῆται. Δόξαν δὲ αὐτοῦ, τὴν τῆς θεότητος. Κατ' ἐρώτησιν δὲ ὁ λόγος.

27 Καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμήνευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ.

Ἀπὸ Μωϋσέως, ἡγουν, ἀπὸ τῶν Μωταϊκῶν βιβλίων.

28 Καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην, οὗ ἐπορεύοντο·

Οπου ἐπορεύοντο.

28 Καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο πορρωτέρω πορεύεσθαι.

Εσχηματίζετο πορρωτέρω πορεύεσθαι, ὡς ἀπλῶς συνοδοιπóρος.

29 Καὶ παρεβιάσαντο αὐτόν, λέγοντες· Μείνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστὶ, καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα.

Ἐκλινεν εἰς τὸ δύναι.

30 Καὶ εἰσῆλθε τοῦ μέναι σὺν αὐτοῖς. Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ κατακλιθῆναι αὐτόν μετ' αὐτῶν, λαβὼν τὸν ἄρ-

31 τον, εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἐπεδίδου αὐτοῖς. Αὐτῶν δὲ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν·

Ἰδόντων τὴν συνήθη καὶ γνώριμον εὐλογίαν τοῦ ἄρτου. Τότε γὰρ συνεχωρήθησαν ἐπιγῶναι αὐτόν.

31 Καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν.

Ἰνα μὴ θραδύνωσιν ἔτι, ἀλλὰ τάχιον ὑποστρέψωσιν εἰς τοὺς μαθητάς. Ἐβούλετο γὰρ αὐθημερὸν ἐμφανισθῆναι πᾶσιν αὐτοῖς.

32 Καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, ὥς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὥς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς;

Καιομένη, ἥγουν, σφύζουσα, παλλομένη.

33 Καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ·

Ἀνέστησαν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, οὐ μὴν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὑπέστρεψαν· ἐξήκοντα γὰρ σταδίων ἦν ἡ ὁδός. Εἰκὸς δέ, κλίναντος τοῦ ἡλίου, δραμεῖν αὐτοὺς ὑπὸ περιχαρείας ὅλον τὸ διάστημα μέχρι νυκτός, εἰς ὁκτώ καὶ ἡμισυ μίλια συμποσιμύμενων τῶν ἐξήκοντα σταδίων.

33 Καὶ εὗρον συνηθροισμένους τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς,

Σὺν αὐτοῖς ἦσαν, ἢ τινες τῶν ἐβδομήκοντα, ἢ πάντες. Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι *Ἐδρον συνηθροισμένους τοὺς ἑνδεκα*, τοῦ Ἰσκαριώτου μὲν ἀποβληθέντος ἤδη, τοῦ Θωμᾶ δὲ μὴ παρόντος τότε; φησὶ γὰρ ὁ Ἰωάννης· *Θωμᾶς δὲ, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν, ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς.* (α) Ἔστι τοίνυν εἰπεῖν, ὅτι ἐπειδὴ Ματθαῖος παρῆν, ὁ κληρωθεὶς ἀντὶ τοῦ Ἰσκαριώτου, συνηρίθμησεν ἤδη καὶ τοῦτον, ὥς συγκαταψηφισθέντα μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων.

34 Λέγοντας· Ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι.

Ζήτησον αἰθίς ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον τό· Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη

(α) Ἰωάν. Κ', 24.

ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, παρενομένοις εἰς ἀγρόν, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν πάντοτε χρησιμεύουσιν τῷ προκειμένῳ ῥητῷ.

35 Καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ· καὶ ὡς ἐγνώ-
36 σθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. Ταῦτα δὲ αὐ-
τῶν λαλούντων, αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐ-
τῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνη ὑμῖν.

Ἐφεξῆς ἐκεῖ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις. Ὁρα δὲ, ὅτι καὶ ἀπο-
δημῶν εἰρήνην αὐτοῖς ἀφῆκεν, ὡς ὁ Ἰωάννης ἔγραψε (β), καὶ
αὐτοῖς ἐπιδημήσας, εἰρήνην δίδωσιν· εἰρήνην, τὸ γλυκὺ καὶ
παῖγμα καὶ ὄνομα.

37 Πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι, ἐδόκουν πνεῦ-
38 μα θεωρεῖν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τί τεταραγμένοι
ἐστέ, καὶ διατὶ διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς
καρδίαις ὑμῶν;

Πτοηθέντες, ἤτοι ταραχθέντες· διαλογισμοὶ δὲ ἀνέβαινον,
περὶ τοῦ εἶναι πνεῦμα τὸ ὁρώμενον, ἤγουν, φάσμα. Ἐδειξεν
οὖν, καὶ ὅτι καρδιογνώστης ἐστίν. Εἶτα δίδωσι καὶ ἄλλο
τεκμήριον.

39 Ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι
αὐτὸς ἐγὼ εἰμι·

Καὶ πῶς ἀπὸ τούτων ἔμελλον αὐτὸν γνωρίζειν; Διότι τὰς
ἀπὸ τῶν ἡλίων διατρήσεις ἔφερον ἔτι.

39 Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε· ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ
ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.

Ψηλαφήσατε δι' ἐπαφῆς.

40 Καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ
τοὺς πόδας.

Ἰωάννης δὲ φησιν· ὅτι Ἐδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν

(α) Μάρκ. 15', 12.

(β) Ἰωάν. 14', 27.

πλευρὰν αὐτοῦ (α). Πρῶτον μὲν γὰρ ἔδειξε τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν, εἶτα τοὺς πόδας. Ἐκάτερος δὲ τῶν εὐαγγελιστῶν, ἀφ' ὧν εἶπεν, ἐνέφηνε καὶ τὸ παρασσεσιωπημένον, ὡς ἥδη γνώριμον.

41 Ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων,

Εἶωθε γὰρ τοῦτο πολλάκις γίνεσθαι.

42 Εἶπεν αὐτοῖς· Ἐχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε; Οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ με-
43 λισσίου κηρίου· καὶ λαβὼν, ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.

Οὐχ ὡς ἔτι δεόμενος τροφῆς, ἀλλὰ πρὸς πλείονα πίστιν, καὶ βεβαιωτέραν ἀποδείξιν τοῦ μὴ δοκεῖν φάσμα. Ὡςπερ δὲ ὑπερφυῶς ἔφαγεν, οὕτω καὶ ὑπερφυῶς ἀνάλωσεν, ἅπερ ἔφαγε. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ κατ' οἰκονομίαν τινὰ γινόμενα ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, οὐκ εἰσὶ κανὼν καὶ ὅρος τῆς φύσεως· οὐδεὶς γὰρ ἕτερος μετὰ τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ σώματος ὡτειλὰς ἔξει, ἢ βρώσιν προσήσεται.

44 Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Οὗτοι οἱ λόγοι, οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς, ἔτι ὧν σὺν ὑμῖν,

Ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς καὶ ὧν προέλεγε περὶ ἑαυτοῦ, ἵνα κἀν-
τεῦθεν γνοῖεν, ὅτι αὐτός ἐστιν. Οὗτοί, φησιν, εἰσὶν οἱ λόγοι,
οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς, ἔτι ὧν σὺν ὑμῖν. Οὗτοι ποῖοι;

44 Ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως, καὶ προφήταις, καὶ ψαλμοῖς περὶ
45 ἐμοῦ. Τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν, τοῦ συνιέ-
46 ναι τὰς γραφάς· καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτι οὕτω γέ-
γραπται, καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ
47 ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυ-

(α) Ἰωαν. Κ, 20.

(TOM. B'.)

χθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον ἀπὸ Ἱερουσαλήμ.

Ἀρξάμενον, τὸ κηρυχθῆναι, δηλονότι.

48 Ὑμεῖς δὲ ἐστε μάρτυρες τούτων.

Τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ὅλης οἰκονομίας μου.

49 Καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς.

Επαγγελίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ λέγει, τὴν ἐν εἵδει πυρίνων γλωσσῶν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπηγγέλματο γὰρ ταύτην διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ, εἰρηκότος· Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα (α), δηλαδὴ τὴν ἀποστολικὴν προηγουμένως.

49 Ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους.

Διατρίβετε ἐν Ἱερουσαλὲμ ἀχώριστοι, διὰ τὴν ἔτι ἀσθένειαν καὶ θειλίαν ὑμῶν, ἕως οὗ ἐνδύσησθε, δίκην πανοπλίας, δύναμιν ἐξ ὕψους, τοῦ οὐρανοῦ, ἢ τῆς θεότητος, διὰ τῆς δηλωθείσης ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

50 Ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν.

Οὐ τότε, ἀλλ' ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Τὰ γὰρ ἐν τῷ μέσῳ παρέδραμεν ὁ εὐαγγελιστής.

50 Καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, εὐλόγησεν αὐτούς.

51 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς, διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν.

Νεφέλης ὑπολαβούσης αὐτόν, ὡς ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς ἔγραψεν ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων (6).

(α) Ἰωήλ β'. 28.

(6) Πράξ. Α', 9.

52 Καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης.

Μετὰ χαρᾶς μεγάλης, διὰ τὴν ἀνάσασιν αὐτοῦ, καὶ διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς εἰρημένης ἐπαγγελίας. Ἐν τῇ δηλωθείσῃ δὲ βίβλῳ γέγραπται· ὅτι Ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος (α). Δῆλον οὖν, ὅτι προσήνεται τῇ Βηθανίᾳ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

53 Καὶ ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ, αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν θεόν. Ἀμήν.

Ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ, κατὰ τοὺς καιροὺς δηλονότι τῶν συνάξεων, ὅτε εἶναι ἐν αὐτῷ ἔζην.

Γένοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς διὰ παντὸς αἰνεῖν καὶ εὐλογεῖν τὸν θεόν, καὶ οὕτως εὐρεῖν τέλος τῆς παρουσίας ζωῆς ἡδὺ καὶ μακάριον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

(α) Πρξ. Α', 12.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΝ ΤΩ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩ ΔΥΩ ΩΔΑΣ

Εκ χειρογράφου τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἱερᾶς Συνόδου

ἐν Μύσχα Ἀριθ. CCCXLIV.

Ὡδὴ τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ.

Ἐπίγραμμα.

Τίτκεις, Μαριάμ, τὸν θεάνθρωπον λόγον,
Καὶ μακαρισμῶν ἄλλον ὠδίνεις (1) λόγον,
Τὸν μὲν, δι' αὐτῆς τῆς πνοῆς τῆς ἐνθέου,
Τὸν δὲ, πρὸ αὐτῆς τῆς πνοῆς τῶν ἐγκάτων.

Μεγαλύνει (α) ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον· καὶ ἠγαλλίασε (β) τὸ
πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτῆρί μου· ὅτι ἐπέβλεψεν (γ)
ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. Ἰδοὺ γὰρ, ἀπὸ τοῦ

(1) Νοεῖ αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐπόμενα, ἥτοι Μεγαλύνει κ. τ. λ.

νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί (δ)· ὅτι ἐποίησέ μοι μεγα-
 λεῖα ὁ δυνατός (ε)· καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔλεος (ς)
 αὐτοῦ εἰς γενεάν καὶ γενεάν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. Ἐποίησε
 (ζ) κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· διεσκόρπισεν (η) ὑπερηφάνους δια-
 νοία καρδίας αὐτῶν. Καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψω-
 σε ταπεινοὺς. Πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλουτοῦντας
 ἐξυπέστειλε κενούς. Ἀντελάβετο (θ) Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνη-
 σθῆναι (ι) ἐλέους, (καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,)
 τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἕως αἰῶνος.

Σχόλια.

- α] Τουτέστιν, Εὐφημεῖ καὶ δοξάζει.
 β] Ἐχάρη, φησὶν, ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σώσαντί με ἀπὸ
 πάσης παγίδος τοῦ διαβόλου.
 γ] Αὕτη ἡ αἰτία τῆς εὐχαριστίας. Ταπεινῶσιν δέ φησι τὴν
 εὐτέλειαν.
 δ] Αἱ τῶν πιστευσάντων δηλαδὴ.
 ε] Ὅτι ἐποίησεν εἰς ἐμὲ μεγάλα καὶ ὑπερφυῆ θαύματα ὁ ду-
 νατός ποιεῖν ταῦτα.
 ς] Καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ αἰεὶ ἐστὶν ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.
 ζ] Καταλέγει τὰς θείας δυνάμεις, καὶ φησιν, Ἐποίησε νίκος
 ἀνέλπιστον ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ.
 η] Τοὺς ὑπερηφάνους τῇ διανοίᾳ τῆς ψυχῆς αὐτῶν, ἤγουν, τοὺς
 ὑπαιρομένους ἐν ἑαυτοῖς, τοὺς οἰηματίας.
 θ] Ἐπεσκέψατο τὸν ἰσραηλιτικὸν λαόν, τὸν δοῦλον αὐτοῦ, τὸν
 νέον δηλαδὴ, τὸν ἐπεγνωχότα δεσπότην αὐτόν.
 ι] Ἀντελάβετο δὲ, καὶ ἐπεσκέψατο, ἐν τῷ μνησθῆναι ἐλέους
 εἰς τὸν αἰῶνα, ἤγουν, ἐλέους αἰωνίου, καθὼς ἐλάλησεν,
 εἶπουν, ἐπηγγείλατο, πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν. Ἀπὸ κοι-
 νοῦ πάλιν, Καθὼς ἐλάλησε τῷ Ἀβραάμ καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ.
 Ἐλεος δὲ εἰς αἰῶνα, ἡ θεία ἐνανθρώπησις, ὡς δι' ἔλεον τῶν
 ἀνθρώπων γεγεννημένη.

Προφητεία Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς τοῦ Προδρόμου
ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ.

Ἐπίγραμμα.

Τῆς ἀγγελικῆς ἀστραπῆς δεδειγμένης,
Τὸν ψαλμὸν ἐβρόντησεν ὁ Ζαχαρίας,
Ὅπως τὸ σῶμα τῆς πανάγνου Παρθένου,
Τὸν μαργαρίτην ὀστρακίσῃ τὸν μέγαν.

Εὐλογητὸς Κύριος, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ· ὅτι ἐπεσκέψατο (ια) καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ ἤγειρε (ιβ) κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ· (καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων, τῶν ἀπ' αἰῶνος, προφητῶν αὐτοῦ·) σωτηρίαν (ιγ) ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς· ποιῆσαι (ιδ) ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ· ὅρκον (ιε), ὃν ὤμοσε πρὸς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι ἡμῖν, ἀφόβως, ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας, λατρεῦειν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν. Καὶ σὺ, παιδίον, προφῆτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ (ις) γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου, ἐτοιμάσαι ὁδὸν αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι (ιζ) γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ, ἐν ἀφέσει (ιη) ἁμαρτιῶν αὐτῶν· διὰ σπλάγχχνα (ιθ) ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν, (κ) ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους, ἐπιφάνει τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθῆναι (κα) τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.

Σχόλια.

- 1α] Διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐπεσκέψατο καὶ ἐλυτρώσατο τῆς τῶν δαιμόνων τυραννίδος ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν λαὸν αὐτοῦ.
- 16] Καὶ ἀνέστησεν ἡμῖν, τῷ λαῷ αὐτοῦ, βασιλείαν καὶ δύναμιν σωτήριον ἐν τῷ οἴκῳ, ἡγουν, ἐκ τοῦ οἴκου, ταυτέστι τοῦ γένους Δαυὶδ, τοῦ δούλου αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν, ὡς ἐπηγγείλατο διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἑκπαλαι προφητῶν. Δι' αὐτῶν γὰρ ἐπηγγείλατο ἀναστήσειν βασιλέα δυνατὸν ἐν οἴκῳ Δαυὶδ, σωτῆρα τοῦ Ἰσραὴλ, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς, ὃν αὐτὸς θεὸς λόγος προσείληψε καὶ ἠνώσεν ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν.
- 17] Ἦγειρε δὲ τὸ κέρας τοῦτο, τὴν βασιλείαν δηλαδὴ καὶ δύναμιν τὴν σωτήριον, ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν σωτηρίαν καὶ λύτρωσιν καὶ ἐκ τῆς ἐξουσίας καὶ τυραννίδος τῶν μισούντων δαιμόνων.
- 18] Ἐν τῷ ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, ἡγουν, Ἐν τῷ ἐλεῆσαι τοὺς πατέρας ἡμῶν, πρὸς οὓς ἡ ἐπαγγελία τῆς εἰρημένης σωτηρίας ἡμῶν. Καὶ δι' ἐκείνους μνησθῆναι ταύτης, ἵνα καὶ τὰς αὐτῶν ψυχὰς ἐκ τῆς τοῦ ἄδου ἐλευθέρωσιν φρουρᾶς. Διαθήκην δὲ, τὴν ἐπαγγελίαν φησί· μνήμην δὲ αὐτῆς, τὴν περάτωσιν.
- 1ε] Ἐν τῷ μνησθῆναι τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ, κατὰ τὸν ὅρκον, ὃν ὤμοσε, ταυτέστι κατὰ τὴν βεβαίωσιν, ἣν ἐβεβαίωσε πρὸς Ἀβραάμ. Τίνος πράγματος βεβαίωσιν; Τοῦ δοῦναι ἡμῖν ἀφόβως λατρεύειν ἡμᾶς αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν. Ἰπερβατῶς γὰρ ἀναγνωστέον. Εἴτα τὸ ἐν μέσῳ, Ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας, ἡγουν, Μὴ φοβεῖσθαι τὸ κατάκριμα τοῦ προπάτορος Ἀδάμ, διὰ τὸ λελυτρώσθαι ἡμᾶς τοῦ εἰσαγαγόντος αὐτὸ εἰς τὸν κόσμον διαβόλου, καὶ τῆς καταδυναστείας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, προβαλλομένου τούτου τὸ δικαίωμα. Ὅσιότητα μὲν οὖν λέγει, τὴν εὐσέβειαν· δικαιοσύνην δὲ, τὴν τελειότητα τῶν ἄλλων ἀρετῶν.
- 1ς] Μεταβαίνει τῇ προφητείᾳ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ παῖδα τὸν Ἰωάννην. Κύριον δὲ ἐνταῦθα, τὸν Χριστὸν ὀνομάζει. Τὸ

δὲ ἐτοιμάσαι τὸν Ἰωάννην τὰς ὁδοὺς τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἀγαγεῖν ἐστὶ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐπίγνωσιν καὶ πίστιν αὐτοῦ, δι' ἧς εἰσέρχεται ὁ Κύριος εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, καὶ ἐνοικεῖ ταύταις, καὶ ἐμπεριπατεῖ.

ιζ'] Ἐρμηνεύει τὴν ἐτοιμασίαν τῶν τοῦ Κυρίου ὁδῶν, καὶ φησὶν, ὥστε διὰ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ γινώσκειν ἐνθελῆναι τῷ κατὰ δημιουργίαν λαῷ τοῦ Χριστοῦ τῆς δι' αὐτοῦ δὴ τοῦ Χριστοῦ (Ι) σωτηρίας τῷ κόσμῳ παντί.

ιη'] Σωτηρίας, τῆς ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἡγουν, τῆς γινομένης ἐν τῷ ἀφεθῆναι καὶ λυθῆναι τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.

ιθ'] Ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν, τῇ διὰ σπλάγχνα ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν, ἥτοι τῇ διδομένῃ διὰ τὴν συμπάθειαν τοῦ ἐλεήμονος Θεοῦ, καὶ οὐ διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.

κ.] Ἐν οἷς σπλάγχνοις, ἡγουν, δι' ἃ σπλάγχνα ἐλέους, ἐπεσκέφατο ἡμᾶς, εἴπουν, ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν κόσμον ἡ ἀνατολὴ τοῦ νοητοῦ ἡλίου ἐξ ὕψους τῆς θεότητος, τουτέστιν, ὁ νοητὸς ἥλιος ἀνατείλας, ὃ ἐστὶ, φανερωθεὶς τοῖς ἐν γῇ. Τοῦτο γὰρ ἐρμηνεύων φησὶν, Ἐπεσκέφατο ἡμᾶς εἰς τὸ ἐπιφάναι, τουτέστιν, ἐπιλάμψαι τοῖς ἀνθρώποις, τοῖς ἐν σκότει τῆς πλάνης μένουσι καὶ τῇ σκιᾷ τοῦ θανάτου, ἥτοι, τῇ ἁμαρτίᾳ· σκιᾶ· μὲν, ἡγουν, νυκτὶ λεγομένη, ὡς ἀπουσία τοῦ φωτὸς τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν· θανάτου δὲ νυκτὶ, διὰ τὸ ἐπάγειν αὐτὴν θάνατον ψυχικόν, ὃς ἐστὶν ὁ χωρισμὸς τοῦ Θεοῦ, τῆς ζωῆς τῆς ἀληθινῆς.

κα'] Ἐπεσκέφατο ἡμᾶς, ἵνα ἐπιφανῇ, φησὶν, ὥστε ἐγείρει τοὺς ἀκινήτως ἐμμένοντας τῇ ἀπιστίᾳ καὶ ἁμαρτίᾳ, δι' ὧν ἡ διάστασις καὶ ὁ χωρισμὸς καὶ ἡ ἔχθρα μετὰ Θεοῦ· καὶ κατευοδῶσαι τὰς πορείας τῆς πολιτείας ἡμῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς κατὰ Θεὸν εἰρήνης, τουτέστιν, εἰς εὐσέβειαν καὶ ἀρετὴν. Αὐταὶ γὰρ ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς συνέλευσιν καὶ ἔνωσιν καὶ φιλίωσιν μετὰ Θεοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, τῷ πατρὶ, λέγω, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(1) Ἐνταῦθα λείπει, ὡς φαίνεται, τὸ, γεγενῆσθαι, ἢ τοιοῦτόν τι.

ΤΟ
ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

Τίς μὲν Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς, ἐμάθομεν ἀπὸ τῶν προλαβόντων εὐαγγελιστῶν, ὅτι ἀδελφὸς Ἰακώβου, υἱὸς Ζεβεδαίου, κώμης Βηθσαϊδᾶ, χώρας Γαλιλαίας, τὴν τέχνην ἀλιεύς. Οὐτε δὲ πρότερον, οὔτε μὴν ὕστερον (Ι) γράμματα μεμάθηκεν, ἀλλὰ παντελῶς ἰδιώτης ἦν. Πλὴν ὁ τοιοῦτος-ἰδῶμεν, ὅποῖος γέγονε μαθητευθεὶς τῷ Χριστῷ. Ἀναπεσὼν γὰρ ἐν τῷ δαίπνῳ ἐπὶ τὸ στήθος, τῆς σοφίας εἴλκυσε γνῶσιν, οἷαν οὐδεὶς ἑτερος ἐκλήρώσατο. Καὶ ὄντως ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀνέκραγεν ἐκ τῶν ταμείων τοῦ πνεύματος, οὐχ ὡς μέγα βοῶν, ἀλλ' ὡς περὶ μεγάλων βοῶν, καὶ κινῶν τὴν γλῶτταν μετὰ τοῦ πνεύματος.

Οὗτος οὖν, ἐντυχὼν τοῖς τῶν ἄλλων εὐαγγελίοις, προσενεχθεῖσιν αὐτῷ παρὰ τινων πιστῶν, καὶ ἰδὼν, ὅτι καὶ οἱ τρεῖς τῷ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος ἐνδιέτριψαν μάλιστα λόγῳ, καὶ λοιπὸν ἔμελλον ἀποσιωπηθῆναι τὰ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ δόγματα· ἐκεῖνα μὲν τὰ εὐαγγέλια καὶ ἐθαύμασε, καὶ ἐπήνεσε, καὶ πολλὴν αὐτοῖς ἀλήθειαν καὶ ἀξιοπιστίαν προσεμαρτύρησεν· αὐτὸς δὲ, τοῦ Χριστοῦ κινήσαντος αὐτόν, ἦλθεν ἐπὶ τὸ παρὸν σύγγραμμα, καὶ διηγεῖται μὲν καὶ τινὰ τῶν ἰστοῖς ἄλλοις ἱστορηθέντων, ἵνα μὴ ἀπερρήγμενον δοκῇ τῶν εὐαγγελίων ἐκείνων τὸ ἑαυτοῦ εὐαγγέλιον· μάλιστα δὲ φροντίζει τῶν παραλελειμμένων ἐκείνοις, καὶ πλεον τῶν ἄλλων τῆς θεολογικῆς τοῦ Σωτῆρος διδασκαλίας, ὡς ἀναγκαιοτάτης, διὰ τὰς μελλού-

(1) Πραξ. Α, 13.

σας αἱρέσεις. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ταύτην παρῆκαν, διὰ τὴν τῶν ἀκροατῶν ἀσθένειαν, οὕτω τοῦ κηρύγματος ῥιζωθέντος· οὗτος δὲ, τῆς πίστεως αὐξηθείσης ἤδη, καὶ τῶν πιστῶν συνετωτέρων γενομένων, ἐνέταξεν αὐτήν, προσθεῖς καὶ ἕτερα κεφάλαια παραιοποιηθέντα τοῖς πρὸ αὐτοῦ.

Συνεγράψατο δὲ τὸ παρὸν εὐαγγέλιον μετὰ τὴν ἄλωσιν ἱεροσολύμων, πολλοῖς ὕστερον ἔτεσιν.

ΚΕΦ. Ι, 1 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.

Τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα πολυσήμαντόν ἐστιν· ἰδιοτρόπως δὲ νῦν σημαίνει τὸ, αἰεὶ. Ταύτῃ δὲ τῇ ἀρχῇ συζευχθὲν τὸ, ἦν, ἀνεκνόητον αὐτὴν παντελῶς ἐποίησεν. Ὅπου γὰρ ἀναγάγῃ σου τὸν νοῦν, προαπκντᾷ τὸ ἦν, καὶ πανταχοῦ προτρέχον, οὐκ ἔξ σου τὴν ἐννοιαν εὑρεῖν τινὰ στάσιν. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν κτιστῶν τὸ ἦν, τὸν παρεληλυθότα χρόνον δηλοῖ· ἐπὶ δὲ τῆς ἀκτίστου Τριάδος, τὸ αἰεὶ καὶ τοῦτο σημαίνει. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς νοητῆς καὶ τῆς αἰσθητῆς κτίσεως, ἐπ' οὐδενὸς ἐνδέχεται ῥηθῆναι τὸ, ἐν ἀρχῇ ἦν· πάντα γὰρ ὕστερον ἐγένοντο· ἐπὶ μόνῃ δὲ τῆς μακαρίας Τριάδος ἀρμόζει τοῦτο· μόνῃ γὰρ ἐστὶν ἀγέννητος, εἴτουν, ἀκτιστος.

Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ λόγου, πολυσήμαντόν ἐστιν· ἰδιοτρόπως δὲ νῦν σημαίνει, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. Λέγεται γὰρ λόγος, ὡς ὁ θεολόγος λέγει Γρηγόριος, ὅτι οὕτως ἔχει πρὸς τὸν πατέρα, ὡς πρὸς νοῦν λόγος (Ι)· οὐ μόνον διὰ τὸ ἀπαθὲς τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ συναφές, καὶ τὸ ἐξαγγελτικόν. Πάντα γὰρ, φησιν, ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς, ἀνήγγειλα ὑμῖν (α)

Τάχα δ' ἂν εἴποι τις, ὅτι καὶ ὡς ὁρος πρὸς τὸ ὀριζόμενον· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο λέγεται λόγος· ὁ γὰρ νενηκώς, φησι, τὸν υἱὸν (β)· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, ἑωρακώς· νενόηκε τὸν πατέρα· καὶ σύντομος ἀπόδειξις καὶ ῥαδία τῆς τοῦ πατρὸς φύσεως, ὁ υἱός· γέννημα γὰρ ἅπαν, τοῦ γεγεννηκότος σιωπῶν λόγος.

(1) νοῦν ὁ λόγος, παρὰ τῷ Α. Ἰδ. Γρηγορ. Ναζ. Σελ. 213.

(α) Ἰωαν. ΙΒ', 15. (β) Ἰωαν. ΙΔ', 9.

Εἰπὼν δὲ ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ἔδειξεν, ὅτι αἰεὶ ἦν, καὶ οὐκ ἦν τις χρόνος ἢ αἰὼν, ὅτε οὐκ ἦν οὗτος· αὐτὸς γὰρ ἐστὶ ποιητὴς καὶ τῶν χρόνων, καὶ τῶν αἰώνων.

Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Ὑἱός; ἵνα μὴ ὑπόληψις παρεμπέσῃ χρονικῆς τε καὶ ἐμπαθοῦς γεννήσεως. Διὰ τοῦτο γὰρ λόγον αὐτὸν ὀνομάσας, καὶ διδάξας ἐντεῦθεν τὸ ἄχρονόν τε καὶ ἀπαθὲς τῆς ὑπερφυοῦς γεννήσεως αὐτοῦ, καὶ προανελών τὰς ἀπρεπεῖς περὶ αὐτῆς ὑπολήψεις, λοιπὸν προΐων καὶ υἱὸν αὐτὸν ἀνυποσόλως καλεῖ. Βουλόμενος δὲ δεῖξαι, αὐτὸν μὴ μόνον αἰεὶ ὄντα, ἤγουν, αἰδίδιον, ἀλλὰ καὶ ἀχώριστον τοῦ πατρὸς καὶ συναἰδίδιον, φησί·

1 Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν.

Οὐκ εἶπεν, ὅτι ἦν ἐν τόπῳ· οὐ περιέχεται γὰρ τόπῳ ὁ ἀπερίγραφτος· οὐδὲ ὅτι ἐν τῷ θεῷ· ἵνα μὴ ἐκ προσιμίων εὐθὺς σύγχυσις τῶν προσώπων ἐπινοηθῇ· ἀλλ' ὅτι πρὸς τὸν θεόν, ἤγουν, παρὰ τῷ πατρὶ· ἵνα τε παραστήσῃ τὸ ἰδιάζον τῶν ὑποστάσεων, καὶ ὅτι ἀχώριστοι πατὴρ καὶ υἱός· δῆλον δὲ πάντως, ὅτι καὶ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ἡ Τριάς, καὶ ὁμοῦ ἦν ἡ Τριάς.

1 Καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.

Χρησάμενος τῷ ὀνόματι τοῦ λόγου πρὸς διδασκαλίαν τοῦ ἀχρόνου καὶ ἀπαθοῦς τῆς ὑπερφυοῦς γεννήσεως, λοιπὸν θεραπεύει τὴν ὑρέπουσαν τῷ ὀνόματι βλάβην, ἵνα μὴ βλασφημήσῃ τις, οἰόμενος, ὅτι λόγος ἐστὶν, οἷος ὁ ἡμέτερος, ἐνδιάθετος ἢ προφορικός. Οὐ γὰρ ἐστὶ τοιοῦτος, ἀλλ' ἐνυπόστατος, τῆς αὐτῆς τῷ πατρὶ φύσεως καὶ ἀξίας.

2 Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.

Εἰπὼν, ὅτι αἰεὶ ἦν, καὶ ὅτι ἀχώριστος τοῦ πατρὸς ἦν, καὶ ὅτι θεὸς ἦν, ἀνεκεφαλαιώσατο συντόμως ὁμοῦ καὶ θαυμασίως, ἣν ἐξέθετο περὶ τούτου θεολογίαν, σύνοψιν ἡμῖν θεολογίας περὶ τοῦ υἱοῦ παρασχόμενος.

Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, ὅτι πᾶς υἱὸς ὕστερός ἐστι τοῦ πατρὸς, ἐροῦμεν, ὅτι, *Πᾶς υἱὸς*, εἰπόντες, λελύκατε τὸ ζητούμενον· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐκ ἔστι τοιοῦτος, οἷος πᾶς υἱὸς, ἀλλ' ὄντως ὑπερφυῆς.

Ἔτι δὲ πρὸς τοὺς φιλονεικοῦντας, ὅτι τὸ ἐκ τινος ἀνάγκη πάντως εἶναι ὕστερον τοῦ ἐξ οὗ ἐστίν, ἀπολογητέον· ὅτι καὶ μὴν τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου ἐξ αὐτοῦ ὄν, οὐκ ἔστιν ὕστερον αὐτοῦ· οὐδέποτε γὰρ ἥλιος ἐφάνη χωρὶς ἀπαύγασματος. Εἰ δ' ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν τοῦτο, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν ὑπὲρ λόγον; Ἐπεὶ δὲ θεὸν αὐτὸν ἀνεκήρυξε, δίδωσιν αὐτῷ καὶ τὸ γνῶρισμα τῆς θεότητος, λέγω δὴ, τὸ δημιουργικόν· *Θεοὶ γάρ, φησιν, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν* (α)· ἵνα μὴ νομισθῇ τὸ πατρὸς ἐλάττων.

3 Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν.

Εἰρηκῶς, ὅτι *Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο*, ἵνα μὴ δόξη περὶ μόνων λέγειν τῶν αἰσθητῶν, ἐπήγαγεν, ὅτι *Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονε*, τουτέστιν, οὐδὲν τῶν γενομένων, καὶν αἰσθητὸν εἶη, καὶν νοητόν. Ὑπεξήρηται δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τοῦτο γὰρ οὐ γέγονεν, ἵνα καὶ συμπαραληφθεῖη, ἀλλ' ἀγέννητόν ἐστιν, εἴτουν, ἄκτιστον, ὥσπερ καὶ ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατήρ. Μόνη γὰρ ἡ θεία Τριάς ἀγέννητος, ἡγουν, ἄκτιστος.

Ἀποδείξας δὲ τὸν υἱὸν δημιουργὸν πάσης ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως, οὐκ ἐξέβαλε τὸν πατέρα τοῦ δημιουργικοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ μόνον ἐδίδαξεν, ὅτι καὶ ὁ υἱὸς δημιουργός ἐστιν, ὥσπερ ὁ πατήρ· κοινὸν γὰρ τοῦτο τῶν τριῶν· ἐπεὶ τοῦτο γνῶρισμά ἐστι θεότητος, ὡς προεῖρηται.

Διὸ καὶ παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, ποτὲ μὲν τὸ δημιουργικόν ἐπὶ τοῦ πατρὸς λέγεται· ποτὲ δὲ, ἐπὶ τοῦ υἱοῦ· ποτὲ δὲ, ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οἷα τοῦ μὲν πατρὸς, εὐδοκοῦντος, τοῦ

(α) Ἱερ. Γ', 11.

δὲ υἱοῦ, ἐνεργούντος, τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος, συνεργούντος. Φησὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ, ὅτι Ὁ πατήρ μου ἔως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι (α).

Τινὲς δὲ λῆροι (Ι), τὸ, δι' αὐτοῦ, πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ υἱοῦ νουολήκασιν, οὐ δημιουργίας, ἀλλ' ὑπουργίας ἐμφαντικῶν τοῦτο φήσαντες εἶναι. Οὐκ ᾔδεισαν δὲ, ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἀδιαφόρως τοῦτο τάττεται· φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος· Πιστὸς ὁ θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (β). Ἵνα δὲ μηδεὶς ἀπιστήσῃ, πῶς τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, φησὶν·

4 Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν.

Δι' ἧς οὐ μόνον αὐτὰ παρήγαγεν, ἀλλὰ καὶ συντηρεῖ εἰς τὸ διαμένειν. Ὅπερ γὰρ περὶ τοῦ πατρὸς εἴρηται, τοῦτο καὶ περὶ τούτου ῥηθήσεται, ὅτι Ἐν αὐτῷ ἔωμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν (γ). Ὅταν δὲ ἀκούσῃς ὅτι, Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, μὴ σύνθετον αὐτὸν ὑπολάβῃς, ἀλλὰ πηγὴν ζωῆς. Αὐτίκα γὰρ καὶ ὅλον αὐτὸν ζῶν ὀνομάζει, λέγων· Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ φησὶ φανερώς αὐτὸς ὁ Χριστός· Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ζωὴ (δ).

(α) Ἰωαν. Ε', 17. (1) Αἰρετικοὶ τινες ἀπένειμον τὴν Ἐκ πρόθεσιν εἰς τὸν Πατέρα, τὴν Διὰ, εἰς τὸν υἱόν, καὶ τὴν Ἐν, εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Πρὸς τούτους ἀντιμαχόμενος ὁ Μίχα· Βασιλείος ἐν τῷ Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ Κεφ. Β'. λέγει « Ἐστὶ γὰρ τι αὐτοῖς παλαιὸν σφάλμα, ὑπὸ Ἰακώβου τοῦ προστάτου τῆς αἰρέσεως ταύτης ἐξευρεθὲν, ὃς ἐγραψέ που τῶν ἐκείνου ἐπιστολῶν, λέγων· Τὰ ἀνόμοια κατὰ φύσιν, ἀνομοίως προσφέρεσθαι καὶ ἀνάπαλιν· Τὰ ἀνομοίως προσφερόμενα, ἀνόμοια εἶναι κατὰ τὴν φύσιν. Καὶ εἰς μαρτυρίαν τοῦ λόγου τὸν Ἀπόστολον ἐπεσπάσατο λέγοντα· Εἰς θεὸς καὶ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ εἰς Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἐν Πνεύμα ἁγίον, ἐν ᾧ τὰ πάντα. Ὡς οὖν ἔχουσιν αἱ φωναὶ πρὸς ἀλλήλας, οὕτως ἐξουσί, φησὶ, καὶ αἱ δι' αὐτῶν σηματοδομεναι φύσεις. Ἀνόμοιον δὲ τῷ ΕΞ οὗ τὸ ΔΙ' οὗ· ἀνόμοιος ἄρα καὶ τῷ Πατρὶ ὁ υἱός. Ταύτης τοίνυν τῆς νότου καὶ ἡ περὶ τῆς προκειμένης λέξεως ἀδολοσχία τῶν ἀνθρώπων τούτων ἤρτηται. Ὅθεν τῷ μὲν Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὡς περ τινα κληρὸν ἐξείρετον, προσνέμουςι τὸ ΕΞ οὗ· τῷ δὲ Υἱῷ καὶ Θεῷ ἀφώρισαν τὸ ΔΙ' οὗ· τῷ δὲ ἁγίῳ Πνεύματι, τὸ Ἐν ᾧ. » (β) Α' Κορ. Α', 9.

(γ) Πράξ. ΙΖ', 27. (δ) Ἰωαν. ΙΔ', 6.

Οἱ Πνευματομαρτυροῦντες αὐτὰ τὸ, Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, στίλβουσι τελείαν· εἴτα τὸ ἐξῆς οὕτως ἀναγινώσκουσιν· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῇ ζωῇ ἦν· ἵνα γενητὸν δείξωσι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· περὶ τούτου γὰρ φασὶ λέγειν τὸ τοιοῦτον ῥητόν. Ἐλέγχονται δὲ ταχέως, πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ, ὁ γέγονεν, ἀπολύτως κείμενον, πᾶν, ὁ γέγονε, δηλοῖ· περὶ δὲ, ὅτι ἡ ζωὴ αὕτη καὶ πῶς εὐρίσκεται· ἐπάγει γὰρ, ὅτι Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· εἴτα μετὰ μίσην περὶ τοῦ Ἰωάννου λέγων, φησὶν· Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἐν μαρτυρήσει περὶ τοῦ φωτός (α). Δῆλον δὲ, ὅτι ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ περὶ τοῦ υἱοῦ μεμαρτύρησεν, ὡς προϊόντες εὐρήσομεν.

4 Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, ὡς φωτίζων τὸν νοῦν αὐτῶν, καὶ ὁδηγῶν ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι δὲ αὐτὸν τὸν υἱὸν ὠνόμασε καὶ φῶς, αὐτὸς ὁ υἱὸς ἀλλαχού φησιν· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου (β). Ὅστες ὁ αὐτὸς λέγεται καὶ ζωὴ, καὶ φῶς· ζωὴ μὲν, ὡς ζωογονῶν καὶ συνέχων τὰ πάντα· φῶς δὲ, ὡς καταλάμπων καὶ φαιδρύνων τὸ ἡγεμονικὸν τῶν ἀνθρώπων, τῶν δεχομένων αὐτόν.

Τινὲς δὲ καὶ ζῶην καὶ φῶς εἶπον, τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου, ὃ ἐπήγαγε τοῖς ἀνθρώποις, ὡς αἷτιον καὶ ζωῆς πνευματικῆς καὶ φωτὸς γνώσεως.

5 Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

Φῶς μὲν ἐνταῦθα καλεῖ, τὸ κήρυγμα, διὰ τε τὴν ῥηθεῖσαν αἰτίαν, καὶ διὰ τὴν ἀλήθειαν· σκοτία δὲ, τὴν πλάνην, διὰ τὸ ψεῦδος. Λέγει γοῦν, ὅτι τὸ κήρυγμα ἐν τῇ πλάνῃ λάμπει, καὶ ἡ πλάνη οὐ περιεγένετο αὐτοῦ.

Ὁ δὲ θεολόγος Γρηγόριος ἐτέρως τὸ ῥητόν ἐξελάβετο ἐν τῷ

(α) Ἰωαν. Α', 7.

(β) Ἰωαν. Η', 12.

Βίς τὰ ἅγια φῶτα λόγῳ, δυνάμενον καὶ ταύτην ἐκείνην
δέξασθαι τὴν ἐξήγησιν.

Μέχρι δὲ τούτου διαλεχθεὶς εὐαγγελιστὴς περὶ τῆς τοῦ
υἱοῦ θεότητος, ἐντεῦθεν λοιπὸν ἄρχεται τοῦ εὐαγγελίου.

6 Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ ὄνομα
αὐτῷ Ἰωάννης.

Ο δὲ Λουκᾶς ἔγραψεν· Ἐγένετο ῥῆμα Θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννῃ,
τὸν τοῦ Ζαχαρίου υἱόν, ἐν τῇ ἐρήμῳ.

7 Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ
τοῦ φωτός.

Φῶς νῦν ὁ Χριστὸς νοεῖται, κατὰ τὴν προαποδεδομένην ἐκείνου.
Ἐμαρτύρησε δὲ ὁ Ἰωάννης περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ, ὡς προϊόν-
τες εὐρήσομεν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔδεῖτο τῆς τούτου μαρτυρίας ὁ
Χριστὸς, τίθεται καὶ ἡ αἰτία τῆς μαρτυρίας. Ἐπήγαγε γάρ·

7 Ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.

Ὡσπερ γὰρ σάρκα περιεβάλετο, ἵνα μὴ γυμνῇ τῇ θεότητι
προσβαλὼν ἀπολέσῃ πάντας· οὕτω καὶ μάρτυρι ἐχρήσατο, ἵνα
τῆς συγγενοῦς ἀκούοντες οἱ τότε φωνῆς, εὐκολώτερον πιστεύ-
σωσι δι' αὐτῆς εἰς τὸν μαρτυρούμενον. Πάντα γὰρ πρὸς σω-
τηρίαν τῶν ἀνθρώπων ὠκονομεῖτο.

Ἰωάννης μὲν οὖν ἐμαρτύρησεν, ἵνα πάντες πιστεύσωσιν· οὐ
πάντες δὲ ἐπίστευσαν· οὐκ ἐκ βίας γὰρ ἡ πίστις, ἀλλ' ἐκ
προαιρέσεως.

8 Οὐκ ᾔην ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ
τοῦ φωτός.

Ἐπι σαφηνίζει τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς, ὅτι ἦλθεν, οὐχ ἵνα
φωτίσῃ· Οὐκ ᾔην γὰρ ἐκεῖνος τὸ φῶς· ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ
περὶ τοῦ φωτός. Ἄμα δὲ καὶ, ἵνα μὴ νομίσῃ τις, ὅτι ὁ μαρ-
τυρῶν μείζων καὶ ἀξιοπιστότερος ᾔην τοῦ μαρτυρουμένου, ὡς

(α) Λουκ. Γ', 2.

ἐπὶ πολλῶν εἴωθε συμβαίνειν. Ἐπεὶ δὲ πρόσφατος ἦν ἡ τοῦ Ἰωάννου μαρτυρία, ἵνα μὴ τοιαύτη τις ὑπόνοια καὶ περὶ τοῦ μαρτυρουμένου παρεμπέσοι, φησὶν·

9 Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

Ην αἰεὶ, κατὰ τὴν ἐκτεθειῖσαν ἀνωτέρω θεολογίαν. Ὡς μὲν οὖν θεός, ἦν αἰεὶ· ὡς δὲ ἄνθρωπος, ἤρξατο τοῦ εἶναι.

Εἰ δὲ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, πῶς τοσοῦτοι μεμενῆκασιν ἀφώτιστοι; Τὸ μὲν εἰς αὐτὸν ἦκον, πάντας φωτίζει· οἱ δὲ μένοντες ἀφώτιστοι, παρὰ τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν τοῦτο πάσχουσιν. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ φωτὸς χάρις, ἡλίου δίκην, ἐπὶ πάντας ἀπλῶς ἐκκέχυται· οἱ δὲ μὴ θέλοντες ἀπολαῦσαι τῆς χάριτος, αὐτοὶ τοῦ μὴ φωτισθῆναι αἵτιοι.

Ἀληθινὸν δὲ εἶπεν αὐτὸ, ὡς ἀσύγκριτον, καὶ ὑπὲρ πᾶν φῶς, καὶ κυρίως φῶς.

[Τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν (1). Καὶ εἰκὼν δὲ ἀληθινὴ λέγεται, καὶ ἀληθινὴ σοφία, καὶ ζωὴ ἀληθινὴ, καὶ τὰ τοιαῦτα· οὐκ ἐπὶ διαβολῇ τῶν ἄλλων ἀγίων εἰκόνων, οὐδὲ τῆς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν σοφίας, ἢ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, ἵνα ἐάσω τὴν μέλλουσιν· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον σχῆμα τοῦ λόγου, τὸ καθ' ὑπεροχὴν ἀσύγκριτον ὑποφαίνει.]

[Εἰς τὸν κόσμον (2). Ἦ καὶ ἄλλως· Ἐρχόμενον εἰς τὸν ἀληθεῖ κόσμον τῶν ἀρετῶν.]

10 Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν.

Οὐχ ὡς τόπῳ περιγραφόμενος, ἀλλ' ὡς πάντα πληρῶν. Εἰπὼν δὲ, ὅτι Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, ἵνα μὴ ὑπολάβῃ τις, ὅτι σύγχρονος ἦν τοῦ κόσμου, ὃ πέπονθε Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς, προσέθηκεν·

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιτελιδίῳ. (2) Καὶ ταῦτα ὡσαύτως.

10 Καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο·

Πρόδηλον γάρ, ὅτι ὁ ποιητὴς πρὸ τοῦ ποιήματος ἦν.

10 Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.

Κόσμον ἐνταῦθα λέγει, τοὺς τὰ κοσμικὰ φρονούντας, τοὺς τῷ κόσμῳ προσηλωμένους, τοὺς τοῖς αἰσθητοῖς πράγμασι προστετηκότας, καὶ μηδὲν ὑπὲρ ταῦτα νοῆσαι δυναμένους. Οἱ γὰρ μὴ τοιοῦτοι, ἔγνωσαν αὐτὸν, καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. Διὸ καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, εἶπε πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὁ Χριστὸς, ὅτι *Πολλοὶ προφητῶν καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν* (α). Εἰ γὰρ μὴ ἔγνωσαν αὐτὸν, οὐκ ἂν ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ὡς εἴρηται, καὶ ἀκοῦσαι. Ὡστε ἔγνωσαν μὲν αὐτὸν, καὶ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ μυστήριον, πλὴν ὑπερφυῶς ἐπεθύμησαν δὲ καὶ αἰσθητῶς ἰδεῖν αὐτὸν θαυματουργοῦντα, καὶ ἀκοῦσαι αὐτοῦ διδάσκοντος, καὶ ἀπλῶς ἐν ἀνθρώπῳ εἶδει.

Νοεῖται δὲ καὶ, ὅτι δυσανασχετῶν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπὶ τῇ παρώσει τῶν ἀγνοησάντων αὐτὸν, φησί, *Καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω, τουτέστι, τὸν ποιητὴν οὐκ ἔγνωσαν τὰ ποιήματα.*

11 Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

Ετι σαφηνίζει τὸν λόγον. Ἰδια μὲν γὰρ αὐτοῦ, ὁ κόσμος, ὡς ποίημα αὐτοῦ· ἴδιοι δὲ οἱ ἄνθρωποι, ὡς καὶ αὐτοὶ ποιήματα, καὶ ὡς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ γενόμενοι. Ἦλθεν οὖν εἰς αὐτούς, ὡς ἄνθρωπος· ὡς γὰρ θεός, ἐν τῷ κόσμῳ ἦν.

Ἑρμηνεύεται δὲ καὶ κατ' ἕτερον τρόπον, ὅτι ἐπεὶ ἐξ Ἰουδαίων ὁ Χριστὸς ἐβλάστησε κατὰ σάρκα, ἴδια μὲν αὐτοῦ, αἱ διατριβαὶ τούτων· ἴδιοι δὲ, αὐτοὶ, ὡς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ ὁμόφυλοι. Διὸ καὶ ἔλεγεν (β), *Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρό-*

(α) Ματθ. ΙΓ', 17.

(β) Ματθ. ΙΕ', 24.

βατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. Εἰς τὰ ἴδια μὲν οὖν ἤλθεν, οὐχ ἔνεκεν ἰδίᾳς χρείας· ἀνενδεής γὰρ ὁ θεός· ἀλλ' ἔνεκεν τῆς τῶν ἰδίων σωτηρίας. Οἱ ἴδιοι δὲ αὐτὸν οὐ παρεδέξαντο, ἀφικόμενον ἐπ' εὐεργεσίᾳ τούτων· ἀλλὰ φρενοβλαβῶς τὸν Σωτῆρα, ὡς ἐχθρόν, ἀπώσαντο.

12 Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ·

Ὅσοι δὲ παρεδέξαντο αὐτόν, διὰ τοῦ παραδέξασθαι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι· οὐκ εὐθὺς δὲ ἐποίησεν αὐτοὺς τέκνα θεοῦ· ἵνα μὴ ῥαθυμήσαντες ἀπολέσωσι τὴν χάριν· ἀλλ' ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν γενέσθαι, ἵνα σπουδάζαντες γένωνται.

Τί οὖν; οὐ πάντες ἔχουσιν ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι; Οὐ πάντες, εἰ μὴ οἷς αὕτη δέδοται· δέδοται δὲ μόνοις τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Διὸ καὶ σαφηνίζων, τίσιν ἔδωκεν, ἐπήγαγεν, ὅτι τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τουτέστιν, εἰς αὐτόν. Ὡστε αὐτοῦ μὲν ἐστι, τὸ δωρεῖσθαι τὴν εἰρημένην ἐξουσίαν· αὐτῶν δὲ, τὸ χρήσασθαι ταύτῃ.

Ἔτερον δὲ, τὸ διὰ βαπτίσματος υἱοθετηθῆναι τινα θεῷ, καὶ ἕτερον, τὸ διὰ φυλακῆς τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν τέκνον θεοῦ γενέσθαι· τὸ μὲν γὰρ, ἀρχή· τὸ δὲ, τέλος· καὶ τὸ μὲν, δῶρον θεοῦ· τὸ δὲ, κατόρθωμα σπουδῆς.

13 Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.

Εὐτελίζει μὲν τὴν ἐξ ἀνθρώπων γέννησιν, ὡς φυσικὴν· μεγαλύνει δὲ τὴν ἐκ θεοῦ, ὡς ὑπερφυῆ, ἵνα τό, τε ταπεινὸν τῆς πρώτης, καὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς δευτέρας καταμαθόντες, καὶ τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας ἐπιγνόντες, ἀξίως εὐχαριστῶμεν, καὶ ἀγωνιζώμεθα, μὴ ἀπολέσαι ταύτην ἐκ ῥαθυμίας.

Εἰπὼν δὲ, ὅτι Οὐκ ἐξ αἱμάτων, ἐπήγαγε φανερώτερον, ὅτι

Οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός. Εἴτα καὶ τοῦτο τελεώτερον ἐφηρμήνευσε, προσθεῖς, ὅτι Οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός. Αἷμα γὰρ καὶ σὰρξ, ὁ ἀνὴρ· θελημα δὲ νῦν νόει, τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν συνουσίαν.

[Οἶονεῖ (1) θεῖος σπόρος, εἰσελθὼν καὶ συμπήξας ἐαυτῷ σάρκα ἐψυχωμένῃ ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοεῷ, οὐ σπερματικῶς, ἀλλὰ δημιουργικῶς, οὐ ταῖς κατὰ μικρὸν προσθήκαις ἀπαρτιζομένου τοῦ σχήματος, ἀλλ' ὑπὲν τελειωθέντος ἀπ' ἀρχῆς, εἴτ' αὐξοντος νόμῳ τῶν ἐμβρύων. Καὶ γὰρ καὶ ὁ παλαιὸς Ἀδὰμ τέλειος τὸ σχῆμα κατ' ἀρχὰς ἐπλάσθη.]

14 Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο·

[Οὐκ (2) ἄλλως οἶόν τε ἦν τὴν τοῦ θεοῦ δηλωθῆναι περὶ ἡμᾶς ἀγάπην, ἣ ἐκ τοῦ μνημονευθῆναι τὴν σάρκα, καὶ ὅτι δι' ἡμᾶς κατέβη μέχρι τοῦ χείρονος. Σὰρξ γὰρ ψυχῆς εὐτελέστερον.]

Εἰρηκῶς, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν, φησὶν, ὅτι καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἄνθρωπος ἐγένετο· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν· ἵνα ὁ θαυμάζων ἐκεῖνο, θαυμάζῃ τοῦτο πλέον, ὡς ὑπερβαλόντως θαυμασιώτερον· ἐπεὶ καὶ τοῦτο αἴτιον ἐκείνου. Καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος ἐγένετο, ἵνα οἱ ἄνθρωποι υἱοὶ τοῦ θεοῦ γένωνται.

Ὅταν δὲ ἀκούσης, ὅτι Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, μὴ μεταβολὴν τῆς θείας οὐσίας ἐννοήσης· ἀναλλοίωτος γὰρ αὕτη καὶ ἀπαθής· ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος ὢν, ὃ ἦν, γέγονε καὶ ὃ οὐκ ἦν, ἥτοι, μένων θεός, γέγονε καὶ ἄνθρωπος κατὰ πρόσληψιν σαρκός, ἐψυχωμένης δηλονότι ψυχῇ λογικῇ καὶ νοεῷ.

Κατὰ τρεῖς δὲ τρόπους τὸ ὄν γίνεται. Καθ' ἓνα μὲν, ὅταν ἡ τοῦ ὄντος φύσις εἰς τὴν τοῦ γενομένου μεταβληθῇ, καθ' ὃν τὸ γὰλα γίνεται τυρός, καὶ ὁ πηλός, ὅστρακον· καθ' ἕτερον δὲ, ὅταν, τῆς οὐσῆς οὐσίας σωζομένης ἀμεταβλήτου, προσγένηται

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέραις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ. (2) Καὶ ταῦτα παρ' ἀμφοτέραις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

τι κατὰ συμβεβηκός, καθ' ὃν ὁ χαλκός γίνεται ἀνδριάς, καὶ ὁ ἄνθρωπος, δίκαιος ἢ ἄδικος, καὶ τὰ τοιαῦτα· κατὰ τὸν τρίτον δὲ, ὅταν, τῆς οὐσῆς οὐσίας σωζομένης ἀμεταβλήτου, καὶ ἄλλη οὐσία προσληφθῇ, καθ' ὃν ὁ στρατηγός γίνεται ὠπλισμένος. Ἀλλ' οὔτε κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· οὐ γὰρ ἡ φύσις μετεβλήθη· οὔτε κατὰ τὸν δεύτερον· οὐ γὰρ ἡ προσγενομένη σὰρξ συμβεβηκός, ἀλλ' οὐσίᾳ καὶ αὐτῇ. Λοιπὸν οὖν κατὰ τὸν τρίτον τρόπον χρὴ νοεῖν τὸ ῥητόν. Δίκην γὰρ στρατηγοῦ τὴν σάρκα περιθέμενος, τὸν πολέμιον τῆς ἡμετέρας φύσεως κατεπολέμησε.

Ἐγένετο δὲ εἰπεν, ἀναιρῶν τὴν βλασφημίαν τῶν ληρούντων, ὅτι σὰρξ ἐφαντάσθη. Χρησάμενος γὰρ τῇ λέξει τῇ, ἐγένετο, ἐβεβαίωσεν, ὅτι κατὰ ἀλήθειαν, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν ἐνηνθρώπησεν. Ἵνα δὲ μὴ μεταβολὴν τινα τῆς θείας οὐσίας ἐννοήσῃς, φησί·

14 Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,

Ἐσκήνωσεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ σαρκί, ἐν τῇ συγγενεῖ ἡμῶν, ἐν τῇ ἐξ ἡμῶν προσληφθείσῃ. Εἰ γὰρ ἕτερον τὸ σκηνοῦν, καὶ ἕτερον ἡ σκηνή, ἕτερος ἔμεινεν ὁ λόγος παρὰ τὴν σάρκα, κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν. Κατὰ γὰρ τὴν συνάφειαν καὶ ἔνωσιν ἐν ἔστιν ὁ προσλαβὼν λόγος, καὶ ἡ προσληφθεῖσα σὰρξ, σωζομένων καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀτρέπτων καὶ ἀσυγχύτων τῶν δύο φύσεων ἀπορρήτως.

14 Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ,

Τὴν δόξαν τοῦ λόγου, τὴν δύναμιν τῆς θεότητος, διὰ τῆς σαρκὸς λάμψασαν, ὡς διὰ παραπετάσματος. Τίς δὲ ἦν αὕτη; Τὰ ἄπειρα καὶ ποικίλα θαύματα, ἡ ὑπέρλαμπρος καὶ ὑπερφυῆς μεταμόρφωσις· καὶ, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς σταυρώσεως, ὁ παρὰ φύσιν σκοτισμὸς τοῦ ἡλίου, τὸ φοβερὸν σχίσμα τοῦ καταπετάσματος, ὁ φρικτὸς κλόνος τῆς γῆς, τὰ σχίσματα τῶν πέτρων, αἱ τῶν μνημείων ἀνοίξεις, αἱ τῶν νεκρῶν ἐγέρσεις, καὶ

τὸ κεφάλαιον πάντων, ἡ ὑπὲρ λόγον καὶ νοῦν ἀνάστασις τοῦ δεσπότου, καὶ ἥσα μετὰ ταύτην θεοπρεπῆ καθεξῆς οἱ ἀπόστολοι ἐθεάσαντο.

14 Δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός,

Δόξαν, οὐχ οἷα ἡ τῶν δοξασθέντων ἀγίων ἢ ἀγγέλων, ἀλλὰ δόξαν ὄντως μονογενοῦς. Τὸ γάρ, ὡς, ἐνταῦθα τὸ ὄντως δηλοῖ.

Μονογενοῦς δὲ ἀπὸ πατρός, ἤγουν, φύσει υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὸ μὲν γὰρ ὀνομάζεσθαι μονογενῆ ἀπὸ μητρός, φύσει υἱὸν τῆς Παρθένου τοῦτον ἐρμηνεύει· τὸ δὲ λέγεσθαι μονογενῆ ἀπὸ πατρός, φύσει υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦτον ἀνακηρύττει.

14 Πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

Ἐπι βεβαιῶν, ὅτι ὁ λόγος, σὰρξ γενόμενος, οὐδὲν ἡλαττώθη παρὰ τοῦτο, λέγει, ὅτι Πλήρης ἦν χάριτος θείας καὶ ἀληθείας· χάριτος μὲν, ἐν ταῖς θαυματουργαῖς· ἀληθείας δὲ, ἐν ταῖς διδασκαλίαις· καὶ χάριτος μὲν, ἐν τῷ πάντα δύνασθαι· ἀληθείας δὲ, ἐν τῷ μηδὲν ἔχειν φαντασίας.

15 Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε,

Εἰ καὶ μὴ ἐγώ, φησι, δοκῶ τισιν ἴσως ἀξιόπιστος, ἀλλὰ πρὸ ἐμοῦ ὁ Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ· Ἰωάννης ἐκεῖνος, οὗ τὸ ὄνομα μέγα καὶ περιβόητον παρὰ πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις. Καὶ οὐχ ἀπλῶς μαρτυρεῖ, ἀλλὰ καὶ κέκραγεν, ἤγουν, βοᾷ μετὰ παρρησίας, κηρύττει μετὰ ἐλευθερίας, χωρὶς πάσης ὑποστολῆς. Τὶ δὲ μαρτυρεῖ καὶ κέκραγεν, ἀκουσον·

15 Λέγων· Οὗτος ἦν, ὃν εἶπον· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν·

Εἶπε γὰρ τοῦτό τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα περὶ τοῦ Χριστοῦ τοῖς Ἰουδαίοις πρὸ τοῦ φανῆναι αὐτόν, ὡς προφήτης, καὶ ἵνα τῇ περὶ αὐτοῦ φήμῃ προκατασχεθῶσιν, καὶ λοιπὸν φανέντος, εὐπαραδέκτος ἡ περὶ αὐτοῦ μαρτυρία γένηται. Καὶ γὰρ καὶ Ματ-

θαῖος ἔγραψεν, ὅτι ἔλεγεν (α). Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὐ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι.

Τί δέ ἐστιν, Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν; Ὁ μετὰ μικρὸν ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς, ὁ ὅσον οὐπω ἐμφανιζόμενος ὑμῖν, ὡς ἄνθρωπος, ὑπερέβη με τῇ δόξῃ καὶ μεγαλειότητι· πάνυ γὰρ μέλει δοξασθῆναι καὶ μεγαλυνθῆναι. Ὡς γεγεννημένον δὲ εἶπε τὸ μέλλον, νόμῳ προφητείας. Εἴτα τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ὑπεροχῆς.

15 Ὅτι πρῶτός μου ἦν.

Ὅτι ὑπερκείμενός μου ἦν, ὡς θεός.

16 Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν,

Εἰπὼν, ὅτι πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας ἦν, καὶ δείξας αὐτὸν πηγὴν παντὸς ἀγαθοῦ ἀένναον καὶ ἀκένωτον, φησὶν, ὅτι καὶ ἡμεῖς πάντες οἱ μαθηταὶ ἐκ τοῦ τοιούτου πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν κατὰ μετοχὴν.

16 Καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος.

Τὴν καινὴν Διαθήκην, ἀντὶ τῆς Παλαιᾶς. Ὅτι δὲ περὶ τούτων λέγει, δῆλον ἀπὸ τῶν ἐφεξῆς. Τέως δὲ χάριν καὶ ταύτην κακείνην ὠνόμασε· διότι κατὰ χάριν ἀμφοτέραι ἐδόθησαν τοῖς λαβοῦσι, χαριζομένου τοῦ θεοῦ τούτοις δι' ἑλεον οἰκτεῖον, οὐκ ἀμειβομένου τούτους διὰ προλαβούσας ἀρετὰς αὐτῶν.

Ὡσπερ δὲ διαθήκη καὶ διαθήκη λέγονται, καὶ νόμος καὶ νόμος, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ὀνόματα κοινὰ ἔχουσιν· οὕτω καὶ χάρις καὶ χάρις ὀνομάζονται.

Ὁμωνύμως δὲ πάντα, καὶ οὐ συνωνύμως· τὰ ἐκείνης μὲν γὰρ, στοιχείωσις, τὰ ταύτης δὲ, τελειώσις· κακείνᾳ μὲν παισὶ προσήκοντα· ταῦτα δὲ, ἀνδράσιν. Ἡ ἐκείνα μὲν, ἀνδράσι, ταῦτα δὲ,

(α) Ματθ. Γ', 11.

ἀγγέλοις. Εἶτα δεικνύει τὸ διάφορον αὐτῶν, ἀπὸ τῶν διακο-
νησαμένων αὐτοῖς.

17 Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλή-
θεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.

Ο νόμος μὲν, εἴτουν ἡ παλαιὰ Διαθήκη, διὰ Μωϋσέως μεσο-
λαβήσαντος ἐδόθη τοῖς Ἑβραίοις· ἡ χάρις δὲ, ἤγουν ἡ Νέα, διὰ
Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο, οὐδενὸς ἐτέρου μεσολαβήσαντος. Καὶ
Μωϋσῆς μὲν δοῦλος ἦν, καὶ ὅπερ ἔλαβεν ἐκ θεοῦ, τοῦτο ἔδωκε·
Χριστὸς δὲ δεσπότης ἦν, καὶ αὐτὸς ἐποίησε τὴν Νέαν, ὡς θεός.
Ὅσον οὖν τὸ διάφορον Μωϋσέως καὶ Χριστοῦ· τοσοῦτον ἄρα καὶ
τούτων. Ἄνω μὲν οὖν χάριν καὶ χάριν εἶπε, διὰ τὴν ῥηθεῖ-
σαν αἰτίαν· ἐνταῦθα δὲ, μόνην τὴν νέαν Διαθήκην ἐκάλεσε χά-
ριν, ὡς μᾶλλον χάριν. Μόνη γάρ αὕτη χαρίζεται ἄμαρ-
τιῶν, ἀναγέννησιν, υἰοθεσίαν, βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ ἀγαθὰ,
ἀ ὀφθαλμοῦς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν
ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη (α).

Εἰπὼν δὲ, ὅτι ἡ χάρις, προσέθηκεν, ὅτι καὶ ἡ ἀλήθεια, τὸ ἀφευ-
δὲς αὐτῇ προσμαρτυρῶν, ἥ τὸ τέλειον· ἐκείνη μὲν γὰρ ἡ χάρις,
ἀτελής· ὁ νόμος γὰρ οὐδὲν ἐτελείωσε (β), φησὶν ὁ ἀπόστολος·
αὕτη δὲ, τελεία, ὡς τελειοποιός. Ὅσον οὖν μείζονος χάριτος ἡζιώ-
θημεν, τοσοῦτον μείζονα ἀρετὴν ὀφείλομεν, ἵνα μὴ, ἀναξίως
τῆς τηλικαύτης εὐεργεσίας πολιτευσάμενοι, ἀξίαν τῆς τηλι-
καύτης ῥαθυμίας δίκην ὑφέξομεν.

18 Θεὸν οὐδεὶς εἶώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὁ
ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

Εκ ποίας ἀκολουθίας εἰς τοῦτο ἦλθεν ὁ εὐαγγελιστής, πρόσ-
χες. Δειξας τὸ διάφορον τοῦ νόμου τε καὶ τῆς χάριτος, ἐπά-
γει καὶ αἰτίαν εὐλογον τῆς διαφορᾶς, ὅτι τὸν μὲν νόμον Μωϋ-
σῆς ἐκόμισεν, ἄνθρωπος, μὴ ἑωρακώς τὸν Θεόν· καὶ γὰρ Θεὸν
οὐδεὶς εἶώρακε πώποτε· καὶ διὰ τοῦτό ἐστιν ἐλάττων ὁ νόμος,

(α) Ἀ Κορ. Β', 9.

(β) Ἑβρ. 2', 19.

ὡς παρὰ ἀνθρώπου κομισθεῖς· τὴν δὲ χάριν, ἤτοι, τὸ εὐαγγέλιον, ὁ μονογενὴς υἱός, ὁ ἐνδιαιωμένος τῷ κόλπῳ τοῦ πατρὸς, καὶ αἰεὶ ὄρων τὸν θεόν, ὡς θεός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο, συνέταξεν, ἐδίδαξε· καὶ διὰ τοῦτο μελίζων ἡ χάρις, ὡς παρὰ θεοῦ γεγονυῖα, τοῦ ὄρωντος τὸν θεόν, καὶ γινώσκοντος τὰ τοῦ θεοῦ.

Ἀλλὰ πῶς εἶπεν, ὅτι Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε; Καὶ γὰρ Ἡσαΐας μὲν εἶδε τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπρημέρου (α). Ἰεζεκιήλ δὲ εἶδεν αὐτὸν καθήμενον ἐπὶ τῶν χειρῶν (β). καὶ Δανιήλ δὲ εἶδεν αὐτὸν καθήμενον παλαιὸν ἡμερῶν (γ). καὶ ἄλλοι δὲ τοῦτον ἑώρακασιν· πλὴν οὐχ ὡς ἦν, κατὰ φύσιν, ἀλλ' ὡς ἐφαίνετο, καθ' ὁμοίωσιν· εἰ γὰρ αὐτὴν ἑώρων τὴν αὐτοῦ φύσιν, οὐκ ἂν διαφόρως αὐτὴν ἑώρων· ἀπλῆ γὰρ τίς ἐστι καὶ ἀσχημάτιστος, καὶ οὔτε κάθηται, οὔτε ἕστηκεν, οὔτε περιπατεῖ· ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν σωμάτων εἰσὶ. Διὸ καὶ ἔλεγεν· Ἐγὼ ὀράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χειρσὶ προφητῶν ὁμοιώθην (δ). τὰς διαφορὰς ὀράσεις καὶ τὴν ὁμοίωσιν δηλῶν.

Μονογενὴς μὲν οὖν ὁ υἱὸς ὀνομάζεται, ὅτι μόνος γεννᾶται τῷ πατρὶ, καὶ ὅτι ἐκ μόνου γεννᾶται πατρός. Ὁ γὰρ πατήρ, αὐτοῦ μόνον ἐστὶ πατήρ, οὐ μὴν καὶ υἱὸς τινος, ὡς οἱ ἄλλοι πατέρες· καὶ ὅτι μόνον γεννᾶται υἱός, οὐ μὴν καὶ πατήρ τινος, ὡς οἱ ἄλλοι υἱοί· καὶ ὅτι μονοτρόπως γεννᾶται, ἥγουν, ἰδιωτρόπως, καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν καὶ λόγον, καὶ οὐχ ὡς τὰ σώματα. Υἱὸς δὲ λέγεται, ὅτι ταῦτόν ἐστι τῷ πατρὶ κατ' οὐσίαν, καὶ οὐκ ἐκεῖνο μόνον, ἀλλ' ὅτι κατέκειθεν. Κόλπον δὲ τοῦ πατρὸς εἶπεν, οὐχ ὡς τοῦ θεοῦ κόλπον ἔχοντος· τῶν σωμάτων γὰρ ὁ κόλπος· ἀλλὰ διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, τὸ γνήσιον τοῦ υἱοῦ καὶ ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον ἐσήμανεν.

Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως εἰπεῖν, ὅτι τοῦ ῥητοῦ, τοῦ λέγοντος, ὅτι Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, ἐπιβεβαιωσίς ἐστι τὸ ἕτερον ῥη-

(α) Ἡσ. 5', 1. (β) Ἰεζ. 1', 18. (γ) Δαν. 2', 9.

(δ) Ὡση 1Β', 10.

τόν, τὸ φάσκον ὅτι Ὁ μονογενὴς υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο, τοῦτέστιν, ἐκεῖνος ἐδίδαξεν, ὅτι θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. Περὶ τούτου γὰρ διαφόρως ὁ Χριστὸς εἶπεν, ὡς προβαίνοντες εὐρήσομεν. Οὐδεὶς δὲ κτιστὸς, οὐ μόνον ὑλικός, ἀλλ' οὐδὲ ἄυλος. Καὶ αὐταῖς γὰρ ταῖς αὐλοῖς δυνάμεσιν ἀόρατός ἐστι κατὰ φύσιν, ὁρώσας, ὡς ἐφικτόν, αὐταῖς.

19 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου,

Αὕτη, περὶ ἧς εἰπεῖν μέλλει προῖών.

19 Ὅτε ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευίτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· Σὺ τίς εἶ;

Η γενομένη δηλονότι, ὅτε ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, πυθθανόμενοι μὲν τὰ κατὰ τὸν τόκον τοῦ Χριστοῦ παράδοξα, λαβόντες δὲ καὶ πείραν τῆς συνέσεως αὐτοῦ, ὅτε δωδεκαετῆς ὢν συνέμιξε τοῖς διδασκάλοις, ἀκούων καὶ ἐπερωτῶν αὐτούς, ὡς ὁ Λουκᾶς (α) ἱστορήσεν, ἐθροβόουντο, καὶ φθόνον ὠδίνειν ἤρχοντο· θεασάμενοι δὲ καὶ τὸν Ἰωάννην ὕστερον πολλὰ καὶ μέγала περὶ αὐτοῦ λέγοντα πρὸς τοὺς ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα· συνῆκαν γὰρ, ὅτι περὶ ἐκείνου τὰ τοιαῦτα λέγει· μᾶλλον ἐταράχθησαν, καὶ ἀποστείλαντες ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευίτας, ἤτοι διακόνους, ἐπηρώτουν αὐτόν· Σὺ τίς εἶ; οὐχ ὡς ἀγνοοῦντες· πᾶσι γὰρ ἦσαν γνῶριμα τὰ τε κατὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ, καὶ τὰ κατὰ τὴν περιτομὴν καὶ κλήσιν, ὡς καὶ λέγειν ἄπαντας (α). Τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται; ἀλλὰ κακοήθως ἄγνοιοι ἀποκρίνονται. Καὶ οὐ λέγουσιν, ὅτι Τίς εἶ; ἀλλ' ὅτι Σὺ τίς εἶ; ἐμφαίνοντες, ὡς εἰ μείζων σου ἐστὶν ὁ παρὰ σοῦ κηρυττόμενος· λοιπὸν σὺ τίς εἶ, πρὸς ὃν πάντες ἀνεπτερώθημεν, καὶ περὶ οὗ μεγάλην ὑπόληψιν ἔσχομεν, καὶ ὃν δικφερόντως ἐσεβάσθημεν; ὤνιθησαν γὰρ ἀνοήτως, ὅτι τοῦ λοιποῦ περιφρο-

(α) Λουκ. Β', 46.

(β) Λουκ. Α', 66.

νηθῆναι δόξας, ἀνθρώπινόν τι πείσεται καὶ αὐτός, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὑπὸ φιλοδοξίας ἑαυτὸν εἶναι τὸν Χριστὸν ἂν εἴποι, καὶ λοιπὸν ἢ περὶ τοῦ Ἰησοῦ σβεσθήσεται φήμη, καθ' ἧς πάντα ἐπραγματεύοντο. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀπέστειλαν οὐχ ἀπλῶς τινάς, ἀλλὰ ἱερεῖς καὶ λευίτας, καὶ τούτους ἐξ Ἱεροσολύμων, ὡς διαφορωτέρους τῶν ἐξ ἀπάσης ἐτέρας πόλεως καὶ πανουργοτέρους.

20 Καὶ ὠμολόγησε, καὶ οὐκ ἡρνήσατο·

Ὁμολόγησε, τὴν ἀλήθειαν δηλονότι, ὡς ἀληθὴς καὶ στερρός·

20 Καὶ ὠμολόγησεν· Ὅτι οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός·

Τὸ αὐτὸ πάλιν λέγει, τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ θεβαιῶν, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἔπαθέ τι φιλόδοξον, οὐδ' ἐπεπῆδησε τῇ δόξῃ τῇ δεσποτικῇ, ἀλλὰ καὶ δεδομένην παρὰ τῶν πολλῶν, οὐ προσήκατο. Καὶ ὅρα σύνεσιν! Οὐκ εἶπε, τίς ἐστιν, ὅπερ ὕστερον ἐποίησεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀπιδῶν, καὶ, τί βούλονται, γνοὺς, εὐθέως ἐκ προουμιῶν ἀνέειλεν, ὅπερ εἰπεῖν αὐτὸν ἤλπιζον. Εἶπε γὰρ, ὅτι *Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός*.

21 Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν· Τί οὖν; Ἠλίας εἶ σύ; Καὶ λέγει· Οὐκ εἰμι.

Ἀποτυχόντες ἤδη τῆς μηχανῆς, ἐφ' ἕτερον τρέπονται, συσκιάσαι τὸν σκοπὸν αὐτῶν βουλόμενοι, καὶ λέγουσι· *Τί οὖν; Ἠλίας εἶ σύ;* ἵνα δόξωσιν ἀπλῶς καὶ ἀπεριέργως ἐρωτᾶν. Καὶ γὰρ προσεδύκων ἤξειν καὶ τὸν Ἠλίαν. Γέγραπται γὰρ ἐν τῷ προφῆτῃ Μαλαχίᾳ· *Ἀποστελῶ ἐμὴν Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν (α).* Πάλιν οὖν ἐρωτῶσιν, ἵνα ἀνύποπτοι γένωνται.

21 Ὁ προφῆτης εἶ σύ; Καὶ ἀπεκρίθη· Οὐ.

Οὐ λέγουσιν, ὅτι Προφῆτης εἶ σύ; ἤδεισαν γὰρ, ὅτι προφῆτης ἐστίν· ἀλλ' ὅτι *Ὁ προφῆτης εἶ σύ;* δηλαδὴ ἐκεῖνος, περὶ οὗ ἔγραψε Μωϋσῆς. Ἐγραψε γὰρ αὐτοῖς (β), ὅτι *Προφῆτην*

(α) Μαλαχ. Δ', 4. 5.

(β) Δευτερ. ΙΗ', 15.

ὕμῃν ἀναστήσει Κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ.
 Αὐτοῦ ἀκούσεσθε. Οὗτος δὲ ἦν ὁ Χριστός.

22 Εἶπον οὖν αὐτῷ· Τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς
 23 πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ; Ἔφη·
 Ἐγὼ « φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Εὐθύνατε τὴν
 ὁδὸν Κυρίου. » καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφῆτης.

Ἀνεξικάκως αὐτοῖς ἐπὶ πᾶσιν ἀποκριθεὶς, νῦν λέγει, καὶ τίς
 ἐστίν· ὅτι ἐγὼ εἰμι, περὶ οὗ τὸ, Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·
 Εὐθύνατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦτο δὲ τὸ ῥητὸν
 ἡρμήνευται καλῶς ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον,
 καὶ ζήτησον ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ.

24 Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων.

Ἐπεσημήνατο καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, ἐμφαίνων τὸ περίεργον
 τούτων, καὶ σχολιόν.

25 Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Τί οὖν βα-
 πτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς, οὔτε ὁ Ἡλίας,
 οὔτε ὁ προφῆτης;

Μὴ δυνηθέντες ἀνῦσαι τὸ σπουδαζόμενον, ἐπιχειροῦσιν ἐγ-
 κλήματι τοῦτον ὑποβαλεῖν, ἵνα φοβηθεὶς ἀναγκασθῇ εἰπεῖν,
 ὅπερ οὐκ ἦν· ὁ δὲ πάλιν ἐνδείκνυται πολλὴν ἐπιείκειαν.

26 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης, λέγων· Ἐγὼ βα-
 πτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς
 οὐκ οἴδατε·

Ἦν γὰρ ὁ Χριστὸς ἀναμειγμένος τότε τῷ λαῷ· ὡς εἷς γὰρ τῶν
 πολλῶν ἤρχετο ἐπὶ τὸ βάπτισμα, καὶ ἐγνώσθη τοῦτο τῷ
 Ἰωάννῃ διὰ θείας ἀποκαλύψεως. Τὸ δὲ, «Ὁν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε,
 περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ εἴρηται.

27 Αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν
 μου γέγονεν·

Περὶ οὗ δηλονότι τὸν λόγον τοῦτον ἔλεγον. Ἡρμηνεύθη δὲ
 ἀνωτέρω.

27 Οὐ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.

Τὸ καθ' ὑπεροχὴν ἀσύγκριτον τοῦ Χριστοῦ δείκνυσιν ἐντεῦθεν, λέγων· ὅτι Οὐδ' εἰς τοὺς ἐσχάτους αὐτοῦ δούλους ταχθῆναι δύναμαι, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἡνωμένης αὐτῷ θεότητος. Τοῖς γὰρ ἐσχάτοις οἰκέταις ἐπιτέτραπται ἡ τοιαύτη ὑπηρεσία.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν προοιμίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου τὴν ἐξήγησιν τοῦ, *Καὶ ἐκήρυσσε λέγων· Ἐρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ* (α).

28 Ταῦτα ἐν Βηθαβαρᾷ ἐγένετο πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζων.

Τὰ ἀκριβῆ τῶν ἀντιγράφων, ἐν Βηθαβαρᾷ, γράφουσιν (1)· ἡ γὰρ Βηθανία, οὐ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, οὐδ' ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἐστίν· ἀλλ' ἐγγὺς πρὸς τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐπιστημαίνεται δὲ τὸν τόπον, δεικνύων, ὅτι, πολλῶν παρόντων, ὁ Ἰωάννης ἐκήρυττε τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ. Τὰ μετὰξὺ δὲ πάντα παραδραμὼν, πῶς τε ἐβαπτίσθη, καὶ πῶς ἄνωθεν ἐμαρτυρήθη, καὶ τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ τσσαρακονθήμερον νηστείαν, καὶ τοὺς πειρασμοὺς, ὡς τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς ἀπηγγελμένα, λοιπὸν διηγεῖται τὰ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐρήμου κάθοδον αὐτοῦ, παραλελειμμένα τούτοις.

29 Τῇ ἐπαύριον βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν,

Τῇ ἐπαύριον, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐρήμου κάθοδον αὐτοῦ δηλονότι. ἔτι γὰρ παρὰ τὸν Ἰορδάνην διέτριβεν ὁ Ἰωάννης.

Καὶ τίνος ἕνεκεν ἤρχετο πρὸς αὐτόν; Ἐπεὶ περ ὑπώπτευσον τινες, ὅτι ὡς ἁμαρτωλὸς ἐβαπτίσθη καὶ αὐτὸς εἰς μετάνοιαν ἐπίσης τοῖς ἄλλοις, ἔρχεται νῦν πρὸς τὸν Ἰωάννην, διδοὺς αὐ-

(α) Μαρκ. Α', 7.
Ἰωαν. τομ. 5'. 24.

(1) Ἰδ. Χρυσόστ. Τομ. Η', Σελ. 96. D. Ἠριγ. εἰς

τῷ ἀφορμῇ, διορθώσασθαι τὴν τοιαύτην ὑποψίαν, διὰ μαρτυρίας ἐντελεστέρας.

29 Καὶ λέγει· Ἴδε, ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ,

Ἀμνὸν αὐτὸν προσηγόρευσεν, ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς τῆς τε τοῦ νόμου σκιᾶς, καὶ τῆς Ἡσαΐου προφητείας, καὶ λέγων· Ἰδοὺ, ὁ ἄμνός, ὁ ἐν τῷ νόμῳ (1) σκιαγραφούμενος, καὶ ὑπὸ Ἡσαΐου (2) καταγγελλόμενος. Εἴτα προστίθῃσι καὶ τὸ ἰδιαίτατον καὶ ἐξαίρετον αὐτοῦ, ὅτι ὁ παρὰ θεοῦ πεμφθεὶς εἰς σφαγὴν ὑπὲρ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἦ, ὁ θεὸς, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ θεότητα.

29 Ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

Ὁ μὲν γὰρ ἄμνός τοῦ νόμου θυόμενος, ἁμαρτίαν ἐνὸς γένους ἀφῆρει, τοῦ ἰσραηλιτικοῦ, ὡς τύπος καὶ προχάραγμα, καὶ σκιά τῆς ἀληθείας· ὁ δὲ ἄμνός τοῦ θεοῦ σφαγιασθεὶς, τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου παντὸς ἀφαιρεῖ, καὶ καθαίρει τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἀλήθεια. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ, ἄλογος· οὗτος δὲ, λογικός· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ θεῖος. Ἀμαρτίας δὲ νόει, μὴ μόνον τὰς ψυχικὰς κηλίδας, ὧν ἐλευθεροῖ τοὺς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάσσοντας, ἀλλὰ καὶ τὰς σωματικὰς ἀρρώστιας, ὧν ἀπαλλάττει τοὺς κάμνοντας.

Εἰπὼν δὲ, ὅτι Ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἔλυσε τὴν προειρημένην ὑποψίαν. Ὁ γὰρ τὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἁμαρτίας ἀφαιρῶν, εὐδηλον, ὅτι οὐκ ἔχει ἁμαρτίας· μὴ ἔχων δὲ ἁμαρτίας, δι' ἐτέραν πάντως αἰτίαν ἦλθεν ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ἣν αὐτὸς ὁ βαπτιστὴς ἐρεῖ μετὰ μικρόν.

30 Οὗτός ἐστι, περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον· Ὅπισω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου ἦν.

Πάλιν δὲ λέγει τὸ, ἔμπροσθέν μου γέγονε, καὶ τὸ, πρῶτός

(1) ἐν ταῖς συσίαις, παρ' ἀμφοτέραις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περισσεῷ λιθίῳ. (2) Ἡσ. ΝΓ', 7.

μου ἦν, ἀνυποστόλως ἑαυτὸν μὲν ἐξευτελίζων, ὡς δοῦλον· ἐκεί-
νον δὲ ἀσυγκρίτως ὑπερτιθείς, ὡς δεσπότην.

31 Καὶ γὰρ οὐκ ἤδειν αὐτόν·

Ἰνα μὴ νομίωσιν, ὅτι ἔκπαλαι γνωρίζων αὐτόν, τοιαῦτα περὶ
αὐτοῦ μαρτυρεῖ, χαριζόμενος, ὡς συγγενεῖ, φησὶν, ὅτι Οὐκ ἐγί-
νωσκον αὐτὸν πρὸ τοῦ ἔλθεῖν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, ἅτε τὸν ἅπαν-
τα χρόνον ἐν ταῖς ἐρήμοις διατρίβων.

Καὶ μὴν ἔμβρυον ὢν, ἔμβρυον ὄντα τοῦτον ἐγνώρισε, καὶ
ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιᾷσει, ὡς ὁ Λουκᾶς ἔγραψεν (α). ἀλλ' οὐ
κατὰ φύσιν, ὑπερφυῶς δὲ αὐτὸν ἐγνώρισε τότε, καὶ ὡς οὐδεὶς
τῶν πάντων ἀνθρώπων. Νῦν δὲ, τριῶν οὐσῶν γνώσεων, τῆς
δι' ὀψεως, καὶ τῆς δι' ἀκοῆς, καὶ τῆς προφητικῆς, κατ' οὐ-
δεμίαν αὐτῶν ἐγίνωσκε τὸν Χριστόν, πρὸ τοῦ ἔλθεῖν ἐπὶ τὸν
Ἰορδάνην· τότε δὲ λοιπὸν καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ἔγνω αὐτόν. Καὶ
γὰρ ἀπεκαλύφθη τε αὐτῷ προφητικῶς τὰ περὶ αὐτοῦ· διὸ καὶ
ἔλεγεν· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονε. Καὶ
εἶδεν αὐτόν· διὸ καὶ διεκώλυεν αὐτὸν λέγων· Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω
ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι (β). καὶ ἤκουσε περὶ αὐτοῦ, ὅτι Οὐ-
τὸς ἐστὶν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα, ὡς οἱ ἄλλοι
εὐαγγελισταὶ ἐδίδαξαν (γ).

31 Ἄλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον
ἐγὼ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων.

Ἰδοὺ, εἶπε καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν αὐτός τε ἦλθε βαπτίζειν,
καὶ ὁ Χριστὸς παρεγένετο βαπτισθῆναι. Μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ
καὶ τούτου κακείνου, ὅτι ἵνα φανερωθῇ τοῖς Ἰσραηλίταις. Ἐπέμ-
φθη γὰρ ὁ Ἰωάννης ὑπὸ θεοῦ πρὸς τὸν Ἰορδάνην κηρύσσειν βά-
πτισμα μετανοίας, ἵνα διὰ τὸ βάπτισμα συνδράμωσι πολλοί,
καὶ ἐπιστάς ὁ Χριστὸς, ὡς βαπτισθῆσόμενος, μέσον πολλῶν
μαρτυρηθῇ, κάτωθεν μὲν παρὰ Ἰωάννου, ἄνωθεν δὲ, παρὰ τοῦ

(α) Λουκ. Α', 41.

(β) Ματθ. Γ', 14.

(γ) Ματθ. Γ', 17. Μαρκ.

Α', 11. Λουκ. Γ', 22.

πατρός καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐντεῦθεν ἐπισπασάμενος αὐτούς, ἄρξεται μυσταγωγεῖν καὶ θαυματουργεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἂν οὕτω συνέδραμον ἅπαντες, οὐδ' ἂν ἤκουσαν τῆς τοιαύτης οὕτω μαρτυρίας, εἰ μὴ τοῦτο γέγονεν.

32 Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης, λέγων· Ὅτι τεθέαμαι τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ
33 ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. Κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν· ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἐφ' ὃν ἂν ἰδῇς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

Πάλιν τὰ, Οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἵνα ἀνύποπτον πάντῃ τὴν οἰκείαν μαρτυρίαν ἐργάσῃται.

Ἀλλὰ πότε εἶπεν αὐτῷ ὁ θεός, Ἐφ' ὃν ἂν ἰδῇς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ τὰ ἐξῆς; Ὅτε δηλονότι, μήπω φανέντος, τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν αὐτῷ. Τότε μὲν γὰρ τὰ τε ἄλλα καὶ τοῦτο εἶπεν· ὕστερον δὲ καὶ ὑπέδειξεν αὐτόν παραγενόμενον ἐπὶ τὸ βαπτισθῆναι.

Ὁ μὲν οὖν παρὼν εὐαγγελιστής, ὡς εἴρηται, παρέδραμε τὰ κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Σωτῆρος, ὡς τοῖς ἄλλοις προειρηθέντα· ὁ δὲ Ματθαῖος πλατύτερον τῶν ἄλλων ἀπήγγειλεν αὐτὰ, καὶ ἀνάγνωθι κάκεῖνα πρὸς ἐντελεστέραν διάγνωσιν.

34 Κἀγὼ ἐώρακα,

Τὸ πνεῦμα, δηλαδή, καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν.

34 Καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

Καὶ ποῦ τοῦτο μεμαρτύρηκεν; οὐδαμοῦ γὰρ ἀναγράφεται. Μεμαρτύρηκε μὲν τοῦτο πάντως· παραλέλειπται δὲ τοῖς εὐαγγελισταῖς, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλά.

35 Τῇ ἐπαύριον πάλιν εἰστήκει ὁ Ἰωάννης, καὶ ἐκ τῶν
36 μαθητῶν αὐτοῦ δύο. Καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι, λέγει· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ.

Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε, τὰ αὐτὰ περὶ αὐτοῦ φθέγγεται·
(TOM. B'.)

ἀλλ' ἐπεὶ περ οὕτω καθίκετο τῆς ἀναισθησίας τῶν Ἰουδαίων· οὐδεὶς γὰρ αὐτόν οὐδὲν ἠρώτησε περὶ αὐτοῦ· ἀναγκάζεται τὰ αὐτὰ λέγειν πάλιν, καὶ δευτέραις φωναῖς ἀφυπνίζει τὴν διάνοιαν αὐτῶν, ὥσπερ κοιμωμένην.

Καὶ ὁν τρόπον ὁ μὲν νυμφίος οὐδὲν τέως λέγει πρὸς τὴν νύμφην, οὐδ' ἀφ' ἑαυτοῦ λαμβάνει ταύτην· ὁ δὲ νυμφαγωγὸς πάντα διαλέγεται, καὶ παραδίδωσιν αὐτήν· ἥτε δὲ λάβῃ ταύτην ἐκεῖνος, οὕτω διατίθῃσιν, ὡς ἐπιλαθέσθαι πάντων· οὕτω καὶ νῦν, ὁ μὲν Χριστὸς ἔτι σιγᾷ· ὁ δὲ Ἰωάννης τὰ περὶ αὐτοῦ διαπραγματεύεται· διὸ καὶ φίλος αὐτοῦ κέκληται, ὡς τῷ γάμῳ παρών, καὶ πάντα ὑπὲρ τοῦ νυμφίου διακονῶν· λαβὼν δὲ τὴν νυμφευθεῖσαν ἐκκλησίαν ἐκεῖνος, οὕτως αὐτὴν διέθηκεν, ὡς ἐπιλαθέσθαι πάντων αὐτίκα. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν γάμων, οὐχ ἡ νύμφη πρὸς τὸν νυμφίον ἄπεισιν, ἀλλ' οὗτος πρὸς αὐτήν, καὶ ὁ μὲν εἶη βραχὺ ὡς υἱός, ἡ δὲ, παντάπασιν εὐτελής· οὕτω καὶ ἐνταῦθα γέγονεν. Αὐτὸς ὁ τοσοῦτος πρὸς τὴν εὐκαταφρόνητον παραγέγυνε, καὶ ἁρμοσάμενος, οὐκ εἶασεν αὐτὴν ἐνταῦθα μένειν λοιπόν, ἀλλὰ παραλαβὼν, εἰς τὸν πατρικὸν ἀνήγαγεν οἶκον, τὸν οὐρανόν.

37 Καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ.

Πολλῶν ἀκροασαμένων, οὗτοι μόνον ἤκουσαν, τοῖς ὡσὶ δηλονότι τῆς ψυχῆς, τῶν ἄλλων τοῖς ὡσὶ τοῦ σώματος ἀκουσάντων. Ἐκ μὲν γὰρ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου δύο τότε παρῆσαν· ἄλλοι δὲ πολλοὶ παρειστήκεισαν. ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ, βουλόμενοι πείραν λαβεῖν αὐτοῦ.

38 Στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς, καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας, λέγει αὐτοῖς· Τί ζητεῖτε;

Οὐκ ἄγνοων, ὁ τοῖς λογισμοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐμβατεύων· ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς ἐρωτήσεως οἰκειώσῃται τοὺς, καὶ παρὰ σῆς θαρρῇ. Εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς ἐρυθριᾶν ἔτι καὶ ἀγωνιᾶν, ὡς ἀγνώτας.

39 Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Ῥαββί, (ὃ λέγεται ἐρμηνεύμενον, διδάσκαλε,) ποῦ μένεις;

Μήπω μηδὲν παρ' αὐτοῦ μαθόντες, διδάσκαλον αὐτὸν ὀνομάζουσι, τὴν αἰτίαν τε, δι' ἣν ἦλθον, δηλοῦντες ἐντεῦθεν, ὅτι ἀκουσόμενοι τι τῶν χρησίμων, καὶ εἰς μαθητὰς εἰσωθοῦντες ἑαυτούς. Λέγουσι δὲ· Ποῦ μένεις; βουλόμενοι κατὰ μόνας ἐντυχεῖν αὐτῷ καὶ μεθ' ἡσυχίας.

40 Λέγει αὐτοῖς· Ἐρχεσθε καὶ ἴδετε.

Οὐ λέγει τὰ σύστημα τῆς οἰκίας, θέλων αὐτοὺς ἀκολουθεῖν, ἵνα καὶ πλέον θαρρήσωσιν.

40 Ἦλθον καὶ εἶδον, ποῦ μένει καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὥρα ἣν ὡς δεκάτη.

Ἐπισημαίνεται τὴν ὥραν, αἰνιττόμενος τούτων τε τὸ φιλομαθές, καὶ τοῦ φιλάνθρωπον, ὅτι οὐδ' ὑπὸ τῆς ὥρας ἀπετράπησαν, ἤδη πρὸς δυσμὰς ὄντος τοῦ ἡλίου, οὐδ' ἐπροφασίσαντο τὸν καιρὸν, εἴ τί τι ἕτερον.

Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ λέγει, μὴ ἔχειν(α), ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει, οὐ περὶ οἰκίας ἀπλῶς τοῦτό φησιν, ἀλλὰ περὶ ιδίας. Ἰδίαν γὰρ οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἀλλοτρίαις ἐκέχρητο.

Ὅτι μὲν οὖν παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής· ὅτι δὲ ἐδιδάχθησαν, ὡς πρόδηλον, ἀφῆκε νοεῖσθαι. Τοσοῦτον γὰρ ἐν μιᾷ νυκτὶ ὠφελήθησαν, ὡς μεθ' ἡμέραν ἐφ' ἐτέρων θήραν ἐλθεῖν αὐτούς.

Χρὴ τοίνυν καὶ ἡμᾶς μηδένα προφασίζεσθαι καιρὸν εἰς ἀκρόασιν θείαν, ἀλλὰ πάντα δεύτερα ταύτης λογίζεσθαι. Τάλλα μὲν γὰρ, ὅσα βιωτικά, καιρὸν ἔχεται πρὸς ταύτην δὲ πᾶς ἡμῖν ἔστω καιρὸς ἐπιτήδειος.

41 Ἦν Ἀνδρέας, ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, εἷς ἐκ

(α) Ματθ. Η', 20.

τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ.

Τοῦ ἐτέρου παρесиῶπῃσε τὴν κλῆσιν, ἥ διότι οὐκ ἦν τῶν ἐπισήμων καὶ γνωρίμων ἐκεῖνος, ἥ ὅτι αὐτὸς ἦν, ὁ ταῦτα γράφων, ὥς τινες φασίν.

42 Εὐρίσκει οὗτος πρῶτος τὸν ἀδελφὸν τὸν ἰδίον Σίμωνα, καὶ λέγει αὐτῷ· Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, (ὁ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, Χριστός).

Σφόδρα χαίροντος ὁ λόγος. Εὐρήκαμεν, ὃν ἐζητοῦμεν, ὃν προσεδοκῶμεν ἤξειν, ὃν αἱ Γραφαὶ κατήγγελλον. Ἀφ' ὧν γὰρ ἐμυσταγωγῆθη, συνῆκεν, ὅτι αὐτός ἐστιν.

Ὅρα δέ, ὅτι καὶ ἀλλεῖς ὄντες προσεῖχον ταῖς Γραφαῖς· ἡμεῖς δέ, καὶ ὁμιλοῦντες αὐταῖς, οὐδ' οὕτω προσέχομεν.

43 Καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

Εἰπὼν, ἃ ἤκουσε δηλονότι παρ' αὐτοῦ. Τοῦτο γνησιότητος ἀδελφικῆς, τοῦτο φιλίας εἰλικρινοῦς, κοινωνὸν τοῦ ἀγαθοῦ προσλαμβάνειν καὶ τὸν ἀδελφόν. Ἴσως δέ καὶ οὐδὲ εἶπεν, ἃ ἐμυσταγωγῆθη, ἀλλὰ μόνον εἰπὼν, Εὐρήκαμεν τὸν μεσσίαν, ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, τοῦτο μόνον σπουδάζων, ἀγαγεῖν αὐτὸν καὶ παραδοῦναι τῷ Χριστῷ, γινώσκων, ὅτι τὸ πᾶν ἐκεῖνος αὐτὸν, διδάξει.

43 Ἐμβλέψας δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Σὺ εἶ Σίμων, ὁ υἱὸς Ἰωᾶ· σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὁ ἐρμηνεύεται Πέτρος.

Ἀρχεται λοιπὸν παρανοίγειν τὰ τῆς θεότητος ἀπὸ προρρήσεως. Οὐχ ἥπτον γὰρ τῶν σημείων αἱ προφητεῖαι προσάγονται τοὺς ἀνθρώπους· ἔτι δέ καὶ τὸ ἀνεπαχθέστερον ἔχουσι· τὰ μὲν γὰρ σημεῖα καὶ διέβαλλον οἱ ἀνόητοι· ἐν Βελζεβοὺλ γὰρ, φασιν, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια (α). περὶ δὲ τῶν προφητειῶν οὐδὲν ἔλεγον τοιοῦτον.

(α) Ματθ. 1Β', 24. Λουκ. 1Α', 15.

Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ Σίμωνος καὶ τοῦ Ναθαναὴλ τούτῳ κέχρηται τῷ τρόπῳ· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Φίλιππου οὐδὲν προφητεύει· διότι Ἀνδρέας μὲν προκατείληπτο διὰ τῆς μαρτυρίας Ἰωάννου· Φίλιππος δὲ, ὁρῶν τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ, πρὸς πίστιν καὶ αὐτὸς ἐχειραγωγεῖτο. Προεφήτευσε δὲ περὶ τοῦ Πέτρου, τίνος τέ ἐστιν υἱὸς, καὶ τί κληθήσεται.

Ζήτησον δὲ καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὴν ἐξήγησιν τοῦ, *Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελφοὺς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν* (α). Ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ, *Καὶ ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον* (β). Ἀλλὰ καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ δεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Λουκᾶν τὴν διασάφησιν τοῦ, *Οἱ δὲ ἄλιεῖς, ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν, ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα* (γ). Συντελοῦσι γὰρ ἅπαντα εἰς τὸ προκείμενον.

Τοῦτον μὲν οὖν Πέτρον ὠνόμασεν, Ἰάκωβον δὲ καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς θρονιῆς, δεικνύων, ὅτι αὐτός ἐστιν, ὁ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ τὰ ὀνόματα μεταρρυθμίσας, καὶ τὸν μὲν Ἀβραμ, Ἀβραάμ καλέσας, τὴν δὲ Σάραν, Σάρραν, καὶ τὸν Ἰακώβ, Ἰσραήλ. Τισὶ μὲν οὖν ἐκ γενετῆς ἐπέθηκε τὰ ὀνόματα, τισὶ δὲ, ὕστερον. Ὦν μὲν γὰρ ἡ ἀρετὴ διαλάμπειν ἔμελλεν ἐκ πρώτης τριχὸς (ι), τούτους ἐξ ἀρχῆς ὠνόμασεν· ὦν δὲ, ὕστερον, τούτους, ὕστερον.

- 44 Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ εὕρισκε Φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ·
 45 Ἀκολούθει μοι. Ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου.

Τῇ ἐπαύριον μὲν ἠθέλησεν ἐξελθεῖν, οὐ τῇ ἐπαύριον δὲ εὕρισκε τὸν Φίλιππον, ἀλλ' ὕστερον, μετὰ τὸ ἐπισπάσασθαι Πέ-

(α) Ματθ. Δ', 18. (β) Μαρκ. Γ', 16. (γ) Λουκ. Ε', 2.

(1) Χρυσόστομ. Τεμ. Η'. Σελ. 113. Β. «ἐκ πρώτης ἡλικίας».

τρον καὶ Ἀνδρέαν, καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ὡς ἀπὸ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν ἔξεστι διαγινώσκειν.

Ἀλλὰ τίνας ἔνεκεν οὐκ ἐμνημόνευσε, πῶς αὐτοὺς εἴλκυσε, περιπατῶν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας; Διότι Ματθαῖος καὶ Μάρκος τοῦτο παραδεδώκασιν· ἐπεὶ δὲ τὰ κατὰ τὸν Φίλιππον ἐκείνοι παρέδραμον, ταῦτα νῦν οὗτος ἀπαγγέλλει. Λέγει δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀκολουθεῖ μοι, γινώσκων, ὅτι ποθεῖ μὲν ἀκολουθῆσαι καὶ αὐτός, ἀκηκοώς περὶ αὐτοῦ παρὰ τῶν ἀκολουθούντων· εὐλαβεῖται δέ. Λύει οὖν αὐτοῦ τὴν αἰδῶ. Λέγει δὲ ὁ εὐαγγελιστής, καὶ ποίας πόλεως ἦν, ὅτι ἀπὸ Βηθσαῖδᾶ, τῆς εὐτελοῦς καὶ φαύλης, ἵνα μάθῃς, ὅτι τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός.

46 Εὐρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ,

Μετὰ τὸ ἀκολουθῆσαι τῷ Χριστῷ δηλονότι.

46 Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ, καὶ οἱ προφῆται, εὐρήκαμεν·

Πεῖραν αὐτοῦ λαβὼν, κῆρυξ αὐτοῦ γίνεται παραυτίκα· καὶ γινώσκων τὸν Ναθαναήλ ἀκριβέστατον ἔν τε ταῖς νομικαῖς, καὶ ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς· καὶ γὰρ ἦν τὰ τοιαῦτα ἄριστα διεσκεμμένος, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐμαρτύρησε, καὶ τὸ ἔργον ἔδειξεν· ἐπὶ τὸν Μωϋσέα καὶ τοὺς προφῆτας αὐτὸν παραπέμπει, κατασκευάζων ἐκεῖθεν ἀξιόπιστον τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαν ἑαυτοῦ.

46 Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ·

Ἐτι γὰρ τούτου υἱὸς εἶναι ἐνομιζέτο.

46 Τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.

Ἐκ Ναζαρέτ ἐλέγετο, διὰ τὸ τραφῆναι ἐν αὐτῇ.

47 Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναήλ· Ἐκ Ναζαρέτ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι;

Ἀκούων τοῦ προφήτου λέγοντος· Καὶ σὺ Βηθ.λεὲμ, γῇ Ἰούδα,

οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἴ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰουδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξε-
λεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμαίνει τὸν Ἰσραὴλ· ἐκ Βηθλεέμ
προσεδόκα τὸν Χριστόν. Μαθὼν δὲ νῦν, ὅτι ἀπὸ Ναζαρέτ ἐστιν,
ἐθορυβήθη, καὶ διηπόρησεν, οὐχ εὐρίσκων συμβαίνοντα τῇ προ-
φητεῖα τὸν λόγον τοῦ Φιλίππου. Διὸ καὶ λογισάμενος, ἐσφάλλαι
τοῦτον περὶ τὸν τόπον, ἐπιεικῇ ποιεῖται παραίτησιν, οὐ τοῦ
εὐρεθῆναι αὐτόν, ἀλλὰ τοῦ ἀπὸ Ναζαρέτ εἶναι, καὶ ὁμαλῶς πως,
ἐν ἐρωτήσεως τάξει, διωθεῖται τοῦτο, δεικνύων τὸ περὶ τὰς
Γραφὰς ἀκριβὲς αὐτοῦ, καὶ τὸ τῶν τρόπων ἀνεξπάτητον.

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἄρα ἐκ Ναζαρέτ ἐνδέχεται τι
ἀγαθὸν εἶναι, καὶ ταῦτα τοιοῦτον (1), τῆς οὕτω φαύλης καὶ
ἀπερρίμμενης; Διεβάλλετο γὰρ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἡ Γαλι-
λαία· τῆς δὲ Γαλιλαίας ἐστὶ πόλις ἡ Ναζαρέτ. Ἐλεγε δὲ τοῦτο,
πεπληροφορημένος, ὅτι ὁ προσδοκώμενος οὐκ ἔστιν ἀπὸ Ναζα-
ρέτ, ἀλλ' ἐκ Βηθλεέμ.

47 Λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Ἐρχου καὶ ἶδε.

Ἀγνοῶν τὸν τρόπον, δι' ὃν εἶπε τοῦτο, καὶ ἀπλῶς αὐτόν δια-
βάλλειν τὴν Ναζαρέτ οἰηθεὶς, ἔλκει τοῦτον ἐπὶ τὸν Χριστόν,
ὡς αὐτίκα πεισθησόμενον, εἰ μόνον γεύσεται τῆς διδασκαλίας
καὶ ὁμιλίας αὐτοῦ.

48 Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐ-
τόν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραη-
λίτης,

Ἐπήνεσεν αὐτόν, ἐπιγινώσκοντα, ἃ ἀναγινώσκει· τοῦτο γὰρ
τοῦ ἀληθῶς Ἰσραηλῆτου. Οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς
καὶ οἱ κατ' ἐκείνους, οὐ προσέχοντες, οἷς ἀναγινώσκον, ψευ-
δώνυμοι ἦσαν Ἰσραηλίται.

48 Ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.

Δόλος λέγει, τὴν ἐπικάλυψιν τῆς ἀληθείας, τὴν πονηρίαν.

(1) Οἶον, διελκυστίνη, ὁ Μεσσίας.

49 Λέγει αὐτῷ Ναθαναήλ· Πόθεν με γινώσκεις;

Οὐκ ἔχαινω τῶν ἐπαίνων, ἀλλ' ἐζήτησε μαθεῖν, πόθεν αὐτὸν γινώσκει τοιοῦτον, οἷον λέγει.

49 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκὴν, εἰδόν σε.

Ο μὲν, ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν ἐζητάζεν ἔτι· αὐτὸς δέ, ὡς θεὸς αὐτῷ ἀποκρίνεται· λέγει γὰρ ἰδεῖν, ὃ οὐδεὶς ἑώρακε. Πρὸ τοῦ ἐντυχεῖν γὰρ αὐτῷ τὸν Φίλιππον, ἦν ὑπὸ τὴν συκὴν, οὐδενὸς παρόντος, ἢ ὁρῶντος αὐτόν. Δέδωκεν οὖν τεκμήριον ἀναντίρρητον τοῦ γινώσκειν αὐτόν, καὶ ὁρᾶν τὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀθέατα· διὸ καὶ τὸν καιρὸν εἶπε, καὶ τὸν τόπον, καὶ τὸ δένδρον. Καὶ ἅμα ἔδειξεν, ὅτι καὶ ἤκουσε πάντως ὃ εἶπεν, ὅτι Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι· καὶ ἐκ τούτου μᾶλλον συνῆκεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός. Ἐλογίσατο γάρ, ὅτι εἰ μὴ ἦν, οὐκ ἂν ἐπῆνεσεν αὐτόν· ἀλλ' ἀπόσωτο ἄν. Λοιπὸν οὖν ἐκ τε τῆς προφητείας, ἐκ τε τοῦ ἐπαίνου πεπίστευκεν, ὅτι αὐτός ἐστι.

Προφητεία δέ ἐστιν, οὐκ ἐπὶ τῶν μελλόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν παρελθόντων, ὡς ἡ Μωϋσέως περὶ τῆς κοσμογενείας· καὶ ἐπὶ τῶν ἐνεσώτων, ὡς ὅταν ὁ Χριστὸς λέγῃ τὰ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων.

50 Ἀπεκρίθη Ναθαναήλ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ῥαββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.

Ἐγὼς ψυχὴν ὑπὸ περιχαρείας σκιρτῶσαν, καὶ περιπτυσσομένην αὐτόν τοῖς ῥήμασι τούτοις· Σὺ εἶ, φησὶν, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὁ προσδοκώμενος.

Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ὁ Πέτρος μὲν, μετὰ τοσαῦτα θαύματα καὶ τοσαύτην διδασκαλίαν, ὁμολογήσας αὐτόν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἔμακαρίσθη· ὁ Ναθαναήλ δέ, καὶ πρὸ τῶν θαυμάτων, καὶ πρὸ τῆς διδασκαλίας τὸ αὐτὸ ποιήσας, οὐκ ἔμακαρίσθη; Διότι εἰ καὶ τὸ αὐτὸ ἐφθέγγαντο, ἀλλ' οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς διανοίας. Ὁ Πέτρος μὲν γάρ, φύσει υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦτον ὁμολόγησεν· ὁ Να-

θανατῇ δὲ, υἱὸν τοῦ Θεοῦ θέσει· καὶ ὁ μὲν, Θεὸν κυρίως· ὁ δὲ, Θεὸν κατὰ χάριν. Καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τοῦ ἐπαγαγεῖν· *Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ*. Ὁ γὰρ φύσει υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὐ μόνον τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀλλὰ πάντων βασιλεὺς ἐστίν. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον τοῦτο δῆλον, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν ὁ Χριστὸς ἀπεκρίθη, προάγων τοῦτον ἐπὶ τελειοτέραν ὁμολογίαν, καὶ διδάσκων, μὴ ὡς ἀνθρώπων φιλῶ προσέχειν αὐτῷ.

51 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· "Ὅτι εἶπόν σοι· Εἰδὼν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις· μεῖζω τούτων ὄψει.

Ἰνα καὶ μεῖζον πιστεύσης. Ἐτι γὰρ μικρὰ ἀκούσας, μικρὰ ἐπίστευσεν.

52 Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· Ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεφρότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὡς γὰρ ἐπὶ γνήσιον υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτὸν, διακονοῦντες· τοῦτο μὲν, παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, τοῦτο δὲ, παρὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως, τοῦτο δὲ, παρὰ τὸν τῆς ἀναλήψεως. Ὡς δὲ ἄγγελοι διακονοῦσι δουλοπρεπῶς, οὗτος οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ Θεὸς καὶ δεσπότης αὐτῶν. Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, τοῖς πιστοῖς· Ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε, μετὰ τὸ πιστεῦσαι γνησίως. Ταῦτα δὲ εἰσι τὰ μεῖζω, περὶ ὧν εἶπεν, ὅτι *Μεῖζω τούτων ὄψει*.

"Ὅψιν δὲ νόησον, καὶ τὴν γινῶσιν. Ἐγνώσαν γὰρ ταῦτα πάντες οἱ μαθηταί, οἱ μὲν, ἰδόντες, οἱ δὲ, ἀκούσαντες παρὰ τῶν ἰδόντων.

Ὅπερ δὲ ἐν ἄλλοις, τοῦτο καὶ νῦν ποιεῖ. Δύο γὰρ εἰπὼν προῤῥήσεις, τὴν μὲν, ὁμολογουμένην· ὅτι Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν, εἰδὼν σε· τὴν δὲ, ἀμφίβολον· ὅτι Ὀψονται τὸν οὐρανὸν ἀνεφρότα, καὶ τὰ ἐξῆς· ἀπὸ τῆς ὁμολογουμένης βεβαιῶσι τὴν ἀμφίβολον. Διὸ καὶ σεσίγηκε μὲν ὁ Ναθαναὴλ, ἔστησε δὲ καὶ ὁ Χριστὸς μέχρι τούτου τὸν λόγον, ἀφ' οὗ

αὐτὸν κατ' ἰδίαν ἀναλογίσασθαι τὰ λεχθέντα. Καταβαλὼν γὰρ εἰς γῆν καλὴν τὸν σπóρον, κατέλιπεν ἐπὶ σχολῆς βλαστῆσαι λοιπόν.

[Ἀναβαίνοντας (1) εἶπε πρῶτον, δηλῶν τοὺς ἄχρι τούτου (2) συμπαρόντας καὶ διακονοῦντας αὐτῷ.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τοῦ ἐν Κανᾶ γάμου.

ΚΕΦ. ΙΙ, 1 Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας.

Τῇ τρίτῃ, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐρήμου κάθοδον τοῦ Χριστοῦ.

1 Καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ.

Κληθεῖσα παρὰ τῶν τελούντων τὸν γάμον, ὡς γνώριμος.

2 Ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον.

Καὶ αὐτοὶ, ὡς γνώριμοι. Καὶ ἀπῆλθεν ὁ Σωτὴρ, οὐ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ βλέπων ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὠφέλειαν. Καὶ ὁ τὸν γάμον νομοθετήσας, ἤλθε τιμῆσων τὸν γάμον, καὶ ἀγιάσων αὐτὸν τῇ παρουσίᾳ· καὶ ὁ μορφὴν δούλου λαβὼν, οὐκ ἀπηξίωσεν εἰς γάμον δούλων παραγενέσθαι, εἰ καὶ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν οὐκ εἶχον οἱ καλέσαντες. Ὡς γὰρ ἀπλῶς γνώριμον, καὶ τῶν πολλῶν ἓνα, τοῦτον ἐκάλεσαν.

3 Καὶ ὑστερήσαντος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτὸν· Οἶνον οὐκ ἔχουσι.

Ὑστερήσαντος, ἦτοι, ἐνδεήσαντος, ἐλλείψαντος. Οὐπω μὲν οὖν ἕως τότε θαῦμα πεποίηκεν. Ἐπεὶ δὲ μεμάθηκεν ἡ μήτηρ τὰ κατ'

(1) Τὰ παρενθεταμένα ἀναγινώσκονται παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περισελιδίῳ. (2) ἄχρι τότε, παρὰ τῷ Α.

αὐτόν, ὅτι τε δι' αὐτόν ἦλθεν ὁ Ἰωάννης, καὶ ὅτι μεμαρτύρηκε περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ, καὶ ὅτι καὶ οὐρανόθεν ἐμαρτυρήθη, ἅμα δὲ καὶ εἶδεν, ὅτι μαθητὰς προσελάβετο, συνῆκεν, ὅτι ἤρξατο λοιπὸν ἀποκαλύπτεσθαι. Διὸ καὶ θαρρῆσασα παρεκάλεσεν αὐτόν εἰς θαυματουργίαν οἴνου ἐλλείποντος, βουλομένη καὶ τοῖς καλέσασιν καταθεῖναι χάριν, καὶ ἑαυτὴν λαμπροτέραν ἀποφῆναι διὰ τῆς τοῦ υἱοῦ δυνάμεως. Διὸ καὶ ἐπιτιμᾷ αὐτῇ, οὐκ ἀτιμάζων, ἀλλὰ διορθούμενος, ὡς ἀκαίρως παρακαλέσασαν. Ὅτι γὰρ σφόδρα ταύτην ἐτίμα, δῆλον ἀπὸ τε πολλῶν ἄλλων, καὶ ἀπὸ τοῦ πληρῶσαι τὴν τοιαύτην αὐτῆς παράκλησιν. Ἐπετίμησε μὲν γὰρ αὐτῇ, παιδεύων, μηκέτι τοιαῦτα ζητεῖν, ἀλλ' ἔαν τὰ θαύματα κατὰ λόγον γίνεσθαι· ἐπήκουσε δὲ αὐτῆς, τιμῶν, ὡς μητέρα.

4 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι;

Τὶ ἡμῖν ἀναγκαῖον, περὶ οὗ παρακαλεῖς; τί τὸ κτεπεῖγον οὕτως ἡμᾶς; Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως νοῆσαι· Τὶ κοινὸν ἐμοὶ καὶ σοί; ἐγὼ μὲν γὰρ οἶδα τοὺς προσήκοντας καιροὺς τῶν θαυμάτων, ὡς θεός· σὺ δὲ ἀγνοεῖς αὐτοὺς, ὡς ἄνθρωπος. Οὐκ εἶπε δὲ, μήτερ, ἀλλὰ, γύναι, ὡς θεός.

4 Οὕπω ἤκει ἡ ὥρα μου.

Οὕπω πάρεσιν ἡ ὥρα μου, ἡ τοῦ θαυματουργῆσαι, ἢ ζητεῖς. Τότε γὰρ πάρεστιν, ὅταν οἱ δεόμενοι τοῦ θαύματος ἐπιγῶσιν, ὅτι δύναμαι τοιαῦτα ποιεῖν, καὶ αὐτοὶ με παρακαλέσωσι. Νῦν δὲ ἡ τῆς μητρὸς παράκλησις, οὐ μόνον ἄκαιρος, ἀλλὰ καὶ ὑποπτος, καὶ τοῖς μεμφιμοίροις εὐεπηρέαστος.

Τὸ δὲ, Οὕπω ἤκει ἡ ὥρα μου, καὶ τὸ, Οὐκ ἠδύναντο αὐτὸν πιάσαι, ὅτι οὕπω ἤκει ἡ ὥρα αὐτοῦ (α), καὶ τὸ, Οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας, ὅτι οὕπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ (β), καὶ τὸ, Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα (γ), καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐ δη-

(α) Ἰωαν. Η', 20. (β) Ἰωαν. Ζ', 30. (γ) Ἰωαν. ΙΖ', 1.

λοῦσιν, ὅτι καιρῶν ἀνάγκαις καὶ ὥρῶν παρατηρήσεσιν ὑπέκειτο· πῶς γάρ; ὁ τούτων ποιητής; ἀλλὰ ταῦτα, περὶ τῶν προσηκόντων καιρῶν εἴρηται, ἐμφαίνοντα, ὅτι πάντα ἔδει κατὰ λόγον καὶ τάξιν γίνεσθαι. Εἰπὼν οὖν, ὅτι Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου, ἐποίησε τὸ θαῦμα, τιμῶν τε, ὡς εἴρηται, τὴν μητέρα, καὶ δεικνύων, ὅτι οὐ δουλεύει καιροῖς, ἀλλὰ κυριεύει τούτων.

5 Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνους· "Ο,τι ἂν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε.

Συνεῖσα τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν, καὶ ὅτι οὐκ ἀδυναμίας ἡ παραίτησίς ἐστιν, ἀλλ' ἵνα μὴ δοκῇ τοῖς θαύμασιν ἐπιπηδᾶν, καὶ θεατριζεῖν ἑαυτὸν, καὶ ὅτι οὐ παρόψεται τὴν ταύτης παράκλησιν, τοὺς διακόνους τῆς τραπέζης εὐτρεπεῖς αὐτῷ παριστᾷ, τρόπον ἕτερον καὶ αὐτοὺς συμπααρακαλοῦντας.

6 Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαι λίθιναι ἕξ, κείμεναι κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, χωροῦσαι ἀνὰ μετρητάς δύο ἢ τρεῖς.

Υδρίαι μὲν, τὰ σκεύη τοῦ ὕδατος· μετρηταὶ δὲ, τὰ μέτρα. ἔκειντο δὲ πρὸς τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, ὑπηρετοῦσαι τούτοις εἰς τὸν καθαρισμὸν, ἵνα εἴ ποτε ἀκάθαρτοι γένοιντο, μὴ πόρρω βαδίζοιεν εἰς πηγὰς καὶ κρήνας.

[Τοῦ ἁγίου Μαξίμου (1). Ὁ ἐξ ὑδρίας νόει μοι, τοὺς ἕξ τρόπους τῆς ἐλεημοσύνης, τὸν τοῦ τρέφειν τοὺς πεινῶντας, τὸν τοῦ ποτίζειν τοὺς διψῶντας, τὸν τοῦ συνάγειν τοὺς ξένους, τὸν τοῦ περιβάλλειν τοὺς γυμνοὺς, τὸν τοῦ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας, τὸν τοῦ ἔρχεσθαι πρὸς τοὺς ἐν φυλακῇ. Ταύτας οὖν τὰς ὑδρίας, κενὰς οὖσας τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν, διὰ τὸ ψυγῆναι τὴν ἀγάπην, ἀφ' ἧς, ὡς ἀπὸ πηγῆς, ἐπληροῦντο, παραγενόμενος ὁ θεῖος λόγος τῶν εὐαγγελικῶν ἐντο-

(1) Τὰ παρεντεθειμένα ἀναγινώσκονται παρ' ἀμφοτέραις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περισελιδίῳ.

λῶν (1), πρῶτον μὲν ἐπλήρωσεν ὕδατος, λέγω δὴ, τῆς σωματικῶς ἐνεργουμένης εὐποιίας, εἴτα μετέβαλε ταύτην εἰς τὴν πνευματικῶς ἐπιτελουμένην, ὡς εἰς οἶνον, θερμαίνουσιν μὲν τὴν ψυχὴν, εὐφραίνουσιν δὲ τὸν νοῦν, ἐξιστῶσαν δὲ τοὺς οὕτω θεραπευομένους τῆς προτέρας διαθέσεως. Ἐκάστη δὲ ὑδρία χωρητικὴ ἐστὶ δύο ἢ τριῶν μετρητῶν· δύο μὲν, διὰ τὸ διπλοῦν, ὡς εἴρηται, τῆς καθ' ἑκαστον τρόπον εὐποιίας, οὐ μόνον σωματικῶς, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς λαμβανομένης· τριῶν δὲ, διὰ τὸ κατὰ τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος θεολογίαν ἔστιν ὅτε τὴν εὐεργεσίαν ἐπιτελεῖσθαι. Ἀντλοῦσι δὲ τὸ δηλωθὲν ὕδωρ οἱ ἀγαθοὶ λογισμοί, τῷ λόγῳ διακονοῦντες. Τούτου δὲ τοῦ οἴνου γευσάμενος ὁ ἀρχιτρίκλινος, ἤγουν, ὁ διακριτικὸς λογισμὸς, φησὶν, ὅτι ἔδδει τὸν καλὸν τοῦτον οἶνον πρῶτον ποθῆναι· τῆς γὰρ σωματικῆς ἐπιμελείας προτιμοτέρα ἡ ψυχικὴ. Νυμφίος δὲ ἐνταῦθα, ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὡς νύμφην ἀρμολόμενος ἑαυτῷ τὴν ἀρετὴν πρὸς συμβίωσιν, ὦν τὴν συζυγίαν τιμῶν ὁ θεὸς καὶ λόγος, παραγίνεται διασφίγγων αὐτῶν τὴν ἔνωσιν.]

[Ἔστι (2) δὲ καὶ ἑτέρως ἐπιβαλεῖν τῇ θεωρίᾳ τῶν ἐξ ὑδριῶν. Ἐἴεν γὰρ ἂν αὗται, ἡ ποιητικὴ τῶν καθηκόντων δύναμις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἥν, κενὴν καὶ ἀνενέργητον κειμένην, ἐπλήρωσεν ὁ θεὸς λόγος, πρῶτον μὲν τῆς κατὰ σωματικὴν ἐπιμελείαν γνώσεως, εἴτα τῆς κατὰ ψυχικὴν· ἡ πρῶτον μὲν τῆς κατὰ πράξιν, εἴτα τῆς κατὰ θεωρίαν· ἡ καὶ πρῶτον μὲν τῆς κατὰ φύσιν, εἴτα τῆς ὑπὲρ φύσιν. Τῶν δὲ δύο μετρητῶν, εἰς μὲν, ἡ τῶν αἰσθητῶν γνῶσις, ἕτερος δὲ, ἡ τῶν νοητῶν, καὶ τρίτος, ἡ περὶ τῆς ἀκαταλήπτου θεότητος ἑλλαμψις. Εἰς δὲ τὸν ἐξ ἀριθμὸν ἐλάβομεν τὴν ποιητικὴν τῶν καθηκόντων δύ-

(1) Αἱ λέξεις «τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν» δύνανται καὶ ν' ἀφαιρεθῶσιν ἐντεῦθεν χωρὶς τινος βλάβης τῆς ἐννοίας. Πλὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐπομένου σχολίου ἀναγινώσκεται πάλιν «τοῦ θεοῦ λόγου, τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος».

(2) Καὶ ταῦτα παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

νάμιν τῆς φύσεως, ἥ ὅτι ἐν ἑξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον· κόσμος δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος· ἥ ὅτι ταῖς πέντε ψυχικαῖς δυνάμεσι συναριθμοῦμεν καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν, ὡς ταῖς πέντε τοῦ σώματος αἰσθήσεσι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα. Ὡσπερ δὲ ἡ καθαρά καὶ ἀληθὴς παρθένος Μαρία, μήτηρ ἐγένετο τοῦ θεοῦ λόγου· οὕτως ἡ καθαρά καὶ ἀληθὴς πίστις, μήτηρ γίνεται τοῦ θεοῦ λόγου, τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.]

7 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. Καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω.

Τοὺς διακόνους τῆς τραπέζης, ποιεῖται διακόνους τοῦ θαύματος, ἵνα αὐτοὶ μάρτυρες ᾧσι τοῦ πράγματος. Οὐ προσέταξε δὲ γεμίσαι τὰ ἀγγεῖα τοῦ οἴνου, ἀλλὰ τὰ δοχεῖα τοῦ ὕδατος, ἵνα μὴ τινες ὑποπτεύσωσιν, ὅτι, τρυγὸς ἐναποκειμένης, κρᾶσις τοῦ ὕδατος γέγονεν.

Καὶ διὰ τί οὐκ αὐτὸς λόγῳ μόνῳ τὰς ὑδρίας ἐπλήρωσεν, ἀλλὰ τοῖς διακόνοις ἐπέταξεν; Ἵνα μὴ δόξη φαντάζειν, ἀλλ' ἵνα οἱ ἀντλήσαντες τὸ ὕδωρ ἐπιστομιζοῖεν τοὺς τὸ θαῦμα συκοφαντοῦντας.

8 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἀντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ

9 ἀρχιτρικλίνῳ. Καὶ ἤνεγκαν. Ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρικλίνος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγεννημένον· (καὶ οὐκ ἦδαι πόθεν ἐστίν· οἱ δὲ διάκονοι ἦδεισαν, οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ·) φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρικλίνος,

10 καὶ λέγει αὐτῷ· Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσων· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

Ἀρχιτρικλίνος ὀνομάζει τὸν συμποσίαρχον, τὸν ἐπιμελητὴν τοῦ συμποσίου· τρίκλινοι γὰρ ἐκαλοῦντο, οἱ οἴκοι τῶν συμποσίων. Οὐχ ἀπλῶς δὲ οἶνον ἐποίησε τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ καλὸν οἶνον, ὡς ὁ ἀρχιτρικλίνος ἐμαρτύρησε. Τοιαῦτα γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὰ θαύματα, πολλῶ τῶν φυσικῶν ὠραιότερα. Τοῦ μὲν οὖν τὸ ὕδωρ οἶνον γενέσθαι, τοὺς διακόνους εἶχε μάρτυρας· τοῦ δὲ καὶ

καλὸν οἶνον, τὸν ἀρχιτρίκλινον καὶ τὸν νυμφίον. Καὶ λοιπὸν οὐκ ἔμελλε τὸ θαῦμα λαθεῖν, οὕτως ἀναγκαίως ἔχον τὰς μαρτυρίας.

Εἰκὸς δὲ, καὶ τὸν νυμφίον εἰπεῖν τι πρὸς ταῦτα· πλὴν παρῆκε τοῦτο τὸ μέρος ὁ εὐαγγελιστῆς, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον.

Γένοιτο δὲ καὶ, τὸν ψυχρὸν, καὶ χαῦνον, καὶ διαβρέοντα, καὶ κατὰ τοῦτο μηδὲν ὕδατος διαφέροντα, μεταβληθῆναι πρὸς θερμὴν πνευματικὴν, καὶ στύψιν ἐνάρετον, καὶ πῆξιν ἡθῶν, ὥστε καὶ ἐτέρους εὐφραίνειν δύνασθαι.

11 Ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας,

Οὐ μόνον ἀνέγραψε τὸ θαῦμα, ἀλλὰ καὶ ἐδίδαξεν, ὅτι τοῦτο ἦν ἀρχὴ τῶν σημείων. Ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἄχρηστον ἦν, εἰδέναι καὶ τοῦτο, λοιπὸν, ὡς παρασιωπηθὲν τοῖς ἄλλοις, ιστόρησεν αὐτὸ, χρησιμεῦον εἰς τὸ μὴ πιστεύειν τοῖς λεγομένοις παιδικοῖς θαύμασι τοῦ Χριστοῦ (1). τοῦτο γὰρ ἀρχὴ τῶν σημείων· ἐκεῖνα δὲ, πλάσμα ἐστὶν ἀνδρὸς λυμαινομένου τῇ ἀληθείᾳ. Εἰ γὰρ παῖς ὢν ἐθαυματούργει, πᾶσιν ἂν ἐγένετο γνῶριμος αὐτίκα· παραδοξότερα γὰρ τὰ παρὰ μειρακίου θαυματοουργούμενα· καὶ οὐκ ἂν ἐδεήθησαν οἱ Ἰσραηλῖται τοῦ Ἰωάννου φανερώσαντος αὐτόν. Εἶρηκε γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ὅτι Ἰνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων (α). Εἰκότως οὖν ἀνέμεινε τὴν ἀνδράσι πρέπουσαν ἡλικίαν, ἵνα μὴ νομίσωσι φαντασίαν εἶναι τὰ γινόμενα. Εἰ γὰρ ἐν τελείᾳ ἡλικίᾳ θαυματοουργοῦντος, πολλοὶ τοῦτο ὑπώπτουν, πολλῷ μᾶλλον ἐν ἀτελεῖ. Καὶ θᾶττον δὲ, καὶ πρὸ τοῦ προσήκοντος καιροῦ, ὥρμησαν ἂν ἐπὶ τὸν σταυρὸν, τῇ βασκανίᾳ τηκόμενοι, καὶ λοιπὸν ἔμελλεν οὐ μόνον ἀπιστηθῆναι ἢ οἰκονομία τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐμποδισθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

(1) Ἰδ. περὶ τούτου καὶ Χρυσόστομον Τομ. Β'. Σελ. 121. D, καὶ ἐξῆς.

(α) Ἰωαν. Α', 31.

Ζήτησον δὲ καὶ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, διὰ τί μετὰ τριακοστὸν ἔτος ὁ Χριστὸς ἦλθεν ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ἔνθα κεῖται τό· Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας (α), καὶ εὐρήσεις αἰτίας εὐλογωτάτας.

11 Καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ·

Τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τὸ μεγαλεῖον τῆς θεότητος αὐτοῦ.

Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ (1); ὀλίγοι γὰρ προσέσχον τῷ γεγεννημένῳ, μόνοι γὰρ οἱ ὑπηρέται, καὶ ὁ ἀρχιτρίκλινος, καὶ ὁ νυμφίος, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (2). Τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον, ἐφανέρωσεν αὐτὴν διὰ τοῦ τοιοῦτου θαύματος. Εἰ γὰρ καὶ μὴ τότε πολλοὶ προσέσχον, ἀλλ' ὕστερον διεδόθη τὸ θαῦμα, καὶ πολλοὺς εἴλκυσεν. Ὅτι δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἐπίστευσε, δῆλον ἀπὸ τῶν ἐξῆς. Ἐπήγαγε γάρ·

11 Καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Οἱ καὶ πρὸ τούτου θαυμάζοντες αὐτόν. Ὁρᾷς, ὅτι τότε χρὴ γίνεσθαι τὰ σημεῖα, ὅταν οἱ ὁρῶντες εὐγνωμονεῖν καὶ προσέχειν μέλλοιεν.

12 Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καπερναοῦμ, αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

Κατέβη εἰς Καπερναοῦμ, ἵνα διαναπαύσῃ τὴν μητέρα. Ἀδελφοὶ δὲ αὐτοῦ, νόμῳ, καὶ οὐ φύσει, οἱ υἱοὶ Ἰωσήφ, τοῦ νόμῳ, καὶ οὐ φύσει πατρὸς αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τῶν ἐκβληθέντων ἐκ τοῦ ἱεροῦ·

13 Καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη

(α) Ματθ. Γ', 1. (1) Νόει τὸ, ἐφανερώσεν αὐτήν. (2) Προσχόν ὁπλονότι αὐτῷ, ἢ ἐγνώσαν αὐτό.

14 εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς. Καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ
 τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς,
 15 καὶ τοὺς κερματιστάς καθημένους. Καὶ ποιήσας φρα-
 γέλλιον ἐκ σχοινίων, πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ,
 τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας· καὶ τῶν κολλυβιστῶν
 ἐξέχεε τὸ κέρμα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε·

Παραπλήσια καὶ ὁ Ματθαῖος ἱστορήσεν ἐν τῷ τέλει τοῦ τεσ-
 σαρακοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου αὐτοῦ, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐκεί-
 νων ἐξήγησιν, μεγάλη καὶ πρὸς ταῦτα συμβαλλομένην.

Κερματισταὶ δὲ, οἱ καταλλάτνται, οὗς ὁ Ματθαῖος κολλυβι-
 σταὶ ὠνόμασεν (α). Ὡς περ δὲ κόλλυβος, ὁ ὀβολός, οὕτω καὶ
 κέρμα, ἡ σωρεία τῶν τε ὀβολῶν καὶ τῶν καταλλασσομένων
 λεπτῶν. Φραγέλλιον δὲ ἐστὶν εἶδος μάστιγος· πλεκτὸν δὲ
 ἦν, ὅτι καὶ ἡ πολιτεία τῶν ἀπελαυνομένων πεπλεγμένη ἦν
 ἐξ ἀτόπων λόγων καὶ πράξεων, καὶ ἡ πολιτεία τοῦ ἀπελαύ-
 νοντος πεπλεγμένη πάλιν, ἐξ ὑπερφῶν λόγων καὶ πράξεων,
 καὶ ἐκ θείων καὶ ἀνθρωπίνων. Πρᾶγμα οὖν ἐποίησε πολλῆς αὐ-
 θεντίας γέμον. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἐν σαββάτῳ θεραπεύειν, καὶ
 πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖν, ἅπερ ἐδόκει τοῖς Ἰουδαίοις νόμων πα-
 ράβασις, ἵνα μὴ δοκῇ ταῦτα πράττειν, ὡς ἀντίθεος, ἐντεῦθεν
 προανακρεῖ τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν. Ὁ γὰρ τοσοῦτον ζῆλον ἐπι-
 δεῖξάμενος ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ, καὶ τοσαύτη σφοδρότητι
 καὶ ἀγανακτήσει διὰ τοῦτον χρησάμενος, καὶ μηδενὸς ὅλως φει-
 σάμενος, ἀλλὰ καὶ εἰς κίνδυνον ἑαυτὸν καταστήσας, καὶ τοὺς
 τε καπήλους ἐκείνους, τοὺς τε παραχωροῦντας (1) αὐτοῖς Ἰου-
 δαίους καθ' ἑαυτοῦ παροξύνας, καὶ πάντα παθεῖν ἕτοιμος ὢν
 ὑπὲρ τῆς εὐκοσμίας τοῦ ἱεροῦ, οὐκ ἂν ἐναντίος εἴη τῷ δεσπότῃ
 τοῦ ἱεροῦ.

16 Καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν· Ἄρατε ταῦτα

(α) Ματθ. ΚΑ', 12. (1) Νοεῖ τοὺς παραχωροῦντας τοῦτο γίνεσθαι ἐν
 τῷ ἱερῷ ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων.

ἐντεῦθεν· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου.

Οὐ μόνον, ἀφ' ὧν ἔπραξεν, ἀλλὰ καὶ, ἀφ' ὧν εἶπε, δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος. Ἀλλ' αὐτὸς μὲν, φύσει πατέρα τὸν θεὸν ἐκάλεισεν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, θέσει πατέρα τοῦτον ὀνομάσαι οἰηθέντες, οὐκ ἐταράχθησαν ἐπὶ τῷ τοιούτῳ ῥήματι. Ἀλλ' οὐδ', ἐφ' οἷς ἐποίησεν, ἠγριώθησαν· ἤλεγχε γὰρ αὐτοὺς τὸ συνειδὸς καὶ κατήσχυνεν, ὡς εὐλόγως ἐκείνου καὶ ποιούντος καὶ λέγοντος. Οἶκον δὲ ἐμπορίου, ἀντὶ τοῦ, οἶκον καπηλείου.

Ἐν δὲ τῷ προῤῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ Ματθαίου, σπήλαιον Ἰησοῦν εἶπιν (α), ἐν ᾧ καὶ παρεσημειώσαμεθα, ὅτι τὸν ζῆλον τοῦτον καὶ τὴν παρρησίαν δις ἐπεδείξατο κατὰ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ καπηλευόντων, ἐν ἀρχῇ τε τοῦ εὐαγγελίου, καὶ πρὸς τῷ τέλει· καὶ τὰ μὲν ἐν ἀρχῇ, νῦν ὁ Ἰωάννης ἀνέγραψε· τὰ δὲ πρὸς τῷ τέλει, Ματθαῖος.

[Οἶκον (1) ἐμπορίου ποιοῦσι τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τὰς περιστράς ἐν αὐτῷ πωλοῦσι, καὶ οἱ τὰς χειροτονίας πιπράσκοντες· περιστράς γὰρ τύπος ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐν εἴδει περιστράς ὀφθέντος (2)· οἱ δ' αὐτοὶ καὶ θεοκάπηλοι (3), τὰ τοῦ θεοῦ καπηλεύοντες δι' αἰσχυρὴν κέρδειαν. Τὸ δὲ, Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, τὴν μετástασιν καὶ ἀποβολὴν τῆς νομικῆς λατρείας ἠνίξατο.]

17 Ἐμνήσθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι γεγραμμένον ἐστίν· « Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με. »

Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν (6). Ζῆλον δὲ λέγει νῦν, τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν· καταφάγεται δὲ, ἀντὶ τοῦ, σφόδρα περιλήψεται, καταφλέξει.

Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ποιήσας τὸ φραγέλλιον, οὐ τοὺς

(α) Μτ·θ. ΚΑ', 13. (1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελαδίῳ. (2) π.ρ.θέντος, παρὰ τῷ Α. (3) Γρηγορ. Ναζ. Σελ. 106. καὶ Σελ. 232. (6) Ψαλμ. ΞΗ', 10.

ἄνθρώπους ἔτυψεν, ἀλλὰ τούτους μὲν ἐφόβησε, καὶ ἀπήλασε·
τὰ δὲ πρόβατα καὶ τοὺς βόας ἔτυψε καὶ ἐξέβαλεν.

18 Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ· Τί
σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;

Κατεγνωσμένους ἑαυτοὺς εἰδότες, ἐπιτιμῆσαι μὲν οὐκ ἐτόλ-
μησαν, εἶπον δὲ αὐτῷ· Ἐπειδὴ ταῦτα ποιεῖς, ἥγουν, ἐπειδὴ
αὐθεντεῖς, τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν τῆς αὐθεντίας;

Ὡ πολλῆς ἀνοίας! Δέον γὰρ εὐγνωμονῆσαι, καὶ ἐπαίνεσαι
αὐτόν, ὡς ἀπαλλάξαντα τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ τοιαύτης αἰσχύ-
νης· οἱ δὲ σημεῖον ἐπιζητοῦσι τῆς ἐξουσίας, φθόνῳ τηκόμενοι,
καὶ μελετώντες ἐπισκῆψαι τῷ γενησομένῳ σημείῳ. Καὶ γὰρ
καὶ ἄλλοτε ἔλεγον, Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς (α);

19 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Λύσατε τὸν
ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.

Σημεῖον τῆς αὐθεντίας δίδωσιν αὐτοῖς, τὴν τριήμερον ἀνά-
στασιν αὐτοῦ. Ναὸν γὰρ, τὸ ἑαυτοῦ σῶμα λέγει· ναὸς γὰρ καὶ
οἶκος τοῦτο ἐστίν, οὐ μόνον τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς θεότητος.

Λύσατε δὲ εἶπεν, οὐ προτρέπων αὐτοὺς εἰς τὸν καθ' ἑαυτοῦ
φόνον, ἀλλ' ὅπερ ἐγίνωσκεν, ὅτι δράσουσιν, εἶπεν ἠθικῶς ἐν
τοιούτῳ σχήματι λόγου. Λύσατε δὲ, ἥτοι, καταστρέψατε εἰς
γῆν, διαζεύξατε τῆς ψυχῆς, λύσατε τοῦ συνδέσμου.

20 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· Τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν
ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις
21 ἐγερεῖς αὐτόν; Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ
σώματος αὐτοῦ.

Ἡ προτέρα μὲν οἰκοδομὴ δι' ἐτῶν εἴκοσι κατεσκευάσθη παρὰ
Σολομῶντος· ἡ ὑστέρᾳ δὲ, διὰ τεσσαράκοντα καὶ ἕξ παρὰ
Ζοροβάβελ. Τῆς προτέρας γὰρ καθαιρεθείσης ὑπὸ Βαβυλωνίων,
ἤρξατο ἡ ὑστέρᾳ, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας Κύρου.
Εἶτα φθόνῳ καὶ διαβολῇ τῶν προσοίκων Σαμαρειτῶν ἐπίσχε-

(α) Μαθ. ΚΑ', 23.

Θεῖσα, διέμεινεν οὕτως ἔτη τεσσαράκοντα. Κατὰ δὲ τὸ δεῦτερον ἔτος τῆς βασιλείας Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου, Ζοροβάβελ ἀποσταλὴς ἐτελείωσεν αὐτὴν ἐν ἔτεσιν ἑξ. Καὶ οὕτως ἐν ἔτεσι τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ὠκοδομήθη ὁ ναὸς, ἀριθμουμένοις ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως μέχρι τῆς τελειώσεως.

22 Ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο ἔλεγεν αὐτοῖς· καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

Ὅτε δὲ τοῦτο ἔλεγεν, ἠπόρουν, τί ποτε λέγει, καὶ οὐκ ἐπίστευον. Πολλὰ δὲ τοιαῦτα φθέγγεται, παραυτίκα μὲν ἄδηλα τοῖς ἀκούουσι, μετὰ τοῦτο δὲ δῆλα, ἵνα δειχθῇ προειδώς, ἃ ἔλεγεν.

Καὶ διὰ τί οὐκ ἔλυσεν τὸ αἰνίγμα, ὅτι ναὸν λέγει τὸ σῶμα αὐτοῦ; Διότι οὐκ ἔμελλε πιστευθῆναι. Δύο γὰρ ἦσαν τὰ προσιστάμενα τέως, ἓν μὲν, τὸ τῆς ἐγέρσεως· ἕτερον δὲ, τὸ Θεὸν εἶναι τὸν ἐνοικοῦντα τῷ τοιούτῳ ναῷ.

23 Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει.

Ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, ἀλλ' οὐ θεβαίως. Ἐκεῖνοι γὰρ ἀκριβέστερον ἐπίστευον, ὅσοι μὴ διὰ τὰ σημεῖα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἐπίστευον· τοὺς μὲν γὰρ παχυτέρους, τὰ σημεῖα ἐφέλκετο· τοὺς δὲ λεπτοτέρους (1) εἰς νοῦν, ἡ διδασκαλία καὶ αἱ προφητεῖαι. Διὸ καὶ οὗτοι μᾶλλον ἐκείνων θεβαίωτεροι· οἷς ἀρμόζει καὶ τὸ, Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες (α).

24 Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς,

Οὐ κατεπίστευεν, οὐκ ἐθαῤῥει, ὡς γνησίοις μαθηταῖς. Διὰ τί;

24 Διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας·

Πάντα ἀνθρώπον (2), εἴτε βέβαιός ἐστιν, εἴτε ἀβέβαιος. Ἡ πάντα, τὰ πάντων.

(1) ἑυτέρους, ἀκριβαστέρους. (α) Ἰωαν. Κ', 29.

(2) Ὁ Εὐδύμιος ἀνέγνωσε, πάντα, ἀντί τοῦ, πάντας, καὶ ἐν τῷ κειμένῳ ἐκ τοῦ Χρυσόστομου. Ἰδ. Τερμ. Η', Σελ. 137. C.

25 Καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου·

Περὶ τοῦ οἰουδήποτε ἀνθρώπου.

25 Αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε, τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Εν τῷ παντὶ ἀνθρώπῳ, ὡς καρδιογνώστης θεός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ Νικοδήμου.

ΚΕΦ. III, 1 Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νι-

2 κόδημος ὄνομα αὐτῷ, ἄρχων τῶν Ἰουδαίων. Οὗτος ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτός·

Εφοβεῖτο γὰρ ἐλθεῖν φανερώς διὰ τὴν ὑπόψιν τῶν Ἰουδαίων, ἀποστρεφόμενων τοὺς προσιόντας αὐτῷ.

2 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ῥαββὶ, οἶδαμεν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος·

ᾐετο γὰρ, ὅτι προφήτης ἐστίν, ἀπὸ θεοῦ πεμφθεὶς εἰς τὸ διδάσκειν αὐτούς.

2 Οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν, ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἡ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ.

Επεὶ προφήτην αὐτὸν ᾔετο, ἀκολούθως ὑπελάμβανεν, ὅτι οὐκ ἐξ οἰκείας δυνάμεως ταῦτα ποιεῖ, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ, θεάμενος αὐτῆς.

3 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Ενόμισεν ὁ Νικόδημος γινῶναι αὐτὸν, καὶ ὀρθὰ φρονεῖν περὶ αὐτοῦ. Δεικνύων δὲ ὁ Χριστὸς, ὅτι πόρρω πλανᾶται τῆς ἀληθείας, φησὶν, ὅτι· Ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῇ διὰ τῆς παλιγγενεσίας τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, οὐ δύναται ἰδεῖν, ἥτοι, γινῶναι τὴν

ἀξίαν καὶ μεγαλειότητα αὐτοῦ. Θεὸν γὰρ ἑαυτὸν λέγει νῦν· ἀσυμφανῶς δὲ, ἵνα φύγῃ τὸν κόμπον. Τότε γὰρ ἡ διὰ τοῦ ἱεροῦ βαπτίσματος διδομένη θεία χάρις ῥωννύει τὸν νοῦν, καὶ ὁρᾷ ὁρθῶς παρέχει, τῆς ἐπισκοποῦσης ἀσθενείας ἀποσκεδασθείσης.

4 Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Νικόδημος· Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέρων ὢν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι;

Τί τοῦτο, Νικόδημε; Ῥαββί αὐτὸν καλεῖς, καὶ ἀπὸ θεοῦ ἐληλυθέναι λέγεις, καὶ οὐ πιστεύεις οἷς λέγει; Βαβαί τῆς Ἰουδαϊκῆς παχύτητος! ἤκουσεν ἀναγέννησιν, ἀλλὰ πνευματικὴν· οὐκ ἠδυνήθη ταύτην νοῆσαι, καὶ νυεῖ σαρκικὴν· καὶ εἰκότως ἀπορεῖ, καὶ ζητεῖ τὸν τρόπον.

5 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Σαφηνίζει μὲν τὸν τρόπον, λέγων, ὅτι ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, δηλαδή, τοῦ ἁγίου· οὕτω δὲ τέλεον, ἵνα προσεκτικώτερος ὁ ἔρωτων γένηται. Πολλάκις γὰρ τὸ ἀσαφές ἐγείρει τὴν διάνοιαν, καὶ περιεργότερον καὶ σπουδαῖον ἀπεργάζεται τὸν ἀκροατήν. Ὁ μὲν οὖν Νικόδημος, ἀδύνατον ἔλεγε τὴν ἀναγέννησιν· ὁ δὲ Χριστὸς, καὶ σφόδρα δυνατὴν καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίαν, ὡς μὴδὲ δύνασθαι τινα χωρὶς αὐτῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Τὸ δὲ, *εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ*, ἢ τὸ γινῶναι τὴν ἀξίαν καὶ μεγαλειότητα αὐτοῦ δηλοῖ νῦν, ἢ τὸ τυχεῖν τῆς ἀπολαύσεως τῆς θείας.

Ὁ λόγος δὲ περὶ τῶν μετὰ τὸ βαπτισθῆναι τὸν Χριστόν. ἔκτοτε γὰρ ἡ ἀναγέννησις ἤρξατο. Λοιπὸν οὖν καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀνεγεννήθησαν, δι' ὕδατος μὲν, παρὰ Ἰωάννου· διὰ πνεύματος δὲ, ὅτε ἐπεφοίτησεν αὐτοῖς ἐν εἵδει πυρίνων γλωσσῶν.

Γράφουσι δὲ τινες, ἐγγίζοντες τοῖς χρόνοις τῶν ἀποστό-

λων, ὅτι ὁ μὲν Χριστὸς ἐβάπτισε τὸν Πέτρον καὶ τὴν Θεοτόκον· ὁ δὲ Πέτρος, πάντας τοὺς ἀποστόλους.

6 Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σὰρξ ἐστὶ· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστι.

Οὐ σαρκικὴ ἐστὶν ἡ γέννησις, φησιν, ἀλλὰ πνευματικὴ· τὸ μὲν γὰρ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σαρκικόν ἐστι γέννημα· τὸ δὲ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνευματικόν ἐστι γέννημα. Λοιπὸν οὖν ἡ μὲν σαρκικὴ γέννησις, αἰσθητὴ ἐστίν· ἡ δὲ πνευματικὴ, νοητὴ, καὶ οὐ χρὴ αἰσθητῶς ἐξετάζειν τὸ νοητόν, οὐδὲ ἀνθρωπίνως τὸ θεῖον πρᾶγμα. Ἐπεὶ γὰρ ἡ πρώτη γέννησις ἡγρειώθη, δευτέρα δέδοται ἀναγέννησις, ὑψηλοτέρα τε καὶ τιμιωτέρα. Θεοῦ ἔργον ἡ πρώτη· θεοῦ ἔργον καὶ ἡ δευτέρα. Θεὸς γὰρ τὸ Πνεῦμα.

Ὅταν οὖν ἀκούης, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἀναγεννᾷ, μὴ ζήτηί τὸν τρόπον. Εἰ γὰρ ἀκατάληπτος ἡ ἐν τῇ μήτρᾳ διάπλασις, ἀκατάληπτοτέρα πάντως ἡ ἐν τῷ ὕδατι. Καὶ εἰ περὶ ἐκείνης οὐκ ἀμφιβάλλομεν, τῇ παντοδυνάμῳ τοῦ θεοῦ σοφίᾳ πιστεύοντες, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο χρὴ ποιεῖν περὶ ταύτης.

Ὡς περ δὲ ἐν ἀρχῇ ὑπέκειτο στοιχεῖον, ἡ γῆ· τὸ πᾶν δὲ τοῦ διαπλάττοντος ἦν· οὕτω καὶ νῦν ὑπόκειται στοιχεῖον, τὸ ὕδωρ· τὸ πᾶν δὲ τοῦ πνεύματος ἐστίν.

Ἐάν ἐρωτήσης με, Διὰ τί νῦν τὸ ὕδωρ; ἀντεπερωτήσω σε, Διὰ τί τότε ἡ γῆ; Καὶ γὰρ ἡδύνατο καὶ δίχα γῆς ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὅτι μὲν ὁ θεὸς οὐδὲν ποιεῖ χωρὶς λόγου, συνομολογῶ· ὅτι δὲ τοὺς λόγους πάντων μόνος οἶδεν αὐτὸς ἀκριβῶς, καὶ λέγω καὶ πείθω (1).

Ὅπερ δὲ ἐπὶ τῆς σαρκικῆς γεννήσεως ἡ μήτρα, τοῦτο ἐπὶ τῆς πνευματικῆς, τὸ ὕδωρ. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τὸ γεννώμενον χρόνου δεῖται, ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως· διότι τὰ μὲν σαρκικά, χρόνον προσλαμβάνει τὸ τέλειον· τὰ δὲ πνευματικά, τέλεια ἐξ ἀρχῆς

(1) Ὁρθότερον ἴσως τὸ, πείθω μ. π.

διαπλάττεται. Ὁ μὲν οὖν ἀκριβὴς λόγος τῆς χρείας τοῦ ὕδατος, μόνῳ τῷ θεῷ δῆλος· ὁ δὲ καταληπτὸς τοῖς θείοις Πατράσιν, οὗτος· ὅτι θεῖα τελεῖται ἐν αὐτῷ σύμβολα, ταφή καὶ ἀνάστασις. Καθάπερ γὰρ ἐν τινι τάφῳ καταδυνόντων ἡμῶν τὰς κεφαλὰς ἐν αὐτῷ, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται καὶ καταποντίζεται· εἴτα ἀνανευόντων ἡμῶν, ὁ καινὸς ἀνίσταται καὶ ἀναδείκνυται. Ὡς περ γὰρ εὐκόλον ἡμῖν καταδύναι καὶ ἀνανεῦσαι· οὕτως εὐχερὲς τῷ θεῷ θάψαι τὸν παλαιόν, καὶ ἀναστῆσαι τὸν νέον. Τρίτον δὲ τοῦτο γίνεται, ἵνα μάθῃς ὅτι, δύναμις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος τὰ πάντα ποιεῖ.

Ἀποροῦσι δὲ τινες, ὅτι Εἰ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστι, πνεῦμα ἄρα ἢ τοῦ Χριστοῦ σὰρξ· περὶ γὰρ τῆς Παρθένου λέγων ὁ ἄγγελος, εἶρηκεν· ὅτι *Τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ πνεύματος ἐστὶν ἁγίου* (α). Πρὸς οὓς λέγομεν, ὅτι τοῦτο εἶπε, διδάσκων, ὅτι οὐκ ἐξ ἀνδρός ἐστιν, οὐμὴν ὅτι οὐδ' ἐκ γυναικός. Φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος, *Γενόμενον ἐκ γυναικός* (β)· εἰ δ' ἐκ γυναικός, ἄρα ἐκ σαρκὸς σὰρξ. Ἐκ τῆς σαρκὸς οὖν τῆς παρθενικῆς ἐγεννήθη, ἵνα μὴ ἀλλότριος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἴη. Εἰ γάρ, καὶ τούτου γενομένου, τινὲς διαπισταῦσιν, ὅτι σεσάρκωται· ποῦ οὐκ ἂν ἐξέπεσον ἀσεβείας, εἰ μὴ τοῦτο γέγονεν; Ἐν τῇ Παρθένῳ δὲ ἐγεννήθη, ἐκ Πνεύματος ἁγίου, ἥγουν, ὑπερφυῶς, διὰ τὸ μὴ ἐξ ἀνδρός. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, *Ἐκ Πνεύματος ἁγίου*.

7 Μὴ θαυμάσης, ὅτι εἶπόν σοι· Δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν.

Ἰδὼν αὐτὸν, οὐπω τῆς παχύτητος ἀφιστάμενον, ἀλλ' ἔτι θαυσιάζομενον, καταστέλλει πρῶτον· εἴτα εὐμηνῶς ἐπὶ παράδειγμα φέρει τοῦτον· αἰσθητὸν μὲν, διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ· μέσον δὲ σωματικῆς παχύτητος καὶ ἀσωμάτου λεπτότητος, ἵνα ἐντεῦθεν ἀναγάγῃ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν. Φησὶ γάρ·

(α) Ματθ. Α'. 20. (β) Γαλ. Δ', 4.

8 Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ· καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας, πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος.

Πνεῦμα νῦν, τὸν ἄνεμον λέγει. Ἔστι δὲ ὁ σκοπὸς τοιοῦτος, ὅτι ὥσπερ ὁ ἄνεμος, ὅπου θέλει, πρεῖ, τουτέστιν, ὅπου κινηθῇ· θέλησις γὰρ ἀνέμου, ἡ κίνησις· καὶ τὴν μὲν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἥτοι τὸν ἦχον καὶ πάταγον αὐτοῦ· οὐ καταλαμβάνεις δὲ, πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ καὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος, ἀκατάληπτος δηλονότι κατὰ τὴν τοιαύτην γέννησιν.

Εἰ γὰρ τοῦ αἰσθητοῦ πνεύματος οὐ δύνασαι καταλαβεῖν τὴν ἑρμῆν, καὶ τὴν ὁδὸν, οὐ τὴν αἴσθησιν δέχῃ, ἐν τε τῷ ἀκούειν τὸν ἦχον αὐτοῦ, καὶ καταπνεῖσθαι, καὶ ψύχεσθαι, πολλῷ μᾶλλον τοῦ νοητοῦ (1). Καὶ εἰ τὴν ἐνέργειαν ἐκείνου τοῦ σωματικοῦ πνεύματος μὴ καταλαμβάνων, ὅμως οὐκ ἀπιστεῖς, πῶς τὴν τούτου, τοῦ ἀσωμάτου, μὴ καταλαμβάνων, διαπιστεῖς;

9 Ἀπεκρίθη Νικόδημος, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;

Ετι ὁ Νικόδημος ἐπὶ τῆς ἰουδαϊκῆς εὐτελείας (2) μένει, μηδὲν ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν ἐννοῆσαι δυνάμενος, καίτοι παραδείγματος οὕτω σαφοῦς λεχθέντος αὐτῷ. Λέγει οὖν, Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι, τὰ τῆς εἰρημένης ἀναγεννήσεως; Καὶ λοιπὸν ὁ Χριστὸς πληκτικώτερον αὐτῷ διαλέγεται.

10 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἰ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις;

Οὐδαμοῦ πονηρίαν αὐτοῦ καταγινώσκει, ἀλλ' εὐθήϊαν καὶ ἀμαθίαν. Ἐδιδίκεν γὰρ αὐτόν, ὅντα διδάσκαλον, ταῦτα γινώσκειν ἀπὸ

(1) οὐ δυνήσῃ δηλονότι καταλαβεῖν. (2) Ὁ Ἐντένιος ἀνέγνωσεν, ὡς φαίνεται, ἀτελείας· ἀλλ', εὐτελείας, ἔχει καὶ ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Π' Σελ. 151. Α.

τῶν Γραφῶν. Σύμβολα γὰρ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως αἱ τῶν Ἰουδαίων περιέχουσι βίβλοι· οἷον τὰ κατὰ τὴν Ἑρυθράν, ἐν οἷς τύπος ἦν ἡ θάλασσα μὲν τοῦ ὕδατος, ἡ νεφέλη δὲ, τοῦ πνεύματος· καὶ τὰ κατὰ τὸν λεπρόν Νεεμάν, ὅτε ἐλούσθη ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ ἐπέστρεψεν ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν, ὡς παιδάρου μικροῦ (α), καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα. Ναὶ μὴν καὶ προφητείας (ι). Εἶπε γὰρ ὁ Δαυὶδ· Καὶ ἀναγγελοῦσι τῇ δικαιουσύνῃ αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθρομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος (β)· καὶ· Μακάριοι, ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι (γ)· καὶ· Ἀνακαινισθήσεται ὡς ὕδατος ἡ νεότης σου (δ). Τὰς τῶν ἄλλων γὰρ νῦν ἑατέον, διὰ τὸ πλῆθος.

11 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ὁ οἶδαμεν λαλοῦμεν,

Ηπερὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦτό φησιν, ἡ περὶ ἑαυτοῦ μόνου, ὅτι Εἰ καὶ σὺ ἀπιστεῖς, ἀλλ' ἡμεῖς, ὁ οἶδαμεν ἀκριβῶς, τοῦτα λαλοῦμεν.

11 Καὶ ὁ ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν·

Τὸ αὐτὸ λέγει, βεβαιώσεως ἕνεκεν, ὅτι καὶ ὁ οἶδαμεν, μαρτυροῦμεν. Οὐ γὰρ αἰσθητὴν ὁρατὴν νοήσεις· οὐπω γὰρ ἦν γεγεννημένον.

11 Καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε.

Τοῦτο εἶπεν, οὐ δυσχεραίνων, ἀλλ' ἡμέρως τὸ γινόμενον ἀπαγγέλλων, καὶ πράως τὸ συμβησόμενον προαναφωνῶν, καὶ οἷον διαμαρτυρόμενος, καὶ παιδεύων ἡμᾶς, ὅταν πρὸς τινὰς διαλεγόμενοι, μὴ πειθωμεν, μὴ δυσχεραίνειν, μὴδὲ κρᾶζειν καὶ ἀγριαίνειν· ὕλη γὰρ ὀργῆς, ἡ κραυγὴ· ἀλλ' ἀνεξικακῶς ἀποκρίνεσθαι, καὶ πειρᾶσθαι ποιεῖν ἀξιόπιστον τὸ λεγόμενον.

12 Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε·

(α) Δ' Βασιλ. Ε', 14. (ι) περιέχουσιν. (β) Ψαλμ. ΚΑ', 32. (γ) Ψαλμ. ΑΔ', 1. (δ) Ψαλμ. ΡΒ', 5.

πῶς, ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε;

Πολλάκις μέλλων ἄπτεσθαι λόγων ἀξίων τῆς μεγαλowsύνης αὐτοῦ, παρατρέχει τούτους, διὰ τὴν τῶν ἀκρωμένων παχύτητα καὶ ἀσθενείαν, καὶ προτιμᾷ τοὺς ταπεινότερους, συγκαταβατικῶς τε καὶ οἰκονομικῶς, ὃ δὴ κἀνταῦθα πεποίηκεν. Ἐπεὶ γὰρ περὶ τῆς πνευματικῆς γεννήσεως εἶπεν, ἐβούλετο μὲν εἰπεῖν καὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ γεννήσεως, τῆς προαιωνίου καὶ πάντα νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαινούσης· ἰδὼν δὲ τὸν Νικόδημον, μηδὲ τὴν πνευματικὴν παραδέξασθαι δυνάμενον, οὐδὲν μὲν λέγει περὶ ἐκείνης, διδάσκει δὲ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης συγῆς, ὅτι διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν ἀκρωμένων. Ὡστε, ὅταν μέτρια φθέγγηται καὶ ταπεινᾷ, καὶ ἀνάξια πολλάκις τῆς αὐτοῦ θεότητος, τῇ ἀπιστίᾳ καὶ ἀσθενείᾳ τούτων λογιστέον αὐτά.

Ἐπίγεια δὲ νῦν, τινὲς περὶ τοῦ ἀνέμου φασὶν εἰρησθαι· ὅτι Εἰ ἐπίγειον παράδειγμα εἶπον, καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς, ἐὰν εἶπω οὐράνιον τι καὶ ὑψηλότερον, πιστεύσετε;

Τινὲς δὲ, **ἐπίγεια**, περὶ τῆς ἀναγεννήσεως ῥηθῆναι λέγουσιν, ἑρμηνεύοντες, ὅτι ἐπίγειον τοῦτο εἶπε, καίτοι οὐράνιον καὶ θεῖον ὄν, ὡς ἐπὶ γῆς τελούμενον· ἢ καὶ πρὸς σύγκρισιν τῆς φρικωδεστάτης αὐτοῦ γεννήσεως. Πρὸς γὰρ τὸ ὕψος ἐκείνης, ἐπίγειός ἐστιν αὕτη καὶ χθαμαλή.

13 Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς,

Επεὶ προλαβὼν εἶπεν ὁ Νικόδημος, ὅτι οἶδαμεν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος, τοῦτο αὐτὸ διορθοῦται νῦν, ὡσανεὶ λέγων· Μὴ νομίσῃς με τοιοῦτον διδάσκαλον, ὡς ἓνα τῶν προφητῶν· καὶ γὰρ οὐδεὶς ἐκεῖνων ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἤγουν, ἐπέβη τοῦ οὐρανοῦ, εἰ μὴ ἐγώ, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατάβάς· διὸ καὶ ὑψηλὰ δόγματα κομίζω.

Καὶ ἑτέρως δὲ εἶπεν, ὅτι Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· διότι παρὰ τῇ παλαιᾷ Γραφῇ κατὰ διαφόρους οἰκονομίας ὁ

θεὸς καταβῆναι καὶ ἀναβῆναι λέγεται, ὡς τό· *Καταβάς ὁμομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν συντελοῦνται* (α)· καὶ τό· *Ἀρέβη ὁ θεὸς ἀπὸ Ἀβραάμ, ἠρίκα ἐπαύσατο λαλῶν αὐτῷ* (β), καὶ πολλὰ τοιαῦτα.

13 Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου,

Ο κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι πολλάκις μὲν ἀπὸ τῆς θεότητος· πολλάκις δὲ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος, ὀνομάζει ἑαυτόν.

13 Ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.

Ο κατὰ τὴν θεότητα ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ, εἴπουν, ὁ οὐράνιος. Ὅρα δέ, πῶς, εἰ καὶ ὑψηλοὶ δοκοῦσιν οἱ λόγοι, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀνάξιοι εἰσι τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ; Καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ γὰρ ὢν, οὐκ ἀπελιμπάνετο τῆς γῆς· καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καθεβὰς, οὐκ ἀφίστατο τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ ἦν· ἀπερίγραπτος γὰρ ἡ θεότης. Ὅμως φθέγγεται τοιαῦτα, φειδόμενος τῆς ἀσθενείας τοῦ ἀκροατοῦ, καὶ κατὰ μικρὸν ἀνάγειν βουλόμενος τὴν αὐτοῦ διάνοιαν.

14 Καὶ καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ,
15 οὕτως ὕψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.

Εἰπὼν τὴν μεγίστην εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν, τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος, λέγει καὶ ἑτέραν οὐκ ἐλάττονα, τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ. Τὰς δύο γὰρ καὶ Παῦλος ὁμοῦ τέθεικε, γράφων Κορινθίοις· *Μὴ Παῦλος ἐσταυρώθῃ ὑπὲρ ὑμῶν; ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε* (γ); Τὰ δύο γὰρ ταῦτα τὴν ἄφατον αὐτοῦ δεικνύουσιν ἀγάπην, ὅτι καὶ ἀναγέννησιν ἐχαρίσατο, ἵνα καθάρσις ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἐσταυρώθῃ, ἵνα ζήσωμεν αἰωνίως. Προεσήμανε μὲν οὖν τὴν σταύρωσιν αὐτοῦ, δει-

(α) Γενεσ. ΙΗ', 21. (β) Γενεσ. ΙΖ', 22. (γ) Α' Κορ. Α', 13.

κνῆς, ὅτι προγινώσκει ταύτην, καὶ λοιπὸν ἐκουσίως ἐπὶ ταύτην ἔρχεται, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Οὐκ ἐξ εὐθείας δὲ περὶ αὐτῆς εἶπεν, ἀλλὰ τὸν παρὰ Μωϋσέως ὑψωθέντα ὄφιν ἔλαβε παράδειγμα, διδάσκων, ὅτι συγγενῇ τὰ παλαιὰ τοῖς καινοῖς, καὶ τύποι τούτων ἔκεινα.

Ἔστι δὲ ἡ κατὰ τὸν ὄφιν ἱστορία τοιαύτη τίς· Ἐν τῇ ἐρήμῳ πάλαι δάκνοντες οἱ ὄφεις τοὺς Ἰσραηλίτας, ἀνῆρουν. Ἐκέλευσεν οὖν ὁ θεὸς τῷ Μωϋσεῖ κατασκευάσαι χαλκοῦν ὄφιν, καὶ ὑψῶσαι τοῦτον ἐπὶ ξύλου, καὶ τοὺς δεδηγμένους ἀτενίζειν εἰς αὐτόν, καὶ οὕτως οἱ δηχθέντες ἔζων(α). Καὶ ἦν τύπος ὁ χαλκοῦς ὄφιν τοῦ στεῖροῦ καὶ ἀνενδότου πρὸς κακίαν σώματος τοῦ Χριστοῦ· ὁ χωρὶς ἰοῦ, τοῦ χωρὶς ἰοῦ τῆς ἁμαρτίας· ὁ ὑψωθείς ἐπὶ ξύλου, τοῦ ὑψωθέντος ἐπὶ ξύλου τοῦ σπαυροῦ· ὁ παρέχων ζωὴν τοῖς δεδηγμένοις ὑπὸ τῶν ὄφρων καὶ ἀτενίζουσιν εἰς αὐτόν, τοῦ παρέχοντος ζωὴν αἰώνιον τοῖς δεδηγμένοις ὑπὸ τῶν νοητῶν ὄφρων, καὶ ἀτενίζουσιν εἰς αὐτόν ἐν πίστει.

Διὰ τοῦτο τοίνυν ὁμοιωματικῶς εἶπεν, ὅτι Καθὼς Μωσῆς ὑψώσε τὸν ὄφιν, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἴτα προσέθηκε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ὑψώσεως. Ὡςπερ γὰρ ἐκεῖνος ὑψώσε τὸν ὄφιν, ἵνα οἱ ἀτενίζοντες εἰς αὐτόν, ἔχωσι ζωὴν· οὕτω καὶ οὕτως ὑψώθη, ἵνα οἱ ἀτενίζοντες εἰς αὐτόν, ἤγουν, οἱ πιστεύοντες, ἔχωσι ζωὴν αἰώνιον. Ἀλλ' ὄφιν μὲν ἐκεῖ, διὰ τοὺς δάκνοντας ὄφεις· ἄνθρωπος δὲ ἐνταῦθα, διὰ τοὺς δακνομένους ἀνθρώπους. Καὶ ἐκεῖ μὲν, ἐπεὶ δι' ὄφεως ἡ βλάβη, δι' ὄφεως καὶ ἡ θεραπεία· ἐνταῦθα δὲ, ἐπεὶ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, δι' ἀνθρώπου καὶ ἡ ζωὴ παρεγένετο νεκροῦ δὴ, ἵνα νεκρωθῇ τὸ νεκροῦν.

Εἰπὼν δὲ, ὅτι Ἴνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, ἐνέφηεν, ὅτι οὗ ὁ θάνατος ἑτέροις παρέχει ζωὴν αἰώνιον, θεὸς ἐστὶ πάντως· θανὼν μὲν, ὡς ἄνθρωπος, παρέχων δὲ ζωὴν αἰώνιον, ὡς θεός· καὶ ὁ κωλύων

(α) Ἀριθ. ΚΑ, 8.9.

τὴν ἐτέρων ἀπώλειαν, οὐκ ἂν ποτε αὐτὸς ἀπωλεῖται. Ὁ σω-
ρὸς οὖν πηγὴ ζωῆς αἰωνίου. Ὁ λογισμὸς μὲν ῥαδίως οὐ παρα-
δέχεται, πίστις δὲ παραδέχεται, νευροῦσα τοῦ λογισμοῦ τὴν
ἀσθενείαν. Χρεῖα τοίνυν πίστεως.

16 Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν
υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν· ἵνα πᾶς ὁ πι-
στεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώ-
νιον.

Οὕτως ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ἥγουν, τοσοῦτον ἐστὶ
φιλόανθρωπος, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαπητὸν ἐξέδωκεν
ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων εἰς θάνατον, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν,
ζῇ αἰωνίως, τὴν μακαρίαν ζωὴν, τὴν πρέπουσαν τοῖς ἁγίοις.
Ἐδειξε τοίνυν, ὅτι καὶ τῷ πατρὶ κατὰ γνώμην ἡ σταύρωσις·
ἔν γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ θέλημα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι.
Πάλιν δὲ τὸ, Ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπόληται,
ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, εἰς βεβαίωσιν τοῦ λόγου.

Ἀλλὰ τίνος ἔνεκεν ὁ θεὸς ἠγάπησε τὸν κόσμον; Πάντως
δι' οὐδὲν ἕτερον, ἢ δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος.

Διςχυνθῶμεν οὖν αὐτοῦ τὴν ἀγάπην. Αὐτὸς μὲν γὰρ οὐδὲ
τοῦ υἱοῦ τοῦ μονογενοῦς ἐφείσατο δι' ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ καὶ χρη-
μάτων φειδόμεθα δι' αὐτὸν, ὃ πᾶσαν ὑπερβέβηκεν ὄντως
ἀχαριστίαν· ὡς εἶναι τὸ ἐκεῖνου μὲν ὑπερβολὴν ἀγαθότητος·
τὸ ἡμέτερον δὲ, ὑπερβολὴν ἀχαριστίας. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν
υἱὸν τὴν ἴσιν ἀγνωμοσύνην τηροῦμεν. Ἀνθρώπων μὲν γὰρ, ὑπὲρ
ἡμῶν κινδυνεύοντι, πᾶσαν προθύμως ἐπιδώσομεν ἂν τὴν οὐ-
σίαν· τῷ δὲ Χριστῷ δι' ἡμᾶς ἀποθανόντι, οὐδὲ τοῦτο τὸ μέτρον
τῆς εὐγνωμοσύνης φυλάττομεν, ἀλλὰ παρορῶμεν τοὺς ἀδελ-
φοὺς αὐτοῦ, τοὺς ἐλαχίστους, πεινῶντας καὶ διψῶντας, καὶ τᾶ-
λα πάντα κακοπαθοῦντας, μᾶλλον δὲ αὐτὸν ἐκεῖνον, τὸν τὰ ἐκεῖ-
νων συμπαθῶς οἰκειούμενον.

17 Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν

κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.

Δείκνυσι καὶ ἄλλην τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ κηδεμονίαν ἄφατον. Οὐ μόνον γὰρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ τὴν κρίσιν ἀνεβάλετο, καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν αὐτὴν ἐταμιεύσατο.

Δύο γὰρ αἱ τοῦ Χριστοῦ παρουσίαι, ἡ ἤδη γεγεννημένη, καὶ ἡ μέλλουσα. Οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δὲ αἱ δύο· ἀλλ' ἡ πρώτη μὲν, οὐχ ἵνα ἐξετάσῃ τὰ πεπραγμένα τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' ἵνα ἀφῇ· ἡ δευτέρα δὲ, οὐχ ἵνα ἀφῇ, ἀλλ' ἵνα ἐξετάσῃ. Νῦν οὖν περὶ τῆς πρώτης φησὶν.

Καίτοι καὶ ἡ πρώτη κρίσεως ἦν ἂν κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον· διότι πρὸ ταύτης καὶ νόμος ἦν φυσικὸς, καὶ νόμος γραπτὸς, καὶ προφῆται, καὶ διδασκαλῖαι, καὶ σημείων ἐπιδείξεις, καὶ πολλὰ τὰ διορθοῦντα τὴν πολιτείαν· καὶ ἀκόλουθον ἦν, εὐθύνας πάντων ἀπαιτηθῆναι· ἀλλ' ὥς ἄγαν φιλάνθρωπος, οὐκ εὐθύς ἐν τῇ πρώτῃ ἐποιήσατο ἐξέτασιν, ἀλλὰ συγχώρησιν· εἰ γὰρ ἐξήτασε, πάντες ἂν ἀθρόον ἀνηρπάσθησαν· πάντες γὰρ ἡμαρτόν (α), φησι. Νῦν μὲν οὖν ἦκε, συγχωρῶν μὲν τὰ πρότερα, ἀσφαλιζόμενος δὲ πρὸς τὰ μέλλοντα· ὕστερον δὲ ἤξει κρίναι, καὶ τοὺς μὴ πεισθέντας εὐθύναι. Εἰ μὴ ἦλθοι γάρ, φησι, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόσφασις οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν (β).

18 Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, οὐ κρίνεται·

Ο πιστεύων γνησίως, ἤγουν, ὁ καὶ φυλάττων τὰς ἐντολάς αὐτοῦ. Περὶ γὰρ τῶν μὴ τοιούτων φησὶν ὁ Παῦλος, ὅτι Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέσθαι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται (γ).

18 Ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται· ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ.

Ὡσπερ γὰρ ἐκείνον ἡ πίστις ἐξελέγετο τῆς κρίσεως πρὸ τῆς

(α) Ῥωμ. Γ', 23.

(β) Ἰωαν. 1Ε', 22.

(γ) Τιτ. Α', 16.

κρίσεως, οὕτω καὶ τοῦτον ἡ ἀπιστία κατέκρινε πρὸ τῆς κατακρίσεως. Καὶ ὁ φονεὺς γάρ, καὶ πᾶς πλημμελής, τῇ φύσει μὲν τοῦ ἁμαρτήματος αὐτίκα καταδεδίκασται· τῇ ἀποφάσει δὲ τοῦ ἄρχοντος, ὕστερον.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον. Ἐπείπερ ἔμελλεν ἡ κρίσις, καὶ οὐ παρῆν, ἐγγὺς ἤγαγε τὸν φόβον τῆς καταδίκης.

Εἰς τὸ ὄνομα δὲ, ἀντὶ τοῦ, εἰς αὐτόν. Ἰδίωμα γὰρ καὶ τοῦτο τῆς ἐβραϊδος γραφῆς, ἐπὶ τοῦ θεοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ λαμβάνειν, ἀντ' αὐτοῦ, δι' εὐλόγησιν.

19 Αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς·

Αὕτη ἐστὶν ἡ κατάκρισις τῶν μὴ πιστευόντων, διὰ τοῦτο κατακρίνονται, ὅτι, ἐλθόντος τοῦ φωτός τῆς γνώσεως, καὶ τῆς ἀληθείας εἰς αὐτούς· λέγει δὲ τοῦτο περὶ ἑαυτοῦ· ἠγάπησαν μᾶλλον τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας καὶ τοῦ ψεύδους παρὰ τὸ φῶς. Ὁ μὲν γάρ, ἀπόντος τοῦ φωτός, μένων ἐν τῷ σκότει, λόγον ἴσως ἔξει τινά· καὶ γὰρ (1) καὶ τοῦτον ἔδει μὴ οὕτως ἔχειν, ἀλλὰ ζητεῖν τὸ φῶς· ὁ δὲ, τοῦ φωτός ἐλθόντος εἰς αὐτόν, ἔτι προσεδρεύων τῷ σκότει, πάσης ἀπολογίας ἐστέρηται. Ψυχῆς γὰρ διεστραμμένης, μύειν πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἐθελουσίως σκοτίζεσθαι, καὶ μὴ μόνον μὴ αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς τὸ φῶς, ἀλλὰ καὶ τούναντίον, τοῦ φωτός μᾶλλον πρὸς αὐτόν ἐλθόντος, φεύγειν, καὶ ἀποστρέφεσθαι τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν. Εἴτα τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἠγάπησαν τὸ σκότος.

19 Ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα.

Διὰ τοῦτο οὖν ἔφυγον τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερώσῃ αὐτά. Καίτοι οὐκ ἤλθεν, ἵνα ἐξετάσῃ, ἀλλ' ἵνα συγχωρήσῃ· διὸ καὶ μᾶλλον ἔδει προσδραμεῖν.

(1) Προτιμώτερον ἴσως τὸ, καὶ γάρ.

20 Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς·

Ἐως ἂν φαῦλα πράσσοι, ἕως ἂν τούτοις ἐγκαταμένοι.

20 Καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Φοβούμενος δηλονότι.

21 Ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς·

Ὁ πράττων τὸ εὐθές, ὁ πολιτευόμενος ὀρθῶς, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἀγαπᾷ τὸ φῶς.

21 Ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα·

ὑπὸ τοῦ φωτός. Οὐκ ἐπαισχύνεται γὰρ αὐτά.

21 Ὅτι ἐν θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα.

Ὅτι κατὰ θεὸν εἰσιν, ὅτι ἀρεστὰ τῷ θεῷ.

Τὸ δὲ, ἵνα φανερωθῇ, εἴρηται, οὐχ ὡς ἐκείνου τοῦτο ζητοῦντος, ἀλλ' ὡς τῆς ἀκολουθίας τοῦ πράγματος τοῦτο ποιούσης. Εἶωθε γὰρ τὸ φῶς φανεροῦν τὰ ἐγγίζοντα.

22 Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν· καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν, καὶ ἐβάπτιζεν.

Αὐτοὶ ἐβάπτιζον, οὐκ ἐκεῖνος. Φησὶ γὰρ προΐων ὁ εὐαγγελιστής· ὅτι Ἰησοῦς αὐτοὺς οὐκ ἐβάπτισεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (α). Ἵνα γὰρ μὴ περιτρέχοντες, οὕτω συνάγωσι τοὺς ὀφείλοντας πιστεύειν, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Σίμωνος ὁ Ἀνδρέας ἐποίησε, καὶ τοῦ Ναθαναὴλ ὁ Φίλιππος, τὸ βαπτίζειν ἐνεστήσαντο, δυνάμενον πολλοὺς ἅμα συνάγειν, οἷς ὁμοῦ τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ διδάσκοντές, προσέφερον αὐτοὺς ἐγγὺς ὄντι τῷ Σωτῆρι.

Τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων (Γ), καὶ ἐβάπτισε, γράφουσιν,

(α) Ἰωαν. Δ', 2. (1) Ὁ Εὐδύμιος καὶ ἐν τῷ κειμένῳ γράζει, ἐβάπτιζον, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ, ἐβάπτιζεν· ἔλαβε δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ἐκ τοῦ Χρυσόστομου Τόμ. Η'. Σελ. 164. D. Ὁ δὲ Θεοφύλακτος ἀναγινώσκει καὶ ἐρμηνεύει, ἐβάπτιζεν. Θεοφυλ. Σελ. 600. C. Παρὰ τῷ Κυρίλλῳ λείπεται ταῦτα παντελῶς ἐκ τοῦ κειμένου. Ἐν δὲ τῇ ἑρμηνείᾳ ἔχει οὕτω «Βαπτίζει τοιγαροῦν ὁ Χριστὸς διὰ τῶν ἐκ τούτου μαθητῶν» Τόμ. Δ'. Σελ. 156. E.

ὁ καὶ αὐτὸ νοεῖται, ὅτι οὐ δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

23 Ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ Σαλείμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ· καὶ παρεγίνοντο, 24 καὶ ἐβαπτίζοντο. Οὐπω γάρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης.

Καὶ ὁ Αἰνὼν καὶ ὁ Σαλείμ, τόποι τινὲς ἦσαν, οὕτω καλούμενοι.

Ἐτι δὲ ὁ Ἰωάννης ἐβάπτιζεν ἄχρι τοῦ ἑλθθῆναι εἰς τὴν φυλακὴν, ἵνα διηνεκῶς ἔχοι διδάσκειν περὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς βαπτιζομένους παραπέμπειν εἰς αὐτόν· καὶ ἵνα μὴ δόξη ζήλῳ ἢ ὀργῇ παύσασθαι, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ὑποπτεύηται συμπράττειν τοῖς μαθηταῖς τοῦ Χριστοῦ, καὶ προσάγειν τοὺς βαπτιζομένους· καὶ τρίτον, ἵνα μὴ τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς εἰς πλείονα ζηλοτυπίαν ἐξάψῃ. Εἰ γὰρ μυριάκις βοῶν, καὶ αἱ τῶν πρωτείων τῷ Χριστῷ παραχωρῶν, καὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν ἐλαττῶν, οὐκ ἔπεισεν αὐτοὺς ἐκείνῳ προσδραμεῖν· εἰ λοιπὸν ἀπέστη καὶ τοῦ βαπτίζειν, ἡναισχύντησαν ἂν, καὶ, προφάσει τοῦ ὑπερτιμᾶν τὸν διδάσκαλον, ἐλύττησαν ἂν κατὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς εἰδὼς, τότε μᾶλλον ἤρξατο κηρύσσειν, ὅτε ὁ Ἰωάννης ἐκ μέσου γέγονεν.

Φησὶ δὲ ὁ Χρυσόστομος (1), ὅτι Οἶμαι διὰ τοῦτο συγχωρηθῆναι ταχίστην αὐτῷ γενέσθαι τὴν τελευτήν, ἵνα πᾶσα τοῦ πλήθους ἡ διάθεσις ἐπὶ τὸν Χριστὸν μετέλθῃ, καὶ μηκέτι σχίζονται ταῖς περὶ ἀμφοτέρων γνώμαις.

Εἰ δέ τις ἐξετάζοι, τί πλέον εἶχε τὸ τῶν μαθητῶν βάπτισμα παρὰ τὸ τοῦ Ἰωάννου, φαμέν, ὅτι οὐδέν. Ἐκάτερα γὰρ ὁμοίως τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος ἄμοιρα ἦν, καὶ ἀμφοτέροις αἰτία μία, τὸ προσάγειν τῷ Χριστῷ τοὺς βαπτιζομένους.

(1) Τομ. Η'. Σελ. 165. Β.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ζήτησις περὶ καθαρισμοῦ.

25 Ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου περὶ καθαρισμοῦ.

Ἐγένετο διάλεξις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου πρὸς Ἰουδαῖον τινα, βαπτισθέντα παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ· ἡ δὲ ζήτησις ἦν περὶ καθαρισμοῦ, ἥτοι, βαπτίσματος, ὡς τοῦ παρ' αὐτοῖς πλέον τι τοῦ τῶν μαθητῶν (1) ἔχοντος· ζηλοτυποῦντες γὰρ ἐπεχείρουν πείθειν.

26 Καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ εἶπον αὐτῷ· Ῥαββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε, οὗτος βαπτίζει,

Μὴ δυνηθέντες πείσαι τὸν Ἰουδαῖον, ἦλθον πρὸς τὸν διδάσκαλον ἑαυτῶν, καὶ εἶπον, ὅτι Ὡς σὺ μεμαρτύρηκας τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα, ὃν διὰ τῆς σῆς μαρτυρίας ἐδόξασας, οὗτος ἀντιπράττει σοι, καὶ ὑφαρπάζει τὴν δόξαν σου. ἔτι δὲ παρακνίζει αὐτὸν ἐθέλοντες, προστιθέας·

26 Καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.

Σὲ καταλιμπάνοντες.

27 Ἀπεχρίθη Ἰωάννης, καὶ εἶπεν· Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲν, ἐὰν μὴ ᾗ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Οὐ δύναται ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ λαμβάνειν οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον, οὐράνιον καὶ θεῖον· γῆϊνα γὰρ καὶ ἀνθρώπινα πολλοὶ πολλάκις καὶ ἀφ' ἑαυτῶν λαμβάνουσι. Τούτο δὲ εἰπὼν, μυστικώτερον μὲν ὑπέφηνεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἀλλὰ

(1) Σαφηνείας χάριν προσθετέον ἐνταῦθα, τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὅποιον ὑπάρχει καὶ παρὰ τῷ Χρυσόστομῳ. Τομ. Η'. Σελ. 165. Ε.

καὶ θεός· φανερώτερον δὲ ἐδήλωσεν, ὅτι ἐκ θεοῦ ἔλαβε τὸ δο-
ξαζέσθαι καὶ πάντας ἐφέλκεσθαι.

Εἵτα, ἐπεὶ τὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν προεβάλλοντο πρὸς ὑποβί-
βασμόν του Χριστοῦ, περιτρέπει ταύτην κατ' αὐτῶν, καὶ ἀπ'
αὐτῆς μᾶλλον δείκνυσιν ἐκεῖνον ὑπερκεῖμενον. Λέγει γάρ·

28 Αὐτοὶ ὑμεῖς μοι μαρτυρεῖτε, ὅτι εἶπον· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ
ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὅτι ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν
ἐκεῖνου.

Ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκεῖνου, ἦτοι, διάκονος καὶ
ὑπηρετῆς αὐτοῦ. Εἰ οὖν τὴν ἐμὴν προβάλλεσθε (1) μαρτυρίαν,
αὕτη μείζονα ἐκεῖνον ἐμαρτύρησεν.

29 Ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν·

Αὐτός, ὁ ἔχων τὴν νύμφην, αὐτός ἐστι νυμφίος, ἡγουν, κύριος.
Νύμφη μὲν οὖν, ὁ λαὸς τῶν πιστῶν, ἡ ἐκκλησία μυστικῶς
συναπτομένη διὰ πίστεως· νυμφίος δὲ ὁ Χριστὸς, ἀρρήτως συν-
άπτων ἑαυτῷ καὶ οἰκειῶν ταύτην ἐπιλεγείσαν· ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ,
γάμους τὸ πρᾶγμα ὁ Σωτὴρ ὠνόμασεν (2).

29 Ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἐστηκώς καὶ ἀκούων
αὐτοῦ, χαρὰ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου·

Ἀνωτέρω μὲν, διάκονον καὶ ὑπηρετήν· ἐνταῦθα δὲ, φίλον ἑαυτῶν
ἐκεῖνου καλεῖ, οὐκ ἐπαίρων ἑαυτὸν, οὐδὲ κομπᾶζων, ἀλλὰ τὴν
ἐπὶ τῷ πράγματι χαρὰν ἐνδείκνυμενος, διὰ τῆς τοῦ φίλου προσ-
ηγορίας. Οὐχ οὕτω γὰρ οἱ ὑπηρεταὶ χαίρουσιν ἐν τοῖς γάμοις
τῶν κυρίων, ὥς οἱ φίλοι.

Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι Ἐκεῖνος μὲν ἐστι νυμφίος
καὶ κύριος· ἐγὼ δὲ φίλος καὶ νυμφαγωγός, ὅς ἐστηκώς ἦδη, ὥς
ἀνύσας τὴν νυμφαγωγίαν, καὶ ὥς πληρώσας τὸ ἐντεταλμένον μοι,
καὶ λοιπὸν ἀκούων αὐτοῦ διαλεγομένου πρὸς τὴν νύμφην, καὶ
ρυθμίζοντος αὐτὴν καὶ παιδεύοντος, χαίρω διὰ τὴν φωνὴν αὐτοῦ,

(1) προβάλλεσθε, παρὰ τῷ B.

(2) Ὡς Ματθ. KB', 2. πκρβλ. Θ', 15.

τὴν οὕτω γλυκεῖαν, τὴν οὕτως ἐπέραστον, τὴν οὕτω σωτήριον.

29 Αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται.

Παραδόντος ἐκεῖνῳ τὴν νύμφην, καὶ πεπληρωκότος, ὡς εἴρηται, τὴν ἐγχειρισθεῖσαν μοι διακονίαν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ὥντο παρακνίζειν τὸν διδάσκαλον ἑαυτῶν, καὶ εἰς ζηλοτυπίαν ἐρεθίζειν· αὐτὸς δὲ, τὰ ῥηθέντα εἰπὼν, ἔδειξεν, ὅτι οὐ μόνον οὐ ζηλοτυποῖ παρευδοκιμούμενος, ἀλλ' ὅτι καὶ μᾶλλον χαίρει, καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐσπούδαζεν. Εἶτα προφητεύει καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος.

30 Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμέ δὲ ἐλαττοῦσθαι.

Ελαττοῦσθαι, ὡς, ἡλίου ἀνατεῖλαντος, ἑωσφόρον.

Εἶδες, πῶς ἡρέμα καὶ εὐμηχάνως τὴν βασκανίαν αὐτῶν ἐσωφρόνισε, καὶ ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦντας ἔδειξε; Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὠνονομήθη, ἔτι ζῶντος αὐτοῦ καὶ βαπτίζοντος, ταῦτα γενέσθαι, ἵνα αὐτὸν ἀξιόπιστον μάρτυρα τῆς ὑπεροχῆς ἔχωσι, καὶ μηδεμίᾳ τούτοις ἀντιλογία περιλειφθεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἂφ' ἑαυτοῦ ταῦτα εἶπεν, ἀλλ' ἐκεῖνων παρορμησάντων.

31 Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν.

Ὁ ἐπουράνιος μεῖζων πάντων ἐστί· διὰ τοῦτο καὶ γὰρ ἐλάττων αὐτοῦ.

Ἡ καὶ ἐτέρως· Ὁ ἐπουράνιος ἀπροσδεγς πάντων ἐστί· διὰ τοῦτο οὐδὲ τῆς ἐμῆς προσηδεῖται μαρτυρίας, αὐτὸς ἑαυτῷ ἀρκῶν.

31 Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστί,

Ὡς περ ἐκεῖνο περὶ ἐκείνου, οὕτω καὶ τοῦτο περὶ ἑαυτοῦ λέγει, ὅτι Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστίν, ἥγουν, ὑποκάτω ἐκείνου· καὶ γὰρ καὶ ὁ οὐρανὸς μὲν, ἐπάνω καὶ ὑψηλός· ἡ γῆ δὲ, ὑποκάτω καὶ ταπεινή.

31 Καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ.

Καὶ μὴν θεῖα ἐλάλει· ἀλλ' ὥς περ ὁ Χριστὸς προλαβὼν εἴρη-

κεν· Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε (α), ἐπίγειον λέγων, τὴν θεῖαν ἀναγέννησιν· οὐκ ἐπειδὴ ἐπίγειος ἦν, ἀλλὰ πρὸς σύγκρισιν τῆς προαιωνίου καὶ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον γεννήσεως αὐτοῦ· οὕτω καὶ νῦν ὁ Ἰωάννης ἐκ τῆς γῆς λαλεῖν ἑαυτὸν λέγει, πρὸς σύγκρισιν τῶν ὑπερφυῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ, δεικνύων, ὅτι τὰ ἑαυτοῦ μικρὰ καὶ εὐτελεῖ τοῖς ἐκείνου παραβαλλόμενα. Καθάπερ γὰρ διὰ τοῦ οὐρανοῦ τὸ ὑψηλὸν ἐμφαίνει· οὕτω καὶ διὰ τῆς γῆς, τὸ ταπεινόν.

31 Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστί.

Τὸ αὐτὸ λέγει πάλιν, βεβαιῶν τὸν λόγον.

32 Καὶ ὁ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ·

Μεταφορικὸς ὁ λόγος, ἀπὸ τῶν ὅψει καὶ ἀκοῇ παραλαμβανόντων ἃ μαρτυροῦσιν. Οὐ γὰρ αὐτὸς ἐδεῖτο γνώσεως, τῆς ἐξ ὁράσεως ἢ ἀκοῆς ἐγγινομένης, φύσει πάντα εἰδώς, ὡς ἀνενδεδής καὶ τέλειος θεός· ἀλλ' ἐπειδήπερ ἡμῖν ἡ ἀκριβὴς γνῶσις ἐκ τούτων ἐγγίνεται, καὶ ἀξιόπιστον κρίνομεν τὸν ἡ ὅψει ἢ ἀκοῇ παραλαβόντα, περὶ ὧν ἀπαγγέλλει, ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν καὶ τὰ περὶ ἐκείνου πιστοῦται. Εἰπὼν οὖν, Ὁ ἑώρακε, καὶ ὁ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ, ταπεινῶς μὲν εἶπε, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκρωμένων· οὐδὲν δὲ ἕτερον εἶπεν, ἢ ὅτι ἀληθῆ μαρτυρεῖ. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς, ὅταν θέλωμεν βεβαιῶσαι περὶ τινος, ὅτι ἀληθῆ λέγει, φημὲν, ὅτι ὁ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ.

Λοιπὸν οὖν, ὅταν ἀκούης καὶ αὐτοῦ λέγοντος· Καθὼς ἀκούω, κρίνω (β)· καὶ πάλιν· Ἡ ἐμὴ διδασχὴ, οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με (γ)· καὶ αὖθις· Ἡ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον (δ), καὶ ὅσα τοιαῦτα, γίνωσκε, ὅτι οἰκονομικῶς τὰ τοιαῦτα φησιν, ἵνα μόνον δόξῃ ἀληθῆ λέγειν, διὰ τὸ μήπω τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν ἔχειν τοὺς ἀκροατάς.

(α) Ἰωαν. Γ', 12

(β) Ἰωαν. Ε', 30. (γ) Ἰωαν. Ζ', 16.

(δ) Ἰωαν. Η', 26.

32 Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει.

Οὐδεὶς τῶν ἀπιστούντων. Τοῦτο δὲ περὶ τῶν ἀναισθητῶν Ἰουδαίων εἶρηκεν ὁ Ἰωάννης· ἐξαιρέτως δὲ περὶ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, τῶν ὑπὸ φιλοδοξίας καὶ βασκανίας παρακνίζειν αὐτὸν ἐπιχειρούντων.

33 Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν, ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστίν.

Εσφράγισεν, ἤγουν, ἐβεβαίωσεν, ἔδειξεν, ὅτι ὁ πατὴρ ἀληθὴς ἐστίν. Εἶτα κατασκευάζει τὸ ῥηθέν.

34 Ὅν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεός, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ.

Ἐπεὶ γὰρ, ἀπεσταλμένος ὢν, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ, λοιπὸν ὁ μὲν λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, καὶ πιστεύων αὐτῷ, ἐβεβαίωσεν, ἔδειξεν, ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστίν, ὁ ἀποστείλας αὐτὸν, οὐτινὸς εἰσι τὰ ῥήματα, ἃ λαλεῖ· ὁ δὲ μὴ λαβὼν αὐτὴν, καὶ ἀπιστῶν αὐτῷ, τούναντίον ποιεῖ, καὶ οὐδὲν ἕτερον, ἢ προδήλως θεομαχεῖ.

Ὅρα, πῶς αὐτοὺς ἐντεῦθεν ἐφόβησε καὶ κατέπληξε, μαθόντας, ὅτι ὁ παρακούων αὐτοῦ, παρακνύει τοῦ θεοῦ, τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Δείξας τοίνυν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἀξιόπιστον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, δείκνυσιν αὐτὴν ἀξιόπιστον καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

34 Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ θεός τὸ πνεῦμα.

Οὐ μεμετρημένην δίδωσιν αὐτῷ ὁ πατὴρ τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις, ἀλλ' ἀμέτρητον ἔχει ταύτην, καὶ ὅλην, ὡς ὁμοφυῇ. Πνεῦμα γὰρ νῦν λέγει, τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν. Τὸ πνεῦμα μὲν γὰρ ἀμέτρητον, ἡ ἐνέργεια δὲ αὐτοῦ μετρεῖται, καὶ διανέμεται κατ' ἀξίαν τῶν λαμβανόντων αὐτήν.

Ἐδειξε δὲ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἀξιόπιστον, ἀπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐχ ὡς δεομένου τῆς ἐκείθεν

ἀξιοπιστίας· ἀρκεῖ γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ, τῆς αὐτῆς αὐτοῖς ὧν φύσεως καὶ ἀξίας· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν μὲν πατέρα ἐγίνωσκον, καὶ ὅτι πνεῦμα ἐσιν, ἠπίσταντο, τὸν υἱὸν δὲ ἠγνόουν, ἀπ' ἐκείνων τὴν περὶ τούτου (1) δόξαν συνίησιν, οἰκονομικῶς τὰ τοιαῦτα φθεγγόμενος, καὶ κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀνάγειν πειρώμενος.

Χρὴ τοίνυν, μὴ ἀπλῶς τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενα παρατρέχειν, ἀλλὰ καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ λέγοντος ἐξετάζειν, καὶ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκουόντων. Οὐ πάντα γὰρ οἱ διδάσκαλοι, ὡς βούλονται, λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ πολλὰ, ὡς ἡ ἕξις ἀπαιτεῖ τῶν διδασκομένων. Φησὶ γὰρ καὶ Παῦλος· Οὐκ ἠδυνήθηρ ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς. Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα (α). Οὐκ ἠδυνήθη δέ, παρὰ τὴν ἐκείνων ἀδυναμίαν (2).

35 Ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν,

Ἐπεὶ προλαβὼν εἶπεν, ὅτι Ὁ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν νομίσωσιν, ἑτέρας αὐτὸν εἶναι φύσεως, ὑποδεεστέρας καὶ διακονικῆς, θεραπεύει τὸ ῥηθὲν, καὶ ἀνακηρύττει τοῦτον υἱὸν τοῦ ἀποστείλαντος. Εἰ γὰρ υἱὸς, ἄρα καὶ ὁμοούσιος· καὶ εἰ ἀγαπητὸς, ἄρα πᾶς προσκρούων αὐτῷ, τῷ πατρὶ αὐτοῦ προσκρούει.

35 Καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.

Πάντα εἶχεν, ὡς θεός· Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο (β). δέδωκε δὲ αὐτῷ τὰῦτα, καὶ ὡς ἀνθρώπῳ. Τὸ δέ, ἀγαπᾷ, καὶ τὸ, δέδωκεν, ἀνθρωποπρεπῶς εἴρηται. Εἰώθασι γὰρ οἱ πατέρες ἀγαπᾶν τοὺς υἱοὺς, καὶ παραχωρεῖν αὐτοῖς τῶν ἰδίων.

(1) περὶ τούτων, παρὰ τῷ Α. (α) Α' Κορ. Γ', 1. 2.

(2) Ἄριστα περὶ τούτου λαλεῖ καὶ ὁ Θεοφύλακτος εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον Σελ. 795. Α. « Ταῦτα πάντα τὰ ταπεινὰ καὶ ἀνάξια δοκοῦντα τῆς τοῦ υἱοῦ δόξης, διὰ τοῦ ἀκροκτῆς εἴρηται, οὐχ ἵνα ἡμεῖς πρὸς τὰ δόγματα τούτοις χρώμεθα. Ἐλέγησαν γάρ τοις ἀποστόλοις πρὸς παρηγορίαν. » Πρόσθεαι καὶ Χρυσοστόμον Τόμ. Α'. Σελ. 468 Α. (β) Ἰωαν. Α', 3.

36 Ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον·

Ο πιστεύων εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ, ὁ πειθόμενος αὐτῷ.

36 Ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ, οὐκ ὄψεται ζωὴν·

Προειρήκαμεν, ὅτι ζωὴ αἰώνιος ἐστὶ καὶ λέγεται, ἡ ζωὴ ἡ μακαρία, ἡ ἁγιοπρεπής.

36 Ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν.

Οὐκ εἶπεν, ἡ ὀργὴ τοῦ υἱοῦ, καίτοι τοῦ υἱοῦ κρῖναι μέλλοντος, ἀλλὰ τὴν ὀργὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῖς ἐπεκρέμασε, μᾶλλον φοβῆσαι βουλόμενος. Τὸ δὲ, *Μερεῖ ἐπ' αὐτόν*, ἀντὶ τοῦ, οὐδέποτε ἀποστήσεται αὐτοῦ, διηνεκῶς κολάσει αὐτόν.

ΚΕΦ. ΙV, 1 Ὡς οὖν ἔγνω ὁ Κύριος, ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι, ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ
2 βαπτίζει ἢ Ἰωάννης· (καίτοι γε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ
3 ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ) ἀφῆκε τὴν
Ἰουδαίαν, καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Ἀφῆκε τὴν Ἰουδαίαν, περικόπτων τὴν βασκανίαν αὐτῶν.

4 Ἔδει δὲ αὐτόν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας.

Δείκνυσιν αὐτὸν ὁ εὐαγγελιστής, οὐ προηγούμενον ἔργον, ἀλλ' ὁδοῦ πάρεργον, τὰ κατὰ τὴν Σαμαρείτιδα ποιούμενον, διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων πρὸς τοὺς Σαμαρείτας ὑπόψιν.

Ἡ Σαμαρεία δὲ, χώρα τίς ἦν διαφόρους ἔχουσα πόλεις καὶ κώμας. Ἐν ταύτῃ δὲ πάλαι μὲν Ἰσραηλῖται κατῴκουν· ὕστερον δὲ, μετὰ διαφόρους πολέμους, ἐρημώσας αὐτὴν ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων, τοὺς ὑπολειφθέντας μὲν εἰς Βαβυλῶνα κατήγαγεν, ἐκ Βαβυλωνίων δὲ καὶ Μήδων καὶ Χαλδαίων μιγάδας ἀνθρώπους συναγαγὼν, ἐκεῖ κατῴκισε. Δειξάει δὲ βουλόμενος ὁ θεός, ὅτι δι' ἁμαρτίαν ἐξεδόθησαν τοῖς Ἀσσυρίοις οἱ Ἰσραηλῖται, καὶ οὐ δι' ἀσθένειαν, λέοντας ἐπαφῆκε τοῖς ἐγκατοικισθεῖσι βαρβάροις· ὅπερ μαθὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ συνεῖς, πέμπει ἱερεῖα τῶν Ἰσραηλιτῶν, παραδύσοντα χάκείνοις τὸν τοῦ θεοῦ νόμον, ἵνα

τῆς ἀπὸ τῶν λεόντων λύμης ἀπαλλαγῶσιν. Ἐξ ἡμισείας δὲ τότε τῆς ἀσεβείας ἀποστάντες, ὕστερον ὀλοτελῶς ἀπεπήδησαν τῶν εἰδώλων. Πλὴν οὐ μικράν εἶχον ἔτι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους διαφοράν· μόνας γὰρ τὰς Μωσαϊκὰς βίβλους δεχόμενοι, τῶν ἄλλων οὐ πολὺν ἐποιῶντο λόγον.

†† Ἄξιον εἰπεῖν (Ι), πόθεν οἱ Σαμαρεῖται τὴν προσηγορίαν ταύτην ἔλαβον. Σομόρ ὄρος ἦν, καθὰ καὶ Ἡσαΐας φησὶν (α), *Ἡ κεφαλὴ Σομόρων Ἐφραΐμ*. Ἀλλ' οἱ κατοικοῦντες, οὐ Σαμαρεῖται, ἀλλ' Ἰσραηλῖται ἐλέγοντο. Χρόνου δὲ προϊόντος, προσέκρουσαν τῷ θεῷ, καὶ βασιλεύοντος Φακεε, ἀνελθὼν Θεγλὰθ Φαλασάρ πόλεις τε εἴλε πολλὰς, καὶ ἐπέθετο τῷ Ἠλᾶ, καὶ ἀνελὼν αὐτὸν, Ὡσηὲ τὴν βασιλείαν ἔδωκεν. Ἐπὶ τοῦτον ἔλθων ὁ Σαλμανασάρ, εἴλε πόλεις ἑτέρας, καὶ ὑποφόρους ἐποίησεν· οὗτος δὲ πρὸς τὴν τῶν Αἰθιοπῶν κατέφυγε συμμαχίαν. Ἐγὼ τοῦτο ὁ Ἀσσύριος, καὶ ἐπιστρατεύσας, καὶ ἀνελὼν αὐτὸν, οὐκέτι τὸ ἔθνος ἐκεῖ μένειν ἀφήσιν· ἀλλὰ τούτους μὲν εἰς Βαβυλῶνα ἤγαγεν, ἐκεῖθεν δὲ ἔθνη, ἐκ διαφορῶν τόπων ἀγαγὼν, κατῴκισεν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ὥστε λοιπὸν ἀσφαλῆ αὐτῷ τὴν ἀρχὴν εἶναι, τῶν οἰκείων ἐχόντων τὸν τόπον. Βουλόμενος δὲ ὁ θεὸς δεῖξαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ ὥς οὐ δι' ἀσθένειαν ἐξέδωκεν Ἰουδαίους, ἀλλὰ δι' ἁμαρτίας αὐτῶν, ἐπαφίησι λέοντας τοῖς βαρβάροις· χρόνου δὲ προϊόντος, τῶν εἰδώλων καὶ τῆς δυσσεβείας ἀπέστησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῆς Σαμαρείτιδος.

5 Ἔρχεται οὖν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας, λεγομένην

(Ι) Ταῦτα οὔτε παρὰ τῷ Α, οὔτε παρὰ τῷ Β εὐρίσκονται· ἐλήφθησαν δὲ μέρος μὲν ἐκ τοῦ Χρυσόστομου. Τομ. Η'. Σελ. 177. C. μέρος δὲ ἐκ τοῦ Θεοφύλακτου. Σελ. 606. B. (α) Ἡσ. Ζ', 9.

Συχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου, ὃ ἔδωκεν Ἰακώβ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ.

Ἐκεῖνο τὸ χωρίον ἦν, τὸ κατ' ἐξαίρετον δοθέν τῷ Ἰωσήφ, λεγόμενον Σίκιμα.

6 Ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ.

Πηγὴν λέγει, τὸ φρέαρ, ὡς πηγάζον κάτωθεν· ἐκαλεῖτο δὲ τοῦ Ἰακώβ, ὡς παρ' αὐτοῦ ὀρυγέν.

6 Ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ. Ὡρα ἦν ὥσει ἔκτε.

Κεκοπιακῶς, κατὰ τὴν ιδιότητα τῆς ἀνθρωπότητος. Πεζῇ γὰρ βαδίζων, οὕτω σύντονον ἐποιεῖτο τὴν ὁδοιπορίαν, ὡς καὶ κοπιάσαι.

Τί δέ ἐστι τὸ, ἐκαθέζετο οὕτως; Ἀπλῶς, ὡς ἔτυχε, ἐπ' ἐδάφους. Τὸ ἄτυπον γὰρ ὁ λόγος διδάσκει.

Ἐκαθέζετο δὲ, τὸ σῶμα διαναπαύων, καὶ περὶ τὴν πηγὴν ἀναψύχων· αὐτὸ γὰρ τῆς ἡμέρας ἦν τὸ μεσαίτατον, ὅτε λοιπὸν ὁ ἥλιος σφοδρότερον καθικνεῖται τῶν ἀνθρωπίνων σωματῶν· ἅμα δὲ καὶ τοὺς μαθητὰς ἀνέμενε, ἀπελθόντας εἰς ἀγορὰν τροφῶν. Ὡρα δὲ τοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν ἀκρίβειαν! Οὐ γὰρ εἶπεν, ὥρα ἦν ἔκτε, ἀλλ', ὥσει ἔκτε, παιδεύων ἡμᾶς, μὴδ' ἐπὶ τοῖς ἐλαχίστοις ἀδιαφορεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τυχοῦσιν ἐπιτηδεύειν ἀλήθειαν. Ἰνα γὰρ μὴ, ἀποφαινόμενος, ἴσως ἀποτύχη, ἐκόλασε τὴν λέξιν, καὶ στοχαστικῶς ἔλεξεν.

7 Ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλήσαι ὕδωρ.

Ἐκεῖθεν γὰρ οἱ τῆς εἰρημένης πόλεως ὑδρεύοντο, διὰ τὸ μὴ συχνὰ φρέατα περὶ τὸν τόπον εἶναι.

8 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Δός μοι πιεῖν.

Ὡσπερ ἐπὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς (α), οὐ πεινῶν ἐζήτει σῦκα,

(α) Ματθ. ΚΑ', 18. Μαρκ. ΙΑ', 12.

ἀλλ' οἰκονομῶν· ἵνα εὐαφόρμως ἐπὶ τὴν θαυματουργίαν ἔλθῃ· οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ τῆς πηγῆς, οὐ διψῶν ἐζήτει ὕδωρ, ἀλλ' οἰκονομῶν, ἵνα εὐαφόρμως τῇ γυναικὶ διαλεχθῇ· προεγίνωσκε γὰρ αὐτὴν πιστεύουσαν, καὶ πολλοῖς αἰτίαν πίστεως γεννησομένην· διὸ καὶ τῆς διαλέξεως ἀψάμενος, ἀφῆκε τὸ ὕδωρ.

8 (Οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι.)

Οὐκ ἐπεφέροντο γὰρ ἐφόδια, παιδευθέντες καταφρονεῖν γαστρός, καὶ μὴ περισπούδαστον ἡγεῖσθαι τὴν λειτουργίαν· αὐτῆς, ἀλλὰ τότε μόνον ἐπιστρέφεσθαι ταύτης, ὅτε λοιπὸν ἡ φύσις ἐπείγοι.

Πῶς οὖν οὐκ ἐθαυματούργησε καὶ τότε περὶ τὰς τροφὰς τῶν μαθητῶν; Διότι ἐὰν πάντα ὡς θεὸς ἐτερατούργει, ἡπιστήθη ἂν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν· ὥσπερ πάλιν, ἐὰν πάντα ὡς ἄνθρωπος ἐπραττεν, ἡπιστήθη ἂν, ὅτι θεὸς ἐστι. Διὰ τοῦτο ποτὲ μὲν, ὡς ἄνθρωπος πράττει, βεβαιῶν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστι· ποτὲ δὲ, ὡς θεὸς τερατουργεῖ, πιστούμενος, ὅτι θεὸς ἐστι.

Μόνος δὲ ἐκαθέζετο παρὰ τῇ πηγῇ, παιδεύων καὶ ἐκ τούτου τὸ ἄτυπον.

9 Λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ Σαμαρεῖτις· Πῶς σύ, Ἰουδαῖος ὢν, παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς, οὔσης γυναικὸς Σαμαρεΐτιδος; (Οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρεΐταις.)

Οὐ συγχρῶνται, ἤγουν, οὐ κοινωνοῦσι, βδελυττόμενοι τούτους, ὡς ἐξ ἡμισείας ἰουδαΐζοντας.

Ἀλλὰ πόθεν ἔγνω, ὅτι Ἰουδαῖός ἐστιν; Ἀπὸ τοῦ σχήματος, ἢ καὶ ἀπὸ τῆς διαλέξεως. Ὁ μὲν οὖν Χριστὸς, οἷα μὴ ἀπλῶς Ἰουδαῖος, ἀλλὰ καὶ θεός, παρεῖδε τὴν τοιαύτην παρατήρησιν, προοιμιαζόμενος τὴν οἰκείωσιν, οὐ μόνον τῶν Σαμαρειτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπανταχοῦ γῆς ἐθνῶν· ἡ δὲ Σαμαρεῖτις, οἰομένη τοῦτον ἁμαρτάνειν· διορθοῦται δὴθεν, ὑπομιμνήσκουσα περὶ τῆς παρατηρήσεως.

10 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Εἰ ἤδεις τὴν
 ὄψιν τοῦ θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι· Δός
 μοι πιεῖν· σὺ ἂν ᾔτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἅν
 σοι ὕδωρ ζῶν.

Εντεῦθεν μάλιστα φανερόν, ὡς ὑπεκρίθη τότε τὴν διψάν, ἵνα
 ἐγγὺς ἀγάγῃ τὴν πλανωμένην, καὶ θηρεύσῃ τῷ δικτύῳ τῆς δια-
 λέξεως. Ἐδίψα μὲν γάρ, ἀλλὰ τὴν τῶν πεπλανημένων ἐπιστροφὴν
 ἐπεὶ καὶ προϊὼν, ἴδιον βρῶμα ταύτην καλεῖ, λέγων· Ἐμὸν
 βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με (α).
 νῦν δὲ φησιν· Εἰ ἤδεις τὴν ὄψιν τοῦ θεοῦ, εἰ ἐγίνωσκας,
 ὅποια δωρεῖται ὁ θεός. Ἐλεγε δὲ τοῦτο περὶ ἑαυτοῦ, κατὰ
 μικρόν ἑαυτὸν ἀποκαλύπτων αὐτῇ, ὡς ἀξία τοιαύτης διδα-
 σκαλίας, διὰ τὸ πρὸς ἐπιστροφὴν ἐπιτήδειον αὐτῆς.

Ὑδωρ δὲ ζῶν ὠνόμασε τὸ νᾶμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ·
 ὕδωρ μὲν, ὅτι δίκην ὕδατος καθαίρει τὸν ῥύπον τῆς ἁμαρτίας,
 καὶ σθεννύει τὴν φλόγα τῶν παθῶν, καὶ θεραπεύει τὴν τῆς
 ἀπιστίας ξηρότητα καὶ ἀκαρπίαν· ζῶν δὲ, ὡς ἀένναον καὶ
 ἀεικίνητον. Ζωὴ γὰρ ὕδατος, τὸ νᾶειν καὶ κινεῖσθαι.

Φησὶ δὲ ὁ Χρυσόστομος (1), ὕδωρ ζῶν νοεῖσθαι, τὴν χάριν
 τοῦ θεοῦ πνεύματος· τοῦτο γὰρ διαφόρως ὀνομάζεσθαι, πρὸς
 τὰς διαφόρους ἐνεργείας αὐτοῦ, νῦν μὲν ὕδωρ, ἄλλοτε δὲ,
 πῦρ· ἀλλ' ὕδωρ μὲν, διότι, καθάπερ τὸ ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ κα-
 τιόν, ζωοποιεῖ καὶ τρέφει· καὶ μονοειδὲς ὂν ἐνεργεῖ πολυτρόπως,
 λευκαῖνον μὲν ἐν κρίνῃ, μελαῖνον δὲ ἐν ναρκίσσῃ, ἐρυθραῖνον
 δὲ ἐν ῥόδῳ, πορφυρίζον δὲ ἐν ἴῳ· καὶ γλυκαῖνον μὲν ἐπὶ τῆς
 συκῆς, πικραῖνον δὲ ἐπὶ τῆς ἀψίνθου· οὕτω καὶ τὸ θεῖον
 πνεῦμα, ἐξ οὐρανοῦ κατιόν, ζωοποιεῖ καὶ τρέφει τὴν ψυχὴν
 καὶ ἐν ὃν, εἰς διαφόρους ἐνεργείας διαιρεῖ τὴν χάριν καὶ δύ-
 ναμιν. Πῦρ δὲ, διότι, καθάπερ τὸ πῦρ, μονοειδὲς ὂν, διαφόρως
 ἐνεργεῖ, θερμαῖνον, φλέγον, φωτίζον, καθαῖρον, οὕτω δὲ καὶ
 τὸ θεῖον πνεῦμα.

(α) Ἰωαν. Δ', 34.

(1) Τομ. Η'. Σελ. 183. D.

11 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;

Μὴ δυνηθεῖσα νοῆσαι τὸ ῥηθὲν, ὑπώπτευσεν, ὅτι ὕδωρ ζῶν λέγει, τὸ ἀπὸ τοῦ φρέατος ἐκείνου, ὡς ἀναβλύζον καὶ ἀλλόμενον· καὶ ὑπενόησε ῥηθῆναι τὸν λόγον, ὡς ἐκείνου δυναμένου συντομώτερον ἀνιμῆσασθαι, δι' ἀνδρείαν καὶ ἐπιτηδεϊότητα.

Τέως δὲ Κύριον αὐτὸν προσηγόρευσε, νομίσασα, μέγαν εἶναί τινα. Καὶ γὰρ ἤκουσεν· Εἰ ἤδεις, τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι· Δός μοι πιεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς καὶ αὐτίκα τετίμηκεν αὐτὸν τῇ τοιαύτῃ προσηγορίᾳ, καὶ μετὰ πάσης ἐπεικείας καὶ τὰ λοιπὰ διαλέγεται. Ἄντλημα δέ φησι, τὸ ἀγγεῖον.

12 Μὴ σὺ μεῖζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;

Καὶ οἱ Σαμαρεῖται, πατρίδα τὴν Σαμαρείαν ἥδη κεκτημένοι, πατέρα λοιπὸν ἑαυτοῖς ἐπεγράφοντο τὸν Ἰακώβ, ὡς προκατόχον καὶ πατέρα τῆς τοιαύτης αὐτῶν πατρίδος, κἀντεῦθεν εἰσώθουν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν εὐγένειαν.

Φασὶ δέ τινες, ὅτι ἡ Σαμαρεῖτις αὕτη γυνή, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν τὴν Σαμαρείαν οἰκούντων, ἐξ Ἰακώβ μὲν εἰλκον τὸ γένος· αἰχμαλωτισθέντων δὲ πάλαι τῶν προγόνων αὐτῶν, καὶ δουλευσάντων παρὰ Βαβυλωνίοις, μιγάδες οὗτοι συνῆσαν ταῖς Σαμαρεῖταις, τῷ μακρῷ χρόνῳ καὶ ταῖς πολυτρόποις συμφοραῖς πρὸς τὰ ἐκείνων ἦθη μεταστάντες.

Ἡ πατέρα ἐπεγράφοντο τὸν Ἰακώβ, ὡς ἐκ Χαλδαίων καὶ αὐτὸν ἔλκοντα τὸ γένος.

Λέγει δὲ νῦν ἡ Σαμαρεῖτις, ὅτι Εἰ μὴ περὶ τούτου λέγεις τοῦ ὕδατος, μὴ σὺ μεῖζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ τοῦτο, τὸ περιβόητον, ἵνα καὶ δύνῃ δοῦναι κρεῖττον ὕδωρ; Τὸ δὲ, Καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ, πρὸς ἔπαινον τοῦ τοιούτου

φρέατος εἴρηται. Ὅτι, ἐὰν εἶχεν ἕτερον κρεῖττον, οὐκ ἂν ἐκ τοῦ-
του ἔπιδε πανοικί. Λοιπὸν οὖν, εἰ σὺ δύναιο δοῦναι κρεῖττον,
μεῖζων εἶ τοῦ Ἰακώβ.

Ἡ μὲν οὖν Σαμαρεῖτις αὕτη προσηνῶς αὐτῷ περὶ τοῦ Ἰα-
κώβ διαλέγεται, καὶ παραμένει, ποθοῦσα εὑρεῖν τὸ ζητούμενον·
οἱ δὲ Ἰουδαῖοι καὶ λιθάζουσιν αὐτὸν ἐπεχείρησαν, ὅτι τοῦ Ἀβρα-
ὰμ ἐμνημόνευσεν. Πῶς οὖν εἰκὸς ἦν, ἀποστραφῆναι τοιαύτην γυ-
ναῖκα, σπουδαίαν καὶ φιλομαθῆ, καὶ γλιχυμένην ὠφελήσῃ;

13 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Πᾶς ὁ πίνων
ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν·

Δίψαν ὕδατος.

14 Ὃς δ' ἂν πίνη ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ,
οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα·

Οὐ μὴ διψήσῃ ποτὲ, τὴν ἐξ ἀπιστίας δίψαν.

14 Ἀλλὰ τὸ ὕδωρ, ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ
πηγὴ ὕδατος

Διὰ τῆς πηγῆς, τὸ ἀένναον καὶ ἀνελλιπὲς τοῦ τοιοῦτου ὕδα-
τος ἐνέφηνεν.

14 Ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Ἀναβλύζοντος διὰ ζωὴν αἰώνιον, εἰς (1) τὸ παρέχειν ζωὴν αἰώ-
νιον. Ὅρα δὲ, πῶς, εἰρηκυίας τῆς γυναικὸς, Μὴ σὺ μεῖζων εἶ τοῦ
πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, οὐκ εἶπε, *Ναί, μεῖζων εἰμί*· ἔδοξε γὰρ ἂν
κομπάζειν· ἀφ' ὧν δὲ εἴρηκε, τοῦτο κατεσκεύασεν. Ἡ διαφορὰ
γὰρ τῶν ὑδάτων, τὴν διαφορὰν τῶν παρεχόντων αὐτὰ κηρύτ-
τει· ἐκεῖνῳ μὲν γὰρ τῷ ὕδατι φύσις, δαπανᾶσθαι· τούτῳ δὲ,
πηγάζειν αἰεί.

15 Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή· Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ

(1) Αἱ προθέσεις Διὰ καὶ Εἰς φαίνονται παρακεκινημέναι ἀπὸ τῶν οἰκείων τόπων.
Ὁ Ἑντένιος φαίνεται, ὅτι ἀνέγνωσεν· Ἀναβλύζοντος εἰς ζωὴν αἰώνιον, διὰ τὸ πα-
ρέχειν —

ὑδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.

Κατὰ μικρὸν ἀνάγεται πρὸς τὸ τῶν δογμάτων ὕψος. Ἀπὸ τῆς ὑπεροχῆς γὰρ, οὗ δίδωσιν ὕδατος, μείζονα τοῦτον τοῦ Ἰακώβ εἶναι πεπίστευκε. Καὶ ὅτι μὲν ἑτέρας φύσεως ὕδωρ δίδωσιν ὑψηλοτέρας, ἐνόησεν· οὐπω δὲ τὸ τέλειον ἔγνω· οὔτε γὰρ, τίς ἐστιν ὁ τοῦτο διδούς, οὔτε τί ἐστι τοῦτο, κατέλαθεν· ὑπέλαβε δὲ τὸ διδόμενον ἀναιρετικὸν τυγχάνειν ταύτης τῆς διψῆς τῆς αἰσθητῆς. Οὔτε οὖν εὐκολος ἡ γυνὴ αὕτη· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐδέξατο τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς συζητήσεως· οὔτε ἀπειθής καὶ φιλόνεικος· εὐροῦσα γὰρ τὸν μείζονα τοῦ Ἰακώβ, οὐκ ἐναπέμεινε τῇ προλήψει. Καίτοι καὶ Ἰουδαίοις εἶπεν [ὁ Χριστός], ὅτι *‘Ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε (α)· ἀλλ’ οὐ μόνον οὐκ ἐπίστεισαν, ἀλλὰ καὶ ἐσκανδαλίσθησαν.*

16 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ὑπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἔλθε ἐνθάδε.

Εγκειμένης καὶ ζητούσης λαβεῖν, λέγει· Ὑπαγε, κάλεσον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἔλθε ἐνθάδε, προσποιούμενος, ὅτι χρὴ κάκεῖνον κοινωνῆσαι ταύτῃ τοῦ δώρου. Καὶ ὅτι μὲν οὐκ ἔχει ἄνδρα νόμιμον, ἐγίνωσκεν, ὥς πάντα εἰδώς· ἐβούλετο δὲ ταύτην εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔχει ἄνδρα, ἵνα λοιπὸν, προφάσεως δρασάμενος, προφητεύσῃ τὰ κατ’ αὐτήν, καὶ διορθώσῃται ταύτην. Θέλει γὰρ τῶν προρρήσεων καὶ τῶν θαυμάτων τὰς ἀφορμὰς παρ’ αὐτῶν λαμβάνειν τῶν προσιόντων, ὥστε καὶ τὴν τοῦ κενδοξοῦ ἐν ὑπόνοιαν διαφεύγειν, καὶ οἰκειοῦσθαι μᾶλλον αὐτούς. Τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν προηγουμένως, ὅτι Πολύγαμος γέγονας, καὶ νῦν ἔχεις ἄνδρα παράνομον, ἄκαιρον ἐδόκει, καὶ περιττόν· τὸ δὲ παρ’ αὐτῆς λαβόντα τὴν αἰτίαν, σφόδρα εὐκαιρον καὶ ἀκλόλουθον.

(α) Ἰωαν. 5', 35.

17 Ἀπεκρίθη ἡ γυνή, καὶ εἶπεν· Οὐκ ἔχω ἄνδρα.

Οιομένη πρὸς ἄνθρωπον ἀπλῶς διαλέγεσθαι, ἐπεχείρησε λαθεῖν, κρύπτουσα τὸ αἰσχρὸν τοῦ πράγματος.

17 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Καλῶς εἶπας· Ὅτι ἄνδρα
18 οὐκ ἔχω. Πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες· καὶ νῦν ὃν
ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ· τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκας.

Ἀψάμενος ἀφορμῆς, ὡς εἴρηται, προφητεύει, καὶ διελέγχει ταύτην, ἀκριβῶς ἄγαν τοὺς τε φανεροὺς καὶ νομίμους ἄνδρας αὐτῆς ἀριθμῶν, καὶ τὸν νῦν λαθραῖον καὶ παράνομον ἀποκαλύπτων. Πέντε μὲν γὰρ ἄνδρας ἔσχε· φανερῶς, κατὰ διαδοχὴν· τοῦτο γὰρ ἀκώλυτον ἦν· τοῦ πέμπτου δὲ τελευτήσαντος, οὐκ ἔτι λοιπὸν οὐδεὶς αὐτὴν φανερῶς εἰς γυναῖκα λαβεῖν ἠθέλησεν. Αὕτη δὲ μὴ φέρουσα τὴν ἐπιθυμίαν, λαθραῖον εἶχε τὸν αὐτῇ συγγινόμενον. Οἱ πέντε μὲν οὖν, ἄνδρες αὐτῆς ἦσαν, διὰ τὸ φανερόν· ὁ δὲ τότε μιγνύμενος, οὐκ ἦν ἀνὴρ αὐτῆς, διὰ τὸ λαθραῖον.

[Τοῦ ἀγίου Μαξίμου (1). Ἡ Σαμαρεῖτις ὑπεδήλου τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, λαβοῦσαν πέντε νόμους, ὡς ἄνδρας, τὸν τε ἐν τῷ παραδείσῳ δοθέντα τῷ Ἀδὰμ, καὶ τὸν ἐκτὸς τοῦ παραδείσου τῷ αὐτῷ πάλιν δοθέντα, καὶ τὸν τῷ Νῶε, κατὰ τὸν κατακλυσμὸν, καὶ τὸν τῷ Ἀβραάμ· περὶ τῆς περιτομῆς, καὶ τὸν τῷ αὐτῷ πάλιν, περὶ τῆς κατὰ τὸν Ἰσαὰκ θυσίας· ἀλλ' οὗτοι μὲν οἱ πέντε παρῆλθον, καὶ οἷον ἀπετεθνήκεισαν· εἶχε δὲ τότε τὸν μωσαϊκόν. Οὐκ ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ αὐτῆς, ἢ ὅτι οὐ καθ' ὁλόκληρον ἐστέργετό τε καὶ ἐφυλάσσετο, ἢ ὅτι οὐ διὰ παντός, ἀλλὰ μέχρι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας, ἐδόθη τῇ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους φύσει τῶν ἀνθρώπων. Ἐκτοτε δὲ οὐκ ἦν ἀνὴρ αὐτῆς, ἄλλου ταύτην ἀρμοζομένου ἑαυτῷ, λέγω δὴ, τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου. Φρέαρ μὲν οὖν τοῦ Ἰακώβ, ἡ θεία ἐς ἡμᾶς Γραφή· ὕδωρ δὲ τούτου, ἡ ταύτης γνῶσις· βάθος δὲ, τὸ βάθος

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρω τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελίδιῳ.

τῶν νοημάτων· ἀντλημα δέ, ἡ διὰ τῶν γραμμάτων μάθησις τοῦ θείου λόγου, ἣν οὐκ εἶχεν ὁ Κύριος, ὡς αὐτὸ τοῦτο, λόγος καὶ αὐτοσοφία, καὶ οὐ τὴν διὰ γραμμάτων μάθησιν διδούς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν διὰ πνευματικῆς χάριτος.]

19 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Κύριε, θεωρῶ, ὅτι προφήτης εἶ σύ.

Οὐκ ἐδυσχέρανεν ἐλεγχθεῖσα προδήλως, οὐδὲ ὕβριν ἠγάτατο τὸν ἑλεγχον, ἀλλὰ ἐκπλαγεῖσα τὴν ἀκριβεστάτην πρόγνωσιν αὐτοῦ, κατενόησεν, ὅτι ὄντως προφήτης ἐστίν. Θεωρῶ γάρ, φησιν, ἦτοι, συνίημι. Εἴτα οὐδὲν βιωτικὸν αὐτὸν ἐρωτᾷ, ἀλλὰ περὶ δογμάτων εὐθὺς. Φησὶ γάρ·

20 Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ προσκυνεῖν.

Πατέρας εἶπε, τὸν Ἀβραάμ. καὶ τὸν Ἰσαάκ. Καὶ γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ ὄρει, λόγος ἀρχαῖος ἱστορεῖ, τὸν Ἀβραάμ ἀνεννηοχέειν τὸν Ἰσαάκ εἰς Ουσίαν τῷ θεῷ. Ἡ πατέρας εἶπε, τὸν Ἰακώβ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ὁ Ἰακώβ ἔστησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον, καὶ προσεκύνει τὸν θεόν. Ἡ μὲν οὖν γυνή προσήγαγε τὴν ἐρώτησιν, οἰομένη κρεῖττον εἶναι τὸ δόγμα τῶν Σαμαρειτῶν, παρὰ τὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸν τόπον τιμιώτερον τοῦ ὄρους ἐκείνου παρὰ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων· ὁ δὲ Χριστὸς πρῶτον μὲν καὶ ἀμφοτέρων τῶν τόπων ἀναιρεῖ τὰ πρεσβεῖα, διὰ τὸ μέλλειν ὅσον οὕτω παυθῆναι τὰς ἐν ἐκείνοις λατρείας· εἴτα ἀποφαίνει τοὺς Ἰουδαίους συνετωτέρους· ἔπειτα παρανοίγει τὸ δόγμα τῆς εὐσεβείας.

21 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Γύναι, πιστευσόν μοι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ.

Ἐντεῦθεν προκναφώνει τὴν κατάλυσιν τῆς σαμαρειτικῆς ὁμοῦ καὶ ἰουδαϊκῆς λατρείας, ἣν πεπόνθασιν ἐξολοθρευθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων, μετὰ τὴν χριστοκτονίαν. Ὡραν δὲ νόει, τὸν καιρόν.

[Σοφονίου (1). Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ (α).]

22 Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνούμεεν ὃ οἶδμεν·

Εἰ γὰρ καὶ τὸν αὐτὸν θεὸν ἐσέβοντο Σαμαρεῖται καὶ Ἰουδαῖοι· ἀλλὰ Σαμαρεῖται μὲν ἠγνόουν, ὅτι πάντων τῶν ἐθνῶν Κύριός ἐστι· μόνων γὰρ Σαμαρειτῶν καὶ Ἰουδαίων δεσπόζειν αὐτὸν ὑπελάμβανον· Ἰουδαῖοι δὲ ἐγίνωσκον, ὅτι παντοκράτωρ ἐστὶ. Διὰ τοῦτο πρὸς αὐτὴν εἶπεν, ὅτι Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε, τουτέστιν, οὐ τὴν ἑξουσίαν οὐκ οἴδατε· καὶ ἑαυτὸν δὲ συνέταξε τοῖς Ἰουδαίοις· ἡμεῖς γάρ, φησι, προσκυνούμεεν ὃ οἶδμεν· διότι καὶ ἐξ Ἰουδαίων ἐβλάστησε, καὶ Ἰουδαῖος τῇ Σαμαρείτιδι ἔδοξεν. Εἴτα ἐπάγει καὶ τὸ μεῖζον·

22 Ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν.

Ἡ σωτηρία τῶν Σαμαρειτῶν ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν· ἐξ αὐτῶν γὰρ ἔμαθον εἰδέναι τὸν θεόν, καὶ καταγινώσκειν τῶν εἰδώλων. Ἡ καὶ ἐτέρως· Ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου ἐκ τῶν Ἰουδαίων· ἐξ αὐτῶν γὰρ ὁ Χριστὸς ἐνηνθρώπησεν.

23 Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ·

Προτιμήσας τῶν Σαμαρειτῶν τοὺς Ἰουδαίους, νῦν προτιμᾷ πάλιν τῶν Ἰουδαίων τοὺς χριστιανούς, ἵνα ἀνύποπτος ἢ πρὸς τὴν μνησὶς γένηται, καὶ μὴ δόξῃ καταχαρίζεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς Ἰουδαῖος. Εἰπὼν δὲ, ὅτι Ἔρχεται ὥρα, ἵνα μὴ νομίσῃ ἑραδύνειν αὐτὴν, προσέθηκεν ὅτι Καὶ νῦν ἐστίν, ἥγουν, ἐνέστηκεν ἡ δὴ.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις· ἐν τῷ περιελιδίῳ.

(α) Σοφον. Β', 11.

Ἀληθινούς δὲ προσκυνητάς λέγει, τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν, τοὺς τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἀληθῶς σέβοντας, καὶ οὐκ ἐν σκιαῖς λατρεύοντας, ὡς Ἰουδαῖοι καὶ Σαμαρεῖται· πᾶσα γὰρ ἡ λατρεία τούτων σκιά ἦν καὶ προτύπως τῆς ἀληθείας. Οὗτοι γοῦν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ λατρεύουσι (1) τῷ πατρὶ, οὐκ ἐν σώματι, ἀλλ' ἐν πνεύματι, τοῦτέστιν, οὐ διὰ σωματικῶν θυσιῶν, ἀλλὰ διὰ πνευματικῶν· καὶ οὐκ ἐν σκιαῖς καὶ τύποις, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ· καὶ οὐτόπως τὴν λατρίαν περιγράφοντες, ὡς Ἰουδαῖοι καὶ Σαμαρεῖται, ἀλλ' ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ εὐλογοῦντες τὸν Κύριον.

Περὶ τοῦ πατρὸς δὲ μόνου νῦν ποιεῖται τὸν λόγον, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς γυναικός. Οὐκ ἔδει γὰρ ἀθρόον αὐτῇ τὸ δόγμα προσαγαγεῖν.

23 Καὶ γὰρ ὁ πατήρ τοιοῦτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν.

Ηγουν, οὐ τυπικούς, ἀλλ' ἀληθινούς, οὐ σωματικῶς θύοντας, ἀλλὰ πνευματικῶς. Εἰπὼν δὲ, ὅτι ζητεῖ, ἐνέφηεν, ὅτι ἀπαρέσκεται τῇ νομικῇ λατρίᾳ, καὶ λοιπὸν συγκαταβατικῶς αὐτὴν ἐνομοθέτησε πάλαι, καὶ συνεχώρησεν ἄχρι τότε, διὰ τὴν τῶν Ἑβραίων παχύτητα καὶ ἀσθένειαν.

24 Πνεῦμα ὁ θεός· καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

Πνεῦμα, τοῦτέστιν, ἀσώματος· διὸ καὶ τοὺς λατρεύοντας αὐτῷ, πνευματικῶς χρὴ λατρεύειν, καὶ οὐκ ἐν σκιά, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ· τοῦτο γὰρ θεοπρεπὲς καὶ κατάλληλος λατρεία. Πνευματικὴ δὲ λατρεία ἐστίν, ἡ ταπεινοφροσύνη· *Θυσία* γάρ, φησι, τῷ θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον (α)· καὶ ἡ προσευχή· *Θῦσον* γάρ, φησι, τῷ θεῷ, *θυσίαν αἰρέσεως* (β)· καὶ ἀπλῶς πᾶσα πνευματικὴ ἀρετή· *Τότε* γάρ, φησιν, *εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύ-*

(1) Ἰσως, λατρεύουσιν, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ἐντενίῳ. Καὶ ἐν τῷ κειμένῳ, προσκυνήσουσιν, ὑπάρχει. (α) Ψαλμ. Ν', 19. (β) Ψαλμ. ΜΘ', 14.

νης (α), ἐνταῦθα δικαιοσύνης νοουμένης καθολικῶς, πάσης ἀρετῆς, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος δικαιούται.

25 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Οἶδα, ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα.

Ἰλιγγίασε πρὸς τὸ τῶν ῥηθέντων ὕψος, καὶ λοιπὸν ἀπαγορεύει τὴν περὶ τῶν τοιούτων ἀκρόασιν. Ἀλλὰ πόθεν Σαμαρείταις προσδοκία τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας; Ἀπὸ τῶν Μωσαϊκῶν γραφῶν. Ἐγραψε γὰρ Μωϋσῆς· Προφήτην ὑμῶν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ. Αὐτοῦ ἀκούσεσθε (α).

26 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγώ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.

Τοῖς μὲν Ἰουδαίοις ἐπικειμένοις καὶ λέγουσιν· Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἵρεις; Εἰπὲ ἡμῖν, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς (β); οὐκ ἀπεκρίνατο τοῦτο σαφῶς· ταύτῃ δὲ αὐτίκα ἑαυτὸν ἐφάνερωσεν· εὐγνωμονεστέρα γὰρ αὐτῶν ἦν. Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, οὐχ ἵνα πιστεῦσωσιν ἐζήτουν μαθεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κωμωδῆσαι αὐτόν· αὕτη δὲ μαθοῦσα, ἐπίστευσεν.

27 Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Ἐπὶ τούτῳ, ἀντὶ τοῦ, τούτων λεγομένων.

27 Καὶ ἐθαύμασαν, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει.

Ὅτι τηλικαῦτος ὢν, μετὰ γυναικὸς εὐτελοῦς διελέγετο.

27 Οὐδεὶς μέντοι εἶπε· Τί ζητεῖς; ἢ, τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;

Εσίγησαν, τιμῶντες αὐτόν· πεπαιδευμένου γάρ, τὸ μὴ πάντα τὰ τοῦ διδασκάλου περιεργάζεσθαι· ἅμα δὲ καὶ ἐγίνωσκον, ὅτι τοῖς ψυχικοῖς τραύμασιν αὐτῆς φάρμακον ἐπιτίθησιν.

28 Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή, καὶ ἀπῆλ-

(α) Ψαλμ. Ν', 21. (β) Δευτερ. ΙΗ', 15. (γ) Ἰωαν. ι', 24.

29 θεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;

Ηλθεν ἐπὶ τὴν αἰσθητὴν πηγὴν, εὐροῦσα δὲ τὴν νοητὴν, οὕτως ἀνήφθη τῷ πυρὶ τῶν πνευματικῶν ναμάτων, ὡς καὶ τὸ ἄγγιος ἀφείναι, καὶ τὴν χρεῖαν, δι' ἣν παρεγένετο, καὶ δραμεῖν εἰς τὴν πόλιν, καὶ πάντα τὸν δῆμον ἐλκῦσαι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, παιδεύουσα ἡμᾶς, ὅταν ἐντύχωμεν πνευματικοῖς, ὑπερορᾶν πάντων τῶν βιωτικῶν.

Καὶ ὅρα σοφίαν γυναικός! Οὐκ εἶπε, Δεῦτε, ἴδετε τὸν Χριστόν· καίτοι πιστεύουσα, ὅτι ὁ Χριστός ἐστιν· ἵνα μὴ δόξῃ κρίνειν ἀφ' ἑαυτῆς περὶ τηλικούτου πράγματος· μέγιστον γὰρ ἐδόκει τὸ ἐπιγινῶναι τὸν προσδοκώμενον· ἀλλ' ἐτέρους καλεῖ κριτάς, ἵνα καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐπισπᾶσθαι. Προτείνει δὲ τούτοις, καθάπερ τι δέλεαρ, τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν. Ἐγίνωσκε γὰρ, ὡς εἰ μόνον γεύσωνται τῶν λόγων αὐτοῦ, σαγηνευθήσονται καὶ αὐτοὶ παραυτίκα. Τὸ δέ, *Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός*; ἀντὶ τοῦ, *Μήποτε οὗτός ἐστιν*; ὑποκρίνεται γὰρ, οἷον ἐπιδιστάζειν, ὥστε παρ' αὐτῶν γενέσθαι τὴν κρίσιν.

30 Ἐξῆλθον οὖν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν.

31 Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἡρώτων αὐτόν οἱ μαθηταί, λέγοντες· Ῥαββί, φάγε.

Ορῶντες αὐτὸν κεκημηκότα, ὑπὸ τε τῆς ὁδοιπορίας καὶ τῆς ἐπικειμένης ἡλιακῆς φλογός, ἡρώτων αὐτόν, ἥτοι, παρεκάλουν φαγεῖν. Τοῦτο δὲ φιλοστοργίας ἦν, οὐ προπετείας.

32 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν
33 ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. Ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταί πρὸς ἀλλήλους· Μήτις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;

Αὐτός μὲν βρῶσιν ἔλεγε, τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· οἱ μαθηταί δὲ περὶ βρώσεως αἰσθητῆς νοοῦντες, ἀποροῦσι πρὸς ἀλλήλους· κῆλαβούντο γὰρ ἐκεῖνον ἐρωτῆσαι. Λοιπὸν οὖν ἐρμηνεύει τὸν λόγον.

34 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐμὸν βρώμα ἐστίν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.

Θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρός, καὶ ἔργον αὐτοῦ ἐπιταγὴν αὐτῷ, ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων· ταύτην δὲ βρώσιν ἑαυτοῦ καλεῖ, διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐμφαίνων τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ὡςπερ γὰρ ὁ τρώγων, ἐπιθυμεῖ τῆς βρώσεως· οὕτω καὶ αὐτὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Περμυθῆναι δὲ παρὰ τοῦ πατρός, φησιν, ὡς ἄνθρωπος, ἢ καὶ ὡς λόγος ἐκ τοῦ γεννηθέντος νοῦ, ἢ καὶ ὡς τιμὴν τὸν πατέρα.

35 Οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμός ἐρχεται; Ἴδου, λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.

Οἱ μαθηταὶ μὲν περὶ τοῦ αἰσθητοῦ θερισμοῦ ἔλεγον· αὐτὸς δὲ νῦν περὶ τοῦ νοητοῦ φησὶ, καὶ δείκνυσι τοῦτον ἐνεστῶτα· χώρας μὲν ὀνομάζων, τὰ πλήθη τῶν ἐρχομένων ἤδη πρὸς αὐτὸν Σαμαρειτῶν· λευκὰς δὲ αὐτὰς καλῶν, ὡς ἐτοιμοὺς πρὸς πίστιν· θερισμός γὰρ καὶ ἡ πίστις, θερίζουσα ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, καὶ συγκομιζουσα πρὸς τὸν Χριστόν. Ὡςπερ γὰρ τὰ λευκὰ γῆ-δια ἔτοιμα πρὸς θερισμὸν εἰσιν· οὕτω κακεῖνοι πρὸς πίστιν.

36 Καὶ ὁ θερίζων, μισθὸν λαμβάνει,

Καὶ ὁ θερίζων τοιαύτας χώρας, ἀμοιβὴν ἐκ θεοῦ λαμβάνει. Καθολικώτερον γὰρ ἐνταῦθα περὶ πάντων λέγει τῶν μελλόντων πιστεῦειν Σαμαρειτῶν καὶ Ἰουδαίων.

36 Καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον·

Ο μὲν θερίζων αἰσθητὸν γῆδιον, συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν πρόσκαιρον· αὐτὸς δὲ, εἰς ζωὴν αἰώνιον.

36 Ἵνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ, καὶ ὁ θερίζων.

Ἰνα, συναχθέντος ἐκεῖ τοῦ τοιούτου καρποῦ, καὶ ὁ σπείρας ὁμοῦ χαίρῃ, καὶ ὁ θερίσας, βλέποντες αὐτὸν συναχθέντα ἐκεῖ,

καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ μισθοὺς ὁμοῦ κομιζόμενοι, ὁ μὲν, ὡς σπεύρας, ὁ δὲ, ὡς θερίσας.

Σπεύροντες μὲν οὖν εἰσιν, οἱ προφῆται, Μωϋσῆς καὶ οἱ μετ' ἐκείνων· οἳ αὖτε σπεύραντες τὰς περὶ Χριστοῦ προρρήσεις· θερίζοντες δὲ, οἱ ἀπόστολοι· θερίσαντες τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, καὶ συγκομίσαντες εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν αἰώνιων σκηνῶν.

37 Ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινός, «ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπεύρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων.»

Ο λόγος ὁ ἀληθινός, τῆς παροιμίας.

38 Ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε·

Εἰς δ' οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε.

38 Ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.

Ταῦτα λέγει, δεικνύων, ὅτι τὸ ἐγχειρισθὲν τούτοις ἔργον, ῥάδιόν ἐστι καὶ εὐκόλον, καὶ θάρσος αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἐμβάλλων, ὡς τοῦ ἐπιπονωτέρου προανωσθέντος. Τὸ σπεύρειν μὲν γὰρ, μετὰ πόνου καὶ θραδέως γίνεται· τὸ θερίζειν δὲ, μετὰ ἀνέσεως καὶ ταχέως· καὶ τοῦ σπόρου ἔργον, τὸ θέρος.

Τροπικαῖς δὲ καὶ μεταφορικαῖς κέχρηται λέξεσι πολλαχοῦ τοῦ εὐαγγελίου, ποιῶν τὴν διδασκαλίαν ἐμφαντικωτέραν, καὶ τὴν μνήμην τῶν λεγομένων μονιμωτέραν, διὰ τῶν γνωρίμων εἰκόνων καὶ παραδειγμάτων· τῆς μὲν (1), ἡδύτερον εἰσδυομένης ταῖς ἀκοαῖς· τῆς δὲ (2), βαθύτερον ἐντυπουμένης τῇ καρδίᾳ· καὶ αἰσθητὰ μὲν τὰ ῥήματα· πνευματικὰ δὲ τὰ νοήματα.

39 Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, μαρτυρούσης· Ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.

Πάντα, νόησον τὰ περὶ τοὺς ἄνδρας, καὶ τὸν οὐκ ἄνδρα· ἢ καὶ ἄλλα ἴσως εἶπεν αὐτῇ πολλὰ κεκρυμμένα.

(1) τῆς διδασκαλίας.

(2) τῆς μνήμης.

40 Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται, ἡρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς·

Παρεκάλουν αὐτόν.

41 Καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. Καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.

Τὸν τῆς διδασκαλίας.

42 Τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον· Ὅτι οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός.

Ἐξ ὧν ἤκουσαν αὐτοῦ διδάσκοντος, ἔγνωσαν, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός, ὅτι, τῆς οἰκουμένης ἀπολωλυίας, ἦλθεν οὗτος σῶσαι αὐτήν. Εὐγνωμονέστεροι δὲ πολλῶ τῶν Ἰουδαίων οἱ Σαμαρεῖται· οὗτοι μὲν καὶ ἐξῆλθον πρὸς αὐτόν, καὶ παρεκάλουν αὐτόν, μεῖναι παρ' αὐτοῖς, καὶ μηδὲν σημεῖον ἰδόντες ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· ἐκεῖνοι δὲ, ἐρχόμενον μᾶλλον πρὸς αὐτοὺς, ἐδίωκον, καὶ θέλοντα μένειν παρ' αὐτοῖς, ἐβαρύνοντο, καὶ πολλὰ σημεῖα βλέποντες, ἠπίσταντο. Πῶς οὖν εἰκός, τούτους παραδραμεῖν; ἢ ποίας δικαιοσύνης, τοῖς μὲν μισοῦσι προσεδρεύειν, τῶν δὲ ἀγαπώντων ἀποπηδᾶν;

Ἐν ἐτέρῳ δὲ καιρῷ οἱ Σαμαρεῖται οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὡς φίλον Ἰουδαίων, τῶν ἐχθραίνοντων αὐτοῖς. Τοῦτο γὰρ ὁ Λουκᾶς (α) ἱστορήσεν ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἕτεροι ἦσαν παρὰ τούτους· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ κόμην τινὰ τῆς Σαμαρείας ὥκουν· οὗτοι δὲ, πόλιν.

43 Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ
44 ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.

Διότι τότε οὐκ ἀπῆλθεν ἰδικῶς (1) εἰς Καπερναοὺμ, τὴν

(α) Λουκ. Θ', 52. 53. (1) Καθόλου μὲν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἥ ἡ Καπερναοὺμ· οὐκ ἰδικῶς δὲ, ἥτοι ἑξαίρετως, ἦλθεν εἰς Καπερναοὺμ.

δοκοῦσαν πατρίδα αὐτοῦ, τίθησιν αἰτίαν, ὅτι οὐ προσεῖχον αὐτῷ οἱ ἐν αὐτῇ, καταφρονούντες, ὡς συνήθους. Τὸ σύνηθες γὰρ εὐκαταφρόνητον.

Ποῦ δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμῇ οὐκ ἔχει; ζήτησον ἐν τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον (α), καὶ εὐρήσεις. Καὶ γὰρ ἡ μὲν Ναζαρέτ ἦν πατρίς αὐτοῦ, ὡς πατρίς τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ δοκοῦντος πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐν αὐτῇ τεθραμμένον· ἡ δὲ Καπερναοὺμ ἐδόκει πατρίς αὐτοῦ, ὡς κατοικοῦντος εἰς αὐτήν. Φησὶ γὰρ ὁ Ματθαῖος, ὅτι *Καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καπερναοὺμ* (ε).

45 Ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακότες ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ.

Γαλιλαίαν νόει τὰς ἄλλας πόλεις καὶ κώμας τῆς Γαλιλαίας, παρὰ τὴν δηλωθεῖσαν ἰδικῶς πατρίδα αὐτοῦ. Ἑορτὴν δὲ, τὴν τοῦ πάτχα, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ δεδήλωται.

45 Καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.

Ομοῦ γὰρ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἑβραῖοι πάντες πανταχόθεν συνέρχόμενοι ἐώρταζον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Περὶ τοῦ βασιλικοῦ.

46 Ἦλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον.

Εἰς τὴν Γαλιλαίαν μὲν ἦλθε, διὰ τὸν φόβον τῶν κατοικούντων τὴν Ἰουδαίαν· εἰς τὴν ῥηθεῖσαν δὲ πατρίδα αὐτοῦ οὐκ ἀπῆλθεν, ὡς μὴ προσέχουσιν αὐτῷ, καὶ ἵνα μὴ μεῖζον αὐτῇ

(α) Ματθ. ιΓ', 57. (ε) Ματθ. Δ', 13.

γένηται τὸ κρίμα. Εἰς τὴν Κανᾶ δὲ ἦλθε, πρῶτον μὲν, κληθεῖς εἰς τὸν γάμον· νῦν δὲ, τὴν ἀπὸ τοῦ προγεγονότος θαύματος ἐγγενομένην πίστιν θεβαιῶν τῇ παρουσίᾳ, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐφελκόμενος, ὡς ἐλθὼν αὐτόκλητος, καὶ προτιμήσας αὐτοὺς τῆς πατρίδος.

46 Καὶ ἦν τις βασιλικός, οὗ ὁ υἱὸς ἡσθένει ἐν Καπερναοῦμ.

Βασιλικὸς ἐλέγετο, ἢ ὡς ἐκ γένους βασιλικοῦ, ἢ ὡς ἀξιώματι κεκτημένος, ἀφ' οὗπερ ἐκαλεῖτο βασιλικός, ἢ ὡς ὑπερέτης βασιλικός. Τινὲς μὲν οὖν φασίν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ τῷ Λουκᾷ μνημονευόμενος ἐκατόνταρχος (α)· οὐκ ἔστι δέ· καὶ γὰρ, ἵνα τὰς ἄλλας ἐάσωμεν διαφορὰς αὐτῶν, ἐκεῖνος μὲν, ἐκατόνταρχος· οὗτος δὲ, βασιλικός· καὶ ἐκεῖνος μὲν δούλος ἡσθένει· τούτου δὲ, υἱός· καὶ ἐκεῖ μὲν ἡ νόσος παράλυσις· ἐνταῦθα δὲ, πυρετός.

47 Οὗτος ἀκούσας, ὅτι Ἰησοῦς ἔχει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἡρώτα αὐτὸν, ἵνα καταβῇ, καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν· ἡμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν.

Ἡρώτα, ἥτοι, παρεκάλει.

48 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν· Ἐάν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε.

Οὐ κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέαν, ἀλλὰ κατὰ ἀπόφασιν. Εἶπε γὰρ τοῦτο κοινῶς μὲν, τῶν Σαμαρειτῶν ὑποβιβάζων τοὺς Ἰουδαίους, ὡς ἐκεῖνων πιστευσάντων δίχα σημείων καὶ τεράτων· ἰδιαίτερον δὲ, τοῦ βασιλικοῦ καθαπτόμενος. Εἰ γὰρ καὶ πίστεως ἦν τὸ ἀπελθεῖν, καὶ παρακαλεῖν, καὶ ἐπείγειν αὐτόν· καὶ γὰρ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς φησιν· ὅτι εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῇ (β)· ἐπίστευσε τῷ λόγῳ αὐτοῦ· ἀλλ' οὖν οὐχ ὑγιῶς ἐπίστευσε· καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, πότε ἀφῆκε

(α) Ματθ. Η', 5. Λουκ. Ζ', 2. (β) Ἰωαν. Δ', 50.

τὸν νοσοῦντα ὁ πυρετός· ἐβούλετο γὰρ μαθεῖν, εἴτε αὐτομάτως, εἴτε κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦτο γέγονε.

49 Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός· Κύριε, κατάβηθι πρὶν
50 ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς·
Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῇ. Καὶ ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος
τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν αὐτῷ Ἰησοῦς· καὶ ἐπορεύετο.

Κατάβηθί, φησι, πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου· προσεδόκα γὰρ, ὅτι μετὰ τὸ ἀποθανεῖν, οὐ δύναται ἀναστῆσαι αὐτό.

51 Ἦδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπή-
τησαν αὐτῷ, καὶ ἀπήγγειλαν, λέγοντες· Ὅτι ὁ παῖς
52 σοῦ ζῇ. Ἐτύθετο οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν, ἐν ᾗ
κομψότερον ἔσχε·

Κομψότερον ἐνταῦθα λέγει, τὸ ῥαότερον, τὸ κουφότερον, τὸ ἐλευθεριώτερον (1).

52 Καὶ εἶπον αὐτῷ· Ὅτι χθὲς ὥραν ἐβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός.

Πόρρω γὰρ τῆς Κανᾶ ἢ Καπερναοῦμ ἦν, ὥστε μὴ δυνηθῆναι αὐτοὺς ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ κομίσαι τὰ εὐαγγέλια τῆς ζωῆς τοῦ παιδίου.

53 Ἔγνω οὖν ὁ πατήρ, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐν ᾗ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι ὁ υἱός σου ζῇ.

Οτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, δηλονότι ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός.

53 Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς, καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη.

Νῦν ἐπίστευσεν ὑγιῶς, μετὰ τὸ ὑγιαῖναι τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Καλῶς οὖν καθήψατο αὐτοῦ ὁ τὴν καρδίαν αὐτοῦ γινώσκων Χριστός, εἰπὼν· ὅτι Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε (α).

Κυρίως οὖν σημεῖα μέν εἰσι, τὰ κατὰ φύσιν, ὡς τὸ ὑγιάζειν νοσοῦντας· τέρατα δὲ, τὰ ὑπὲρ φύσιν, ὡς τὸ ζωοποιεῖν νεκρούς,

(1) Κομψότερον· ἐλαφρότερον· βελτιώτερον. Ἠσύχως (α) Ἰωαν. Δ', 48.

καὶ ὁμματοῦν τυφλοὺς· καταχρηστικῶς δὲ λέγονται καὶ τούναντίον.

54 Τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Καὶ πρότερον εἰπὼν· ὅτι Ἦλθε πάλιν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον (α)· οὐ μάτην ἀνέμνησε τοῦ θαύματος, ἀλλ' ἐμφαίνων, ὅτι, καὶ τούτου γεγονότος, ἐλάττους τῶν Σαμαρειτῶν εἰς πίστιν ἐφάνησαν (1)· καὶ νῦν δὲ λέγων· ὅτι Τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς· ὁμοίως καθάπτεται αὐτῶν, ὅτι καὶ δεύτερον σημεῖον ἰδόντες, οὐκ ἠδυνήθησαν ἐφικέσθαι τοῦ μέτρου τῆς πίστεως τῶν οὐδὲν ἑωρακότων Σαμαρειτῶν.

Δεύτερον γὰρ τοῦτο εἶπεν, οὐχ ὡς μετὰ τὸ πρῶτον μηδενὸς ἐτέρου παρὰ τοῦτο γεγονότος ἐν ὅλῃ τῇ Παλαιστίνῃ, ἀλλ' ὅτι μετὰ τὸ πρῶτον δεύτερον τοῦτο ἐν Κανᾶ γέγονεν.

ΚΕΦ. V, 1 Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων,

Ἡ Πεντηκοστή.

1 Καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα.

Συνεχῶς ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπιχωριάζει τῇ πόλει ταύτῃ, τοῦτο μὲν, συνεορτάζων διὰ τὸν νόμον· τοῦτο δὲ, τὰ πλήθη τῶν ἀπονήρων ἐπισπώμενος. Ἐν ταῖς ἑορταῖς γὰρ ἐκεῖ πανδημεὶ συνέρρεον.

2 Ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ, ἡ ἐπιλεγομένη Ἑβραϊστὶ Βηθεσδά,

Ἔστιν ἐν Ἱεροσολύμοις κολυμβήθρα, ἐπὶ τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ προβατικῇ (2). Οὕτω δὲ ταύτην ὠνόμαζον ἀπλῶς,

(α) Ἰωαν Δ', 46. (1) οἱ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ. (2) Ἐπὶ τῇ προβατικῇ πύλῃ ἔστι κολυμβήθρα, ἡ ἐπιλεγομένη Βηθεσδά. Νεεμ· Γ', 1· «Καὶ ὠκοδόμησαν τὴν πύλιν τὴν Προβατικὴν». Γ', 32. IB', 39. Ὅθεν Προβατικὴ μὲν, ἡ πύλη διότι δι' αὐτῆς εἰσῆγοντο εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὸν ναὸν τὰ εἰς θυσίαν διωρισμένα πρόβατα· Βηθεσδά δὲ, ἡ κολυμβήθρα· διότι παρεῖχε χάριν ἱαματικὴν. Διότι Βηθεσδά σημαίνει οἶκον ἐλεός· ἢ οἶκον χάριτος, εὐποιίας. Charité.

κατὰ παράδοσιν ἀρχαίαν, ἥ, ὥς τινες λέγουσι, διὰ τὸ ἐκεῖσε τὰ πρόβατα συνάγεσθαι πάλαι, τὰ μέλλοντα ἐν ταῖς ἑορταῖς θυσιάζεσθαι, καὶ τὰ τούτων ἔγκατα ἐξ ἐκείνου τοῦ ὕδατος ἀποπλύνεσθαι.

2 Πέντε στοὰς ἔχουσα.

Στοὰ ἐστὶν ἡ παρ' ἡμῖν λεγομένη καμάρα, ἥ καὶ ὁ θόλος· κύκλῳ δὲ ταύτας εἶχεν. Ὡς οὖν θέλας δυνάμειως ἐνεργούσης ἐκεῖ, κολυμβήθρα κατεσκεύαστο, καὶ στοαί, διὰ τοὺς νοσοῦντας.

3 Ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν
4 τοῦ ὕδατος κίνησιν. Ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ. Ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος, ὑγιὴς ἐγίνετο, ᾧ δὴποτε κατείχετο νοσήματι.

Διὰ μὲν τῶν ἀπηριθμημένων καὶ τὰ ἄλλα νοσήματα δεδήλωται. Εἰπὼν δὲ, ὅτι κατὰ καιρὸν κατέβαινεν, ἐδίδαξεν, ὅτι οὐ πάντοτε τὸ θαῦμα ἐγίνετο, ἀλλὰ κατὰ καιρὸν μὲν ἄγνωστον τοῖς ἀνθρώποις· πολλάκις δὲ, οἶμαι, τοῦ ἐνιαυτοῦ διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐν ταῖς στοαῖς κατέκειτο πολὺ πλῆθος τῶν ἀσθενούντων.

Ἄλλ' οἱ μὲν χωλοὶ καὶ ξηροὶ ἠδύναντο παρατηρεῖν τὸν καιρὸν· ἐώρων γὰρ ταρασσόμενον τὸ ὕδωρ· οἱ δὲ τυφλοὶ πῶς; Ἀπὸ τοῦ γινομένου θορύβου τοῦτο ἐμάνθανον. Εἶχον δὲ καὶ ὑπερέτας παρατηροῦντας.

Ἐκείνη δὲ ἡ κολυμβήθρα, τύπος ἦν τῆς κολυμβήθρας τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Ὡσπερ γὰρ ἐκείνη νόσους ἰᾶτο, οὕτω καὶ αὕτη· ἀλλ' ἐκείνη μὲν, σωματικὰς, αὕτη δὲ, ψυχικὰς καὶ ἐκείνη μὲν κατὰ τινα καιρὸν, αὕτη δὲ, αἰεὶ· καί ἐκείνη μὲν, καταβαίνοντος ἁγγέλου, αὕτη δὲ, ἐπιφοιτῶντος τοῦ ἁγίου πνεύματος. Μείζονα γὰρ τῶν παλαιῶν τὰ καινά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τοῦ τριακονταοκτῶ ἔτη ἔχοντος
ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

5 Ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριακονταοκτῶ ἔτη ἔχων
ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

Πάρεσις ἦν, ἡ ἀσθένεια. ἕτερος δέ ἐστιν οὗτος παρὰ τὸν ὑπὸ
Ματθαίου (α) μνημονευθέντα παραλυτικόν, ὡς ἐν τῇ ἐξηγήσει
τοῦ τρισκαιδεκάτου κεφαλαίου αὐτοῦ σαφέστατα δεδήλωται.

6 Τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς ὅτι
πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ· Θέλεις ὑγιῆς
γενέσθαι;

Τὸν πολυχρονίῳ προσεδρία χρόμενον καὶ καρτερικώτατον
προτιμᾷ τῶν ἄλλων, τοῦτο μὲν, ὡς ἐλεεινότερον, τοῦτο δέ,
καὶ διδάσκων, ὅτι τῶν δεομένων τῆς ἀνωθεν ἰατρείας, οἱ καρ-
τερικώτατοι μᾶλλον ἐπικαμπτοῦσι τὸν θεόν.

Οὐκ εἶπε δέ, Θέλεις, θεραπεύσω σε, διὰ τὸ ἀκόμψαστον,
καὶ διότι οὐκ ἐγνώριζε τοῦτον ὅλως ὁ ἀσθενῶν· διὰ τοῦτο
γὰρ οὐδὲ πίστιν αὐτὸν ἀπήτησεν.

Ἐρωτᾷ δέ, οὐχ ἵνα μάθῃ περιττὸν γὰρ περὶ προδήλου
πράγματος μανθάνειν· ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς ἀποκρίσεως φανῇ
πᾶσιν ἡ καρτερία αὐτοῦ. Ὅρα γάρ, τί ἀποκρίνεται·

7 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ
ἔχω, ἵνα, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν
κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ
ἐμοῦ καταβαίνει.

Ἰσώπτευσεν, ὅτι διὰ τοῦτο αὐτὸν ἠρώτησε τοῦτο, ἵνα ἐλέγξῃ,
διὰ ῥαθυμίαν προϊέμενον τὴν ἴασιν, ἢ ὅτι βουλόμενος χραι-
μεῦσαι πρὸς τὸ θαλεῖν αὐτὸν εἰς τὴν κολυμβήθραν· διὸ καὶ

(α) Ματθ. Θ', 2.

ἀπολογεῖται, ὅτι παρὰ τὸ μὴ ἔχειν ἄνθρωπον ἀποτυγχάνει.

Εἰπὼν δέ, ὅτι Ἐρ ᾧ ἔρχομαι ἐγὼ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει, ἔδειξε τὴν καρτερίαν αὐτοῦ, πῶς ἐν τοσούτοις ἔτεσιν ἀποτυγχάνων, ἔτι παρέμενε, καὶ οὐκ ἀφίστατο, καὶ ταῦτα οὐ ῥαθυμῶν, ἀλλὰ παραγκωνιζόμενός τε καὶ ἐπηρεαζόμενος, καὶ οὐδὲ οὕτω ναρκῶν.

Ἡμεῖς δὲ βραχύν τινα καιρὸν προσεδρεύοντες τῷ θεῷ σπουδαίως, ἐὰν μὴ τύχωμεν, ὀκνοῦμεν λοιπὸν, καὶ ἀποφοιτῶμεν, καὶ ἀναπίπτομεν. Ἀλλ' ἐπίπονόν, φησιν, ἡ διηνεκῆς προσευχή! Καὶ ποία ἀρετὴ οὐκ ἐπίπονος; Διότι δὲ ἐπίπονος, διὰ τοῦτο καὶ ἐπικερδής.

8 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγείρε, ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει.

Οὐ μόνον ἀνίστησιν, ἀλλὰ καὶ τὸν κράββατον ἄραι κελεύει, ἵνα πιστωθῇ τὸ θαῦμα, καὶ μὴ δόξη φαντασία τις. Εἰ γὰρ μὴ συνεπάγη τὰ μέλη βεβαίως, οὐκ ἂν τὸν κράββατον ἠδύνατο φέρειν.

Τοῦτο δὲ πολλαχοῦ πεποίηκεν, ἐπιστομιζὼν τοὺς ἀναισχυνοτεῖν βουλομένους. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ παρὰ τῷ Ματθαίῳ παραλύτου ὁμοίως ἐπεποιήκει (α)· καὶ ἐπὶ τῶν ἄρτων, διὰ τοῦτο λείψανα πολλὰ παρεσκεύασεν ὑπολειφθῆναι (β)· καὶ τῷ καθαρισθέντι λεπτῷ προσέταξε (γ), δεῖξαι ἑαυτὸν τῷ ἱερεῖ· καὶ τὸ ὕδωρ οἶνον ποιήσας, εἶπεν ἀντλήσαι, καὶ ἐνεγκεῖν τῷ ἀρχιτρικλίνῳ (δ)· καὶ νεκρὸν ἀναστήσας, ἐντείλατο δοῦναι αὐτῷ φαγεῖν (ε)· διὰ τῶν τοιούτων πάντων παίθων τοὺς ἀνυήτους, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπατεῶν, ἀλλὰ σωτὴρ ἀληθοῦς τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως.

9 Καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιής ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει.

Ἀμα τὲ ἤκουσε, καὶ ἄμα τῆς ὑγείας αἰσθόμενος, ἠγέρθη, καὶ

(α) Ματθ. Θ', 6.

(β) Ἰωαν. Β', 8.

(γ) Ματθ. ΙΔ', 20.

(δ) Λουκ. Η', 55.

(ε) Ματθ. Η', 4.

λοιπὸν μὴδὲν ὑπολογισάμενος, ἤρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιπάτει.

- 10 Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ θεραπευμένῳ· Σάββατόν ἐστιν·
 11 οὐκ ἔξεστί σοι ἄραι τὸν κράββατον. Ἀπεκρίθη αὐτοῖς· Ὁ ποιήσας με ὑγιῇ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει.

Οὐρα παρρησίαν! Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐπείσθη τούτοις, ἀλλὰ καὶ τὸν εὐεργέτην ἀνεκήρυξε, καὶ προτιμότερον πάντων ἀπέφηνε, λέγων· Ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐκείνῳ πείθομαι· καὶ γὰρ ἐκεῖνός με ἰασάμενος, ἐκείνον μείζονα πάντων νομίζειν παρεσκεύασεν.

- 12 Ἠρώτησαν οὖν αὐτόν· Τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὃ εἶ-
 13 πών σοι· Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει; Ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ᾔδει, τίς ἐστιν· ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξ-
 ἐνευσεν, ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.

Ἀμα τῷ θεραπεῦσαι τὸν ἄνθρωπον, ἐξένευσεν διὰ τὸν ὄχλον, τοῦτο μὲν, φεύγων τὸν παρὰ τῶν εὐγνωμονεσέρων ἔπαινον· τοῦτο δὲ, περικόπτων τὸν παρὰ τῶν ἀγνωμονεστέρων φθόνον. Εἴωθε γὰρ πολλάκις ὄψις μόνον τοῦ φθανομένου, πολλὴν ἐνιέναι φλόγα.

- 14 Μετὰ ταῦτα εὕρισκει αὐτόν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται.

Παρακμάσαντος ἤδη καὶ τοῦ θαύματος, καὶ τοῦ θυμοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἐντυγχάνει λοιπὸν τῷ θεραπευθέντι, θέλων βελτιῶσαι καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Εὕρισκει δὲ αὐτόν, οὐκ ἐν ἀνέσει καὶ ῥαθυμίᾳ, ἀλλ' ἐν τῷ ἱερῷ, προσευχόμενον, οἶμαι, καὶ εὐχαριστήρια τῷ θεῷ ἀποδιδόντα. Καὶ παραινεῖ μὲν, μηκέτι ἀμαρτάνειν, δεικνύων, ὅτι ἐξ ἀμαρτιῶν ἐνόσει· ἀπειλεῖ δὲ, εἰ πάλιν ἀμαρτήσῃ, χείρονα κόλασιν, διδάσκων, ὥς οἱ μετὰ τὴν ἐξ ἀμαρτίας τιμωρίαν πάλιν ἀμαρτάνοντες, χαλεπώτερον τι-

μωρηθήσονται, ὡς ἀναίσθητοι καὶ καταφρονηταί, εἴτε ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, εἴτε ἐν τῇ μελλούσῃ, εἴτε καὶ ἐν ἀμφοτέραις.

Εἰ δὲ ἐνταῦθα κόλασις ἀμαρτιῶν παρετάθη εἰς τριακονταοκτὼ ἔτη, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῆς ἐκεῖ κολάσεως; Ὅντως γὰρ ἀτελεύτητός ἐστι καὶ αἰώνιος! Οὐτε δὲ πᾶσαι αἱ νόσοι ἐξ ἀμαρτιῶν τίκτονται, οὔτε πάντες οἱ ἀμαρτάνοντες νοσοῦσι. Καὶ ὁ μνημονευόμενος δὲ ὑπὸ Ματθαίου παραλυτικός, ἐξ ἀμαρτιῶν ἐνόσει, καθὼς ἐκεῖ διείληπται· διὸ καὶ πρὸς ἐκεῖνον εἶρηκεν· Ἀφένωταί σοι αἱ ἀμαρτίαι σου (α). Διὰ τῶν τοιούτων δὲ παραγγέλλει πᾶσι, τοῖς μὲν μήπω νοσήσασι, φοβεῖσθαι, μὴ νοσήσωσι, καὶ διορθοῦσθαι· τοῖς δὲ ἤδη νοσήσασι, φοβεῖσθαι, μὴ νοσήσωσι χειρόν, καὶ ἀσφαλίζεσθαι πρὸς τὸ μέλλον.

Καὶ ἡμῶν οὖν ἕκαστος, εἰ μὲν ἤδη νενόσηκε, λεγέτω πρὸς ἑαυτόν· Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται· εἰ δὲ οὐπω νενόσηκεν, ἐπαδέτω ἑαυτῷ τὸ ἀποστολικὸν λόγιον· ὅτι Τὸ χρηστὸν τοῦ θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει· κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργήν (α). Οὐ μόνον δὲ τῷ σφίγγει τὸ σῶμα παρέσχεν αὐτῷ τῆς οἰκείας θεότητος ἀπόδειξιν, ἀλλὰ καὶ τῷ εἰπεῖν· Μηκέτι ἀμάρτανε· καὶ γὰρ ἐδήλωσεν, ὅτι πάντα οἶδε, καὶ τὰ ἀπόρρητα.

15 Ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ.

Ἀπῆλθε καὶ ἀνήγγειλεν, οὐχ ὡς ἀγνώμων, ἵνα προδώσῃ, ἀλλ' ὡς εὐγνώμων, ἵνα ἀνακηρύξῃ τὸν εὐεργέτην· ἱκανὴ γὰρ καὶ ἡ εὐεργεσία καὶ ἡ ἀπειλὴ ἐπισχεῖν αὐτόν· καὶ οὐ μόνον ἠδέσθη ἂν, ἀλλὰ καὶ ἐφοβήθη, μή τι χειρόν πάθῃ, μεγίστην λαβὼν ἀπόδειξιν τῆς τοῦ εὐεργέτου δυνάμεως. Ἄλλως τε καὶ, εἰ προδοῦναι τοῦτον ἐβούλετο, οὐκ ἂν εἶπεν· Ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ

(α) Ματθ. Θ', 2.

(α) Ρωμ. Β', 4. 5.

ποιήσαι με ὑγιῆ· ἀλλ' ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν, ὁ εἰπὼν μοι·
 Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει. Οἱ γὰρ Ἰουδαῖοι
 μαθεῖν ἐζήτουν, οὐ τίς ἐποίησεν αὐτὸν ὑγιῆ, ἀλλὰ τίς ὁ εἰπὼν
 αὐτῷ, Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει· οὗτος δέ, τὸ
 δοκοῦν ἐγκλημα σιγήσας, τὴν εὐεργεσίαν ἐδημοσίευσεν. Εὐγνώ-
 μων οὖν, καὶ πεπαρρησιασμένος ὁ ἄνθρωπος οὗτος, καὶ μέμ-
 ψεως ἀπάσης ἐκτός.

16 Καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον τὸν Ἰησοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ
 ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαβ-
 βάτῳ.

Τῷ φαινομένῳ μὲν, διὰ τοῦτο· τῷ κεκρυμμένῳ δέ, διὰ τὸν
 φθόνον.

17 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς· Ὁ πατήρ μου
 ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι.

Ἐδειξεν ἑαυτὸν ἴσον τῷ θεῷ ἐκατέρωθεν, ἀπὸ τε τοῦ εἰπεῖν,
 πατέρα ἴδιον τὸν θεόν, καὶ ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν, ἐργάζε-
 σθαι, καθὼς ἐκεῖνος, ἵνα μηκέτι, ὡς ἀνθρώπῳ φιλῷ, τούτῳ
 προσέχωσιν, ἀλλὰ καὶ ὡς θεῷ. Τὸ μὲν οὖν, ἕως ἄρτι, τὸ διη-
 νεκὲς τῆς ἐργασίας δηλοῖ. Διττῆς δὲ νοουμένης ἐπὶ θεοῦ τῆς
 ἐργασίας· ἡ μὲν γὰρ σημαίνει, τὴν κατ' ἀρχὰς δημιουργίαν
 τῶν φύσεων· ἡ δὲ, τὴν μετ' ἐκείνην οἰκονομίαν καὶ πρόνοιαν,
 καὶ συντήρησιν αὐτῶν· κατὰ μὲν τὸ πρῶτον σημαίνόμε-
 νον, κατέπαυσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ τῶν ἔργων
 αὐτοῦ· κατὰ δὲ τὸ δεύτερον, αἰεὶ ἐργάζεται, οἰκονομῶν τὴν
 κτίσιν, καὶ προνοοῦμενος καὶ συνέχων αὐτήν. Καὶ νόμος οὐδεὶς
 κωλύει τὸν νομοθέτην ἐργάζεσθαι πάντοτε τὴν σωτηρίαν τῶν
 κτισμάτων αὐτοῦ.

Παρατήρησον δέ, ὅτι διαφόρως περὶ τῆς τοῦ σαββάτου λύ-
 σεως ἐγκαλούμενος, ποτὲ μὲν θεοπρεπῶς ἀπολογεῖται, καθά-
 περ καὶ νῦν· ποτὲ δὲ, ἀνθρωποπρεπῶς· ἐβούλετο γὰρ ἀμφοτέρα
 πιστεῦσθαι, καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐνανθρωπήσιν.

[Τοῦ ἁγίου Μαξίμου (1). Τοὺς μὲν πρώτους τῶν γεγονότων λόγους ὁ θεὸς, καὶ τὰς καθόλου τῶν ὄντων οὐσίας, ἀπαξ, ὡς οἶδε, συμπληρώσας, ἔτι ἐργάζεται, οὐ μόνον τὴν τούτων αὐτῶν πρὸς τὸ εἶναι συντήρησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' ἐνέργειαν δημιουργίαν τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμει μερῶν. Ἐν γὰρ τῇ ὕλῃ, τουτέστι, τῇ καθόλου τῶν ὄντων οὐσίᾳ, δυνάμει ὑπάρχουσι τὰ κατὰ μέρος, ἐκ τῆς ὕλης γινόμενα μερικὰ, ὧν τὴν γένεσιν αἰὶ ὁ θεὸς ἐργάζεται. Ἔτι μὴν ἐργάζεται καὶ τὴν πρὸς τὰ καθόλου τῶν μερικῶν ἑξομοίωσιν, λέγω δὴ, τὴν πάντων ἀνθρώπων, κατὰ μίαν τῆς γνώμης ἐπὶ τὰ καλὰ κίνησιν, πρὸς τὸν λόγον τῆς φύσεως ἔνωσιν, ἵνα γένηται πάντων, ὥσπερ μία καὶ ἡ αὐτὴ φύσις, οὕτω καὶ γνώμη μία, σύμφωνός τε καὶ ταυτοκίνητος, θεῷ τε καὶ ἀλλήλοις συναφθέντων, διὰ τῆς προνοίας αὐτοῦ.]

18 Διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ.

Λέγων γάρ, ὅτι Ὁ πατήρ μου, τὸ γνήσιον ἐνέφαινε· ὁ δὲ γνήσιος υἱός, ἴσος τῷ πατρὶ κατ' οὐσίαν καὶ φύσιν.

19 Ἀπεκρίνατο οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα·

Ἐπειδὴ περ, ὑψηλὰ περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ἐδιώκετο, μὴ δυναμένων ἐκείνων ἐφικέσθαι τοῦ ὕψους τῶν λεγομένων, ἀλλ' ὡς ἀντίθεον αὐτὸν διωκόντων, συγκαταβαίνει τῇ ἀσθενείᾳ τῆς διανοίας αὐτῶν, καὶ ταπεινὰ φθέγγεται κατ' οἰκονομίαν, ἵνα εὐπαραδεκτος αὐτοῖς γένηται. Εἷτα πάλιν ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τὸν λόγον ἀνάγει, καὶ αὖθις ἐπὶ τὰ ταπεινὰ τοῦτον κατάγει· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον, καὶ αὖθις ἐπὶ τὸ ταπεινότερον· καὶ οὕτω δι' ὑψηλῶν ὁμοῦ καὶ ταπεινῶν ῥημάτων, τῶν μὲν ἰσότητα ἐμ-

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιγμένῳ.

φαινόντων, τῶν δὲ ἐλάττωσιν ἐμφαίνειν δοκούντων, ὑφαίνει τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ οἰκονομεῖ τοῦτον ἐν κρίσει (1), ὥστε τοὺς μὲν ὀξυτέρους τὴν διάνοιαν καὶ εὐγνώμονας, ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν, καὶ περὶ τῶν ταπεινῶν τὴν προσήκουσαν ἔννοιαν λαμβάνειν· τοὺς δὲ ἀμβλυτέρους καὶ ἀγνώμονας, ἀπὸ τῶν ταπεινῶν παραμυθεῖσθαι, καὶ ὡς περὶ ἀνθρώπου ταῦτα νοοῦντας, μὴ ταράττεσθαι.

Πλὴν, εἰ καὶ ταπεινὰ τὰ ῥήματα, ἀλλὰ καὶ οὕτως ὑψηλὰ τὰ ὑποκεκρυμμένα τούτοις νοήματα· καὶ ταῖς μὲν λέξεσι καθυφίησι· τοῖς δὲ νοήμασιν, οὐδαμῶς. Τί οὖν φησί νῦν; Οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιῶντα· τοῖς μὲν παχύτερον νοοῦσιν, ἐλάττωσιν δυνάμεως ὁ λόγος προφαίνει, διὰ τὴν ῥηθεῖσαν οἰκονομίαν· τοῖς δὲ λεπτότερον, ἰσότητά μαλλον καὶ ταυτότητα, διὰ τὴν ἀλήθειαν. Οὐ δύναται γάρ, οὐ κατ' ἔλλειψιν δυνάμεως, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀνεγχώρητον (2)· ἀνένδεκτον γὰρ ποιεῖν τι τὸν υἱόν, ὣν οὐ ποιεῖ ὁ πατήρ· διότι οὐκ ἔστι τῷ υἱῷ δυνάμις ἰδίᾳ παρὰ τὴν τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἡ αὐτή· εἰ δὲ ἡ αὐτή, ἴσος ἄρα ὁ υἱὸς τῷ πατρί.

Φησί δὲ ὁ θεολόγος Γρηγόριος (3), ὅτι τῶν αὐτῶν πραγμάτων τοὺς τύπους ἐνσημαίνεται μὲν ὁ πατήρ, ἐπιτελεῖ δὲ ὁ υἱός, οὐ δουλικῶς, οὐδὲ ἀμαθῶς, ἀλλ' ἐπιστημονικῶς τε καὶ δεσποτικῶς, καὶ οἰκειότερον εἰπεῖν, πνευματικῶς, ἥτοι κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἐπιστήμην καὶ δεσποτείαν.

Διὰ τὰ ῥηθέντα οὖν εἴρηται, τὸ Οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιῶντα. Εἰ γὰρ μὴ διὰ ταῦτα, πῶς ἡ δυνάμις οὐ δύναται; ἢ πῶς ἡ σοφία δεῖται διδασκαλίου; ἢ πῶς πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο;

(1) τ. ε. εὐλόγως. (2) Ἀνεγχώρητον, παρὰ τῷ Β. Προτιμότερον τὸ ἀνεγχώρητον διὰ τὸ ἐπόμενον ἀνένδεκτον. Τοῦτο ἔχει καὶ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός Σελ. 215, καὶ τὸ χωρίον τοῦτο εἶχεν ἴσως κατὰ νοῦν ὁ Εὐδόκιμος. Λέγει ἤ ὁ θεολόγος «Οὕτως ἀδύνατον καὶ ἀνεγχώρητον ποιεῖν τι τὸν υἱόν, ὅ ὡς ποιεῖ ὁ πατήρ.» (3) Γρηγόρ. Ναζ. Σελ 216.

ἢ πῶς οὐ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀσθενέστερος ἔσται, τῶν πολλὰ ποιοῦντων ἀφ' ἑαυτῶν; Καὶ γὰρ καὶ ἀρετὴν ἀφ' ἑαυτῶν αἰρούμεθα, καὶ κακίαν. Καὶ πολλὰ πολλαχόθεν ἄτοπα ἐπακολουθήσει.

Περὶ μέντοι τοῦ δηλωθέντος ῥητοῦ λεπτομερέστερον διέλαβεν ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ Περὶ υἱοῦ δευτέρου λόγου.

19 Ὁ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ.

Ἀπὸ τῶν ταπεινῶν ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ μετέβη πάλιν, ὡς προδεδήλωται. Εἰ γὰρ ὁ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ, ἴσος ἄρα οὗτος ἐκείνῳ. Τὸ δὲ, ὁμοίως, πρόσκειται, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι μετὰ τῆς ἴσης ἐπιστήμης καὶ δεσποτείας, ὡς προεῖρηται.

20 Ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱόν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ, ἃ αὐτὸς ποιεῖ.

Πάλιν ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ἐπὶ τὰ ταπεινὰ μετεχώρησε. Φιλεῖ δὲ τὸν υἱόν, οὐ μόνον, ὡς μονογενῆ, ἀλλὰ καὶ, ὡς τὰ αὐτὰ ποιοῦντα, καὶ μηδὲν ἀθέλητον τῷ πατρὶ ἐργαζόμενον. Οὔτε δὲ ἄνω, ἐπὶ τοῦ υἱοῦ, τὸ, βλέπει, οὔτε ἐνταῦθα, ἐπὶ τοῦ πατρὸς, τὸ, δείκνυσιν, ἀνθρωπίνως χρὴ νοεῖν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς καὶ ὑπερφυῶς. Οὔτε γὰρ ὁ υἱὸς βλέπει, ὡς μαθητῆς, οὔτε ὁ πατὴρ δείκνυσιν, ὡς διδάσκαλος· ἀλλ' ὁ μὲν, δείκνυσιν, ὡς νοῦς τῶν αὐτῶν πραγμάτων τοὺς τύπους ἐνσημαινόμενος· ὁ δὲ, βλέπει, ὡς λόγος, ἐπιτελῶν τὰ ἐνσημανθέντα, καὶ οὕτω κοινὰ τούτοις πάντα τὰ θεοπρεπῆ πράγματα.

20 Καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε.

Ἐπειδὴ παράλυτον ἐσφιγξε, καὶ ἦν μέγα τὸ γεγονός, ἐμελλε δὲ καὶ νεκρὸν ἐγείρειν, διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι Καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε μείζον, καὶ οὕτως ἐναχθῆτε (1) πρὸς τὸ πιστεῦειν.

(1) ἀναχθῆτε, πρὸς τῷ Α. Ἀμφότερα δοκίμα.

21 Ὡςπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ.

Ἀπὸ τῶν ταπεινῶν μετῆλθεν αὖθις ἐπὶ τὰ ὑψηλά. Εἰ γὰρ, ὥςπερ ἐκεῖνος, οὕτω καὶ οὗτος, οὓς θέλει, ζωοποιεῖ, ἰσοδύναμος ἄρα ὁ υἱὸς τῷ πατρί. Τὸ μὲν οὖν, ὥςπερ ὁ πατὴρ ζωοποιεῖ, τῆς δυνάμεως διδάσκει τὴν ἰσότητά· τὸ δὲ, οὓς θέλει, τῆς ἐξουσίας τὴν ἀπαραλλαξίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ δύναται, καὶ ἐξουσίαν ἔχει, πῶς οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἐφ' ἑαυτοῦ οὐδέν; Οὐ δύναται οὖν χωρὶς τοῦ πατρὸς· διότι μία καὶ ἡ αὐτὴ τούτοις δύναμις τε καὶ βούλησις.

22 Οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν
23 πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ· ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα.

Ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν μετέστη πάλιν ἐπὶ τὰ ταπεινά. Κάνταῦθα τοίνυν τὸ, δέδωκε, θεοπρεπῶς νοητέον. Τὰ τοιαῦτα γὰρ, καθὼς εἰρήκαμεν, οἰκονομικῶς λέγει, οὐ μόνον ἐντεῦθεν θεραπεύων τὴν ἀσθενεῖαν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ, ἵνα τὸν αἷτιον εἰδῶμεν, καὶ μὴ ἀγέννητον εἶναι τὸν υἱὸν ὑπολάβωμεν, μηδ' εἰς τὴν Σαβελλίου νόσον καταπέσωμεν, τὸν αὐτὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα νοοῦντος, καὶ ἐν πρόσωπον τὴν ἁγίαν Τριάδα δογματίζοντος ἀνοήτως.

Πότε δὲ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ υἱῷ; Ὑπὲρ τὸ πότε ἡ ἀπόκρισις. Εἰ δὲ χρή τι καὶ τολμηρῶς ἀποκριθῆναι, ἅμα τῷ τούτου γεγεννησθαι. Πότε δὲ οὗτος γεγέννηται; Ὅτε ὁ πατὴρ οὐ γεγέννηται. Οὐκ ἔστι γὰρ, οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἔννοιάν τινα χρόνου ἢ αἰῶνος, καθ' ἣν ἐφικέσθαι τινὸς ἄκρου δυνηθείημεν, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα βιαζόμεθα.

Τὴν κρίσιν δὲ πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, ἵνα διὰ τοῦτο φοβούμενοι, τιμῶσιν αὐτὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. Πᾶσαν δὲ εἰπὼν, ἐδήλωσεν ἅμα τὴν τε τοῦ κολάζειν, καὶ τὴν τοῦ τιμᾶν, οὓς ἂν ἐθέλῃ. Οὐ μὴν ἐξέβαλε τὸν πατέρα τῆς ἐξου-

σίας τοῦ κρίνειν· εἰ γὰρ πάντα, ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, τοῦ υἱοῦ ἐστι, πλὴν ἀγεννησίας (1), πρόδηλον, ὅτι καὶ πάντα, ὅσα ἔχει ὁ υἱός, τοῦ πατρὸς ἐστι, πλὴν γεννήσεως (2). Κρινεῖ τοίνυν ὁ Υἱός, εὐδοκοῦντος μὲν τοῦ Πατρὸς, συνεργοῦντος δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὥσπερ ἄρα νοοῦμεν καὶ ἐπὶ πάντων αὐτοῦ τῶν ἔργων.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι, τὸ, ὥσπερ, καὶ τὸ, καθὼς, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐπὶ μὲν τῆς ἀκτίστου Τριάδος, τὴν ἰσότητά δηλοῦσιν· ἐπὶ δὲ τῶν κτιστῶν πολλάκις, καὶ εἰκασίαν, καὶ ὁμοιότητά τινα μερικὴν. Διὰ τί δὲ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ υἱῷ; Διότι οὗτος τὸν ἄνθρωπον ἔπλασε, καὶ φθαρέντα ἀνέπλασε, καὶ τὰς σωτηρίους ἐντολάς ἔδωκε· καὶ ἵνα ὁ ἐνανθρωπήσας, κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους, μὴ μόνον, ὡς θεός, εἰδὼς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ, ὡς ἄνθρωπος, πεπειραμένος αὐτῆς. Καὶ διὰ τί ἔπλασεν ὁ υἱός τὸν ἄνθρωπον; Διότι οὗτός ἐστι σοφία καὶ λόγος καὶ δύναμις τοῦ πατρὸς. Καὶ διὰ τί ὁ Υἱός, ἀλλ' οὐχ ὁ Πατήρ, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐνηνθρώπησε; Διότι ἔδει τὸν ἄνω υἱὸν, μένειν καὶ κάτω υἱὸν, ἵνα μὴ δύο εἶεν υἱοί· καὶ διότι ἔδει τὸν δημιουργόν, ἀνακαινίσαι τὸ συντριβέν αὐτοῦ δημιουργημα· καὶ διότι ἔδει τὸν λογικόν, διὰ τοῦ λόγου ἐλευθερωθῆναι τῆς ἀλογίας τῶν παθῶν· καὶ διότι πρέπον ἦν διὰ τῆς ἀπαρallάκτου εἰκόνης τοῦ πατρὸς, τὸν κατ' εἰκόνα θεοῦ πεποιημένον καὶ παραλλάξαντα αὐτὴν, εἰς τὸ πρότερον ἐπαναχθῆναι ἀξίωμα, καὶ οὕτω καταλλήλως πάντα γενέσθαι.

Εἰ οὖν τιμήσωμεν αὐτόν, καθὼς τιμῶμεν τὸν πατέρα, πάντως καὶ πατέρα τοῦτον προσαγορεύσομεν; Οὐδαμῶς· ἀλλ' υἱὸν αὐτὸν εἰδότες, πατέρα μὲν οὐκ ὀνομάσομεν, ἵνα μὴ συγχέωμεν τὰς ιδιότητας· ὡς τὸν πατέρα δὲ τιμήσομεν· περὶ γὰρ τιμῆς ὁ λόγος, οὐ περὶ προσηγορίας. Καταχρηστικῶς δὲ, καὶ πατέρα τοῦτον καλοῦμεν; ὡς ποιητὴν καὶ κηδεμόνα καὶ διδάσκαλον ἡμῶν.

(1) ἀγέννητος γὰρ ὁ πατήρ. (2) γεννητὸς γὰρ ὁ υἱός.

Εἶδες τὴν σοφωτάτην καὶ θαυμασίαν πλοκὴν τῶν ὑψηλῶν ἅμα καὶ ταπεινῶν ῥημάτων· ὥστε καὶ τοῖς τότε γίνεσθαι τὸν λόγον εὐπαράδεκτον, καὶ τοὺς μετὰ τοῦτο μὴ βλάπτεσθαι. Εἰ γὰρ μὴ διὰ συγκατάβασιν τὰ ταπεινὰ ἔλεγε, διὰ τί καὶ τὰ ὑψηλὰ προσέπλεκεν; Ὁ μὲν γὰρ ὀφείλων μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ λέγειν, ὅταν μικρὰ φλέγῃται, πρόφασιν ἔχει τὴν οἰκονομίαν· οἰκονομικῶς γὰρ τοῦτο ποιεῖ· ὁ δὲ μικρὰ λέγειν ὀφείλων, τίνος ἔνεκεν μεγάλα φθέγγεται; τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστιν οἰκονομίας, ἀλλ' ἐσχάτης ἀλαζονείας. Εἰ δὲ καὶ ἐλάττων ἦν ὁ υἱός, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἄρειον ἐλήρου, διὰ τί τὴν ἴσιν τῷ πατρὶ τιμὴν ἀπῆτει; καὶ οὐκ ἀπῆτει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφόβει, λέγων·

23 Ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν.

Ὁ μὴ τιμῶν, ὡς ἔλεγεν ἀνωτέρω, ἤγουν, καθὼς τὸν πατέρα. Τὸν πέμψαντα δὲ εἶπεν, οὐκ ἐλάττωσιν ἑαυτοῦ ἐμφαίνων, ἀλλὰ τὰ στόματα τῶν Ἰουδαίων ἐμφράττων. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ συνεχῶς ἐπὶ τὸν πατέρα καταφεύγει, τιθεὶς μετὰ τὴν οἰκείαν εὐγένειαν. Εἴτε γὰρ πάντα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀξίαν ἐλάλει, οὐκ ἂν παρεδέξαντο, νομίζοντες ἀντίθεον, ὅπου γε καὶ ἀπὸ βραχέων τοιούτων ῥημάτων ἐδίωξαν αὐτόν, καὶ ἐλίθασαν· εἴτε πάντα συγκαταβατικῶς ἐφθέγγετο, ὑπορώμενος αὐτοὺς, πολλοὶ ἂν ἐβλάβησαν. Διόπερ, ὡς εἰρήκαμεν, ἀναμίσγνυσι καὶ κερνᾷ τὴν διδασκαλίαν· πρὸς γὰρ τὸ εὐπαράδεκτον γενέσθαι αὐτὴν, οὐ τοσοῦτον τὰ ὑψηλὰ, ὅσον τὰ ταπεινὰ συνεβάλλετο. Λοιπὸν οὖν, ὅταν εὐρίσκωμεν ταπεινὰς φωνάς, οἰκονομικῶς αὐτὰς λογιζώμεθα, ἢ καὶ τῇ ἀνθρωπότητι αὐτοῦ ταύτας προσάπτωμεν, ὥσπερ καὶ τὰς ὑψηλὰς, τῇ θεότητι.

24 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον·

Πάλιν οἰκονομικῶς φησιν. Οὐκ εἶπε γὰρ, Καὶ πιστεύων ἐμοί,

ἵνα μὴ δόξη κομπάζειν· ἀλλὰ, *Τῷ πέμψαντι με*, ἵνα δόξη μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ λέγειν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πέμψαντος αὐτόν, καὶ οὕτω πιστεῦσαι τῷ λόγῳ αὐτοῦ, ὡς δι' αὐτοῦ τῷ πέμψαντι αὐτόν πιστεύοντες. Ὅρᾳς, πῶς τὸ ταπεινὰ λέγειν, λυσιτελεῖ τοῖς ὑψηλοῖς.

24 Καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται,

Εἰς κατὰκρίσιν κολάσεως. Ὁ γὰρ πιστεύων τῷ λόγῳ αὐτοῦ, πάντως καὶ τηρεῖ αὐτόν. Λοιπὸν οὖν, ὁ μὴ τηρῶν αὐτόν, οὐ πιστεύει αὐτῷ. Φρίξωμεν οἱ μὴ φυλάσσοντες τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ· μετὰ τῶν ἀπίστων γὰρ τετάγμεθα. Ζήτησον δὲ καὶ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τὸ, *Ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν, οὐ κρίνεται* (α).

24 Ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.

Θάνατον, οὐ τὸν ἐνταῦθά φησιν, ἀλλὰ τὸν ἐκεῖ, τουτέστι τὴν κόλασιν· ὥσπερ καὶ ζωὴν, τὴν ἀπόλαυσιν τὴν ἐκεῖ. Μεταβὰς γὰρ ἀπὸ τῆς ἀπιστίας εἰς τὴν πίστιν, μεταβέβηκε λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῆς κολάσεως τῶν ἀπίστων ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν πιστῶν.

25 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.

Εἰπὼν ἀνωτέρω, ὅτι *Ὡσπερ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱός, οὓς θέλει, ζωοποιεῖ* (β). ἵνα μὴ δόξη κομπάζειν, ἐπαγγέλλεται νῦν, οὐκ εἰς μακρὰν ζωοποιῆσαι νεκροὺς, καὶ τὸν λόγον ἔργῳ πιστώσασθαι. Καὶ ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος δὲ ὁμοίως εἰρηκῶς, *Ὅτι ἔρχεται ὥρα, προσέθηκεν, ὅτι Καὶ νῦν ἐστίν* (γ), καὶ εἰρήκαμεν ἐκεῖ τὴν αἰτίαν.

Οἱ νεκροὶ δὲ ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ, πῶς; Ἄμα τῷ θελῆσαι αὐτόν, τῆς ἐκάστου ψυχῆς ἐπιστραφείσης εἰς τὸ ἴδιον

(α) Ἰωαν. Γ', 18.

(β) Ἰωαν. Ε', 21.

(γ) Ἰωαν. Δ', 23.

σῶμα· καὶ οἱ ἀκούσαντες νεκροὶ, ζήσονται πάλιν τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ζωὴν. Ὑψηλὰ οὖν εἰρηκῶς ἐνταῦθα, τῷ καλέσαι ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, πάλιν ἐπισκιάζει τὸν λόγον, προσπλέκων ταπεινά.

26 Ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ.

Τὸ, ἔδωκε, ταπεινὸν καὶ οἰκονομικόν· Ἐχει δὲ ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, ἀντὶ τοῦ, πηγάζει.

27 Καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν,

Κρίσιν, τὴν τῶν βεβιωμένων ἐκάστω. Συνεχῶς δὲ στρέφει τὴν κρίσιν, ἐπὶ πλείον ἐκφοβῶν αὐτοὺς, ἵνα κατὰ μικρὸν πειθόμενοι, τοῦτον εἶναι κριτὴν, προσδράμωσιν αὐτῷ, κατασκευάζοντες ἐντεῦθεν ἡμέρον ἑαυτοῖς τὸν δικαστήν.

27 Ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί. Μὴ θαυμάζετε τοῦτο·

Διότι (1) δὲ ἀνθρωπός ἐστιν, ὁ τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρώπων λαβὼν, καὶ τὰ προῤῥηθέντα διδάξας περὶ ἑαυτοῦ, τὰ μεγάλα, καὶ μὴ μόνον ὑπὲρ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἄγγελων, καὶ μόνου ὄντα θεοῦ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο. Προεῖρηται γάρ, ὅτι καὶ υἱὸς θεοῦ ἐστί, καὶ λοιπὸν οὐ χρὴ σκανδαλίζεσθαι. Ἄ γὰρ φορτικὰ φαίνεται, διὰ τὸ ταπεινὸν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, ταῦτα φορητὰ φαιnéσθω, διὰ τὸ ὕψος τῆς θείας. Εἴτα προστίθῃσι περὶ ἑαυτοῦ καὶ ἐτέραν φοβερὰν καὶ ἄρρητον δύναμιν.

28 Ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ἧ ἅ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ· καὶ ἐκπορεύσονται, οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

Ὡραν μὲν λέγει, τὸν καιρὸν τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, τὸν τῆς παγκοσμίου κρίσεως· ἐν ταῖς μνημείοις δέ, φησι, τοὺς νε-

(1) Ὁ Εὐθύμης ἀναγινώσκει καὶ ἐρμηνεύει, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί, μὴ θαυμάζετε τοῦτο. Ἀκολουθεῖ ἅρα κατὰ τὴν στίξιν τὸν Χρυσόστομον, κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως διαλεγόμενον. Ἰδ. Τομ. Η. Σελ. 230. Α. Παρθ. καὶ Θεοφυλ. Σελ. 632. Α.

κρούς, οὓς ὁμοῦ πάντας ἀθρόον καὶ ἀρρήτῳ δυνάμει συμπήξει, καὶ ψυχώσει, καὶ ἐξαναστήσει ἡ φωνὴ αὐτοῦ, ἥτοι, τὸ κέλευσμα τὸ διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου τηνικαῦτα φωνούμενον· *Ἐν κελεύσματι γάρ, φησιν, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι θεοῦ (α).*

Καὶ μὴν οὐ πάντες ἐν τοῖς μνημείοις εἰσὶν· ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς μνημείοις ἐδήλωσε καὶ τοὺς οὐκ ἐν τοῖς μνημείοις, ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν ταφέντων, καὶ τοὺς μὴ κατὰ φύσιν ταφέντας. Ἐκ τῶν μνημείων δὲ πορεύσονται, οἱ μὲν, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίου· οἱ δὲ, εἰς ἀνάστασιν κατακρίσεως· οἱ μὲν, εἰς τὸ ἀπολαύειν αἰεὶ· οἱ δὲ, εἰς τὸ κολάζεσθαι αἰεὶ. Ἀλλαχοῦ δὲ ἔλεγε· *Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι, εἰς ζωὴν αἰώνιον (β).*

30 Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἅπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν. Καθὼς ἀκούω, κρίνω·

Ὡςπερ ἄνωτέρω περὶ τοῦ ἐργάζεσθαι ἔλεγεν· *Οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἅπ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα (γ).* οὕτω καὶ νῦν περὶ τοῦ κρίνειν φησιν· *Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἅπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν. Καθὼς ἀκούω, κρίνω,* τουτέστιν, οὐ κρίνω ἅπ' ἑμαυτοῦ, ἀλλὰ καθὼς ἀκούω παρὰ τοῦ πατρὸς, ἡγουν, ὡς ὁ πατήρ, ὅπερ ὑποδηλοῖ τὸ πρὸς τὸν πατέρα ἴσον καὶ ἀπαράλλακτον. Ὡςπερ γὰρ ἄνω τὸ, *βλέπειν*· οὕτω ἄνταῦθα τὸ, *ἀκούειν*, νοητέον· οἰκονομικῶς μὲν, θεοπρεπῶς δέ. Οὐ γὰρ δεῖται τοῦ ἀκούειν· ἀνενδεὲς γὰρ ὁ θεός.

30 Καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν· ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός.

Κρίνω δικάιᾳ, φησι· διότι οὐ κρίνω κατὰ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν· οὐδὲ γὰρ ἔχω θέλημα ἴδιον· ἀλλὰ κατὰ τὸ τοῦ πατρὸς· τοῦτο γὰρ καὶ ἐμόν· ἐν γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ θέλημα πατρός καὶ υἱοῦ.

(α) Α' Θεσσαλ. Δ', 16. (β) Ματθ. ΚΕ', 46. (γ) Ιωαν. Ε', 19.

Καὶ λοιπὸν, εἰ ὁ πατὴρ κριτὴς δίκαιος, καὶ ὁ υἱὸς ἄρα κριτὴς δίκαιος.

Χρὴ τοίνυν ἐπὶ τῶν τοιούτων συγκαταβατικῶν τε καὶ οἰκονομικῶν ῥημάτων, μὴ πρὸς αὐτὰ βλέπειν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐρρήθησαν. Αἰτία γὰρ ἐπὶ τούτων, ἡ ἀσθένεια τῆς διανοίας τῶν ἀκούνοντων, καὶ τὸ μὴ δοκεῖν αὐτὸν ἀντίθεον, ὡς διαφόρως εἰρήκαμεν.

31 Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής.

Χρὴ τοὺς τὰς ἱερὰς Γραφὰς ἀναγινώσκοντας, τὸν τε σκοπὸν τοῦ λέγοντος, καὶ τὴν ἔξιν τοῦ ἀκούοντος ἐξετάζειν, καὶ καιροῖς καὶ τόποις ἔστιν ὅτε προσέχειν, καὶ τὰ ἰδιώματα παρatreῖν, καὶ μὴ ἀπλῶς καὶ καθ' ἓνα τρόπον ἐπιέναι πάντα, εἰ βούλοιντο τὰ γνήσια νοήματα καταλαμβάνειν, καὶ μὴ ψιλοῖς τοῖς ῥήμασιν ἐναπομένειν, καὶ πλανᾶσθαι κατὰ τοὺς αἰρετικούς. Αὐτίκα γὰρ τὸ προκείμενον χωρίον ἔχει μὲν πολὺν θησαυρὸν, ἔχει δὲ τοῦτον πολλῇ κατακεχωσμένον ἀσφαλείᾳ. Τίς γὰρ οὐκ ἂν εὐθέως θορυβηθείη, ἀκούων τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής· Καὶ γὰρ αὐτὸς ἔλεγεν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια (α). καὶ ἐὰν ἡ ἀλήθεια οὐκ ἀληθεύῃ, τίς ἀληθεύσει; Ἐὰν, ἃ περὶ ἑαυτοῦ μεμαρτύρηκεν, οὐκ εἰσιν ἀληθῆ, πάντως οἴχεται ἡμῖν τὸ κεφάλαιον τοῦ κηρύγματος. Ἵνα γὰρ ἐάσωμεν τᾶλλα, μυρία ὄντα, καὶ συνεκτικὰ τῆς πίστεως, ποῦ θήσομεν, ἃ πρὸ βραχέος ἐμαρτύρησε περὶ ἑαυτοῦ· ὅτι υἱὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ὅτι ἴσος αὐτῷ κατὰ φύσιν καὶ δύναμιν καὶ θέλῃσιν, ὅτι δημιουργὸς, ὅτι ζωοποιός, ὅτι κριτὴς, καὶ ὅσα τοιαῦτα;

Τί οὖν ἐστὶν εἰπεῖν; Ὅτι, ἐπειδὴ τοιαῦτα περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρήσας, ἔγνω τοὺς Ἰουδαίους ἐνθυμουμένους ἀντιθεῖναι καὶ εἰπεῖν· ὅτι Ἐὰν σὺ μαρτυρῇς περὶ σεαυτοῦ, ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν

(α) Ἰωαν. ΙΑ'. 6.

ἀληθής (1). οὐδείς γὰρ, ἑαυτῷ μαρτυρῶν, ἀξιόπιστος ἐν ἀνθρώποις, δι' ὑποψίαν φιλαυτίας· προσέλαβε, καὶ εἶπεν, ὃ ἐμελλον εἰπεῖν ἐκεῖνοι, λέγων· Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής, ὡς ὑμῖν δοκεῖ. Καὶ λοιπὸν παράγει μάρτυρας, συγκαταβαίνων κἀνταῦθα τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῶν, καὶ ἐκ περιουσίας ἐπιστομίζων αὐτούς.

Ὡστε τὸ, Ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής, οὐχ ὡς ἀποφαινόμενος εἶπεν, ἀλλ' ὡς ἐκείνων τοῦτο εἰπεῖν ἐνθυμουμένων. Ὅτι δὲ ἀληθῆ ταῦτα, δῆλον ἐντεῦθεν. Ἐπεὶ γὰρ προῖων ἐλάλησε λέγων· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἑξῆς· εἰπόντων τῶν Φαρισαίων, Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής, ἀντεῖπε, Κἀν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου (α). Πρόδηλον οὖν, ὅτι ἐκεῖνο μὲν τῆς ἐκείνων ἀντιθέσεως ἦν· τοῦτο δὲ, τῆς τοῦτου γνώμης. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ᾔοντο, μὴ ἀξιόπιστον αὐτὸν εἶναι περὶ ἑαυτοῦ μαρτυροῦντα, ὡς ἀνθρώπον· οὗτος δὲ τοῦναντίον ἔλεγεν ἀξιόπιστον ἑαυτὸν, ὡς θεόν. Πρῶτον μὲν οὖν κατέλυσε τὴν μελετωμένην ἀντίθεσιν αὐτῶν, εἰπὼν, ὅπερ εἰπεῖν ἐνεθυμοῦντο, καὶ δείξας, ὅτι γινώσκει τὰς διανοίας αὐτῶν· εἶτα καὶ μάρτυρας παράγει σαφεῖς καὶ ἀναντιρρήτους τρεῖς, τὸν Ἰωάννην, τὰ οἰκεῖα ἔργα, καὶ τὸν πατέρα. Πρώτην δὲ τίθησι τὴν ἐλάττω μαρτυρίαν, τὴν Ἰωάννου.

32 Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ· καὶ οἶδα, ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία, ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.

Οἶδα τοῦτόν, φησιν· διότι παρὰ πάντων ἔχει τὸ ἀξιόπιστον, ὡς προφήτης θεοῦ, καὶ ὑπὸ θεοῦ ἐνηχούμενος, ἀ φθέγγεται. Εἶτα, ἵνα μὴ ἀντιθήσῃ τίς· τί οὖν, εἰ πρὸς χάριν μεμαρτύρηκε, προαναιρεῖ καὶ ταύτην τὴν ἀντίθεσιν, λέγων·

(1) Καὶ τοῦτο ἀντίθεσαν τῶνόντι εἰς αὐτόν. Ἰδ. Ἰωαν. Η', 13.

(α) Ἰωαν. Η', 12. 13. 14.

33 Ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ.

Εν προοιμίῳ, μετὰ τὴν θεολογίαν, φησὶν ὁ εὐαγγελιστής· "Οτε ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευῖτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· Σὺ τίς εἶ; καὶ τὰ ἐξῆς (α)· τότε οὖν ἐμαρτύρησε περὶ τοῦ Χριστοῦ πολλὰ καὶ μεγάλα. Διὰ τοῦτο λέγει νῦν· Ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην ἐρωτῶντες· οὐκ ἂν δὲ ἀπεστείλατε, εἰ μὴ ἀξιόπιστον αὐτὸν ἐγινώσκετε. Δοιπὸν οὖν οὐ δύνασθε παραγράψασθαι τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ.

34 Ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω·

Τουτέστιν. οὐκ ἀνθρωπίνης μαρτυρίας δέομαι, θεὸς ὢν. Καὶ πῶς τὸν Ἰωάννην μάρτυρα παράγεις, ἀνθρώπον ὄντα; Πρῶτα μὲν, διότι ἡ μαρτυρία αὐτοῦ, οὐκ ἦν αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ· εἶπε γάρ, ὅτι Ὁ πέμφας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνος μοι εἶπεν (6). Ἐπειτα δὲ τίθησι καὶ ἄλλην αἰτίαν. Ὅρα γάρ·

34 Ἀλλὰ ταῦτα λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.

Οὐκ ἀνθρωπίνης μαρτυρίας δέομαί, φησιν, ἀλλὰ τὰ περὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου λέγω οἰκονομικῶς, ἵνα τῷ καὶ ὄντι καὶ δοκοῦντι ὑμῖν ἀξιόπιστῳ πειθόμενοι, σωθῆτε.

35 Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων·

Ο λύχνος, ὁ ἀνακαιόμενος τῷ πυρὶ τοῦ θεοῦ πνεύματος, καὶ φαίνων τοῖς ἐν τῷ σκότει τῆς ἁμαρτίας. Λύχρον δὲ αὐτὸν ἐκάλεσεν, ὡς ἀμαυρωθέντα τῷ ὑπερβάλλοντι φωτὶ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης. Ἐφη γάρ αὐτὸς περὶ τοῦ Χριστοῦ· ὅτι Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι (γ).

Καὶ ἐτέρως δὲ λύχρον αὐτὸν ὠνόμασεν, ὡς μὴ οἴκοθεν ἔχοντα τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας, ἀλλ' ἐκ τῆς χάριτος τοῦ

(α) Ἰωάν. Α', 19.

(6) Ἰωαν. Α', 33.

(γ) Ἰωαν. Γ', 30.

ἀγίου Πνεύματος. Οἶμαι δὲ, περὶ τούτου προεῖπε διὰ τοῦ Δαυὶδ ὁ Θεός· *‘Ητοίμασα λίχρον τῷ Χριστῷ μου (α).*

35 Ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιασθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.

Καθάπτεται τούτων, ὥς μὴ μέχρι τέλους τηρησάντων αὐτῷ τὴν σπουδὴν. Ἡθελήσατε γάρ, φησιν, ἀγαλλιασθῆναι πρὸς καιρὸν τινα ἐν τῷ φωτὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ὅτε πανταχόθεν πάντες πρὸς αὐτὸν συνετρέχετε· εἴτα ἐψυχράνθητε, εἰ καὶ μέχρι νῦν θαυμάζετε τοῦτον· εἰ γὰρ μὴ ἐψυχράνθητε, πάντως ἂν ἐπιστεύσατε τῇ μαρτυρίᾳ αὐτοῦ. Ἐλέγχεσθε οὖν, τὸν αὐτὸν καὶ ἀξιόπιστον ὁμολογοῦντες, καὶ μὴ πιστεύοντες τῇ μαρτυρίᾳ αὐτοῦ.

36 Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μεῖζω τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα, ἃ ἔδωκέ μοι ὁ πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκε.

Τὴν μὲν γὰρ τοῦ Ἰωάννου μαρτυρίαν ἡδύνατό τις διαβαλεῖν, ὥς πρὸς χάριν γεγεννημένην, καίτοι οὐδὲ τοῦτο ἐξῆν εἰπεῖν κατ’ ἀνδρὸς μετὰ πάσης ἀκριβείας φιλοσοφοῦντος, καὶ σφόδρα θαυμασθέντος αὐτοῖς· τὰ δὲ ἔργα, πάσης ὑποψίας ἀπηλλαγμένα, πᾶν ἐμφράττει στόμα φιλόνεικον, ἡγουν (1), ἡ τοῦ παραλύτου σύσφιγξις, καὶ τὰ λοιπὰ θαύματα· παρ’ αὐτοῖς ὄντων δὴ τῶν θεραπευθέντων, καὶ πληροφορούντων αὐτούς. Αὐτὰ, φησι, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκεν.

Οὐκ εἶπε δὲ, Μαρτυρεῖ, ὅτι ἰσός εἰμι τῷ πατρὶ, ἀλλ’ ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκε· καίτοι καὶ τοῦτο κάκεῖνο ἐμαρτύρουν. Ὅμως, εἰ καὶ μεῖζον ἦν τὸ πιστευθῆναι, ὅτι ἰσός ἐστι τῷ πατρὶ, ἀλλὰ γε τὸ ἦπτον τέθεικεν, ὥς μάλιστα τηλικαῦτα σπουδαζόμενον. Ἐβούλετο γὰρ πρῶτον πιστευθῆναι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπέ-

(α) Ψαλμ. ΡΑΔ, 17. (1) Προτιμότερον τὸ, οἶον, ἀντὶ τοῦ, ἡγουν.

στείλεν αὐτόν· τούτου γὰρ πιστευθέντος καὶ τὸ ἄλλο ῥᾶδιον ἦν.

Ἀλλὰ πῶς τὰ ἔργα ἐμαρτύρουν, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἀπέσταλ-
κεν; ὥς μόνως ἔργα θείας δυνάμεως· τοιαῦτα γὰρ ἀντίθεος
ποιεῖν οὐκ ἠδύνατο. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς θαύμασιν ἀντειπεῖν ἀναι-
σχύντως ἐτόλμησαν, ὡς ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ
κατὰ Ματθαῖον ἱστορηται, λέγοντες· Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει
τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβοῦλ, ἄρχοντι τῶν δαι-
μονίων (α). ἀλλ' οὖν ταχέως ἐπεστομίσθησαν ἐκεῖ, καὶ μά-
την φλυαροῦντες ἠλέγχθησαν.

37 Καὶ ὁ πέμψας με πατὴρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ
ἐμοῦ.

Ποῦ μεμαρτύρηκε περὶ αὐτοῦ, δηλώσει προῖων, ὅτι ἐν ταῖς
Γραφαῖς. Καὶ μὴν καὶ βαπτιζομένου μεμαρτύρηκε περὶ αὐτοῦ,
λέγων· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα
(β). καὶ αὐθις μεταμορφουμένου. Ἀλλὰ βαπτιζομένου μὲν, εἰ
καὶ ἤκουσαν, ἀμφέβαλλον· μεταμορφουμένου δὲ, οὐδὲ ἤκουσαν
αὐτοί. Διὰ τοῦτο τὰς τοιαύτας μαρτυρίας παραδραμῶν, πρὸς
τὰς Γραφὰς αὐτοὺς παραπέμπει, τὰς ἐν χερσὶν οὖσας αἰεὶ, καὶ
ἀναντιρρήτους. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ποιεῖ προῖων· νῦν δὲ, ἵνα μὴ
ἀπαιτήσωσιν αὐτὸν αὐτόφωνον καὶ αὐτοπρόσωπον μαρτυ-
ρίαν τοῦ θεοῦ, λέγοντες· ὅτι Οὐτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόαμεν
πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκαμεν· συνομολογεῖ μὲν, δ
ἔμελλον λέγειν· διὰ δὲ τοῦ συνομολογεῖν, εἰς φιλόσοφον αὐ-
τοὺς ἀνάγει δόγμα, διδούς νοεῖν, ὅτι οὔτε φωνὴ περὶ θεόν,
οὔτε εἶδος· ταῦτα μὲν γὰρ σωμάτων εἰσὶν· ὁ δὲ θεός, ἀσώμα-
τος φύσις, μᾶλλον δὲ, ὑπερασώματος καὶ ὑπερφυῆς.

37 Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος
αὐτοῦ ἐωράκατε.

Καὶ μὴν πολλοὶ πολλάκις καὶ φωνὴν αὐτοῦ ἤκουσαν, καὶ εἶ-
δος αὐτοῦ ἐωράκασιν, ὡς ἐν ταῖς Γραφαῖς περὶ διαφόρων δια-

(α) Ματθ. ΙΒ', 24.

(β) Ματθ. Ι', 17.

φόρως ιστόρηται. Ἀλλὰ φωνὴν καὶ εἶδος, οὐ κατὰ φύσιν θεοῦ, καθ' ὁμοίωσιν δὲ ἀνθρώπου.

38 Καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν·

Καὶ τί λέγω, φησί, περὶ φωνῆς αὐτοφώνου καὶ εἶδους αὐτοπροσώπου; ἀλλ' οὐδὲ τὸν λόγον αὐτοῦ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν, τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν λαληθέντα, εἰ καὶ οἴεσθε, τοῦτον ἔχειν μένοντα ἐν ὑμῖν, καὶ ἐπὶ τούτῳ σεμνύνεσθε. Εἴτα κατασκευάζει, ὃ εἶρηκεν, ἀποδεικνύων αὐτό.

38 Ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.

Ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν διὰ νόμου καὶ προφητῶν δοθεὶς λόγος βοᾷ, ὅτι ὁ πατὴρ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ σωτηρίᾳ ὑμῶν, καὶ ὅτι χρὴ ὑμᾶς τούτῳ πιστεύειν· ὑμεῖς δὲ, ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ οὐ πιστεύετε· πάντως οὐ προσέχετε τῷ δηλωθέντι λόγῳ αὐτοῦ· μὴ προσέχοντες δὲ αὐτῷ, οὐκ ἔχετε αὐτόν, ἤγουν, τὴν χάριν αὐτοῦ· ἀπέπτῃ γὰρ ἀφ' ὑμῶν. Ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν, ὅτι καὶ εἰ μὴ φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόαμεν, πῶς ἐμαρτύρησέ σοι; φησὶν·

39 Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς,

Τὰς νομικὰς καὶ προφητικὰς· ἐκεῖθεν γὰρ ἡ παρὰ τοῦ πατρὸς μαρτυρία. Ὅρα δὲ, πῶς οὐκ εἶπεν, Ἀναγινώσκετε, ἀλλ' Ἐρευνᾶτε· ἀνεγίνωσκον μὲν γὰρ, οὐκ ἠρεύνων δέ· διὰ τοῦτο κελεύει ἐρευνᾶν. Ἐπεὶ γὰρ συνεσκόλαστο τὰ περὶ αὐτοῦ (1) γεγραμμένα, συμφερόντως καὶ οἰκονομικῶς, διὰ τὴν τῶν προγόνων αὐτῶν ἀσθένειαν, ἵνα μὴ ἐκπέσωσιν εἰς πολυθειᾶν, ἐπιτάττει νῦν διορύττειν, ἵνα τὰ ἐν τῷ βάθει κείμενα, καθάπερ τις θησαυρὸς (2), δυνηθῶσιν εὑρεῖν.

39 Ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν·

Δοκεῖτε μὲν ἔχειν, οὐκ ἔχετε δέ· διότι ἐπιπολαίως ταύτας ἀναγινώσκοντες, οὐχ εὕρισκετε ταύτην, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς,

(1) ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις. (2) Ἵσως, — τινὰ θησαυρόν.

ἡ πηγή τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἐπεὶ οὖν δοκεῖτε μὲν ἀπὸ τῶν Γραφῶν ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, οὐκ ἔχετε δὲ, διὰ τὴν ῥηθεῖσαν αἰτίαν, λοιπὸν ἐρευνᾶτε ταύτας εἰς βάθος, ἵνα εὐρόντες ἔχητε.

39 Καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ·

Αἱ μαρτυροῦσαι, φησι, περὶ ἐμοῦ, προσώπῳ τοῦ πατρὸς, οἷα παρὰ τοῦ πατρὸς ἐμπνευσθεῖσαι ἀπορρήτως τοῖς γεγραφοσιν αὐτάς. Περιττὸν δὲ ἐνταῦθα τὸ, Καὶ, καθ' ἐβραϊκὸν ἰδίωμα.

40 Καὶ οὐ θέλετε ἔλθεῖν πρὸς με, ἵνα ζωὴν ἔχητε.

Ζωὴν αἰώνιον δηλονότι. Εἴτα, ἵνα μὴ ὑπολάβωσιν, ὅτι φιλοδοξῶν λέγει τὰ τοιαῦτά, φησιν·

41 Δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω·

Οὐ φιλῶ, οἷα μὴ χρῆζων αὐτῆς· οὐδὲ γὰρ ὁ ἥλιος δεῖται λυχνιαίου φωτός. Καὶ τίνας ἔνεκεν τὰ τοιαῦτα ἔλεγεν; Ἵνα παντοιοτρόπως ἐπισπᾶσθαι αὐτοὺς εἰς πίστιν, δι' ἧς ἔμελλον ἔχειν ζωὴν αἰώνιον.

42 Ἄλλ' ἐγνώκα ὑμᾶς, ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς.

Ὑμεῖς μὲν, φησιν, ὡς δῆθεν ἀγαπῶντες τὸν θεόν, ἀποθεισθέ με, ὅτι ποιῶ ἑμαυτὸν ἴσον τῷ θεῷ· ἐλέγχεσθε δὲ ψευδόμενοι· ἐγνώκα γὰρ ὑμᾶς, ὅτι οὐκ ἀγαπᾶτε τὸν θεόν· Πῶς; Ὅτι περὶ οὗ ἐκεῖνος μαρτυρεῖ, καὶ διὰ τοῦ Ἰωάννου, καὶ διὰ τῶν ἔργων, καὶ διὰ τῶν Γραφῶν, τοῦτον ὑμεῖς οὐ προσέεσθε. Ὡς περ οὖν πρότερον, νομίζοντες εἶναί με ἀντίθεον, ἠλαύνετε· οὕτω νῦν, ὑπὸ τῶν εἰρημένων μαρτυριῶν ἀποδειχθείσης τῆς ἀληθείας, ὠφείλετε προσδραμεῖν. Ἀλλὰ μάτην κομπάζετε δι' ἀγάπην τοῦ θεοῦ ἀποστρέφεσθαι με! Διὰ βασκανίαν γὰρ τοῦτο ποιοῦντες, συσκοιάζειν ταύτην ἐπιχειρεῖτε.

43 Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με·

Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, ἡγουν, ἀποσταλεῖς παρὰ τοῦ

πατρός μου, ὡς αὐτός τε μαρτυρεῖ, καὶ γὰρ ὁμολογῶ, καὶ οὐ δέχεσθαι με·

43 Ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε.

Περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου τοῦτο φησιν, ὅς ἐλεύπεται ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, τουτέστιν, ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς δῆθεν αὐτός ὢν ὁ ἐπὶ πάντων θεός. Καθάπτεται οὖν τῆς ἀναίσχυντίας τῶν Ἰουδαίων, ὡς αὐτὸν μὲν, τὸν λέγοντα εἰδέναι τὸν θεόν, καὶ ὁμολογοῦντα, ἀπεστάλθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ μὴ ἐλεγχόμενον ἀντίθεον, ἀποσειομένων· τὸν δὲ φάσκοντα, μὴ εἰδέναι ἐκεῖνον, καὶ κομπάζοντα ἀφ' ἑαυτοῦ ἥκειν, καὶ προδηλότατα διαγινωσκόμενον ἀντίθεον, προσέμενων.

Εἴτα τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπιστίας αὐτῶν, ὅτι διὰ φιλοδοξίαν οὐ πιστεύουσι. Μὴ θέλοντες γὰρ προτιμηθῆναι αὐτῶν ὑπὸ τοῦ πλήθους τὸν Χριστὸν, ἐκώφευον, καὶ ἔμουν ἐθελουσίως πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ πάντα ἐποιοῦν, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐκπεσεῖν τῆς δόξης, ἣν εἶχον παρὰ τοῦ πλήθους.

44 Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες,

Εμποδίζει γὰρ αὕτη.

44 Καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε,

Ην μόνην ἔδει ζητεῖν, τῆς παρὰ ἀνθρώπων καταφρονοῦντας, εἰ καὶ ὑμεῖς τούναντίον ποιεῖτε. Πανταχόθεν τοίνυν ἐπιστομίσας αὐτοὺς, καὶ ἀποδείξας πάσης συγγνώμης ἀναξίους, λοιπὸν ἐφίστησιν αὐτοῖς κατήγορον αὐτὸν τὸν Μωϋσέα, τὸν νομοθέτην αὐτῶν.

45 Μὴ δοκεῖτε, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα·

Κατ' ἐρώτησιν ἠθικὴν ὁ λόγος, ὅτι εἰ καὶ ἔδει με τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλ' οὐ ποιήσω, ἀνεξίκακος ὢν.

45 Ἔστιν ὁ κατηγορῶν ἡμῶν, Μωσῆς,

Ὡς ἀπιστοῦντων, οἷς περὶ ἐμοῦ ἔγραψε, καὶ οὕτως ἀπειθούντων αὐτῷ.

45 Εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε.

Ὡς εἰς δημαγωγὸν, καὶ προστάτην, καὶ μεσίτην τὰ πρὸς θεόν. Ὡς περὶ τῶν Γραφῶν ἔλεγε· Δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζῶν αἰώνιον ἔχειν· οὕτω καὶ περὶ Μωϋσέως φησὶν· Εἰς ὃν ἠλπίκατε· ἀπὸ τῶν οἰκείων χειρούμενος αὐτούς.

46 Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν.

Εἰ πιστὸν ἐκεῖνον ἐνομίζετε, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· ἐνετείλατο γὰρ ὑμῖν ἐμοῦ ἀκούειν.

47 Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;

Εἰ ταῖς ἐκείνου συγγραφαῖς ἀπιστεῖτε, ὃν διαφερόντως τιμᾶν καὶ εὐφημεῖν κομπάζετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε, ὃν διαφερόντως ἀτιμάζετε καὶ βλασφημεῖτε; Ὡς περὶ οὖν πρότερον ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου, δοκοῦντας αὐτὸν θαυμάζειν, ἡλεγχῆ καταφρονοῦντας· οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως, δοκοῦντας αὐτῷ πιστεῦειν, ἔδειξεν ἀπιστοῦντας· καὶ αἰεὶ εὐμηχάνως εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν περιτρέπει πάντα τὰ δοκοῦντα ὑπὲρ αὐτῶν. Τίς οὖν παράνομος; ὁ συνήγορον ἔχων τὸν νομοθέτην, ἢ οἱ κατηγοροὺν αὐτὸν ἔχοντες.

ΚΕΦ, VI, I Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας, τῆς Τιβεριάδος.

Τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας, ἥτοι, τῆς Τιβεριάδος. Θάλασσαν γὰρ τῆς Γαλιλαίας, τὴν Τιβεριάδα λίμνην φησὶν, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον δεδῆλωται. Ἀπῆλθε δὲ ἐκεῖ, ὑπεξιστάμενος τῷ θυμῷ τῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τῶν εἰρημένων λόγων ἀνασθέντι.

2 Καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐώρων αὐτοῦ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων.

Διὰ τί οὐκ ἀπαγγέλλει κατ' εἶδος τὰ σημεῖα; Διότι ὁ εὐαγγελιστὴς οὗτος περὶ τὰς διδασκαλίας, καὶ δημηγορίας, καὶ τὰ δόγματα μᾶλλον καταγίνεται. Διὰ τὰ σημεῖα δέ, καὶ οὐ διὰ τὰς διδασκαλίας, ὁ ὄχλος οὗτος ἠκολούθει, παχύτερον διακείμενος· ὁ δὲ παρὰ τῷ Ματθαίῳ, ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ Σωτῆρος (α).

3 Ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος, παιδεύων ἡμᾶς διαναπαύεσθαι ἀπὸ τῶν θορύβων καὶ τῆς ἐν μέσῳ ταραχῆς. Ἐπιτήδειον γὰρ πρὸς φιλοσοφίαν ἡ ἐρημία.

Πολλάκις δὲ καὶ μόνος αὐτὸς τὸ ὄρος καταλαμβάνει, καὶ διανυκτερεύει, καὶ εὐχεται, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι δεῖ τὸν μάλιστα θεῷ προσιδόντα, πάσης ἀπηλλάχθαι ταραχῆς, καὶ τόπον ἐπιζητεῖν καθαρὸν θορύβου καὶ ταραχῆς.

4 Ἦν δὲ ἐγγύς τὸ πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων.

Καὶ πῶς οὐκ ἀναβαίνει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀλλὰ πάντων ἐπειγομένων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, αὐτὸς ἔρχεται εἰς τὴν Γαλιλαίαν; καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐπαγόμενος; Διότι ἡρέμα λοιπὸν ὑπεξέλυε τὸν τυπικὸν νόμον, ἀφορμὴν λαμβάνων ἀπὸ τοῦ φθόνου τῶν Ἰουδαίων. Καὶ γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν ἔμελλε παυθῆναι τὸ τυπικὸν πάσχα, παραδιδόμενου λοιπὸν τοῦ ἀληθινοῦ.

(α) Ματθ. Ζ', 28. ΚΒ', 33.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν

δύο ἰχθύων.

5 Ἐπάρας οὖν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ θεασάμενος, ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτόν, λέγει πρὸς τὸν Φίλιππον· Πόθεν ἀγοράσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι;

Ἐκρίθαι περὶ τούτων ἐν τῷ τέλει τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐνθα κεῖται τό· Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν (α).

6 (Τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ᾔδει, τί ἔμελλε ποιεῖν.)

Εκεῖ καὶ περὶ τούτου διασσεσάφεται. Τὸ δὲ, πειράζων αὐτόν, ἀνθρωποπρεπῶς μὲν νοεῖται, κατὰ τὴν ἐκεῖ ῥηθεῖσαν ἐξήγησιν· θεοπρεπῶς δὲ, ἀντὶ τοῦ εἰς ἀπορίαν ἐμβάλλων αὐτόν, ἵνα τὴν ἀπορίαν ὁμολογήσας, ἀκριβέστερον καταμάθῃ τοῦ μέλλοντος γενέσθαι θαύματος τὸ μέγεθος· εἰ γὰρ ἀπλῶς ἐγένετο, οὐκ ἂν ἐφάνη τηλικούτον. Ὡς θεὸς γὰρ ἐγίνωσκε, τί ἔμελλεν ὁ Φίλιππος ἀποκριθῆναι.

Φασι δέ τινες, ὅτι λέγεται ὁ θεὸς πειράζειν τινὰ κατὰ δύο τρόπους, ἢ ἵνα ἐλέγξῃ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ, ὥσπερ νῦν ἐπὶ τοῦ Φιλίππου, ἢ ἵνα δείξῃ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ, ὥσπερ πάλαι ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι Καὶ ἐπείραζεν ὁ θεὸς τὸν Ἀβραάμ (β), ὅτε δηλαδὴ ἀνενεγκεῖν αὐτῷ τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς ὀλοκάρπωσιν ἐνετέλλετο.

7 Ἀπεκρίθη αὐτῷ Φίλιππος· Διακοσίων δηναρίων

(α) Ματθ. ΙΔ', 16. (β) Γενεσ. ΚΒ', Ι.

ἄρτοι οὐκ ἄρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν
βραχύ τι λάβῃ.

Ορα τὴν ἀσθένειαν τῆς διανοίας τοῦ Φιλίππου, μὴ δυνηθέντος
ἐννοῆσαι τὴν δύναμιν τῆς θεότητος αὐτοῦ.

- 8 Λέγει αὐτῷ εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἀνδρέας,
9 ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου· Ἔστι παιδάριον ἐν
ᾧδε, ὃ ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους, καὶ δύο ὀψάρια·
ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς τοσούτους;

Εν τῷ εἰκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ματθαίου καὶ περὶ τούτου
διερίληπται. Ὑψηλοτέραν μὲν οὖν ἔσχε διάνοιαν ὁ Ἀνδρέας
παρὰ τὸν Φίλιππον· οὐκ ἔφθασε δὲ πρὸς τὸ τέλειον· ἐνόμισε
γὰρ, ὅτι ἀπὸ μὲν ἐλαττόνων ἐλάττονα ποιήσει· ἀπὸ δὲ πλειό-
νων, πλείονα. Διὰ τοῦτο προσέθηκεν· Ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς
τοσούτους;

- 10 Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς· Ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀνα-
πεσεῖν. Ἦν δὲ χόρτος πολλὸς ἐν τῷ τόπῳ. Ἀνέ-
πεσον οὖν οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὥσει πεντα-
κισχίλιοι.

Εν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ πλατύτερον περὶ τούτων εἴρηται.
Οὐκ ἐθορυβήθησαν δὲ οἱ μαθηταί, ἀλλ' αὐτίκα γνόντες, ὅτι
θαυματουργῆσαι μέλλει, ἀδιστακτως ὑπήκουσαν.

- 11 Ἐλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὐχαριστή-
σας διέδωκε τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταί τοῖς ἀνα-
κειμένοις ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων, ὅσον ἤθελον.

Εν ἐκείνῳ καὶ περὶ τούτων εὐρήσεις.

- 12 Ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·
Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μὴ
13 τι ἀπόληται. Συνήγαγον οὖν, καὶ ἐγέμισαν δώδεκα
κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κρι-
θίνων, ἃ ἐπερίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν.

Ομοίως καὶ περὶ τούτων. Ἐκέλευσε δὲ συναγαγεῖν τὰ περισ-

σεύσαντα, οὐκ ἐπιδείξεως ἔνεκεν, ἀλλ' ἵνα μὴ δόξῃ φαντασία τις τὸ γινόμενον. Ἐξ ὑποκειμένης δὲ ὕλης ἐπλήθυνε καὶ τοὺς ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας, δι' αὐτό τε τοῦτο, καὶ ἵνα ἐμ-
πραγῇ τὰ στόματα τῶν Μαρκιωνιστῶν, οἵτινες διαβάλλουσι τὴν
κτίσιν, ληροῦντες, ὅτι οὐκ ἔστιν αὕτη ποίημα τοῦ θεοῦ.

14 Οἱ οὖν ἄνθρωποι, ἰδόντες ὃ ἐποίησε σημεῖον ὁ Ἰη-
σοῦς, ἔλεγον· "Ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης,
ὃ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον.

Ω προδῆλου γαστριμαργίας! Μυρία μὲν πρότερον θαυμαστό-
τερα τούτου θεασάμενοι, οὐδὲν τοιοῦτον ὠμολόγησαν· ὅτε δὲ
ἐνεπλήσθησαν, τότε τοῦτον εἶναι τὸν προφήτην ἔλεγον, τὸν
προσδοκώμενον αὐτοῖς ἀπὸ τῆς Μωϋσέως ἐπαγγελίας.

15 Ἰησοῦς οὖν γινούς, ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι, καὶ
ἀρπάζειν αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, ἀνε-
χώρησε πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.

Βαβαί! Πόση τῆς γαστριμαργίας ἡ τυραννίς! πόση τῆς γνώμης
τούτων ἡ εὐκολία! Τῆς γαστρὸς γὰρ ἐμπλησθείσης, πάντα ἦν
αὐτοῖς, καὶ προφήτης, καὶ βασιλείας ἄξιος. Ὁ δὲ Χριστὸς φεύ-
γει, παιδεύων φεύγειν τὰ ἀνθρώπινα ἀξιώματα, καὶ τὰς
γῆνους τιμὰς, καὶ καταφρονεῖν τῶν ἐνταῦθα λαμπρῶν.

Καὶ μὴν ὁ προφήτης εἶπεν· Ἴδοὺ, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται
σοι πρᾶς (α). Ἀλλὰ βασιλείαν εἶπε, τὴν οὐράνιον, περὶ ἧς
καὶ αὐτὸς ἔλεγεν ὁ Χριστὸς· Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν
ἐκ τοῦ κόσμου τούτου (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου.

16 Ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ

(α) Ζαχ. Θ', 9.

(β) Ἰωαν. ΙΗ', 36.

17 ἐπὶ τὴν θάλασσαν. Καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ πλοῖον, ἤρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καπερναούμ.

Κατέβησαν οὐχ ἐκόντες, ἀλλ' ἀναγκασθέντες ὑπ' αὐτοῦ. Ἐρρηκε γὰρ ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ ῥηθέντι εἰκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ· ὅτι «Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητάς, ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους. Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. Ὁψίας δὲ γενομένης, ἦν ἐκεῖ μόνος (α).»

Τούτων δὲ πάντων τὰς αἰτίας ἐδηλώσαμεν ἐκεῖ, καὶ ἀνάγνωθι ταύτας. Ἐπίστησαν δὲ, ὅτι μεθ' ἀπέλυσεν αὐτοὺς, ὑπερ-εξεπλάγησαν τὸ σημεῖον, καθ' ἑαυτοὺς γινόμενοι, καὶ λοιπὸν ἐβουλεύσαντο στραφῆναι, καὶ ἀρπάσαι αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα.

17 Καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς
18 αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς. Ἦ τε θάλασσα, ἀνέμου μεγά-
19 λου πνέοντος, διηγείρετο. Ἐληλακότες οὖν ὡς στα-
δίους εἰκοσιπέντε ἢ τριάκοντα, θεωροῦσι τὸν Ἰη-
σοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐγγὺς τοῦ
20 πλοίου γινόμενον· καὶ ἐφοβήθησαν. Ὁ δὲ λέγει αὐ-
21 τοῖς· Ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. Ἦθελον οὖν λαβεῖν
αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον· καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐγένετο
ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς ἣν ὑπῆγον.

Οὐκ ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἐπεφάνη αὐτοῖς, ὡς ἐποίησεν ὕστερον· ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτοὺς πειράζεσθαι. Ἐν τῷ τέλει δὲ τοῦ προμνημονευθέντος εἰκοστοῦ ἔκτου κεφαλαίου, καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐξῶμα περὶ πάντων τούτων εὐρήσεις. Τὰ ἐξῆς δὲ παρῆκεν ὁ Ἰωάννης, ὡς τοῖς ἄλλοις ἱστορηθέντα· καὶ λοιπὸν ἱστορεῖ τὰ ἐκείνοις παρεθέντα (1).

Ἡμεῖς μὲν οὖν, τοῖς ἄλλοις ἐξηγηταῖς ἀκολουθήσαντες, ἀπε-

(α) Ματθ. 14', 22. 23. (1) παραθέντα, παρὰ τῷ Δ.

δείξαμεν τὸν αὐτὸν εἶναι ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπάτον, ὃν ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος ἀνέγραψαν (α).

Ὁ δὲ Χρυσόστομος (1), σοχαζόμενός, φησιν, ἕτερον εἶναι τοῦτον παρ' ἐκεῖνον. Εἰκὸς γάρ, ἐκεῖνον γενέσθαι πρότερον· εἶτα, μεθ' ἡμέρας τινὰς τοὺς ὄχλους βουλεύσασθαι ἀρπάσαι αὐτόν, ὡς εἴρηται, καὶ λοιπὸν, γνόντα τοῦτο τὸν Χριστὸν, αὐθις διαπεράσαι πρὸς τὸ ὄρος μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ ἀναχωρήσαι ἐκεῖ μόνον, ἤτουν, ἡσυχάσαι μόνον· τοὺς δὲ μαθητάς ἐκεῖθεν καταβῆναι ἐπὶ τὴν θάλασσαν, προτραπέντας τοῦτο, καὶ ἐμβάντας εἰς τὸ πλοῖον, ἔρχεσθαι πρὸς τὴν Καπερναοὺμ, οἰομένους, αὐτὸν πεζεύσαι πάλιν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἔλθεῖν πρὸς αὐτοὺς οὐκ εἰς μακράν· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν εἰπεῖν, ὅτι *Καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς* (6), καὶ τὰ λοιπὰ γενέσθαι, καθὼς οὗτος ἔγραψε. Καὶ ἐπὶ μὲν ἐκεῖνου τοῦ περιπάτου τοὺς μαθητάς φοβηθέντας ἀνακραγεῖν· ἐπὶ δὲ τούτου, φοβηθῆναι μόνον, ἐλάττονος φόβου γενομένου, διὰ τὴν ἤδη συνήθειαν. Καὶ ἐκεῖ μὲν, εἰπόντος· *Εγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε*, οὐπω ἐπληροφωρήθησαν· διὸ καὶ ὁ Πέτρος ἔλεγεν· *Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σέ· ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα* (γ). Ἐνταῦθα δὲ εὐθέως ἐπληροφωρήθησαν, εἰσάδες λοιπὸν γενόμενοι. Καὶ τότε μὲν οὐκ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, ἄχρις ἂν εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον· νῦν δὲ, φωνήσαντος μόνον, γαλήνη γέγονε· καὶ οὐδὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον, ἀλλὰ θελόντων λαβεῖν αὐτόν, αὐτό τε εἰς τὴν γῆν ἐξῆλθε, καὶ αὐτὸς ὀπίσω αὐτοῦ.

- 22 Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος, ὁ ἐστήκως πέραν τῆς θαλάσσης, ἰδὼν, ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ, εἰ μὴ ἐν ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι οὐ συνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοιάριον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον·
- 23 (ἄλλα δὲ ἦλθε πλοιάρια ἐκ Τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ

(α) Μαρκ. 5', 47 καὶ ἐξῆς. (1) Τομ. Η'. Σελ. 255. D.

(6) Ἰωαν. 5', 17. (γ) Ματθ. 14', 27.28.

τόπου, ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ
 24 Κυρίου·) ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος, ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν
 ἐκεῖ, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν καὶ αὐτοὶ
 εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοὺμ, ζητοῦν-
 τες τὸν Ἰησοῦν.

Ὁχλον ἐστηκότα πέραν τῆς θαλάσσης λέγει, τοὺς ἐλθόντας
 ἀρπάσαι αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα· μὴ εὐρόντες
 γὰρ αὐτὸν, ἴσταντο ἐν τῷ αἰγιαλῷ, διαλογιζόμενοι, τί γέγονε.
 Δοκεῖ οὖν ἐλλείπειν ὁ λόγος. Μήπω γὰρ ἀναπαύσας τοῦτον ὁ
 εὐαγγελιστής, αἰθίς ἐτέρωθεν ἤρξατο, εἰπὼν· "Ὅτε οὖν εἶδεν
 ὁ ὄχλος, ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ, καὶ τὰ ἐξῆς. Σχῆμα δὲ
 ἐστὶ τοῦτο συντομίας.

Τὸ δὲ, **Ἀλλὰ δὲ ἦλθε πλοῖαρια ἐκ Τιβεριάδος, ἐγγὺς*
τοῦ τόπου, ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ
Κυρίου, μεταξυλογία ἐστίν, εἰς δὴλῶσιν τοῦ ὕστερον ἐλθεῖν
αὐτά· τέως δ' οὖν ἐξαπορηθέντες, ὑπώπτευσαν, ὅτι ἐπέξενσεν
ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοὺμ,
ζητοῦντες αὐτόν· ἐκεῖ γὰρ τὰ πολλὰ διατρίβειν εἰώθει.

25 Καὶ εὐρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης, εἶπον
 αὐτῷ· Ῥαββί, πότε ὧδε γέγονας;

Οὐκ ἠρώτησαν αὐτόν, πῶς διέβη, ἵνα τὸ τηλικαῦτον σημεῖον
 μάθωσιν, οὐδὲ περὶ τῆς βασιλείας εἶπον· ἀλλὰ ταῦτα παρέν-
 τες, ἤρξαντο κολακεύειν, λέγοντες· Πότε ὧδε παραγέγονας,
 λαθὼν ἡμᾶς τοὺς ἐκκρεμαμένους σου; Ἐκολάκουν δὲ, ἵνα
 πάλιν τράπεζαν αὐτοῖς παραθήσῃ· ἅπαξ γὰρ ἐμπλησθέντες,
 καὶ λοιπὸν λιχνευσάμενοι, τᾶλλα πάντα δεύτερα ἐνόμιζον. Οὐ
 πάντες δὲ ἦσαν τὰ τοιαῦτα ἐξαμαρτάνοντες. Πέραν δὲ λέ-
 γεται, ἐκάτερον τῶν ἐπ' εὐθείας ἀντικειμένων περάτων τῆς
 θαλάσσης, δηλοῦντος τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος, νῦν μὲν τοῦτο,
 νῦν δὲ ἐκεῖνο.

26 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· Ἀμὴν ἀμὴν

λέγω ὑμῖν· Ζητεῖτε με, οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτάσθητε.

Τὸ προσηγὲς καὶ ὁμαλὸν, οὐ πανταχοῦ χρήσιμον· ἀλλ' ὅταν ὁ μαθητὴς παχὺς εἴη καὶ νωθὴς, τότε κέντρου χρεῖα τῷ διδασκάλῳ, καὶ λόγου πληκτικωτέρου πρὸς τὸ καθιεσθαι καὶ διεγείρειν αὐτὸν, ὅπερ ὁ Ἰησοῦς ἐνταῦθα πεποίηκεν, ἅμα μὲν ἐπιπλήττων αὐτοῖς, ὡς κόλαζιν, ἅμα δὲ καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν ἀνακαλύπτων, καὶ ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς διορθούμενος. Λέγει γάρ, ὅτι Ζητεῖτέ με, οὐχ ὡς σημεῖα δείξαντα ἡμῖν, ἀλλ' ὡς θρέψαντα καὶ χορτάσαντα ὑμᾶς· οὐχ ἵνα σημεῖα βλέποντες πιστεύητε, ἀλλ' ἵνα βρώματα ἐσθίοντες χορτάζησθε, ὅπερ ἐστὶ κοιλιδοῦλων καὶ γαστριμάργων. Προσηγὼς δὲ καὶ μετὰ φειδοῦς ἐλέγχει· καὶ οὐχ ἵσταται μέχρι τῶν ἐλέγχων, ἀλλὰ καὶ διδασκαλίαν προστίθισιν.

27 Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον,

Φροντίζετε, μὴ τῆς βρώσεως τῆς φθειρομένης, ἀλλὰ τῆς ἀφθάρτου, μὴ τῆς τρεφούσης τὴν σάρκα, ἀλλὰ τῆς τρεφούσης τὴν ψυχὴν· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ πίστις, ὡς προῖων ἐρεῖ. Ἐργασίαν γὰρ νῦν λέγει, οὐ τὴν ἀναγκαίαν, ἀλλὰ τὴν περιττὴν, ἥτοι, τὴν ἔμμονον καὶ διηνεκῇ φροντίδι τῆς βρώσεως τῆς αἰσθητῆς· ἡ ἀναγκαία γὰρ ἀκώλυτος. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος πολλαχοῦ τῶν ἐπιστολῶν, οὐ μόνον ἐπέτρεψεν ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσίν, ἀλλὰ καὶ διαῤῥήδην ἐνετείλατο, ὅτι *Εἴ τις αὐτὸ θέλει ἐργάζεσθαι, μὴδὲ ἐσθιέτω* (α).

Ὡςπερ οὖν ἐπὶ τῆς Μάρθας εἰπὼν ὁ Χριστός· *Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλὰ· ἐνδὸς δὲ ἐστὶ χρεῖα* (β)· οὐκ ἐκώλυσε τὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ προετίμησε τὴν τῶν θείων λογίων ἀκρόασιν· οὕτω καὶ νῦν, εἰπὼν· Ἐργάζεσθε, μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς

(α) B' Θεσσαλ. Γ', 10.

(β) Λουκ. Γ', 41.

ζωὴν αἰώνιον· οὐκ ἐκώλυσε τὸ ἐργάζεσθαι τὴν βρώσιν τῆς σαρκός· ἀναγκαία γάρ· ἀλλὰ προσέτιμῃσε τὸ ἐργάζεσθαι τὴν τῆς ψυχῆς· ἀναγκαιοτέρα γάρ· καὶ παρήνευσεν ἔχειν πάρεργον μὲν τὴν σωματικὴν βρώσιν· ἔργον δὲ τὴν ψυχικὴν. Ἐργάζεσθί, φησιν, ὁλοψύχως, παντοιοτρόπως, διηνεκῶς, μὴ τόδε, ἀλλὰ τόδε· μᾶλλον μὲν οὖν τοῦτο, ἔλαττον δὲ ἐκεῖνο.

27 Ἦν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει·

Ἦν ἐγὼ δώσω ὑμῖν ἐργάζεσθαι, ἣν αὐτὸς ὑποδείξω κατᾶσθαι· Ἵνα δὲ μὴ δόξη κομπάζειν, ἐπὶ τὸν πατέρα πάλιν ἀνατρέχει, λέγων·

27 Τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν, ὁ θεός.

Εσφράγισεν, ἤγουν, προεχειρίσατο εἰς τοῦτο, εἰς τὸ διδόναι ταύτην ὑμῖν· ἢ ἀπέδειξεν, ἐφανέρωσε, διὰ τῆς ἑαυτοῦ μαρτυρίας. Σφραγίζειν γὰρ λέγεται καὶ τὸ ἀποδεικνύειν, ὡς τό· Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν, ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστι (α).

28 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· Τί ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ;

Ἔργα τοῦ θεοῦ καλοῦσι, τὴν εὐαρέστησιν τοῦ θεοῦ. Ἐρωτῶσι δὲ, οὐχ ἵνα ἐργάσωνται αὐτὰ, ἀλλὰ κολακεύοντες, ἵνα δόξωσι μαθηταὶ καὶ αὐτοὶ, καὶ οὕτως ἐπισπάσωνται (1) πρὸς χορηγίαν τροφῆς.

29 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέσταλεν ἐκεῖνος.

Προδίδασκε γὰρ διαφόρως, ὅτι παρὰ τοῦ θεοῦ ἀπέσταλται.

30 Εἶπον οὖν αὐτῷ· Τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ;

Ορα πολλὴν ἄνοιαν! Πρὸ βραχέος ἐχόρτασεν αὐτοὺς τροφῆς,

(α) Ἰωαν. Γ', 33. (1) τὸν Χριστόν.

καὶ τοῦ τοιοῦτου θαύματος αὐτίκα ἐπιλαθόμενοι, σημείον ἐπιζητοῦσιν· εἴτα καὶ τὸ εἶδος λέγουσι τοῦ ἐπιζητουμένου σημείου.

31 Οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἐστι γεγραμμένον· «Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.»

Γέγραπται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν (α). Πολλῶν δὲ σημείων γεγονότων ἐπὶ τῶν πατέρων αὐτῶν, τούτου μάλιστα μνημονεύουσι, διὰ τὴν τῆς γαστρὸς τυραννίδα, νομίζοντες ἐρεθίζειν αὐτόν, εἰς τὸ ποιῆσαι καὶ αὐτὸν τοιοῦτον σημεῖον, ὅπερ ἔμελλεν ἐμπλήσειν αὐτοὺς τροφῆς. Ἄλλ', ὡς ἀμνήμονες καὶ ἀχάριστοι! Οὐ καὶ αὐτοὶ πρὸ μικροῦ ἄρτους καὶ ἰχθύος εἰς κόρον ἐφάγετε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ;

Καὶ παρικήρει μοι κἀνταῦθα τὴν κολακίαν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πονηρίαν! Οὐκ εἶπον γάρ, οὔτε ὅτι Μωϋσῆς ἐποίησε τὸ σημεῖον, οἰόμενοι πληῖν αὐτόν, εἰ τὸν Μωϋσέα τούτῳ συγκρινούσιν, οὔτε ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸ πεποίηκεν, ἵνα μὴ δόξωσιν ἐξιπῶν αὐτὸν τῷ θεῷ. Διὰ τοῦτο ἀπολύτως εἶπον· *Οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ.* Τί οὖν ὁ οἰκονομῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει; Οὐκ ἐλέγχει τούτους, ἀλλ' ὀμαλῶς ἀποκρίνεται. Χρὴ γάρ, ὡς προείρηται, ποτὲ μὲν ἐλέγχειν, ποτὲ δὲ ἀνεξικακεῖν οἰκονομικῶς.

32 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· Οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐπεὶ ὑπελάμβανον, τὸ μάννα ἄρτον εἶναι ἐκ τοῦ κυρίως οὐρανοῦ, διὰ τὸ γεγράφθαι· *Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ* διορθοῦται τὴν ἐσφαλμένην ὑπόληψιν αὐτῶν. Οὐρανὸν γὰρ ἐκεῖ, τὸν ἀέρα εἶπε καταχρηστικῶς ἡ Γραφή· ὡς καὶ ὅταν λέγῃ· *Τὰ πτερινὰ τοῦ οὐρανοῦ*· καὶ πάλιν· *Καὶ ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Κύριος* (6).

(α) Ψαλμ. 82, 24.

(6) Ψαλμ. 12, 14.

Φησὶν οὖν, ὅτι *Οὐ Μωϋσῆς δέδωκε τότε τῷ γένει υἱῶν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ κυρίως οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ πατήρ μου νῦν δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ κυρίως οὐρανοῦ. Ὡς περ γὰρ ὁ πατήρ, οὐράνιος· οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὐράνιος, καὶ κυρίως ἄρτος, ὡς στηρίζων καρδίαν ἀνθρώπου.*

32 Τὸν ἀληθινόν.

Ἐκεῖνος γὰρ ὁ ἄρτος, τυπικὸς ἦν, προτυπῶν, φησὶν, ἐμὲ τὸν αὐτοαληθινὸν ὄντα. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ἄνθρωπος καταβάς, ἔτρεφε καὶ ἐρρῶννυε τοὺς μεταλαμβάνοντας· οὕτω καὶ ἐγώ. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐκ τοῦ αἵματος· ἐγὼ δὲ ἐκ τοῦ ὄντως οὐρανοῦ· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἔτρεφε καὶ ἐρρῶννυε σώματα· ἐγὼ δὲ, ψυχάς. Προῖων δὲ λέγει καὶ τὴν καθολικωτέραν διαφορὰν τοῦ τε τυπικοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ.

33 Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ.

Ὁ κυρίως ἄρτος τοῦ θεοῦ, ἦτουν, ὁ θεῖος ἄρτος, ἐστὶν, ὁ ἐκ τοῦ ὄντως οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν αἰώνιον διδούς τῷ κόσμῳ τῷ πιστεύοντι. Ἐκεῖνος γὰρ ζωὴν πρόσκαιρον ἐδίδου, καὶ οὐ τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ μόνοις τοῖς Ἑβραίοις. Ζωὴν δὲ αἰώνιον νόει, μὴ τὴν ἀπλῶς, ἣν ζήσουσι κοινῶς πάντες ἄνθρωποι, ἀλλὰ τὴν μακαρίαν, τὴν ἐν ἀπολαύσει διηγεκῆ.

34 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον.

Ἐπεὶ αἰσθητὸν νομίζοντες τὸν τοιοῦτον ἄρτον, ὑπὸ λαιμαργίας ἐζήτησαν αὐτόν, οὐχ ἅπαξ λαβεῖν, ἀλλὰ πάντοτε.

35 Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

Ὁ ἄρτος ὁ ζωηρὸς, ὁ ζωὴν αἰώνιον διδούς, ὡς εἴρηται· ζωὴ γὰρ κυρίως, ἢ αἰώνιος· ἢ γὰρ πρόσκαιρος, οὐ κυρίως ζωὴ, ἀλλ' εἰκὼν ζωῆς. Ἄρτον δὲ ζωῆς, τὴν θεότητα ἑαυτοῦ λέγει

ἔτι· αὕτη γὰρ ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Πρὸς τῷ τέλει δὲ καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἄρτον καλεῖ.

35 Ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε.

Ερχεται τις πρὸς αὐτόν, διὰ τῆς πίστεως· αὕτη γὰρ ἡ ὁδὸς πρὸς αὐτόν. Οὐ μὴ πεινάσῃ, φησί, τὴν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας πεῖναν· καὶ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε, τὴν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας δίψαν· ἀλλὰ πλησθεὶς τῆς θείας χάριτος, αὐτός τε ἀπροσδεὴς ἔσται λοιπὸν, καὶ ἑτέροις μᾶλλον ἐπαρκέσει, διδάσκων καὶ κατηχῶν αὐτούς.

36 Ἄλλ' εἶπον ὑμῖν, ὅτι καὶ ἐωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε.

Εωράκατέ με, ἔχουν, ἐγνώκατε, τίς εἰμι, ἀπὸ τε τῆς μαρτυρίας Ἰωάννου, ἀπὸ τε τῶν σημείων, ὧν ἐποίησα, καὶ ἀπὸ τῆς μαρτυρίας τῶν Γραφῶν, ὅς ὑμῖν ἀνέπτυξα· ἀλλ' ἐθελοκακοῦντες, οὐ πιστεύετε. Πότε δὲ τοῦτο εἶπεν αὐτοῖς; Εἰκὸς, τοῦτο ῥηθῆναι μὲν, μὴ γραρῆναι δέ.

37 Πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμέ ἔξει·

Τοῦτο παρίστησιν ὁ λόγος, ὅτι ὁ πατήρ προσάγει αὐτῷ τοὺς πιστεύοντας. Φησὶ γὰρ καὶ Παῦλος· Δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (α). Λέγει τοίνυν, ὅτι Πᾶν ἐκεῖνο πρὸς ἐμέ ἔξει, ὃ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, τουτέστι, Πᾶς, ὃς δοθῇ μοι παρὰ τοῦ θεοῦ (Γ), ὃς ὁδηγηθῇ παρ' αὐτοῦ, οὗτος ἔξει πρὸς με, οὗτος πιστεύσει μοι, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ὁ τυχών. Ἐντεῦθεν δὲ κατασκευάζει, ὅτι θέλει ὁ πατήρ, ἵνα πιστεύσωσιν εἰς αὐτόν, καὶ λοιπὸν, ὁ μὴ πιστεύων εἰς αὐτόν ἐναντιοῦται τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ. Δίδωσι δὲ καὶ ὁ πατήρ τῷ υἱῷ, ὁδηγῶν αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ· καὶ ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ, προσάγων αὐτοὺς αὐτῷ, διὰ τῆς πίστεως.

(α) Α' Κορ. Α', 3.

(1) παρὰ τοῦ πατρὸς, παρὰ τῷ Α.

Ἀλλ' εἰ ἐκεῖνος ἔρχεται πρὸς τὸν υἱόν, ὁ δοθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς, ἀνάιτιος ἔσται ὁ μὴ ἐλθὼν, ὡς μὴ δοθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς. Ἀλλ' ὁ πατὴρ ἐκεῖνους δίδωσιν, ὧν ἡ προαίρεσις ἀγαθὴ· οὔτε γὰρ αὕτη δύναται ποιῆσαι πιστὸν, ἀπούσης τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ χειραγωγίας· οὔτε μὴν ἐκείνη συνεργεῖ, μὴ παρούσης ἀγαθῆς προαιρέσεως.

37 Καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω·

Οὐτ' ἐνταῦθα, ἔξω τῆς ἐμῆς οἰκειώσεως, οὔτε ἐκεῖ, ἔξω τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Τὸν ἐρχόμενον δὲ, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὀρθῶς.

38 Ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.

Οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἤτοι, τὸ ἴδιον· οὐδὲ γὰρ ἔχω ἴδιον· ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, τουτέστι, τὸ κοινὸν ἐκείνου τε καὶ ἐμοῦ, ὧν ὡς μία θεότης, οὕτω καὶ ἓν θέλημα. Καταβέβηκε δὲ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τῇ θεότητι.

39 Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρὸς, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Καὶ μὴν πάντας ἀναστήσει τότε, καὶ τοὺς σωθέντας, καὶ τοὺς ἀπολωλότας, καὶ τοὺς πιστοὺς, καὶ τοὺς ἀπίστους. Ἀλλ' ἀνάστασιν ἐνταῦθα λέγει, τὴν ἐπὶ ἀπολαύσει, οὐ τὴν ἐπὶ κολάσει. Ἀφ' ὧν δὲ φησιν, δείκνυσιν, ὅτι κοινὸν θέλημα καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, τὸ σωθῆναι πάντας· διὰ τοῦτο γὰρ ὁ μὲν ἀπέστειλεν, ὁ δὲ παρεγένετο· καὶ ὁ μὲν δίδωσι τοὺς πιστεύοντας· ὁ δὲ παραλαμβάνων σώζει.

[Ἴνα μὴ ἀπολέσω (I), τουτέστιν, ἵνα μὴ ἐξ ἐμῆς αἰτίας ἀπόληταί τις. Καὶ ἀνωτέρω γὰρ εἶπεν· ὅτι Τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω. Δοιπὸν οὖν, εἴ τις ἂν ἐκουσῶς

(I) Τὰ παρενθεμιμένα ἀνγκινώσκονται παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

ἐξέλθῃ, καὶ ἐκουσίως ἀπόλῃται, παρὰ τὴν ἑαυτοῦ αἰτίαν τοῦτο πάσχει. Οὐδένα γὰρ ὁ θεὸς πρὸς ἀνάγκην ἔλκει.]

40 Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱόν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἀναστήσω αὐτόν ἐγὼ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Τὸν αὐτὸν λόγον σαφηνίζει, συνεχέστερον αὐτὸν ἐνηχῶν, ἵνα μὴ εὐαπόδλητος γένηται, καὶ ἵνα βεβαιώτερον μάθωσιν, ὅτι ἀνάστασις ἐστὶ, καὶ τῆς εἰς αὐτόν πίστεως ἀμοιβή, καὶ τῶν ἐνταῦθα πνευματικῶν ἀγώνων ἀνταπόδοσις· καὶ εἰ μὴ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀπολαύσουσιν, ἀλλά γε κατὰ τὸν μέλλοντα. Πᾶς δὲ ὁ θεωρῶν τὸν υἱόν, τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς ψυχῆς, ὅ ἐστιν, ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν.

41 Ἐγὼ γυζὼν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν·

42 Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; Πῶς οὖν λέγει οὗτος· Ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;

Ὅτε μὲν ἄρτον ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ τὴν γαστέρα ἐνέπλησε, καὶ προφήτην ἔλεγον εἶναι, καὶ βασιλέα ποιῆσαι ᾔθελον· ὅτε δὲ περὶ τοῦ οὐρανοῦ ἄρτου καὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς καὶ ζωῆς αἰωνίου διελέγετο, ἐταράσσοντο, καὶ ἐξηυτέλιζον τὸ γένος αὐτοῦ, ὃν θεὸς ἡ κοιλία (α), καλῶς (1) εἶπε Παῦλος. Καὶ προσεποιούντο μὲν ἀγανακτεῖν, διότι εἶπεν, ὅτι Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα· τὸ δὲ ἀληθές, ἠγανάκτουν, διότι οὐκ ἔθρεψε πάλιν αὐτοὺς, ὡς προσεδόκων. Εἰ γὰρ δι' ἐκεῖνο ἐγὼ γυζὼν, ἠρώτησαν ἂν, πῶς ἄρτος ἐστί; πῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκεν;

Ὁ δὲ Χριστός, οὐκ εἶπεν, ὅτι Οὐκ εἰμι υἱὸς Ἰωσήφ, οὐδὲ ἐδίδαξε τι περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ, γινώσκων αὐτοὺς οὕτω δυ-

(α) Φιλιπ. Γ', 19. (1) Ἰσως, ὡς καλῶς, ἢ, ὃν θεὸν τὴν κοιλίαν.

ναμένους ἀκοῦσαι τὸν θαυμαστὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ πολλῶ
μᾶλλον τὴν προαιώνιον αὐτοῦ γέννησιν. Οἰκονομικῶς οὖν πα-
ρέδραμε τὸν περὶ τούτου λόγον, ἵνα μὴ ἕτερον σκάνδαλον
ἀναιρῶν, ἕτερον ἐμβάλλῃ.

43 Ἀπεκρίθη οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Μὴ γογ-
44 γύζετε μετ' ἀλλήλων. Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς
με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ, ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτόν,

Ἐλευσιν πρὸς ἐαυτὸν φησιν, οὐ τὴν ἀπλῶς· ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ,
καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ τὴν ἐκ πίστεως.
Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Βικότως οὐ πιστεύετέ μοι· οὐ
γὰρ εἰλκύσθητε παρὰ τοῦ πατρὸς, ὡς ἀνάξιμοι· οὐδεὶς γὰρ
δύναται ἐλθεῖν πρὸς ἐμὲ, ἥτοι πιστεῦσαι εἰς ἐμὲ, ἐὰν μὴ ὁ
πατὴρ, ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτόν. Εἶρηκε γὰρ καὶ ἀνωτέρω,
ὅτι Πᾶς ὁ δίδωσί μοι ὁ πατὴρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει (α)· καὶ
ἀνάγνωθι τοῦ τοιούτου ῥητοῦ τὴν ἐξήγησιν, συμβαλλομένην
εἰς τὸ προκειμένον.

44 Καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Τὸν ἐλθόντα, δηλαδή, πρὸς ἐμὲ, εἴτουν, τὸν πιστεύσαντα εἰς
ἐμὲ. Πάλιν οὖν τὸ, Καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτόν· παραδεικνύει
γὰρ τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν τοιούτων λόγων
καθικνεῖται τῆς ἀναισθησίας αὐτῶν.

45 Ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις· «Καὶ ἔσον-
ται πάντες διδασκοὶ θεοῦ.»

Τοῦτο τίθεικε, βεβαιῶν, ὅτι ὁ πατὴρ ἐλκύει τοὺς ἐρχομένους
πρὸς αὐτόν. Πάντες δὲ, οἱ ἐρχόμενοι δηλονότι πρὸς αὐτόν, οἱ
πιστεύοντες εἰς αὐτόν, ἢ οἱ βουλόμενοι. Οὐδένα γὰρ μὴ βου-
λόμενον ἐλκύει.

45 Πᾶς οὖν ὁ ἀκούων παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ μαθὼν,
ἔρχεται πρὸς με.

(*) Ἰωαν. 5', 37.

Ο ἀκούων νοερώς περὶ ἐμοῦ. Ἴνα γὰρ μὴ ὑπολάβωσι, παχεῖς ὄντες, ὅτι αἰσθητῶς ἀκούει τις παρὰ τοῦ πατρὸς, ὁρῶν αὐτὸν ἀνθρωποπρεπῶς, φησὶν·

46 Οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἐώρακεν,

Ἴνα καὶ αἰσθητῶς ἀκούῃ παρ' αὐτοῦ. Θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε (α).

46 Εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ·

Εἰ μὴ ὁ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ θεοῦ. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ νῦν τὸ, 'Ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ. Καὶ διὰ τί μὴ τρανώτερον αὐτὸ τέθεικε; Διὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν. Εἰ γὰρ, εἰπόντος, ὅτι *Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ*, ἐσκανδαλίσθησαν, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν, εἰ καὶ τοῦτο φανερώς εἶπεν;

46 Οὗτος ἐώρακε τὸν πατέρα.

Ως τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ γνώσεως, καὶ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πατρὸς. Καὶ μὴν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁρᾷ αὐτὸν, ὡς καὶ αὐτὸ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ γνώσεως, καὶ ὢν ἐν τῷ πατρί· ἀλλ' οὕτω καιρὸς ἦν διδάσκειν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οἱ γὰρ μήπω περὶ τοῦ υἱοῦ πιστεύσαντες, οὐκ ἂν ἐπίστευσαν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

47 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

Καὶ ἀνωτέρω εἶπε τοῦτο, λέγων· *Ἴνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱόν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον* (β).

48 Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

Ετι ἀνωτέρω εἶπε καὶ τοῦτο. Ἄρτος δέ ἐστι τῆς ζωῆς, ὡς τρέφων τῇ διδασκαλίᾳ τὰς ψυχὰς, καὶ συγκρατῶν τὴν ζωὴν, καὶ ταύτην, καὶ τὴν αἰώνιον. Κατὰ μικρὸν δὲ ἀνάγει τούτους, καὶ ὁμαλῶς ἀποκαλύπτει τὰ περὶ τῆς ἐαυτοῦ θεότητος.

(α) Ἰωαν. Α', 18.

(β) Ἰωαν. γ', 40.

49 Οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀπέθανον.

Ἐπεὶ προλαβόντες εἶπον αὐτῷ· ὅτι *Οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ* (α)· ποιεῖται νῦν σύγκρισιν ἐκείνου τε τοῦ μάννα καὶ τούτου τοῦ ἄρτου, τοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντος, ἥτοι, τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς.

50 Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τίς ἐξ αὐτοῦ φάγῃ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ.

Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἔνεκεν τοῦ θρέψαι καὶ ἀθανάτισαι. Ἐῖτα σαφηνίζει τὸν λόγον, καὶ διδάσκει, τίς ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν λέγει.

51 Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν,

Ὁ ζῶν αἰεὶ, καὶ ζῶν παρέχων.

51 Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς·

Τῇ θεότητι. Καὶ ἀνωτέρω δὲ ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ διαφόρως εἶπε, τῇ συνεχείᾳ διερεθίζων αὐτοὺς εἰς τὸ ἐρωτῆσαι, πῶς ἄρτος ἐστὶ ζωηρός, καὶ πῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκεν· ἀλλ' ἐκείνοι πρὸς μόνην ὀρῶντες τὴν θεραπείαν τῆς γαστροῦς, πάντα τᾶλλα περιττὰ ἐνόμιζον, ὡς προειρήκαμεν.

51 Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα·

Ἐάν τις μετέσχη τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἐσθλεί γὰρ ἐξ αὐτοῦ, ὁ μεταλαμβάνων ταύτης· βρωσίς γάρ καὶ αὕτη, τρέφουσα τὴν ψυχὴν. Ζήσεται δὲ εἰς τὸν αἰῶνα, εἶπουν, αἰεὶ, ὡς μηδέποτε ἀποθνήσκων τὸν ψυχικὸν θάνατον· ψυχικὸς δὲ θάνατος, ὁ ἀπὸ τοῦ θεοῦ χωρισμός· ὥσπερ καὶ σωματικὸς θάνατος, ὁ ἀπὸ τῆς ψυχῆς χωρισμός. Ζωοὶ γὰρ τὸ σῶμα μὲν, ἡ ψυχὴ· τὴν ψυχὴν δὲ, ὁ θεός.

Καὶ μὴν, πολλοὶ μετέλαβον τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπώλοντο· ἀλλὰ κακῶς ἐχρήσαντο τῇ μεταλήψει· νῦν δὲ

(α) Ἰωαν. 5', 31.

περὶ τῶν καλῶς αὐτῇ χρωμένων ὁ λόγος, οὐ περὶ τῶν διαφθειράντων αὐτήν, ἐπιμιξία δογμάτων πανηρέων, ἢ φαυλότητι πολιτείας. Ἐδειξεν οὖν, ὅτι κρείττονα ἄρτον τούτοις δίδωσι παρὰ τὸ μάννα, ὃ ἔφαγον οἱ πατέρες αὐτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐκεῖνο μὲν γὰρ οἱ φαγόντες ἀπέθανον, ἐκ τούτου δὲ οἱ τρώγοντες, ζήσονται εἰς τὸν αἰῶνα.

51 Καὶ ὁ ἄρτος δὲ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν,

Κατὰ δύο τρόπους ἄρτος ἐστὶν ὁ Χριστὸς, κατὰ τε τὴν θεότητα, καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Διδάξας οὖν περὶ τοῦ κατὰ τὴν θεότητα, νῦν διδάσκει καὶ περὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι Ὦν δίδωμι, ἀλλ' ὅτι Ὦν δώσω. Ἐμελλε γὰρ αὐτὸν δώσειν ἐν τῷ τελευταίῳ δείπνῳ, ὅτε *Λαβὼν τὸν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου* (α).

Ζήτησον οὖν τὸ ἐξηκοστὸν τέταρτον κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ, ἔνθα κεῖται τὸ, *Εἰς ἄγεσιν ἀμαρτιῶν* (β), ἀναγνοῦ τὴν ἐξήγησιν ὅλην, καὶ εὐρήσεις, πῶς ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἄρτος.

51 Ἦν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.

Δώσω εἰς θάνατον. Ἐνταῦθα γὰρ τὴν σταύρωσιν αὐτοῦ προσημαίνει. Τὸ δὲ, Ἦν ἐγὼ δώσω, τὸ ἐκούσιον ἐμφαίνει τοῦ τοιούτου πάθους.

52 Ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· Πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν;

Ἐταράττοντο, μὴ δυνάμενοι πιστεῦειν τῷ λόγῳ, διὰ τὸ δοκεῖν ἀδύνατον. Πάντα γὰρ κατὰ φύσιν ἐξετάζοντες, οὐδὲν ὑπερφυές παρεδέχοντο.

53 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν,

(α) Ματθ. ΚΣ', 26. (β) Ματθ. ΚΣ', 28.

ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.

Εκεῖνοι μὲν, ἀδύνατον τοῦτο ὑπελάμβανον· αὐτὸς δὲ δείκνυσιν αὐτὸ καὶ σφόδρα δυνατόν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Νικοδήμου πεποίηκε. Προστίθησι δὲ καὶ περὶ τοῦ αἵματος, σημαίνων (1) περὶ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου, ἃ ἔμελλεν, ὡς εἴρηται, δοῦναι τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ τελευταίῳ δείπνῳ. Ζωὴν δὲ πάλιν λέγει, τὴν αἰώνιον, ἥτοι, τὴν μακαρίαν.

54 Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον·

Συνεχῶς στρέφει τὸν περὶ τῶν μυστηρίων λόγον, δεικνύς τὸ ἀναγκαῖον τοῦ πράγματος, ὅτι πάντως γενέσθαι τοῦτο χρή.

54 Καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Πυκνῶς ἐλίττει καὶ τὸν περὶ τῆς ζωῆς, καὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον, βουλόμενος αὐτὸν ἐντυπῶσαι τῇ διανοίᾳ τῶν ἀκούοντων. Ἄ δὲ διαφόρως προστειλάμεθα, ταῦτα νῦν συλλήβδην ἀνακεφαλαιώτεον. Ὅτι, ἐπεὶ πάντες ἄνθρωποι ἀναστήσονται, καὶ πάντες ζήσονται αἰωνίως, προσήκει νοεῖν ἀνάστασιν, ἐπὶ τῶν δικαίων μὲν, τὴν ἐπὶ ἀπολαύσει· ἐπὶ τῶν ἁμαρτωλῶν δὲ, τὴν ἐπὶ κολάσει· καὶ αὖ ζωὴν μὲν αἰώνιον, ἐπὶ τῶν δικαίων, τὴν ἐν ἀπολαύσει· ἐπὶ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν, τὴν ἐν κολάσει.

55 Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρώσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις.

Ἀληθὴς (2) ἐστὶ βρώσις, ἥτοι, κυριωτάτη, ὡς τὸ κυριώτατον μέρος τοῦ ἀνθρώπου τρέφουσα, τὴν ψυχὴν· καὶ τὸ αἷμα δὲ, ὁμοίως. Ἡ ταῦτα εἶπε, βεβαιῶν, ὅτι οὐκ αἰνιγμα λέγει, οὐδὲ παραβολὴν.

(1) Προτιμότερον τό, προσσημαίνων.

(2) Ὁ Εὐθύμιος ἄρα ἀνέγνωσεν, ἀληθὴς, καὶ ὄχι, ἀληθῶς.

56 Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ.

Ἐν ἐμοὶ μένει, ἐνοῦται μοι, διὰ τῆς μεταλήψεως καὶ κοινωνίας τῆς ἐμῆς σαρκὸς καὶ τοῦ ἐμοῦ αἵματος, καὶ σύσσωμός μοι γίνεται, καὶ μέτοχος τῆς ἐν ἐμοὶ ζωῆς· εἰ δ' ἐκεῖνος ἐν ἐμοί, πάντως καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ.

57 Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, καὶ γὰρ ζῶ διὰ τὸν πατέρα.

Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, οὕτω καὶ γὰρ ζῶ ἀπαρалаλάκτως, διὰ τὸ γεννηθῆναί με ἐκ ζῶντος πατρὸς.

[Γινώσκιν (1) ἡμῖν (2) εἰσάγει, τοῦ ἔχειν ἀρχὴν, καὶ μὴ εἶναι ἀναρχος, ὥσπερ ὁ πατήρ. Ἡ καὶ ἑτέρως· Διὰ τὸ ζῆν τὸν πατέρα (3)· εἰ μὴ γὰρ ἐκεῖνος ἔζη, οὐδὲ ἐγὼ ἔζων· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος ζῇ, ζῶ καὶ γὰρ. Καὶ εἰ μὴ ἐκεῖνος εἶχεν, ὅσα ἔχει, οὐδὲ ἐγὼ εἶχον, ὅσα ἔχω. Ἰσα γὰρ ἡμῖν πάντα, χωρὶς τῶν προσωπικῶν ιδιοτήτων.]

57 Καὶ ὁ τρώγων με, καὶ κεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ.

Ὡσπερ ἐγὼ ζῶ, διὰ τὸ γεννηθῆναι ἐκ ζῶντος πατρὸς, οὕτω καὶ ὁ τρώγων με, καὶ κεῖνος ζήσεται, διὰ τὸ τρώγειν ἐμέ, τὴν ζωὴν, καὶ μεταλαμβάνειν τῆς ζωῆς.

58 Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς.

Οὗτος, ὁ ζῶν αἰώνιον χορηγῶν.

58 Οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον.

Οὐκ ἀποθανοῦνται, οἱ τρώγοντες αὐτὸν δηλονότι, καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον. Καὶ μὴν,

(1) Ταῦτα ἐν τῷ περισιλίδῳ παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις. (2) Ὁ ἑνέντιος μετέφρασεν, ὡς ἂν ἀνέγνωσεν· Εἰς γινώσκιν ἡμᾶς εἰσάγει. (3) Νόει, ζῶ καὶ γὰρ.

ὥσπερ οἱ τὸ μάννα ἐκείνο φαγόντες, ἀπέθανον τῇ σαρκί, οὕτω καὶ οἱ τὸν ἄρτον τοῦτον τρώγοντες, ἀποθνήσκουσι τῇ σαρκί. Ἀλλ' οὗτοι μόνοι ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου ἀποθνήσκοντες, αὐτοὶ δοκοῦσιν ἀποθανεῖν, ἀλλ' ὑπνοῦν.

58 Ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἰκανῶς ἐνδιέτριψε τῷ περὶ τοῦ ἄρτου καὶ περὶ τῆς ζωῆς λόγῳ, γινώσκων, τὸν μὲν, ἀναγκαῖον, τὴν δέ, γλυκεῖαν τοῖς ἀνθρώποις· τὸν μὲν σωματικὸν ἄρτον, τοῖς σωματικοῖς· τὸν δέ πνευματικόν, τοῖς πνευματικοῖς· καὶ τὴν μὲν σωματικὴν ζωὴν, τοῖς σωματικοῖς· τὴν δέ πνευματικὴν, τοῖς πνευματικοῖς.

59 Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ, διδάσκων ἐν Καπερνα-
60 ούμ. Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἶπον· Σκληρός ἐστιν οὗτος ὁ λόγος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;

Σκληρός ἐστιν, ἥτοι δυσπαράδεκτος, οὗτος ὁ λόγος, ὁ περὶ τοῦ τρώγειν αὐτόν. Τίς δύναται αὐτὸν παραδέχεσθαι; Οἱ τοῦτο δὲ εἰπόντες, μαθηταὶ μὲν αὐτοῦ ἦσαν· οὐκ ἐκ τῶν δώδεκα δέ· ἀλλ' ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα.

Τινὲς δὲ φασιν, ὅτι ἐκ τῶν ἄλλως (1) μαθητευομένων αὐτῷ· πολλοὶ γὰρ καὶ ἕτεροι ἠκολούθουν αὐτῷ πολλάκις. Μέλ-λοντες οὖν ἀποπηδᾶν, ὑπεραπολογοῦνται δῆθεν ἑαυτῶν· ἔδει δὲ αὐτοὺς ἀναμεῖναι τὸν προσήκοντα καιρὸν, καὶ πυθέσθαι περὶ τοῦ δοκοῦντος δυσχεροῦς, καὶ μὴ ἀπαγορεύειν· οὕτω γὰρ οἱ δώδεκα μαθηταὶ πεποιήκασι. Μαθητοῦ γὰρ εὐγνώμονος, ἀπεριέργως πάντα δέχεσθαι τὰ τοῦ διδασκάλου, καὶ, καιροῦ καλοῦντος, εὐλαβῶς ἐρωτᾶν περὶ τῶν ὑπερβαίνοντων τὴν αὐτοῦ διάνοιαν.

61 Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσι περὶ

(1) Τῶν ἐκτὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα καὶ τῶν ἐβδομήκοντα, οἱ ἐν τάξει μαθητῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.

τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει;

Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀπόδειξις, τὸ τὰ ἀπόρρητα αὐτοῖς φέρειν εἰς μέσαν. Καθ' ἑαυτοὺς γὰρ ἀπορήτως ἐγόγγυζον.

62 Ἐὰν οὖν θεωρῇτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα, ὅπου ἦν τὸ πρότερον;

Λεῖπει τὸ, τί ἐρεῖτε; Ἐλεγε δὲ περὶ τῆς ἐς ὕστερον εἰς οὐρανὸν ἀναλήψεως αὐτοῦ. *Ἀναβαίροντα*, τῇ ἀνθρωπότητι· ὅπου ἦν τὸ πρότερον, τῇ θεότητι. Ὁ γὰρ δυνάμενος τὴν σάρκα ταύτην οὐράνιον ποιῆσαι, δύναται πάντως αὐτὴν καὶ τροφὴν ἀνθρώπων ἀπεργάσασθαι.

63 Τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν· ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν.

Πνεῦμα λέγει νῦν, τὸ πνευματικῶς νοεῖν τὰ ῥηθέντα. Ὁμοίως δὲ καὶ σὰρκα, τὸ σαρκικῶς νοεῖν αὐτά. Οὐ γὰρ περὶ τῆς ζωοποιου σαρκὸς αὐτοῦ νῦν ὁ λόγος. Φησὶ τοίνυν, ὅτι τὸ μὲν πνευματικῶς νοεῖν ταῦτα, ζωὴν παρέχει, τὴν ἀνωτέρω λεχθεῖσαν· τὸ δὲ σαρκικῶς νοεῖν αὐτά, οὐδὲν ὠφελεῖ.

63 Τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστίν.

Πνευματικά ἐστι καὶ ζωηρά ἐστι· διὸ χρὴ, μὴ ἀπλῶς εἰς αὐτά βλεπεῖν· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ σαρκικῶς νοεῖν· ἀλλ' ὑψηλότερόν τι φαντάζεσθαι, καὶ τοῖς ἔνδον ὀφθαλμοῖς αὐτὰ κατοπτρεύειν, ὡς μυστήρια· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ πνευματικῶς νοεῖν.

64 Ἀλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινές, οἳ οὐ πιστεύουσιν· ἡ' δει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς, τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες, καὶ τίς ἐστιν ὁ παραδώσων αὐτόν.

Οὐ μόνον τὴν πρόγνωσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνεξίκακον αὐτοῦ δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἀπὸ τοῦ γογγῦσαι, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἄνωθεν

ἐγίνωσκε, καὶ τοὺς πιστεύοντας, καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας, καὶ ὁμῶς κοινῶς πάντας ἐδίδασκεν.

65 Καὶ ἔλεγε· Διὰ τοῦτο εἶρηκα ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἔλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ᾗ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρὸς μου.

Διὰ τοῦτο· ποῖον; Διὰ τὸ εἶναί τινας, οἳ οὐ πιστεύουσι. Συνεχῶς δὲ πατέρα ἑαυτοῦ, τὸν θεὸν ὀνομάζει, διδάσκων, ὅτι οὐκ ἔστιν υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, ὡς ἐκείνοι ᾤοντο.

66 Ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω· καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν.

Ἐκ τούτου, ἀντὶ τοῦ, ἔκτοτε. Ἀπῆλθον δὲ εἰς τὰ ὀπίσω, εἴτουν, ἀπεσχίσθησαν, οἱ ἀνωτέρω γογγύσαντες. Ὅπίσω δὲ νόει μοι, καὶ τὸν πρότερον βίον αὐτῶν, εἰς ὃν πάλιν ὑπέσπρεψαν.

67 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα· Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;

Οὐκ εἶπεν, Ἀπέλθετε καὶ ὑμεῖς· τοῦτο γὰρ ἀπωθουμένου ἦν· ἀλλ' ὁμαλῶς ἠρώτησε, δεικνὺς, ὅτι οὐ δεῖται τῆς διακονίας αὐτῶν, οὐδὲ περιάγει τούτους, ἐπιδεικνύμενος, καὶ ὅτι οὐδένα, μὴ βουλούμενον, βούλεται κατέχειν. Οὔτε δὲ ἐδεινοπάθησεν, οὔτε κατηγόρησε τῶν ἀπελθόντων εἰς τὰ ὀπίσω, ὅπερ ποιεῖν εἰώθαμεν ἡμεῖς, καταφρόνησιν καὶ ὕβριν τὸ πρᾶγμα κρίνοντες· διότι μετὰ φιλοδοξίας ἅπαντα πράττομεν.

68 Ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα;

Ο Πέτρος, ὁ φιλάδελφος, ὑπεραπολογεῖται πάντων τῶν ἀδελφῶν· Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; τὸ πρὸς αὐτὸν φιλόστοργον ἐμφαίνων, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἕτερον τιμιώτερον αὐτοῦ, οὐ γονεῖς, οὐ συγγενεῖς, οὐ φίλους, οὐχ ἁπλῶς τίνα τῶν ἀπάντων. Εἶτα, ἵνα μὴ δοκῇ τοῦτο εἰπεῖν, ὡς οὐκ ὄντος τοῦ ὑποδεχομένου αὐτοῦ, ἐπήγαγεν·

68 Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις·

Ῥήματα, ζωὴν αἰώνιον προξενοῦντα. Ὅρα, ὅτι οὐ τὰ ῥήματα ἦν τὰ σκανδαλίζοντα, ἀλλ' ἡ ἀπροσεξία τῶν ἀκούοντων, καὶ τὸ σαρκικῶς νοεῖν αὐτὰ, καὶ μὴ πνευματικῶς. Ἀκόλουθοι μὲν γὰρ, καὶ ἀναγκαῖον ἦν, ἐκεῖνα ῥηθῆναι, διὰ τὸν περὶ τοῦ μάννα λόγον τῶν Ἰουδαίων· ἔδει δὲ τοὺς ἀκούοντας, ἢ πνευματικῶς ἀκούειν αὐτὰ, ἢ, μὴ τοῦτο δυνάμενους, δέχεσθαι μὲν ταῦτα, ὕστερον δὲ φιλομαθῶς ἐρωτῆσαι περὶ τούτων.

69 Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.

Καὶ ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τὸ αὐτὸ εἶπε· Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος (α). Ἀλλὰ τότε μὲν ἐμακάρισεν αὐτὸν ὁ Χριστός, διὰ τὴν ἐκεῖ ῥηθεῖσαν αἰτίαν· νῦν δὲ, ἐπειδὴ κοινῶς εἶπεν, ὅτι *Πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν*, διαστέλλει τὸν Ἰσκαριώτην ἀπ' αὐτῶν, ἥδη σαλευόμενον.

70 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην;

Τοῦτο κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέον.

70 Καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν; Ἐλεγε δὲ τὸν

71 Ἰούδαν Σίμωνος Ἰσκαριώτην· οὗτος γὰρ ἤμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι, εἷς ὢν ἐκ τῶν δώδεκα.

Οὐκ ἐγώ, φησιν, ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην; καὶ ὁμοῦς ἐξ ὑμῶν εἷς, οὐδὲν τῆς παρ' ἐμοῦ ἐκλογῆς ἀπονάμενος, ὡς αὐτεξούσιος πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, *διάβολός ἐστιν*, ἡγουν, διαβολικός, τοῦ διαβόλου ὑπουργός. Δῆλον οὖν, ὅτι ἐν τῇ προαιρέσει τοῦ ἀνθρώπου κεῖται, τὸ σώζεσθαι ἢ ἀπόλλυσθαι.

Τινὲς δὲ διάβολον νῦν, τὸν ἐπίβουλον ἐνόησαν. Οὐδὲν οὖν καινόν, ἐν τῷ ἐκλέγεσθαι μὲν, ἀγαθὴν προαίρεσιν ἔχειν τὸν Ἰούδαν· ὕστερον δὲ μεταβληθῆναι τοῦτον, ὡς αὐτεξούσιον.

(α) Ματθ. ΙΓ', 18.

ΚΕΦ. VII, 1 Καί περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι.

Ὡὐ γὰρ εἶχεν ἐξουσίαν (1), ἤγουν, οὐκ εἶχεν ἄδειαν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν. Ὡς περὶ ἀνθρώπου γὰρ τοῦτο εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής· ὡς γὰρ ἄνθρωπος ὑπεστέλλετο νῦν, οὐ φεύγων τὸν θάνατον, ἀλλὰ φειδόμενος τῶν φονέων, καὶ ὅτι οὕτω καιρὸς ἦν τοῦ πάθους αὐτοῦ. Ἔδει γὰρ αὐτὸν ποτὲ μὲν, ὡς θεόν, μένειν ἀχέρωτον, ποτὲ δὲ, ὡς ἄνθρωπον, ὑποχωρεῖν οἰκονομικῶς.

2 Ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ σκηνοπηγία.

Αὕτη ἑωρτάζετο εἰς μνήμην τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Μωϋσῆς ἔπηξε πρῶτον τὴν κατασκευασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βεσελεὴλ θείαν σκηνήν (2).

3 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ·

Οἱ τοῦ Ἰωσήφ υἱοί, τοῦ θέσει πατρὸς αὐτοῦ.

3 Μετάβηθι ἐντεῦθεν, καὶ ὑπαγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου θεωρήσωσι τὰ ἔργα σου, ἃ ποιεῖς·

Προσποιοῦνται μὲν ἐπ' ἀγαθῷ συμβουλευεῖν, ὡς συγγενεῖς δῆθεν καὶ οἰκειότατοι· σκοπὸς δὲ αὐτοῖς πονηρὸς, ἐκ φθόνου τεχθεῖς. Πειρώμενοι γὰρ μεταγαγεῖν ταῦτον εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα ἀναιρεθῇ παρὰ τῶν ζητούντων ἀποκτεῖναι αὐτὸν, προβάλλονται, τὸ δεῖν καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας μαθητάς αὐτοῦ, ἥτοι, τοὺς ὄχλους, τοὺς ἐν Ἰουδαίᾳ, παρεπομένους αὐτῷ, θεωρεῖν τὰ σημεῖα, ἃ ποιεῖ.

(1) Ὁ Χρυσόστομος ἀνέγνωσεν, Οὐ γὰρ εἶχεν ἐξουσίαν, ἀντὶ τοῦ, Οὐ γὰρ ἤθελεν· καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Χρυσόστομου ἐρμηνεύει ὁ Εὐθύμιος· ταύτην δὲ ἀποδοκιμάζει ὁ Θεοφύλακτος.

(2) Ἡ σκηνοπηγία ἑωρτάζετο εἰς μνήμην τῆς ἐν σκηναῖς κατοικήσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἀραβίας. Λευίτ. ΚΓ', 42, 43.

4 Οὐδείς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι.

Κατὰ μὲν τὸ προχείρως νοούμενον, δοκοῦσι παρακνίξιν αὐτὸν, ἵνα μεταβῇ· κατὰ δὲ τὸ βαθύτερον, ἀποσκόπτουσιν, ὡς δειλὸν ἄνθρωπον καὶ φιλοδόξον. Τὸ μὲν γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖν, δειλοῦ· τὸ δὲ ζητεῖν ἐν παρρησίᾳ εἶναι, ἥτοι φανερόν, ἀπόβλεπτον, φιλοδόξου.

4 Εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ.

Εἰ ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖς, καὶ οὐ φαντάζεις, φανέρωσον σεαυτὸν πᾶσιν Ἰουδαίοις. Ἰπώπτουν γὰρ καὶ (1) τὰ σημεῖα, ὡς φαντασίαν.

Δῆλον οὖν ἐντεῦθεν, ὅτι σημεῖα ἐποίησε κάκει, ἃ πάντα παρέδραμεν ὁ Ἰωάννης, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ, σπεύδων μᾶλλον ἐπὶ τὰ φέροντα ξένην τινὰ διήγησιν, καὶ ὧν οἱ ἄλλοι οὐκ ἐπεμνήσθησαν. Εἶτα λέγει καὶ τὸ αἴτιον τῆς τοιαύτης ὑποψίας.

5 Οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.

Οὐδ' αὐτοὶ ἐπίστευον εἰς αὐτόν, ὡς εἰς θεόν. Ἀλλ' ὅμως οἱ νῦν τοιοῦτοι, μεγάλοι γεγονόσιν ὕστερον, καὶ πολλὰ παρὰ πολλῶν ὑπὲρ αὐτοῦ πεπόνθασιν, Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας. Τί οὖν ὁ τὰς καρδίας αὐτῶν εἰδώς; Οὐκ ἤλεγξεν αὐτοὺς πονηροὺς καὶ ἐπιβούλους, ἀλλὰ μακροθύμως ἀποκρίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν.

6 Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕπω πάρεστιν·

Ο καιρὸς ὁ ἐμὸς, ὁ τοῦ ἀπελθεῖν με εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀναιρεθῆσόμενον, ὡς σπουδάζετε, οὕπω πάρεστι. Τί με κατεπείγετε πρὸ τοῦ τοιούτου καιροῦ;

(1) καὶ γὰρ, παρὰ τῷ B.

6 Ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτε ἐστὶν ἑτοιμος.

Ο καιρὸς ὁ ὑμέτερος, ὁ τοῦ ἀπελθεῖν ὑμᾶς εἰς τὴν Ἰουδαίαν, πάντοτε ἐστὶν εὐχερής. Ἐμοὶ μὲν γὰρ ἐμποδίζει, τὸ μήπω παρ-εῖναι αὐτόν· ὑμῖν δὲ, οὐδὲν, συμφρονοῦσιν ἤδη τοῖς Ἰουδαίοις.

7 Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς·

Ὡς φίλους αὐτοῦ, καὶ ὁμόφρονας· διὸ ὑμεῖς ὑπάγετε εἰς αὐτόν. Κόσμος γὰρ λέγει, τοὺς κοσμικὰ φρονοῦντας Ἰουδαίους.

7 Ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστιν.

Ἐμοὶ δὲ ἐχθραίνει· διότι ἐγὼ ἀποδεικνύω, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστι. Διὸ ἐγὼ οὐχ ὑπάγω εἰς αὐτόν (1) ἄρτι, ἀναιρεθιζόμενος· ἀλλ' ὅτε ὁ καιρὸς ἐπιστῇ. Ἐδειξεν οὖν, ὅτι διὰ τὸ ἐλέγχειν τοὺς Ἰουδαίους μᾶλλον ἐμισεῖτο, εἰ καὶ ἐκείνοι ἔλεγον, μισεῖν αὐτόν, ὡς παράνομον καὶ ἀντίθεον, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἰδίου ἔλεγε τὸν θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ (α).

Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς πράως ἤνεγκε τὴν ἐπίβουλον συμβουλὴν τῶν ἀδελφῶν. Ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως· ἀλλ' εὐθέως ἀγανακτοῦμεν καὶ σχετλιάζομεν, καὶ πᾶσι τρόποις ἀμυνόμεθα τοὺς τοιούτους. Πῶς οὖν ἐσόμεθα μαθηταὶ αὐτοῦ;

8 Ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην·

Τὴν προεξηραμένην, τὴν τῶν σκηνοπηγιῶν. Ὑμεῖς, οἱ φίλοι τῶν Ἰουδαίων, οἱ μηδένα κίνδυνον ὑποπτεύοντες.

8 Ἐγὼ οὕπω ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην·

Οὐκ εἶπεν, Οὐκ (2) ἀναβαίνω, ἀλλ' Οὕπω ἀναβαίνω, τουτέστιν, οὐ νῦν ἀναβαίνω, διὰ τὸ ζεῖν καὶ ἀκμάζειν νῦν τὸν

(1) εἰς αὐτήν, παρὰ τῷ Α. (α) Ἰωαν. Ἐ, 18.

(2) Αποδοκιμάζει ἄρα ὁ Εὐθύμιος τὴν ἀνάγκωσιν τοῦ Χρυσοστόμου, Οὐκ, ἀντί τοῦ, Οὕπω, 18. Χρυσός. Τομ. Η'. Σελ. 285. Ε. Καὶ ὁ Κύριλλος, Οὐκ, ἀνέγνωσε. Τομ. Δ'. Σελ. 401. Β.

θυμὸν τῶν Ἰουδαίων. Θρασύτητος γὰρ ἀλογίστου τὸ ἐπιρρίπτειν ἑαυτὸν εἰς πρόδηλον κίνδυνον.

8 Ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὕτω πεπλήρωται.

Ο καιρὸς τῆς ἐμῆς ἐν τῇ γῇ ζωῆς. Εἰ γὰρ καὶ κατὰ τὸ μέλλον πάσχα σταυρωῦσθαι ἔμελλεν, ἀλλ' ἔδει αὐτὸν ἔτι καὶ θαυματουργῆσαι, καὶ διδάξαι, καὶ πολλοὺς εἰς πίστιν ἐπισπᾶσθαι. Οὐ δειλίας τοίνυν ὁ λόγος, ἀλλ' οἰκονομίας. Εἰ γὰρ ἀπῆλθε τότε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, πάντως ἂν ἐπεχείρησαν ἀνελεῖν αὐτόν· καὶ εἰ μὲν χειρωθεὶς, ὡς ἄνθρωπος, ἀνῆρέθη, ἐνεποδίσθησαν ἂν, ἃ λέγειν καὶ ποιεῖν ἔμελλεν· εἰ δὲ μὴ χειρωθεὶς, ὡς θεός, διέδρα, ἠπιστήθη ἂν ἡ ἐνανθρώπησις αὐτοῦ. Λοιπὸν οὖν οἰκονομεῖ τὸν καιρὸν (I).

9 Ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτοῖς, ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

10 Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτήν,

Σὺν αὐτοῖς μὲν οὐκ ἀνέβη, διὰ τε τὴν ῥηθεῖσαν αἰτίαν, καὶ ἵνα μὴ φανερώσωσιν αὐτὸν τοῖς Ἰουδαίοις· ὕστερον δὲ ἀνῆλθεν, ἀρξάμενος λοιπὸν τοῦ θυμοῦ αὐτῶν καταστέλλεσθαι, καὶ ἵνα γνῶσιν οἱ δειλίαν αὐτοῦ καταγινώσκοντες, ὅτι οὐκ ἔστι δειλός, ἀλλ' οἰκονομικός.

10 Οὐ φανερώς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ.

Ὡς κρυφίως. Ἐτι γὰρ ὑπεστέλλετο, περιμένων χαυνωθῆναι τέλεον τὸν θυμὸν, καὶ ἵνα μὴπω γνωσθῇ μηδὲ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.

11 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἑορτῇ,

Καλά γε (2) αὐτῶν τὰ ἐν ταῖς ἑορταῖς κατορθώματα, ἀφορμὴν φόνου ποιουμένοις (3) αὐτάς. Προμελετήσαντες γὰρ ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦτον ἀνελεῖν, ὡς τηνικαῦτα διὰ τὴν πανηγυριν καὶ αὐτὸν συμπαρεσόμενον, ἡστόχησαν, μὴ εὕρισκομένου.

(1) Γ. ε. οἰκονομικῶς τηρεῖ τὸν καιρὸν. (2) Καταλέγει αὐτῶν, παρὰ τῷ Α. Τὴν παραδεγμένην ἀνάγνωσιν ἀποδέχεται καὶ ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Η'. Σελ. 288. Β. (3) Προτιμότερον τὸ ποιουμένων.

11 Καὶ ἔλεγον· Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος;

Οὐδ' ὀνομασί τοῦτον βούλονται καλεῖν, διὰ τὸ μῖσος· ὁμῶς ὁ λόγος ἐμφαίνει χάνωσίν τινα τοῦ θυμοῦ.

12 Καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖς ὄχλοις·

Τάραχος, ἀντιλογία.

12 Οἱ μὲν ἔλεγον· Ὅτι ἀγαθὸς ἐστίν·

Οἱ ἀδιάφθοροι τὸν νοῦν.

12 Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· Οὐ· ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον.

Οἱ διεφθαρμένοι. Κόσμον (1) δὲ λέγουσι, τὸ πλῆθος.

13 Οὐδεὶς μὲντοι παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων.

Οὐδεὶς τῶν λεγόντων, ὅτι ἀγαθὸς ἐστι, παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ, ἥγουν, εἰς ἐπήκοον τῶν ἀρχόντων, διὰ τὸν φόβον αὐτῶν.

14 Ἦδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσούσης, ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδίδασκε.

Ἀνέβη μὲν, ὅτε ἔγνω σθεσθέντα τὸν θυμὸν αὐτῶν· ἐδίδασκε δὲ, δεικνύων τὸ ἀπτόητον ἑαυτοῦ. Μεσούσης δὲ τῆς ἑορτῆς τῶν σκηνοπηγιῶν, ἥγουν, τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ· ἐπτα γὰρ ἡμέρας ἐώρταζον αὐτήν.

15 Καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· Πῶς οὗτος γράμματα οἶδε, μὴ μεμαθηκώς;

Εθαύμαζον, οὐχ ἃ ἐδίδασκεν, ἀλλὰ, πῶς γράμματα οἶδε, μὴ μεμαθηκώς. Κατενόουν γὰρ, ἃ ἐδίδασκε, πάσης μετὰ σοφίας, καὶ οὐκ ἄνευ εἰδήσεως γραμμάτων τοιαῦτα δύνασθαι διδάσκειν ὑπελάμβανον. Ἔδει δὲ αὐτοὺς κἀντεῦθεν συνιδεῖν, ὅτι θεὸς ἐστίν, ἡ αὐτοσοφία, αὐτὸς ἐξευρὼν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης (α).

(1) Ὁ Εὐθύμιος ἀνέγνωσεν ἄρα, κόσμον, ἀντὶ τοῦ, ὄχλον. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χρυσόστομος, ὅχλον, ἀναγινώσκει. Τόμ. Η'. Σελ. 288. C. δὲ, καὶ Σελ. 289 A.
(α) Βασούχ. Γ', 37.

16 Ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· Ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.

Τὸ μὲν, ἐμὴ, ἀληθές· τὸ δὲ, οὐκ ἐμὴ, οἰκονομικόν, εἰς τιμὴν δὲ τοῦ πατρὸς καὶ θεοῦ, καὶ εἰς ἀπόδειξιν μετριοφροσύνης, καὶ εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὴν εὐπαραδεκτοτέραν. Οὐκ ἐπειδὴ δὲ οἰκονομικόν, διὰ τοῦτο καὶ ψευδές· τὰ γὰρ τοῦ υἱοῦ, πάντως καὶ τοῦ πατρὸς· ὥσπερ καὶ τὰ τοῦ πατρὸς, πάντως καὶ τοῦ υἱοῦ· κοινὰ γὰρ ἀμφοῖν, ὡς ἴσοις.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον βαθύτερον. Ἡ φαινομένη ἐμὴ διδαχὴ, οὐκ ἔστιν ἐμὴ ιδίως· οὐδὲ γὰρ ἔχω ιδίαν· ἀλλὰ τοῦ πατρὸς ἔστιν, ὡς ἐμοῦ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ διδάσκοντος, διὰ τὸ ταύτῃ τῆς φύσεως καὶ θελήσεως, καὶ διὰ τὸ εἶναί με λόγον αὐτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ ἄλλη ὑπόστασις ἐγώ, ἀλλ' οὕτω λέγω καὶ πράττω, ὡς νομίζεσθαι ἡμᾶς ἓν.

17 Ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἔστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ.

Θέλημα τοῦ θεοῦ λέγει νῦν, τὸ ἐργάζεσθαι τὴν ἀρετὴν, καὶ προσέχειν ταῖς περὶ αὐτοῦ προφητεῖαις. Ἡ ἀρετὴ μὲν γὰρ καθαίρει τὸν νοῦν· αἱ προφητεῖαι δὲ διδάσκουσιν αὐτὸν τηλαυγῶς. Ἀφ' ἐκτου δὲ λαλεῖ, ὁ τὰ τοῦ ιδίου θελήματος λαλῶν. Εἴτα ἐπάγει καὶ συλλογισμόν ἀναντίρρητον.

18 Ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, οὗτος ἀληθής ἐστιν.

Δόξαν ἐνταῦθα, τὴν τιμὴν φησὶ· πανταχοῦ γὰρ τὸν πατέρα καὶ θεὸν προετίθει, καὶ αὐτῷ πάντα ἀνετίθει, καὶ τὰ ἑαυτοῦ καταρθώματα. Μὴ ζητῶν οὖν δόξαν ἰδίαν, τίνος ἕνεκεν ἔμελλεν ἕτερα διδάσκειν; μὴ διδάσκων δὲ ἕτερα, ἀλλὰ τὰ τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, ἀληθής ἐστι πάντως.

Καὶ πῶς πάντας εἵλκε πρὸς τὴν εἰς ἑαυτὸν πίσιν, καὶ ἔλεγεν·

Ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν (α); Δοκεῖ γὰρ ἐντεῦθεν δόξαν ἰδίαν ζητεῖν· ἀλλ' οὐχ, ὡς δόξης ἰδίας ἐρῶν, ταῦτα ἐποίει καὶ ἔλεγεν· ἀλλ', ὡς θέλων τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· αὕτη γὰρ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, καὶ οὐχ ἑτέρως, ἐμελλε γίνεσθαι. Εἶρκε γὰρ ὁ πατήρ· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε (β)· καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα διὰ τῶν προφητῶν.

18 Καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν.

Οὐκ ἄδικος γὰρ ὁ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Τινὲς δὲ ἀδικίαν ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὸ ψεῦδος ἐνόησαν. Τοῦ μὲν οὖν ταπεινὰ φθέγγεσθαι τὸν Χριστὸν, πολλὰ τὰ αἵτια, τὸ μὴ νομισθῆναι ἀγέννητον, τὸ μὴ δόξαι ἀντίθεον, τὸ ἀσθενὲς τῶν ἀκουόντων, τὸ διδάσκειν τοὺς ἀνθρώπους μετριοφρονεῖν, καὶ μηδὲν μέγα λέγειν περὶ ἑαυτῶν, τὸ ὡς ἄνθρωπον λέγειν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα· τοῦ δὲ ὑψηλὰ φθέγγεσθαι, μία αἰτία, τὸ ὕψος τῆς θεότητος.

Ἐπεὶ δὲ οἱ Ἰουδαῖοι οὗτοι δύο ἐγκλήματα ἐπῆγον αὐτῷ, παρανομίαν καὶ ἀντιθεΐαν, ὅτι τε ἔλυε τὸ σάββατον, καὶ ὅτι πατέρα ἰδίου ἔλεγε τὸν θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ, καθὼς ἐν τῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ προείρηται (γ)· περὶ μὲν τοῦ ἐνός, ἐκεῖ τούτοις ἀπελογήσατο, δείξας, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος· περὶ δὲ τοῦ ἑτέρου, νῦν ἀπολογεῖται, καὶ δείκνυσιν, ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον εἰσι παράνομοι.

19 Οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον;

Καθολικῶς λέγει νόμον, τὰς νομικὰς ἐντολὰς, ἃς δέδωκε Μωϋσῆς, ἐκ τοῦ θεοῦ κομίσας αὐτάς, καὶ γράψας ταύτας αὐτοῖς. Ἐρωτᾷ οὖν, Οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον, ὁ παρ' ὑμῖν τιμώμενος, καὶ ἐκδικούμενος, ᾧ λελάληκεν ὁ θεός;

(α) Ἰωαν. Ε', 23.

(β) Ματθ. ΙΖ', 5.

(γ) Ἰωαν. Ε', 18.

19 Καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸ νόμον·

Ποιεῖ, ἤγουν τηρεῖ. Εἴτα προστίθῃσι, καὶ πῶς οὐ τηροῦσι τὸν νόμον.

19 Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;

Τοῦ νόμου λέγοντος, *Οὐ φορεῦσεis*, τί με σπουδάζετε φονεῦσαι, μήτε αὐτὸν (1) τηροῦντες, μήτε τὸν Μωϋσέα αἰδούμενοι, τὸν δεδωκότα ὑμῖν αὐτόν; Ἀντιδῆς γάρ, τοὺς παρανόμους ἐγκαλεῖν ἐτέρῳ παρανομίαν.

20 Ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος, καὶ εἶπε· Δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;

Ο ὄχλος τοῦτό φησι, χαριζόμενος τοῖς ἄρχουσι· καὶ ὑβρίζουσι μὲν τὸν τιμῆς ἐπέκεινα, εἰς τιμὴν δῆθεν τῶν ὑβρεως ἀξίων ἀρχόντων· ἀρνοῦνται δὲ τὸν φόνον, διὰ τὸ μύσος, καὶ ἵνα ἀφύλακτος λοιπὸν καταστῇ τοῖς ἐπιβουλεύουσι. Γνοὺς δὲ αὐτοὺς ἀναισχυνοῦντας, καὶ εἰς ὀργὴν πάλιν ὑποκινουμένους, ἀφίησι μὲν ἐπὶ πλέον ἐλέγξει τούτους, ἵνα μὴ ἀναισχυντότεροι γένωνται· καὶ γὰρ οὐκ ἐβούλετο συνεχῶς τὸν θυμὸν αὐτῶν ἐξάπτειν· ἄπτεται δὲ τῆς ἀπολογίας τῆς περὶ τοῦ σαββάτου.

21 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε.

Εν ἔργον λέγει, τὴν ἐν σαββάτῳ ὑγείαν τοῦ τριάκοντα καὶ ὀκτῶ ἔτη ἔχοντος ἐν τῇ ἀσθενείᾳ, περὶ οὗ τὸ ἔξδομον ἰσορεῖ κεφάλαιον. *Καὶ πάντες θαυμάζετε*, ἤγουν, θορυβεῖσθε, ταραττεσθε· οὗτοι γὰρ ἦσαν οἱ τότε μανέντες, καὶ ἔκτοτε ζητοῦντες αὐτὸν ἀποκτεῖναι. Εἴτα λέγει, ὅτι Μωϋσῆς παρέδωκεν αὐτοῖς τὴν περιτομὴν, καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνουσιν, ὅταν δηλαδὴ ἡ ὀγδόη ἡμέρα τοῦ παιδίου εἰς σάββατον καταστήσῃ. Ἐπειτα συλλογίζεται, ὅτι, εἰ περιτέμνεται ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, τὸ δὲ

(1) τὸν νόμον.

περιτέμνειν, ἔργον, πῶς οὐκ ἐγκαλεῖτε Μωϋσεῖ, τῷ ἐντειλαμένῳ ἔργον ἐν σαββάτῳ;

22 Διὰ τοῦτο Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομήν· (οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωσέως ἐστὶν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων) καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον.

Τὸ, διὰ τοῦτο, οὐκ ἔστι νῦν αἰτιολογικόν, ἀλλ' ἀπλῶς κεῖται κατὰ συνήθειαν ἑβραϊκὴν. Λέγει δὲ, ὅτι Μωϋσῆς παρέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομήν, καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον. Τὰ δ' ἐν τῷ μέσῳ ῥητὰ τέθεικε, δεικνύων, ὅτι, εἰ καὶ Μωϋσῆς παρέδωκεν ὑμῖν αὐτήν, ἀλλ' οὖν παλαιότερα αὐτοῦ ἦν. Φησὶ γάρ· Οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωσέως ἐστὶ· τουτέστι, παρέδωκεν ὑμῖν αὐτήν, οὐχ ὅτι ἐκ τῆς αὐτοῦ νομοθεσίας ἀρχὴν λαμβάνει, οὐχ ὅτι ἔκτοτε ἄρχεται, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων ἐστὶ, τῶν περὶ Ἀβραάμ· ἐκεῖνῳ γὰρ πρῶτον ἐνετάλη· καὶ ὁμῶς, ἐπεὶ σакτον δοκοῦν, κυριώτερον γίνεται τοῦ σαββάτου.

23 Εἰ περιτομήν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως, ἐμοὶ χολᾶτε, ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῇ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ;

Ἴνα μὴ ἀθετηθῇ ὁ νόμος Μωσέως, ὁ περὶ τῆς περιτομῆς. Τοῦ Μωσέως δὲ αὐτὸν εἶπεν, ὡς ὑπ' αὐτοῦ παραδοθέντα, καθὼς εἰρήκαμεν. Φησὶ τοίνυν, ὅτι, Εἰ περιτομήν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἐμοὶ ὀργίζεσθε, ὅτι ὅλου ἀνθρώπου ὑγίαν εἰργασάμην, ἀφέντες χολᾶν Μωϋσεῖ πρὸ ἐμοῦ, τῷ ἐπιτρέψαντι ἐργάζεσθαι περιτομήν ἐν σαββάτῳ;

Ὁλον δὲ ἄνθρωπον εἴρηκε, διότι ὅλον τὸ σῶμα αὐτοῦ παραλελυμένον, ὅλον ὑγιὲς ἐποίησεν· ἢ ἐνέφηγεν, ὅτι οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐθεράπευσε.

24 Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν·

Μὴ κρίνετε προσωποληπτικῶς, ἐκεῖνον μὲν, ὡς παρ' ἡμῶν μέγαν καὶ ἑνδοξον, ἀφιέντες αἰτίας, ἐμὲ δὲ, ὡς εὐτελὴ καὶ ἄδοξον, αἰτιώμενοι.

24 Ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε.

Μὴ πρὸς τὰ πρόσωπα βλέποντες, ἀλλὰ πρὸς τὰ πράγματα. Καὶ ἐτέρως γάρ· Ἡ μὲν περιτομή, σημεῖον ἦν μόνον Ἑβραίου· τὸ δὲ παρ' ἐμοῦ ἐργασθὲν, ὁλόκληρος ὑγεία τοῦ σεσημασμένου.

25 Ἐλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν· Οὐχ
26 οὗτός ἐστιν, ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; Καὶ ἶδε, παρ-
ῤῥησία λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι.

Καὶ γὰρ ἐπιστόμισε αὐτούς.

26 Μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Χριστός;

Εν τῷ ὄχλῳ γὰρ οἱ ἄρχοντες ἦσαν τότε.

27 Ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν, πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστός ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει, πόθεν ἐστίν.

Καὶ μὴν οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, ἐρωτηθέντες παρὰ Ἡρώδου, ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται, εἶπον αὐτῷ· Ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας (α)· καὶ προσέθηκαν καὶ τὴν τοῦτο δηλοῦσαν προφητείαν. Πῶς οὖν φλυαρεῖτε, ὅτι ὁ Χριστὸς, ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει, πόθεν ἐστίν; Ἀλλὰ καὶ, εἰ τοῦτον οἶδατε, πόθεν ἐστὶ, πῶς ἐξ ὑμῶν ἄλλοι λέγουσιν, ὅτι τοῦτον οὐκ οἶδαμεν, πόθεν ἐστὶ (β); Τοιοῦτον ἢ πονηρία, ἐναντιολογοῦσα καὶ ψευδομένη προφανῶς, οὐ συνίησι· μέθη γὰρ καὶ αὕτη ψυχῆς.

Εἰ δέ τις τὸ, πόθεν, οὐ περὶ τόπου καὶ πατρίδος, ἀλλὰ περὶ γένους καὶ πατρὸς νοήσῃ, εἴποι ἂν, αὐτοὺς λέγειν, ὅτι τούτου μὲν οἶδαμεν τὸ γένος καὶ τὸν πατέρα, δηλαδὴ τὸν Ἰωσήφ, ὡς ἐδόκει· τοῦ δὲ Χριστοῦ τὸ γένος καὶ τὸν πατέρα, οὐδεὶς γινώσκει, διὰ τὸ μὴ ῥητῶς ἀναγεγράφθαι.

28 Ἐκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγων· Κάμἐ οἶδατε, καὶ οἶδατε, πόθεν εἰμί·

Ἐκραξεν, ἐντρέπων αὐτοὺς, ὡς ἐθελοκακοῦντας· ἅμα δὲ καὶ

(α) Ματθ. Β' 5. (β) Ἰωαν. Θ', 29.

πᾶσι φανερῶν, τὰ κρυφίως παρ' αὐτῶν λεγόμενα. Λέγει δὲ, ὅτι *Κἀμὲ οἴδατε, τίς εἰμι· ὅτι θεός· καὶ οἴδατε, πόθεν εἰμί· ὅτι ἐκ πατρὸς θεοῦ, εἰ καὶ ἐκ τοῦ Ἰωσήφ εἰδέναι με προσποιεῖσθε. Εἰδέναι δὲ αὐτὸν αὐτοὺς ἔλεγεν, ἀπὸ τε τῆς μαρτυρίας Ἰωάννου, περὶ οὗ εἶρηκεν· ὅτι Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ (α)· ἀπὸ τε τῶν ἔργων αὐτοῦ, περὶ ὧν εἶπεν· ὅτι *Αὐτὰ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ (β)· καὶ ἀπὸ τῶν Γραφῶν, περὶ ὧν ὁμοίως ἔφη· ὅτι Ἐκεῖναι εἰσὶν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ (γ).**

Καὶ πῶς ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, εἶρηκεν, ὅτι *Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ (δ); Ὅτι ἐκεῖνο μὲν εἶπε περὶ τῆς φύσεως τῆς θεότητος αὐτοῦ· τοῦτο δὲ, περὶ τοῦ εἰδέναι ἀπλῶς, ὅτι ἐστὶ θεὸς καὶ υἱὸς θεοῦ.*

28 Καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα·

Οἴδατε καὶ τοῦτό φησι· καὶ τοῦτο γὰρ αἱ δηλωθεῖσαι μαρτυρίαι διδάσκουσιν· ἄλλως τε, καὶ ὅτι οὐ τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητῶ, ἀλλὰ τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντός με (ε).

28 Ἄλλ' ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με,

Ὁ πατήρ καὶ θεός, ὡς πέμψας με, καθὼς διὰ τῶν προφητῶν ἐπηγγέλματο. Εἰ δὲ ἀληθινὸς ὁ πέμψας, ἀληθινὸς ἄρα καὶ ὁ πεμφθεὶς, τῆς αὐτῆς φύσεως ὢν.

28 Ὅν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.

Ὡς τοῖς ἔργοις ἀρνούμενοι αὐτόν. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος· ὅτι *Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται (ζ).*

29 Ἐγὼ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμί·

Διότι ἐξ αὐτοῦ εἰμι, ἐξ αὐτοῦ γεγέννημαι. Καὶ ὀπίσω δὲ εἶρηκεν, *Οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ (η).*

(α) Ἰωαν. Ε', 32. (β) Ἰωαν. Ε', 36. (γ) Ἰωαν. Ε', 39. (δ) Ματθ. 11, 27. (ε) Ἰωαν. Ζ', 18. (ζ) Τίτ. Α', 16. (η) Ἰωαν. Σ', 46.

29 Κάκεινός με απέστειλεν.

Συνεχῶς λέγει περὶ τῆς ἀποστολῆς, βουλόμενος πείσαι αὐτοὺς, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἀπέσταλται, καὶ οὐκ ἔστιν ἀντίθεος, ὡς προλαβόντες εἰρήκαμεν. Ἄμα δὲ καὶ εἰς θεραπείαν τῶν προσισταμένων αὐτοῖς θεοπρεπῶν ῥημάτων, ἃ παρεμίγνυε πολλάκις τοῖς ἀνθρωποπρεπέσιν αὐτοῦ.

30 Ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι·

Ἐπλήγησαν γὰρ, ἀκούσαντες, ὅτι ὃν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε.

30 Καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα,

Ἐπείχοντο γὰρ ἀοράτως, ὑπὸ τῆς ἐνούσης αὐτῷ θείας δυνάμεως.

30 Ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

Ἡ τοῦ συλληφθῆναι καὶ παθεῖν αὐτόν.

31 Πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν,

Ὑπὸ τε τῶν προλαβόντων σημείων, ὑπὸ τε τῶν ἄρτι ῥηθέντων λόγων ἐαλωκότες.

31 Καὶ ἔλεγον· Ὅτι ὁ Χριστὸς, ὅταν ἔλθῃ, μῆτι πλείονα σημεῖα τούτων ποιήσῃ, ὣν οὗτος ἐποίησεν;

Εἰ καὶ ἐπίστευσαν, ἀλλ' οὐχ ὑγιῶς· εἰπόντες γὰρ, ὅτι ὁ Χριστὸς, ὅταν ἔλθῃ, ἔδειξαν, ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν βεβαίως, αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν, ἀλλ' ἀμφιβόλως, ὡς ἀγελαῖοι καὶ κοῦφοι.

Ἡ καὶ καθ' ὑπόθεσιν τοῦτο εἶπον, ὅτι Θῶμεν, ἕτερον εἶναι τὸν Χριστόν, ὡς οἱ ἄρχοντες λέγουσιν· Ὁ Χριστὸς, ὃν αὐτοὶ φασιν, ὅταν ἔλθῃ, μῆτι δυνατώτερος ἔσται τούτου; οὐχί!

32 Ἦκουσαν οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα·

Ἦκουσαν, ἐν ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ, δηλονότι. Γογγύζοντος δὲ, ἤγουν σὺν γογγυσμῷ τῷ κατὰ τῶν ἀρχόντων λέγοντος.

32 Καὶ ἀπέστειλαν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ὑπηρέτας, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.

Ὡς ἀποσχίζοντα τὸν λαόν. Ὡς τῆς μανίας, μᾶλλον δὲ τῆς

άνοίας! Αὐτοὶ πολλάκις ἐπιχειρήσαντες, καὶ οὐκ ἰσχύσαντες, τοῖς ὑπηρέταις τὸ πρῶγμα ἐπέτρεψαν, τὸν τε θυμὸν παραμυθούμενοι, καὶ τὴν ἀσθένειαν ἑαυτῶν συγκαλύπτουντες.

33 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι,

Ἐλεγε μὲν πρὸς τὸ πλῆθος, ἀπετείνετο δὲ πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας τοὺς ὑπηρέτας· δυσωπητικὸν δὲ τὸ ῥῆμα, πρὸς καταστολὴν τῆς ματίας αὐτῶν· Ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, τὸν ἄχρι τοῦ πάσχα δηλῶν· τοῦτον μόνον ἀναμείνατε,

34 Καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με·

Ὅταν ἀναληφθῶ εἰς τὸν οὐρανόν.

34 Ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὐρήσετε·

Εἰκὸς γάρ, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν μνημονεύειν αὐτοῦ, καὶ ζητεῖν αὐτὸν βοηθόν, καὶ μάλλον, ἀλίσκομένων τῶν ἱεροσολύμων.

34 Καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.

Ὅπου εἰμὶ τότε. Δηλοῖ δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καθέδραν.

35 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς· Ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὐρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασποράν τῶν Ἑλλήνων μέλλει

36 πορεύεσθαι, καὶ διδάσκειν τοὺς Ἑλληνας; Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος, ὃν εἶπε· Ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὐρήσετε· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;

Ἐπαθόν τι πρὸς τοὺς λόγους αὐτοῦ, δυσωπηθέντες αὐτούς, καὶ ζητοῦσι πρὸς ἑαυτούς, μὴ νοοῦντες τὰ ῥηθέντα. Διασπορὰν δὲ τῶν Ἑλλήνων ἔλεγον, τὰ ἔθνη, διὰ τὸ διεσπάρθαι πανταχοῦ, καὶ ἀκωλύτως ἀλλήλοις ἐπιμίγνυσθαι, αὐτοὶ μόνην οἰκοῦντες τὴν Παλαιστίνην, καὶ παρὰ τοῦ νόμου κωλυόμενοι ἐπιμίγνυσθαι τοῖς ἀλλογενέσιν.

37 Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἐορτῆς

εἰστήκει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε, λέγων· Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω.

Καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς δηλωθείσης ἑορτῆς τῶν σκηνοπηγιῶν καὶ ἡ ἐσχάτη μεγάλαί ἐνομίζοντο· διὸ καὶ σπουδαιότερον ἐν ταύταις συλλεγόμενοι, τοῖς θείοις ἐσχόλαζον, τὰς ἐν τῷ μέσῳ μᾶλλον εἰς τρυφὰς ἀναλίσκοντες. Τότε τοίνυν, ὅτε, συμπληρουμένης ἤδη τῆς ἑορτῆς, ἔμελλεν ἀναχωρεῖν ἕκαστος οἰκαδε, εὐύλεται δοῦναι τοῖς βουλομένοις ἐφόδια πρὸς σωτηρίαν· καὶ ἔκραξε μὲν, δηλῶν τὴν παρρησίαν αὐτοῦ, καὶ ἵνα πάντες ἀκούσωσι, πολλοὶ ὄντες· εἶπε δὲ, Ἐάν τις διψᾷ, δίψαν διδασκαλίας, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω πόμα πνευματικόν. Τοὺς γὰρ οὐ διψῶντας οὐ συγκαλῶ, ἀλλὰ τοὺς διακαῶς ἐρῶντας τοῦ τοιούτου πόματος.

38 Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζωῆς.

Κοιλίαν ἐνταῦθα λέγει, τὴν καρδίαν, ὡς τό· *Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου* (α). ποταμοὺς δὲ ὕδατος, τὴν δαψίλειαν τοῦ πνεύματος, τὴν πλημύραν τῆς θείας χάριτος· ζωῆς δὲ, ἡγουν, αἰεὶ ἐνεργοῦντος, ἀεικινήτου. Ὅταν γὰρ ἡ θεία χάρις ἐνιδρυθῇ ψυχῇ, πηγὴ γίνεται, καὶ βλύζει διαπαντός. Καὶ γὰρ καὶ Πέτρος, καὶ Παῦλος, καὶ ὅσοι κατ' ἐκείνους (1), τὴν θείαν χάριν ἐν τῇ καρδίᾳ πλημμυροῦσαν ἔχοντες, οὐ ποταμόν, ἀλλὰ ποταμοὺς λόγων ἠφίσσαν, πολλῶ τῷ ῥοίῳ φερομένους, καὶ πᾶν τὸ προστυχὸν παρασύροντας, καὶ τὰς τῶν ἀπίστων κενοφωνίας ἐπικλύζοντας, καὶ καταποντίζοντας.

Καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ δὲ κεφαλαίῳ πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν εἶπεν, ὅτι *Τὸ ὕδωρ, ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομέτου εἰς ζωὴν αἰώνιον* (β), καὶ ἀνάγνωθι πάλιν τὴν ἐξήγησιν τῶν τοιούτων ῥητῶν.

(α) Ψαλμ. ΛΘ', 9.

(1) ἐγένοντο δηλονότι.

(β) Ἰωαν. Δ', 14.

Μετὰ δὲ τὸ, *Καθὼς εἶπεν ἡ γραφή*, ὑποστικτέον (1). Δια-
φόρως γὰρ ἐνετείλατο ἡ Γραφή πιστεύειν εἰς αὐτόν.

39 Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ πνεύματος, οὗ ἔμελλον
λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν·

Τοῦτο· ποῖον; Τὸ, *Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιτίας αὐτοῦ ρέουσιν*
ὕδατος ζῶντος. Περὶ τοῦ πνεύματος δὲ, εἴτουν, περὶ τῶν
πνευματικῶν χαρισμάτων.

39 Οὕτω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον,

Οὕτω ἦν ἐν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, οὕτω ἦν δεδομένον
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

39 Ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.

Ὅτι οὕτω ἐδοξάσθη, διὰ τοῦ σταυροῦ· δόξαν γὰρ καλεῖ, τὸν
σταυρόν· τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἄπασιν, ὄνειδος ἦν (2), ὡς με-
γάλων ἐγκλημάτων ἐπιτίμιον· μόνῳ δὲ τῷ Χριστῷ δόξα γέ-
γονεν, ὡς μεγάλης ἀγάπης τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπιτίμιον. Τίς γὰρ
εὐγνώμονα ψυχὴν ἔχων, ἀκούων τὸν ἐπέκεινα πάσης τιμῆς, τη-
λικαύτην ἀτιμίαν ὑποστάντα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων,
οὐ δοξάσει τοῦτον;

Πρὸ μὲν οὖν τοῦ σταυροῦ, οὐ Πνεῦμα ἅγιον ἔδωκε τοῖς
μαθηταῖς, ἀλλ' ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλ-
λαιν αὐτά, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν (α).
μετὰ δὲ τὸν σταυρόν, Πνεῦμα ἅγιον. Ἐπεὶ γὰρ, ἡμαρτηκότες
καὶ προσκεκρουκότες, ἐχθροὶ ἦμεν τοῦ θεοῦ· ἡ δὲ χάρις τοῦ
ἀγίου Πνεύματος, δωρεὰ ἐστίν· ἡ δὲ δωρεὰ τοῖς φίλοις δίδο-
ται· ἔδει πρότερον προσενεχθῆναι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν, καὶ
καταλλαγὴν καὶ κατάλυσιν τῆς ἐχθρας (3), ἥτις ἦν ἡ σφαγὴ

(1) Οὕτως ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Η'. Σελ. 299. D. (2) ὁ σταυρός.

(α) Ματθ. Ι', 1. (3) Αἱ αἰτιατικαὶ αὗται δὲν δύνανται κατ' οὐδένα
τρόπον νὰ ἐκαρτῶνται ἐκ τοῦ, προσενεχθῆναι. Δύναται τις ἀρᾶ νὰ εἰπῇ
σθ, ὅτι πρέπει ἢ ν' ἀναγνωσθῇ, καὶ γινέσθαι καταλλαγὴν—, ἢ ὁ μετὰ τὸ, θυ-
σίαν, καὶ, νὰ τραπῇ εἰς τὴν Εἰς· ἥτοι: θυσίαν, εἰς καταλλαγὴν κτλ. Ὁ
Χρυσόστομος Τομ. Η'. Σελ. 301. B. λέγει «Καὶ τὴν ἐχθρὰν ἐν τῇ σαρκὶ κατα-
λυθῆναι, καὶ γενέσθαι τοῦ θεοῦ φίλους, καὶ τότε λαβεῖν τὴν δωρεάν.»

τοῦ λογικοῦ ἀμνοῦ, ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ· καὶ τότε δοθῆναι τὴν δωρεάν.

40 Πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τὸν λόγον, ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης.

Περὶ οὗ Μωϋσῆς ἔγραψεν, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν. Καὶ ἀληθῶς οὗτος ἦν! Ἀλλ' αὐτοὶ προφήτην αὐτὸν ἀπλῶς εἶναι ὑπελάμβανον, ὡς τὸν Μωϋσέα, καὶ οὐχὶ καὶ θεόν.

41 Ἄλλοι ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.

Καὶ ἀληθῶς οὗτος ἦν! Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ψιλὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ἐνόμιζον.

41 Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· Μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται;

Καὶ μὴν οὐδὲ οὗτος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ γεγέννηται.

42 Οὐχὶ ἡ γραφὴ εἶπεν, ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ, καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαυὶδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται;

Καὶ μὴν, καὶ οὗτος ἐκεῖθεν ἦν· ἀλλ' ἐθελοκάκως πατρίδα τοῦτω ἐπιφημίζουσι τὴν Ναζαρέτ, ὅθεν ἦν ἡ μήτηρ καὶ ὁ νομιζόμενος πατὴρ αὐτοῦ, ἵνα μὴ, ἐκ Βηθλεὲμ λεγόμενος, ὁ Χριστὸς εἶναι πιστευθῇ διὰ τὴν προφητείαν.

43 Σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν.

Ἐκάστου μέρους φιλονεικοῦντος.

44 Τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν.

Ὡς πλάνον δῆθεν.

44 Ἄλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας.

Ἐπεχομένας ἀοράτως, ὡς καὶ ἀνωτέρω δεδήλωται.

45 Ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ φαρισαίους· καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι· Διὰ τί οὐκ ἡγά-

46 γετε αὐτόν; Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· Οὐδέποτε

οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὥς οὗτος ὁ ἄνθρωπος.

Ἀπῆλθον μὲν, δήσοντες αὐτόν· ἐπανῆλθον δὲ, δεθέντες αὐτοῖ τῷ θαύματι τῶν λόγων αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὲν πέμψαντες, πολλῶν λόγων αὐτοῦ ἀκούσαντες, καὶ πολλὰ θαύματα θεασάμενοι, καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ προφητείας ἀναγινώσκοντες, καὶ σοφοὶ δοκῶντες, οὐδὲν ἀπώναντο· οἱ δὲ πεμφοθέντες, τούναντίον ἅπαν, ἀπὸ μιᾶς δημηγορίας ἐάλωσαν· ἀδέκαστον γὰρ διάνοιαν εἶχον. Οὐ τοίνυν τὴν σύνεσιν αὐτῶν μόνον ἐστὶ θαυμάσαι, ἀλλὰ καὶ τὴν παρρησίαν. Οὐ γὰρ λέγουσιν, ὅτι διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τοῦ λαοῦ στάσιν ἀφήκαμεν αὐτόν, οὐδὲ πλάττονται τινα πρόφασιν, ἀλλ' αὐτὴν λέγουσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ κηρύσσουν τὴν αὐτοῦ σοφίαν.

47 Ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι· Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;

Οὐα φθόνου μανίαν! Δέον γὰρ ἐρωτῆσαι καὶ μαθεῖν, τί ἐλάλησεν· οἱ δὲ οὐκ ἠνέσχοντο, ἀλλ' εὐθύς κολακεύουσιν αὐτούς; ἔτι φειδόμενοι· καὶ οὐκ αὐστηρίᾳ χρῶνται, δεδοικότες, μὴ τέλεον αὐτῷ προστεθῶσι.

48 Μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ
49 ἐκ τῶν Φαρισαίων; Ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος, ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον·

Αὕτη μᾶλλον ἢ μείζων κατηγορία ὑμῶν, ὅτι ὁ μὲν ὄχλος ἐπίστευσεν· ὑμεῖς δὲ ἠπιστήκατε. Νόμον δὲ ἐνταῦθα λέγουσι τὴν ὅλην γραφὴν ἀπλῶς.

49 Ἐπικατάραιοί εἰσι.

Καὶ μὴν ὁ νόμος ἐπικατηράσατο τοῖς ἀθετοῦσι τὸν νόμον· ὑμεῖς οὖν ἐπικατάραιοι, οἱ ἀθετοῦντες τὸν νόμον· ἐκεῖνοι δὲ τηροῦσι τὸν νόμον, πιστεύοντες εἰς αὐτόν· κελεύει γὰρ ὁ νόμος πιστεύειν εἰς τὸν θεόν.

50 Λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτούς, ὁ ἐλθὼν νυκτὸς

51 πρὸς αὐτόν, εἷς ὦν ἐξ αὐτῶν· Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γινῶ τί ποιεῖ;

Τὸ, εἷς ὦν ἐξ αὐτῶν, προσέθηκεν ὁ εὐαγγελιστής, δεικνύς, ὅτι καὶ τινες τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσαν, εἰ καὶ αὐτοὶ εἶπον, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν. Ἐλέγχει οὖν αὐτοὺς ὁ Νικόδημος παραβάτας τοῦ νόμου, πλὴν λεληθότως, καὶ μετὰ φειδοῦς· οὐπω γὰρ τὴν προσήκουσαν εἶχε παρρησίαν. Εἰ γὰρ ὁ νόμος οὐ κατακρίνει πρὸ τοῦ ἀκοῦσαι καὶ γινῶναι, αὐτοὶ δὲ κατέκριναν αὐτόν πρὸ λόγου καὶ διαγνώσεως, παρέβησαν ἄρα τὸν νόμον.

52 Ἀπεκρίθησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ;

Μὴ τῆς αὐτῆς αὐτῷ χώρας καὶ πατρίδος ὦν, διὰ τοῦτο βοηθεῖς αὐτῷ; Βλέπε, πῶς ἀγροικότερον καὶ θυμικώτερον ἀποκρίνονται!

52 Ἐρεύνησον, καὶ ἴδε, ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται.

Καὶ μὴν, οὐκ εἶπεν, ὅτι προφήτης ἐστίν, ἀλλ' ὅτι κατακριθῆναι αὐτὸν ἀνεξετάστως οὐ χρή· οἱ δὲ ὑβριστικῶς λέγουσιν, Ἐρώτησον καὶ μάθε· οὐ γὰρ οἶδας τὰς Γραφάς. Καὶ εἰ οὐκ οἶδεν αὐτάς, πῶς ὑμᾶς ἤλεγξε παραβαίνοντας τὸν νόμον;

Χρὴ δὲ (1) γινώσκειν, ὅτι τὰ ἐντεῦθεν ἄχρι τοῦ, *Πάλιν οὖν ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου* (α), παρὰ τοῖς ἀκριβέσιν ἀντιγράφοις, ἢ οὐχ εὑρηται, ἢ ὠδελίσται· διὸ φαίνονται παρέγγραπτα καὶ προσθήκη καὶ τούτου τεκμήριον, τὸ μὴδὲ τὸν Χρυσόστομον ὅλως μνημονεῦσαι αὐτῶν (2). Πειρατέον δὲ ὅμως ἡμῖν καὶ ταῦτα

(1) Τὸ σχόλιον τοῦτο ἀναφέρει ὁ Ριχάρδος Σίμων ἐν τῇ *Histoire critique du texte du N. Testament*, p. 145. (α) Ἰωαν. Η', 12.

(2) Περὶ τῆς ἱστορίας ταύτης τῆς ἐπὶ μοιχείᾳ κατελιγμένης γυναίκος, τὴν ὁποίαν περισσότεροι τῶν Πατέρων τῆς ἐκκλησίας παραλείπουσιν ἢ ἀναφέρουσιν,

διασαφῆσαι· οὐκ ἄμοιρον γὰρ ὠφελείας οὐδὲ τὸ ἐν τούτοις κεφάλαιον, τὸ περὶ τῆς ἐπὶ μοιχείᾳ κατελιημμένης γυναίκος.

53 Καὶ ἐπορεύθη ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Οργισθέντες ἐπὶ τῷ λόγῳ τοῦ Νικοδήμου, καὶ φοβηθέντες, μήποτε καὶ ἄλλος τῶν ἀρχόντων εἴποι τοιαῦτα.

ΚΕΦ. VIII, 1 Ἰησοῦς δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν.

Εκκλίνων τὴν διὰ νυκτός ἐπιβουλήν.

2 Ὁρθρου δὲ πάλιν παρεγένετο εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς αὐτόν· καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς.

Λαὸν ἐνταυθα φησι, τοὺς λέγοντας, ὅτι Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης, καὶ τοὺς λέγοντας αὐθις, ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός· ὅπερ οὐκ ἐνεγκόντες οἱ Ἰουδαῖοι, σκόπει, τί πονηρεύονται;

3 Ἀγουσι δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς αὐτὸν γυναῖκα ἐπὶ μοιχείᾳ κατελιημμένην· καὶ στή-
4 σαντες αὐτὴν ἐν μέσῳ, λέγουσιν αὐτῷ· Διδάσκαλε, αὕτη ἡ γυνὴ κατελήφθη ἐπαυτοφώρῳ μηχευομένη.

Επαυτοφώρῳ λέγεται τὸ, αὐτελέγκτως, αὐτοφανῶς, προδήλως.

5 Ἐν δὲ τῷ νόμῳ Μωσῆς ἡμῖν ἐνετείλατο τὰς
6 τοιαύτας λιθοβολεῖσθαι· σὺ οὖν τί λέγεις; Τοῦτο δὲ ἔλεγον πειράζοντες αὐτόν, ἵνα ἔχῃσι κατηγορεῖν αὐτοῦ.

Γινώσκοντες γὰρ αὐτὸν ἐλεήμονα καὶ συμπαθῆ, προσεδάκων, ὅτι φείσεται αὐτῆς, καὶ λοιπὸν ἔξουσι κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ, ὡς παρὰ νόμῳ φειδομένου τῆς ἀπὸ τοῦ νόμου λιθαζομένης.

ὑπάρχει καὶ τὴν σήμερον μεταξύ τῶν κριτικῶν μεγάλη διαφωνία, τῶν μὲν, θεολόντων αὐτὴν γνησίαν, τῶν δὲ, νόθον. Ὁ Εὐθύμιος, εἰς τὸ κῦρος τοῦ Χρυσόστομου στηριζόμενος, θεωρεῖ αὐτὴν παρέγγραπτον καὶ προσθήκην. Πλὴν καὶ τοιαύτην θεωρῶν αὐτὴν ἐρμηνεύει· ὁ δὲ Θεοφύλακτος παραλείπει αὐτὴν ὅλως.

6 Ὁ δὲ Ἰησοῦς κάτω κύψας, τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν.

Ὅπερ εἰώθασι πολλάκις ποιεῖν οἱ μὴ θέλοντες ἀποκρίνεσθαι πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας ἄκαιρα καὶ ἀνάξια. Γινὺς γὰρ αὐτῶν τὴν μηχανὴν, προσεποιεῖτο γράφειν εἰς τὴν γῆν, καὶ μὴ προσέχειν, οἷς ἔλεγον.

7 Ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες αὐτόν, ἀνακύψας εἶπε πρὸς αὐτούς· Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν, πρῶτος τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ βαλέτω.

Ὅρα σοφίαν τῆς αὐτοσοφίας κατασοφίζομένην εὐμηχάνως τὰς μηχανὰς αὐτῶν! Ὅρα, πῶς ἅμα καὶ τὸν νόμον ἐτήρησε, καὶ τῆς γυναικὸς ἐφείσατο! Ἐπέτρεψε γὰρ τὸν ἀναμάρτητον ἐξ αὐτῶν ἄρξασθαι τοῦ λιθοβολεῖν αὐτήν, εἰδῶς, πάντας ἐν ἁμαρτίαις.

8 Καὶ πάλιν κάτω κύψας, ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν.

Ἰνα μὴ, βλέποντος εἰς αὐτοὺς, αἰσχύνωνται, ῥᾶον οὕτως ἐλεγχθέντες, καὶ ἵνα, ὡς αὐτοῦ δῆθεν ἀσχολουμένου εἰς τὸ γράφειν, ἐξῇ αὐτοῖς ὑπαναχωρῆσαι πρὸ φανερώτερας καταγνώσεως· καὶ αὐτῶν γὰρ ἐφείδετο, δι' ὑπερβολὴν χρηστότητος.

9 Οἱ δὲ, ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι, ἐξήρχοντο εἰς καθ' εἷς, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἕως τῶν ἐσχάτων·

Οὐδεὶς γὰρ ἀναμάρτητον εἰπεῖν ἑαυτὸν ἠδύνατο.

9 Καὶ κατελείφθη μόνος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡ γυνὴ ἐν
10 μέσῳ ἐστῶσα. Ἀνακύψας δὲ ὁ Ἰησοῦς, καὶ μηδένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναικὸς, εἶπεν αὐτῇ· Ἡ γυνή, ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ κατήγοροί σου; οὐδεὶς σε κατέκρινεν;

Ἀναχωρήσαντες γὰρ, ἀφῆκαν αὐτήν ἄνετον· ἐπεὶ δὲ ἄνετον, πάντως καὶ ἀκατάκριτον, τὸ ἐπ' αὐτοῖς· ἡ γὰρ ἂν συνέσχον αὐτήν.

11 Ἡ δὲ εἶπεν· Οὐδεὶς, Κύριε. Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς·
Οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω,

Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι, ἄνθρωποι ὄντες, οὐ κατέκρινάν σε, πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω, θεὸς ὢν, καὶ τοῦ νόμου κύριος.

11 Πορεύου, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἁμάρτανε.

Ἀρκοῦντος τοῦ τηλικούτου θριάμβου, καὶ τῆς ἐνώπιον τοσούτων αἰσχύνης, εἰς τιμωρίαν· ἔγνω γὰρ αὐτὴν καὶ μετανοήσαν ὀλοκαρδίως.

12 Πάλιν οὖν ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς ἐλάλησε, λέγων· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου·

Ὡς φωτίζων τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁδηγῶν ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν ἀρετὴν· καὶ ὡς καταλάμπων καὶ φαιδρύνων τὸ ἡγεμονικὸν αὐτῶν, καθὼς καὶ ἐν προοιμίῳ τοῦ παρόντος εὐαγγελίου διελάβομεν, ἐνθα κεῖται τὸ· Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων (α). Τοῦτο δὲ εἶπε, διὰ τὰς περὶ ἑαυτοῦ διαφόρους ὑπολήψεις (1) αὐτῶν.

12 Ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ·

Εν τῇ πλάνῃ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ.

12 Ἀλλ' ἐξεῖ τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

Τῆς αἰωνίου.

13 Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι· Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής.

14 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου·

Ζήτησον περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐβδόμου κεφαλαίου τὸ· Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής

(α) Ἰωαν. Α', 4.

(1) Περὶ ὧν ἀνωτέρω κεφ. Ζ', 40. 41.

(α). Ἐν τῇ ἐξηγήσει γὰρ ἐκείνου καὶ τοῦτο ἐμνημόνεύθη. Φασὶ δέ τινες, ὅτι ἐκεῖνο μὲν εἶπεν, ὡς ἄνθρωπος, τοῦτο δέ, ὡς θεός, ἐμφαίνων, ὅτι οὐκ ἔστι φίλος ἄνθρωπος, ὡς αὐτοὶ ὑπολαμβάνουσιν.

14 Ὅτι οἶδα, πόθεν ἦλθον,

Ἐκ πατρὸς θεοῦ.

14 Καὶ ποῦ ὑπάγω.

Εἰς αὐτὸν (1), μετὰ τὸ τέλος τῆς οἰκονομίας ταύτης. Ἐπεὶ δέ οἶδα, ὅτι ἐκ πατρὸς θεοῦ ἦλθον, καὶ εἰς αὐτὸν ὑπάγω, πάντως υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι, καὶ θεός. Καὶ λοιπὸν ἀξιόπιστός εἰμι, καὶ αὐτόπιστος, ὡς αὐτοαλήθεια.

14 Ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε, πόθεν ἔρχομαι, καὶ ποῦ ὑπάγω.

Οὐκ οἴδατε, ὡς δοκεῖτε, ὡς φαίνεσθε, ὡς προσποιεῖσθε· τῇ γὰρ ἀληθείᾳ οἴδατε· διὸ καὶ ἄνωτέρω εἶπεν· ὅτι *Κἀμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε, πόθεν εἰμί* (6).

15 Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε,

Σαρικῶς, αἰσθητῶς, παχυμερῶς, πρὸς μόνον τὸ φαινόμενον βλέποντες, καὶ μηδὲν ὑψηλότερον καὶ πνευματικὸν ἐννοοῦντες. Εἰδὼς δὲ αὐτοὺς μέλλοντας εἰπεῖν ὅτι, Καὶ διὰ τί οὐ κολάζεις ἡμᾶς, κρίνοντας οὕτως, εἰ δύνῃ; φησὶν·

15 Ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα.

Οὐ κρίνω νῦν. Καὶ ὀπίσω γὰρ, ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ, εἶπεν· Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ (γ)· καὶ ἀνάγνωθι πάλιν τὴν ἐκεῖ ρηθείσαν ἐξήγησιν. Ἴνα δὲ μὴ καὶ αὖθις εἴπωσιν ὅτι, Διὰ τοῦτο λέγεις, οὐ κρίνω, ὡς μὴ θαρρόν κατακρίναι ἡμᾶς, ἐπιφέρει·

(α) Ἰωαν. Ε', 31.

(1) Πρὸς αὐτόν.

(6) Ἰωαν. Ζ', 28.

(γ) Ἰωαν. Γ', 17.

16 Καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθὴς ἐστίν· Ἀληθὴς ἐστίν, ἥτοι, ὁρθή, δικαία. Καὶ λοιπὸν ἀληθῶς κατακρίνω ὑμᾶς. Εἴτα λέγει, καὶ πῶς ἀληθὴς ἐστίν ἡ κρίσις αὐτοῦ.

16 Ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψάς με πατήρ. Ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ κρίνων, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ· κοινὰ γὰρ ἡμῖν πάντα. Καὶ ἐπεὶ, ὅπερ ἐγὼ κρίνω, τοῦτο καὶ ὁ πατήρ· ἐν γὰρ ἀμφοτέροις, ὡς προεῖρηται, θέλημα· καὶ ὁ πατήρ ἄρα κατακρινεῖ (1) ὑμᾶς, ἀπιστοῦντας τῷ ἀπεσταλμένῳ παρ' αὐτοῦ υἱῷ αὐτοῦ.

17 Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθὴς ἐστίν.

Τῷ ὑμετέρῳ, ὡς αὐτοὶ βρενθύεσθε· παράνομον γὰρ ἐμὲ λέγετε. Εἰ δὲ δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθὴς, τὸ ἐντεῦθεν αὐτοὶ συλλογίσασθε, ὅτι πολλῷ μᾶλλον δύο κριτῶν ἡ κρίσις ἀληθὴς, καὶ ταῦτα τοιούτων. Συνεσχιασμένα δὲ τὰ τοιαῦτα πολλαχοῦ λέγει, διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, ἵνα ἐκείνοις μὲν εἴη ἀσυμφανῆ, τοῖς δυνατωτέροις δὲ χριστιανοῖς ἐμφανῆ. Ἐπὶ πάντων οὖν τῶν τοιούτων ταύτην γίνωσκε τὴν αἰτίαν.

18 Ἐγὼ εἰμὶ ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ,

Πάλιν πρὸς τὸ, Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς, ποιεῖται τὸν λόγον, Ἐγὼ εἰμι, λέγων, ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, εἰ καὶ οὐδεὶς μαρτυρεῖ περὶ ἐαυτοῦ· ἐγὼ μὲν γὰρ, ὡς θεός, οὐδεὶς δὲ, ὡς ἄνθρωπος.

18 Καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ.

Εἰ μὴ ἐγὼ δοκῶ ὑμῖν ἀξιόπιστος. Μαρτυρεῖ γὰρ διὰ τοῦ προφήτου λέγων· Ἰδοὺ, τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν (α), ἤγουν, εἰς τὸ εἶναι φῶς ἐθνῶν. Προεῖρηται δὲ καὶ ἐν τῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ, πῶς ὁ πατήρ μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, ἔνθα κεῖται τὸ· Καὶ ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ (β).

(1) Κ α τ α κ ρ ί ν ε ι, π α ρ ἔ τ ῳ Α. (α) Ἦσ. ΜΘ', 6. (β) Ιωαν. Ε', 37.

19 Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Ποῦ ἐστὶν ὁ πατήρ σου;

Ἐλεγον τοῦτο, προσποιούμενοι ἀγνοεῖν, τίνα λέγει πατέρα, καὶ πειράζοντες.

19 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου·

Ὡς προσποιεῖσθε· τῇ ἀληθείᾳ γὰρ οἴδατε, καθὼς καὶ ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἡ τοῦτο εἶπε, διότι προσεποιούντο, γινώσκειν αὐτὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ, λέγων, Εἰ οὕτως οἴδατε, ὡς προσποιεῖσθε, οὔτε ἐμὲ οἴδατε· οὐ γὰρ ἐγὼ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ· οὔτε τὸν πατέρα μου· οὐ γὰρ ὁ Ἰωσήφ πατήρ μου.

19 Εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ᾔδειτε ἄν.

Μιᾶς γὰρ ἀμφοτέρω φύσεως. Καὶ ἐν τῷ ἐκκαιδεκάτῳ δὲ κεφαλαίῳ πρὸς τὸν Φίλιππον εἶρηκεν· Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα (α), ἤγουν, ὁ νενοηκὼς, ὁ γνούς. Εἶδῃσιν γὰρ καὶ ὅρασιν, οὐκ αἰσθητὴν φησιν, ἀλλὰ νοητὴν. Ἐπεὶ δὲ ἐμὲ προσποιεῖσθε μὴ εἰδέναι, ἀκολουθῶς καὶ τὸν πατέρα μου προσποιεῖσθε μὴ εἰδέναι.

20 Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ,

Ταῦτα τὰ παρρησιαστικά. Ἐπεσημύνατο γὰρ τὸν τόπον, δεικνύων τὴν παρρησίαν τοῦ διδασκάλου. Γαζοφυλάκιον δὲ, τὸ θησαυροφυλάκιον, περὶ οὗ πλατύτερον ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον εἰρήκαμεν.

20 Διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ·

Δημοσίᾳ· ἐν τούτῳ γὰρ ἦν καὶ τὸ γαζοφυλάκιον·

20 Καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν·

Οὕτω παρρησιαζόμενον.

(α) Ἰωαν. ΙΔ', 9.

20 Ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

Η τοῦ συλληφθῆναι καὶ ἀναιρεθῆναι αὐτόν. Ἔδει γὰρ τοῦτον ἔτι θαυματουργῆσαι καὶ διδάξαι, καὶ πολλοὺς εἰς πίστιν ἐπισπάσθαι, ὥς καὶ προλαβόντες εἰρήκαμεν. Συνεχῶς δὲ τοῦτο λέγει, δεικνὺς, ὅτι πολλάκις ἐπιχειρήσαντες, οὐκ ἠδυνήθησαν, καὶ ὅτι οὐδ' ὕστερον ἐκράτησαν ἀν αὐτόν, εἰ μὴ αὐτὸς ἠθέλησεν.

21 Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ ὑπάγω, **Μ**εταβαίνω ἀπὸ τῆς ἐπιγείου ζωῆς.

21 Καὶ ζητήσετέ με,

Καὶ ἀνωτέρω τοῦτο εἶπε, καὶ ἡρμηνεύθη ἐκεῖ.

21 Καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.

Ηλθον ἐλευθερώσω ὑμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας ὑμῶν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἠθελήσατε, ἀπέρχομαι, καὶ λοιπὸν ἐν πάσῃ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε, μὴ θελήσαντες ἀπαλλαγῆναι αὐτῆς.

Ἀμαρτίαν δὲ νόησον, καὶ τὴν εἰς αὐτόν, διότι ἐμελλον ἀνελεῖν αὐτόν, ἐν ᾗ ἀπέθανον, ἥτοι, δι' ἣν κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου.

21 Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.

Συνεχῶς ταῦτα λέγει, κατασείων αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ ἐκφοβῶν.

22 Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέγει· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;

Ο ἐβούλοντο, τοῦτο καὶ ὑπέλαβον. Τί οὖν ὁ Χριστὸς; Ἀναιρεῖ τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν, καὶ δείκνυσιν, ὅτι ἁμαρτία ἐστὶ τὸ ἀνελεῖν ἑαυτόν.

23 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ,

Εκ τῆς γῆς, οὐχ ὅτι τὸ σῶμα αὐτῶν ἐκ τῆς γῆς, ἀλλ' ὅτι τὸ φρόνημα αὐτῶν γῆϊνον καὶ φαῦλον. Καὶ ὁ Παῦλος γὰρ, λέγων· *Οὐκ ἐστὲ ἐκ σαρκί (α)· σάρκα*, τὸ σαρκικὸν φρόνημα λέγει.

(α) Ῥωμ. Η', 9.

23 Ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί·

Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦκεν, ἀλλ' ὅτι τὸ φρόνημα αὐτοῦ οὐράνιον καὶ θεῖον. Εἵτα σαφηνίζει τὸν λόγον.

23 Ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.

Κόσμον ἐνταῦθα λέγει, τὸ κοσμικὸν καὶ φαῦλον καὶ γήϊνον φρόνημα. Ὡσπὲρ γὰρ πνεῦμα λέγεται, τὸ πνευματικὸν φρόνημα, καὶ σὰρξ, τὸ σαρκικόν· οὕτω καὶ γῆ, καὶ κόσμος, τὸ γήϊνον καὶ κοσμικόν. Φησὶν οὖν, ὅτι Ἐγὼ οὐχ, ὡς ὑμεῖς, φρονῶ, ἵνα ἀποκτείνω ἑμαυτόν.

24 Εἶπον οὖν ὑμῖν, ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν·

Ἐτι ἐκφοβεῖ αὐτοὺς, βουλόμενος πείσαι.

24 Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.

Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, δηλαδὴ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, συνεχόμενοι αὐταῖς. Ὁ γὰρ μὴ πιστεύσας, καὶ διὰ βαπτίσματος ἀπολουσάμενος τὸν ῥύπον τῶν ἁμαρτιῶν, ἐν αὐτῷ πάντως ἀποθανεῖται, καὶ μετ' αὐτοῦ ἀναστὰς, δίκην δώσει.

25 Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Σὺ τίς εἶ;

Φαυλίζοντες τοῦτο ἔλεγον, καὶ πειράζοντες.

25 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Τὴν ἀρχὴν ὃ, τι καὶ λαλῶ ὑμῖν.

Ἐλλειπτικὸν τὸ ῥῆμα κατ' ἥθος. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ὅλως, ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν, περιττόν ἐστιν· ἀνάξιοι γὰρ ἐστε παντὸς λόγου, ὡς πειρασταί.

26 Πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ κρίνειν·

Πολλὰ δύναμαι περὶ ὑμῶν λαλεῖν, εἰς κατηγορίαν, καὶ

κρίνειν, εἰς τὸ κολάσαι· ἀλλ' οὐ βούλομαι νῦν· διότι οὐδὲ ὁ πατήρ μου βούλεται. Προεῖρηκε γάρ, ὅτι Οὐκ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ (α).

26 Ἀλλ' ὁ πέμψας με ἀληθὴς ἐστι·

Πέμψας με, μὴ κρίναι νῦν, ἀλλὰ σῶσαι. Ἡ, ἀληθὴς ἐστίν, ὀνομάσας με φῶς τοῦ κόσμου. Ἰδοὺ γάρ, φησι, τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν (β), ὡς ἀνωτέρω δεδηλώται (Γ).

26 Καὶ γὰρ ἡ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον.

Ἦκουσα παρ' αὐτοῦ, τά, τε ἄλλα, καὶ ὅτι εἰμὶ φῶς ἐθνῶν καὶ εἶπον, τά, τε ἄλλα, καὶ ὅτι ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ὁ οὖν ἤκουσα, τοῦτο εἶπον.

27 Οὐκ ἔγνωσαν, ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν.

Οὐκ ἔγνωσαν, ὅτι περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῖς ἔλεγε, τοῦ φύσει πατρὸς αὐτοῦ. Εἰκὸς γάρ, αὐτοὺς διαπορεῖν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντας, Τίς ἐστὶν ὁ πέμψας αὐτόν; καίτοι πολλάκις αὐτοῖς διελέχθη περὶ ἐκείνου. Τοσοῦτον προσεῖχον τοῖς λόγοις αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ, τοσοῦτον ἦσαν φρενοβλαβεῖς! Εἰκότως οὖν εἶπεν αὐτοῖς· Τὴν ἀρχὴν, ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν (γ).

28 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ὅταν ὑψώσῃτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε, ὅτι ἐγὼ εἰμι·

Ὅταν κρεμάσῃτε με, ὡς ἄνθρωπον, ἐπὶ σταυροῦ, τότε γνώσεσθε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, δηλονότι υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ θεός. ὡς θεὸς γὰρ εἶρηκε τὸ, Ἐγὼ εἰμι. Γνώσεσθε δὲ τοῦτο, ἀπὸ τε τῶν τηνικαῦτα γεννησομένων ἀναντιρρήτων σημείων, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεώς μου, καὶ μὴ καὶ ἀπὸ τῆς ἐκτοτε καταληφόμενης τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων θεομηνίας. Μετὰ γὰρ τὸ

(α) Ἰωάν. Γ', 17.

(β) ἡσ. ΜΘ', 6.

(Γ) Εἰς Ἰωάν. Π', 18.

(γ) Ἰωάν. Η', 25.

σταυρωθῆναι αὐτόν, καὶ γενέσθαι τὰ φοβερά ἐκεῖνα σημεῖα, γράφει Λουκᾶς· ὅτι Καὶ πάντες οἱ συμπαραγεγόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη ὑπέστρεφον (α). Ἐγνώσαν μὲν γὰρ, ὅτι θεὸς ἄνθρωπος ὄντως ἦν, καὶ συμπάσχει αὐτῷ ἡ κτίσις, μὴ φέρουσα τὸ πάθος αὐτοῦ· μὴ τυλμώντες δὲ λαλεῖν διὰ τὸν φόβον τῶν ἀρχόντων, ἔτυπτον τὰ στήθη αὐτῶν, σημαίνοντες τὴν ἐντὸς ὀδύνην. Ἰπώπτευσον γὰρ, ὅτι κακὸν ἀνήμεστον τὸ γένος ἅπαν πείσεται δι' αὐτόν. Καὶ γὰρ καὶ « ὁ ἑκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ὥς φησι Ματθαῖος, ἰδόντες τὰ γενόμενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες· Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος (β). »

Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἔγνωνσαν τότε, ὅτι θεοῦ υἱὸς ἦν, καὶ θεός, εἰ καὶ πεπατήκασι τὴν συνείδησιν ἑαυτῶν, δι' ὑπερβολὴν φθόνου καὶ μανίας. Λέγει γὰρ πάλιν ὁ Ματθαῖος· ὅτι « Ἰδοὺ, τινες τῆς κουστωδίας, ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. Καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβούλιόν τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις, λέγοντες· Εἴπατε, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, νυκτὸς ἐλθόντες, ἔκλεψαν αὐτόν, ἡμῶν κοιμωμένων, καὶ τὰ ἐξῆς (γ). »

Ἔτι γε μὴν καὶ τὰς ἔκτοτε τῶν Ἰουδαίων συμφοράς, καὶ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἱεροσολύμων, συγγράφων ὁ λογιώτατος ἐν Ἰουδαίῳ Ἰώσηπος (1), ὁμολογεῖ, διὰ τὸν Χριστὸν χεθῆναι κατ' αὐτῶν τὴν τοιαύτην θεομηνίαν, καὶ κατασφαγῆναι τὰς τοσαύτας αὐτῶν μυριάδας ὑπὸ Ῥωμαίων. Ἐπεὶ γὰρ θεραπευόμενοι, γινῶναι αὐτὸν οὐκ ἠθέλησαν, κολαζόμενοι, ἔγνωνσαν, τίς ἦν.

(α) Λουκ. ΚΓ', 48. (β) Ματθ. ΚΖ', 54.

(γ) Ματθ. ΚΗ', 11—13. (1) Ὁ Εὐθύμιος φαίνεται, ὅτι συγγράφει τὸν φόνον Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τὸν φόνον τοῦ Χριστοῦ. Ἰδ. Ἰωσηπ. Ἀρχ. Ἰουδ. Βιβλ. ΙΗ. Κεφ. Ε. §. Ε'. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἐπαναλαμβάνει ὁ Εὐθύμιος καὶ εἰς Ἰωαν. ΙΑ', 47. 48.

28 Καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδα-
ξέ με ὁ πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ.

Εἰ γὰρ ἐκεῖνο γινώσcesθε τότε, πάντως καὶ ταῦτα, ὅτι ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ πάντα, ἃ θέλει ὁ πατήρ· ἴσος γὰρ αὐτῷ ὢν, ἃ θέλει, ταῦτα θέλω· ἐν γὰρ ἡμῖν θέλημα, ὥσπερ καὶ μία δύναμις· καὶ ὅτι ἃ ἐδίδαξέ με, ταῦτα λαλῶ· νοῦς μὲν γὰρ ἐκεῖνος, λόγος δὲ ἐγώ. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἔργων εἶπε καὶ ὀπίσω, ὅτι Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν (α)· καὶ ἀνάγνωθι πάλιν τὴν ἐξήγησιν ἐκείνου τοῦ ῥη- τοῦ· περὶ δὲ τῶν λόγων αὐθις εἴρηκεν, ὅτι Ἡ ἐμὴ διδαχὴ, οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με (β)· καὶ ἀνάγνωθι καὶ τὴν περὶ τούτου ἐρμηνείαν.

29 Καὶ ὁ πέμψας με, μετ' ἐμοῦ ἐστίν.

Ἰνα μὴ νομίσωμεν, ὅτι μείζων ἐστίν ὁ πέμψας, θεραπεύει τὴν τοιαύτην ὑποψίαν, λέγων· Καὶ ὁ πέμψας με, μετ' ἐμοῦ ἐστίν, ὡς ἀχώριστος· τὸ μὲν γὰρ πέμψαι, τῆς οἰκονομίας ἐστι· τὸ δὲ μετὰ τοῦ πεμφθέντος εἶναι, τῆς ἀλληλουχίας. Ἡ γὰρ Τριάς, ἐπίσης πάντα τόπον πληροῦσα, ἐαυτῆς οὐ διέστηκεν.

29 Οὐκ ἀφῆκέ με μόνον ὁ πατήρ, ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρε-
στὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε.

Εἰ μὲν, ὡς ἄνθρωπος, τοῦτό φησιν, ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι παντα-
χοῦ μὲν ἐστίν ὁ θεός, κατὰ τό· Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
ἐγὼ πληρῶ (γ); μᾶλλον δὲ εἶναι λέγεται ἐν τοῖς ἀξίοις
αὐτοῦ· εἰ δὲ, ὡς θεός, διὰ τὸ ἀχώριστον τῆς ἁγίας Τριάδος,
διηρημένης μὲν ταῖς ἰδικαῖς ὑποστάσεσιν, ἡνωμένης δὲ τῇ
ταυτότητι τῆς οὐσίας καὶ θεότητος.

Τὰ ἀρεστὰ δὲ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε, ἢ ὡς πειθόμενος αὐτῷ,
κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ ὡς ἴσος αὐτῷ, κατὰ τὴν θεότητα
καὶ θέλησιν. Εἰ δὲ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε, ἀρεστὸν
αὐτῷ ἄρα καὶ τὸ ἐν σαββάτῳ θεραπεύειν τοὺς παρειμένους.

(α) Ἰωαν. Ε, 30.

(β) Ἰωαν. Ζ', 16.

(γ) Ιερ. ΚΓ', 24.

Δέχου δὲ τὰ ταπεινὰ ῥήματα, ὡς οἰκονομικά, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν Ἰουδαίων, ὡς καὶ προλαβόντες παρηγγείλαμεν· τὰ τοιαῦτα γὰρ μᾶλλον ἐφείλκοντο τοὺς πολλοὺς, καὶ τὸ παράδειγμα ἐγγύς. Ὁρα γάρ.

30 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

Οτε εἰς τὸ ταπεινότερον κατήγαγε τὸν λόγον, τότε ἐπίστευσαν· οὐχ ὡς ἐχρῆν δὲ ἐπίστευσαν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπίστευσαν τοῖς ταπεινοτέροις λόγοις αὐτοῦ, μὴ παραδεξάμενοι τοὺς ὑψηλοτέρους. Ὅπερ εἰδὼς ὁ Χριστὸς, πειρᾶται διορθεῖν αὐτοὺς, τὸ ἑαυτοῦ πανταχοῦ ποιῶν, εἰ καὶ αὐτοὶ ταχέως ἀπεπήδησαν, καὶ πρὸς ὕβρεις μᾶλλον ἐξετράπησαν.

31 Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους·

Πρὸς τοὺς πεπιστευκότας τότε, ὡς εἴρηται.

31 Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ,

Ἐὰν ὑμεῖς ἐμμείνητε, ὡς τῶν ἄλλων μὴ ἐμμεινάντων, περὶ ὧν εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι Πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω· καὶ οὐκ ἔτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν (α). Ἐὰν ὑμεῖς ἐμμείνητέ, φησι, τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἤγουν, τῇ διδασκαλίᾳ μου, ἣν διδάξω ὑμᾶς, τότε ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ· οὐπω γὰρ ἐστέ.

32 Καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν,

Ἐμέ· ἐγὼ γάρ, φησιν, εἰμι ἡ ἀλήθεια. (1) Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν παρ' ἐμοῦ· τὰ γὰρ νομικά πάντα, τύπος καὶ σκιά καὶ εἰκὼν τῆς ἀληθείας εἰσὶ.

(α) Ἰωάν. 5', 66. (1) Τὸ ἐπόμενον εἶναι ἄλλη ἐρμηνεία, διάφορος τῆς πρώτης· διὸ καὶ φαίνεται ἀναγκαία ἡ παρενθήκη τοῦ, ἢ.

32 Καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.

Ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν.

33 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν, καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ λέγεις· Ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε;

Ἀφέντες εἰπεῖν, τί οὖν; ψεῦδος ὁ νόμος; ψευδής ἡ τῶν Ἰουδαίων γνῶσις; τοῦτο μὲν οὐ λέγουσι· τῶν τοιούτων γὰρ οὐκ ἔμελλεν αὐτοῖς· ἐπὶ τῇ ὕβρει δὲ τῆς σωματικῆς εὐγενείας ἀγανακτοῦσιν, ὑποπτεύσαντες, ὡς δούλοις ἀνθρώπου τινὸς εἰπεῖν αὐτοῖς, ὅτι ἐλευθερώσει ὑμᾶς. Εἰκότως οὖν ὁ Ἰωάννης (1) ἔλεγε· *Μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ* (α). Τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν Ἰουδαίων αὐχρήματα! Μὴ ἔχοντες γὰρ οἰκείαις ἀρεταῖς ἐνσεμνύνεσθαι, τὴν τῶν προγόνων εὐγένειαν προσβάλλοντο. Τί οὖν ὁ Χριστὸς; Οὐκ ἤλεγξεν αὐτοὺς, πολλάκις δουλεύσαντας Αἰγυπτίοις, καὶ Βαβυλωνίοις, καὶ διαφόροις ἄλλοις ἔθνεσιν· ἀλλὰ ταύτην μὲν τὴν δουλείαν παρέδραμεν, ὡς οὐδὲν ἐλάπτουσιν τὴν ψυχικὴν εὐγένειαν· περὶ δὲ τῆς ἁμαρτίας φησὶν, ἥτις αὐτὴν ἐλάπτει καταδουλοῦσα, ἥς ἡ δουλεία χαλεπωτάτη, ἀφ' ἧς ἐλευθεροῖ οὐχ ἕτερος, ἀλλ' ἡ μόνος ὁ Χριστὸς, καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ.

34 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας.

Δείκνυσιν, ὅτι δουλείαν ἐνέφηγεν ἀνωτέρω, τὴν ἐξ ἁμαρτίας, οὐ τὴν ἐκ δυναστείας ἀνθρώπου. Ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν, ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἡμᾶς ἐλευθερώσει ταύτης, δείκνυσι διὰ παραβολῆς, ὅτι οὐκ ἔχει ἐκεῖνος ἐξουσίαν, δοῦλος ὢν, ἀλλ' αὐτὸς, ὡς υἱός.

35 Ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Ὁ δοῦλος οὐ κληρονομεῖ τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ὁ υἱὸς

(1) Ὁ Βαπτιστὴς δηλονότι.

(α) Ματθ. Γ', 9.

κληρονομεῖ αὐτήν. Λοιπὸν ἐκεῖνος (1) οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ἐλευθεροῦν, δοῦλος ὢν· ἐγὼ ἔχω ἐξουσίαν ἐλευθεροῦν, υἱὸς ὢν, καὶ μένων ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου αἰεὶ, καὶ κληρονομῶν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Εἶπε γὰρ καὶ ὀπίσω· ὅτι *Τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ* (α)· καὶ πάλιν· *Καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν* (β).

36 Ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε.

Νῦν μὲν γὰρ, οὐκ ἀληθῶς ἐλεύθεροί ἐστε, λεδουλωμένοι τῇ ἁμαρτίᾳ· ὅτε δὲ ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, τότε οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων. Θεὸς ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων (γ); Τὴν μὲν γὰρ σωματικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἄνθρωπος δίδωσι· τὴν δὲ ψυχικὴν, μόνος ὁ υἱὸς, ὡς κυρίως κύριος· ἐπεὶ καὶ κυρίως αὕτη ἐλευθερία. Εἶτα ἀφεὶς τὰς ἄλλας αὐτῶν ἁμαρτίας, εἰς μέσον ἄγει τὴν μελετωμένην (2)· ἔγνω γὰρ αὐτοὺς ἤδη ἀποπηδήσαντας, καὶ ὁμαλῶς φησὶν·

37 Οἶδα, ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι,

Φανερῶς μὲν οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἐστὲ, φειδόμενος αὐτῶν ἔτι· λεληθότως δὲ τοῦτο δεδήλωκεν. Ἐπεὶ γὰρ ζητεῖτε με ἀποκτεῖναι, οὐκ ἐστέ. Οὐδένα γὰρ ἐκεῖνος ἀπέκτεινεν ἀδίκως. Ὡςπερ γὰρ ἡ ἐλευθερία, ἀπὸ τῶν ἔργων δείκνυται, τῶν πρεπόντων ἐλευθέρῳ, οὕτω καὶ ἡ συγγένεια. Τίθησι δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου.

37 Ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν.

Ὁ λόγος μου, ὁ διδασκαλικὸς, ὑψηλὸς ὢν, οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν, τοῖς ἔχουσι νοῦν ἐστενωμένον ὑπὸ φαυλότητος καὶ χαμαὶ συρόμενον. Ἰδοὺ γὰρ, ἀπόσασθε, καὶ ἂν πρὸ μικροῦ παρεδέξασθε,

(1) Ὁ Μωϋσῆς δηλαδὴ, ὡς εἶπε μικρὸν ἀνωτέρω. (α) Ἰωάν. Ε', 22.

(β) Ἰωάν. Ε', 27. (γ) Ῥωμ. Η', 34. (2) τὸν κατ' αὐτοῦ

φόνον, πρὸς τῷ Α.

στέγειν αὐτὰ μὴ δυνάμενοι. Ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν, Ἀπὸ σεαυ-
τοῦ ταῦτα λαλεῖς, ἐπήγαγεν·

38 Ἐγὼ δὲ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρί μου, λαλῶ·

Ὁ ἔγων παρὰ τῷ πατρί μου, ὃ ἔμαθον ἀπ' αὐτοῦ.

38 Καὶ ὑμεῖς οὖν ὃ ἐώρακατε παρὰ τῷ πατρί ὑμῶν,
ποιεῖτε.

Τὸ ἀνθρωποκτονεῖν· πατέρα γὰρ αὐτῶν ἐμφαίνει νῦν, τὸν
διάβολον. Ὡς περ γὰρ τῆς πατρότητος τοῦ Ἀβραάμ· ἐκβάλλει
αὐτοὺς ἢ τῶν ἔργων ἀνομιότης· οὕτως ἄρα τῇ πατρότητι
τοῦ διαδόλου εἰσποιεῖ αὐτοὺς ἢ τῶν ἔργων ὁμοιότης. Κάκεινος
γὰρ ἀνθρωποκτόνος, περὶ οὗ προῖων ἐρεῖ φανερώτερον.

39 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ
ἐστι.

Μὴ νοήσαντες, τίνα ἔλεγε πατέρα αὐτῶν, πάλιν ἐπὶ τὴν τοῦ
Ἀβραάμ συγγένειαν καταφεύγουσι. Λοιπὸν οὖν ὁ Χριστὸς φανε-
ρώτερον αὐτῶν καθάπτεται.

39 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε,
τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν.

Τὴν δικαιοσύνην.

40 Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι,

Συνεχῶς ἐλέγχει τὴν μελέτην αὐτῶν, ἐντρέπων αὐτοὺς, ὅπως
διορθωθῶσιν.

40 Ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἦν
ἤκουσα παρὰ τοῦ θεοῦ·

Τὸ, ἐώρακα, καὶ τὸ, ἤκουσα, ὡς οἰκονομικὰ δεκτέον καὶ νοητέον.

40 Τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν.

Τὸ ζητεῖν ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ἀλήθειαν λελαληκότα καὶ
ἀθῶον.

41 Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν.

Τὸ ἀνθρωποκτονεῖν, καὶ εἴ τι πονηρόν.

41 Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ὑμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννή-
μεθα· ἓνα πατέρα ἔχομεν, τὸν θεόν.

Ἐπεὶ εὐλόγως ἀπέδειξεν αὐτοὺς ἀναξίους τῆς πατρότητος τοῦ Ἀβραάμ, ἐφ' ἣ μέγα ἐκόμπαζον, λοιπὸν ἀνοήτως ἀνατρέχουσιν ἐπὶ τὴν πατρότητα τοῦ θεοῦ, διὰ τὸ λέγειν τὴν Γραφήν· *Υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραήλ* (α). Ἐκβάλλει δὲ καὶ ταύτης αὐτοὺς τῆς τιμῆς, εὐλόγοις ὁμοίως ἀποδείξουσιν. Ἀλλὰ πῶς αὐτοὶ μὲν ἀδεῶς πατέρα ἑαυτῶν λέγουσι τὸν θεόν, τῷ δὲ Χριστῷ, πατέρα ἰδίων λέγοντι τὸν θεόν, ἐχαλέπαινον; Διότι φύσει πατέρα ἑαυτοῦ ἔλεγεν αὐτόν. Τὸ δὲ, Ὑμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα, νοεῖται, διὰ τὰ ἐξ Ἰσμαὴλ καταγόμενα ἔθνη, ὅς ἐκ δουλικῆς συμπλοκῆς ἐγεννήθη τῷ Ἀβραάμ, ἐξ Ἄγαρ τῆς δούλης· ἅτε αὐτῶν ἐξ Ἰσαὰκ καταγομένων, ὅς ἐξ εὐγενοῦς γάμου ἐγεννήθη τῷ Ἀβραάμ, ἐκ Σάρρας τῆς κυρίας τῆς Ἄγαρ.

Λέγουσι δὲ τινες (Γ), ὅτι πρὸς ὕβριν αὐτοῦ τοῦτο εἶπον οἱ ἑναγείς, διὰ τὸ λέγεσθαι, αὐτὸν μὴ εἶναι φύσει υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ. Ὅτε δὲ ἐξευτελίσαι τοῦτον θέλουσι, τότε αὐτόν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ ὀνομάζουσι, ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο φλυαροῦντες, καὶ οὐδέποτε τῇ ἀληθείᾳ συντιθέμενοι. Καὶ μὴν πολλοὶ αὐτῶν ἐκ πορνείας ἐγεννήθησαν· πολλοὺς γὰρ παρανόμους γάμους Ἰουδαῖοι ἐποιοῦν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο σιγᾷ, πρὸς τὸ μεῖζον ἐπειγόμενος.

42 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἡγαπάτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον,

Ἐγεννήθην, ἢ ἀπεστάλην.

42 Καὶ ἦκω·

Πρὸς ὑμᾶς.

(α) Ὑεδ. Δ', 22.

(1) Οὕτως ὁ Ὁριγένης. Τομ. Δ'. Σελ. 327. Β.

42 Οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἑμαυτοῦ ἐλήλυθα·

Ἀπὸ ιδίου θελήματος· οὐ γὰρ ἔχω ἴδιον θέλημα· ὡς πολλάκις εἴρηται.

42 Ἄλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε.

Ὡς πατὴρ υἱόν, ὡς νοῦς λόγον.

43 Διατί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε;

Διὰ τί τὰ λεγόμενα παρ' ἐμοῦ, οὐ νοεῖτε; Εἴτα προστίθῃσι καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ νοεῖν αὐτοὺς αὐτά.

43 Ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν.

Τὸ, Οὐ δύνασθε, τὸ, Οὐ βούλεσθε, σημαίνει νῦν. Ὅτι οὐ βούλεσθε συνιέναι τὸν λόγον τὸν ἐμόν, τὸν περὶ δογμάτων, διὰ φαυλότητα ψυχῆς, χαμαὶ συρομένης, καὶ μηδὲν ὑψηλὸν φανταζομένης. Ἐπεὶ δὲ ἐτόλμησαν εἰπεῖν, πατέρα ἑαυτῶν τὸν θεόν, οἱ ἀνάξιοι καὶ τῆς τοῦ Ἀβραάμ συγγενείας, παρρησιάζεται, καὶ ἐπάγει τοῦτοις, ὡς ἀνιάτοις, φανερωτέραν πληγὴν, ἀντίρροπον τῆς ἀναισχυντίας αὐτῶν, καταστέλλων τὸ φύσημα καὶ τὸν κόμπον τῶν ἀλαζόνων.

44 Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ,

Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκεῖνου ἐστέ, τοῦ διχόλου· ὑμῶν πατὴρ ἐκεῖνός ἐστιν, ὁ διάβολος.

44 Καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν.

Τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἐκεῖνου. Ἐπιθυμῖαι δὲ αὐτοῦ, τὸ ἀνθρωποκτονεῖν, καὶ τὸ ψεῦδος, εἴτουν, ὁ σκολιὸς καὶ διεφθαρμένος βίος, ὡς ἐφεξῆς ἐρεῖ.

44 Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς,

Τὸν πρῶτον ἀνθρωπον κτείνας, τὸν Ἀδάμ· αὐτὸς γὰρ αὐτῷ τὸν θάνατον προεξένησεν· εἴτα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ ἀνελὼν· αὐτὸς γὰρ καὶ αὐτῷ τὸν ἀδελφὸν Κάϊν ἐπανάστησε, κινήσας τῷ φθόνῳ.

44 Καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν·

Οὐκ ἐμμένει, τούτέστιν, ἐν τῷ ὀρθῷ βίῳ οὐκ ἀναπαύεται, ἀλλὰ μισεῖ τὴν τοιαύτην πολιτείαν.

44 Ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ.

Αλλὰ τὸναντίον, ψεῦδος.

44 Ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ·

Τὰ ἴδια λαλεῖ. Ἰδιον γὰρ αὐτοῦ τὸ ψεῦδος· αὐτὸς γὰρ πρῶτος ἐξεῦρεν αὐτὸ, καὶ πρῶτος ἐχρήσατο αὐτῷ, ψευδόμενος πρὸς τὴν Εὐάν, ὅτε ἔλεγεν αὐτῇ διὰ τοῦ ὄψεως, ὅτι *Οὐ θαράτω ἀποθανεῖσθε· καὶ, ὅτι Ἔσεσθε ὡς θεοί (α).*

44 Ὅτι ψεύστης ἐστί,

Ἐκτοτε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ψευδόμενος.

44 Καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.

Καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἤτοι, τοῦ ψεύδους, αὐτός ἐστιν, ὡς πρῶτος ἐξευρών αὐτὸ, καθὼς εἴρηται.

45 Ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι.

Εἰ μὲν ἔλεγον ψεῦδος, ἐπιστεύσατέ μοι ἂν, ὡς τὸ ἴδιον τοῦ πατρὸς ὑμῶν λέγοντι· διότι δὲ τὴν ἀλήθειαν διδάσκω, οὐ πιστεύετε μοι, ὡς τὸ ἀλλότριον αὐτοῦ διδάσκοντι. Ἀλήθειαν δὲ καλεῖ, τὰς τε ἄλλας αὐτοῦ διδασκαλίας, καὶ τὴν, ὅτι υἱὸς ἐστι τοῦ θεοῦ.

46 Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;

Εἰ μὴ, διότι τὴν ἀλήθειαν λέγω, ἀπιστεῖτέ μοι, εἶπατε, *Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας, ὑπ' ἐμοῦ γενομένης, ἵνα δόξητε δι' ἐκείνην ἀπιστεῖν;*

46 Εἰ δὲ ἀλήθειαν λέγω, διατὶ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι;

Εἰ οὔτε, διότι τὴν ἀλήθειαν λέγω, ἀπιστεῖτέ μοι, οὔτε τις ἐξ

(α) Γενεσ. Γ', 4. 5.

ὕμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας, ἄρα ἀλήθειαν λέγω· καὶ εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι; Οὕτως ἐλέγξας αὐτοὺς ἐθελοκάκους, ἔτι συλλογίζεται·

47 Ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐστέ.

Ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ δέχεται, καὶ πείθεται· ὑμεῖς οὐδέχεσθε· οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστέ. Καὶ λοιπὸν ψεύδεσθε, λέγοντες, πατέρα ἔχειν τὸν θεόν, καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ εἶναι. Κατὰ μὲν οὖν τὸν λόγον τῆς δημιουργίας, πάντες ἐκ τοῦ θεοῦ εἰσι· κατὰ δὲ τὸν τῆς οἰκειότητος, μόνοι οἱ τὰ ῥήματα αὐτοῦ δεχόμενοι, καὶ πειθόμενοι, καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου τὸ γνήσιον δεικνύοντες.

48 Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ· Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;

Κατ' ἐρώτησιν ἀναγνώστεον. Σαμαρείτην μὲν οὖν αὐτὸν ἔλεγον, ὡς μὴ ἀκριβῶς τηροῦντα τὸν νόμον, ὡς αὐτοῖς ἐδόκει, μηδὲ τὰς παραδόσεις τῶν πρεσβυτέρων· τοιοῦτοι γὰρ οἱ Σαμαρεῖται. Δαιμόνιον δὲ ἔχοντα, ὡς τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν εἰς ἑαυτὸν ἔλκοντα· τοιοῦτοι γὰρ οἱ δαίμονες· ἀλλ' ὁ μὲν, ὡς ἐν ἀληθείᾳ θεός, οἱ δὲ, ὡς ἀπατεῶνες.

49 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω,

Οὐ γὰρ ἀτιμάζω τὸν θεόν, ὡς οἱ δαίμονες, οὐδὲ τῆς τιμῆς αὐτοῦ ἐκβάλλω αὐτόν.

49 Ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου,

Τιμῶν γὰρ τὸν πατέρα, ἀποφαίνω, ὑμᾶς μὴ ἔχοντας πατέρα τὸν θεόν, μηδ' ἐκ τοῦ θεοῦ ὄντας. Ἀτιμία γὰρ τοῦ φιλανθρώπου, πατέρα εἶναι τῶν ἀνθρωποκτόνων.

49 Καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετε με.

Σαμαρείτην καὶ δαιμόνιον ἔχοντα ὀνομάσαντες, διότι τιμῶν

τὸν πατέρα, ἀπέφηναν ὑμᾶς μὴ ἔχοντας πατέρα τὸν θεόν· ἀτιμάσαντες δὲ τὸν υἱόν, ἡτιμάσατε τὸν πατέρα. Προείρηται γάρ, ὅτι 'Ο μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν (α).

50 Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου·

τὴν ἐκδίκησιν τῆς ἀτιμίας μου.

50 Ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων.

Ὁ πατήρ, δι' ὃν ἡτιμάσατέ με, καὶ πρὸς ὃν ἡ ἀτιμία τοῦ υἱοῦ διαβαίνειν οἶδεν. Εἰ γὰρ καὶ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, ἀλλ' οὐχ ὥς ἐκβαλὼν ἑαυτὸν τοῦ κρίνειν· ἀλλὰ διότι λόγος τοῦ πατρὸς, ὁ υἱός.

Ὅρα δὲ, πῶς, ὅτε μὲν εἶπον πατέρα ἑαυτῶν τὸν θεόν, ἐπαρρησιάζοιτο, καὶ σφοδρῶς αὐτῶν καθήψατο· ὅτε δὲ αὐτὸν ἡτιμάσαν, ἐπιεικῶς ἀπεκρίνατο καὶ πράως. Ἐντεῦθεν γὰρ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς, τὰ μὲν εἰς τὸν θεὸν ἐκδικεῖν, τὰ δὲ εἰς ἡμᾶς παρορᾶν. Καὶ αὐτὸς γὰρ παραδραμὼν τὴν εἰς ἑαυτὸν ὕβριν, ἐπὶ παραίνεσιν τρέπεται.

51 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.

Ζήτησον ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ τὸ, Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τοῦτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα (β)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ. Νοήσεις γὰρ ἐκεῖθεν, περὶ ποίου θανάτου λέγει νῦν· περὶ οὗ μὴ νοήσαντες ἐκεῖνοι, πάλιν ἀτιμάζουσιν αὐτόν.

52 Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Νῦν ἐγνώκαμεν, ὅτι δαιμόνιον ἔχεις·

Νῦν μᾶλλον. Εἶπον δὲ τοῦτο, ὡς ἐκείνου δῆθεν ποιῶντος ἑαυτὸν μείζονα τοῦ θεοῦ.

(α) Ἰωάν. Ε', 23.

(β) Ἰωάν. Σ', 51.

52 Ἀβραάμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται,

Οἱ τηρήσαντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.

52 Καὶ σὺ λέγεις· Ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ

53 γεύσῃται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα. Μὴ σὺ μείζων
εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ
οἱ προφῆται ἀπέθανον· τίνα σεαυτὸν σὺ ποιεῖς;

Ἀκόλουθον μὲν ἦν εἰπεῖν, *Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ θεοῦ*; ἀλλ' οὐ λέγουσι τοῦτο, ἵνα μὴ, συγκρίναντες αὐτὸν τῷ θεῷ, δόξωσι μᾶλλον τιμᾶν αὐτόν. Βούλονται δὲ αὐτὸν ἐλάττωνα καὶ τοῦ Ἀβραάμ ἀποφῆναι. Καὶ οὐκ εἶπον τοῦ Ἀβραάμ (1), ἀλλὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, κομπάζοντες πάλιν, καὶ τῇ συγγενείᾳ τοῦ Ἀβραάμ ἐπισεμνυόμενοι.

54 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἑμαυτὸν, ἢ δόξα μου οὐδὲν ἐστίν·

Οὐδὲν ἐστίν, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε. Πρὸς τὴν ἐκείνων γὰρ ὑπόνοιαν τοῦτο εἶπεν, ἴσον λέγων τῷ, *Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἢ μαρτυρίᾳ μου οὐκ ἐστίν ὑληθής (α)*. ὅπερ κεῖται περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐβδόμου κεφαλαίου· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ.

54 Ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με,

Ἐὰν ἐγὼ μεγαλύνω, φησὶν, ἑμαυτὸν, δοκῶ ὑμῖν ψεύδεσθαι· ἔστιν ὁ μεγαλύνων με, ὁ πατήρ μου. Καὶ ἐν τῷ ῥηθέντι γὰρ κεφαλαίῳ ὁμοίως εἶπεν, ὅτι *Καὶ ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ (β)*. Προθεραπεύει δὲ, ὃ μέλλει ἐρεῖν, ἵνα μὴ δόξη κομπάζειν. Βούλεται γὰρ κατασκευάσθαι, ὅτι μείζων ἐστὶ τοῦ Ἀβραάμ· φανερώς γὰρ νῦν οὐκ εἶπε τοῦτο, διὰ τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν.

54 Ὅν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι θεὸς ὑμῶν ἐστι, καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν·

Οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν, ὡς τοῖς ἔργοις ἀρνούμενοι αὐτόν. Φησὶ

(1) Ἀπλῶς δηλαδὴ, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης, τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ.

(α) Ἰωαν. Ε', 31. (β) Ἰωαν. Ε', 37.

γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος, ὅτι Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέσθαι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρροῦνται (α). Ἡ καὶ, ὡς μὴ ἐγνωκότες τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Προεῖρηκε γὰρ, ὅτι *Εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ᾔδειτε ἂν* (β). Ἡ, ὡς μὴ τηροῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ· εἰ γὰρ ᾔδειτε αὐτόν, ἐτηρεῖτε ἂν τὸν λόγον αὐτοῦ.

55 Ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν.

Οὐ μόνον ὡς ἐξ αὐτοῦ, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ γνώσεως ὦν, ἀλλὰ καὶ ὡς τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶν. Καὶ ὁπίσω δὲ εἶπεν, ὅτι *Ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι* (γ).

55 Καὶ ἐὰν εἶπω, ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν, ψεύστης.

Ψεύδεσθε γὰρ ὑμεῖς, λέγοντες, ὅτι θεὸς ὑμῶν ἐστίν· οὐ γὰρ ἐγνώκατε αὐτόν, ὡς προεῖρηται. *Εἶδθησιν* δὲ καὶ *γινώσκουσιν* φησι, τὸ εἰδέσθαι καὶ γινώσκειν ἀπλῶς, ὅτι ἐστὶ θεὸς καὶ πατήρ, οὐ μὴν τὴν τῆς φύσεως τοῦ θεοῦ. Αὕτη γὰρ οὐ μόνον ἄγνωστος, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀνεκνόητος καὶ ἀνεπιχείρητος, καὶ οὐ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσιν.

55 Ἄλλ' οἶδα αὐτόν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ.

Ορᾶς, ὅτι τὸ, *τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τηρεῖν*, σημειόν ἐστι τοῦ εἰδέσθαι αὐτόν. Φοβηθῶμεν τοίνυν οἱ τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ μὴ φυλάττοντες, ὡς ταπτόμενοι μετὰ τῶν ἀγνοούντων τὸν θεόν. *Εἶτα κατασκευάζει*, καὶ ὅτι μείζων ἐστὶ τοῦ Ἀβραάμ.

56 Ἀβραάμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἶδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν·

ἠγαλλιάσατο, ἥγουν, ἐπεθύμησεν. Ἡμέραν δὲ αὐτοῦ λέγει, τὴν τοῦ σταυροῦ.

56 Καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη.

Εχάρη διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Προγνοῦς γὰρ τὸ μυ-

(α) Τιτ. Α', 16.

(β) Ἰωαν. Η', 19.

(γ) Ἰωαν. Ζ', 28.

στήριον τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, καὶ εἶδεν αὐτήν, προσκιαγραφηθεῖσαν καὶ διατυπωθεῖσαν (1) ἐν τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἀνῆνεγκε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ἰσαάκ εἰς ὀλοκάρπωσιν. Ἐμαθε γὰρ, ὅτι, ὥσπερ αὐτὸς οὐκ ἐφείσατο τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ, διὰ τὸν θεόν, οὕτως οὐδὲ ὁ θεὸς φείσεται τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ, διὰ τὸν ἄνθρωπον· καὶ ὥσπερ οὗτος ἐβάστασε τὰ ξύλα τῆς ὀλοκαυτώσεως αὐτοῦ· οὕτω καὶ κείνος βαστάσει τὸ ξύλον τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Πλὴν καθάπερ τούτου μείναντος ἀπαθοῦς, ὁ κριὸς ἐτύθη· οὕτω καὶ κείνου μένοντος ἀπαθοῦς, τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ σφαγιασθήσεται. Εἰ δὲ ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, ὡς μερίζονος πάντως.

57 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτόν· Πεντήκοντα ἔτη οὕτω ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας;

Ῥῶοντο γὰρ αὐτὸν ἐγγὺς εἶναι πενήκοντα ἐτῶν, διὰ τὴν πολυπειρίαν αὐτοῦ. Τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων, τεσσαράκοντα (2), γράφουσιν, ὅπερ δοκεῖ ἀκριβέστερον.

58 Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι.

Ὡς θεός. Καὶ οὐκ εἶπεν, *Εγὼ ἤμην*, ἀλλ' *Εγὼ εἰμι*, ὁ αἰὼν ὢν. Τὸ μὲν οὖν, *Γενέσθαι*, κτιστοῦ· τὸ δὲ, *Εἰμι*, ἀκτίστου καὶ κτίστου.

59 Ἦραν οὖν λίθους, ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν·

Οἱ ταχεῖς πρὸς φόνον. Ἠγρίαναν γὰρ, δόξαντες ὑβρισθῆναι τὸν Ἀβραὰμ· ἅμα δὲ καὶ γνόντες, ὅτι αἰδιότητα θεοῦ περιτρίθυσιν ἑαυτῶ.

59 Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη,

Ἀόρατος αὐτοῖς κατέστη, τῇ ἐξουσίᾳ τῆς θεότητος.

(1) προδιατυπωθεῖσαν, παρὰ τῷ Α.

(2) Ὁ Χρυσόστομος γράφει, τεσσαράκοντα. Ἰδ. Τομ. Η'. Σελ. 324. Πεντήκοντα γράφουσιν ὁ Κύριλλος. Τομ. Δ'. Σελ. 585. C. ὁ Θεοφύλακτος. Σελ. 690. E. ὁ Σευήρος ἐν τῇ σειρᾷ εἰς τὸν Ἰωάννην παρὰ Κορδερίῳ Σελ. 243, καὶ ὅλα τὰ δοκιμώτερα χειρόγραφα.

59 Καὶ ἐξήλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ,

ἵνα κατασταλῇ ὁ θυμὸς αὐτῶν.

59 Διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν·

Μὴ ἰσχυόντων ἰδεῖν αὐτόν. Καὶ διὰ τί οὐκ ἐξέλυσεν αὐτῶν τὴν δύναμιν, καὶ φανερώς ἀνεχώρησε; Διότι οὐθ' οὕτως ἐμελλον πιστεῦειν. Καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους ὑπτίους (1) αὐτοὺς ἔριψε, καὶ τὰς ὕψεις αὐτῶν ἐσκοτίσε, καὶ οὐκ ἐπίστευσαν. Οὐδὲν γὰρ χεῖρον ψυχῆς ἀπεγνωκυίας· καὶ γὰρ σημεῖα ἴδῃ, καὶ τέρατα, μένει τὴν αὐτὴν ἔχουσα πάλιν ἀναισχυντίαν.

59 Καὶ παρήγεν οὕτως.

Ἐβιάδιζεν οὕτως, μὴ φαινόμενος αὐτοῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ I'.

Περὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ.

ΚΕΦ. IX, 1 Καὶ παράγων, εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.

Βεβαιῶν, αἰεῖπε, καὶ πιστούμενος, ὅτι θεὸς ἐστίν, εὐθὺς ἔρχεται ἐπὶ θαῦμα μέγιστον, καὶ μήπω μέχρι τότε γενόμενον. Τυφλοὶ μὲν γὰρ καὶ ἄλλοι ἀνέβλεψαν· τυφλὸς δὲ ἐκ γενετῆς, οὐδεὶς ἄχρι τότε. Διὸ καὶ ἀναβλέψας ἔλεγεν· Ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη, ὅτι ἡγοιζέτις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου (α).

2 Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· Ῥαββί, τίς ἡμαρτεν; οὗτος, ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ;

Ερωτῶσιν, οὐχ ὡς τοῦτο πάντως ἢ ἐκεῖνο ὑπολαμβάνοντες, καθάπερ οἱ ἀνόητοι Ἰουδαῖοι· τὸ μὲν γὰρ ἁμαρτεῖν πρὸ τοῦ

(1) Οὕτως ἐπὶ τὸ πολὺ παρὰ τῷ Χρυσόστομῳ τὸ Ἰωαν. ΙΗ', 6. ἔπισσον χαμαί. (α) Ἰωαν. Θ', 32.

γεννηθῆναι, ἀδύνατον· τὸ δὲ ὑπὲρ τῶν γονέων κολάζεσθαι, ἀδικον· ἀλλ' ἔστιν ὁ σκοπὸς τοῦ λόγου τοιοῦτος· Ὁ μὲν παράλυτος διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἠσθένει, καθὼς ἐκεῖ μεμαθήκαμεν· περὶ τούτου δὲ, τί λέγεις; τίς ἤμαρτεν; οὗτος, ἡ οἱ γονεῖς αὐτοῦ; Ἡμεῖς γὰρ οὔτε τοῦτο, οὔτε ἐκεῖνο δυνάμεθα λέγειν, παντελῶς ἐξαπορούμενοι.

3 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Οὔτε οὗτος ἤμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ·

Οὐ παντελῶς ἀναμαρτήτους αὐτοὺς φησὶν, ἀλλ' ὅσον εἰς τὸ τυφλωθῆναι τοῦτον, ἀναμαρτήτους κάκεινους καὶ τοῦτον (1).

Ἐντεῦθεν λοιπὸν μανθάνομεν, ὅτι, πατέρων ἁμαρτανόντων, οὐ κολάζονται παῖδες. Εἰ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἐξόδῳ περὶ τοῦ θεοῦ γέγραπται· ὅτι Ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν (α)· ἀλλὰ δι' ἐκείνους μόνους εἴρηται, τοὺς μέλλοντας ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰδωλολατρεῖν. Ἐπεὶ γὰρ ἐξήλωσαν τὴν ἀσέβειαν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ εἰδωλολατρησάντων γονέων αὐτῶν, ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὴν τιμωρίαν ἐκείνων εἰκότως· ὧν γὰρ ἴσαι αἱ ἁμαρτίαι, τούτοις ἴσαι πάντως καὶ αἱ κολάσεις. Ὑστερον γὰρ νομοθετῶν διὰ Μωϋσέως, φησὶν· Οὐκ ἀποθανοῦνται παῖδες ὑπὲρ πατέρων, οὐδὲ πατέρες ὑπὲρ παίδων (β). Καὶ διὰ Ἰεζεκιήλ πάλιν λέγει (γ)· Τί ὑμῖν ἡ παραβολὴ αὕτη, λεγόντων· Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφρακα, καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ὠμοδιάσαν (2); Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, εἰ ἔσται ἡ παραβολὴ αὕτη· ἀλλὰ τῶν φαγόντων τὸν ὄμφρακα ὠμοδιάσουσιν οἱ ὀδόντες.

3 Ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ.

Ἔργα τοῦ θεοῦ λέγει τὴν ἀπὸ χάριτος πλάστιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ

(1) Προσθετέον ἐνταῦθα τὸ, λέγει, ἢ, ἀπαρτίζεται, ἢ τοιοῦτόν τι.

(α) Ἐξοδ., Κ', 5. (β) Δευτερ. ΚΔ', 16. (γ) Ἰεζεκ. ΙΗ', 2, 3, 4.

(2) Οὕτω καὶ παρὰ τῷ Χρυσόστομῳ. Τομ. Η'. Σελ. 327. Β. ἀντὶ τοῦ, ἡμῶν· δέχεται. Παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ γράφεται κοινότερον, ἐγομφίσαν.

τυφλοῦ. Ἐπεὶ γὰρ ὁμολογούμενον ἔργον θεοῦ ἦν ἡ ἀπὸ χοῶς πλάσις τοῦ σώματος τοῦ Ἀδάμ, ἀπὸ χοῶς καὶ αὐτὸς πλάττει τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, τὸ κάλλιστον μέρος τοῦ σώματος, ἵνα ἐντεῦθεν φανείη (1) θεὸς ἀναμφιβόλως, οἷα τὰ ἴσα τῷ θεῷ δυνάμενος· ὁ γὰρ τὸ κάλλιστον μέρος οὕτω πλάσας, δυνατὸς καὶ τὸ ὅλον πλάσαι.

Ἡ, ἔργα τοῦ θεοῦ φησι, τὴν κεκρυμένην δύναμιν τῆς θεότητος αὐτοῦ, ἣτις τότε μᾶλλον ἐφάνη. Τί οὖν; εἰ μὴ ἐκολάσθη οὗτος, οὐκ ἐνῆν ἐτέρως φανερωθῆναι τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ; Ἐνῆν μὲν, ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἐκολάσθη, μᾶλλον μὲν οὖν εὐηργετήθη, διὰ τῆς πηρώσεως τῶν τοῦ σώματος ὀφθαλμῶν, ἀναβλέψας τοὺς τῆς ψυχῆς. Τί γὰρ ὄφελος ἐκείνων, ἥταν οὗτοι μὴ βλέπωσιν; Ἐξῆν οὖν τῷ κτίστῃ, τυφλὸν αὐτὸν κτίσαι, οὐ κολαστικῶς, ἀλλ' οἰκονομικῶς, ἵνα τε τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ φανερωθῇ, καὶ αὐτὸς ἐντεῦθεν ἀναβλέψῃ τὴν ψυχὴν.

Τινὲς δὲ τὸ, ἵνα, οὐκ αἰτιολογικὸν λέγουσιν ἐνταῦθα, ἀλλὰ δηλωτικὸν τοῦ μέλλοντος, ὅτι φανερωθήσονται τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ. Τοιοῦτον δὲ εἶναι λέγουσι καὶ τὸ· *Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται* (α). σημαίνειν γὰρ, ὅτι οἱ μὴ βλέποντες, βλέψουσι, καὶ οἱ βλέποντες, τυφλωθήσονται· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα οἱ βλέποντες, τυφλοὶ γένωνται. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ φησιν (β). *Νόμος παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα*· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο παρεισῆλθεν, ἀλλ' ὅτι μέλλει πλεονάσαι τὸ παράπτωμα. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ἰδίωμα γὰρ καὶ τοῦτο τῆς Γραφῆς.

4 Ἐμεῖ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με, Ἐμεῖ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα, τὰ δεικνύοντά με υἱὸν τοῦ πατρὸς, καὶ ἴσον τῷ θεῷ. Ἐμεῖ χρὴ φανεροῦν ἑμαυτὸν, ὡς φιλόνηρον, ἵνα διὰ τῶν τοιούτων ἔργων χειραγωγούμενοι πρὸς τὴν

(1) φανῇ, πρὸς τῷ Α.

(α) Ἰωαν. Θ', 39.

(β) Ῥωμ. Ε, 20.

εἰς ἐμὲ πιστὶν οἱ ἄνθρωποι, μὴ ἀπόλωνται· ἐμοῦ γὰρ ἐνανθρωπήσαντος, ἀδύνατον σωθῆναι τινὰ ἐτέρως, εἰ μὴ διὰ τῆς εἰς ἐμὲ πίστεως.

4 Ἔως ἡμέρα ἐστίν·

Ἔως ὁ παρὼν αἰὼν ἐστίν, ἕως ὁ θῖος οὗτος συνέστηκεν, ἕως ἔξεστι τοῖς ἀνθρώποις ἐργάζεσθαι.

4 Ἐρχεται νῦν, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι.

Ἐρχεται ὁ μέλλον αἰὼν, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι τὸ πιστεύειν εἰς ἐμὲ. Ἐργασίας γὰρ ὁ παρὼν καιρὸς· ὁ δὲ μέλλον, ἀνταποδόσεως. Ὅτι δὲ ἐργασίαν ἐνταῦθα, τὴν τοῦ πιστεύειν λέγει, δηλὸν ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν ὀπίσω· ὅτι Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος (α).

Ὁ μὲν οὖν Χριστὸς ἡμέραν μὲν ἐκάλεσε, τὸν παρόντα αἰῶνα, διὰ τὸ ἐνεργόν· νύκτα δὲ, τὸν μέλλοντα, διὰ τὸ ἀεργόν. Ὁ δὲ Παῦλος τὸναντίον, νύκτα μὲν, τὸν παρόντα αἰῶνα, διὰ τὴν πλάνην καὶ τὴν ἄγνοιαν καὶ τὸ σκότος τῶν παθῶν· ἡμέραν δὲ, τὸν μέλλοντα, διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν τούτων· φησὶ γάρ· Ἡ νῦν προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν (β).

5 Ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, φῶς εἴμι τοῦ κόσμου.

Καὶ χρὴ τοὺς ἐσκοτισμένους φωτίζεσθαι διὰ πίστεως, πρὸ τοῦ μεταβῆναι με ἀπὸ τοῦ κόσμου. Καὶ ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ δὲ κεφαλαίῳ πλατύτερον περὶ τούτου λέγει. Τί οὖν; ἐν τῷ οὐρανῷ ὢν, οὐκ ἔστι φῶς τοῦ κόσμου; Ἐστίν· ἀλλὰ νῦν περὶ τῆς ἐν τῇ γῇ διατριβῆς αὐτοῦ φησιν, ἅμα μὲν προτρεπόμενος εἰς πιστίν, ἅμα δὲ τὸν ὅσον οὐπω θάνατον αὐτοῦ παραδηλῶν.

6 Ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυσσε χαμαί, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ·

Διὰ τί μὴ χοῦν μόνον λαβὼν ἐπέχρισε; Διότι ὁ χοῦς ἄνευ

(α) Ἰωαν. 5', 29.

(β) Ῥωμ. II', 12.

υγροῦ τινὸς οὐκ ἐπιχρίεται. Καὶ διὰ τὶ οὐχ ὕδατι, ἀλλὰ πτύσματι πηλὸν ἐποίησεν; Ἵνα τῷ πτύσματι ἐπιγραφῇ τὸ θαῦμα.

7 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὑπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ·

Νίψασθαι μὲν κελεύει, δεικνύς, ὅτι οὐ χρειάν εἶχε τοῦ χοῦς· ἀλλ' ἐχρήσατο τούτῳ πρὸς τὸ διδάξαι μόνον, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ κατ' ἀρχάς ἐκ χοῦς πλάσας τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ. Ἀποστέλλει δὲ αὐτὸν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, πόρρω οὖσαν, ἵνα φανῇ ἡ πίστις καὶ εὐπεΐθεια τοῦ τυφλοῦ· οὐδὲ γὰρ ὑποψία τις ἦν, ὅτι ἡ κολυμβήθρα θεραπεύσει αὐτόν. Πολλῶν γὰρ καθεκάστην ἐκεῖ καὶ νικητομένων καὶ λουομένων, οὐδεὶς εὖρῃ ποτε νόσου τινὸς ἀπαλλαγὴν.

7 Ὁ ἐρμηνεύεται, Ἀπεσταλμένος.

Ὅπερ ὄνομα, τὸ Σιλωάμ δηλονότι, Ἑβραϊκὸν ὄν, ἐρμηνεύεται Ἀπεσταλμένος· οἶμαι διὰ τὸν ἀπεσταλμένον ἐκεῖ τότε τυφλόν· προεδήλου γὰρ ἡ τῆς κολυμβήθρας κληΐσις τὸ μέλλον.

7 Ἀπῆλθεν οὖν, καὶ ἐνίψατο, καὶ ἤλθε βλέπων.

Ἀπῆλθε, μὴ διακριθεὶς ὅλως, ἀλλ' εὐθέως ὑπακούσας, καί· τοι εἰκὸς ἦν εἰπεῖν, Τί τοῦτο βούλεται; οὐκ ἡδύνατο αὐτὸς θεραπεῦσαι; μήποτε πλανᾷ με, καὶ μάτην πέμπεις; πολλάκις γὰρ ἐκεῖ νιψάμενος, οὐδὲν ἀπανάμην. Καὶ ἐτέρως δέ· Εἰ ὁ πηλὸς θεραπεύσει, τίς ἡ χρεία τοῦ νίψασθαι εἰς τὴν εἰρημένην κολυμβήθραν; εἰ δὲ ἐκείνη θεραπεύσει, τίς ἡ χρεία τοῦ πηλοῦ; Ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἡ εἶπεν ἡ ἐλογίσατο· ἀπλῶς δὲ πιστεύσας, ὅτι τὰ πρὸς ἱατρίαν αὐτοῦ καὶ πεποίηκε καὶ προσέταξεν, ἐπίεσθη, καὶ ἀπῆλθε, καὶ τῆς τοιαύτης πίστεως οὐ διήμαρτεν.

8 Οἱ οὖν γείτονες, καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον, ὅτι τυφλὸς ἦν, ἔλεγον· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθή-

9 μενος καὶ προσαιτῶν; Ἄλλοι ἔλεγον· Ὅτι οὗτός ἐστιν. Ἄλλοι δέ· Ὅτι ὁμοίος αὐτῷ ἐστίν. Ἐκεῖνος

10 ἔλεγεν· Ὅτι ἐγὼ εἰμι. Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Πῶς ἀνεώ-
 11 χθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν·
 Ἄνθρωπος, λεγόμενος Ἰησοῦς, πηλὸν ἐποίησε, καὶ
 ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ εἶπέ μοι· Ὑπα-
 γε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, καὶ νίψαι.
 Ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος, ἀνέβλεψα.

Τί λέγεις; Ἄνθρωπος τοιαῦτα δύναται; Οὐπω γὰρ ἐγίνωσκεν
 αὐτόν, καὶ θεόν. Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι Ἐπτυσσε χαμαί· οὐχ ἑώρα
 γὰρ τότε· ἀλλ' ὅτι Πηλὸν ἐποίησε, καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς
 ὀφθαλμούς· ἥσθητο γὰρ καὶ ἔγνω τοῦτο ἐκ τῆς ἀφῆς.

Ἀλλὰ πόθεν ἔμαθεν, ὅτι Ἰησοῦς λέγεται; Ἠρώτησε τότε
 πάντως τοὺς παρόντας. Εἰκὸς γὰρ καὶ πρότερον ἀκούειν περὶ
 τῶν θαυμάτων αὐτοῦ· διὸ καὶ ἀπεριέργως ὑπήκουσεν αὐτοῦ,
 καθὼς εἴρηται.

12 Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος;

Εζήτουν γὰρ αὐτόν, διαρυγόντα τὴν μανίαν αὐτῶν, καὶ ὡς
 μόνον ἤκουσαν, ἰχνηλατοῦσιν αὐτόν.

12 Λέγει· οὐκ οἶδα.

Επιχρίσας γὰρ, καὶ ἐντειλάμενος ἀπελθεῖν εἰς τὴν κολυμβή-
 θραν, ἀνεχώρησεν αὐτίκα, φεύγων τὸν ἀπὸ τοῦ θαύματος κρότον.

13 Ἀγρουσιν αὐτόν πρὸς τοὺς Φαρισαίους, τὸν ποτε
 14 τυφλόν. Ἦν δὲ σάββατον, ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ
 Ἰησοῦς, καὶ ἀνέωξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.

Μὴ εὐρόντες ἐκεῖνον, ἄγρουσι τοῦτον εἰς ἀπόδειξιν τῆς λύ-
 σεως τοῦ σαββάτου.

15 Πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτόν καὶ οἱ Φαρισαῖοι, πῶς ἀνέ-
 βλεψεν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Πηλὸν ἐπέθηκέ μου
 ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω.

Οὐκ ἠρώτησαν, Πῶς ἀνέβλεψας; ἀλλὰ, Πῶς ἀνέωξέ σου τοὺς
 ὀφθαλμούς (1); διδόντες ἀφορμὴν τοῦ διαβαλεῖν αὐτόν ἐπὶ

(1) Ἐν τῷ κειμένῳ ἀναγινώσκειται· Πῶς ἀνέβλεψα, καὶ οὐχί, Πῶς
 ἀνέωξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος συγχέει τὸν στίχον

ἐργασία κεκωλυμένη δῆθεν ἐν τῷ σαββάτῳ· ὁ δὲ, ὡς πρὸς ἀκηκοτάς ἤδη τὰ κατ' αὐτὸν λέγων, ἐπιτέμνει τὸν λόγον.

16 Ἐλεγον οὖν ἐκ τῶν Φαρισαίων τινές· Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ.

Οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ, ἀπεσταλμένος δηλονότι, ἢ οὐκ ἔστιν ἐκ θεοῦ.

16 Ἄλλοι ἔλεγον· Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; Καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς.

Ὁ γὰρ μὴ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ, καὶ πάντως ἁμαρτωλὸς ἐστὶ. Σχίσμα μὲν οὖν καὶ τότε καὶ πρότερον ἐγένετο· Οὐκ ἦλθον γάρ, φησι, βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν (α). ἀλλ' οὐκ ἐπέμεινεν (1)· ἠνώθησαν γὰρ αὐθις, ἐπικειμένων τῶν ἀρχόντων.

17 Λέγουσι τῷ τυφλῷ πάλιν· Σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἠγοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;

Λέγουσι τοῦτο, οὐχ οἱ εἰπόντες, ὅτι οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ, ἀλλ' οἱ σχισθέντες ἀπ' αὐτῶν· ἵνα γὰρ μὴ δόξωσι συνηγορεῖν αὐτῷ, τὸν λαβόντα πεῖραν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ποιοῦνται κριτὴν τῆς ἀμφιβολίας.

17 Ὁ δὲ εἶπεν· Ὅτι προφήτης ἐστίν.

Προφῆτας ἐκάλουν τοὺς θεῖους ἄνδρας. Ἄντικρυς οὖν φησιν, ὅτι παρὰ θεοῦ ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐφοβήθη τὸν θυμὸν τῶν λεγόντων, ὅτι οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ. Στερόν γάρ ἦν, καὶ φιλαλήθης, καὶ εὐγνώμων.

18 Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν, καὶ ἀνέβλεψεν,

Οἱ εἰπόντες, ὅτι οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ. Ἀλλ', ὦ ἀνόητοι! Εἰ

15 καὶ τὸν 26 (Ἰδ. Τομ. Η'. Σελ. 334. Α.). Ἀκολουθοῦσι τοῦτον ὁ τε Εὐθύμης καὶ ὁ Θεοφύλακτος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν.

(α) Ματθ. Ι', 34. (1) Τὸ σχίσμα.

οὐχὶ τυφλὸς ὢν ἀνέβλεψε, πῶς διαβάλλετε τὸν Χριστὸν, ὡς ἐν σαββάτῳ ἰασάμενον αὐτόν;

18 Ἔως οὗτοῦ ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀνα-
19 βλέψαντος· καὶ ἠρώτησαν αὐτοὺς, λέγοντες· Οὗ-
τός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυ-
φλὸς ἐγεννήθη;

Οὐρα πονηρίαν! Αὐστηρῶς ἐρωτῶσι, προσδοκῶντες ἐκποθεῖν αὐτοὺς· ἵνα, τούτων ἀρνησαμένων, ἐπισκιασθῇ τὸ θαῦμα· καί φασιν, ὅτι ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη, ψευδόμενοι, δη-
λαδὴ, καὶ κακουργοῦντες, καὶ τῷ Ἰησοῦ δόξαν περιποιούμενοι.

19 Πῶς οὖν ἄρτι βλέπει;

Εἰ τυφλὸς ἐγεννήθη;

20 Ἀπεκρίθησαν αὐτοῖς οἱ γονεῖς αὐτοῦ, καὶ εἶπον·
Οἶδαμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυ-
21 φλὸς ἐγεννήθη· πῶς δὲ νῦν βλέπει, οὐκ οἶδαμεν·
ἢ τίς ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν·

Τρία ἐρωτηθέντες, Εἰ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς αὐτῶν, Εἰ τυφλὸς ἐγεννήθη, καὶ Πῶς ἄρτι βλέπει· τὰ μὲν δύο ὁμολογοῦσι· πῶς δὲ ἄρτι βλέπει, ἀγνοεῖν λέγουσι, φοβούμενοι τοὺς Ἰουδαίους, ὡς ἐξῆς δηλωθήσεται.

21 Αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε· αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσει.

Ἐξω κινδύνου καθιστῶντες ἑαυτοὺς, ἐπὶ τὸν τεθεραπευμένον παραπέμπουσι τὴν ἐρώτησιν, ὡς ἀξιοπιστότερον αὐτῶν ἐν τῷ τοιοῦτῳ ζητήματι.

22 Ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους· ἥδη γὰρ συνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα, εἰάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται.

Συνετέθειντο, ἥτοι, συνεφώνησαν. Ἀποσυνάγωγος δὲ, ὁ ἐκβε-
βλημένος τῆς συναγωγῆς.

23 Διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπον· Ὅτι ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.

Τὸ αὐτὸ πάλιν λέγει (1), διασύρων αὐτοὺς (2), ὡς δειλοὺς, καὶ διὰ τὸ μὴ ἀποσυναγώγους γενέσθαι, προσποιουμένους μὲν ἀγνοεῖν, τῷ υἱῷ δὲ τὸν ἀγῶνα ὅλον ἐπιφορτίζοντας.

24 Ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον, ὃς ἦν τυφλὸς, καὶ εἶπον αὐτῷ· Δὸς δόξαν τῷ Θεῷ·

Δόξασον τὸν θεόν, ὡς παρ' αὐτοῦ ἰαθεῖς, καὶ μὴ παρὰ τοῦ Ἰησοῦ.

24 Ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀμαρτωλὸς ἐστίν.

Ἀπόντος τοῦτο λέγετε, μικροί· παρόντος γὰρ, καὶ ἐρωτήσαντος ὑμᾶς ἑναγχοῦ· *Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἀμαρτίας* (α)· οὐκ ἠδυνήθητε οὐδὲ γρυῖσαι μόνον, ἐμφραγέντων ὑμῖν τῶν στομάτων ὑπὸ τῆς ἀληθείας.

25 Ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν· Εἰ ἀμαρτωλὸς ἐστίν, οὐκ οἶδα· ἐν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὢν, ἄρτι βλέπω.

Τὸ, *Εἰ ἀμαρτωλὸς ἐστίν, οὐκ οἶδα*, οὐ διστάζων εἶπεν, ἀλλ' ἐν σχήματι διστάζοντος, παραπεμπόμενος τὸν τοιοῦτον φλήναφον. Προῖων γὰρ φανερώτερον ἀποφαίνεται, λέγων· *Οἶδαμεν δὲ, ὅτι ἀμαρτωλῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει* (β).

26 Εἶπον δὲ αὐτῷ πάλιν· Τί ἐποίησέ σοι; πῶς ἦνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;

Πανταχόθεν ἀποκρουσθέντες, καὶ μηδὲν, ὧν ἐβούλοντο, δυνηθέντες ἀνῆσαι, πάλιν ἐπὶ τὸ πρότερον ἐρώτημα στρέφονται· διὸ καὶ καταγνοὺς αὐτῶν ὁ τεθεραπευμένος, οὐκ ἔτι μεθ' ὑποστολῆς, ἀλλὰ παρρησιαστικώτερον ἀποκρίνεται.

(1) Ὁ εὐαγγελιστὴς δηλονότι. (2) τοὺς γονεῖς τοῦ κατὰ τυφλοῦ.

(α) Ἰωάν. Η', 46. (β) Ἰωάν. Θ', 31.

27 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς· Εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἠκούσατε·
Οὐκ ἐπιστεύσατε.

27 Τί πάλιν θέλετε ἀκούειν;

Τίνος ἔνεκεν πάλιν ζητεῖτε ἀκούειν;

27 Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι;

Εἰπὼν, ὅτι Μὴ καὶ ὑμεῖς, ἔδειξεν, ὅτι αὐτὸς τέως ἐστὶ, καὶ θαρραλέως ὡμολόγησε, μὴ δειλιάσας τὴν μανίαν αὐτῶν. Οὕτως ἰσχυρὸν ἡ ἀλήθεια, παρρησίας ἐμπιπλώσα τοὺς ἐλομένους αὐτήν, καὶ εἰ τῶν ἀπερριμμένων εἶεν· τὸ δὲ ψεῦδος τούναντίον, ἀσθενές, δειλοὺς ἀπεργαζόμενον καὶ τοὺς ἰσχυροὺς.

28 Ἐλοιδόρησεν αὐτόν, καὶ εἶπον· Σὺ εἰ μαθητὴς ἐκείνου· ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωσέως ἐσμέν μαθηταί.

Οὐδὲ τοῦ Μωϋσέως· εἰ γὰρ τοῦ Μωϋσέως ἦτε, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἂν ἦτε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε, φησι, Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί (α).

29 Ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι Μωσῇ λελάληκεν ὁ θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν, πόθεν ἐστίν.

Πόθεν ἀπεστάλη. Καὶ μὴν διαφόρως ἐδίδαξεν ὑμᾶς, τίνες μαρτυροῦσι περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ἰωάννης, ὅτι τὰ ἔργα, ἃ ποιεῖ, ὅτι ὁ πατὴρ καὶ θεός. Ἀλλὰ περὶ Μωϋσέως μὲν ἀκούετε, οὐ μὴν βλέπετε· τὰ ἔργα δὲ τούτου, οὐ μόνον ἀκούετε, ἀλλὰ καὶ βλέπετε, καὶ οἴδατε, ὅτι ὀφθαλμοὶ ὧτων πιστότεροι.

30 Ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, πόθεν ἐστὶ, καὶ ἀνέφξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς.

Ὅτι ὑμῖν ἄσχημος καὶ ἄδοξος ὢν, ἀνέφξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ πεποίηκε τηλικούτον θαῦμα. Εἰ γὰρ ἦν τῶν ἐπισήμων καὶ ἐνδόξων, οὐκ ἂν τοσοῦτον ἦν θαυμαστόν. Ὡστε μέγας τίς ἐστίν, εἰ καὶ ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, πόθεν ἐστίν.

(α) Ἰωαν. Ε, 46.

31 Οἶδαμεν δὲ, ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει· ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβῇς ἤ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει.

Βλέπε σύνεσιν! πῶς θυμωσάμενος συλλογίζεται, καὶ αὖξει τὸν λόγον! Ἐφωτίσθη γὰρ ὄντως, οὐ τοὺς ἔξω μόνον ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔνδον. Ἐπεὶ γὰρ προλαβόντες εἶπον, Ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἁμαρτωλὸς ἐστι (α). τότε μὲν ἐν σχήματι διστάζοντος παρεκρούσατο τὸν λόγον· νῦν δὲ, παρρησίας ὢν μεστός, ἀποδεικνύει τοῦτον μὴ ὄντα ἁμαρτωλόν, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον θεοσεβῇ καὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιῶντα. Ἔτι γὰρ ἄνθρωπον τοῦτον ὑπελάμβανεν, ὡς εἰρήκαμεν. Ἀμαρτωλῶν δὲ ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει, ἐπὶ τοιούτοις θαύμασι, δηλονότι.

32 Ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη, ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμούς· τυφλοῦ γεγεννημένου. Εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὕτως.

Οὐδὲν τοιοῦτον. Τυφλοῦ μὲν γὰρ ἤνοιζαν καὶ ἄλλοι ὀφθαλμοί· τυφλοῦ δὲ ἐκ γενετῆς, οὐδεὶς. Λοιπὸν τοίνυν, τὸ ὑπερέβαλλον τοῦ θαύματος, θεῖόν τινα δεικνύει τὸν ἐργάτην αὐτοῦ. Ὁ γὰρ μείζων πάντων τῶν ἀνθρωπίνων θαυμάτων ποιῶν, μείζων ἄρα πάντων ἀνθρώπων ἐστίν.

34 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὁλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;

Οὐκ ἤνεγκαν τὸν λαμπρὸν ἔλεγχον, καὶ τὴν περιφανῆ νίκην· περιτραπέιστος δὲ τῆς πονηρίας κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς, ὀργισθέντες ὑβρίζον αὐτόν, λέγοντες· Ἀμαρτωλὸς σὺ ἐγεννήθης ὁλος, ἤγουν, τὴν ἀρχὴν, ἐκ πρώτης ἡλικίας. Ὑπελάμβανον γὰρ αὐτόν ἀνοήτως, δι' ἁμαρτίας τινὰς τυφλὸν γεννηθῆναι, εἰς ἀποδείξιν τοῦ εἶναι αὐτόν ἁμαρτωλόν· καίτοι καὶ ἁμαρτωλὸς ἐάν ᾖ, τοὺς λόγους ἔδει τούτου δοκιμάσαι, εἰ ἀληθεῖς εἰσὶ· τί γὰρ ἄτοπον εἶπεν;

(α) Ἰωαν. θ', 24.

34 Καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.

Ἀποσυνάγων ἐποίησαν τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας, ὡς μαθητὴν δῆθεν τοῦ Χριστοῦ. Μὴ δυνηθέντες γὰρ ἐπηρεάσαι τῷ θαύματι, τοῦναντίον δὲ μᾶλλον περιβόητον αὐτὸ διὰ τῆς πολυπραγμοσύνης ποιήσαντες, κενοῦσι τὸν θυμὸν κατὰ τοῦ θεραπευθέντος.

35 Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω· καὶ εὐρὼν αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ;

Ἐρχεται μείζον εὐεργετήσων τὸν ἐκβληθέντα δι' αὐτὸν, καὶ δίδωσι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, γνωρίζων ἑαυτὸν αὐτῷ, καὶ μαθητὴν ἀληθῆ ποιῶν· τὸ δὲ, σὺ, δι' ἐκείνους εἶπε τοὺς ἀπιστοῦντας.

36 Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε· Καὶ τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;

Ἀνεπερώθη τῷ λόγῳ, ὡς ἔτοιμος εἰς τὸ πιστεῦσαι, καὶ ζητεῖ μαθεῖν, τίς ἐστιν· οὐ γὰρ ἠπίστατο, τίς ἐστιν.

37 Εἶπε δε αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Καὶ ἑώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν.

Ἐώρακας αὐτόν, οὐ πρότερον, ἀλλὰ νῦν. Καὶ οὐκ εἶπεν, Ἐγώ εἰμι ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς σου· βούλεται γὰρ δεῖξαι τὸ ἀπερίεργον τῆς πίστεως αὐτοῦ, πρὸς ὠφέλειαν τῶν τῆνικαῦτα παρόντων, καὶ ἐντροπὴν τῶν καὶ πολλὰ διδασκέντων, καὶ πολλὰ σημεῖα θεασαμένων, καὶ μὴ πιστευσάντων ἔτι. Μόνον γὰρ ἀκούσας, ὅτι Ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν, εὐθὺς ἐπίστευσεν· ἤψατο γὰρ ὁ λόγος αὐτίκα τῆς αὐτοῦ ψυχῆς, εὐρὼν αὐτὴν ἀγαθὴν, καὶ κατέλαμψεν αὐτὴν εἰς ἐπίγνωσιν καὶ πίσιν. Ὅρα γάρ.

38 Ὁ δὲ ἔφη· Πιστεύω, Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.

Προσεκύνησε, βεβαιῶν, ὅτι ἐπίστευσε.

39 Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον· ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι· καὶ οἱ βλέποντες, τυφλοὶ γένωνται.

Καὶ μὴν ὀπίσω εἶρχεν· ὅτι Οὐκ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον (α). Ἀλλὰ κρίμα νῦν, τὸ κατὰ κρίμα λέγει, ὅτι εἰς κατὰ κρίμα ἐγὼ ἐνηνθρώπησά τινων. Ἐφερμηνεύων γὰρ τὸν λόγον, φησὶν, Ἵνα οἱ μὴ βλέποντες, ἔχουν, οἱ δοκοῦντες τυφλοὶ τὸν νοῦν, τῇ ἀγνοίᾳ τῶν Γραφῶν, οὗτοι βλέπωσι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, διανοιγέντων αὐτοῖς τῶν ψυχικῶν ὀφθαλμῶν ὑπὸ τῆς εἰς ἐμὲ πίστεως· αὐτοὶ δέ, οἱ δοκοῦντες ὀξυδερκεῖς τῇ γνώσει τῶν Γραφῶν, οὗτοι μᾶλλον μὴ βλέπωσι, μυσάντων αὐτοῖς τῶν ἔνδον ὀφθαλμῶν ὑπὸ ἀπιστίας.

Κάνταῦθα δὲ τὸ, ἵνα, οὐ χρὴ νοεῖν αἰτιολογικόν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα οἱ βλέποντες, τυφλοὶ γένωνται· ἀλλὰ δηλωτικόν τοῦ μέλλοντος, ὅτι μέλλουσιν οἱ μὴ βλέποντες βλέπειν, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοῦσθαι, ὡς καὶ προλαβόντες περὶ τοῦ Ἵνα παρεσημειώσαμεθα.

Ἡ, Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἀντὶ τοῦ, εἰς διάκρισιν καὶ διαχωρισμὸν τούτων τε κἀκείνων, ἵνα φανῇ τῶν μὲν, ἡ ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἀνάβλεψις, τῶν δέ, ἡ ἐκ πονηρᾶς γνώμης ἀποτύφλωσις.

40 Καὶ ἤκουσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ,

Οἱ ποτε ὄντες μετ' αὐτοῦ, ὕστερον δὲ ἀποστάντες· ἡ οἱ ὄντες τῇνικαῦτα. Τινὲς γὰρ φαρισαῖοι παρείποντο, βλέποντες καὶ ἀκούοντες, τί ποιεῖ καὶ λαλεῖ.

40 Καὶ εἶπον αὐτῷ· Μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν;

Ὡς περ ἀλλαχοῦ ἔλεγον· Οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε (β)· καὶ, Ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα (γ)· οὕτω καὶ νῦν πρὸς τὰ

(α) Ἰωαν. Γ', 17.

(β) Ἰωαν. Β', 33.

(γ) Ἰωαν. Η', 41.

αίσθητά κεχήνασι μόνον, καὶ τὴν σωματικὴν τύφλωσιν ἐπισχύνονται· διὸ περὶ ταύτης ἐρωτῶσι, γνόντες, ὅτι καὶ δι' αὐτοὺς εἴρηται ὁ λόγος.

41 Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν·

Οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν, ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ δηλονότι· καὶ γὰρ ἠδύνασθε, ἀπολογεῖσθαι, ὅτι Οὐχ ἑωράκαμεν τὰ σημεῖα.

41 Νῦν δὲ λέγετε· Ὅτι βλέπομεν·

Ὑμεῖς τοῦτο λεγετε, ἐγὼ δὲ οὐ· εἰ γὰρ ἐβλέπετε, ἐπιστεύετε ἂν, οἷς ἐργάζομαι θαύμασιν ἐνώπιον ὑμῶν. Ἀλλὰ τῷ δοκεῖν μὲν, ἐλέπετε, τῇ δὲ ἀληθείᾳ, οὐ βλέπετε, τετυφλωμένοι τὸν νοῦν. Κατὰ γὰρ τὴν παροιμίαν Νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοὺς ἀκούει· τὰ δ' ἄλλα πάντα τυφλὰ καὶ κωφά.

41 Ἦ οὖν ἁμαρτία ὑμῶν μένει.

Μένει ασύγνωστος· διότι λέγοντες βλέπειν, οὐ ἐλέπετε, ἐθελοτυφλώττοντες ὑπὸ φθόνου καὶ πονηρίας. Ἐδειξε τοίνυν, ὅτι ἡ σωματικὴ ὄρασις, ἐφ' ἣ μεγαλαυχούσιν, αὐτὴ τοὺς καταδικάζει. Ἄμα δὲ καὶ τὸν πρὶν τυφλὸν ἐντεῦθεν παρεμυθήσατο, καὶ ἐκβασιότερον εἰς τὴν πίστιν ἀπειργάσατο.

Ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν, ὅτι Οὐχ ὥς οὐ βλέποντες ἀπιστοῦμεν, ἀλλ' ὥς πλανῶντός σου τὸν λαόν· ἀποδεικνύει διὰ παραβολῆς, ὅτι οὐκ ἔστι πλάνος, ἀλλὰ ποιμὴν. Καὶ πρῶτον μὲν τίθησι τὰ γνωρίσματα τοῦ πλάνου καὶ λυμεῶνος, εἶτα καθεξῆς τὰ τοῦ ποιμένου καὶ σωτῆρος, ἵνα ἀπ' αὐτῶν γνωσθῇ, εἴτε πλάνος ἐστίν, εἴτε ποιμὴν.

ΚΕΦ. Χ, 1 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλήν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ καὶ ληστής.

Αναγωγικῶς θύραν μὲν νοοῦμεν ἐνταῦθα, τοὺς νόμους, ἥτοι, τὰς Γραφάς, διὰ τὴν εἰσάγειν εἰς θεογνωσίαν, καὶ ἀποκλείειν

πᾶσαν κατὰ τῆς εὐσεβείας πάροδον τοῖς αἵρετικοῖς καὶ τοῖς Ἑλλήσι, καὶ φυλάττειν τὸν λαὸν ἀνεπιβούλευτον τοῖς δαίμασιν· αὐλὴν δὲ, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ πρόνοιαν τῶν προβάτων· πρόβατα δὲ, τοὺς Ἰσραηλίτας, τὸν τοῦ θεοῦ λαόν· Ἡμεῖς δὲ, φησι, λαὸς αὐτοῦ καὶ πρόβατα νομῆς αὐτοῦ (α). Ὁ τοίνυν μὴ διὰ τῶν Γραφῶν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ εἰσερχόμενος, ὡς μὴ χρώμενος αὐταῖς, μηδὲ κατ' αὐτάς πολιτευόμενος, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ὡς ὑπερπηδῶν μὲν τὴν θύραν, τέμνων δὲ ἐτέραν εἴσοδον, ἐκεῖνος οὐ ποιμὴν, ἀλλὰ κλέπτῃς ἐστὶ καὶ ληστὴς· κλέπτῃς μὲν, ὡς βουλόμενος τὰ μὴ προσήκοντα εἰς αὐτὸν ἐπισπάσθαι· ληστὴς δὲ, ὡς λυμεών.

Τοιοῦτοί εἰσι πρὸ αὐτοῦ μὲν, Ἰούδας καὶ Θεοῦδᾶς· μετ' αὐτὸν δὲ, οἱ ψευδοχριστοὶ, καὶ ὁ Ἀντίχριστος, καὶ εἴτινες ἕτεροι πλάνοι. Παράπτεται (1) δὲ καὶ τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, τῶν διδασκόντων διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων, καὶ τὸν νόμον παραβαινόντων (β). Εἶδες, πῶς ὑπέγραψε τὴν κλέπτῃν καὶ ληστὴν καὶ πλάνον; σκόπει καὶ τοῦ ποιμένου τὰ γνωρίσματα.

2 Ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποιμὴν ἐστὶ τῶν προβάτων.

Ὡςπερ καὶ αὐτὸς, οἷα χρώμενος ταῖς Γραφαῖς, καὶ κατ' αὐτάς πολιτευόμενος· εἰ γὰρ καὶ ἐν σαββάτῳ εἰργάζετο, ἀλλὰ θεῖα ἔργα· ὁ γὰρ νόμος τὰ ἀνθρώπινα ἐκώλυεν, ἦτοι, τὰ βιωτικά.

3 Τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει,

Θυρωρὸς κατὰ ἀναγωγὴν, ὁ Μωϋσῆς, ὡς αὐτὸς ἐμπιστευθεὶς τοὺς νόμους τοῦ θεοῦ. Τῷ τοιούτῳ οὖν ὁ Μωϋσῆς ἀνοίγει, ὡς

(α) Ψαλμ. 44, 7.

(1) Πλαγίως ἢ ἐν παραδῶ καθάπτεται.

(β) Ματθ. 15, 9.

ποιμένι, καὶ εἰσδέχεται αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν προβάτων, ὡς γνωρίζων αὐτόν. Καὶ γὰρ ἔγραψεν, ὅτι Αὐτοῦ ἀκούετε (α).

3 Καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει·

Ὑπακούουσι, πείθονται, καὶ ἀκολουθοῦσιν· ἐπιγινώσκουσι γὰρ αὐτήν. Τὰ πρόβατα δὲ εἶπεν, ἦτοι, τὰ ἀληθῶς πρόβατα, τὰ ἄζια ποιμαίνεσθαι, ὥστε γὰρ ὁ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, οὗτος ποιμὴν ἐστὶ· οὕτω καὶ οἱ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούοντες, ὡς εἴρηται, οὗτοι πρόβατά εἰσιν· οἱ δὲ μὴ οὕτως ἔχοντες, τῆς τῶν προβάτων τάξεως ἀπερράγησαν.

3 Καὶ τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα,

Καὶ τοῦτο γὰρ γνῶρισμα ποιμένος, τὴν εἰς ἕκαστον πρόβατον ἄκραν φροντίδα δηλοῦν· οὐ γὰρ ἂν αὐτὰ καλέσῃ κατ' ὄνομα, μὴ γνωρίζων ἕκαστον ἀκριβῶς ἐκ τῆς εἰς ἕκαστον ἄκρας φροντίδος.

3 Καὶ ἐξάγει αὐτά.

Ἐπὶ νομῇ· νομὴ δὲ τῶν λογικῶν προβάτων, ἡ διδασκαλία τῶν θείων λόγων, τρέφουσα καὶ πιαίνουσα τὴν ψυχὴν.

4 Καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται·

Ὁδηγῶν αὐτὰ εἰς εὐθεῖαν, καὶ προασιζων αὐτῶν. Καὶ μὴν οἱ ποιμένες τοῖναντίον ποιῶσιν, ὅπισθεν τῶν προβάτων ἀκολουθοῦντες. Ἄλλ' ἡ ποιμαντικὴ τοῦ ποιμένος τούτου παραδοξοτάτη· διότι καὶ τὰ πρόβατα λογικά. Καὶ γὰρ καί, ὅτε τοὺς μαθητὰς ἀπέστειλεν, ἔλεγεν· Ἰδοὺ, ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων (β)· οἱ δὲ ποιμένες ἔξω λύκων ἀποστέλλουσι τὰ πρόβατα. Πορεύεται δὲ ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ὡς πρῶτος τεμῶν τὴν ὁδὸν τῆς πολιτείας, καὶ ποιήσας, ἢ διδάσκει.

(α) Δευτερ. ΙΗ', 15. (β) Ματθ. Ι', 16.

4 Καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ,

Κατ' ἔχνος αὐτῷ ἔπεται, βαδίζοντα τὴν αὐτὴν ὁδὸν, καὶ τοῖς νόμοις αὐτοῦ πειθόμενα.

4 Ὅτι οἶδασι τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

Οὔσαν ἐκ τῶν συνήθων Γραφῶν, ἐκ τῶν γνωρίμων φωνῶν.

5 Ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ· ὅτι οὐκ οἶδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν.

Ἀλλότριοι μὲν, οἱ μὴ εἰσερχόμενοι διὰ τῆς θύρας· οὐκ οἶδασι δὲ αὐτῶν τὴν φωνὴν τὰ πρόβατα, ὡς μὴ ἀπὸ τῶν συνήθων Γραφῶν, ὡς εἴρηται, οὔσαν, ἀλλ' ἀπὸ κοιλίας αὐτῶν.

6 Ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·

Τὴν παραβολὴν.

6 Ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν, τίνα ἦν, ἃ ἐλάλει αὐτοῖς.

Ἀσαφῶς γὰρ ἐλάλει, προσεκτικωτέρους ποιῶν αὐτούς. Εἶτα τρόπον ἕτερον ἑαυτὸν ὀνομάζει καὶ θύραν καὶ ποιμένα.

7 Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων.

Δι' ἧς εἰσέρχονται τὰ πρόβατα εἰς τὴν ἄνω μάνδραν. Ἐτέρως γὰρ οὐκ εἰσέρχεται τις, εἰ μὴ δι' αὐτοῦ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, καὶ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας.

8 Πάντες ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ λησταί.

Οσοι ἦλθον, ἀφ' ἑαυτῶν, ὅσοι ἦλθον, μὴ διὰ τῆς προειρημένης θύρας, ὡς Ἰούδας καὶ Θεοδᾶς, καὶ εἴ τις τοιοῦτος· οἱ προφῆται γὰρ οὐκ ἦλθον ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἀπεστάλησαν ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ οὐκ εἰσῆλθον ἀλλαχόθεν, ἀλλὰ διὰ τῆς θύρας.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι πολλάκις ἡ Γραφὴ καθολικὸν τύπον σχηματίζουσα, μερικὴν ἔννοιαν ἐνδείκνυται. Τὸ γὰρ, πάντες, νῦν, οὐ πάντας ἀπλῶς δηλοῖ τοὺς πρὸ αὐτοῦ. Τοιοῦτόν ἐστι

καὶ τὸ δαυϊτικόν· *Πάντες ἐξέκλησαν, ἅμα ἠχρηιώθησαν* (α)¹· οὐ γὰρ καὶ οἱ τηνικαῦτα θεοφιλεῖς· καὶ τὸ σολομώντειον· *Πάντα ματαιότης* (β)²· οὐ γὰρ καὶ ἡ ἀρετή.

Ἔστι δὲ ὅτε τὸ, πᾶς, τὸ, οὐδεὶς, σημαίνει, ὡς τὸ τοῦ Σωτῆρος· *Καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ* (γ)³, ἤγουν, οὐδεμία σὰρξ· καὶ τὸ δαυϊτικόν· *Καὶ μὴ κατακυριεύσάτω μου πᾶσα ἀνομία* (δ)⁴, τουτέστι, μηδεμία· καὶ πολλὰ τοιαῦτα.

8 Ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.

Τὰ ἀληθῶς πρόβατα. Κάντεῦθεν οὖν δῆλον, ὅτι οὐ συμπεριέλαβε καὶ τοὺς προφῆτας· τούτων γὰρ ἤκουσαν.

9 Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα·

Τῷ διπλασισμῷ τοῦ ῥητοῦ βεβαιοῖ τὸν λόγον.

9 Δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται·

Διὰ τῶν ἐμῶν ἐντολῶν ἐάν τις ὁδεύσῃ, σωθήσεται, ἀνερχόμενος εἰς τὴν ἄνω μάνδραν.

9 Καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται,

Εἰς πάντα τόπον τῆς οἰκουμένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων γέγονεν.

9 Καὶ νομὴν εὐρήσει.

Οὐ ψυχικὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ σωματικὴν· πάντα γὰρ τὰ τῶν πιστευόντων αὐτοῖς προέκειτο.

10 Ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται, εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ, καὶ θύσῃ, καὶ ἀπολέσῃ·

Οὐκ ἔρχεται διὰ σωτηρίαν τῶν προβάτων, εἰ μὴ διὰ τὸ κλέψαι καὶ θῦσαι καὶ ἀπολέσαι. Καὶ γὰρ καὶ οἱ κλαπέντες ὑπὸ Θεοῦδᾶ καὶ Ἰούδα, ἐσφάγησαν καὶ ἀπώλοντο παραυτίκα.

(α) Ψαλμ. ΙΓ', 3.

(β) Ἐκκλῆς. Α', 2.

(γ) Ματθ. ΚΔ', 22.

(δ) Ψαλμ. ΡΙΒ', 133.

[Ὁ (1) διάβολος κλέπτει μὲν, ὅτε λαμβάνει τὴν ψυχὴν, καὶ μεθιστᾷ πρὸς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τὰ ἑαυτοῦ θελήματα· οὕτως δὲ, ὅτε σφάζει τὴν προαίρεσιν αὐτῆς, καὶ νεκροῖ πρὸς τὴν ἐνάρετον ζωὴν· ἀπόλλυσι δὲ, ὅτε καὶ τὴν κατὰ θεὸν μνήμην αὐτῆς ἀφανίζει, ὥστε μὴ δύνασθαι μνημονεύειν τῆς μελλούσης κρίσεως.]

10 Ἐγὼ ἤλθον, ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσιν.

Ζωὴν ἐνταῦθα μὲν, τὴν κατὰ θεὸν, ἥς περισσότερον, ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἐκεῖ δὲ, τὴν μακαρίαν, ἥς περισσότερον, ἢ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη (α)· ἢ καὶ ἡ τελεία ἐπίγνωσις τῆς ἀγίας Τριάδος.

11 Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός·

Ὁ ἀληθής. Ἄνω μὲν οὖν, θύραν ἑαυτὸν ὠνόματι, διὰ τὴν ἐκεῖ ῥηθεῖσαν αἰτίαν· ἐνταῦθα δὲ, ποιμένα, ὡς τὰ τοῦ ποιμένος ποιοῦντα, ἃ παρατρέχοντες οἱ ποιμένες τῶν Ἰουδαίων, ὀνειδιζονται διὰ τοῦ πρυθέτου Ἰεζεκιήλ, περὶ ὧν ἐροῦμεν οὐκ εἰς μακράν. Ἔτι δὲ καὶ, ὡς πρὸς τὴν ἐκείθεν μάνδραν συνάγοντα, λόγοις ποιμαντικῆς ἐπιστήμης.

Ἐν ἄλλοις δὲ, καὶ πρόσβυτον καλεῖται, καὶ ἀμνός, καὶ σφάγιον, καὶ ἀρχιερεὺς, καὶ μυρία ἕτερα, πρὸς τὰς πολυτρόπους οἰκονομίας αὐτοῦ.

11 Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων·

Πάλιν λέγει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ τε ποιμένος καὶ τοῦ μισθωτοῦ.

12 Ὁ μισθωτὸς δὲ, καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀφήσιν τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ, καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περισιλωδίῳ.

(α) Α' Κορ. Β', 9.

Ηρμήνευσε, τίς ἐστὶ μισθωτός, ὅτι οὐ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια. Λύκος δὲ ἀναγωγικῶς, ὁ λυμεὼν καὶ κακόδοξος, καὶ ὁ διάβολος, ὅστις καὶ λέων λέγεται, καὶ δράκων, καὶ ὄφις, καὶ σκορπίος, καὶ ἄσπις, καὶ βασιλλικός, καὶ πολλὰ ἕτερα πρὸς τὰς κακομηχανίας αὐτοῦ (1).

13 Ὁ δὲ μισθωτός φεύγει, ὅτι μισθωτός ἐστι, καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων.

Πανταχοῦ γὰρ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν ζητεῖ, τῶν ἄλλων ἀμελῶν· ὁ δὲ ἀληθὴς ποιμὴν τὸναντίον ποιεῖ, τῆς ἑαυτοῦ ἀμελῶν, τὴν τῶν προβάτων ζητεῖ. Δύο οὖν ἔθηκε λυμεῶνας, τὸν ἐρχόμενον, ἵνα κλέψῃ καὶ θύτῃ καὶ ἀπολέσῃ, καὶ τὸν θεωροῦντα τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀφιέντα τὰ πρόβατα καὶ φεύγοντα. Διὰ μὲν τοῦ πρώτου τὸν Θεοῦδαν καὶ Ἰούδαν αἰνιττόμενος· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, τοὺς Ἰουδαίων διδασκάλους, ἀφροντιστοῦντας τῶν ἐμπεπιστευμένων, καὶ προδιδόντας τὸ ποιμνιον. Ὅπερ καὶ διὰ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ, ὡς εἴρηται, ὀνειδίζονται, λέγοντος· Ἴ οἱ ποιμένες Ἰσραὴλ! μὴ βόσκουσιν ἑαυτοὺς οἱ ποιμένες; οὐχὶ τὰ πρόβατα βόσκουσιν οἱ ποιμένες (α); **Εἵ**τα καταλέγει καὶ τὰ ἔργα τοῦ ποιμένος, ὃ παρέτρεχον, ὅτι οὔτε τὸ πεπλανημένον ἐπέστρεφον, οὔτε τὸ ἀπολωλὸς ἐξεζήτουν, οὔτε τὸ συντετριμμένον ἐδέσμων, οὔτε τὸ ἀρρώστον ἐθεράπευον· ἐπειδὴ ἑαυτοὺς, καὶ οὐ τὰ πρόβατα ἔβοσκον.

Ἐν οἷς οὖν εἶπεν, ἀμφοτέρων διέστησεν ἑαυτόν. Τῶν πρώτων μὲν, ἐν τῷ ἐλθεῖν, ἵνα ζῶν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσι· τῶν δευτέρων δὲ, ἐν τῷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖναι ὑπὲρ τῶν προβάτων. Ἀπὸ γοῦν τοῦ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖναι ὑπὲρ τῶν προβάτων ἐβεβαίωσε καὶ τὸ ἐλθεῖν, ἵνα ζῶν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσι.

Φησὶ δὲ καὶ Παῦλος· *Εἰ ἐχθροὶ ὄντες, κατηλλάγημεν τῷ*

(1) πρὸς τὰς ποικίλας μηχανὰς αὐτοῦ, πρὸς τῷ Α.

(α) Ἰεζκ. ΔΔ', 2.

θεῶ δια τοῦ θαράτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον καταλλαγέντες, σωθησόμεθα (α)· καὶ πάλιν· ὅς γε τοῦ ιδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαριεῖται (β) ;

14 Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός,

Καὶ πῶς οὐκ εἶπον αὐτῷ, ὃ καὶ πρότερον, ὅτι Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς (γ); Διότι τότε τὴν ἀπόκρισιν ἔλαβον ἐπιστομίζουσιν αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ἐξῆς.

14 Καὶ γινώσκω τὰ ἐμέ,

Κατὰ πρόγνωσιν, ὡς θεός. Φησὶ γὰρ Μωϋσῆς· Ἐγὼ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ (δ)· καὶ ὁ Παῦλος· Οὐκ ἀπόσατο ὁ θεὸς τὸν λαόν αὐτοῦ, ὃν προέγνων (ε).

14 Καὶ γινώσχομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν,

Κατ' ἐπίγνωσιν, ὡς συνετῶν. Ἐπέγνωσαν γὰρ αὐτόν, ἀπὸ τῆς μαρτυρίας Ἰωάννου, καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ τῆς τοῦ πατρὸς μαρτυρίας, περὶ ᾧ ἐν τῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ προεῖρηται. Δεικνύων δὲ τὴν ἑαυτοῦ γνῶσιν διαφορωτέραν πολλῶ τῆς ἐκείνων, ἔσωσεν αὐτὴν τῇ τοῦ πατρὸς, λέγων·

15 Καθὼς γινώσκει με ὁ πατήρ, καὶ γὼ γινώσκω τὸν πατέρα·

Γνωσὶν λέγει, τὴν κατὰ φύσιν, περὶ ἧς καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶπεν· Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱός (ζ).

15 Καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Τὴν ψυχὴν μου τίθημι, ἀφίημι, ἀποθνήσκω ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὡς ὄντων ιδίων μου· ὁ δὲ πλάνος οὐκ ἂν ἔλοιτο ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῶν πλανωμένων παρ' αὐτοῦ.

(α) Ῥωμ. Ε', 10. (β) Ῥωμ. Η', 32. (γ) Ἰωαν. Η', 13. (δ) Ἀρβ. 17, 5. παρβ. Β' Τιμ. Β', 19. (ε) Ῥωμ. ΙΑ', 2. (ζ) Ματθ. ΙΑ', 27.

16 Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης·

Τῆς τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου· λέγει δὲ περὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν.

16 Κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν,

Συναγαγεῖν ὑπὸ τὴν ἐμὴν ποιμαντικὴν.

16 Καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι·

Ἰπακούσουσι, πεισθήσονται.

16 Καὶ γενήσεται μία ποίμνη,

Ἐκ τε τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνῶν συναφοῦσα.

16 Εἰς ποιμήν.

Τούτων τε κακείνων, ὁ Χριστός.

17 Διὰ τοῦτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθηναι τὴν ψυχὴν μου,

Ὅτι ἀποθνήσκω ὑπὲρ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν, εἴτουν, τῶν αὐτοῦ· ὅτι εἰμι φιλόανθρωπος, ὡς αὐτός. Οἰκονομικὸς μὲν οὖν ὁ λόγος· ἐμφαίνει δὲ ὅμως τὸ ἴσον ἀμφοῖν.

Τὶ οὖν; πρότερον οὐκ ἠγαπήατο; Πάνυ μὲν οὖν· ἐπεὶ καὶ υἱός, καὶ ἀγαπητός, καὶ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός. Περὶ αὐτοῦ γὰρ εἶπεν ὁ πατήρ· Ὁυτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα (α). ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὡς γνωρίζον, παρήκε· διαφύρως γὰρ περὶ τοῦτου ἐδίδαξεν ἐν ἄλλοις τε καὶ ἐν οἷς ἔλεγεν, ὅτι Ὁ πατήρ φιλεῖ τὸν υἱόν (β). περὶ δὲ τῆς, διὰ τὸν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων θάνατον, ἀγάπης, φησὶ νῦν.

17 Ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν.

Κάνταῦθα τὸ, Ἵνα, οὐκ ἔστιν αἰτιολογικόν, ἀλλὰ δηλωτικόν τοῦ πάντως ἐσομένου. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο τίθησιν, Ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν· ἀλλὰ τίθεται μὲν ὑπὲρ τοῦ κόσμου, λαμβάνει δὲ αὐτήν ὑπὲρ τοῦ φανῆναι, ὅτι θεός ἐστιν.

(α) Ματθ. Γ', 17

(β) Ἰωαν. Ἐ, 20.

18 Οὐδείς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ.

Ακοντος, ἤγουν, οὐδείς με θανατοῖ, μὴ βουλόμενον.

18 Ἄλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ.

Εκουσίως· ὡς φιλόανθρωπος. Ἐνδιατρίβει δὲ τῷ λόγῳ, δηλών-
τον διὰ σταυροῦ θάνατον αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν.

18 Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πά-
λιν λαβεῖν αὐτήν.

Εξουσίαν ἔχω, ὡς θεὸς παντεξούσιος καὶ παντοδύναμος.
Λοιπὸν οὖν μάταιος ὁ πόνος τοῖς ἐπιβουλεύουσιν, ἐμοῦ μὴ θέ-
λοντος, εἰ καὶ ὑπερὸν οἱ ἀσύνετοι ὀνειδίζοντες, ἔλεγον· Ἀλ-
λους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι (α).

18 Ταύτην τὴν ἐντολήν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρὸς μου.

Τὸ θεῖναι τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ τῶν προβάτων, τὸ ἀποθα-
νεῖν ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀνείλον αὐτόν, διότι
ἐδίδασκε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐξῆγεν αὐτοὺς ἀπὸ σκότους εἰς
φῶς, ἀπὸ ἁμαρτίας εἰς ἀρετὴν, ἀπὸ θανάτου εἰς ζωὴν.

Ἀνωτέρω μὲν οὖν εἰπὼν Διὰ τοῦτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ,
ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου (β)· τὸ ἐκούσιον τοῦ θανάτου
δεδήλωκεν· ἐνταῦθα δὲ εἰρηκώς· ὅτι Ταύτην τὴν ἐντολήν ἔ-
λαβον παρὰ τοῦ πατρὸς μου, τὸ κατὰ γνώμην τοῦ πατρὸς
ἀποθνήσκειν ἐσήμακεν. Εἰ γὰρ ἐντολῆς ἐδεῖτο, πῶς ἔλεγεν (γ),
ὅτι Ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ, καὶ ὅτι ἐξουσίαν ἔχω
θεῖναι αὐτήν; καὶ πρὸ τούτων· ὅτι Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ κα-
λός (δ); Ὁ τοιοῦτος γὰρ ἐντολῆς οὐ δεῖται. Οὐδὲν οὖν ἕτερον
ἢ ἐντολὴ τοῦ πατρὸς δείκνυσιν, ἢ μόνον τὴν πρὸς τὸν πατέ-
ρα ὁμολοίαν. Οἰκονομικὰ δὲ τὰ τοιαῦτα, διὰ τὴν τῶν ἀκουόν-
των ἀσθένειαν, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν.

19 Σχίσμα οὖν πάλιν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ

(α) Ματθ. ΚΖ', 42. (β) Ἰωαν. Ι', 17. (γ) Ἰωαν. Ι', 17, 18.

(δ) Ἰωαν. Ι', 11.

20 τοὺς λόγους τούτους. Ἐλέγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν· Δαιμόνιον ἔχει, καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε;

Δαιμονῶντα, καὶ μαινόμενον αὐτὸν ἔλεγον, ὡς μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον φθεγγόμενον, δέον ἐντεῦθεν μᾶλλον γινῶναι, ὅτι θεός ἐστιν.

21 Ἄλλοι ἔλεγον· Ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστι δαιμονιζομένου· μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν;

Συνελογίσαντο, ταῦτα μὴ εἶναι δαιμονιζομένου, ἀπὸ τῆς ὑπερφυοῦς θαυματουργίας. Ὁ δὲ Χριστὸς νῦν οὐκ ἐλέγχει τοὺς ὑβρίζοντας αὐτόν· προλαβὼν γὰρ ἱκανῶς ἀπελογήσατο πρὸς αὐτοὺς, ὅτε εἶπον· Οὐ καλῶς ἐλέγομεν ἡμεῖς, ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις (α);

Ἄλλως τε καί, οὐκ ἐξ ὀρθοῦ πρὸς αὐτὸν ἐκένωσαν τοὺς τοιούτους ὑβριστικούς λόγους, ἀλλὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐφλυάρουν οὕτω. Διὸ καὶ σιγήσας, ἐπαίδευσεν ἡμᾶς, μὴ ἐπιστρέφειν τῶν μὴ ἐξ ὀρθοῦ πρὸς ἡμᾶς χεομένων ὑβρεων. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐπεστράφη τῶν τοιούτων λόγων, ἀλλ' οὐδ' ἐμνησικακήσεν αὐτοῖς, ὡς ἀπὸ τῶν ἐφεξῆς δῆλον.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἐσίγησεν, ὁρῶν τοὺς σχισθέντας ἀπ' αὐτῶν ὑπεραπολογούμενους αὐτοῦ, καὶ ὅτι οὐδὲ λόγου ἤσαν ἐκεῖνοι ἄξιοι, μετὰ τηλικούτον θαῦμα οὕτως ὑβρίζοντες.

22 Ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις,

Τὰ τοῦ ναοῦ. Ἐώρταζον γὰρ λαμπρῶς ἀνὰ πᾶν ἔτος τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν τὸ δεύτερον ὑπὸ Ζοροβάβελ οἰκοδομηθεὶς ἀπληρτίσθη, μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπάνοδον.

22 Καὶ χειμῶν ἦν.

Οὐ μόνον ἐξ αἵρος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀπιστίας. Παρεσημειώσατο

(α) Ιωαν. Η', 48.

δὲ τὸν καιρὸν, διὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς πρώτης οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ· ἐκεῖνα γὰρ κατὰ τὸ μετόπωρον ἐωρτάζοντο.

23 Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Σολομῶντος.

Παρῆν γὰρ τῇ ἑορτῇ καὶ αὐτός.

24 Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι,

Προσδοκῶντες, ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ δράξασθαι τινος ἀφορμῆς εἰς ἐπίθεσιν· τοῖς ἔργοις γὰρ αὐτοῦ μηδὲν ἐγκαλεῖν δύναμενοι, ἐπεθύμουν ἀπὸ τῶν ῥημάτων εὑρεῖν τινὰ πρόφασιν· οὔτε γὰρ αὐτοὶ τῆς κακίας ἔληγον, οὔτ' αὐτός, τῆς ἀνεξικακίας.

24 Καὶ ἔλεγον αὐτῷ·

Υπούλως καὶ δολερῶς.

24 Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἶρεις;

Αἰωρεῖς, ἀναρτᾷς, μεταξὺ πίστεως καὶ ἀπιστίας;

24 Εἰ σύ εἶ ὁ Χριστὸς, εἰπὲ ἡμῖν παρῥησίᾳ.

Φανερῶς, ἀπαρκαλύπτως. Καίτοι σαφῶς ἐγίνωσκον, ὅτι τοῦτο λέγει· διὸ καὶ προλαβόντες συνεφώνησαν, ἔνα, ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται (α)· ἀλλὰ νῦν σκαιᾷ γνώμῃ τοῦτο ἐρωτῶσι, βουλόμενοι προσερωτῆσαι, πόθεν τοῦτο λέγει, ἔνα, προβαίνουσης οὕτω τῆς συζητήσεως, φθέγγεται τι μέγα πάλιν περὶ ἑαυτοῦ, καὶ λάβωσιν ἀφορμὴν, ὥς εἴρηται. Αὐτός δὲ, γινώσκων τὴν τοιαύτην μηχανὴν, οὐδὲ νῦν ἐλέγχει τούτους πειράζοντας, παιδεύων, μὴ πάντα τοὺς ἐπιβουλεύοντας ἐλέγχειν, ἀλλὰ μακροθύμως φέρειν τὰ πολλὰ.

Καὶ οὐκ εἶπε, Πῶς ὡς ἀξιώπιστον ἐρωτᾶτε, οὐ τὴν μαρτυρίαν ἀπεδοκιμάσατε, λέγοντες· Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς, ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής (β); ὃν ἐκαλέσατε παράνομον καὶ ἀντίθεον, καὶ πλάνον καὶ ἀμαρτωλόν, καὶ Σαμαρεί-

(α) Ἰωαν. Θ', 22.

(β) Ἰωαν. Η', 13.

την, καὶ δαιμονῶντα, καὶ μαινόμενον, καὶ πολλὰ τοιαῦτα; ὃν λιθάζετε καὶ διώκετε, καὶ ἀνελεῖν, ἐπείγεσθε; Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, οὐδ' ἐμνησικακήσε, διδάσκων ἀμνηστίαν τῶν φθασάντων καταψηφίζεσθαι· πρῶτα δὲ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀποκρίνεται.

Σὺ δέ μοι σκόπει τὸ διεστραμμένον καὶ φιλόνοιον τῶν Ἰουδαίων! Ὅταν μὲν γὰρ δημηγορῇ καὶ διὰ λόγων διδάσκη, λέγουσι, *Τι σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν* (α); ὅταν δὲ θαυματουργῇ, καὶ διὰ τῶν ἔργων παρέχῃ τὰς ἀποδείξεις, λέγουσιν· *Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπὲ ἡμῖν παρόχσια*. Τῶν λόγων διδασκόντων, ἔργα ζητοῦσι· τῶν ἔργων ἑοόντων, λόγους αἰτοῦσι, πρὸς τὸ ἐναντίον αἰεὶ κακοήθως μεθιστάμενοι. Ἐπεὶ οὖν ἀνοίξῃ ἡν, τῶν ἔργων ἀνακηρυκτόντων αὐτὸν, ζητεῖν τὴν ἀπὸ τῶν λόγων μαρτυρίαν· ὅρα, πῶς ἀποκρίνεται; ὁμοῦ μὲν ἐμφαίνων, ὅτι οὐχ ἕνεκα τοῦ μαθεῖν ἐρωτῶσιν· οὐ γὰρ πιστεύουσιν· ὁμοῦ δὲ δηλῶν, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ μεῖζον τῶν λόγων κεκράγουσιν.

25 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε.

Εἶπον ἡμῖν, περὶ οὗ ἐρωτᾶτε, οὐ μόνον διὰ λόγων, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων, ἀλλ' οὐ πιστεύετε. Μάτην οὖν ἐρωτᾶτε, καὶ περιέρχως.

25 Τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. Ἄλλ' ὑμεῖς οὐ πιστεύετε·

Μαρτυρεῖ, ὅτι ἐγὼ εἰμι. Πάλιν δὲ τὸ, *Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου*, ἵνα μὴ δόξῃ ἀντίθεος.

Ὁνομα δὲ νῦν, τινὲς μὲν, τὴν θεότητα εἶπον· τινὲς δὲ, τὴν ἰσχύν· ἄλλοι δὲ, τὴν ἐξουσίαν. Ὀνομάζεται γὰρ καὶ Θεός, καὶ Ἰσχυρός, καὶ Ἐξουσιαστής, καὶ τὰ τοιαῦτα. Εἴτι

(α) Ἰωαν. Β', 18.

δὲ τοῦ πατρὸς, τοῦτο καὶ τοῦ υἱοῦ. Ἐπεὶ οὖν προσεποιούντο πεισθῆναι ἀπὸ ψιλοῦ ῥήματος, δείκνυσιν ὁμαλῶς, ὅτι κακουργοῦσιν, ὡσανεὶ λέγων· Εἰ τοῖς ἔργοις οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς λόγοις πιστεύετε;

26 Οὐ γάρ ἐστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν,

Εγὼ μὲν γάρ, ὡς ποιμὴν καλὸς, πάντα τὰ τοῦ καλοῦ ποιμένος ἐνεδειξάμην· ὑμεῖς δὲ, ἀπερῆξατε ἑαυτοὺς τῆς τῶν προβάτων συγγενείας.

26 Καθὼς εἶπον ὑμῖν. Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, καὶ γινώσκω αὐτὰ, καὶ ἀκολουθοῦσίν μοι.

Εἴρηται περὶ τούτων ἀνωτέρω.

28 Καὶ γὰρ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπολῶνται εἰς τὸν αἰῶνα,

Καὶ περὶ τῆς ζωῆς ταύτης πολλάκις εἴρηται καὶ ἡρμηνεύται.

28 Καὶ οὐχ ἀρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου.

Τίς τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτοῖς. Χεῖρα δὲ λέγει, τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν αὐτοῦ· τοῦτο δὲ εἶπε, διότι συνεφώνησαν Ἰουδαῖοι, Ἰνα, ἐὰν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται (α). βεβαιοῖ γὰρ, ὅτι εἰς κενὸν σπουδάζουσιν.

[Ἀρπάσαι μὲν (1), ἐκ τῆς ἀηττήτου δεξιᾶς, τὸν μὴ βουλόμενον, οὐδεὶς ἐχθρὸς δύναται· ἀποπλανῆσαι δὲ τὸν ἀπατώμενον καὶ προδιδόντα ἑαυτὸν, δύναται. Καὶ τοῦτο, οὐ παρὰ τὴν ἄμαχον δεξιάν, ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτεξούσιον εὐχέρειαν τοῦ ἐκουσίως ἀποφαιτήσαντος.]

29 Ὁ πατήρ μου, ὃς δέδωκέ μοι, μεῖζων πάντων ἐστί·

Μεῖζων πάντων, τῶν ἐπιβουλευόντων, ὡς εἴρηται. Πάλιν οὖν τὸ, δέδωκέ μοι, οἰκονομικόν.

(α) Ἰωαν. Θ', 22. (1) Ταῦτα παρὰ τῷ Α καὶ τῷ Β ἐν τῷ περιελιδίῳ.

29 Καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς μου.

Ἰνα δὲ μὴ δόξη, ὡς ἀσθενῆς, βοηθεῖσθαι παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐπήγαγεν·

30 Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐσμεν.

Ἐν, κατὰ τὴν δύναμιν, ἤγουν, ταυτοδύναμοι· εἰ δὲ ἐν κατὰ τὴν δύναμιν, ἐν ἅρᾳ καὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ οὐσίαν καὶ φύσιν. Διὰ μὲν οὖν τοῦ εἰπεῖν· Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ, τὴν δυάδα ἐδήλωσε τῶν προσώπων, τὸ διάφορον τῶν ὑποστάσεων· διὰ δὲ τοῦ, Ἐν ἐσμεν, τὴν μονάδα τῆς θεότητος, τὸ ταῦτόν τῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ δυνάμεως.

31 Ἐβάστασαν οὖν πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν.

Διότι υἱὸν τοῦ θεοῦ φύσει εἶπεν ἑαυτόν· τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει τὸ, Ἐν ἐσμεν.

Ὅρα δὲ, πῶς ἠλέγχθησαν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν ἐρωτῶντες, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ δράξασθαι τινος ἀφορμῆς εἰς ἐπίθεσιν, ὡς προέφημεν.

Καὶ διὰ τί δέδωκεν αὐτοῖς ἀφορμὴν; Διότι ἐβούλετο νῦν αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν ἐλεγχθῆναι πειράζοντας καὶ κακουργοῦντας. Ἄλλως τε δὲ, οὐκ ἔδει πάντα οἰκονομικῶς λέγειν, ἀλλὰ καὶ γυμνοῦν ἐν μέρει τὴν ἀλήθειαν.

32 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Πολλὰ καλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρὸς μου·

Δεικνύοντά με ἴσον τῷ πατρί.

32 Διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθάζετε με;

Διὰ ποῖον ἔργον, μὴ δεικνύον με ἴσον τῷ πατρί; Τὰ ἔργα οὖν ἴσον με τῷ πατρί κηρύττουσι, κὰν ἐγὼ σιωπήσω.

33 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφη-

μίας, καὶ ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν.

Διὰ καλὸν ἔργον οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ διὰ βλασφημίαν·
τέως οὖν ὠμολόγησαν καλὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· εἰ δὲ καλὰ τὰ
ἔργα αὐτοῦ, αὐτὰ ταῦτα μαρτυροῦσιν, ὅτι οὐ βλασφημεῖ,
λέγων ἑαυτὸν θεόν· ἔργα γὰρ εἰσι θεοῦ, καὶ οὐκ ἀνθρώπου
φιλοῦ.

34 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ ἔστι γεγραμμέ-
νον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν· « Ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστέ; »

Νόμον ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὴν βίβλον τῶν ψαλμῶν φησὶν·
ἐν ἐκείνῃ γὰρ τοῦτο γέγραπται (α)· ἐπεὶ καὶ αὕτη νόμος,
διὰ τε τὰ ἐν αὐτῇ θεόπνευστα λόγια, καὶ διὰ τὸ παιδαγω-
γεῖν καὶ ρυθμίζειν τοὺς ἀνθρώπους,

35 Εἰ ἐκείνους εἶπε θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ
θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή·

36 ὃν ὁ πατὴρ ἡγίασε, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον,
ὅμοιοι λέγετε· Ὅτι βλασφημεῖς· ὅτι εἶπον, υἱὸς
τοῦ θεοῦ εἰμι;

Λυθῆναι, ἀντὶ τοῦ, πεσεῖν, ἀθετηθῆναι. Ἐγίασε δὲ, ἀντὶ
τοῦ, ἀφώρισεν, ἐξελέξατο. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ ἐ-
κείνους εἶπε θεοὺς ὁ θεός, ἀνθρώπους ὄντας, ἐμὲ ὑμεῖς λέγετε,
ὅτι βλασφημεῖς, διότι εἶπον Υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι, ἐμὲ, ὃν ὁ
πατὴρ ἀφώρισεν, ἐξελέξατο καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον;

Συγκαταβατικῶς δὲ ταῦτά φησι. Πρῶτον γὰρ χαλὰ καὶ
καθυφίησι τῷ λόγῳ, καὶ ταπεινότερα φθέγγεται, παραμυθοῦ-
μενός τὸν θυμὸν αὐτῶν· ἔπειτα ἐπάγει τὰ ὑψηλότερα.

37 Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύε-

38 τέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, καὶ ἐμοὶ μὴ πιστεύητε,
τοῖς ἔργοις πιστεύσατε.

Ἀπὸ τῆς τῶν ἔργων ἰσότητος καὶ ταυτότητος τὴν πρὸς τὸν
πατέρα ἰσότητά καὶ ταυτότητα δεικνύει.

(α) Ψαλμ. ΠΑ', 5.

38 Ἵνα γινῶτε, καὶ πιστεύσητε, ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ.

Οτι ἐν ἐμοὶ θεωρεῖται ὁ πατήρ· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐγὼ, ἢ ὅπερ ὁ πατήρ, μένων υἱός· καὶ οὐδὲν ἄλλο ὁ πατήρ, ἢ ὅπερ ἐγὼ, μένων πατήρ. Ὁ οὖν τὸν υἱὸν γινούς, τὸν πατέρα ἔγνω· καὶ ὁ τὸν πατέρα μαθὼν, τὸν υἱὸν ἔμαθε.

Καὶ ἐτέρως δέ· Ὁ μὲν υἱὸς ἐν τῷ πατρὶ, ὡς τὸ τῆς εἰκόνης κάλλος ἐν τῷ ἀργετύῳ· ὁ δὲ πατήρ ἐν τῷ υἱῷ, ὡς τὸ τοῦ πρωτοτύπου κάλλος ἐν τῇ εἰκόνι· εἰκόνα δὲ τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν λέγομεν, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἀπαράλλακτον.

39 Ἐξήτουν οὖν πάλιν αὐτὸν πιάσαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν. Καὶ ἀπῆλθε πάλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶτον βαπτίζων· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ.

Οταν μὲν μέγα τι σημεῖον ποιήσῃ, φεύγει διὰ τὸν κρότον καὶ τὴν εὐφημίαν τοῦ ὄχλου· ὅταν δὲ μέγα τι περὶ ἑαυτοῦ φθέγγηται, ἀναχωρεῖ διὰ τὸν θυμὸν τῶν φθονερῶν, ἐνδιδοὺς αὐτῷ λωφῆσαι καὶ λῆξαι τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ. Ἀπῆλθε δὲ εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὁ Ἰωάννης τὸ πρῶτον ἐβάπτισεν, ἵνα ἀναμνησθῶσιν οἱ παρόντες τοῦ γεγονότος, ὅτε ἐβαπτίσθη, σημείου, καὶ τῆς Ἰωάννου μαρτυρίας, ἣν ἐμαρτύρησε περὶ αὐτοῦ, καὶ πιστεύσωσιν, ὃ δὲ καὶ γέγονεν. Ὅρα γάρ·

41 Καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν, καὶ ἔλεγον· Ὅτι Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν· πάντα δὲ ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου, ἀληθῆ ἦν.

Σκόπει, πῶς πρὸς ἑαυτοὺς συλλογίζονται; Ἰωάννης μὲν, σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν· οὗτος δὲ πολλὰ· μείζων ἄρα οὗτος ἐκείνου. Εἶτα λαμβάνουσι καὶ ἕτερον σημεῖον τῆς ὑπεροχῆς· ὅτι Καὶ πάντα, ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ, ἀληθῆ ἦν, ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων φανέντα· εἶπε δὲ, ὅτι Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστὶ (α), καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ με-

(α) Ματθ. Γ', 11.

γάλα, καὶ ὅτι Κἀγὼ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὐδὲ ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (α).

Ἑρμηνεύεται δὲ καὶ ἐτέρως ἀπλούστερον ὁ λόγος· Ὅτι Ἰωάννης μὲν σημείον ἐποίησεν οὐδὲν, πάντα δὲ ὅμως, ὅσα εἶπε περὶ αὐτοῦ, ἀληθῆ ἦν, καὶ διὰ τοῦτο ἀξιόπιστος ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.

42 Καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐκεῖ εἰς αὐτόν.

Εἶδες, πόσον αὐτοὺς ὤνησεν ὁ τόπος, καὶ ἡ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἀπαλλαγὴ· Διὰ τοῦτο γὰρ πολλάκις αὐτοὺς ἐξάγει καὶ ἀπάγει τῆς ἐκείνων συνουσίας, ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς φαίνεται ποιήσας, πόρρω τῶν Αἰγυπτίων, ἐπὶ τῆς ἐρήμου, τοὺς Ἑβραίους διαπλάττων καὶ ρυθμίζων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Περὶ τοῦ Λαζάρου.

ΚΕΦ. ΧΙ, 1 *Ἦν δέ τις ἀσθενῶν Λάζαρος, ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς.

Εἶτα προστίθησι καὶ γνώρισμα τῆς Μαρίας.

2 (*Ἦν δὲ Μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρῳ, καὶ ἐκμάξασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς· ἧς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἡσθένει.)

Γνώριμον καὶ διαβόητον αὐτὴν τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐποίησεν.

3 Ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτόν,

Οὐκ ἀπῆλθον, ἀλλ' ἀπέστειλαν, ὡς θαρροῦσαι· πολλὴν γὰρ εἶχον πρὸς αὐτὸν οἰκειώσιν. Ἄλλως τε δὲ, καὶ ὡς γυναῖκες ἀσθενεῖς, καὶ ὡς κατεχόμεναι τῷ πένθει. Ὅτι γὰρ οὐ

(α) Ἰωαν. Α', 34.

καταφρονοῦσαι ἀπέστειλαν, ἐδήλωσαν ὕστερον, ὑπαντήσασαι αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς.

3 Λέγουσαι· Κύριε, ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ.

Τοῦτο εἶπον, ἐπισπάσασθαι αὐτὸν εἰς οἶκτον βουλόμεναι. Ἐτι γὰρ ὡς ἀνθρώπῳ προσεῖχον, μεγάλῳ μὲν, πλὴν οὐχὶ καὶ θεῷ.

4 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον,

Οὐ γίνεται πρὸς θάνατον κυρίως, ἀλλὰ πρὸς ὕπνον τινά· θάνατος γὰρ κυρίως, ὃ μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως· οὗτος δὲ, καὶ θάνατος, καὶ οὐ θάνατος· τὸ μὲν, διὰ τὴν διάζευξιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· τὸ δὲ, διὰ τὴν ὅσον οὐπω ἀνάσασιν.

4 Ἄλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ,

Τοῦ πατρός.

4 Ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς.

Δόξα γὰρ τοῦ πατρὸς ἡ δόξα τοῦ υἱοῦ. Κάνταῦθα δὲ τὸ, ὑπὲρ, καὶ τὸ, ἵνα, οὐκ αἰτιολογικὰ, ἀλλὰ δηλωτικὰ τοῦ ἐκδησομένου, ὅτι μέλλει δοξασθῆναι ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς δι' αὐτῆς.

Τινὲς (1) δὲ δόξαν, τὸν σταυρὸν νοοῦντες, ἐρμηνεύουσιν, ὅτι ὑπὲρ τῆς σταυρώσεως τοῦ θεοῦ, ἵνα σταυρωθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς. Ἐμελλον γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι, τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου μαθόντες, τῇ ὑπερβολῇ τοῦ τοιούτου θαύματος ἐξαφθῆναι πρὸς ἀκάθεκτον μανίαν, καὶ διαναστῆναι σπουδαίως εἰς τὸ ἀποκτεῖναι αὐτόν.

(1) Πολλὰκις ὁ Χρυσόστομος ἐξηγεῖ τὴν δόξαν τὸν σταυρὸν. Ἀλλ' ἐν τῇ χωρίῳ τούτῳ Τομ. Η'. Σελ. 369 οὐδὲν τοιοῦτον εὑρίσκεται. Οὐδὲ ὁ Κύριλλος Τομ. Δ'. Σελ. 677. Α. εἰ τι τοιοῦτον. Οὗτος μάλιστα τὸ, ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, ἐξηγεῖ περὶ τοῦ υἱοῦ. Διαφωνεῖ ἄρα πρὸς τὸν Εὐθύμιον. Ἐν παρόδῳ δὲ φέρεται ἐνταῦθα ὅτι λέγει ὁ Κύριλλος Τομ. Δ'. Σελ. 676. Ε. εἰς τὸ, Αὕτη ἡ ἀσθένεια κ. τ. λ. «Λέγει μέντοι ταῦτα ὁ Κύριος, οὐχ ἵνα ἀπελθόντες οἱ ἄνθρωποι ἀπαγγείλωσι ταῖς ἀδελφαῖς τοῦ Λαζάρου, ἀλλ' ὡς θεὸς προλέγων τὸ ἐσόμενόν, ὅτι πρὸς δόξαν θεοῦ ἔωρα τὸ τοῦ πράγματος ἀποτέλεσμα κ. τ. λ.»

5 Ἡγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, καὶ τὸν Λάζαρον.

Οὐ μόνον διὰ τὴν πίστιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἄλλας τούτων ἀρετάς.

6 Ὡς οὖν ἤκουσεν, ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας.

Τὴν μὲν προῤῥηθεῖσαν ἀπόκρισιν ἔπεμψε παρηγορῶν αὐτάς· αὐτὸς δὲ ἔμεινεν ἔτι, περιμένων, ἵνα ἀποπνεύσῃ καὶ ταφῇ, ὥστε μηδένα δύνασθαι λέγειν, ὅτι οὐκ ἀποθανόντα αὐτὸν ἀνέστησεν, ἀλλὰ καρωθέντα, ἢ ἐκλυθέντα, ἢ κάτοχον γενόμενον.

7 Ἐπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς· Ἀγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν.

Προλέγει τοῦτο, ἵνα τε ἐλέγξῃ τὴν ἐξ ἀπιστίας δειλίαν αὐτῶν, καὶ ἵνα, περμαθόντες, μὴ ταραχθῶσιν ἀθρώον τότε, τῷ ἀπροσδοκῆτῳ τοῦ προστάγματος. Ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ γὰρ ἦν ἡ Βηθανία.

8 Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί· Ῥαββί, νῦν ἐξήτουν σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;

Νῦν, ἀντὶ τοῦ, πρὸ μικροῦ. Ἐδειλίων μὲν γὰρ, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ· τὸ δὲ πλεόν, ὑπὲρ ἑαυτῶν.

9 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Οὐχὶ δώδεκά εἰσιν ὥραι τῆς ἡμέρας; εἰάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει· ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει.

10 εἰάν δέ τις περιπατῇ ἐν τῇ νυκτὶ, προσκόπτει· ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.

Διὰ παραδείγματος παραθαῖρουν αὐτοὺς, ὅτι, ὥσπερ Ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἤγουν, ἐν ἐκάστη τῶν δώδεκα ὥρῶν τῆς ἡμέρας, οὐ προσκόπτει, καὶ τὰ ἐξῆς· οὕτω καὶ εἰάν τις περιπατῇ ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἀρετῆς, οὐ προσκόπτει εἰς κίνδυνον, ὅτι τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς βλέπει, καὶ ὁδηγεῖται. Εἰάν δέ τις περιπατῇ ἐν τῷ σκότει τῆς κακίας, προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. Λοιπὸν οὖν ὑμεῖς, ἐν τῷ φωτὶ περιπατοῦν-

τες, οὐ προσκόψετε. Καὶ μὴν καὶ αὐτοὶ προσέκοψαν, εἶπουν, ἐκινδύνευσαν· ἀλλ' οὐ τότε. Συλλαμβανόμενος γὰρ εἶπεν· *Εἰ ἐμὲ ζητεῖτε, ἀφετε τούτους ὑπάγειν* (α). περὶ ἐκείνου γὰρ τοῦ καιροῦ νῦν ὁ λόγος.

Νοεῖται δὲ καὶ ἐτέρως, ὅτι *Ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει, καὶ τὰ ἐξῆς*· τουτέστι, Καὶ ἂν τις περιπατῇ ἐν ἐμοί, εἶπουν, μετ' ἐμοῦ, οὐ προσκόπτει, ὅτι ἡ δύναμις μου ὁδηγεῖ αὐτόν.

- 11 Ταῦτα εἶπε· καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς· Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται· ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα
12 ἐξυπνίσω αὐτόν. Εἶπον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Κύ-
13 ριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται. Εἰρήκει δὲ ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν, ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.

Εκεῖνος μὲν εἶπεν, ὅτι ὁ φίλος ἡμῶν, ἐμφαίνων ἀναγκαίαν τὴν εἰς αὐτόν ἀφιξίν· αὐτοὶ δὲ εἶπον, ὅτι σωθήσεται, ἡγούρ, ὑγιανεῖ, βουλόμενοι ἐγκόψαι τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ· οὐπω γὰρ ἀπεβάλλοντο τὸν φόβον.

Τὸ δέ, *Ἰνα ἐξυπνίσω αὐτόν*, τὸ ῥάδιον τῆς ἀναστάσεως ὑποφαίνει. Ἔδει δὲ αὐτοὺς ἐντεῦθεν γοῦν συνιέναι, ὅτι περὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ φησί. Πῶς γὰρ ἂν ἐμελλε πορεύεσθαι στάδια πεντεκαίδεκα, ὥστε ἐξυπνίσαι αὐτόν; ἀλλ' ἐνόμισαν αἰνιγμά τι εἶναι, οἷα πολλὰ ἔλεγε.

- 14 Τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς παρῥησίᾳ·

Φανερώς.

- 14 Λάζαρος ἀπέθανε· καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύ-
15 σητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ·

Καὶ χαίρω, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· χαίρω δὲ, δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεῦσητε πλέον, ὅταν ἴδῃτε αὐτὸν ἀνιστάμενον. Εἰ γὰρ ἦν

(α) Ἰωαν. ΙΗ', 8.

ἐκεῖ, ἢ οὐκ ἂν ἀπέθανεν, ἢ οὐκ ἂν τηλικούτον ἐφάνη τὸ θαῦμα, ἢ καὶ ὑπωπτεύθη ἂν, ὡς προειρήκαμεν.

15 Ἄλλ' ἄγωμεν πρὸς αὐτόν.

Ἰνα μὴ δόξωμεν ἀφιλόστοργοι. Τὸ δέ, *Οὐκ ἤμην, καὶ τὸ, Ἄγωμεν, καὶ τὰ τοιαῦτα*, ὡς ἄνθρωπος λέγει.

16 Εἶπεν οὖν Θωμᾶς, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, τοῖς συμμαθηταῖς· Ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ.

Δοκεῖ μὲν εὐτολμίας ὁ λόγος, ἔστι δὲ μᾶλλον δειλίας καὶ ἀπιστίας· ἥπισται γάρ, ὅτι οὐ προσκόψουσιν, ὡς προεῖπε, καὶ διὰ τοῦτο προσεδόκα συναναιρεθῆναι πάντας τῷ διδασκάλῳ. Οὐκ ἐπετίμησε δὲ αὐτῷ ὁ Χριστὸς, διαβαστάζων ἔτι τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ. Δίδυμος δὲ ἐλέγετο, διὰ τὸ συνάμα ἀδελφῷ γεννηθῆναι.

17 Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς, εὔρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ.

Αὐτὸς μὲν ἀπέθανε, μεθ' ἀπέστειλαν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς τὸν Χριστόν, κατ' αὐτὴν ἄρα τὴν ἡμέραν· οὗτος δὲ ἔμεινεν, ἐν ᾧ ἦν τόπῳ, δύο ἡμέρας, αὐτὴν τε καὶ ἑτέραν· κατὰ δὲ τὴν τρίτην εἶπε ταῖς μαθηταῖς, ὅτι *Αἰζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοιμηται, καὶ τὰ ἐξῆς*· ἐν δὲ τῇ τετάρτῃ ἀπῆλθε, περιμείνας, ἵνα ὀξέσῃ, ὥστε πλέον φανῆναι τὸ μεγαλεῖον τῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Αὐταὶ δὲ οὐκέτι ἀπέστειλαν πρὸς αὐτόν, ἀπογνοῦσαι λοιπὸν τὴν ζωὴν τοῦ ἀδελφοῦ.

18 Ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς

19 ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε· καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ Μάρθαν καὶ Μαρίαν, ἵνα παραμυθῶνται αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν.

Πρὸς τὰς περὶ Μάρθαν καὶ Μαρίαν, τουτέστι, πρὸς Μάρθαν καὶ Μαρίαν· καὶ τοῦτο γὰρ ἰδίωμα λόγου. Ἀλλὰ πῶς αὐτὰς

παρεμυθοῦντο, φίλας οὖσας τοῦ Ἰησοῦ; Πάντως, ἡ διὰ τὴν εὐγένειαν αὐτῶν, ἡ διὰ τὰς ἄλλας ἀρετάς, ἡ διὰ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς.

Ἄλλως τε, οὐδ' ἦσαν οὗτοι τῶν πάντῃ πονηρῶν· καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τοῦ πιστεῦσαι πολλοὺς αὐτῶν.

20 Ἡ οὖν Μάρθα ὡς ἤκουσεν, ὅτι Ἰησοῦς ἔρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ· Μαρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο.

Αὐτὴ μόνη τοῦτο ἀκούσασα, οὐκ ἐκοινώσατο καὶ πρὸς τὴν ἀδελφὴν, ἵνα μὴ, κάκεινης ἐξελεύσας, θορυβηθῶσιν οἱ παραμυθούμενοι.

21 Εἶπεν οὖν ἡ Μάρθα πρὸς τὸν Ἰησοῦν· Κύριε, εἰ
22 ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει· ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεόν, δώσει σοι ὁ θεός.

Εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει· ἤτησω γὰρ ἂν τὸν θεόν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀποθανεῖν αὐτὸν, καὶ εἰσηκούσθης ἂν, ὡς θεοφιλής. Οὐπω γὰρ ἐγίνωσκεν, ὅτι εἰ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀπῆν, ἀλλ' ὡς θεὸς παρῆν.

23 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός
24 σου. Λέγει αὐτῷ Μάρθα· Οἶδα, ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Ὡς καὶ τὸ, Οἶδα, ὅτι, ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεόν, δώσει σοι ὁ θεός, οὐ περὶ τοῦ ἀναστῆναι αὐτὸν εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ μὴ ἀπορρίφῃν αὐτὸν τοῦ θεοῦ. Οὐπω γὰρ εἶχε περὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν προσήκουσαν ὑπόληψιν· καὶ γὰρ οὐδ' οἱ μαθηταί, καίτοι τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα καὶ ἀκούσαντες, καὶ ἰδόντες.

25 Εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή·

Ἡ δύναμις τῆς ἀναστάσεως, καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ὁ ἀνιστῶν καὶ ὁ ζωῶν, ὡς θεός. Πρῶτον μὲν οὖν μετρίως εἶπεν, Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου· ἐκείνης δὲ μὴ συνιέσης, ἀποκαλύ-

πτεῖ λοιπὸν τὴν κεκρυμμένην ἐξουσίαν αὐτοῦ, καὶ ἀνάγει τὸν νοῦν αὐτῆς.

25 Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καὶ ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ
26 πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ
εἰς τὸν αἰῶνα.

Καὶ ἀποθάνῃ ἤδη τὸν ἐνταῦθα θάνατον, ζήσεται τὴν ἐκεῖ
ζωὴν, τὴν μακαρίαν· καὶ ὁ ζῶν ἔτι τὴν ἐνταῦθα ζωὴν, οὐ μὴ ἀ-
ποθάνῃ τὸν ἐκεῖ θάνατον, τὸν ἄθλιον. Ταῦτα εἰπὼν, ἔδειξεν,
ὅτι ἐκεῖνά εἰσιν ἀληθῆς ζωὴ καὶ ἀληθῆς θάνατος, ὡς ἀναλ-
λοίωτα καὶ ἀδιάδοχα, κακείνων μάλιστα φροντιστέον.

26 Πιστεύεις τοῦτο;

Τὸ ἐμέ εἶναι τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ζωὴν, καὶ τὰ ἐξῆς;

27 Λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε· ἐγὼ πεπίστευκα, ὅτι σὺ εἶ
ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρ-
χόμενος.

Ὅτι μὲν μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ εἶπεν, ἔγνω· πῶς δὲ ταῦτα
εἶπεν, ἠγνόησε· διὰ τοῦτο ἕτερον ἐρωτηθεῖσα, ἕτερον ἀποκρι-
νεται. Ἀλλὰ πόθεν ἐγίνωσκεν, ὃ ἀπεκρίθη; Ἀπὸ τῶν πι-
στευόντων εἰς αὐτόν. Καὶ γὰρ καὶ ὅπερ ἀνωτέρω εἶπε, τὸ,
Οἶδα, ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡ-
μέρᾳ, ὑπ' αὐτοῦ τε τοῦ Χριστοῦ διδάσκοντος ἔμαθε, καὶ ἀπὸ
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Πολλάκις γὰρ παρ' αὐταῖς μετ' αὐτῶν
ἐξενοδοχεῖτο.

28 Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἀπῆλθε, καὶ ἐφώνησε Μαρίαν
τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς λάθρα, εἰποῦσα· Ὁ διδάσκαλος
πάρεστι, καὶ φωνεῖ σε.

Προσδοκήσασά τι ἀγαθὸν ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ, τρέχει,
καὶ καλεῖ τὴν ἀδελφὴν λάθρα, ἵνα μὴ οἱ παρόντες Ἰουδαῖοι
τοῦτο γινῶσι, καὶ ἴσως καταμηνύσωσιν αὐτὸν τοῖς ἐπιβου-
λεύουσιν. Εἶπε δὲ, ὅτι φωνεῖ σε, ἵνα θάττον ἀπαντήσῃ.

29 Ἐκείνη ὡς ἤκουσεν, ἐγείρεται ταχύ, καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτόν.

Υπὸ πολλῆς μάλα τῆς πρὸς αὐτὸν τιμῆς.

30 (Οὐπω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην· ἀλλ' ἦν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ὑπῆντησεν αὐτῷ ἡ Μάρθα.)

Ἦν ἔτι ἐκεῖ, διδάσκων τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ προφάσει τοῦ διδάσκειν, περιμένων αὐτάς, ἵνα μὴ δόξῃ ἐπιπηδᾶν, ὡς φιλόδοξος, τῷ θαύματι. Ἡ τοῦτο εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, ἐμφαίνων, ὅτι καὶ ἡ καλέσασα, καὶ ἡ κληθεῖσα τοσοῦτον ὀξέως ἔδραμον, ὡς προσθάσαι αὐτὸν ἐκεῖ.

31 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ παραμυθούμενοι αὐτήν, ἰδόντες τὴν Μαρίαν, ὅτι ταχέως ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ, λέγοντες· Ὅτι ὑπάγει εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ.

ἠκολούθησαν μὲν, καθέζοντες, εἴ που τί μέλλοι καθ' ἑαυτῆς διαπράξασθαι· γέγονασι δὲ μάρτυρες τοῦ θαύματος ἀπαράγραπτοι.

32 Ἡ οὖν Μαρία, ὡς ἦλθεν, ὅπου ἦν ὁ Ἰησοῦς, ἰδοῦσα αὐτόν, ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας, λέγουσα αὐτῷ· Κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός.

Εἰ καὶ θερμότερα ἦν τῆς ἀδελφῆς πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν τιμὴν· καὶ γὰρ αὕτη ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἀλλὰ γε τὰ αὐτὰ λέγει, τὴν αὐτὴν καὶ αὐτὴ περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν ἔχουσα.

33 Ἰησοῦς οὖν, ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν, καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβρίμῃσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν·

Οὐκ εἶπε πρὸς αὐτήν, ἀ καὶ πρὸς τὴν ἀδελφὴν, διὰ τοὺς συνελθόντας· ἅμα δὲ καὶ ἐγίνωσκεν, ὅτι μαθήσεται ταῦτα παρ' ἐκείνης κατὰ σχολήν. Κινηθείσης δὲ ἡδὴ τῆς ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνης φύσεως εἰς συμπάθειαν· τὸ γὰρ ὄρᾳν ἑτέρους δρα-

κρύνοντας ἐρριζώνει οἷδε πρὸς οἶκτον τοὺς φιλανθρώπους· Ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, τοὔτέστιν, ἐπετίμησε τῷ πάθει, ἀναχαιτίζων αὐτὸ, δριμύ τι καὶ αὐστηρὸν ἐνέβλεψε τῇ συγχύσει, ἵνα μὴ μετὰ δακρύων ποιήσῃται τὴν ἐρώτησιν. Πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα νοεῖται, τὸ πάθος τῆς συγχύσεως. Ἐμβριμησάμενος δέ, ἐτάραξεν ἑαυτὸν, ἤγουν διέσεισε· συμβαίνει γὰρ τινάσσεσθαι τὰ ἀνωτέρω μέρη τῶν οὕτως ἐμβριμωμένων.

Τινὲς δὲ πνεῦμα, τὴν θεότητα αὐτοῦ νοοῦντες, ἐρμηνεύουσιν, ὅτι ἐνεβριμήσατο τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐν τῇ θεότητι, καὶ ἐκλόνησεν αὐτὴν φοβηθεῖσαν τὴν ἐμβρίμην.

34 Καὶ εἶπε· Ποῦ τεθείκατε αὐτόν; Λέγουσιν αὐτῷ·

35 Κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε. Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς.

Ὡς ἄνθρωπος μὲν καὶ ἐρωτᾷ, καὶ δακρύει, καὶ ἄλλα ποιεῖ, ὅσα βεβαιούσιν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν· ὡς δὲ θεός, ἀνιστᾷ τὸν τεταρταῖον καὶ ὀδωδῶτα νεκρὸν, καὶ τὰ λοιπὰ ἐνεργεῖ, ὅσα μαρτυροῦσιν, ὅτι θεός ἐστιν. Βούλεται γὰρ ἀμφοτέρας αὐτοῦ τὰς φύσεις διαγινώσκεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν, ἀνθρωποπρεπῶς, τὰ δὲ, θεοπρεπῶς ἐπιδείκνυται.

36 Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· Ἴδε, πῶς ἐφίλει αὐτόν!

Ἰδόντες αὐτόν δακρύσαντα.

37 Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· Οὐκ ἡδύνατο οὗτος, ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι, ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;

Ἀδυναμίαν ὀνειδίζουσιν αὐτῷ, καὶ εἰρωνευόμενοι λέγουσιν, Ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ· ἀπὸ τοῦ μὴ ποιῆσαι τοῦτο, κάκεῖνο ψευδὲς οἰόμενοι. Ἀγνοοῦσι δὲ, ὅτι ὁ μέλλει ποιῆσαι, μείζον ἐστὶ· τοῦ γὰρ κωλύσαι ἐπιόντα τὸν θάνατον, μείζον τὸ παραγενόμενον ἤδη καὶ κυριεύσαντα ἀπελάσαι αὐτόν.

38 Ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον.

Ἐδάκρυσεν μὲν, ἀφίς τὴν φύσιν ἐνδείξασθαι τὰ ἑαυτῆς· ὀλί-

γον δέ, μέτρα τῶν ἐπὶ νεκροῖς δακρύων παραδιδούς ἡμῖν. Ἐί-
τα πάλιν ἐμβριμάται τῷ πάθει, κωλύων ἐκπεσεῖν εἰς ἀμετρίαν.

38 Ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ.

39 Λέγει ὁ Ἰησοῦς· Ἄρατε τὸν λίθον.

Διὰ τὸ οὐκ ἀνέστησεν αὐτὸν, ἐπικειμένου τοῦ λίθου; Ἵνα οἱ
τὸν λίθον ἄραντες, καὶ πρῶτοι τῆς ὁσμῆς ὁσφρανθέντες, αὐ-
τοὶ μαρτυρήσωσι μάλιστα τῷ θαύματι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ
οὐκ ἀπὼν ἀνέστησεν αὐτὸν, καὶ μετὰ πολλῶν ἦλθεν εἰς τὸ
μνημεῖον, καὶ δεδεμένον κειρίαις καὶ σουδαρίῳ ἤγειρεν αὐτὸν,
καὶ προσέταξε λῦσαι αὐτὸν, πρὸς ἀναντιρρήτον ἀπόδειξιν τοῦ
θαύματος, ἵνα διὰ πάντων τούτων ἡ ἀλήθεια μαρτυρηθῇ, καὶ
μὴ πάλιν, ὡς ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ, γένηται τις ἀμφιβολία.

39 Λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τεθνηκότος, Μάρθα· Κύ-
ριε, ἥδη ὅξει· τεταρταῖος γὰρ ἐστί.

Ἦδη ὅξει, καὶ λοιπὸν, ἀδύνατον ἀναστῆναι αὐτὸν διεφθορότα.
Προεῖρηται γὰρ, ὅτι οὐπω περὶ αὐτοῦ τὴν προσήκουσαν ὑπό-
ληψιν εἶχεν, οὐδὲ ἂν εἶπεν αὐτῇ, νενόηκε.

40 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ εἶπόν σοι, ὅτι, ἐάν πι-
στεύσῃς, ὅφει τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ;

Εἰκὸς γὰρ, καὶ τοῦτο εἰπεῖν αὐτῇ, ἡ τοῦτο νοῆσαι εἰδὼν, ἂν
εἶπεν αὐτῇ.

41 Ἦραν οὖν τὸν λίθον, οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος.

Ἦραν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τόπου, ὅπου ἦν κείμενος.

41 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε·
Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου.

Οἷον ἄνω, καὶ εὐχαριστεῖ, ἵνα πιστευθῇ, ὅτι παρὰ τοῦ θεοῦ
ἀπεστάλη· αὐτὸς γὰρ προῖων διδάσκει, ταύτην εἶναι τὴν αἰ-
τίαν· ἔλεγον γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπὸ θεοῦ. Ἀλλὰ
πῶς εἶπεν, ὅτι ἤκουσάς μου; οὐ γὰρ ᾤξατο. Οὐκ ᾤξατο μὲν,
ἐμφανῶν, ὅτι οὐ δεῖται εὐξασθαι· εἶπε δὲ, ὅτι ἤκουσάς μου,

ὑποδελῶν τὸ ταῦτόν τοῦ θελήματος. *Εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἠθέλησας, ὃ θέλω.*

42 Ἐγὼ δὲ ἤδειν, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις·

Πάντοτε θέλεις, ὃ θέλω· τὸ αὐτὸ γὰρ ἀμφοτέροις θέλημα, ἡ αὐτὴ γνώμη. Εἵτα προστίθῃσι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης εὐχαριστίας, καὶ τῶν ταπεινῶν ῥημάτων.

42 Ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περισσῶτα εἶπον,

Τὸ, *Εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν περισσώτων.*

42 Ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

Τοῦτο γὰρ ἦν ἀναγκαιότατον. Ὁ γὰρ πιστεύσας, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἀπέστειλε, πιστεύσει πάντως καὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ, τοῖς τε ἄλλοις, καὶ τοῖς περὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· ὃ δὲ μὴ πιστεύσας, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἀπέστειλεν, οὐδὲ τοὺς λόγους αὐτοῦ παραδέξεται.

43 Καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· Λάζαρε, δεῦρο ἔξω.

Φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασει, ἐνδεικνύμενος, ὅτι καλεῖ τὴν ψυχὴν οὐ παροῦσαν, ἀλλ' ἀποῦσαν πόρρω· καὶ ἵνα πάντες οἱ παρόντες ἀκούσωσι τὸ ἐξουσιαστικὸν τοῦτο κέλευσμα, καὶ ὅταν ἴδωσιν εἰς ἔργον ἐκβάν, ὑψηλὸν τι καὶ θεοπρεπὲς περὶ αὐτοῦ ἐννοήσωσιν.

Οὐκ εἶπε δὲ, *Ἀνάστηθι*, ἀλλὰ *Δεῦρο ἔξω*· ὡς ζῶντι τῷ τεθνηκότι διαλεγόμενος· παρὰ γὰρ τῷ θεῷ καὶ οἱ νεκροὶ ζῶσι. Τοῦτο οὖν ἐστίν, ὃ ἔλεγεν· Ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται (α). Ὁρα γάρ·

44 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκώς, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας χειρίαις·

Δεσμοῖς νεκροστολικοῖς. Ὡς μεγίστου καὶ διπλοῦ θαύματος!

(α) Ἰωαν. Ε', 25.

Οὐ μόνον σεσηπώς ὦν ἀνέστη, ἀλλὰ καὶ δεδεμένος ὦν, ἐξήλθε τοῦ μνημείου. Ἡ μὲν οὖν εὐχαριστία, τῆς οἰκονομίας· τὸ δὲ κέλευσμα καὶ τὸ ἔργον, τῆς ἐξουσίας· ἐκείνη, διὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν· ταῦτα δὲ, διὰ τὴν τούτου δύναμιν. Διὰ ταῦτα προλαβὼν ἔλεγεν· Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιῶ, καὶ ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε (α).

44 Καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο.

Φακιολίῳ μικρῷ, οἷῳ χρώνται μέχρι καὶ νῦν Ἑβραῖοι καλύμματι κεφαλῆς,

44 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Λύσατε αὐτόν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν.

Τρεῖς αὐτὸν λύσατε, ἵνα καὶ ἡ ἀφή μαρτυρήσῃ, ὅτι οὐ ψάσμα, ἀλλ' ἐκεῖνος ὄντως ἐστίν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν, ἵνα μὴ, μετ' αὐτοῦ περιπατῶν, εὐφημίας αὐτῷ καὶ κρότου γίνηται αἰτίος, καὶ ἵνα κατὰ σχολὴν τελεώτερον αὐτόν περιεργάζωνται οἱ βουλόμενοι.

Εἶη δὲ καὶ τὸν ἐμὸν νοῦν, ἐντεθαμμένον μνημείῳ τῶν παθῶν, καὶ δεδεμένον χειρίαις αὐτῶν, καὶ λίθον ἀναισθησίας ἐπικείμενον ἔχοντα, καὶ ὄζοντα δυσωδίᾳ τῶν ἁμαρτιῶν, τῷ λόγῳ τοῦ λόγου ἐξαναστῆναι!

45 Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαρίαν, καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.

Οὐχ ὥς θαυμάζοντες, ἀλλὰ διαβάλλοντες, ὥς γόητα. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ εἰπόντες· Οὐκ ἠδύνατο οὗτος, ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς.

(α) Ἰωαν. Ι', 37.

47 Συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον· Τί ποιοῦμεν; ὅτι οὗτός ὁ ἄν-
 48 θρώπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ. Ἐὰν ἀφώμεν αὐτὸν οὕτω, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.

Ἀροῦσιν, ἤγουν, ἀπολέσουσιν. Εὐπρόσωπον δὲ ἀφορμὴν εἰπεῖναι τῇ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιβουλῇ θέλοντες, καὶ τὸν λαὸν κινήσαι κατ' αὐτοῦ μηχανώμενοι, προφασίζονται τὸν φόβον τῶν Ῥωμαίων, ὅτι, ἐὰν πάντες πιστεύσωσιν εἰς αὐτόν, ὑποπευθήσεται τυραννίδα μελετᾶν, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀπολέσουσι πάντας, ὡς κοινωνοὺς τῆς τυραννίδος καὶ ἀποστασίας.

Καὶ μὴ αὐτὸς μὲν ἀποστασίαν οὐκ ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπέτρεψε κῆνσον ἀποδοῦναι Καίσαρι· καὶ βουλομένων τῶν ὄχλων ποιῆσαι αὐτὸν βασιλέα, ἔφυγε, καὶ εὐτελῶς περιήρχετο, καὶ βίον ἄριστον ὑπετίθετο, ἅπερ ἀναίρεσίς ἐστι μᾶλλον τυραννίδος· αὐτοὶ δὲ, εἰ καὶ μὴ προσδοκῶντες, ἀλλ' ἐκ φθόγου προεφασίσαντο τὴν Ῥωμαίων ἀπώλειαν, ὅμως πεπόνθασιν, ἃ προεφασίσαντο, οὐ διότι ἐπείθοντο τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ διότι οὐκ ἐπείθοντο. Δι' ἐκείνον γὰρ προεδόθησαν, ὡς καὶ Ἰώσηπος μαρτυρεῖ (1). Καὶ αὐτοὶ μὲν προεφασίζοντο ἀνελεῖν αὐτόν, ἵνα μὴ ἐξολοθρευθῶσιν ὑπὸ Ῥωμαίων· ἐπεὶ δὲ ἀνείλον, ἐξωλοθρεύθησαν· καὶ ἅπερ, ὡς διαφευζόμενοι, ἔπραξαν, ταῦτα, ἐπειδὴ ἔπραξαν, οὐ διέφυγον.

49 Εἰς δέ τις ἐξ αὐτῶν, Καϊάφας,

Ονομαζόμενος, δηλονότι.

49 Ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου,

Ἐξοκειλάντων γὰρ εἰς παρανομίας, ὁ δυνάμενος ἐνιαυσιαίαν ὠνεῖτο τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων· καὶ αὐτὸς μὲν

(1) Γδ. εἰς Ἰωαν. Η', 28.

(TOM. B'.)

ἤρχεν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ αὐτοῦ, οἱ πρὸ αὐτοῦ δὲ συνήδρευον καὶ συνεβούλευον αὐτῷ, καλούμενοι καὶ αὐτοὶ ἀρχιερεῖς, ὡς καὶ αὐτοὶ ἀρχιερατεύσαντες, περὶ ὧν καὶ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ δεδηλώκαμεν.

49 Εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν·

Οὐδὲν συμφέρον, οὐδὲν χρήσιμον, οὕτω ραθύμως διακείμενοι.

50 Οὐδὲ διαλογίζεσθε, ὅτι συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος

51 ἀπόληται. Τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν·

Τοῦτο· ποῖον; τὸ, ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

51 Ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφώτευσεν, ὅτι ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους·

Οὐχ ὡς ἄξιος, προεφώτευσεν· ἀλλ', ὡς ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου· οὐ δι' οἰκείαν ἀρετὴν· ἀλλὰ διὰ τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα. Ἔτι γὰρ ἡ θεία χάρις παρέμενε τῷ ναῷ, ἥτις τῷ στόματι αὐτοῦ χρησαμένη, τῆς καρδίας οὐχ ἤψατο.

Προεφώτευσεν δὲ, ὅτι ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων· ὑπὲρ αὐτῶν γὰρ ἀπέθανε, σπυδαῶν σῶσαι αὐτούς· ἔλεγε γὰρ· Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ (α)· καὶ πάλιν ἔλεγε· Καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων (β). ἵνα δὲ μὴ δόξῃ ὑπὲρ αὐτῶν μόνων ἀποθανεῖν, προστίθῃ·

52 Καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκόρπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν.

Ὡσπερ γὰρ ἐνηθρώπησεν, οὐχ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων μόνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἐθνῶν· οὕτως ἄρα καὶ ἀπέθανεν, οὐχ ὑπὲρ ἐκείνων μόνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων. Ὅτι γὰρ ἐδίδασκε καὶ ἐποίει, καὶ ὑπὲρ τούτων ἦσαν, ἵνα προηγουμένως ἐκεῖνοι μαθόντες, ὡς καὶ πρῶτοι πάσαι τὸν θεὸν ἐπιγινώσκουσιν,

(α) Ματθ. 18, 24.

(β) Ἰωαν. 1, 15.

επειτα καὶ τούτους διδάζωσι. Τέκνα μὲν οὖν τοῦ θεοῦ, τὰ ἔθνη ὠνόμασεν, ὡς μέλλοντα γενέσθαι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς πρόβατα αὐτοῦ ταῦτα προσηγόρευσεν, ἀπὸ τοῦ μέλλοντος. Διεσχορπισμένα δὲ τοῖς διαφόροις περὶ θεοῦ δόγμασι, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν ποιμένα καλόν· συραγάγῃ δὲ εἰς ἓν ποιμνιον, εἰς μίαν πίστιν. Οἱ δὲ λοιποὶ, οὐχ ὡς προφητεῖαν, ἀλλ' ὡς συμβουλὴν τὸν λόγον δεξάμενοι, κυροῦσιν αὐτόν.

53 Ἀπ' ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας συνεβουλεύσαντο, ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.

Καὶ μὴν καὶ πρότερον ἐζήτουν αὐτόν ἀποκτείνειν, ὡς προεῖρηται· ἀλλὰ νῦν μετὰ συμβουλῆς καὶ σκέψεως ἐκύρωσαν τὴν γνώμην, νῦν μετὰ πάσης προθυμίας καὶ σπουδῆς ἐπεχείρησαν.

54 Ἰησοῦς οὖν οὐκέτι παρῥησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραῖμ λεγομένην πόλιν· κακεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Οὐκέτι φανερώς περιεπάτει, ἀλλὰ ἀπῆλθεν εἰς τὴν χώραν τὴν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, ἥγουν, εἰς πόλιν Ἐφραῖμ ὀνομαζομένην, ἀπὸ τοῦ φυλάρχου Ἐφραῖμ. Ἀνθρωπίνως γὰρ σώζει ἑαυτόν, ἀναμένων ἔτι τὸν καιρόν. Πῶς οὖν οὔει θορυβεῖσθαι τοὺς μαθητάς, ὁρῶντας αὐτόν ἀνθρωπίνως σωζόμενον;

55 Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα,

Ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἱεροσολύμων.

55 Ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτούς.

Κατὰ τὸν νόμον.

56 Ἐζήτουν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἐστηκότες· Τί δοκεῖ ὑμῖν; ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;

Καλὸς ἀγνισμὸς, μετὰ ἐπιβουλῆς καὶ προαιρέσεως μαιφόνου! Τὴν ἑορτὴν οὖν ἐποιοῦντο θήρατρον αὐτοῦ.

57 Δεδώκεισαν δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐντολὴν, ἵνα, εἴαν τις γνῶ ποῦ ἐστὶ, μηνύσῃ, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.

Θαυμαστὴ τῶν ἀρχιερέων ἡ ἐντολὴ, προδοσίᾳ ἐπὶ θανάτῳ! Ὡ τῶν ἀνοσίων! Οἷοις μὲν προσιμύις τιμῶσι τὴν ἑορτήν! οὐαὶς δὲ ψυχαῖς, φόνου πνεύσαις, ἐορτάζειν μέλλουσιν!

ΚΕΦ. XII, 1 Ὁ οὖν Ἰησοῦς πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ πά-
σχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος ὁ τε-
2 θνηκώς, ὃν ἡγειρεν ἐκ νεκρῶν. Ἐποίησαν οὖν αὐτῷ
δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει· ὁ δὲ Λάζαρος
εἰς τὴν τῶν συνανακειμένων αὐτῷ.

Αὐτὸς μὲν ἦλθεν ἐκεῖ, πλησιάζων κατὰ μικρὸν τοῖς Ἱεροσο-
λύμοις, ἐγγίζοντος ἤδη τοῦ καιροῦ τοῦ πάθους αὐτοῦ· ἅμα δὲ,
ἵνα οἱ μαθηταὶ θεάσωνται τὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα Λάζαρον
ἐσθίοντα. Αἱ ἀδελφαὶ δὲ ἐποίησαν αὐτῷ δεῖπνον, ὡς διδα-
σκάλῳ, καὶ εὐεργέτῃ, καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρου.

3 Ἡ οὖν Μαρία, λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστι-
κῆς πολυτίμου,

Πιστικῆς, ἥτοι ἀκράτου καὶ καταπεπιστευμένης εἰς καθα-
ρότητα, ἡ καὶ προσηγορία τις ἦν τοῦτο μύρου.

3 Ἦλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ,

Ὡς δεσπότης αὐτῆς, ὡς Θεοῦ.

3 Καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξίν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ·

Εὐδεικνυμένη τὸ μέγεθος τῆς εἰς αὐτὸν τιμῆς καὶ πίστεως.
Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὸ ἐξηκοστὸν δεύτερον κεφάλαιον τοῦ κατὰ
Ματθαίου, χρησιμεῖον εἰς τὰ παρόντα.

3 Ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὁσμῆς τοῦ μύρου.
 Ἐμελλε γὰρ καὶ ὁ κόσμος πληρωθῆναι τῆς εὐωδίας τοῦ Ἰησοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Περὶ ᾧν εἶπεν Ἰούδας.

4 Λέγει οὖν εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας
 Σίμωνος Ἰσκαριώτης, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδό-
 5 ναι· Διατὶ τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων
 6 δηνარიῶν, καὶ ἐδόθη πτωχοῖς; Εἶπε δὲ τοῦτο, οὐχ
 ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελλεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι
 κλέπτῃς ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὰ
 βαλλόμενα ἐβάσταζεν.

Εἶρηται περὶ τούτου σαφῶς ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ, ἔνθα
 κεῖται τὸ· *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέ-
 λιον τοῦτο, ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν
 αὕτη, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς (α)*· καὶ ζήτησον τὴν ὅλην
 ἐξήγησιν αὐτοῦ.

Οὐκ ἤλεγξεν δὲ τὸν σκοπὸν τοῦ Ἰούδα ὁ Χριστὸς, τῇ πολλῇ
 μακροθυμίᾳ βουλόμενος ἐπιστρέψαι αὐτόν. Ἀλλὰ πῶς, κλέ-
 πτοντα αὐτὸν εἰδώς, βαλλαντιορύλακα εἶναι αὐτόν εἶπας;
 Πάντως διὰ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνου, ἵνα τὴν φιλαργυρίαν ἐκαῖ-
 θεν παραμυθαύμενος, μὴ δι' αὐτὴν ἐμπέσῃ εἰς προδοσίαν τοῦ
 διδασκάλου.

7 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· Ἄφες αὐτήν· εἰς τὴν ἡμέραν
 τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό.

Εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου ἐφύλαξεν τὸ μύρον,
 ἥγουν, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου, ὥσπερ προφη-
 τεύουσα τὸν πλησιάζοντά μου θάνατον. Τοῦτο δὲ φανερώτε-
 ρον ὁ Μάρκος ἔγραψε, ῥηθὲν καὶ περὶ τῆς ἄλλης γυναικός.

(α) Ματθ. ΚΓ', 13.

Εἶρηκε γάρ· ὅτι Προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐν-
ταφιασμόν (α). Ἔθος γάρ ἦν, μύροις ἐνταφιάζειν τὰ σώματα
πρὸς τὸ διαρκεῖν.

8 Τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν,
ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

Παρά δὲ τῷ Μάρκῳ εἶρηκε· Πάντοτε τοὺς πτωχοὺς ἔχετε
μεθ' ἑαυτῶν, καὶ, ὅταν θέλητε, δύνασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι
(ε). Εἰπὼν δέ· ὅτι Ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε· ὑπόμνησιν
αὐτοῖς ἐνέβαλε τῆς μετ' ὀλίγον σφαγῆς αὐτοῦ.

9 Ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐ-
κεῖ ἐστι· καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ'
ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.

10 Ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς, ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον

11 ἀποκτείνωσιν· ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον τῶν
Ἰουδαίων, καὶ ἐπίστευσον εἰς τὸν Ἰησοῦν.

Τὸν μὲν Χριστὸν ἐζήτουν ἀποκτείνειν, προφασιζόμενοι, ὅτι
λύει τὸ σάββατον, καὶ ὅτι ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖ τῷ θεῷ, καὶ ὅτι
πολλοὶ πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· τὸν δὲ Λάζαρον διὰ τί; διότι
ἀνέζησε; Καὶ ποῖον ἐγκλημα τὸ ἀναζῆσαι; Φθόνος οὖν τὸ
πᾶν! Ἐφθόνουν γὰρ οὐ μόνον τῷ εὐεργετοῦντι, ἀλλὰ καὶ τοῖς
εὐεργετουμένοις· διὸ καὶ τὸν τυφλὸν ἐξέβαλον ἔξω, καὶ τὸν
Λάζαρον ἀνελεῖν βουλεύονται. Οὕτως ἦσαν οὐ φθονεροὶ μόνον,
ἀλλὰ καὶ ταχεῖς εἰς φόνους. Διὸ καὶ ὁ προφῆτης περὶ αὐτῶν
ἔλεγεν· Αἱ χεῖρες αὐτῶν αἵματος πλήρεις (γ). Ἔδακνε δὲ
αὐτοὺς καὶ τὸ, τῆς ἑορτῆς ἐγγιζούσης, πολὺν ὄχλον ἀφεῖναι
ταύτην, καὶ τρέχειν πρὸς αὐτόν.

12 Τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολὺς, ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν,
ἀκούσαντες, ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα,

13 ἔλαβον τὰ βαῖα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλθον εἰς ὑ-
πάντησιν αὐτῷ,

Ἰνα μὴ δι' αὐτόν ἀνέλωσι τὸν Λάζαρον, ἔρχεται πρὸς τὰ ἱε-

(α) Μαρκ. ΙΔ', 8.

(ε) Μαρκ. ΙΔ', 7.

(γ) Ἠσ. Α', 15.

ροσόλυμα· ἅμα δὲ, ἵνα καὶ ὁ ὄχλος μετὰ τῶν βαίων ὑπαντήσῃ αὐτῷ, καὶ καταπλαγῶσιν οἱ ἐπιβουλεύοντες, καὶ δυνηθῶσι συνιέναι. Ἔλαβον δὲ τὰ βαῖα, σύμβολον νίκης, τούτοις αὐτὸν, ὡς νικητὴν τοῦ θανάτου, γεραίροντες.

13 Καὶ ἔκραζον· Ὡσαννὰ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ!

Τοῦτο μάλιστα τοὺς Ἰουδαίους ἀπέπνιγε, τὸ πεισθῆναι τὸν ὄχλον, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἔρχεται. Ζήτησον δὲ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πέμπτῳ κεφαλαιῷ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, τό· Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυὶδ (α)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἑρμηνίαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐφεξῆς δύο ρητῶν, ἄριστα ἐκτεθειμένην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

Περὶ τοῦ ὄνου.

14 Εὐρών δὲ ὁ Ἰησοῦς ὄναριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, Ζήτησον ἐν ἐκείνῳ πάλιν τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀρχῆς τοῦ κεφαλαίου, καὶ ἀνάγνωθι πᾶσαν, ἀναγκαιοτάτην οὔσαν.

Εὖρε δὲ τὸ ὄναριον ἀχθὲν ὑπὸ τῶν ἀποσταλέντων μαθητῶν, ὡς οἱ ἄλλοι ἰστόρησαν εὐαγγελισταί. Ἐκεῖνοι γὰρ πάντα μὲν, τὰ κατὰ τὸν εἰρημένον Λάζαρον καὶ τὰ ἐφεξῆς ἄχρι τῆς ὄνου καὶ τοῦ πώλου παρέδραμον, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ θαύματα, καὶ διδάγματα, εἴτε ἐπιλαθόμενοι ἀπλῶς, εἴτε καὶ κατὰ τινα θειοτέραν οἰκονομίαν, ὡς ἂν ἔχοι καὶ οὗτος μετ' αὐτοὺς γράφειν ἰδικῶς, εἰς βεβαίωσιν τοῦ εὐαγγελίου.

Ἰπερβάντες δὲ (1) ταῦτα, φασί, Ματθαῖος μὲν· ὅτι Ὅτε ἤγ-
γισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγὴν, πρὸς τὸ ὄ-
ρος τῶν Ἐλαιῶν· τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητάς,

(α) Ματθ. ΚΑ, 9.

(1) Νόει· οἱ λοιποὶ εὐαγγελισταί.

καὶ τὰ ἐξῆς (α). Μάρκος δέ· ὅτι Ὅτε ἤγγισεν εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰς Βηθφαγή καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὅρος τῶν Ἑλαιῶν, ἀποστείλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ (β). Ὁμοίως δὲ καὶ Λουκᾶς (γ).

Φαίνεται οὖν, ὅτι ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Λαζάρου, καὶ ἔτι ἐν Βηθανίᾳ ὦν, ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς, καὶ ἤγαγον τὴν ὄνον, καὶ τὸν πῶλον. Διό οἱ μὲν ἄλλοι εὐαγγελιστοὶ, ὡς ἀπλῶς ὁδεύοντες ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα τοῦ Χριστοῦ, διηγοῦνται, μὴ διακόψαντες τὸν λόγον τῆς ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα πορείας, τῇ μνήμῃ τῇ κατὰ τὸν Λάζαρον· ὁ δὲ Ἰωάννης τὰ παρασεσιωπημένα μὲν πλατύτερον ἱστορεῖ· τὰ κατὰ τὸν πῶλον δὲ καὶ τὴν ἐξῆς ὁδὸν, ἐπιτομώτερον, ὡς προϊστορημένα.

Καὶ τοῦτο δὲ χρὴ ἐπιτηρῆσαι, ὅτι τὰ μὲν βαίτα τῶν φοινίκων θαστάζοντες ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν· οὓς δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἐστρώννουν ἐν τῇ ὁδῷ, μετὰ τὸ ὑπαντῆσαι ἔκοπτον, περὶ ὧν Ματθαῖος καὶ Μάρκος εἶπον.

14 Καθὼς ἐστὶ γεγραμμένον· «Μὴ φοβοῦ, θύγατερ Σιών·
15 Ἰδοῦ, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.»

Μὴ φοβοῦ· πραῦς γάρ ἐστι, καὶ οὐχ ὡς οἱ πολλοὶ τῶν βασιλευσάντων σου, ἀπηνής καὶ ἄδικος καὶ τύραννος. Ζήτησον δὲ ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τό· Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, καὶ τὰ ἐξῆς (δ). ἐκεῖ γὰρ εὐρήσεις τὴν ἐρμηνείαν.

Εἰ δὲ ἀφῆκεν ὁ Ἰωάννης τὸ, πραῦς, μὴ θαυμάσης· πολλάκις γὰρ λέξεις τινὰς τῶν παλαιῶν παραλιμπάνουσιν, ἢ ὡς μὴ ἐπὶ μνήμην ἰούσας, ἢ ὡς ἐμφαινομένας τοῖς ἐξῆς. Ἐπεὶ γὰρ κάθεται ἐπὶ πῶλον ὄνου, πάντως πραῦς ἐστὶ καὶ ἐπιεικής. Ἀλλὰ καὶ τὸ, καθήμενος, καὶ τὸ, ἐπιβεβηκώς, τὸ αὐτὸ δηλοῦσι, σημαίνουσιν ἀμφοτέρω τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως. Καὶ αὐθις ὁ πῶλος τῆς ὄνου, ὄνος ἐστὶ, καὶ πῶλος, υἱὸς ὑποζυγίου.

(α) Ματθ. ΕΑ', 1. (β) Μαρκ. ΙΑ', 1. (γ) Λουκ. ΙΘ', 29.
(δ) Ματθ. ΕΑ', 4.

16 Ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον·
 Ταῦτα, ἦτοι, τὰ τοιαῦτα προφητικά ρητά, οὐκ ἔγνωσαν πρὸ
 τοῦ σταυροῦ, ὅτι περὶ αὐτοῦ ἦσαν.

16 Ἄλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν,
 ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίη-
 σαν αὐτῷ.

Οτε ἐδοξάσθη διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, τότε διὰ
 τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμνήσθησαν, ὅτι ταῦτα
 τὰ προφητικά πάντα δι' αὐτὸν (1) ἦσαν γεγραμμένα, ἦτοι,
 περὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ταῦτα πάντα τὰ γεγραμμένα ἐποίησαν
 αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι.

17 Ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος, ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ, ὅτι τὸν
 Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ ἤγειρεν
 αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

Εμαρτύρει περὶ τοῦ κατὰ τὸν Λάζαρον σημείου.

18 Διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος· ὅτι ἤκου-
 σε τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον.

Ὁ ὄχλος μὲν τῶν τήνικαῦτα πιστευσάντων, ἐμαρτύρει· ὁ ὄ-
 χλος δὲ τῶν ἀκουσάντων, ὑπήντησεν αὐτῷ μετ' αὐτῶν.

19 Οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς· Θεωρεῖτε, ὅτι
 οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν· ἴδε, ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ
 ἀπῆλθεν.

Κόσμον, τὰ πλήθη λέγουσιν· ὀπίσω δὲ αὐτοῦ ἀπῆλθεν, ἀντι-
 τοῦ, ἀκολουθεῖ αὐτῷ. Εἰ μὲν οὖν Φαρισαίους ἐνταῦθα νοήσεις,
 τοὺς ἐπιβουλεύοντας, μέμφονται ἑαυτοῖς, ὡς οὐκ ἀνύουσιν οὐδέν
 διὰ ῥαθυμίας· εἰ δὲ μᾶλλον τοὺς πιστεύσαντας μὲν, κρύπτον-
 τας δὲ τὴν πίστιν, διὰ τὸν φόβον τῶν ἄλλων· μέμφονται
 καθ' ἑαυτοὺς τοῖς ἐπιβουλεύουσιν, ὡς μάτην σπουδάζουσι, καὶ
 οὐκ ἀνύουσιν οὐδέν.

(1) Οὕτως ἐξῆκει τὸ, ἐπ' αὐτῷ, ὁ Εὐθύμιος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ τῶν προσελθόντων Ἑλλήνων.

20 Ἦσαν δέ τινες Ἑλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ.

Πολλοὶ γὰρ Ἕλληνες, ἀσπαζόμενοι τὴν θρησκείαν τῶν Ἰουδαίων, καὶ θέλοντες γενέσθαι προσήλυτοι, ἀνέβαινον καὶ προσεκύουν ἐν τῇ ἑορτῇ.

21 Οὗτοι οὖν προσῆλθον Φιλίππῳ, τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἡρώτων αὐτὸν, λέγοντες· Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν.

Ακούσαντες τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην, θέλουσιν αὐτὸν ἰδεῖν.

22 Ἐρχεται Φίλιππος, καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ·

Περὶ τῶν Ἑλλήνων τούτων, ὡς πρώτῳ.

22 Καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος λέγουσι τῷ Ἰη-
23 σοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, λέγων· Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπεὶ τότε ἔμελλεν ἀποθανεῖν, ὅτε οἱ μὲν Ἰουδαῖοι κυρώσουσι τὸν αὐτοῦ θάνατον, τὰ δὲ ἔθνη ἄρξονται προσέρχεσθαι αὐτῷ· γέγονε δὲ ἤδη καὶ τοῦτο κάκεινο· ἐξ ἰσθμῶν γὰρ οἱ ῥηθέντες Ἑλληνες φησὶν, Ἐλήλυθεν ὁ καιρὸς, ἵνα ἀποθάνω· μετὰ γὰρ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἔμελλε δοξασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, κηρυχθέντος τοῦ εὐαγγελίου ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Καὶ ὅτε ἔδοξαν οἱ Ἰουδαῖοι σβέσαι τὴν δόξαν αὐτοῦ, τότε μᾶλλον ἔλαμψεν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

Ἐπεὶ οὖν Ἰουδαῖοι μὲν μετὰ διασκέψεως ἐκύρωσαν τὸν αὐτοῦ θάνατον, τὰ ἔθνη δὲ ἐζήτησαν αὐτὸν, ἀνάξιον ἦν τῆς τοῦ θεοῦ δικαιοσύνης, παραμένειν ἔτι τοῖς ἀνιάτοις, καὶ περιορᾶν τοὺς ἐτοιμοὺς εἰς θεραπείαν. Καὶ διὰ τί μὴ μετέβη τότε ἐπὶ τὰ

ἔθνη; Διὰ τὸ περιελεῖν πᾶσαν ἀπολογία ἀγνωμοσύνης τῶν Ἰουδαίων· οὐ μόνον γὰρ αὐτὸς οὐ μετέβη, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς μαθητὰς ἀφῆκεν εἰς ὁδὸν ἔθνῶν ἀπελθεῖν, καὶ μυρία πάσχων ὑπὸ τῶν ἀχαρίστων, οὐκ ἀνῆκε διδάσκων, θεραπεύων, καὶ πάντα τρόπον εὐεργετῶν, ἕως ἀνείλον αὐτόν.

24 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου, πεσὼν εἰς τὴν γῆν, ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.

Παραμυθούμενος τοὺς μαθητὰς, διὰ παραδείγματος ἀποδείκνυσιν, ὅτι συμφέρον καὶ ἀναγκαῖον, ἀποθανεῖν αὐτόν· τρόπον γὰρ σίτου ὁ θάνατος αὐτοῦ πολλοὺς καρποφορήσει, καὶ γονιμώτατος ἔσται, καὶ κερδαλέος. Διὰ τὴν προῤῥηθεῖσαν γὰρ αἰτίαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔμελλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀποσταλῆναι εἰς τὸ μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη, καὶ λοιπὸν ὁ θάνατος αὐτοῦ ζωὴ τῶν ἔθνῶν. Θάνατον δὲ σίτου νόει μοι, τὴν φθορὰν αὐτοῦ. Εἴτα παραθήγει καὶ αὐτοὺς ἐπὶ τὸ καταφρονεῖν τοῦ θανάτου, καὶ μὴ φιλοψυχεῖν ἐν τοῖς προκειμένοις κινδύνους ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτόν πίστεως.

25 Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν·

Ὁ φιλοψυχῶν ἐν καιρῷ μαρτυρίου, ὁ χαριζόμενος τῇ ψυχῇ παρὰ τὸ δέον, ὁ φιλῶν αὐτήν, ἐπιθυμοῦσαν κακῶς· Μὴ προεῦου γάρ, φησιν, ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς σου (α). ὁ φιλῶν αὐτήν παρὰ τὸν θεόν, ἀπολέσει αὐτήν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τουτέστιν, εἰς κόλασιν ἐμβαλεῖ, ὡς προδεδωκυῖαν τὴν πίστιν.

25 Καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.

Ὁ τούναντίον ποιῶν, ἤγουν, ὁ μὴ φιλοψυχῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.

(α) Σιράχ ΙΗ', 30. — Οὕτως ἀναφέρει τὸ ῥητὸν τοῦτο ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Η'. Σελ. 400. C.

Εἶπεν δὲ τοιαῦτα καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἑνεακαιδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ἐν ἄλλοις.

26 Ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ τις, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω·

Ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω, διὰ μιμήσεως, τουτέστιν, Ἐὰν ἐμοὶ μαθητεύηται τις, ἐμὲ μιμνήσθω. Ὡς περ γὰρ ἀναγκαῖον τὸν ὑπερέτην ἔπεσθαι τῷ κυρίῳ, οὕτω καὶ τὸν μαθητὴν τῷ διδασκάλῳ.

26 Καὶ ὅπου εἰμι ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται·

Ἡ πάλιν τὸ αὐτὸ λέγει, διαμαρτυρούμενος, ἡ περὶ τῆς ἐνεστώσης κακοπαθείας εἰπὼν, προσέθηκε καὶ περὶ τῆς μελλούσης ἀπολαύσεως, ὅτι ὁ ἐμοὶ ἀκολουθῶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσεται.

26 Καὶ ἐὰν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ·

Δοξάσει αὐτὸν, ὡς ὑπερέτην τοῦ γνησίου υἱοῦ αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ εἶπε, διότι ἔτι τὸν πατέρα μείζονα αὐτοῦ ἐνόμιζον. Ἵνα δὲ μὴ εἴπῃ τις, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ὢν, εὐκόλως περὶ θανάτου φιλοσοφεῖ, δείκνυσιν, ὅτι καὶ αὐτός, ὡς ἄνθρωπος, περὶκειται τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως. Διὸ πρῶτον μὲν συγχωρεῖ τῇ φύσει πάσχειν τὸ ἴδιον, εἶτα παραθαρρύνει ἑαυτὸν εἰς τὸ ὑπομεῖναι, διὰ τὸ ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον. Ὅρα γὰρ τί φησι·

27 Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται·

Ἀνθρωπίνως τεθρούβηται, ἀγωνιώσα διὰ τὸν ἐγγίζοντα θάνατον.

27 Καὶ τί εἶπω;

Ἀπορούμενος ὑπὸ τῆς ἀγωνίας.

27 Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης;

Ρῦσαι με ἐκ τοῦ καιροῦ τούτου, τοῦ φοβεροῦ, τοῦ θανατηφόρου; Ταῦτα εἰπὼν, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὡς ἀνθρωπίνην δειλίαν περιβεβλημένος, ἀνακτάται ἑαυτὸν καὶ ἐπιρρώνυει λέγων·

27 Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην.

Διὰ τοῦτο ἐτηρήθην ἕως τοῦ νῦν καιροῦ, διὰ τὸ ἀποθανεῖν ἐν τούτῳ, καὶ λοιπὸν χρῆ φέρειν γενναίως. Ἀπολιπὼν οὖν ἡμῖν μέτρον φυσικῆς δειλίας, καὶ ὑπογραμμὸν ἀνδρείας, πάλιν λέγει·

28 Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα.

Δεδοξασμένον ὃν παρὰ ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσι, δόξασον αὐτὸ καὶ παρὰ τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις, διὰ τῶν μελλόντων ἐπὶ τῷ θανάτῳ μου γενέσθαι σημείων· δόξασον αὐτὸ, διὰ τῆς τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος δόξης· ἡ γὰρ ἐμὴ δόξα, σή.

28 Ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω.

Ἐδόξασα, ἐν τοῖς προγεγεννημένοις σημείοις, καὶ πάλιν δοξάσω, ἐν τοῖς ἐπὶ τῷ θανάτῳ σου γενησομένοις.

29 Ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἐστὼς καὶ ἀκούσας, ἔλεγε βροντὴν γεγονέναι·

Οὐ συνίεις τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὸν ἦχον αὐτῆς μόνον κατασχών.

29 Ἄλλοι ἔλεγον· Ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν.

Συνιέντες αὐτῆς.

30 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· Οὐ δι' ἐμέ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.

Οὐ δι' ἐμέ, ἵνα μάθω, ὃ οὐκ οἶδα· πάντα γὰρ οἶδα τὰ τοῦ πατρός· ἀλλὰ δι' ὑμᾶς, ἵνα μάθητε, περὶ οὗ ἀμφιβάλλετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ εἰμι. Πῶς γὰρ ἂν ἦλθε φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπ' ἐμέ, εἰ μὴ ἐκ τοῦ θεοῦ εἰμι; πῶς δ' ἂν ὁ θεὸς τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἐδόξασε καὶ πάλιν δοξάσει δι' ἐμοῦ;

31 Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου·

Νῦν ἤδη ἐκδίκησις τῶν τοῦ κόσμου τούτου ἀνθρώπων, διὰ τῆς ἐμῆς ἐκδικήσεως. Τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἅπανι ἀνθρώποις

ὁ θάνατος ἐπιτίμιον ἁμαρτίας ἐστὶ· Πάντες γὰρ ἡμαρτον (α); φησί· καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰσῆλθεν ὁ θάνατος (β)· ἐμοὶ δὲ, οὐδαμῶς· διότι οὐδαμῶς ἡμαρτον. Ἐπεὶ οὖν καί μοι τὸν θάνατον ὁ διάβολος ἐπάγει, ἀναμαρτήτω μεμενηκότι, νῦν ἐν τῷ ἐνεστώτι καιρῷ δίκην δίδωσι τῆς ἐμῆς ἀδικίας, τὴν κα-
θαίρεισιν τῆς τυραννίδος· αὕτη δὲ ἡ δίκη, εἴτουν, ἡ κόλασις, τοῦ κόσμου τούτου ἐκδίκησίς ἐστι. Λοιπὸν νῦν (1) ἡ ἐκδί-
κησις τῆς εἰς ἐμὲ ἐπηρείας, ἐκδίκησίς ἐστι τῆς εἰς τοὺς γενάρ-
χας καὶ ὅλον τὸ γένος ἐπηρείας.

31 Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβλήθησεται ἔξω.

Ἐξω τῆς τοιαύτης ἀρχῆς, ἣν δι' ἀπάτης ἐκτήσατο. Ἐπεὶ γὰρ αὐτὸς διὰ τοῦ ξύλου τῆς βρώσεως (2) πάλαι τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἐξέβαλε τῆς βασιλείας τοῦ κόσμου· αὐτὸν διὰ τοῦ ξύλου τῆς σταυρώσεως νῦν ὁ νέος Ἀδὰμ ἐκβάλλει τῆς βασι-
λείας τοῦ κόσμου, τὴν τοῦ προπάτορος παρακοὴν διὰ τῆς ἐαυ-
τοῦ ὑπακοῆς ἰασάμενος.

32 Καὶ γὰρ, ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν.

Εἰὰν ἀναχθῶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν, πάντας πανταχόθεν τοὺς δε-
κτικούς τῆς πίστεως ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν δι' αὐτῆς. Καὶ οὕτως, ὑψωθείς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, πρῶτον εἴλκυσε τὸν ληστήν, καὶ τὸν ἐκατόνταρχον, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ τηροῦντας αὐτόν, ἐντεῦθεν ἀρξάμενος ἐλκύειν. Ἐλκύσω δέ, φησι, κατεχομέ-
νους ὑπὸ τοῦ τυράννου, ἅτε πρῶτον ἐκεῖνον καταβαλὼν.

Ταύτην δὲ τὴν ἔλξιν, ἀρπαγὴν ἐκάλεσεν ἀλλαχοῦ, λέγων·
Ὡς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ,

(α) Ῥωμ. Γ', 23.

(β) Ῥωμ. Ε', 12.

(1) Προτιμότερον τὸ, αὖν, ἀντὶ τοῦ, νῦν. (2) Ὀλίγον τι τραχὺ τὸ, διὰ τοῦ ξύλου τῆς βρώσεως, ἀντὶ τοῦ, διὰ τῆς τοῦ ξύλου βρώσεως. Ἐγραψε δὲ ὁ Εὐθύμοις, διὰ τοῦ ξύλου τῆς βρώσεως· διότι ἐμελλε νὰ εἴπῃ, διὰ τοῦ ξύλου τῆς σταυρώσεως.

καὶ τὰ σκευὴ αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσῃ (α); Ὅπισω μὲν οὖν εἶπεν· ὅτι Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς ἐμέ, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ, ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτόν (β). ἐνταῦθα δὲ λέγει, ὅτι Πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν· οὐκ ἐναντιολογῶν, ἀλλὰ τὰ τοῦ πατρὸς οἰκισαύμενος, καὶ κοινὰ πάντα δεικνύων, καὶ τὸ ἴσον διὰ τῶν τοιούτων παριστῶν.

33 Τοῦτο δὲ ἔλεγε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν

Τοῦτο· ποῖον; τὸ, Ὅταν ὑψωθῶ ὑπεδῆλου γὰρ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὕψωσιν.

34 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος· Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου, ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, ὅτι δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;

Κάνταῦθα νόμον λέγουσιν ἀπλῶς, τὴν θείαν Γραφήν. Πολλαχοῦ γὰρ αὐτῆς, τὸ ἀθάνατον τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ σημαίνεται, ὥσπερ καὶ τὸ θνητὸν τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς Δαυϊτικοῖς ψαλμοῖς.

Ὅρα δὲ κακουργίαν! Ἀκούσαντες γὰρ ἀνωτέρω περὶ τοῦ θανάτου φιλοσοφήσαντες, καὶ προσθέντος· ὅτι Δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου (γ)· εἰ καὶ μὴ προσέθηκε τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής· καὶ γὰρ διαφορῶς ἔλεγε τοῦτο πρὸς αὐτούς· ἐπεὶ καὶ νῦν εἶπεν ὅτι, Ὅταν ὑψωθῶ, συνῆκαν, ὅτι ὕψωσιν, τὸν θάνατον λέγει, εἰ καὶ μὴ τὸν ἐπὶ σταυροῦ ἐνόησαν, καὶ προσεδόκησαν ἐντεῦθεν ἐλέγχει αὐτόν, μὴ ὄντα Χριστόν, ὡσανεὶ λέγοντες· Ἠκούσαμεν ἐκ τῆς Γραφῆς, ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἀποθνήσκει· καὶ πῶς σὺ λέγεις, ὅτι ἀποθανεῖν χρὴ αὐτόν; Εἴτα, ἵνα μὴ δόξωσι περὶ αὐτοῦ τοῦτο λέγειν, φασί·

(α) Ματθ. ΙΒ', 29.

(β) Ἰωαν. 5', 44.

(γ) Ἰωαν. Ι', 14. Ἡ, 28.

34 Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;

Εἰ μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ Χριστὸς, οὐκ ἀποθνήσκει· εἰ δὲ ἀποθνήσκει, οὐκ ἐστὶν ὁ Χριστὸς. Καὶ μὴν, ὦ ἀνόητοι! σαθρὸς ὁ λόγος ὑμῶν· ἐστὶ γὰρ καὶ τοῦτο κάκεινο· ἀθάνατος μὲν, τῇ θεότητι· θνητὸς δὲ, τῇ ἀνθρωπότητι. Ἀλλ' ὁ Χριστὸς οὐκ ἐδίδαξε νῦν, πῶς μὲν ἐστὶν ἀθάνατος, πῶς δὲ, θνητὸς, εἰδώς, αὐτοὺς οὐ παραδεξιμένους τὸν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ λόγον.

Σκόπει γὰρ, ὅτι καὶ τὴν ἐλθοῦσαν φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐνωτισθέντες, καὶ εἰπόντες, ὅτι Ἄγγελος αὐτῶ λελάληκεν, ἔτι πονηρεύονται. Διὸ παραινεῖ αὐτοῖς ἀπλῶς.

35 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ' ὑμῶν ἐστὶ· περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ.

Φῶς, ἑαυτὸν λέγει· καὶ γὰρ καὶ προλαβὼν ἔλεγεν· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ (α). Μικρὸν δὲ χρόνον φησί, τὸν ἄχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ὑπὸ φιλάνθρωπίας τοίνυν διαμαρτύρεται, καὶ κατεπείγει αὐτοὺς εἰς τὸ περιπατεῖν ἐν τῷ φωτί, ἡγουν, ἀκολουθεῖν αὐτῷ, φωταγωγοῦντι καὶ ὁδηγοῦντι, καὶ πιστεῦειν τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Σκοτίαρ δὲ νοῶ, τὴν πλάνην, ἣν ἐπλάνησαν αὐτοὺς οἱ ἄρχοντες αὐτῶν μετὰ τὸ ἀνελεῖν τὸν Χριστόν, πληροφορησάντες, ὅτι πλάνος ἦν.

Νοεῖται δὲ σκοτία, καὶ ἡ ἀπλῶς πλάνη τῶν Ἰουδαίων· τὴν γὰρ σωματικὴν λατρείαν φυλάσσοντες, δοκοῦσιν εὐαρεσεῖν τῷ θεῷ, καὶ σώζεσθαι. Καὶ μὴν αὕτη ἡ σκοτία καὶ τότε εἶχεν αὐτούς· ἀλλὰ τὸ, καταλάβῃ, ἀντὶ τοῦ, κατακυριεύσῃ μέχρι τέλους.

35 Καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ, οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει.

Πλανᾶται, προσκόπτει, κρημνίζεται.

(α) Ἰωαν. Η', 12.

36 Ἔως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς,

Ἐσαφήνισε τὸν λόγον.

36 Ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε.

Καὶ ἐν προοιμίῳ τοῦ εὐαγγελίου εἶπεν οὗτος ὁ εὐαγγελιστής· ὅτι Ὅσοι ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ (α). Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν νοοῦμεν, ὅτι τέκνα τοῦ πατρὸς γίνονται· ἐνταῦθα δὲ, ὅτι υἱοὶ τοῦ υἱοῦ, ἵνα μάθῃς, ὅτι μία ἐνέργεια πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ κοινὰ πάντα ἀμφοῖν.

36 Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.

Ἐγὼ γὰρ τὸν θυμὸν αὐτῶν παρασσόμενον καὶ ἀγριαίνόμενον, καὶ ἐκρύβη, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεον ἀναφλεγῇ, κατασταλῇ δὲ μᾶλλον, τῇ ὑποχωρήσει αὐτοῦ.

37 Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν·

Τοσαῦτα, ὅσα ἐκεῖνος μὲν ἐποίησεν, οὗτος δὲ παρέλιπε, διὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν.

38 Ἵνα ὁ λόγος Ἡσαίου τοῦ προφήτου πληρωθῇ,

Κάνταῦθα τὸ, Ἵνα, οὐκ ἔστιν αἰτιολογίας, ἀλλ' ἐκβάσεως, ἥτοι πληρώσεως τοῦ μέλλοντος, ὅτι ἔμελλε πληρωθῆναι. Καὶ πανταχοῦ τὸ, Ἵνα ὁ λόγος τοῦ προφήτου πληρωθῇ, καὶ τὸ, Ἵνα ἡ προφητεία πληρωθῇ, καὶ τὸ, Ὅπως, καὶ τὰ τοιαῦτα, τοιαύτην ἔχουσι τὴν σημασίαν, εἰ καὶ μὴ ἐν τοῖς ἄλλοις εὐαγγελιστοῖς τοῦτο δεδηλώκαμεν. Οὐ γὰρ, διότι εἶπον οἱ προφῆται, διὰ τοῦτο γέγονασιν, ἀ εἶπον· ἀλλὰ διότι ἔμελλον γενέσθαι, διὰ τοῦτο εἶπον οἱ προφῆται. Ἰδίωμα γὰρ ἔστι τοῦτο τῆς Γραφῆς, ὡς προδεδήλωται, δηλοῦν τὸ ἀψευδές τῆς προφητείας, καὶ τὸ πάντως πληρούμενον.

(α) Ἰωαν. Α', 12.

38 Ὃν εἶπε· «Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;

Περὶ τῶν μὴ πιστευσάντων τοῦτο εἶρηκέν ὁ προφήτης, τούτων τε, καὶ τῶν τοιούτων· ἀκοὴν λέγων τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητείαν, ἣν ἀκούσαντες οἱ προφῆται τοῖς ὡσὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐνηχηθεῖσαν, προσφήτευσαν. Λέγει δὲ, ὅτι οὐδεὶς τῶν τοιούτων ἐπίστευσεν αὐτῇ.

38 Καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίνοι ἀπεκαλύφθη;

Βραχίων τοῦ πατρὸς, ὁ υἱός, ὡς δύναμις αὐτοῦ. Φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος· Χριστὸς θεοῦ δύναμις (α). Οὐδενὶ τούτων ἐγνωρίσθη, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ κρυφίότητα, ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτῶν τύφλωσιν. Αὐτὸς μὲν γὰρ δίκην ἡλίου τὸ φῶς τῆς οἰκείας θεότητος ἐδείκνυε, καὶ διὰ λόγων, καὶ δι' ἔργων· αὐτοὶ δὲ σαθρωθεῖσαν τῇ πονηρίᾳ τὴν ὄρασιν ἔχοντες, οὐκ ἐνετράνιζον (1).

39 Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεῦειν, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαίας·

Κάνταῦθα τὸ, Διὰ τοῦτο, οὐκ ἔστιν αἰτιολογία, ἀλλὰ μέλλοντος, ὅτι ἐμελλον οὐ δύνασθαι πιστεῦειν, εἶπουν, οὐ βούλεσθαι· εἰ γὰρ ἐβούλοντο, ἐπίστευον ἂν. Τὸ γὰρ Μὴ δύνασθαι σημαίνει καὶ τὸ Μὴ βούλεσθαι, ὡς καὶ προλαβόντες ἐδιδάξαμεν. Ἡ, Οὐκ ἠδύνατο, κωλυόμενοι ὑπὸ τῆς κακίας καὶ πωρώσεως αὐτῶν. Τί οὖν πάλιν εἶπεν Ἡσαίας;

40 «Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν·

Ἰδῶμα καὶ τοῦτο τῆς Γραφῆς, τὸ τὴν παραχώρησιν τοῦ θεοῦ, ὡς πρᾶξιν αὐτοῦ λέγειν· τὸ γὰρ, τετύφλωκε, καὶ τὸ, πεπώρωκεν, ἀντὶ τοῦ, παρεχώρησε τυφλωθῆναι καὶ πωρωθῆναι, ὡς ἀνιάτων· οὐδένα γὰρ ἀνθέλκει, διὰ τὸ αὐτεξούσιον ἐκάστου. Τοιούτός ἐστι καὶ τό· Σκληρύναν σκληρυνῶ τὴν καρδίαν Φαραῶ

(α) Ἀ Κορ. Α', 24.

(1) τραῦς ἐγίνωσκον.

(α)· καὶ τό· Ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου (β)· καὶ τό· Ἐπλήθυνσας ἡμῶς, Κύριε, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου (γ)· συνεχῇ δὲ τὰ τοιαῦτα ἰδιώματα παρὰ τῇ παλαιᾷ Γραφῇ. Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ παρὰ Παύλῳ· Παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον τοῦν (δ)· καὶ Παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς πάθη ἀτιμίας (ε). Ὁ γὰρ Θεὸς οὐ μόνον οὐδέν τι τοιοῦτον πράττει· ἀλλ' οὐδὲ ἐγκαταλιμπάνει, ἐὰν μὴ ἐγκαταλίπωμεν αὐτόν. Λέγει γάρ· Οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διίστῶσιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν (ζ); καὶ πάλιν φησὶν· Ἐπελάθου νόμον θεοῦ σου, ἐπιλήσμαι σου κἀγώ (η)· καὶ ὁ Δαυὶδ· Ἴδου, οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται (θ). Καὶ αὖθις ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ· Ποσάκις ἠθέλησα επισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ οὐκ ἠθέλησατε (ι).
 40 Ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς.»

Πάλιν τὸ, Ἵνα, οὐκ ἔστιν αἰτιολογία, ἀλλὰ μέλλοντος, ὅτι ἐμελλον μὴ ἰδεῖν τοῖς ὀφθαλμοῖς, μὴδὲ νοῆσαι τῇ καρδίᾳ, μὴδ' ἐπιστραφῆναι καὶ ἰαθῆναι. Ὁφθαλμοὺς δὲ λέγει, τοὺς νοητούς· τοῦ γὰρ μὴ ἰδεῖν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐφερμηνευτικὸν τὸ Μηδὲ νοῆσαι τῇ καρδίᾳ.

Ταῦτα δὲ τὰ ῥητὰ τρόπον ἕτερον ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, καθ' ἕτερον ῥηθέντα καιρόν.

41 Ταῦτα εἶπεν Ἡσαίας, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ.

Ταῦτα τὰ περὶ τῆς τυφλώσεως καὶ παρώσεως, καὶ τὰ ἐξῆς. Δόξαν δὲ αὐτοῦ, φησὶ, τὴν ἐνδυξον ὀπτασίαν ἐκείνην, ὅτε εἶδε τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ Ὀρόνου ὑψηλοῦ (κ), καὶ ἄλλα,

(α) Ἐξ. δ. Δ', 21. (β) Ψαλμ. ΜΓ', 13. (γ) Ἡσ. ΞΓ', 19.

(δ) Ῥωμ. Α', 28. (ε) Ῥωμ. Α', 26. (ζ) Ἡσ. ΝΘ', 2.

(η) Ἦσ. Δ', 6. (θ) Ψαλμ. ΟΒ', 27. (ι) Ματθ. ΚΓ', 37.

(κ) Ἡσ. 5', 1.

τὰ περὶ αὐτοῦ φοβερὰ καὶ ἐξαισία. Τὸν υἱὸν γὰρ εἶδε τότε, καὶ ταῦτα εἶπεν ὕστερον, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ, ἀκούσας αὐτὰ τότε παρ' αὐτοῦ. Περὶ τοῦ Χριστοῦ γὰρ ἦσαν, ὅτι ἔμελλον τυφλωθῆναι καὶ πωρωθῆναι, καὶ μὴ ἰδεῖν, μηδὲ συνιέναι, ὅτι θεὸς ἐστι, μηδ' ἐπιστραφῆναι ἀπὸ τῆς πλάνης, καὶ ἰαθῆναι τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς αὐτῶν.

42 Ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ
43 ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται. Ἡγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ περὶ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

Οὐκ ἄρα ἄρχοντες ἦσαν, ἀλλὰ δούλοι δόξης ἀνθρωπίνης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν αὐτοῖς· Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητοῦντες (α);

44 Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ εἶπεν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με·

Ἐνδόντος τοῖς Ἰουδαίοις τοῦ θυμοῦ, πάλιν ἀνεφάνη καὶ διδάσκει. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, πιστεύει εἰς τὸν πέμψαντά με, οὐ μόνον διότι μία φύσις καὶ θεότης ἀμφοῖν, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τιμὴ, εἰς τὸν ἀποστείλαντα διαβαίνει. Τὸ δὲ, Οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, δοκεῖ μὲν ἀρνήσεως· ἐστὶ δὲ μᾶλλον προτροπῆς εἰς τὸ πιστεῦναι. Τοιοῦτον δὲ ἐστὶ καὶ τό· Ὁ ἐμὲ δεχόμενος, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με (β). Ἰδιωματικὰ γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἕτερόν ἐστι τὸ Πιστεῦναι αὐτῷ, καὶ ἕτερόν ἐστι τὸ Πιστεῦναι εἰς αὐτόν· τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ Πιστεῦναι τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων λέγεται· τὸ δὲ ἐστὶ, Πιστεῦναι εἰς τὴν θεότητα αὐτοῦ, ὅπερ ἐπὶ θεοῦ μόνου λέγεται.

(α) Ἰωαν. Ε', 44.

(β) Μαρκ. Θ', 37.

45 Καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.

Θεωρεῖται, τὴν διὰ τοῦ νοῦ λέγει· ὅτι ὁ γνούς τὴν ἐμὴν θεότητα, ἔγνω τὴν τοῦ πατρὸς μου· μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ θεότης ἐν ἡμῖν· καὶ ἐγὼ εἰκὼν εἰμι τοῦ πατρὸς ἀπαράλλακτος.

Θεωρεῖ δέ τις τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα, οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς· ἀθεώρητος γὰρ ἡ θεία φύσις καὶ παντελῶς ἀνεννόητος· κατὰ τὰ Θεὸν οὐδεὶς εἶδρακε πώποτε (α)· ἀλλ' ἀπὸ τῶν θεοπρεπῶν ἔργων καὶ λόγων αὐτοῦ.

46 Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα,

Φῶς νοητὸν, λύων τὸ νοητὸν σκότος, καὶ διὰ τῶν θεοπρεπῶν ἔργων καὶ λόγων παραδεικνύων τὰς ἀκτῖνας τῆς θεότητος τοῖς ὑγιέσιν ὀφθαλμοῖς.

46 Ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνη.

Τῇ τῆς πλάνης, τῇ τῆς ἁμαρτίας. Διαφόρως δὲ τὰ αὐτὰ λέγει διαμαρτυρούμενος, καὶ τῇ συνεχείᾳ μαλαῖσαι τὸ σκληρὸν τῆς καρδίας αὐτῶν βουλόμενος, καὶ πᾶν εἰσφέρειν τὸ ἑαυτοῦ· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἔκραξεν.

47 Καὶ ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν.

Εν τῷ νῦν αἰῶνι.

47 Οὐ γὰρ ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.

Εἶπε καὶ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ, ὅτι Οὐκ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τοὺς υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ (ε)· καὶ ἀνάγνωνθι πάλιν ἐκεῖ τὴν ἐξήγησιν εὖ ἔχουσιν.

48 Ὁ ἀθετῶν ἐμὲ, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν.

Ο ἀπειθῶν ἐμοί, καὶ μὴ δεχόμενος τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν

(α) Ἰωαν. Α', 18.

(ε) Ἰωαν. Γ', 17.

κατακρίνοντα, τὸν ἐλέγχοντα αὐτόν· τίς δέ ἐστιν οὗτος, ἄκουσον·

48 Ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ

Τίς δὲ ὁ λόγος οὗτος, ἐνωτίσθητι·

49 Ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα· ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἶπω καὶ τί λαλήσω.

Ἐπεὶ ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεθοντο αὐτῷ, φησὶν, ὅτι, Ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα λέγων, ὅτι ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτός μοι ἐνετείλατο, τί εἶπω καὶ τί λαλήσω, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν, ἐν τάξει κατηγοροῦ ἰστάμενος καὶ διελέγχων, καὶ πᾶσαν ἀπολογίαν περιαιρῶν, ὃν ἐβεβαίουν τοῖς ἔργοις, πανταχόθεν δεικνύων, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἀντίθεος.

50 Καὶ οἶδα, ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν.

Ὡς ζωὴν αἰώνιον προξενούσα, ὡς εἰς ζωὴν αἰώνιον ἄγουσα. Ἀναπολόγητοι οὖν οἱ μὴ δεχόμενοι τὰ ἐνταλθέντα μοι λαληθῆναι, ἥτοι τὰ ῥήματά μου, τὴν διδασκαλίαν μου· καὶ ἐπίβουλοι εἰσιν ἑαυτῶν, ὡς μὴ δεχόμενοι τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Τὸ δέ· Τί εἶπω καὶ τί λαλήσω, τὸ αὐτὸ δηλοῦσι. Πολλὰ δὲ τὰ τοιαῦτα παρὰ τῇ Γραφῇ.

50 Ἄ οὖν λαλῶ ἐγὼ, καθὼς εἶρηκέ μοι ὁ πατήρ, οὕτω λαλῶ.

Καὶ διὰ τοῦ προῤῥηθέντος, καὶ διὰ τοῦ παρόντος ῥητοῦ, πάλιν ἐνάγει τούτους εἰς πίστιν, ἔτι φειδόμενος αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀπειροῦ φιλανθρωπίας. Περὶ μέντοι τῆς ταπεινότητος τῶν τοιούτων οἰκονομικῶν ῥημάτων, διαφόρως εἰρήκαμεν. Τὸ γὰρ, Ἄπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα (α) καὶ, Ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα (β).

(α) Ἰωαν. Ζ', 28.

(β) Ἰωαν. ΙΒ', 49.

καὶ, Αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἶπω καὶ τί λαλήσω, καὶ τὰ τοιαῦτα, φανερώτερον μὲν, τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν ἀντίθεον βεβαιούσι· κρυφιώτερον δὲ, τὸ εἶναι αὐτὸν ἴσον τῷ πατρὶ ὑποφαίνουσι.

ΚΕΦ. ΧΙΙΙ, 1 Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα,

Ἀποθανὼν γὰρ καὶ ἀναστὰς, μετέβη ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν.

1 Ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς.

Ἰδίους λέγει τοὺς μαθητάς, ὡς οἰκείους, διὰ τὴν εὐπείθειαν. Ἰδιοὶ δὲ αὐτοῦ προσηγορεύθησαν καὶ οἱ πάντες Ἰουδαῖοι, ὡς συγγενεῖς· καὶ οἱ σύμπαντες ἄνθρωποι, ὡς δημιουργήματα αὐτοῦ. Τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ δὲ εἶπε, διότι καὶ οἱ τετελευτηκότες ἐν ἀρετῇ, ἰδιοὶ αὐτοῦ ἦσαν, Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ οἱ κατ' ἐκείνους δίκαιοι. Ἀγαπήσας οὖν, φησί, τοὺς μαθητάς ἄχρι τοῦ τότε καιροῦ, τότε μᾶλλον ἠγάπησεν αὐτούς· τὸ γὰρ, εἰς τέλος, τὸ σφόδρα δηλοῖ. Ἐπεὶ γὰρ ἐμελλεν ἤδη ἀποθανεῖν καὶ ἀπολιπεῖν αὐτούς, ἐπιτείνει τὴν ἀγάπην, εἰς ἐμπύρευμα μνήμης αὐτοῦ σφοδροτέρας. Σημεῖον δὲ τῆς ἐπιτάσεως, τὸ νύβαι τοὺς πόδας αὐτῶν· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τινὰ θερμῶς, οὐδὲ τὴν ἐσχάτην ὑπηρεσίαν αὐτοῦ παραιτεῖται.

2 Καὶ δεῖπνου γενομένου·

Ἐν τῷ καταλύματι, ὅπου τὸ ἐστρωμένον ἀνώγειον, ὅτε, ὀψίας γενομένης, ὡς εἶπε Ματθαῖος, ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα (α). Ζήτησον οὖν τουτί τὸ ῥητὸν ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ, καὶ ἀνάγνωθι πᾶσαν τὴν ἐκεῖ ῥηθεῖσαν ἐξήγησιν.

2 (Τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκόςτος εἰς τὴν καρδίαν

(α) Ματθ. ΚΣ', 20.

Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα αὐτὸν παραδῶ·)

Ἦδη βεβληκότος λογισμὸν τότε, ὅτε τὸ μύρον κατέχευεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ ἡ γυνή, περὶ ἧς Ματθαῖος ἱστορήσε. Ζήτησον οὖν πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἐξηκοστοῦ δευτέρου κεφαλαίου αὐτοῦ τό· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ τὰ ἐξῆς (α), καὶ ἀνάγνωθι τὸ τέλος τῆς ἐκεῖ ρηθείσης ἐξηγήσεως.

Τοῦτο δὲ παρενέβαλεν ὁ εὐαγγελιστής, ἐκπληττόμενος τὴν ὑπερβάλλουσιν τοῦ Σωτῆρος ἀνεξικακίαν, ὅτι καὶ τούτου τοῦς πόδας ἔνιψε, μελετῶντος ἤδη προδοῦναι αὐτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τοῦ νιπτῆρος.

3 Εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας·

Ὡς ὑἱὸς γνησίῳ καὶ μονογενεῖ. Ἀνθρωποπρεπῶς δὲ εἶπεν (1), ὅτι Πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, μιμούμενος τὸν Χριστόν, τοιαῦτα λέγοντα περὶ ἑαυτοῦ πολλάκις κατ' οἰκονομίαν, ὡς διαφόρως εἰρήκαμεν. Ὡς περ δὲ ὁ πατὴρ παραδίδωσι τῷ υἱῷ· οὕτω καὶ ὁ υἱός, τῷ πατρί. Φησὶ γάρ Παῦλος· Ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί (β).

3 Καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει·

Ὡς υἱὸς θεοῦ καὶ θεός. Φησὶν οὖν, ὅτι Εἰδὼς ἑαυτὸν παντοκράτορα, καὶ υἱὸν θεοῦ, καὶ τοσαύτης μὲν ἐξουσίας, τηλικαύτης δὲ ἀξίας, ὅμως εἰς ἄκραν συγκατέβη ταπεινώσιν· ἅμα μὲν τὴν εἰς τοὺς μαθητὰς ἀγάπην ἐνδεικνύμενος· ἅμα δὲ παιδεύων αὐτοὺς ταπεινοφρονεῖν.

(α) Ματθ. Ες', 13. (1) ὁ εὐαγγελιστής. (β) Α' Κορ. ΙΕ', 24.

4 Ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια·
Οὐ πάντα, ἀλλὰ τὸ ἔξωθεν περιβόλαιον, ἢ καὶ τὸ μετ'
ἐκεῖνο, πρὸς τὸ εὐσταλὲς εἶναι.

4 Καὶ λαβὼν λέντιον, διέζωσεν ἑαυτὸν.

Τῷ λεντίῳ διέζωσεν ἑαυτὸν, πρὸς τὸ ἐκμάσσειν δι' αὐτοῦ
τοὺς πόδας τῶν νιπτομένων.

5 Εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα,

Αὐτὸς καὶ τὸ ὕδωρ κομίσας, καὶ πάντα μετὰ πάσης προθυ-
μίας αὐτουργήσας, ἵνα καὶ ἡμεῖς διακονοῦντες, πάντα μετὰ
πάσης προθυμίας αὐτουργῶμεν, εἰς ἐκεῖνον ἀποβλέποντες, καὶ
μὴ ἐπαιρώμεθα· τί γὰρ ἡμεῖς πρὸς τὸν θεόν; Τὸ μέντοι λέντιον,
καὶ τὸν νιπτῆρα, καὶ τὴν ὑδρίαν, ἀπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου πάν-
τως ἔλαβεν εἰς τὴν τότε χρῆσιν.

5 Καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ

6 ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος. Ἔρχεται
οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον·

Ἐπεὶ ἤρξατο νίπτειν, εἶτα ἤλθε πρὸς τὸν Πέτρον, φαίνεται
ὅτι πρῶτον ἐνίψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰσκαριώτου (1), ἅμα μὲν
εὐεργετῶν ἄχρι θανάτου καὶ τιμῶν τὸν προδότην αὐτοῦ, ἵνα
καὶ ἡμεῖς ὁμοίως ποιῶμεν· ἅμα δὲ καὶ βουλόμενος αὐτὸν
κατανυγῆναι, τοιαῦτα κατὰ τοῦ τοιούτου κηδεμόνος δια-
νοοῦμενον.

6 Καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· Κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς
πόδας;

Σὺ, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; Ἐκπλαγεῖς γὰρ εἶπε τοῦτο, καὶ σφό-
δρα εὐλαβηθεῖς.

7 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὁ ἐγὼ ποιῶ,
σύ οὐκ οἶδας ἄρτι,

Ο ἐγὼ διδάσκω διὰ τούτου τοῦ πράγματος.

(1) Γνώμη τοῦτο τοῦ Χρυσοστόμου. Τσμ. Η. Σελ. 415, Α.

7 Γνώση δε μετὰ ταῦτα.

Οτε φανερώσω αὐτό. Οὐκ εἰς μακρὰν γὰρ ἔρει περὶ τούτου· ὅτι *Εἰ ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας (α), καὶ τὰ ἐξῆς·* ἢ, Γνώση μετὰ ταῦτα, ὅταν με ἴδῃς ἀναλαμβάνομενον εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος ἐφ' ὑμᾶς. Τότε γὰρ γνώση, ἡλίκος ὢν, ἡλίκον ἔργον ἐποίησα, καὶ διὰ τί.

8 Λέγει αὐτῷ Πέτρος· Οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα.

Εἰς τὸν αἰῶνα, ἀντὶ τοῦ, ποτέ. Διύσχυρίζεται γὰρ, τιμῶν αὐτὸν, καὶ λίαν αἰδοῦμενος.

8 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ

9 ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν.

Οὐκ εἶπε μὲν, τίνος ἔνεκεν τοῦτο ποιεῖ, γινώσκων αὐτὸν μὴ πεισθησόμενον ἀπὸ τούτου, μᾶλλον μὲν οὖν ἐπὶ πλέον ἐνστησόμενον· ἐπεὶ δὲ ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης διύσχυρίζετο, ἀπὸ ταύτης αὐτὴν πείθει. Ἀπειλήσας γὰρ ἔκπτωσιν αὐτῆς, αὐτίκα τοῦτον ὑποκλίνει, καὶ ποιεῖ μᾶλλον αἰτεῖν ὃ πρὶν παρητεῖτο, καὶ τοσαύτην ἱκεσίαν εἰσφέρειν, ὅσην πρότερον εἰσέφερεν ἕνστασιν, μᾶλλον δὲ καὶ πλείονα. *Μὴ τοὺς πόδας γάρ, φησι, μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν.* Οὕτω δὲ ὑπερβολὴν ἀγάπης καὶ πρῶτον ἐνέστη, καὶ ὕστερον ἐνέδωκεν.

10 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὁ λελουμένος οὐ χρεῖαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστέ,

Ἴνα μὴ ὑπολάβωσιν, ὅτι ἡ νίψις αὕτη, καθάρσιόν τι ἐστίν, οἷον καὶ τὸ βάπτισμα, λύει τὴν τοιαύτην ὑποψίαν παραδειγ-

(α) Ἰωαν. 1Γ', 14.

ματικῶς, ὅτι ὁ λελουμένος οὐ χρήζει λούσασθαι, εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι μόνους· διότι τούτοις περιπατῶν, ἔξεισι τοῦ λουτροῦ· ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος, ὡς ἤδη λελουμένος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ὡς ἤδη καθαρισθέντες ὑπὸ τῆς διδασκαλίας, ἣν ἐδίδαξα ὑμᾶς, καὶ ρίψαντες πᾶσαν κακίαν καὶ πονηρίαν.

Ἑρμηνεύων γὰρ ὁ Χρυσόστομος τό· Καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε· προσκεῖσθαι (1) λέγει καὶ τό· Διὰ τὸν λόγον, ὃν λελάληκα ὑμῖν, εἵτουν, τὴν διδασκαλίαν. Οὐ χρήζετε οὖν καθαρισθῆναι, ὧν ἐκαθαρίσθητε, εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι μόνους, διὰ πρᾶγμα, ὃ οὐκ οἶδατε ἄρτι, γνώσεσθε δὲ μετὰ ταῦτα.

10 Ἄλλ' οὐχὶ πάντες.

Οὐ πάντες καθαροὶ ἐστε.

11 Ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν· Οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἐστε.

Ἥιδει αὐτόν· ἐκτραχηλισθέντα καὶ ρυπωθέντα.

12 Ὅτε οὖν ἐνίψε τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς· Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;

Ἐρωτᾷ ἀγνοοῦντας, ἵνα διεγείρῃ εἰς προσοχήν· μετὰ γὰρ τὸ ποιῆσαι, λοιπὸν βούλεται διδάξαι τὸ ἀγνοούμενον.

13 Ὑμεῖς φωνεῖτέ με· Ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ.

Εἰμὶ ταῦτα, ὡς θεός. Πρὸς τοὺς μαθητάς γὰρ διαλεγόμενος, ἐκκαλύπτει ἑαυτόν. Εἰπὼν μὲν οὖν· ὅτι Ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὑμεῖς καλεῖτέ με οὕτως, ἀνεπαχθῇ τὸν λόγον ἐποίησε· προσθεὶς δὲ ὅτι, εἰμὶ, ἐβεβαίωσε τε τὰς τοιαύτας προσηγορίας,

(1) Ὁ Χρυσόστομος· Τομ. Η. Σελ. 416. Β. λέγει· «Ἄλλ' ἵνα μὴ διὰ ταῦτα νομίσης αὐτοὺς καθαρούς, ὡς ἁμαρτημάτων ἀπηλλαγμένους, ἐπήγαγεν· Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον, ὃν ἐλάλησα ὑμῖν· τοῦτέστι, ταῦτα τέως ἐστὲ καθαροί.» Δὲν λέγει ἄρα προσκεῖσθαι καὶ τοῦτο· ἀλλὰ φέρει αὐτὸ ἐκ τοῦ Ἰωαν. ΠΕ, 3, ἐξηγήσεως χάριν.

καὶ μὴ πρὸς χάριν, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν λεγομένης ἀπέδειξε.
 Λοιπὸν τοίνυν ἐντεῦθεν συλλογίζεται·

14 Εἰ οὖν ἐγὼ ἐνίψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.

Οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἐὰν ἐγὼ, ὁ φύσει κύριος, ἐνίψα ὑμῶν, τῶν φύσει δούλων, τοὺς πόδας, πολλῶ μᾶλλον ὑμεῖς, οἱ ὁμόδουλοι, ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· οὐδ', ὅτι Ἐὰν ἐγὼ ἐνίψα τοὺς τοῦ προδότου, πολλῶ μᾶλλον ὑμεῖς τοὺς τῶν ἐπιβούλων· ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων ταῦτα δηλώσας, ἀφῆκε τὴν διάκρισιν αὐτῶν τῇ συνειδήσει τῶν ἀκρώμενων.

15 Ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν·

Ὑπόδειγμα τῆς ἐν ἀγάπῃ ταπεινώσεως ἔδωκα ὑμῖν, διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως.

15 Ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.

Ἐξ ἀγάπης ταπεινούμενοι, καὶ διακονοῦντες τοῖς ὑποβεβηκόσι. Καίτοιγε, αὐτὸς μὲν ἦν ὑπὲρ ἔννοιαν καὶ λόγον· ἡμεῖς δὲ ἔσμεν γῆ καὶ σποδὸς, καὶ τέφρα, καὶ κόνις, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον. Ὅταν δὲ οὐ μόνον οὐ ταπεινούμεθα πρὸς τοὺς ἐλάττονας, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τοὺς μείζοντας· καὶ οὐ μόνον οὐ νίπτομεν τοὺς πόδας τῶν δούλων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν φίλων, οἱ καὶ τοὺς τῶν ἐπιβούλων νίπτειν ὀφείλοντες· ποίας οὐκ ἂν εἴημεν ἄξιοι καταδίκης, οὐ μόνον οὐ μιμούμενοι τὸ δοθὲν ὑπόδειγμα, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐναντίας ἰστάμενοι, καὶ κατὰ διάμετρον ἐπαιρόμενοι, καὶ τὴν ὀφειλὴν οὐκ ἀποδιδόντες· Καὶ ὑμεῖς γάρ, φησιν, ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.

16 Ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν.

Λοιπὸν οὖν, εἰ ἐγὼ ὁ ἀσυγκρίτως μείζων, οὕτως ἐταπεινώ-

θην, πολλῶ μᾶλλον ὑμεῖς. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς ἀφάτου ταπεινώσεως αὐτοῦ, τὸ δοῦναι ἑαυτὸν παράδειγμα, τὸν πλάστην τοῖς πλάσμασι, καὶ τρόπον τινὰ συγκρίνεσθαι τὸν ἀσύγκριτον.

Εἶπε δὲ τὸ νόημα τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἑννεακαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τό· *Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς (α).*

[*Οὐκ ἔστι δοῦλος (Ι).* Ἔως ἂν ὁ μὲν ἔστι δοῦλος τούτου, ὁ δὲ, ἀπόστολος ἐκείνου. Ἐλάττωσις γὰρ καὶ τὸ δουλεύειν, καὶ τὸ ἀποστέλλεσθαι.]

17 Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῇτε αὐτά.

Εἰ ταῦτα οἴδατε, τὰ ρηθέντα· οἴδατε δὲ αὐτά, παρ' ἐμοῦ μαθόντες· μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῇτε αὐτά. Οὐκ ἀρκεῖ γὰρ εἶδέναι μόνον, ἀλλὰ χρὴ καὶ ποιεῖν.

18 Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω·

Τὸ, Ἐὰν ποιῇτε αὐτά. Περὶ τοῦ Ἰούδα γὰρ τοῦτο ἔλεγεν, ὅς οὐ μόνον οὐκ ἔμελλε ποιῆσειν αὐτά, ἀλλ' οὐδ' ἄλλό τι τῶν ἐντεταλμένων, ἥδη τὴν προδοσίαν μελετῶν.

18 Ἐγὼ οἶδα οὕς ἐξελεξάμην·

Οἶδα, ὡς θεός, τίνες μὲν τῶν παρ' ἐμοῦ ἐκλεγέντων ποιήσουσιν αὐτά, τίς δὲ οὐ ποιήσει. Καὶ ἀνωτέρω δὲ εἰπὼν· ὅτι *Καὶ ὑμεῖς καθαροί ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες (β).* καὶ ἐν διαφύροις δὲ καιροῖς πολλὰ τοιαῦτα φθεγγάμενος, νύττοντα μόνον τὸ τοῦ προδότου συνειδὸς, καὶ ἅμα μὲν διδάσκοντα, ὅτι οὐ λανθάνει ἐπιβουλεύων, ἅμα δὲ καὶ εἰς μεταμέλειαν καὶ διόρθωσιν ἐκκαλούμενα, οὐκ ἔπεισεν.

Διὰ τί δὲ ἐξελέξατο καὶ τὸν προδότην, εἰρήκαμεν ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον, καὶ ζήτησον ἐκεῖ τό· *Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς ᾗθελεν αὐτὸς (γ),*

(α) Ματθ. Ι, 24. (1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ. (β) Ἰωαν. ΙΓ', 10. (γ) Μαρκ. Γ', 13.

καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν τῶν τοιούτων ῥητῶν.

18 Ἀλλ' ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ· «Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.»

Κάνταῦθα τὸ, ἵνα, δηλωτικόν ἐστι τοῦ μέλλοντος· οἷον· Ἀλλὰ διὰ τὸν προδότην τοῦτο λέγω· μέλλει γὰρ ἡ Γραφή πληρωθῆναι ἡ δαυϊτικὴ, ἡ λέγουσα· «Ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτερισμόν (α).»

Οἱ μὲν οὖν ἑβδόμηκοντα οὕτως ἀπὸ τοῦ ἑβραϊκοῦ τὸ ῥητὸν ἠρμήνευσαν· ὁ δὲ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ νῦν μεθερμηνεύων, τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὸς λέγει, δι' ἐτέρων ἰσοδυνάμων λέξεων. Ἴσον γὰρ τὸ, «Ὁ ἐσθίων», καὶ τὸ, «Ὁ τρώγων», καὶ τὸ, «ἐμεγάλυνε», καὶ τὸ, «ἐπῆρε» καὶ τὰ λοιπὰ δὲ ὁμοίως ἔχουσιν.

Φησὶ δὲ περὶ τοῦ Ἰούδα, ὅτι ὁ τρεφόμενος παρ' ἐμοί, ὁ κοινῶν μοι τραπέζης, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο αἰδεσθεὶς, ἐμεγάλυνε καὶ ἐπῆρεν, ἤγουν, ἐκραταίωσε καὶ ἐκίνησε κατ' ἐμοῦ, πτέρναν καὶ πτερισμόν, εἶπουν, ἐπιβουλὴν καὶ δόλον, διὰ τὸ συλλαλῆσαι τοῖς ἐχθροῖς. Εἰώθασι γὰρ, οἱ τοὺς τρέχοντας ὑποσκελίζειν πειρώμενοι, διὰ τῆς πτέρνης ἐπιβουλεύειν. Διὸ πτέρνα καὶ πτερισμός, ἡ ἐπιβουλὴ καὶ ὁ δόλος.

19 Ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι.

Ἰνα, ὅταν πληρωθῇ ἡ τοιαύτη Γραφή, πισεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, περὶ οὗ ἐκεῖνη προεφήτευσεν.

20 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· Ὁ λαμβάνων, ἐάν τινα πέμψω, ἐμέ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμέ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά με.

Καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἑννεακαιδεκάτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον εἶπεν· «Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται καὶ ὁ

ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστέλλαντά με (α)· καὶ νῦν δὲ τὸ αὐτὸ λέγει, παρηγορῶν αὐτοὺς ἐπὶ πλεόν, μέλλοντας ὅσον οὕτω διατρέχειν τὴν οἰκουμένην.

21 Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐταράχθη τῷ πνεύματι,

Πνεῦμα νόει, τὸ πάθος τῆς λύπης καὶ συγχύσεως, τῆς ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ προδότου· ὑπὸ γὰρ τῆς ἄγαν συμπαθείας ἐταράχθη, ὑπεραλγίσας αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τοῦ Δαζζάρου δὲ τό, Ἐρεβριμήσατο τῷ πνεύματι (β), ἐρμηνεύοντες, πνεῦμα τὸ πάθος τῆς συγχύσεως εἰρήκαμεν.

21 Καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ εἶπεν· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

Ἐμαρτύρησεν, ἤγουν, διεμαρτύρατο περὶ τῆς προδοσίας.

22 Ἐβλεπον οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.

Οὕτω γὰρ ἤθελε δημοσιεῦσαι τὸν ἄθλιον, ἀναμένων ἔτι τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ.

23 Ἦν δὲ ἀνακείμενος εἷς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς.

Αὐτὸς ἦν ὁ ταῦτα γράφων, ὡς αὐτὸς ἐπὶ τέλους τοῦ εὐαγγελίου δεδήλωκε. Τοῦτον δὲ ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, πλεόν δηλονότι, ὡς ἄξιον ἀγαπᾶσθαι πλεόν, διὰ πλεονεξίαν ἀρετῆς μεγάλης, ἣν αὐτὸς ἀπέκρυψε διὰ μετριοφροσύνην.

Λέγεται δὲ καὶ τοσοῦτον ἐκ νεότητος ἐπιμελήσασθαι καθαρότητος, ὡς μὴ ἔασαι ποτε μηδὲ λογισμὸν αἰσχρὸν ἀναβῆναι εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ· λογισμὸν δὲ αἰσχρὸν, οὐ τὴν φυσικὴν κίνησιν οἰητέον· ἀλλὰ τὴν προαιρετικὴν φαντασίαν· διὸ καὶ παρθένος ὕστερον ἐπωνομάσθη. Τοῦτο δὲ τὸ προτέρημα καὶ τῇ Θεοτόκῳ προσῆν.

Λέγει δὲ ὁ Χρυσόστομος (1), ὅτι ἠγάπα αὐτὸν πλεόν, καὶ

(α) Ματθ. Ι, 40.

(β) Ἰωαν. ΙΑ', 33.

(1) Τομ. Η. Σελ. 194. Α.

δι' ὑπερβάλλουσαν ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα, ἅπερ ἐκτέ-
σατο μετὰ τὸ ἐπιτιμηθῆναι διὰ τὴν προεδρίαν. Ταῦτα γὰρ καὶ
τὸν Μωϋσῆν ὕψωσαν.

Σκόπει δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ τοῖς πάθεσι τοῦ διδασκάλου
μόνος τῶν μαθητῶν παρέμεινεν ἄχρις ἂν ἐξέπνευσε. Διὰ ταῦτα
οὖν καὶ ἡγαπᾶτο πλεον, καὶ ἀνέκειτο κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖ-
νον ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ, ὡς παῖς ἐν κόλπῳ πατρός, ἀναλό-
γως ἐγγίζων αὐτῷ, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐγγύτητα. Εἰκὸς
γὰρ, αὐτὸν γνόντα ἤδη τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου, σφόδρα
σκυθρωπάζειν, καὶ διὰ τοῦτο, μετὰ τὸν νιπτῆρα, προσκληθῆ-
ναι, καὶ ἀναπεσεῖν ἐκεῖ, χάριν παρηγορίας. Ἐγραψε μὲν οὖν
ταῦτα, οὐ φιλοτιμούμενος· καὶ γὰρ φεύγων τὸν κόμπον, τὸ
ἑαυτοῦ παρεσιώπησεν ὄνομα.

Ἀλλ' ἐπειδὴ παρέδραμον οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ τὰ περὶ
τοῦ ἐμβαφέντος ψωμίου καὶ δοθέντος τῷ Ἰούδᾳ, μέλλων διη-
γήσασθαι τοῦτο, ἀναγκαίως ἐνέπεσε καὶ εἰς τὴν τούτων ἀπαγ-
γελίαν. Ἐπεὶ γὰρ αὐτὸς, ἐπιτραπείς παρὰ τοῦ Πέτρου, ἡρώ-
τησε κρυφίως, Τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς αὐτόν· ἀναγκαῖον ἦν
εἰπεῖν, ποῦ ἀνακείμενος ἠδύνατο ἐρωτᾶν κρυφίως, καὶ πῶς
ἐθάρρει ἐκεῖ τε ἀνακεῖσθαι, καὶ ἐρωτᾶν μυστικῶς.

Ἡ τὸ μὲν ἀνακεῖσθαι ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ φησί, δηλῶν
τὴν ὑπεράπειρον ταπεινώσειν τοῦ τὴν δόξαν ὑπεραπειροῦ· τὸ
δὲ ἡγαπᾶσθαι λέγει, δεικνύων ἑαυτὴν τε εὐχάριστον, ἀκεί-
νον φιλανθρωπόπατον. Καὶ ὅτι μὲν ἡγαπᾶτο, ὁμολογεῖ· διὰ
τὶ δὲ ἡγαπᾶτο, οὐ προστίθισιν· εὐχαριστῶν μὲν ἅμα, καὶ με-
τριοφρονῶν.

24 Νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος, πυθέσθαι, τίς ἂν
εἴη, περὶ οὗ λέγει.

Αὐτὸς μὲν οὐκ ἐθάρρησεν ἐρωτῆσαι, διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν εἰρή-
καμεν ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον·
τῷ Ἰωάννῃ δὲ τοῦτο ἐπέτρεψεν, ὡς ἡγαπημένῳ μάλιστα τῷ
διδασκάλῳ, καὶ ἀνακειμένῳ τηνικαῦτα ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ.

25 Ἐπιπεσὼν δὲ ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ· Κύριε, τίς ἐστίν;

Οὕτως· ὡς ἀνέκειτο, τουτέστι, μὴ ἀναστὰς, ἀλλὰ μόνον μεταστραφεὶς (1). Ὁ μὲν οὖν Ἰωάννης ἐξ ἀπλότητος καὶ ἀγάπης ἐπέπεσεν· οὕτω γὰρ φύσει θεὸν αὐτὸν ἐγίνωσκεν· αὐτὸς δὲ ἠνέσχετο, καὶ τούτῳ ψυχαγωγῶν αὐτόν.

26 Ἀποκρίνεται ὁ Ἰησοῦς· Ἐκεῖνός ἐστιν, ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. Καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον, δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτῃ.

Ζήτησον ἐν τῷ δηλωθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῶ ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννηματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης (α), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν· ἐν αὐτῇ γὰρ περὶ τούτων τε καὶ τῶν ἐφεξῆς ἐρρήθη κατὰ λόγον.

27 Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς.

Ἐν τῷ τέλει τῆς ἐξηγήσεως ἐκείνης εὐρήσεις περὶ τούτου σαφῶς. Εἰσῆλθε δὲ εἰς ἐκεῖνον, οὐχ ὥστε δαιμονᾶν αὐτόν, ἀλλ' ὥστε κατακυριεύειν καὶ δουλαγωγεῖν αὐτόν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐβδομηκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Λουκᾶν εἰρήκαμεν. Ἡ καὶ διὰ τῶν λογισμῶν εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον (2).

27 Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὁ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. Τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων,

28 πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ. Τινὲς γὰρ ἐδόχουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ

29 Ἰησοῦς· Ἀγόρασον ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν· ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τί δῶ.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐξηγήσει καὶ ταῦτα πάντα διηρμηνεύθησαν ἄριστα.

(1) Ἐν τῷ καμίνῳ, τὸ ἔργον παρεδέχθη ὁ Εὐθύμιος, ἀναγινώσκεται καὶ τὸ, οὕτως, μετὰ τὸ, ἐκεῖνος, καὶ διὰ τοῦτο ἑρμηνεύεται.

(α) Ματθ. ΚΓ', 29.

(2) εἰς αὐτόν.

30 Λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκείνος, εὐθέως ἐξήλθεν·

Ομοίως καὶ τοῦτο.

30 Ἦν δὲ νύξ, ὅτε ἐξήλθε.

Ἐπεσημνήνατο τὸν καιρὸν ὁ εὐαγγελιστῆς, δεικνύων, ὅτι οὐδὲ ἡ νύξ ἐπέσχεν αὐτόν.

31 Λέγει ὁ Ἰησοῦς· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου,

Ἀνωτέρω μὲν εἶπεν, ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ, Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (α). ἔνταῦθα δὲ, Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τοῦ νῦν ἐδοξάσθη, φησί, τοῖς ὑπὲρ τοῦ κόσμου πάθει· δόξα γὰρ τῷ δεσπότῃ τὰ ὑπὲρ τῶν δούλων πάθη. Ὡς γεγονὸς δὲ λέγει τὸ γεννησόμενον, διὰ τὸ ὅσον οὐπω μέλλειν συλληφθῆναι καὶ πάσχειν. Εἰ δὲ τῷ δεσπότῃ δόξα, τὰ ὑπὲρ τῶν δούλων πάθη, πολλῶ μᾶλλον τοῖς δούλοις δόξα, τὰ ὑπὲρ τοῦ δεσπότου.

31 Καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.

Ὁ πατὴρ ἐδοξάσθη ἐν τῷ υἱῷ, διὰ τῆς πολιτείας, ἣν ὡς ἄνθρωπος ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐπολιτεύσατο. Ὡς περ γὰρ τῷ υἱῷ δόξα, τὸ ἔχειν τοιοῦτον πατέρα· οὕτως ἄρα καὶ τῷ πατρὶ δόξα, τὸ ἔχειν τοιοῦτον υἱόν. Ἄλλως τε καὶ οἱ ἄνθρωποι, βλέποντες, αἱ ἐτερατούργει καὶ ἐδίδασκεν, ἐδόξαζον τὸν Θεόν, ὡς οἱ εὐαγγελισταὶ φασιν.

32 Εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτόν ἐν ἑαυτῷ,

Δοξάσει τὸν υἱόν δι' ἑαυτοῦ, τερατουργῶν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ τὰ φοβερά καὶ ἐξαισία σημεῖα, καὶ δεικνύων ἐντεῦθεν, ὅτι γνήσιος υἱὸς αὐτοῦ ἐστι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προλαβὼν εἶπεν· Ὅταν ὑψώσῃτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε, ὅτι ἐγὼ εἰμι (β). ἔνθα πλατύτερον ὁμοῦ καὶ σαφέστερον ἐξηγησάμεθα.

(α) Ἰωαν. 1Β', 23.

(β) Ἰωαν. Η', 28.

32 Καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.

Εὐθὺς, ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ. Τοῦτο δὲ εἶπεν, ἵνα μὴ ὑπολάβωσιν, ὅτι περὶ τῆς δόξης ἐκείνης λέγει τῆς ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ αὐτοῦ, περὶ ἧς διαφόρως ἐδίδαξεν αὐτούς. Ταῦτα δὲ λέγων, ἀνίστησι καταπέπτωκός τις τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν, καὶ πείθει, μὴ μόνον μὴ δυσφορεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρειν, διὰ τὴν μετὰ βραχὺ δόξαν αὐτοῦ.

33 Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι.

Πάλιν προλέγει αὐτοῖς τὰ μέλλοντα, ἵνα τε μετὰ ταῦτα ὑπομιμνησκόμενοι γινώσκοιεν, ὅτι προεῖπε, πάντα σαφῶς εἰδώς, καὶ ἵνα μὴ, ἀθρόον ἐπελθόντα, διαταράξωσιν αὐτούς, οὐ προσδοκῶντας. Τεκνία δὲ ἐκάλεσε τούτους, οὐ μόνον ὡς ποιῆτης αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς διδάσκαλος. Εἰπὼν δὲ, Τεκνία, ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, σφοδρότερον αὐτοῖς ἐξάπτει τὸν πόθον.

33 Ζητήσετέ με·

Μετὰ τὸ ἀποθανεῖν με. Τοῖς μὲν Ἰουδαίοις εἰπὼν· Ζητήσετέ με (α)· προσέθηκεν, ὅτι Καὶ οὐχ εὐρήσετε· ἐπὶ δὲ τῶν μαθητῶν, οὐ προσέθηκε τοῦτο· διότι ἔμελλον εὐρεῖν αὐτὸν οὗτοι μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Καὶ ἐκείνοις μὲν, παραμυθούμενός τὴν μανίαν, εἶπεν, ὅτι, Ζητήσετέ με· τούτοις δὲ, πόθον ἐμβάλλων πλείονα.

33 Καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις· Ὅτι ὅπου ὑπάγω ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι.

Ἀλλ' ἐκείνοις μὲν εἶπε τοῦτο, ὡς ἀναξίοις τοῦ τόπου ἐκείνου· τούτοις δὲ, ὡς οὕτω ἀποθανουμένοις.

34 Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους·

Καὶ μὴν παλαιὰ ἐντολὴ ἦν· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτὸν· ἀλλ' ἡ νῦν διδομένη, μείζων ἐκείνης· ἐπάγει γάρ·

(α) Ἰωαν. Ζ', 34.

34 Καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

Τοῦτο ἡ καινότης· ἐκείνη μὲν γὰρ ἐκέλευεν, ἀγαπᾶν τὸν πλησίον, ὡς ἑαυτόν· αὕτη δὲ, καὶ ὑπὲρ ἑαυτόν. Ὁ γὰρ Χριστὸς οὕτως ἠγάπησεν ἡμᾶς, ὡς μηδὲ ἑαυτοῦ φείσασθαι, ἀλλ' ἀποθανεῖν ὑπὲρ ἡμῶν.

Τινὲς δὲ ἑτέρως ἐρμηνεύουσιν, ὅτι, ἐπειδὴ παλαιὰ ἐντολὴ ἦν· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου (α)· καὶ (1) νῦν δίδωσιν, ἀγαπᾶν πάντας, ἡγουν, καὶ τοὺς ἐχθρούς· καὶ αὐτὸς γὰρ ἠγάπησε τοὺς μαθητάς πάντας, ὡς μηδὲ τὸν Ἰούδαν μισῆσαι, ἐπιβουλευόντα αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ταραχθῆναι τῷ πνεύματι, τουτέστι, τῷ πάθει τῆς λύπης καὶ συγχύσεως, τῆς ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ αὐτοῦ.

35 Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.

Καθὼς καὶ ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς· ἐπεὶ καὶ μαθητὴς ἀληθῆς, ὁ μιμούμενος τὸν διδάσκαλον. Τοῦτο σαφὲς χαρακτὴρ τοῦ χριστιανοῦ· τοῦτο φανερόν γινώρισμα· ἡ ἀληθὴς γὰρ ἀγάπη, πάσης ἐστὶν ἀρετῆς κεφάλαιον.

Τὶ οὖν; Οὐ πολλῷ μᾶλλον τὰ θαύματα δεικνύουσιν τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητήν; Οὐδαμῶς· εἶρηκε γὰρ πρὸς τῷ τέλει τοῦ ἔκτου κεφαλαίου τοῦ κατὰ Ματθαῖον· ὅτι Πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προσφετεύσαμεν; καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς· Ὅτι οὐδέποτε ἔγνωρ ὑμᾶς (6)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐκεῖ ρηθεῖσαν πᾶσαν ἐξήγησιν.

Καὶ μὴν, τὰ θαύματα μάλιστα τὴν οἰκουμένην ἐπηγάγετο. Ἀλλὰ διότι προῦπῃν τοῖς θαυματουργοῦσιν ἡ ἀγάπη.

36 Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, ποῦ ὑπάγεις;

(α) Ματθ. Ε', 43.
Ἰσως, καινήν νῦν.

(1) Καινήν, ἀντὶ τοῦ, καὶ νῦν, παρὰ τῷ Α.
(6) Ματθ. Ζ', 22. 23.

Ἄπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅπου ὑπάγω, οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι.

Ὁ μὲν Πέτρος ἠρώτησεν, οὐχ οὕτω βουλόμενος μαθεῖν, ὡς ἐπιθυμῶν ἀκολουθῆσαι· ὁ δὲ Χριστὸς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ γνοὺς, πρὸς αὐτὴν ἀπεκρίθη. Οὐκ εἶπε γὰρ, ποῦ ὑπάγει, ἀλλ' ὅτι Οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθῆσαι· ὑπεδήλου δὲ περὶ τῆς σφαγῆς.

37 Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· Κύριε, διατὶ οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σου θήσω.

Τὶ ποιεῖς, ὦ Πέτρε; Ἐκείνου εἰπόντος, ὅτι Οὐ δύνασαι, σὺ λέγεις, ὅτι Διατὶ οὐ δύναμαι; Οὐκοῦν ἡ πείρα διδάξει σε μὴ ἀντιλέγειν.

38 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τὴν ψυχὴν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.

Ζήτησον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, τό· Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπερ αὐτῷ· Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοὶ, ἐγὼ δὲ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι (α). καὶ ἀνάγνωθι καὶ τὴν ἐκεῖ ρηθεῖσαν ἐξήγησιν· ἔτι δὲ καὶ τὰς τῶν ἐφεξῆς ρητῶν, ἄχρι τοῦ· Ὅμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μυηταὶ εἶπον (β).

Εἰ δὲ καὶ παραλλαγὴν τινα φέρουσι τὰ ρητὰ, καὶνὸν οὐδέν. Ταῦτα μὲν γὰρ ἐρρήθησαν πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν· ἐκεῖνα δὲ, μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἐκεῖ· δις γὰρ ἐνστάντι τῷ Πέτρῳ, δις περὶ τῆς ἀρνήσεως διεμαρτύρατο ὁ Χριστός· καὶ περὶ μὲν τῆς πρώτης ἐνστάσεως καὶ διαμαρτυρίας Ματθαῖος καὶ Μάρκος (γ) ἔγραψαν· περὶ δὲ τῆς δευτέρας, Λουκᾶς (δ) καὶ Ἰωάννης.

(α) Ματθ. ΚϚ', 33.

(β) Ματθ. ΚϚ', 35.

(γ) Μαρκ. ΙΔ', 29.

(δ) Λουκ. ΚΒ', 33.

ΚΕΦ. XIV, 1 Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία.

Εἰπόντος τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον· ὅτι Ὑστερον ἀκολουθήσεις μοι (α)· καί· ὅτι Ἀπαρνήσῃ με τρίς (β)· ἐταράχθησαν δι' ἀμφοτέρα, δεδοικότες, μήποτε αὐτοὶ ἀπεκόπησαν αὐτοῦ, μόνου τοῦ Πέτρου ἀκολουθήσοντος, καὶ μήποτε καὶ αὐτοὶ τοῦτον ἀπαρνήσωνται, ὡς ὁ κορυφαῖος. Καταστέλλων οὖν τὴν ἐντεῦθεν ἀγωνίαν αὐτῶν, πρῶτα μὲν περὶ τοῦ φόβου τῆς ἀπαρνήσεως παραμυθεῖται, εἶτα καὶ περὶ τοῦ φόβου τῆς ἀποκοπῆς.

1 Πιστεύετε εἰς τὸν θεόν, καὶ εἰς ἐμέ πιστεύετε.

Πιστεύετε βεβαίως, εἰς τὸν πατέρα καὶ εἰς ἐμέ· καὶ λοιπὸν, ἢ εἰς ἡμᾶς πίστις συντηρήσει ὑμᾶς ἀηττήτους.

2 Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαί· εἰσιν·

Ἰκαναὶ δέξασθαι καὶ ὑμᾶς, συνεσομένους ἡμῖν αἰί.

2 Εἰ δὲ μὴ, εἶπον ἂν ὑμῖν· Πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν.

Εἰ δὲ μὴ ἦσαν ἐκεῖ πολλαὶ μοναί, καὶ δαφίλεια καταγωγίων, εἶπον ἂν ὑμῖν, ὅτι πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον μονῆς ὑμῖν τοῖς ἑμοῖς· καὶ πρὸ πάντων τούτου πάντως ἂν ἐφρόντισα, ἵνα, ὅπου εἰμι ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ᾗτε. Προεῖρηκε γὰρ αὐτοῖς· ὅτι Ὅπου εἰμι ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται (γ).

3 Καὶ ἐὰν πορευθῶ, καὶ ἐτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτὸν· ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ᾗτε.

Καὶ εἶπον ἂν ὑμῖν καὶ τοῦτο, ὅτι Ἐὰν πορευθῶ ἐτοιμάσαι ὑμῖν τόπον μονῆς, πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτὸν, καὶ τὰ ἐξῆς. Ὡστε οὐδὲ οὕτως ἔδει ἀθυμεῖν. Ἐπεὶ δὲ πάσαι παρεσκευάσται τὸ πλῆθος τῶν μονῶν, καὶ ἀποκεκλήρωνται τοῖς ἀξίοις, χρὴ θαρρεῖν, καὶ μὴ ἀπογινώσκειν.

Ἔστι δὲ καὶ ἐτέρως εἰπεῖν, ὅτι Καὶ ἐὰν πορευθῶ ἐτοιμάσαι

(α) Ἰωαν. ΙΓ', 36. (β) Ἰωαν. ΙΓ', 38.

(γ) Ἰωαν. ΙΒ', 26.

ἔμειν τόπον, ἤγουν, ἐγκαινίσαι ὑμῖν ἄνοδον πρὸς τὸν οὐρανόν, ἣν οὐδεὶς οὐδέπω τῶν ἀνθρώπων ἀνῆλθε, *πάλιν* ἔρχομαι, κατὰ τὴν δευτέραν μου παρουσίαν, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτὸν, ἀναστάντας ἐκ νεκρῶν, συμβασιλεύοντάς μοι αἰωνίως. Εἰ γὰρ καὶ ἀποθανόντες, πρὸς αὐτὸν ἀνῆλθον, ἀλλ' οὐ μετὰ τῶν σωμάτων· καὶ εἰ σύνεισιν αὐτῷ, ἀλλ' οὐ συμβασιλεύοντες. Ἐπεὶ δέ, εἰδὼς τὰ κινήματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν, ἔγνω ἐπιθυμοῦντας μαθεῖν, ποῦ ὑπάγει, καὶ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν, ὅπου ὑπάγει, φησί·

4 Καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε.

Εξ ὧν διαφόρως εἶπον ὑμῖν, οἴδατε καὶ ἀμφοτέρω, εἰ ἀναμνησθῆτε. Ἰπῆγε μὲν οὖν πρὸς τὸν πατέρα, ἀφ' οὗ καὶ ἐξῆλθεν· ὁδὸς δέ ἐστιν αὐτός, δι' οὗ ἐρχάμεθα πρὸς τὸν πατέρα, ὡς προῶν ἔρεῖ.

5 Λέγει αὐτῷ Θωμᾶς· Κύριε, οὐκ οἶδαμεν, ποῦ ὑπάγεις· καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;

Ως το γάρ, αἰσθητὸν εἶναι τινα τόπον, ὅπου ὑπάγει, καὶ ὁδὸν ὁμοίως τοιαύτην.

6 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή·

Οὗτος μὲν, ὅτι δι' ἐμοῦ ἔρχεσθε· ἀλήθεια δέ, ὅτι ἀληθεύω, καὶ πάντως ἔσται ταῦτα· ζωὴ δέ, ὅτι καὶ τοῦ θανάτου κυριεύω. Εἰ οὖν ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, ὁδηγήσω ὑμᾶς· εἰ δέ καὶ ἀλήθεια, οὐ ψεύδομαι· εἰ δέ καὶ ζωὴ, οὐδὲ ὁ θάνατος διαστήσει ὑμᾶς ἐμοῦ.

6 Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.

Εν τῷ ἐννάτῳ δὲ κεφαλαίῳ εἶπεν· Οὐδεὶς δύναται εἰλθεῖν πρὸς ἐμὲ, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ, ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτόν (α)· ὁ μὲν

(α) Ἰωαν. 5', 44.

γὰρ ἐλκύει, ὁ δὲ ὁδηγεῖ· καὶ ἀμφοτέροι συνεργοῦσιν εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

7 Εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν· Ἀνωτέρω μὲν εἰπὼν, ὅτι Καὶ ὅπου ὑπάγω, οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε (α)· ἐδήλωσεν, ὅτι καὶ τὸν πατέρα οἶδασιν καὶ αὐτόν. Ἐνταῦθα δὲ ἐπαγαγὼν, ὅτι Εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν· ἐνέφηεν, ὅτι καὶ αὐτὸν ἀγνοοῦσι, καὶ τὸν πατέρα. Καὶ πολλαχοῦ δὲ τοῦτο ποιεῖ· ἐπεὶ γὰρ ἐγίνωσκον μὲν καὶ ἀμφοτέρους, οὐχ ὡς προσῆκον δέ· (ὑστερον γὰρ ἐπιφοιτήσαν τὸ πανάγιον Πνεῦμα κατεσκεύασεν αὐτοῖς τελείαν τὴν γνῶσιν·) ποτὲ μὲν, ὅτι γινώσκουσι, λέγει· διότι ὅπως δὴ ποτε γινώσκουσι· ποτὲ δὲ, ὅτι οὐ γινώσκουσι· διότι, ὡς ἐχρῆν οὐ γινώσκουσι. Νῦν δὲ φησιν, Εἰ ἐγνώκειτέ με, ὡς χρῆ, τίς εἰμι τὸ νοούμενον, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν· ἐπεὶ γὰρ ἴσος ἐμοὶ καὶ ἀπαράλλαχτός ἐστιν, ὁ νενοηκώς ἐμέ, νενόηκε καὶ τὸν πατέρα.

7 Καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτόν,
Ἐπεὶ ἐμέ γινώσκετε, εἰ καὶ μὴ ὡς χρῆ, λοιπὸν γινώσκετε καὶ αὐτόν ὡσαύτως.

Ὁ δὲ Χρυσόστομος (1), Γνώσεσθε, ἐρμηνεύει, ἤγουν, Ὅσον οὕτω γνώσεσθε αὐτόν, ὡς προσῆκον, ἐπιφοιτήσαντος ὑμῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

7 Καὶ ἐωράκατε αὐτόν.
Καὶ ἐωράκατε τὴν δύναμιν αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐμῆς δυνάμεως, διὰ τῶν θεοπρεπῶν σημείων, ὧν ἐποίησα. Ἄ γὰρ ἐγὼ δύναμαι, ταῦτα κάκεῖνος.

8 Λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξον ὑμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἄρκει ἡμῖν.

Καὶ ἄρκει ἡμῖν, ὡς σὲ τέως ἐγνωκόσιν. Ἐπεὶ οὖν ἐζήτησε γινῶναι τὸν πατέρα, δείκνυσιν ὁ Χριστός, ὅτι οἶδεν αὐτόν.

(α) Ἰωαν. 14', 4.

(1) Τομ. Η. Σελ. 432. C.

9 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε;

Κατ' ἐρώτησιν ὁ λόγος. Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, θεοσημείας ἐργαζόμενος, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με ἀπὸ τούτων, τίς εἰμι τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δύναμιν; ὅτι θεὸς παντοδύναμος; Ναὶ πάντως ἔγνωκάς με· καὶ εἰ ἔγνωκάς με, λοιπὸν ἔγνωκας τὸν πατέρα· εἰκὼν γὰρ ἀπαράλλακτος ἐγὼ τοῦ πατρὸς.

9 Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν πατέρα·

Ο ἔγνωκὼς τὴν ἐμὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν, ἔγνωκε τὴν τοῦ πατρὸς· ἀπαράλλακτοι γὰρ ἡμεῖς, καὶ δι' ἀλλήλων γνωριζόμενοι.

9 Καὶ πῶς σὺ λέγεις· Δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα;

Πῶς θέλεις γινῶναι, ὃν ἔγνωκας; πῶς ζητεῖς, ὃ ἔχεις;

Νοοῦνται δὲ καὶ ἐτέρως τὰ ρητὰ, ὅτι ἐζήτησε μὲν ὁ Φίλιππος ἰδεῖν τὸν πατέρα, τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς, ἵσως ἀκούων, ὁραθῆναι πολλοῖς πολλάκις τῶν προφητῶν ἐν ἀνθρωπίνῳ εἶδει καὶ σχήματι· καὶ προσέθηκεν, ὅτι *Καὶ ἄρκει ἡμῖν*, ὡς αὐτὸν τέως ὁρῶν καὶ εἰδώς. Δείκνυσι δὲ ὁ Χριστὸς, ὅτι οὔτε αὐτὸν εἶδεν, οὐδὲ οἶδε κατὰ τὴν φύσιν τῆς θεότητος. Λέγει οὖν αὐτῷ κατὰ ἀπόφασιν, *Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε*· ἀθέατος γὰρ ἡ θεία φύσις καὶ ἄγνωστος. Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν πατέρα· ὃ δὲ ἐμέ μὴ δυνάμενος ἰδεῖν, οὐδὲ τὸν πατέρα δύναται ἰδεῖν. Καὶ πῶς σὺ λέγεις, *Δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα*, ἐμὲ μὴ ἰδὼν, μῆτε γνοῦς, εἰ καὶ ὑπολαμβάνεις ἰδεῖν καὶ γινῶναι με;

10· Οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν;

Οτι δι' ἀλλήλων γνωριζόμεθα, ὡς ἀπαράλλακτοι; Ζήτησον δὲ πρὸς τῷ τέλει τοῦ δεκάτου κεφαλαίου τό· *Ἴνα γινῶτε καὶ πιστεύσητε, ὅτι ἐν ἐμοί ὁ πατὴρ, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ (α)*· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ.

(α) Ἰωαν. 1', 38.

10 Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ.

Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πατρός· καὶ εἰ ἀπὸ τοῦ πατρός, ἄρα ἀπ' ἐμαυτοῦ· τὰ ἐμὰ γὰρ, ἐκείνου, καὶ τὰ ἐκείνου, ἐμὰ. Πάντα γὰρ κοινὰ καὶ ἴσα κεκτήμεθα. Εἰπὼν δὲ περὶ τῶν λόγων, λέγει καὶ περὶ τῶν ἔργων.

10 Ὁ δὲ πατὴρ, ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα.

Πρὸς τῷ τέλει μὲν τοῦ εἰρημένου κεφαλαίου εἶπεν· Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετε μοι (α). ἐνταῦθα δὲ λέγει, ὅτι ὁ πατὴρ ποιεῖ τὰ ἔργα, ἃ ἐργάζομαι, δηλονότι. Καὶ τότε δὲ καὶ νῦν τὸ αὐτὸ ἐνέφηεν, ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ δύνανται, καὶ θέλουσιν. Ὁ τοίνυν πατὴρ λαλεῖ μὲν διὰ τοῦ υἱοῦ, ὡς διὰ ἰδίου λόγου· ἐργάζεται δὲ διὰ τοῦ υἱοῦ, ὡς διὰ ἰδίας δυνάμεως. Τὸ δὲ, Ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, ἀντὶ τοῦ, ὁ μὴ κεχωρισμένος μου, ἢ ὁ δι' ἐμοῦ χαρακτηριζόμενος.

11 Πιστεύετε μοι, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν·

Πιστεύετε μοι, λέγοντι, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ θεωρούμεθα.

11 Εἰ δε μὴ, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι.

Εἰ δὲ μὴ πιστεύετε μοι διὰ τοὺς λόγους μου, καὶ διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι, ὑπερφυῆ καὶ θεοπρεπῆ ὄντα. Καὶ πρὸς τῷ τέλει δὲ ὁμοίως τοῦ δηλωθέντος κεφαλαίου εἶρηκεν· ὅτι Καὶ ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε (β).

12 Ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκεῖνος ποιήσει·

Οὐκ εἶπεν, ὅτι καὶ μείζονα, ὧν εἰργασάμην, δύναμαι ἐργάσασθαι· ἀλλ', ὅ πολλῶ θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ ἑτέροις δώσω τοιαῦτα ἐργάζεσθαι. Εἶτα προστίθῃσι καὶ τὸ ἔτι μείζον, λέγων·

(α) Ἰωαν. 1', 37.

(β) Ἰωαν. 1', 38.

12 Καὶ μείζονα τούτων ποιήσει·

Τοῦτο δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ δεδωκότος ἐστὶν ἀπόδειξις, οὐ τῆς τοῦ ποιούντος· ὁ γὰρ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ μείζονα πῶν τοῦ Χριστοῦ ἔργα ποιῶν, τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν ἀνακηρύττει.

12 Ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι.

Υμῶν, φησὶν, ἐστὶ τοῦ λοιποῦ καὶ τὸ θαυματουργεῖν· διότι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν δόξαν ἀποκαθίσταμαι. Ταῦτα δὲ πάντα παραμυθούμενος αὐτοὺς ἔλεγε, σκυθρωπάζοντας καὶ δυσφοροῦντας, διὰ τὸ μήπω γινώσκειν τοὺς περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ λόγους.

13 Καὶ ὁ, τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω·

Ὁ ἂν αἰτήσητε, ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά μου. Ποιήσω δὲ, εἶπε, δεικνὺς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ.

13 Ἵνα δοξασθῇ ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ.

Δόξα γὰρ τῷ πατρί, τὸ παντοδύναμον τοῦ υἱοῦ.

14 Ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω.

Εγὼ, ὡς παντοδύναμος ἐπίσης τῷ πατρί. Τὸ αὐτὸ δὲ λέγει, θεβαιῶν μάλιστα τὸν λόγον. Ἐπεὶ δὲ ἐκείνους χρὴ αἰτεῖν, τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν, διδάσκει, πῶς χρὴ ἀγαπᾶν αὐτὸν, ὅτι οὐ λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ.

15 Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε.

Τοῦ ἀγαπᾶν με γὰρ σημεῖον ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν τῶν ἐμῶν· τήρησις δὲ αὐτῶν, ἡ πληρώσις, ἡ ἐργασία αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ εἰκὸς, αὐτοὺς ἐπιζητεῖν τὴν σωματικὴν αὐτοῦ συνουσίαν, καὶ τὰς συνήθεις ὁμιλίας, ἔτι παραμυθούμενος τὸ ἅλγος αὐτῶν, φησί·

16 Καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν,

Ἐντεῦθεν ἄρχεται γνωρίζειν τοῖς μαθηταῖς τὰ περὶ τοῦ ἁγίου

Πνεύματος. Ἄλλον δὲ παράκλητον, ὡς ἐμὲ, ἦτοι, παραινέτην καὶ ἀλείπτην ἐν τοῖς ἄθλοις τῆς ἀρετῆς, καὶ (1) ψυχαγωγίαν ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ ἀντίληψιν. Εἰπὼν μὲν οὖν, ὅτι ἄλλον, ἔδειξε τῶν ὑποστάσεων τὸ διάφορον. Φήσας δὲ, ὅτι παράκλητον, ἐδίδαξε τῆς φύσεως τὸ ταυτόν· παράκλητοι γὰρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Οὐκ εἶπε δὲ, ὅτι Πέμψω, ἵνα μὴ ἀντίθεος εἶναι δόξῃ, καὶ ὡς ἀπὸ ἄλλης τινὸς ἐξουσίας ποιεῖσθαι τοὺς λόγους. Ἀλλὰ νῦν μὲν ἐρωτῆσαι τὸν πατέρα ἐπηγγέλματο, διὰ τε τὴν ῥηθεῖσαν αἰτίαν, καὶ ἵνα λογισθῇ ἀξιόπιστος· προῖων δὲ τὸ οἰκεῖον ἐμφανίζει ἀξίωμα, λέγων· Ἐὰν ἐγὼ μὴ ὑπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς (α)· καὶ πάλιν· Λάβετε πνεῦμα ἅγιον (β).

Ἀλλὰ πῶς παρ' ἄλλου δίδοται καὶ πέμπεται τὸ πανταχοῦ παρὸν, καὶ διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ, καθὼς βούλεται (γ), τὰ χαρίσματα; Οὐχ ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὡς ὁμοφύες, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ βουλόμενον. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ τῶν κτιστῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀκτίστου Τριάδος τὰ τοιαῦτα σημαίνουσι. Καὶ δίδοται μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς, ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον· πέμπεται δὲ παρὰ τοῦ υἱοῦ, ὡς συνεργὸν καὶ οὐκ ἐναντίον. Νῦν μὲν οὖν δίδοσθαι καὶ πέμπεσθαι φησι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· προβαίνων δὲ καὶ τὴν τούτου δείκνυσιν ἐξουσίαν, λέγων· Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος (δ).

16 Ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα·

Μηδὲ μετὰ τὴν τελευτὴν ὑμῶν ἀφιστάμενος. Εἴτα διδάσκει, καὶ τίς ἐστὶν ὁ ἄλλος παράκλητος.

17 Τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας,

Τὸ ἀληθινόν, ἦτοι τὸ ἐξαίρετον, πρὸς τὰ ἄλλα πνεύματα.

(1) Τάχα δὲν εἶναι καταλληλότερον τὸ νᾶ τραπῆ τὸ, καὶ, εἰς τὸ, πρὸς;

(α) Ἰωαν. 15', 7.

(β) Ἰωαν. Κ', 22.

(γ) Α' Κορ. 1Β', 11.

(δ) Ἰωαν. 15', 13.

Πνεῦμα γὰρ λέγεται, καὶ ὁ ἄγγελος, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ ὁ ἄνεμος, καὶ ἕτερα πλείονα. Ἵνα δὲ μὴ ἀκούσαντες, ὅτι ἄλλον παράκλητον, ὑποπτεύσωσι κακέϊνον ἑνσαρκον, καὶ ὁρατὸν αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς, φησὶν·

17 Ὁ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν·

Οὐ δύναται λαβεῖν αἰσθητῶς.

17 Ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό,

Σωματικῶς· ἀσώματον γάρ.

17 Οὐδὲ γινώσκει αὐτό·

Μὴ ἰδὼν αὐτό.

Νοεῖται δὲ καὶ ἑτέρως, ὅτι Ὁ κοσμικὰ φρονῶν, οὐ δύναται ὑποδέξασθαι αὐτό, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό, πεπηρωμένος ὢν τοὺς νοητοὺς ὀφθαλμούς· οὐδὲ γινώσκει αὐτό, μηδὲν ὑψηλὸν ἐννοεῖν ἰσχύων.

17 Ἰμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό,

Γινώσκετε, ὅσον οὕτω. Οὐκ εἰς μακρὰν γὰρ ἐπικροιτήσει, καὶ διδάξει ὑμᾶς.

Ἡ, *Γινώσκετε αὐτό*, ἀπὸ τοῦ γινώσκειν ἐμέ. Ὡς περ γὰρ ὁ νενοηκὼς ἐμέ, νενόηκε τὸν Πατέρα· οὕτω πάλιν ὁ νενοηκὼς ἐμέ, νενόηκε τὸ Πνεῦμα. Μιᾶς γὰρ οἱ τρεῖς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ δυνάμεως καὶ ἀξίας.

17 Ὅτι παρ' ὑμῖν μένει,

Ὡς περ γὰρ ὁ Πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐστίν· οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα· ἀχώριστος γὰρ ἡ μακαρία Τριάς.

17 Καὶ ἐν ὑμῖν ἐσται.

Μὴ ἀποθνήσκον, ὡς ἐγώ· οὐδὲ γὰρ ἐνηθρώπησεν, ὡς ἐγώ. Ἐπεὶ δὲ τοσαῦτα εἰπὼν, οὕτω τὴν ἀθυμίαν αὐτῶν ἐξέβαλεν, ἀδημονούντων ἔτι καὶ ἀλγυνομένων, ὡς ὀρφανῶν ἤδη καταλιμπανομένων, θεραπεύει τὸ τοιοῦτον ἄλγος.

18 Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς·

Πατρικῆς εὐσπλαγχνίας τὸ ῥῆμα, πολλὴν εἰσάγον παράκλησιν καὶ ψυχαγωγίαν. Οὐ παντάπασιν ἀφήσω ὑμᾶς, τὰ τέκνιά μου.

18 Ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.

Ἐρχομαι πάλιν, μετὰ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν, εἰ καὶ μὴ ὡς τὸ πρότερον συνεσόμενος·

19 Ἔτι μικρὸν, καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ·

Αποθανόντα, ὡς ἄνθρωπον.

19 Ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με·

Ἐπιφαινόμενον ὑμῖν ἐκ διαλειμμάτων, συνόντος ὑμῖν αἰ τοῦ ἄλλου παρακλήτου.

19 Ὅτι ἐγὼ ζῶ,

Ζῶ, πάλιν ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν.

19 Καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε.

Μὴ ἀναιρούμενοι αὐτίκα σὺν ἐμοί, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐμῆς δυνάμεως ἐφ' ἱκανὸν συντηρούμενοι. Ἡ, Καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε, μετὰ θάνατον, τὴν μακαρίαν ζωὴν.

20 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου,

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, τῇ τῆς ἀναστάσεώς μου, δηλονότι, γνώσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου, ὅτι ἐγὼ ἀδιαίρετος τοῦ πατρός μου, ἐν τῷ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ δύνασθαι.

20 Καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν.

Καὶ ὅτι Καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, φρουρούμενοι καὶ νευρούμενοι· καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν, φρουρῶν καὶ νευρῶν ὑμᾶς. Γνώσεσθε δὲ ταῦτα, τῶν ἐχθρῶν καταστελλομένων, ὑμῶν παρρησιαζομένων, τοῦ κηρύγματος καθ' ἐκάστην ἀνθοῦντος τὴν ἡμέραν.

Ὁ μὲν οὖν Χριστὸς ἐν τῷ πατρὶ, κατὰ λόγον ἰσοδυναμίας· οἱ δὲ ἀπόστολοι ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ἐν αὐτοῖς, κατὰ λόγον

βοηθείας. Οἶδε γὰρ ἡ Γραφή πολλάκις τοῖς αὐτοῖς ῥήμασιν, ἐπὶ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων κειμένοις, οὐχ ὁμοίως κεχρῆσθαι. Καὶ ὁ Χριστὸς γὰρ, καὶ ἡμεῖς υἱοὶ θεοῦ, καὶ θεοὶ, λεγόμεθα, καὶ εἰκὼν θεοῦ, καὶ δόξα θεοῦ· ἀλλὰ πολὺ τὸ διάφορον. Καὶ πολλὰ πολλαχοῦ τοιαῦτα.

21 Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου, καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με·

Οὐκ ἀρκεῖ γὰρ τὸ ἔχειν αὐτάς μόνον, ἀλλὰ χρὴ καὶ ποιεῖν αὐτάς. Εἰπὼν δὲ τοῦτο καὶ πρότερον, λέγει αὐτὸ καὶ νῦν, ἐμφαίνων, ὅτι τῆς ἀγάπης αὐτοῦ σημεῖον, οὐ τὸ ἀθυμεῖν ἐπὶ τῷ χωρισμῷ αὐτοῦ· τοῦτο γὰρ δειλίας μᾶλλον ἐστίν· ἀλλὰ τὸ φυλάσσειν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ.

21 Ὁ δὲ ἀγαπῶν με, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτόν,

Καὶ ἐγώ, ὡς μετὰ τὸ ἀναστῆναι ἀποκαταστάς εἰς τὸ πρότερον ἀξίωμα. Ὅρα δὲ θαυμαστὴν ἀκολουθίαν! Ὁ τηρῶν τὰς ἐντολάς μου, φησὶν, ἀγαπᾷ με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου· ὃν δὲ ἀγαπήσει ὁ πατήρ μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω πάντως, ὡς ἀμφοτέρων τὰ αὐτὰ θελόντων καὶ ἀποδεχομένων.

21 Καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἑμαυτόν.

Ποτὲ μὲν, ἀνθρωποπρεπῶς, ποτὲ δὲ, δι' ἐλλάμψεως. Τοῦτο δὲ ἀκούσας Ἰούδας ὁ Ἰακώβου, ὁ καὶ Λεβθαῖος, καὶ Θαδδαῖος καλυύμενος, ἐνόμισεν, ὅτι, ὡς οἱ νεκροὶ πολλάκις ἐν ὄνεϊροις, ἐμφανίσει ἑαυτόν· διὸ καὶ συγχυθεὶς, οὐκ ἐτόλμησε μὲν εἰπεῖν, ὃ ἐβούλετο, οἷον Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι ἀποθνήσκεις, καὶ νεκροῦ τροπὸν ἐμφανίζεσθαι μέλλεις· ἐτέρως δὲ δι' ἐρωτήσεως τὴν σύγχυσιν ὑποφαίνει.

22 Λέγει αὐτῷ Ἰούδας· (οὐχ ὁ Ἰσχαριώτης·) Κύριε, τί γέγονεν, ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτόν, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ;

Τὸ, Τί γέγονε; δυσφοροῦντός ἐστι καὶ συγχεομένου. Τί συμβέ-

εθηκεν, ὅτι ἡμῖν ἐμφανισθήσῃ ἐν ὀνείροις, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ συνήθως; Ἰπὸ γὰρ τοῦ μὴ θέλειν, ἵνα ἀποθάνῃ, παράδοξον καὶ ἀνέλπιστον ᾤοντο τὸν θάνατον αὐτοῦ.

23 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει· καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.

Πρὸς τὸν ἀγαπῶντά με ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἐλευσόμεθα, τουτέστιν, οὕτως, ἐμφανισθήσομαι, ὥς ὁ πατήρ μου, καὶ οὐχ, ὥς οἱ νεκροί· καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, οἰκοῦντες ἐν αὐτῷ θεοπρεπῶς, ὅπερ ὀνειράτων οὐκ ἔστιν.

24 Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· καὶ ὁ λόγος ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρός.

Ἀποδείκνυσιν, ὅτι ὁ τοὺς λόγους αὐτοῦ μὴ τηρῶν, οὔτε αὐτόν ἀγαπᾷ, οὔτε τὸν πατέρα. Λέγει γὰρ, ὅτι Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· ἃ δὲ λέγω, οὐκ εἰσὶν ἐμὰ, ἀλλὰ τοῦ πατρός· μὴ τηρῶν δὲ τοὺς λόγους μου, οὐ τηρεῖ τοὺς λόγους τοῦ πατρός· μὴ τηρῶν δὲ τοὺς λόγους τοῦ πατρός, οὐδὲ τὸν πατέρα ἀγαπᾷ· τεκμήριον γὰρ ἀγάπης, ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν. Πῶς δὲ ὁ λόγος, ὃν λέγει, καὶ αὐτοῦ ἔστι, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ, προειρήκαμεν. Ἐπεὶ δὲ ἐγίνωσκεν, αὐτοὺς τινὰ μὲν μὴ συνιέντας, ἔν τισι δὲ καὶ ἀμφιβάλλοντας, ὑπισχνεῖται καὶ τὴν τῶν ἀγνοουμένων, καὶ τὴν τῶν ἀμφιβαλλομένων διδασκαλίαν.

25 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, παρ' ὑμῖν μένων·

Ταῦτα, τὰ δοκοῦντα ἀσαφεῖ· τὸ δὲ, Παρ' ὑμῖν μένων, προσέθηκεν, ἐμφαίνων κἀνταῦθα, ὅτι τοῦ λοιποῦ ἅπεισι πρὸς τὸν πατέρα.

26 Ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει

ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα,

Τὰ προσιστάμενα ὑμῖν δηλαδή. Τὸ δὲ, *Ἐν τῷ ὀνόματί μου*, τὸ, ἀντ' ἐμοῦ, σημαίνει ἐνταῦθα. Ἐπεὶ γὰρ αὐτὸς, πληρώσας τὴν οἰκονομίαν, ἀνῆλθε πρὸς τὸν πατέρα, λοιπὸν ἀντ' αὐτοῦ κατῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἵνα παράκλητος ἡμῖν μὴ λείπῃ, καθὼς φησιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος.

Καὶ διὰ τί οὐκ αὐτὸς ἐδίδαξε τότε τὰ προσιστάμενα; Διότι οὐκ ἠδύναντο βαστάζειν πλεῖον, ὥς προΐων ἔρεϊ.

26 Καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν.

Ἀναμνήσει τελειώτερον τελειώτους γενομένους. [Εἰκὸς (1) γὰρ αὐτοὺς ἐπιλαθέσθαι τινῶν.]

27 Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν.

Οἱ μὲν ἄλλοι ἄνθρωποι ἀποθνήσκοντες χρήματα καὶ κτήματα τοῖς οἰκείοις ἀφιᾶσιν· ὁ δὲ Χριστὸς εἰρήνην τοῖς ἰδοῖς ἀφῆκεν, εἰρήνην, τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. *Εἰρήνην*, φησὶν, *ἀφίημι ὑμῖν*, ἵνα εἰρηνεύητε πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς ἐμέ· καὶ λοιπὸν, οὐδὲν ὑμᾶς ἢ τοῦ κόσμου ταραχὴ βλάβει οὐδ' ἐμποδίσει.

27 Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν.

Τὴν ἐμοὶ πεφιλημένην, τὴν ἐπὶ τοῖς ψυχωφελέσιν, οὐ τὴν τοῦ κόσμου, τὴν ἐπὶ τοῖς ψυχοβλαβέσιν.

27 Οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν.

Ο μὲν γὰρ κόσμος, ἥγουν, οἱ κοσμικὰ φρονοῦντες, εἰρήνην διδόασιν ἀλλήλοις ἐπὶ κακῷ· ἐγὼ δὲ εἰρήνην δίδωμι ὑμῖν ἐπ' ἀγαθῷ.

Ἡ ὁ μὲν κόσμος χρήματα καὶ κτήματα δίδωσι τοῖς αὐτοῦ· ἐγὼ δὲ εἰρήνην δίδωμι ὑμῖν τοῖς ἐμοῖς. Ἐπεὶ δὲ τὸ, *ἀφίημι*

(1) Τὰ παρενθεσιμῆτα ἀνεγινώσκονται παρ' ἀμφότεροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῇ περιελίδει.

ὑμῖν, ἀναχώρησιν ἐμφαίνον, σύγχυσιν πλείονα αὐτοῖς ἐνεποίησε, φησί·

27 Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δειλιάτω.

Ὡρᾶς, ὅτι οὐ τοσοῦτον ἀπὸ φιλοστοργίας, ὅσον ἀπὸ δειλίας ἔπασχον, οἰόμενοι διασπαραχθήσεσθαι παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.

28 Ἐκούσατε, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· Ὑπάγω, καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς·

Οὐκ εἶπον, ὅτι ὑπάγω μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. Λοιπὸν, τί δειλιάτε;

28 Εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἂν, ὅτι εἶπον· Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα·

Ἐπειδὴ οὕτω περὶ τῆς ἐμῆς πεπληροφόρησθε δυνάμεως, καὶ διότι ἀποθνήσκω, νομίζετέ με μὴ δύνασθαι μετὰ θάνατον συντηρεῖν ὑμᾶς· ὠφείλετε χαίρειν, ὅτι εἶπον, Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα, τὸν δυνάμενον ἐξελέσθαι ὑμᾶς πάσης ἐπιβουλῆς, ἐννοοῦντες, ὅτι πρεσβεύσω πάντως ὑπὲρ ὑμῶν.

28 Ὅτι ὁ πατὴρ μου μείζων μου ἐστί.

Μείζων μου ἐστί, τῇ δυνάμει, ὡς ὑμεῖς δοκεῖτε, ἅτε περιφανέστερον ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀνακηρυττόμενος. Ταῦτα δὲ πάντα λέγει, συγκαταβαίνων τῇ ὑπολήψει καὶ ἀσθενείᾳ τῶν μαθητῶν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς οὐκ ὀρθῆς αὐτῶν ὑπολήψεως ἐλέγχων αὐτούς. Κατὰ γὰρ τὴν ἀληθῆ λόγον, ὁ πατὴρ μείζων μὲν, ἀλλ' οὐ τῇ δυνάμει· μόνον δὲ τῷ αἰτίῳ· ὅτι αἴτιος τῷ υἱῷ τῆς γεννήσεως· ἐκ τοῦ πατρὸς γὰρ ὁ υἱός.

29 Καὶ νῦν εἴρηκα ὑμῖν πρὶν γενέσθαι· ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε.

Εἴρηκα ὑμῖν, τὰ περὶ τῆς ἀποδημίας καὶ πάλιν ἐπιδημίας μου, καὶ τὰ περὶ τοῦ ἄλλου παρακλήτου, ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε, ὅτι πάντα καὶ οἶδα καὶ δύναμαι. Οὕτως οὖν παρὰ μνησάμενος αὐτοὺς, πάλιν λέγει τὰ λυπηρὰ, τῇ συνεχείᾳ

τούτων γυμνάζων αὐτοὺς εἰς τὸ μὴ θορυβηθῆναι κατὰ τὸν καιρὸν τῶν δεινῶν· τὸ γὰρ προσδοκῆθῆν, ὁμολώτερον εἶθε προσβάλλειν.

30 Οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων,

Ενταῦθα κόσμον μὲν λέγει, τὴν κακίαν· ἄρχοντα δὲ, τὸν διάβολον· οὐ γὰρ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἄρχει· ἐπεὶ πάντα ἂν ἀνέτρεψε καὶ κατέβαλεν. Ὁ αὐτὸς δὲ καὶ ἄρχων τοῦ σκότους ὀνομάζεται, ἡγουν, τῆς ἁμαρτίας. Φησὶν οὖν, ὅτι ἔρχεται κατ' ἐμοῦ ὁ διάβολος μετὰ τῶν πονηρῶν Ἰουδαίων, δοθείσης αὐτοῖς ἐξουσίας ἄνωθεν. Εἶπε γὰρ καὶ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ πρὸς τοὺς συλλαμβάνοντας αὐτόν· ὅτι *Αὕτη ὑμῶν ἐστὶν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους* (α).

30 Καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.

Επὶ μὲν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, αἴτιον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία· οὐδεὶς γὰρ ἀναμάρτητος· διὸ καὶ οὐδεὶς ἀθάνατος· ἐν ἐμοὶ δὲ οὐκ ἔχει οὐδὲν αἴτιον θανάτου· ἀναμάρτητος γὰρ ἐγώ· διὸ καὶ κατακριθήσεται, καθὼς προεξηγησάμεθα ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ κεφαλαίῳ, ἔνθα κεῖται τό· *Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβλήθησεται* ἔξω (β).

31 Ἄλλ' ἵνα γινῶ ὁ κόσμος, ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα,

Ἀλλ' ἀποθνήσκω, ἵνα γινῶσι πάντες, ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, ὑπακούων αὐτοῦ τῷ θελήματι· θελημα δὲ αὐτοῦ, ἀποθανεῖν με ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων.

31 Καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ πατήρ, οὕτω ποιῶ·

Καὶ ἵνα γινῶσιν, ὅτι πληρῶ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, ἀποθνήσκων.

31 Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

Βλέπων τοὺς μαθητὰς σφόδρα δειλιῶντας, καὶ φανταζομένους

(α) Λουκ. ΚΒ*, 53. (β) Ἰωαν. ΙΒ', 31.

ἤδη τοὺς συλληφόμενους καὶ ἀναιρήσοντας, καὶ διὰ τοῦτο πυνά μεταστροφόμενους, καὶ μὴ δυναμένους προσέχειν τοῖς λεγομένοις· καὶ γὰρ ἐνεποιοῦν αὐτοῖς ἀγωνίαν, καὶ ὁ τόπος, κατὰ δὴλος ὢν, καὶ ἡ νύξ, καὶ τὸ εἰπεῖν· ὅτι *Ἔρχεται ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων* (α)· μετὰγει τούτους εἰς ἕτερον τόπον ἀσφαλέςτερον, ἵνα, νομίσαντες ἐν ἀσφαλείᾳ καταστῆναι, μετὰ ἀδείας ἀκούσωσι· καὶ γὰρ ἔμελλον μεγάλων ἀκούσεσθαι δογμάτων. Εἴτα πάλιν φησὶν·

ΚΕΦ. XV, 1 Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή,

Ἡ ἐξαίρετος, ἡ ἀφθαρτος, ἡ πνευματικὴ. Ταῦτα γὰρ πολλὰκις τὸ ἀληθινὸν δηλοῖ.

Καὶ ἐτέρως δὲ, *Ἄμπελος ἀληθινή*, ἡ τὴν ἀλήθειαν καρποφοροῦσα.

Ἄμπελον μὲν οὖν ἑαυτὸν ὀνομάζει, ὡς παρέχοντα τὸ νόστιμον καὶ εὐφραῖνον καρδίαν ἀνθρώπου κήρυγμα, δ καὶ οἶνον ἡ Γραφὴ προσαγορεύει· καὶ ὡς ρίζαν τῶν μαθητῶν κλήματα δὲ, τοὺς μαθητάς, ὡς ἐξ αὐτοῦ βλαστήσαντας τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας, καὶ δι' αὐτοῦ τρεφομένους εἰς καρποφορίαν ἐοτρύων ὠραίων, εἶπουν, ἀρετῶν, καὶ παροχὴν ὁμοίως τοῦ διδασκαλικοῦ οἴνου.

1 Καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι.

Ο ἐπιμελητής, πλὴν οὐ τῆς ρίζης, ἀλλὰ τῶν κλάδων. Ἐξαίρετος γὰρ ὄντως αὕτη ἡ ἄμπελος, κατὰ τοὺς κλάδους μόνον δεομένη ἐπιμελείας! Τῷ πατρὶ δὲ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν ἀνατίθουσιν, ὡς θεῷ· δεικνύς, ὅτι συνεργεῖ τοῖς καρποφοροῦσι, καὶ κολάζει τοὺς μὴ καρποφοροῦντας.

2 Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτό.

Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ βλαστήσαν, καὶ διὰ πίστεως ἡνωμένον μοι, μὴ φέρον καρπὸν, ἤγουν, ἀρετάς, ἐκκόπτει αὐτό, ὡς

(α) Ἰωαν. ΙΔ', 30.

ἄχρηστον καὶ πυρὸς ἄξιον. Λοιπὸν οὖν, πᾶς χριστιανὸς μὲν, ἄκαρπος δὲ, ἐκκέκοπται τοῦ Χριστοῦ, καὶ (1) εἰ δοκεῖ συν-
 ἦθθαι αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῷ αἰωνίῳ πυρὶ τετῆρηται.

2 Καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτὸ, ἵνα πλείο-
 να καρπὸν φέρῃ.

Καθαίρει αὐτὸ, διὰ τῶν πειρασμῶν, παραχωρῶν ἐπάγεσθαι
 τούτους αὐτῷ, πᾶν μὲν θλαθερὸν ἀποξέοντας, πᾶσαν δὲ στερ-
 ρότητα καὶ γονιμότητα πλείονος ἀρετῆς ἐμποιοῦντας. Ἵνα δὲ
 μὴ ὑπολάβωσιν, ἀκάρπους εἶναι τινὰς αὐτῶν, καὶ πάλιν θορυ-
 βηθῶσι περὶ ἑαυτῶν, προαναιρεῖ τὸν τοιοῦτον θόρυβον, λέγων·

3 Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον, ὃν λελά-
 ληκα ὑμῖν.

Περικαθαρθέντες τῷ διδασκαλικῷ λόγῳ μου. Ὁρᾶς, ὅτι εἰ
 καὶ ἄμπελός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ γεωργός· κοινὴ γὰρ ἡ τοιαύτη
 γεωργία καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, ὥσπερ δὴ καὶ τᾶλλα.
 Ἵνα δὲ μὴ ὑπὸ τῆς πολλῆς δειλίας ἀποσχισθῶσι τῆς εἰς αὐ-
 τὸν πίστεως καὶ σχέσεως, χαυνωμένην αὐτῶν ἤδη τὴν ψυχὴν
 ἐπισφίγγει, καὶ ἑαυτῷ συγκολλᾷ, εἰπών·

4 Μείνατε ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν·

Μείνατε ἐν ἐμοί, συγκολλώμενοί μοι βεβαιότερον διὰ πί-
 στεως ἀδιστάκτου καὶ σχέσεως ἀρρήκτου, καὶ γὰρ μενῶ ἐν ὑμῖν,
 συνὼν τῇ δυνάμει, καὶ περιέπων ἡ συνέχων ὑμᾶς, ὡς ἄμπελος
 κλήματα, καὶ καρποφόρους ἀπεργαζόμενος.

4 Καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ'
 ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ· οὕτως οὐδὲ
 ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοί μείνητε.

Οὐδὲ ὑμεῖς δύνασθε καρποφορεῖν, ἐὰν ἀποσχισθῆτε τῆς συνα-
 φείας μου.

5 Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ μένων

(1) Ἰσως, εἰ καὶ ἡ, καὶ ἡ δοκῇ.

ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν·
Σαφηνίζει τὴν παραβολήν. Καὶ σκόπει, πῶς εἶπεν, 'Ο μένων
ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν. Πολλά-
κис γὰρ μένει μὲν τις ἐν τῷ Χριστῷ συνημμένος αὐτῷ διὰ τῆς
πίστεως, οὐ μένει δὲ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ, ἀποστρεφόμενος
αὐτόν, ὡς ἀναξίως αὐτοῦ πολιτευόμενον. Οὗτος φέρει μὲν
καρπὸν, ὀλίγον δὲ, ἐν τι ἀγαθόν, ἢ καὶ δύο που διαπραξάμε-
νος. Ὁρῶμεν δὲ καὶ ἐν ἀμπέλοις τοιαῦτα κλήματα, ἃ, μὴ
χαιρουσῶν αὐτοῖς τῶν ἀμπέλων, βοτρυδία οἰκτρά τινα φέρουσιν.

5 Ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

Ωσπερ οὐδ' οἱ βλαστοὶ, μὴ ἀπολαμβάνοντες δυνάμειν ἐκ τῆς
ρίζης. Εἰπὼν δὲ ἀνωτέρω ὅτι Οὐ δύνασθε καρποφορεῖν, ἐὰν
μὴ ἐν ἐμοί μένητε· νῦν λέγει καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ μὴ ἐν αὐ-
τῷ μένοντος.

6 Ἐὰν μὴ τις μένῃ ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω, ὡς τὸ κλῆμα,
Ως τὸ κλῆμα, τὸ ἄχρηστον.

6 Καὶ ἐξηράνθη·

Καὶ ἀπώλεσεν, ἣν εἶχε ἐκ τῆς ρίζης ἱκανὰ χάριτος.

6 Καὶ συνάγουσιν αὐτά,

Καὶ συνάγουσι τὰ τοιαῦτα κλήματα οἱ ἄγγελοι, κατὰ τὸν
καιρὸν τῆς κρίσεως.

6 Καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσι,

Τὸ τῆς γεέννης.

6 Καὶ καίεται.

Καὶ φλέγονται, οὐ μὴν κατακαίονται. Οὐ μένοντας δὲ ἐν
αὐτῷ λέγει, οὐ μόνον τοὺς ἀποκοπέντας ἢ ἀποσχισθέντας αὐ-
τοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴδ' ὅλως συναφθέντας αὐτῷ.

7 Ἐὰν μένητε ἐν ἐμοί, καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν

μείνη, ὃ ἐὰν θέλητε, αἰτήσεσθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν.

Οὐδὲν γὰρ ἀνάξιον αἰτήσεται, ὁ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ θεοῦ ἐμ-
πολιτευόμενος. Σκόπει δὲ, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ μένειν τὸν Χρι-
στὸν ἐν τοῖς μαθηταῖς, τὸ, τὰ ῥήματα αὐτοῦ μένειν ἐν αὐτοῖς,
εἴτουν, τηρεῖσθαι, ἐνεργεῖσθαι.

8 Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πο-
λὺν φέρητε·

Τὸ μὲν, ἐδοξάσθη, ἀντὶ τοῦ, δοξάζεται· τὸ δὲ, ἵνα φέρητε,
ἀντὶ τοῦ, ἐὰν φέρητε. Πολλὰ γὰρ τοιαῦτα ιδιώματα παρὰ τῇ
Γραφῇ.

8 Καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί.

Ἀπαρτισθήσεσθε. Παρατηρητέον οὖν, ὅτι ὁ καρπὸν πολὺν
φέρων, οὗτος ἀπαρτίζεται μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ. Δοξάζεσθαι
δὲ, ἥτοι, χαίρειν, τὸν πατέρα εἶπεν, ἐν τῇ πολλῇ καρποφορίᾳ
καὶ τελείᾳ μαθητείᾳ αὐτοῦ, προτρεπόμενος αὐτοὺς ἐπὶ τὸ πρᾶγ-
μα, ὡς ἐπὶ εὐαπόδεκτον τῷ θεῷ.

9 Καθὼς ἠγάπησέ με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ ἠγάπησα ὑμᾶς·

Ὁν τρόπον ἠγάπησέ με ὁ πατήρ, ὡς ποιοῦντα δηλαδὴ τὸ
θέλημα αὐτοῦ· οὕτω καὶ γὰρ ἠγάπησα ὑμᾶς, ὡς ποιοῦντας τὸ
θέλημά μου.

Προδιέσταλται δὲ ἡμῖν, ὅτι τὸ, καθὼς, καὶ τὰ τοιαῦτα,
ὅταν μὲν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος λέγονται, ἰσότητα δηλοῦσιν· ὅταν δὲ ἐπὶ θεοῦ καὶ
ἀνθρώπων, ὁμοιότητα σημαίνουσιν· ἡ δὲ ὁμοιότης, οὐ παν-
τάπασιν ἀπαράλλακτος.

9 Μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.

Πάλιν ἐπισφίγγει αὐτοὺς.

10 Ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ
ἀγάπῃ μου· καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρός
μου τετήρηκα, καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.

Καὶ πῶς ἀποθνήσκεις, ὥσπερ ἄνθρωπος ἀβοήθητος; Διότι θέλει

τοῦτο καὶ ὁ πατὴρ ἀγῶ, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων· ἐπεὶ καὶ δόξαν τὸ πρᾶγμα ἤγημαι. Ὡςπερ οὖν ἐγὼ, οὕτως ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὅμως ἀποθνήσκω δι' ὑμᾶς· οὕτως καὶ ὑμεῖς, οὕτως ἀγαπώμενοι παρ' ἐμοῦ, ὅμως ἀποθανεῖσθε δι' ἐμέ. Κατ' εὐδοκίαν γὰρ ὁ τοιοῦτος θάνατος, οὐ κατὰ ἀποστροφὴν ἢ ἀσθένειαν.

11 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνῃ,

Ταῦτα, τὰ παραμυθητικὰ ῥήματα, λελάληκα ὑμῖν, ἀνιωμένοις ἐπὶ τῷ θανάτῳ μου, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ δι' ἐμέ, ἣν ἐχάρετε ἐπ' ἐμοὶ μέχρι τῶν σκυθρωπῶν τούτων, μὴ ἀφανισθῇ, ἀλλὰ ἐν ὑμῖν μείνῃ βεβαιωθείσιν, ὅτι οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς, ἀλλὰ πάλιν ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.

11 Καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ.

Καὶ ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν, ἡ ἐπ' ἐμοί, πληρωθῇ, ὡς ἐν ἀρχῇ αὐτῆς προσεδοκᾶτε, ἐλπίζοντες αἰεὶ μοι συνεῖναι.

12 Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς.

Ἴνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους οὕτω σφοδρῶς, ὡς καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων ἀποθνήσκειν. Οὕτω γὰρ ἀγῶ ἠγάπησα ὑμᾶς, ὡς καὶ ὑπὲρ ὑμῶν ἀποθνήσκειν ἤδη. Συνεχῶς δὲ τὰ τοιαῦτα λέγει, ἀνεξάλειπτον ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐγκολάπτων τὴν ἀγάπην.

Ὅρα δὲ θαυμασίαν σειράν! Δέδεικται γὰρ, ὅτι τὸ μεῖναι ἐν τῷ Χριστῷ γίνεται ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶν αὐτόν· τὸ δὲ ἀγαπᾶν αὐτόν, ἀπὸ τοῦ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρεῖν· ἡ ἐντολὴ δὲ αὐτοῦ, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. Ὡστε τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους, μένειν ἐν τῷ Χριστῷ ἐστὶ, καὶ ἀγαπᾶν τὸν Θεόν ἐστὶ, καὶ ἀναπεπλεγμένοι πρὸς ἀλλήλους εἰσὶν ἢ τε πρὸς Θεόν καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη. Εἰπὼν δὲ, ὅτι Καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἐδειξεν, ὅτι ἐκουσίως ἀποθνήσκει διὰ τὴν ἀγάπην αὐτῶν.

13 Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.

Μείζονα ταύτης, τῆς οὕτω μεγάλης, ὡς καὶ τὴν ψυχὴν ἀφείναι ὑπὲρ τῶν φίλων, καθὼς ἐγὼ ποιῶ νῦν. Δοιπὸν οὖν οὐκ ἐξ ἀσθενείας ἐμῆς, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης ὑμῶν ἀποθνήσκω, καὶ οἰκονομικῶς ὑμῶν χωρίζομαι, καὶ μὴ ἀθυμεῖτε. Ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς φίλους αὐτοῦ ὑπεδῆλωσε, λέγει, πῶς εἰσὶ φίλοι αὐτοῦ.

14 Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, ἐὰν ποιῇτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

Ὡς τῆς ἀνεικίστου φιλανθρωπίας! Ἐφ' ἡμῶν μὲν, οὐκ ἂν ποτέ τις τὸν εὐγνώμονα δούλον ποιήσῃ φίλον· ὁ δὲ Χριστὸς καὶ τοῦτο ποιεῖ, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδελφὸν αὐτὸν ἀπεργάζεται. Ἀπαργείλατε γάρ, φησι, τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν (α)· καὶ υἱοθετεῖ τοῦτον τῷ πατρὶ, καὶ καθιστᾷ συγχληρονόμον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

15 Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους·

Καὶ πότε αὐτοὺς εἶπε δούλους; Ὅτε διδάσκων ἀπεκάλυπτε τὴν ἐξουσίαν τῆς ἑαυτοῦ θεότητος. Καὶ προλαβὼν δὲ εἶπεν· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με· Ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ (β).

15 Ὅτι ὁ δούλος οὐκ οἶδε, τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος·

Τί ποιεῖ ἀπόρρητον.

15 Ὑμᾶς δὲ εἶρηκα φίλους, ὅτι πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου, ἐγνώρισα ὑμῖν.

Ἀνήγγεila ὑμῖν, ὡς φίλοις, πάντα, ὅσα ἠδύνασθε βαστάζειν δηλονότι, ὅσα ἀκοῦσαι ὑμᾶς εἰκός. Τῷ φίλῳ γάρ τις, οὐ τῷ δούλῳ, καταπιστεύει τὰ ἀπόρρητα.

Καὶ μὴν ἀνωτέρω εἰπὼν· Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, ἐὰν ποιῇτε, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν· ἐνέφηγεν, ὅτι οὕτω εἰσὶν,

(α) Ματθ. ΚΙ', 10. (β) Ἰωαν. ΙΓ', 13

ἀλλὰ τότε εἰσὶν, ὅτε ποιοῦσι· πῶς οὖν ἐνταῦθ' αὐτὰ φησιν·
 Ὑμᾶς δὲ εἶρηκα φίλους, ὅτι πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ
 πατρός μου, ἐγνώρισα ὑμῖν· Τὸ, ἐστέ, ἀντὶ τοῦ, διαμένετε,
 νόησεν· ὅτι ὄντες ἤδη, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διαμένετε, ἐὰν ποιῇτε,
 ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

Εἴτα τίθησι καὶ ἄλλο τεκμήριον τοῦ ἔχειν αὐτοὺς φίλους
 ἑαυτοῦ.

16 Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην
 ὑμᾶς,

Κατὰ ἀπόφασιν ὁ λόγος· ὅτι ἐγὼ εἰλόμην ὑμᾶς φίλους, ἐγὼ
 τῇ φιλίᾳ ὑμῶν ἐπέδραμον.

16 Καὶ ἔθηκα ὑμᾶς,

Καὶ ἐφύτευσα (1) ὑμᾶς εἰς τὴν ἐμὴν ἀγάπην, εἰς τὴν εἰς ἐμὲ
 πίστιν.

16 Ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε,

Ἵνα ἐκτείνησθε (2) αὐξανόμενοι.

16 Καὶ καρπὸν φέρετε,

Ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται· ἡ καρπὸν, τὰ πνευματικὰ χαρίσματα,
 ἡ τὰ πλήθη τῶν σωζομένων ἐκ τῆς αὐτῶν σπουδῆς.

16 Καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη·

Καὶ ἵνα μένη ἀνώλεθρος, διηνεκής.

16 Ἵνα, ὁ, τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί
 μου, δῶ ὑμῖν.

Ἐν τῷ ὀνόματί μου, τούτέστιν, ὡς ἐμοί, ὡς χριστιανοί.

(1) Οὕτως ἐξηγεῖ τὸ, ἔθηκα, ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Η'. Σελ. 452. C. Θεοφυλ. Σελ. 782. A. B. (2) Οὕτως ὁ Χρυσόστομος. Τομ. Η'. Σελ. 452. C. Θεοφυλ. Σελ. 782. A. Ὁ Κύριλλος ἐξηγεῖ, ἀνάγειν, τὸ, ὑπάγειν. Τομ. Δ'. Σελ. 892. E. Στηρίζεται δὲ ἡ ἐρμηνεία αὐτῇ τοῦ, ἔθηκα, καὶ τοῦ, ὑπάγητε, εἰς τὰ ἐπόμενα ῥήματα, καρπὸν φέρετε. Ἀλλ' ἴσως ἡ ἐρμηνεία αὐτῇ εἶναι σοφὴ μᾶλλον ἢ ἀληθής. Τὸ, τίθεται, εὐρίσκεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω συγγραφεῦσι περὶ φυτεύσεως, ὡς Εὐνοφ. Οἶκον. ΙΘ'. ζ'. θ'. Τὸ δὲ, ὑπάγειν, ἀντὶ τοῦ, ἐκτείνεσθαι, ἀν' ἀγειν, αὐξεῖν, μένει χωρὶς παραδείγματος.

Ἡ Ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά μου, ὡς καὶ προλαβόντες ἡρμηνεύσαμεν, ἔνθα ἔλεγε· Καὶ ὅ,τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω (α)· καὶ πάλιν· Ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω (β)· ἀφ' ὧν δείκνυται τὸ ἰσοδύναμον πατρὸς καὶ υἱοῦ.

17 Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

Ταῦτα λαλῶ (1) ὑμῖν, τὸ, ὅτι ἀποθνήσκω ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τὸ, ὅτι ἐγὼ τῇ φιλίᾳ ὑμῶν ἐπέδραμον, οὐκ ἀνειδίζων, ἀλλ' ἐνάγων ὑμᾶς εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. Ἐπεὶ δὲ ἐθορυβοῦντο, ὡς ἥδη πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις μισητοὶ γενόμενοι, παραμυθεῖται καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀθυρίαν.

18 Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσχετε, ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν.

Κόσμον λέγει τοὺς πονηροὺς Ἰουδαίους. Ἐστὼ, φησὶν, ὑμῖν εἰς παραμυθίαν, τὸ πρὸ ὑμῶν ἐμὲ μισηθῆναι, καὶ χαίρετε μᾶλλον, ὅτι κοινωνεῖτέ μοι τοῦ παρὰ τῶν πονηρῶν μίσους. Εἵτα λέγει καὶ ἐτέραν παραμυθίαν, ὅτι ἔὰν ἐκ τῶν πονηρῶν ᾦσαν, οἱ πονηροὶ ἂν ἐφίλουν αὐτούς.

19 Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ᾗτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει·

Τὸ ὅμοιον. Χαίρει γὰρ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον.

19 Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.

Ὡστε τὸ μισεῖσθαι ὑμᾶς παρὰ τῶν πονηρῶν, ἀπόδειξις ἐστὶν ἀρετῆς, ὥσπερ καὶ τὸ φιλεῖσθαι παρὰ τῶν τοιούτων, κακίας. Ἐπάρας οὖν αὐτῶν καταπίπτον τὸ φρόνημα, πάλιν ἀπὸ τῶν καθ' ἑαυτὸν τούτους παρηγορεῖ.

(α) Ἰωάν. 14', 13. (β) Ἰωάν. 14', 14. (1) Λέγει ὁ Εὐθυμῖος, λαλῶ ὑμῖν· διότι ὁ Χρυσόστομος Τομ. Η'. Σελ. 452. D. ἀντὶ τοῦ. ἐντέλλομαι, ἔχει, λελάληκα.

20 Μνημονεύετε τοῦ λόγου, οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν·

Καὶ ποῖός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ λόγος, ἀκουσον·

20 Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

Τοῦτον γὰρ τὸν λόγον προλαβὼν εἶπεν αὐτοῖς, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ διαφόρως. Δέγει οὖν, ὅτι Οὐκ ἐμοῦ κρείττους ὑμεῖς.

20 Εἰ ἐμέ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν·

Ἀκόλουθον γὰρ, εἴγε μαθηταὶ μου ἐστὲ. Εὐψυχεῖτε οὖν, τὰ ὅμοια τῷ διδασκάλῳ πάσχοντες, καὶ κατ' ἔχνος ἀκολουθοῦντές μοι.

20 Εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν.

Μήτε διωκόμενοι δυσφορεῖτε, μήτε τοῦ λόγου ὑμῶν ἀθετομένου· ἃ γὰρ εἰς ἐμέ ἐνεδείξαντο, ταῦτα καὶ εἰς ὑμᾶς ἐνδείξονται· καὶ ἀρκετόν, φησι, τῷ δούλῳ, ἵνα γένηται ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ (α).

21 Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου·

Ταῦτα πάντα, διώκοντες δηλαδή, καὶ τὸν λόγον ὑμῶν μὴ τηροῦντες. Εἰ οὖν ἀγαπᾶτέ με, χαρήσετε πάντως, ὅτι δι' ἐμέ ταῦτα πάσχετε, ἐπεὶ καὶ ἐγὼ δι' ὑμᾶς· καὶ ὑμεῖς μὲν ὑπὲρ δεσπότου, ἐγὼ δὲ ὑπὲρ δούλων. Εἶτα τίθησι καὶ ἄλλην παραμυθίαν.

21 Ὅτι οὐκ οἶδασιν τὸν πέμψαντά με.

Ὅτι ἀθετοῦσιν τὸν ἀποστείλαντά με, τουτέστιν, ὑβρίζουσι καὶ τὸν πατέρα. Λοιπὸν τοίνυν ἀγαλλιᾶσθε, ὑβριζόμενοι μεθ' ἡμῶν. Ἐπειτα ἀποστερεῖ τοὺς Ἰουδαίους ἀπάσης συγγνώμης ἐθελοκακοῦντας, καὶ τοιαῦτα διαπραττομένους.

22 Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ

(α) Ματθ. 1', 25.

εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Εἰ μὴ ἐδίδαξα αὐτοὺς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον, διώκοντες καὶ ὑβρίζοντες ἐμέ τε καὶ ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς, ὡς μήτε, τίς εἰμι, λέγοντα, μήτε ἀπὸ τῶν Γραφῶν τοῦτο δεικνύοντα.

23 Ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ.

Σαφηνίζει καὶ αὖξει τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν, λέγων, ὅτι καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ ὕβρις, τοῦ πατρὸς ἐστὶν ὕβρις. Εἰπὼν δὲ περὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, λέγει καὶ περὶ τῶν σημείων αὐτοῦ.

24 Εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς, ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον·

Καὶ ὄντως αὐτοὶ τούτων μάρτυρες, λέγοντες· ὅτι Οὐδέποτε οὕτως ἐφάνη ἐν τῷ Ἰσραὴλ (α), καὶ ἕτερα ταιαῦτα.

24 Νῦν δὲ καὶ ἐωράκασι,

Τὰ τοιαῦτα ἔργα.

24 Καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου.

Ἀνωτέρω γὰρ εἶπεν· ὅτι Ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ (β). Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· Ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν (γ).

25 Ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν· «Ὅτι ἐμίσησάν με δωρεάν.»

Κάνταῦθα τὸ, Ἰνα, οὐκ αἰτιολογικόν, ἀλλὰ δηλωτικόν τοῦ μέλλοντος, ὅτι μέλλει πληρωθῆναι ὁ λόγος οὗτος. Νόμον δὲ λέγει τὴν βίβλον τῶν ψαλμῶν, ἐν ᾗ γέγραπται· ὅτι Καὶ λόγοις μίσους ἐκύκλωσάν με, καὶ ἐπολέμησάν με δωρεάν (δ). Ἐμίσησαν οὖν αὐτὸν δωρεάν, ἥτοι, μάτην, ἀνευλόγως (ι), διὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν.

(α) Ματθ. Θ', 33. (β) Ἰωαν. 1Ε', 23. (γ) Ἰωαν. Ε', 23.

(δ) Ψαλμ. ΡΗ', 2. (ι) οὐκ εὐλόγως, ἀνευ λόγου.

ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν οἱ ἀπόστολοι· Εἰ σὲ ἐδίωξαν, καὶ τὸν λόγον σου οὐκ ἐτήρησαν· εἰ τοιαῦτα διδαχθέντες, καὶ τοιαῦτα ἑωρακότες, οὐδὲν ἀπώναντο· εἰ σὲ καὶ τὸν πατέρα σου μεμισήκασι, μέλλουσι δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ ὅμοια ἐνδείξασθαι, τίνος ἔνεκεν εἰς τοιοῦτους ἀποστέλλεις ἡμᾶς; ἐπάγει παραμυθίαν, λέγων, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συνεργήσει αὐτοῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Περὶ τοῦ παρακλήτου.

26 Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, (τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται,) ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ.

Περὶ τῆς ἐμῆς θεότητος. Τοῦ γὰρ πατρὸς διαφόρως μαρτυρήσαντος περὶ ἐμοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διαφόρως μαρτυρήσει πάντως. Μαρτυρήσει δὲ, ἐλλάμπον ταῖς καρδίαις ὑμῶν εἰς πληροφορίαν τελειοτέραν, καὶ τερατουργοῦν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου. Ὅρα δὲ, ὅτι πέμπει μὲν αὐτὸ καὶ ὁ υἱός, ὡς ὁμότιμος τῷ πατρί· παρὰ τοῦ πατρὸς δὲ, ὡς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. Παρὰ τοῦ πατρὸς δὲ ἐκπορεύεται, ὡς ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ὄν. Διὸ καὶ οἶδε πάντα τὰ τοῦ πατρὸς, ὥσπερ καὶ ὁ υἱός.

Εἰ δέ τις ἐρωτᾷ, Πῶς οὐ λέγεται καὶ τὸ Πνεῦμα Υἱός, οἷα ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ὄν; Ἐροῦμεν, διότι οὐ γεννᾶται, ὡς ὁ υἱός, ἀλλ' ἐκπορεύεται τρόπον ἕτερον. Διὸ τῷ γεννητῷ μὲν κλησὶς, υἱός, τῷ ἐκπορευτῷ δὲ, πνεῦμα. Εἰ δὲ προσερωτήσῃ, Τίς ἐστὶν αὕτη ἡ ἐκπόρευσις; Προσεροῦμεν, ὃ φησιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος (Ι), μικρὸν ὑπαλλάξαντες· ὅτι Εἰπέ σὺ τὴν γέννησιν τοῦ

(1) Τὸ χωρίον Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἐν τῷ Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ Σελ. 221. ἔχει οὕτω· «Τίς οὖν ἡ ἐκπόρευσις; Εἰπέ σὺ τὴν ἀγεννησίαν τοῦ πατρὸς, καὶ γὰρ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ φυσιολογήσω, καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος, καὶ παραπληκτίσωμεν ἅμψω εἰς θεοῦ μυστήρια παρακλύπτοντες.»

υἱοῦ, καὶ ἡμεῖς φυσιολογήσομεν τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος, καὶ παραπληκτίσομεν ἐπίσης εἰς θεοῦ μυστήρια παρακύπτοντες.

Καὶ διὰ τὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγονται ἀδελφοί, τὸν αὐτὸν ἔχοντες πατέρα; Διότι οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰσὶν ἐξ αὐτοῦ· ὁ μὲν γὰρ γεννᾶται, τὸ δὲ ἐκπορεύεται.

27 Καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστέ.

Καὶ ὑμεῖς μάρτυρες τῶν λόγων καὶ ἔργων μου, καὶ τῆς ἐμῆς θεοπροποῦς δυνάμεως ἀξιόπιστοι· ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος καὶ τῶν θαυμάτων μετ' ἐμοῦ ἐστέ, καὶ πολλοὺς πάντως ἀγρεύετε πρὸς τὴν πίστιν· οὐ γὰρ πάντες ὁμοίως πονηροί.

ΚΕΦ. XVI, 1 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῇτε.

Ὅταν ἴδῃτε τοὺς πονηροὺς διώκοντας ὑμᾶς καὶ κακοῦντας· ἀλλ' ἵνα γινώσκοντες, ὅτι ὁ παράκλητος ἐπικουρεῖ ὑμῖν, εὐψυχεῖτε καὶ ἀνδρίζεσθε.

2 Ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς·

Προεῖρηται γάρ· ὅτι *Συθέμετο οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα, ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται* (α).

2 Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα, ἵνα, πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς, δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ.

Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου, φησί, τοσαῦτον ἐκμανήσονται, καὶ περισπούδαστον ποιήσονται τὸν θάνατον ὑμῶν, ὥστε τὸν ἀποκτείνοντα ὑμᾶς δοκεῖν θυσίαν προσφέρειν τῷ θεῷ, καὶ νομίζειν εὐσεβεῖν μᾶλλον καὶ εὐαρεστεῖν αὐτῷ, ὡς ἀποκτείνοντα πλάνους καὶ λυμεῶνας καὶ θεοστυγεῖς. Προειπὼν δὲ τὰ λυπηρά, ἐπάγει πάλιν παραμυθίαν.

3 Καὶ ταῦτα ποιήσουσιν ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα, οὐδὲ ἐμέ.

Δι' οὓς ταῦτα ὑποστήσεσθε. Καὶ ἀρκεῖ ὑμῖν εἰς παράκλησιν

(α) Ἰωαν. 8', 22.

τὸ, δι' ἡμᾶς ταῦτα πάσχειν. Οὐκ ἔγνωσαν δὲ τὸν πατέρα, οὐδὲ ἐμὲ, ἐκόντες, ὡς ἐθελοκακοῦντες.

4 Ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημονεύητε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν.

Ἰνα, ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς διώξεως καὶ ἀναιρέσεως ὑμῶν, μνημονεύητε αὐτῶν, ὧν δὴ (Ι) λελάληκα ὑμῖν, ἥγουν, ἵνα μνημονεύητε, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν πάντα, ὡς πάντα εἰδώς· καὶ ἵνα ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς προαγορεύσεως τῶν σκυθρωπῶν ἡγήσθῃ με πιστὸν καὶ ἐπὶ ταῖς ἀγαθαῖς ἐπαγγελίαις· ὁ γὰρ ἀπατῶν, οὐ προλέγει τὰ ἀπάγοντα τῆς ἀπάτης, ἀλλὰ μόνον τὰ ἔλκοντα.

Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα συνεχῶς αὐτοῖς ἐπιλέγει, ἵνα, ὅταν πάσχωσι, μὴ θορυβῶνται, προειδότες τοῦτο, μηδὲ μαλακίζονται, γινώσκοντες, ὅτι διὰ τὸν θεὸν πάσχουσι. Μέγα γὰρ φάρμακον ἐν τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶσι, τὸ γινώσκειν ὑπὲρ τίνος ὁ ἀγών. Καὶ ἡμᾶς οὖν, ὑπὲρ καλοῦ πάσχοντας, παραμυθείσθω τὸ γινώσκειν, ὅτι ὑπὲρ καλοῦ πάσχομεν· εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀγαπητοῦ τις πάσχων χαίρει, πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ θεοῦ καὶ ὑπὲρ ἀρετῆς.

4 Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην.

Ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην, καὶ οὐκ ἐμέλλετε οὕτω παθεῖν, ἕως μεθ' ὑμῶν ἤμην. Νῦν δὲ ταῦτα λέγω, διότι χωρίζομαι ὑμῶν, καὶ ἐγγιζουσιν ἤδη τὰ δεινὰ ὑμῖν.

Καὶ μὴν καὶ ἐξ ἀρχῆς, ὅτε ἐκάλεσεν αὐτοὺς, καὶ εἰς ἀποστολὴν ἔταξεν, εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων (α)· καὶ ὅτι Παραδύσουσιν ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς (β)· καὶ ὅτι Ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ· καὶ ὅτι Ἔσεσθε μισούμενοι

(1) Δηλ. αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ, ὅτι, παρὰ τῇ Α. (α) Μαρτ. 1', 16.

(β) Μαρτ. 1', 17. 18.

ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου (α)· καὶ ὅτι Μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα (β)· καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Πῶς οὖν εἶπεν, ὅτι Ταῦτα ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον; Διότι ἐνταῦθα τὸ, Ταῦτα, ἕτερα παρ' ἐκεῖνα δηλοῖ, φημί δὴ, τὸ· Ἀλλ' ἐρχεται ὥρα· εἴπουν, ἐγγίζει· καὶ τό· Ἰνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς, δόξῃ λατρεῖαν προσφέρειν τῷ θεῷ. Ταῦτα γὰρ νῦν εἶπεν αὐτοῖς, φοβερώτερα ἐκείνων ὄντα.

5 Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· Ποῦ ὑπάγεις;

Ἰδὼν αὐτοὺς οὕτως ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καταπαλαισθέντας, ὡς ἀφώνους γενέσθαι, καὶ μὴ δύνασθαι αὐτῷ προσλαλεῖν, ὁνειδίζει τὴν ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀθυμίας σιγὴν, λέγων· Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐρωτᾷ με· Ποῦ ὑπάγεις;

Καὶ μὴν ὁ Πέτρος ἠρώτησεν αὐτὸν, εἰπών· Κύριε, ποῦ ὑπάγεις (γ); Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ὁ Πέτρος εἰπών· Ποῦ ὑπάγεις; περὶ τόπου ἠρώτησεν· ἐνταῦθα δὲ τὸ· Ποῦ ὑπάγεις; τὸ, Τί ποιεῖς; ὑποφαίνει. Εἰώθασι γὰρ οἱ δεινοπαθοῦντες οὕτως ἐπιφωνεῖν τῷ πρὸς θάνατον ὁρμῶντι. Ἔδει οὖν καὶ τοὺς μαθητάς ἐπιλέγειν· Ποῦ ὑπάγεις; ἤγουν, Τί ποιεῖς ἀπολιμπάνων ἡμᾶς;

Ἔστι δὲ καὶ ἐτέρως εἰπεῖν, ὅτι, ἐπειδὴ τότε, τοῦ Πέτρου ἐρωτήσαντος, οὐκ ἀπεκρίνατο, ποῦ ὑπάγει, ἐχρῆν αὐτοὺς πάλιν ἐρωτῆσαι.

6 Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν.

Σφόδρα ἐλυπήθητε, καὶ διὰ τοῦτο σιγαῖτε.

7 Ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν·

Ὡς αὐτοαλήθεια. Κἂν γὰρ μυριάκις λυπήσθε, τὴν ἀλήθειαν λέγω, καὶ οὐκ ἀποκρύψω τὰ λυπηρὰ, ὡς οἱ λέγοντες πρὸς

(α) Ματθ. Ι', 22.

(β) Ματθ. Ι', 28.

(γ) Ἰωαν. ΙΙ', 36.

χάριν. Εἴτα παρηγορῶν, δείκνυσι λυσιτελοῦσαν αὐτοῖς τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ.

7 Συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς.

Ἑμεῖς μὲν βούλεσθε συνεῖναί με ὑμῖν· ἔστι δὲ τὸ συμφέρον ἕτερον. Κηδομένου δὲ, τὸ μὴ φεῖδεσθαι τῶν ἡγαπημένων, ὅταν ἀσύμφορα βούλωνται. Ἐπεὶ γὰρ εὐδόκησεν ἄνωθεν ἡ ἀγία Τριάς, τὸν μὲν Πατέρα, ἐλκῦσαι αὐτοὺς πρὸς τὸν υἱόν· τὸν δὲ Υἱόν, διδάξαι αὐτούς· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τελειῶσαι αὐτούς· καὶ τὰ μὲν δύο ἤδη γεγόνασιν· ἔδει δὲ γενέσθαι καὶ τὸ τρίτον, τὴν διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος τελειώσιν· οὐκ ἦν δὲ εἰκὸς, τοῦτο ἐλθεῖν, μὴ ἀπελθόντος τοῦ υἱοῦ· φησὶν οὖν, ὅτι *Συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω*, καὶ τὰ ἐξῆς. Ὡσπερ γὰρ, ἐὰν ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· οὕτω καὶ, ἐὰν ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς, οὐ τελειωθήσεσθε. Ἀναγκαῖον οὖν λοιπὸν ἐμὲ ἀπελθεῖν, πεπληρωκότα τὸ ἔργον, θ' ἔδει ποιῆσαί με, ἵνα ὁ ἄλλος παράκλητος ἔλθῃ, καὶ τελειώσῃ ὑμᾶς.

8 Καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος, ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας, καὶ περὶ δικαιοσύνης, καὶ περὶ κρίσεως.

Ἐλέγξει, τουτέστι, καταδικάσει τέλειον τοὺς πονηροὺς, ἀναπολογήτους παντάπασιν ἀποφανεῖ, ὅταν, ἀποθανόντος μου, παρασκευάσῃ ὑψηλὰς διδασκαλίας, καὶ μέγιστα σημεῖα ἐπιτελεῖσθαι (1) ἐπὶ τῇ κλήσει τοῦ ὀνόματός μου. Τί γὰρ ἐροῦσιν ἔτι κατ' ἐμοῦ εὐλογον, οὗ καὶ ἀποθανόντος τηλικαῦτα δύνανται τὸ ὄνομα μόνον; ὧντως οὐδέν. Εἴτα ἐφερμηνεύει, καὶ ἐφ' οἷς ἐλέγξει αὐτούς.

9 Περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ· Ἀμαρτία γὰρ ἀσύγνωστος, τὸ μὴ πιστεύειν ἔτι εἰς ἐμέ.

(1) Τραχὺ τὸ, παρασκευάσῃ διδασκαλίας, καὶ ἐπιτελεῖσθαι. Ὅθεν μετὰ τὸ, διδασκαλίας, πρέπει νὰ προστεθῇ τὸ, γίνεσθαι.

10 Περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα μου ὑπάγω, καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με·

Δικαίου γὰρ γνώρισμα, τὸ πορεύεσθαι πρὸς τὸν θεόν, καὶ συνεῖναι αὐτῷ. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό· Καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με. Καὶ λοιπὸν, εἰ μὴ ἤμην δίκαιος, οὐκ ἂν ἐπορευόμην πρὸς τὸν πατέρα. Πῶς γὰρ ἂν ἀμαρτωλὸς καὶ πλάνος, καὶ παράνομος, καὶ ἀντίθεος πορευθεῖν πρὸς τὸν δίκαιον καὶ ἀληθινόν, καὶ νομοθέτην καὶ θεόν;

Καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι πρὸς τὸν θεὸν ἀπῆλθε καὶ σύνεστιν αὐτῷ; Πόθεν; Ἀπὸ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μαρτυρίας, τῆς δι' ἐλλάμψεως καὶ σημείων, ὡς προεῖρηται, ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ γινομένης (2).

Οὐκέτι δὲ θεωρεῖτέ με, μετὰ τῆς νῦν δηλονότι ἀδοξίας καὶ εὐτελείας. Ἐμελλόν γὰρ αὐτὸν ὁρᾶν, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ πρότερον.

11 Περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.

Οτι ὁ διάβολος κατακέκριται, καὶ ἐκβέβληται τῆς δυναστείας αὐτοῦ, μηκέτι δυνάμενος ὅλως φέρειν τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἀλλὰ παραυτίκα δραπετεύων. Πῶς δ' ἂν τοῦτο πέπονθεν, εἰ φίλον αὐτὸν εἶχον, ὡς οἱ πονηροὶ λέγουσιν· ὅτι Ἐν τῷ Βεελζεβοῦλ, ἄρχοντι τῶν δαιμόνων, ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια (α); καὶ ὅτι δαιμόνιον ἔχω (β); καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἵνα δὲ τὸν λόγον ἀνακεφαλαιώσωμεν· Ἐλθὼν, φησιν, ὁ παράκλητος ἐλέγξει τοὺς πονηροὺς· ἐπὶ ἀμαρτίᾳ μὲν, ὅτι ἀμαρτάνουσι, μὴ πιστεύοντες ἔτι· ἐπὶ δικαιοσύνῃ δέ, ὅτι δίκαιος ἐγὼ, καὶ οὐχ ἀμαρτωλὸς, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν· ἐπὶ κρίσει δέ, ἥτοι κατακρίσει, ὅτι κατακέκριται ὁ ἄρχων τῶν δαιμονίων, ὡς ἐχθρὸς, καὶ οὐ φίλος μου.

(2) γενομένης παρὰ τῷ Λ.

(α) Ματθ. ΙΒ', 24.

(β) Ἰωαν. Ζ', 20.

12 Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἅρτι.

Ἀτελεῖς ὄντες ἔτι, καὶ μήπω, διὰ τῶν ἐν τῷ σταυρῷ καὶ τῇ ἀναστάσει μου φορικτῶν καὶ παραδόξων, προκόψαντες, μηδὲ ἐνδυσάμενοι δύναμιν ἐξ ὕψους.

13 Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

Εἰς τὸ εἰδέναι πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν τῶν θείων δογμάτων, τὴν προσήκουσαν δηλονότι γνωρισθῆναι ὑμῖν. Εἴτα, ἵνα μὴ, τηλικαῦτα περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀκούσαντες, μεῖζον τὸ πνεῦμα νομίσωσι, καὶ εἰς ἐσχάτην ἀσέβειαν ἐμπέσωσιν, ἐπάγει θεραπείαν, καὶ φησὶν·

13 Οὐ γὰρ λαλήσει ἅφ' ἑαυτοῦ·

Ὡςπερ οὐδ' ἐγώ, καθὼς διαφόρως προδιεστείλάμην. Οὐδὲν γὰρ ἴδιον οὐδενὶ τῆς ἁγίας Τριάδος [προσώπῳ], πλὴν ἀγεννησίας, καὶ γεννήσεως, καὶ ἐκπορεύσεως, ἀλλὰ κοινὰ πάντα αὐτῇ.

13 Ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λαλήσει,

Ὅσα ἂν ἀκούσῃ παρὰ τοῦ πατρὸς, ὃ καὶ περὶ ἑαυτοῦ πολλάκις εἶρηκα, δηλῶν τὸ ὁμοούσιον, καὶ ὁμοφύες, καὶ ἴσον, καὶ ἀπαράλλακτον. Ὡςπερ γὰρ ὁ υἱός, πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν, τὰ τυπικῶς προδιαγραφέντα βεβαιώσας διὰ τῆς ἀληθείας· οὕτω καὶ τὸ θεῖον πνεῦμα, πλήρωμα τοῦ εὐαγγελίου, ἀναπληροῦν τὰ τοῦ υἱοῦ, καθὼς καὶ οὗτος τὰ τοῦ πατρὸς.

13 Καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Τὰ μέλλοντα, ὥστε μὴ ἐμπίπτειν ὑμᾶς ἀφυλάκτως, καὶ προγνωστικοῦ χαρίσματος ἀξιώσει.

14 Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει·

Ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι τὰς ἐνεργείας διδοὺς, ἀποκαλύπτων ὑμῖν τρανώτερον τὸ μυστήριον τῆς ἐμῆς ἐνανθρωπήσεως.

14 Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Ἐκ τῆς ἐμῆς γνώσεως, ἦτοι, τῆς τοῦ πατρός. Λήψεται δὲ, ἀντὶ τοῦ, ἀκούσει. Τὰ τοιαῦτα δὲ συγκαταβατικῶς λέγει, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν μαθητῶν. Τὸ γὰρ, λαμβάνειν, καὶ, ἀκούειν, τῶν κτιστῶν εἰσιν· ἡ δὲ ἄκτιστος Τριάς οἶδε πάντα, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀνενδεής ἐστιν. Εἴτα ἐφερμηνεύει τὸ, Ἐκ τοῦ ἐμοῦ.

15 Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐμά ἐστι· διὰ τοῦτο εἶπον· Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Ἐπεὶ γὰρ πάντα, ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐμά ἐστιν, ἐν δὲ τούτων καὶ ἡ γνώσις αὕτη, εἰκότως εἶπον, ὅτι Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, τουτέστι, συνψάμοι καὶ ἀκούσει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν, καὶ οὐδὲν ἀπᾶλλον, ὡς κατὰ πάντα ἴσος ἐμοί. Λοιπὸν τοίνυν, ἅπερ ἂν διδάξῃ, ἐμά ἐστι, καὶ τῶν ἐμῶν ἀναπληρωτικά.

Καὶ διὰ τί οὐκ ἦλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, συνόντος αὐτοῖς ἐτι τοῦ υἱοῦ; Πρῶτα μὲν, διότι ἤρκει συνὼν αὐτοῖς ὁ Υἱός· ἔπειτα δὲ, διότι, μήπω τοῦ ἁμνοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου τυθέντος, οὐπω ἐλύθη ἡ ἁμαρτία· μήπω δὲ ταύτης λυθείσης, οὐπω καταλλαγὴ τοῦ Θεοῦ. πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐγένετο· μήπω δὲ καταλλαγῆς γενομένης, οὐκ ἔδει δοθῆναι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅτε δὲ καὶ καταλλαγὴ γέγονε, καὶ οἱ ἀπόστολοι πρὸς κινδύνους ἐπέμποντο, καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀπεδύοντο, καὶ χρεία τοῦ ἀλείφοντος ἦν, τότε λοιπὸν ὁ ἄλλος παράκλητος ἔρχεται.

Καὶ διὰ τί μὴ μετὰ τὴν ἀνάστασιν εὐθὺς ἔρχεται; Ἵνα ἐν πολλῇ αὐτοῦ καταστάντες ἐπιθυμία, μετὰ πολλῆς αὐτὸν χαρᾶς ὑποδέξωνται. Ἔως μὲν γὰρ συνῆν αὐτοῖς ὁ Χριστός; οὐκ ἦσαν ἐν θλίψει· ἐπεὶ δὲ ἀπῆλθε, γυμνωθέντες, καὶ ἐν πολλῷ φόβῳ καὶ ἀθυμῳ γινόμενοι, σφόδρα ἠδέως ἐμελλον ὑποδέξασθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ὡςπερ δὲ ὁ Πατήρ ἠδύνατο τὰ ὄντα παραγαγεῖν, ὁ Υἱὸς δὲ ταῦτα παρήγαγεν, ἵνα μάθωμεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ

θεότητα· οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ἠδύνατο τὰ τοῦ ἄλλου παρακλήτου ἐργάσασθαι ἐν τοῖς μαθηταῖς· τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον εἰργάσατο, ἵνα μάθωμεν καὶ αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ θεότητα. Ἐπεὶ γὰρ περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς οὐδεὶς ἀμφέβαλλε, περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἠγνόουν, διὰ τοῦτο ὁ μὲν, δι' ἐνανθρωπήσεως ὁμιλεῖ αὐτοῖς, τὸ δὲ, τρόπον ἕτερον καταρτίζει.

Καὶ ἐπεὶ περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς πολλὰ ἤκουσαν, τὸν δὲ Υἱὸν πολλάκις εἶδον θεοπρεπῶς ἐργαζόμενον, τὴν δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀξίαν οὔτε δι' ἀκοῆς, οὔτε δι' ὄψεως ἐγίνωσκον, λοιπὸν παρὰ τούτου τελειοῦνται, ἵνα καὶ τὴν τούτου θεότητα γνωρίσωσι. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ θείου βαπτίσματος ἡ ζωοπάροχος Τριάς παραλαμβάνεται, οὐχ ὥς τοῦ ἐνὸς μόνου μὴ ἀρκούντος εἰς ἀναγέννησιν, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς κοινωνίας τῶν ἐπικλήσεων, ἡ κοινωνία τῆς θεότητος δῆλη γένηται.

16 Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με·

Τεθαμμένον ὑπὸ γῆν.

16 Καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με,

Ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν.

16 Ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα.

Διάβασιν πανταχοῦ τὸ πρᾶγμα καλεῖ, δεικνύς, ὅτι οὐ κατασχεθῆσεται ἐπὶ πολὺ παρὰ τοῦ θανάτου. Χαρίεντα μὲν οὖν περὶ τοῦ ἄλλου παρακλήτου ἐπαγγειλόμενος, λυπηρὰ πάλιν ἐπήγαγε· καὶ πολλάκις ἤδη τοῦτο πεποίηκε, καὶ ποιεῖ, τοῖς θυμῆρεσι τὰ θυμαλγῇ ἀναπλέκων, οἷα τοῦτο μὲν παρηγορῶν καταπίπτοντας, τοῦτο δὲ γυμνάζων ἐστῶτας. Οἱ γὰρ ἐν τοῖς ῥήμασι τὰ ἀπευκταῖα μελετήσαντες, εὐφορώτερον ἔμελλον οἴσειν αὐτὰ ἐν τοῖς πράγμασιν.

17 Εἶπον οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους·

Τί ἐστι τοῦτο ὃ λέγει ἡμῖν· Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με· καί·

18 Ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα; Ἔλεγον οὖν·

Τοῦτο τί ἐστίν ὃ λέγει, τὸ μικρόν; οὐκ οἶδαμεν τί λαλεῖ.

Ἐδόκει γὰρ αὐτοῖς παραβολὴν τινα κάνταῦθα λέγειν, ὡς καὶ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον προειρήκαμεν. Ἴσως δὲ καὶ τὸ σφοδρὸν τῆς ἀθυμίας τὴν ἀναισθησίαν ταύτην ἐνεποίησεν αὐτοῖς· καὶ οἱ πολλάκις ταῦτα ἀκούσαντες, οὕτω διέκειντο, ὡς μηδέποτε μηδὲν τούτων ἀκηκοότες.

19 Ἐγὼ οὖν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἤθελον αὐτὸν ἐρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων, ὅτι εἶπον· Μικρόν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρόν, καὶ ὄψεσθέ με;

Εἶτα διερμηνεύει τὸ ζητούμενον.

20 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς,

Μὴ θεωροῦντές με, ὡς τεθαμμένον ὑπὸ γῆν.

20 Ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται·

Οἱ πονηροὶ, ὡς ἀπαλλαγέντες μου.

20 Ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε·

Πρὸς καιρὸν τινα. Ὅρα δέ, πῶς εἶπε, Κλαύσετε καὶ θρηνήσετε, καὶ λυπηθήσεσθε, γυμνάζων αὐτοὺς ἐπὶ πλεόν εἰς ὑπομονὴν διὰ τῆς συνεχείας καὶ ἐπιτάσεως τῶν ἀλγυνόντων.

20 Ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται.

Πάλιν θεωρούντων με, ὡς ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν ἤδη. Εἶτα τίθησι καὶ κοσμικὸν ἀναντίρρητον παράδειγμα τῆς τὴν λύπην ἀφανίζουσας χαρᾶς.

21 Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτῃ, λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς·

Ο καιρὸς τῶν ἐπωδύνων ὠδίνων.

21 Ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει

τῆς θλίψεως, διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον.

Ωσπερ τῇ ὠδινούσῃ γυναικὶ ἡ ἀπὸ τῶν ὠδίνων βραχεῖα λύπη γεννᾷ τὴν ἐπὶ τῷ γεννήματι μεγάλην χαρὰν· οὕτω καὶ ὑμῖν ἡ ἀπὸ τοῦ θανάτου μου πρόσκαιρος λύπη, γεννήσει τὴν ἐπὶ τῇ ἀναστάσει μου διηνεκῇ χαρὰν.

22 Καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε· πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν.

Οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ὑμῶν· αὐκέτι γὰρ ἀποθανοῦμαι, οὐκέτι με ζημιωθήσεσθε. Πῶς δὲ περὶ τῆς γυναικὸς εἶπεν, ὅτι Χαίρει, διότι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον; οὐ διὰ τοῦτο γὰρ χαίρει, ἀλλὰ διότι ἐγεννήθη αὐτῇ παιδίον. Τοῦτο εἶπε, διότι καταρχὰς ὁ θεὸς εἶρηκεν· *Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν (α)*· καὶ προηγουμένως μὲν, εἰς τὸν κόσμον γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος, ἐπομένως δὲ, καὶ εἰς θεραπείαν τῶν γεννητόρων.

Ἄμα δὲ καὶ τι μυστικὸν ἐντεῦθεν ὑποδηλοῦται, ὅτι ὡς διὰ μήτρας τινὸς, διὰ τοῦ θανάτου, τεχθεὶς ὁ Χριστὸς, καὶ τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου λύσας, ἐγεννήθη ἄνθρωπος καινός, εἰς τὸν κόσμον τὸν καινόν, πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

23 Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν.

Εν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, τουτέστιν, ἐλθόντος τοῦ παρακλήτου, οὐκ ἐρωτήσετέ με οὐδέν, ὧν ἐρωτᾶτε νῦν, οἷον, Ποῦ ὑπάγεις, καὶ, Δεῖξον ὑμῖν τὸν πατέρα, καὶ τὰ τοιαῦτα, διδασκόμενοι πάντα ὑπὸ τοῦ παρακλήτου.

Ἡ καὶ ἐτέρως. Οὐχ ἔξετε χρεῖαν ἐντυχεῖν μοι σωματικῶς τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, Ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν· ἀλλὰ μόνον

(α) Γενεσ. Α', 28,

τὸ ὄνομά μου ὀνομάζοντες, πάντα λήψεσθε τὰ ζητούμενα.
Ἐπάγει γάρ.

23 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν
πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν.

Οὗ δὲ τὸ ὄνομα τοσαῦτα δύναται, θεὸς ἀναντιρρήτως ἐστί.
Διὸ καὶ ὁ Δαυὶδ διαφόρως ὑμῶν αὐτό, φησιν, νῦν μέν· Ὡς
θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ (α). νῦν δέ· Ὅτι
ὑψώθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνον (β).

Παρατηρητέον δέ, ὅτι ποτὲ μὲν τῷ πατρὶ τὴν δόσιν τῶν
αἰτηθέντων ἀνατίθῃσι· ποτὲ δὲ ἑαυτῷ, ὥσπερ δὴ καὶ τᾶλλα,
διὰ τὸ ἴσον καὶ ὁμοσθενές· ἐνταῦθα δὲ καὶ τῷ πατρὶ καὶ
ἑαυτῷ. Φησὶ γάρ, ὅτι Ἐν τῷ ὀνόματί μου. Ὁμοίως δὲ καὶ (1)
ἐνθα ἂν τοῦτο (2) συνέζευκται.

[Ὅσα (3) ἂν αἰτήσητε· ὅσα συμφέροντα καὶ ὠφέλιμα.]

24 Ἔως ἄρτι οὐκ ᾔτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου·

Καὶ μὴν, ὅτε ἀπέστειλεν αὐτοὺς, δοὺς ἐξουσίαν πνευμάτων
ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτά, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν
νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν (γ), ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐνῆρ-
γουν. Ἀλλὰ τότε οὐ τὸν πατέρα ᾔτουῦντο ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

24 Αἰτεῖτε, καὶ λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾗ πε-
πληρωμένη.

Ἰνα γνόντες, ὅσα τὸ ὄνομά μου δύναται, χαρὰν ἔχητε τελείαν,
ἥτοι πολλήν, ἢ πλείονα.

25 Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν·

Τουτέστι, συνεσκιασμένα, καὶ οὐ πάντα σαφῆ· διότι, δεδοι-
κότες ἔτι καὶ ἀθυμοῦντες, οὐ δύνασθε προσέχειν τοῖς λεγομέ-
νοις, ἢ πλεον ἐνωτίσασθαι.

(α) Ψαλμ. Η', 2. (β) Ψαλμ. ΡΜΗ', 13. (1) Νοεῖται τὸ, ἐὰν τῷ
καὶ τῷ πατρὶ ἀνατίθῃσι. (2) Τὸ, Ἐν τῷ ὀνόματί μου. (3) Ταῦτα
παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ. (γ) Ματθ. Ι', 1.

25 Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρησίᾳ περὶ τοῦ πατρὸς ἀναγγελῶ ὑμῖν.

Ἐρχεται καιρὸς, ὁ τῆς ἀναστάσεώς μου δηλαδὴ, ὅτε ἀπαρακαλύπτως καὶ σαφῶς διδάξω ὑμᾶς, ἐν εὐθυμίᾳ γενομένου ἤδη. Καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἦν ὁπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, καθά φησιν ἡ βίβλος τῶν Πράξεων (α).

26 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε·

Ἡμέρας, τὸν καιρὸν πολλάκις εἶθε λέγειν. Συνεχῶς δὲ περὶ τῆς ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ αἰτήσεως λέγει, πληροφορῶν αὐτοὺς περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ θάρσος ἐμβάλλων.

26 Καὶ οὐ λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν·

Καὶ οὐ λέγω ὑμῖν τότε, ὅτι ἐγὼ παρακαλέσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν.

27 Αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε, ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον.

Αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς τότε, ὡς ἐγὼ, ἐμμένοντας τῇ πρὸς ἐμὲ φιλίᾳ καὶ πίστει.

28 Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· πάλιν ἀφίημι τὸν κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα.

Τὸ, ἐξῆλθον, καὶ, ἐλήλυθα, καὶ, ἀφίημι, καὶ, πορεύομαι, καὶ τὰ τοιαῦτα συγκαταβατικῶς λέγει, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς διανοίας τῶν μαθητῶν, ὡς διαφόρως εἰρήκαμεν. Ὡς γὰρ θεός, καὶ ἐν τῷ πατρὶ ἦν, καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἀπερίγραπτον γὰρ ἡ θεότης.

(α) Πραξ. Α', 3.

Τὸ μὲν οὖν, Ἐξῆλθον πυρὰ τοῦ πατρὸς, ὅτι τοῦ εἶναι αὐτὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, ἤγουν, υἱὸν γνήσιον τοῦ πατρὸς· τὸ δὲ, Ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, σημαντικὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ, Ἀφίγμι τὸν κόσμον· τὸ δὲ, Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα, παρίστησι τὴν ἀποκατάστασιν τῆς προτέρας ἐξουσίας καὶ δόξης αὐτοῦ.

29 Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Ἴδε, νῦν παρρησίᾳ λαλεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις.

Νῦν φανερώς λαλεῖς, καὶ οὐδὲν συνεσκιασμένον λέγεις. Ἐγνωμεν γάρ, ἃ εἶπες νῦν.

30 Νῦν οἶδαμεν, ὅτι οἶδας πάντα, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις, ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ·

Τοῦτο λέγουσι, παρηγορηθέντες οὐ μικρῶς ἀπὸ τῶν ῥηθέντων λόγων, ὡς μαθόντες, ὅτι ἀναστήσεται, καὶ πάλιν διδάξει αὐτούς, καὶ ὅτι ὁ πατήρ φιλεῖ αὐτούς. Τὸ μὲν γὰρ ἐλπίδα βοηθείας παρεῖχε, τὸ δὲ, πληροφορίαν ὀρθῆς πίστεως. Τότε γὰρ ταῦτα μάλιστα νενοήκασιν. Φασὶν οὖν, ὅτι Νῦν οἶδαμεν, ὅτι οἶδας πάντα, καὶ τὰ ἀπόρρητα τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις, ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ, περὶ ὧν βούλεται μαθεῖν, ἀλλὰ προφθάνων λύεις τὸ ζητούμενον. Καὶ ἡμῶν γὰρ συζητούντων, τί ἐστι τό· Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὤφισθέ με, καὶ τὰ ἐξῆς· μὴ ἐρωτηθεὶς ἡρμήνευσας αὐτὰ, καὶ ἀνέπαυσας ἡμῶν τὴν διάνοιαν.

30 Ἐν τούτῳ πιστεύομεν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθες. Ἀπε-
31 κρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἄρτι πιστεύετε;

Αὐτοὶ μὲν, ὥσπερ χάριν τινὰ παρέχοντες αὐτῷ, εἶπον, ὅτι Ἀπὸ τούτου πιστεύομεν ἐντελῶς, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἀπεστάλης, ὅτι υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ· αὐτὸς δὲ ὀνειδίζων αὐτοῖς ἀτελῆ ἔτι πίσιν, φησὶν, Ἄρτι πιστεύετε ἐντελῶς; Οὐδ' ἄρτι· ἐλέγξει γὰρ ὑμᾶς ὁ ἐφεστὼς ἤδη καιρὸς.

32 Ἰδοῦ, ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπι-

σθῆτε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφῆτε·

Τὸν καιρὸν λέγει τῆς ἐφόδου τῶν ἀμφὶ τὸν προδότην, ὅτε οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ πάντες, ἀφέντες αὐτόν, ἔφυγον, ὡς ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος (α). Τότε γὰρ ὁ φόβος ἀτελῇ τὴν πίστιν αὐτῶν ἤλεγξε, σκανδαλισθέντων μικρὸν ἐπὶ τῷ πάθει αὐτοῦ.

32 Καὶ οὐκ εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἐστι. Συνών μαι αἰεὶ, ὡς ἀχώριστος.

33 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε.

Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, οὐ τελείαν γινῶσιν παραδιδούς ὑμῖν, ἀλλ' ἵνα ἐπ' ἐμοὶ μὴ στασιάζητε τοῖς λογισμοῖς, μηδὲ ταρασσησθε, ὅτε συλλαμβάνομαι, καὶ δεσμοῦμαι, καὶ ἀπάγομαι, καὶ τᾶλλα πάσχω ἀνθρωποπρεπῶς.

33 Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε.

Οὐχ ὅτε πάσχω μόνον, ἀλλ' ἕως ἂν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐστέ. Στάδιον γὰρ ὁ παρὼν βίος, καὶ γυμναστήριον τῶν ἀθλητῶν τοῦ θεοῦ, καὶ δοκίμιον τῶν ἀγαπώντων με. Προεῖρηται γάρ· ὅτι στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν (β). Ἴνα δὲ μὴ καταπέσωσιν, ἀκούσαντες, ὅτι διὰ βίου παντὸς θλιβήσονται, παραθαῖρῶναι αὐτούς.

33 Ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

Τὴν πονηρίαν, καὶ τὸν πονηρὸν, τὸν ταύτης πατέρα. Προεῖρηται γάρ· ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται (γ), ἦτοι, καταπεπάλαισται. Μὴ φοβεῖσθε οὖν· τοῦ διδασκάλου γὰρ νικήσαντος, ἀκόλουθον καὶ τοὺς μαθητὰς νικῆσαι, μιμνέμενους αὐτόν. Οἱ γὰρ κακοῦντες καὶ ἀποκτείνοντες τὸ σῶμα, ἡττηθήσονται τῆς ψυχῆς ὑμῶν· καὶ τὸ μὲν ληπτὸν αἰρήσουσιν, ὑπὸ δὲ τοῦ ἀλήπτου περιφανῶς καταπαλαισθήσονται.

(α) Ματθ. Κς', 56. (β) Ματθ. Ζ', 14. (γ) Ἰωαν. 1ς', 11.

ΚΕΦ. XVII, 1 Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν,

Μετὰ τὴν παραίνεσιν, ἐπὶ εὐχὴν τρέπεται, ὡς ἄνθρωπος, παιδεύων τοὺς ἀνθρώπους, ἐν τοῖς πειρασμοῖς πρὸς τὸν θεὸν βλέπειν, καὶ πάντα ἀφέντας, εἰς αὐτὸν καταφεύγειν, καὶ παρ' αὐτοῦ αἰτεῖσθαι βοήθειαν. Ἐνταῦθα μὲν οὖν ἄνω αἶρει τοὺς ὀφθαλμοὺς, διδάσκων τὸ ἐκτενὲς καὶ ἀπερίσπαστον ἐν ταῖς εὐχαῖς· ἀλλαχοῦ δὲ, πίπτει ἐπὶ πρόσωπον (α)· νομοθετῶν ταπεινῶσιν καὶ συντριβὴν καρδίας ἐν ταῖς εὐχαῖς. Ἦλθε γὰρ, οὐχ ἑαυτὸν δεῖξαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν παραδοῦναι, μὴ μόνον διὰ ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων. Τοῦτο γὰρ διδασκάλου ἀληθοῦς.

1 Καὶ εἶπε· Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα·

Ἡ τοῦ πάθους, ἡ τοῦ θανάτου, περὶ ἧς ἔλεγεν· ὅτι Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω πάρεστιν (β)· ὁ καιρὸς, ὃν ὁ προσλαβὼν θεὸς ὥρισε τῷ προσληφθέντι ἀνθρώπῳ.

1 Δόξασόν σου τὸν υἱόν·

Τοῖς ὑπὲρ τοῦ κόσμου πάθεσι. Δόξα γὰρ ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ, πάσχειν ὑπὲρ τῶν δούλων μου, καὶ γνωρίζειν ἐντεῦθεν τοῖς ἀνθρώποις, οἷαν ἔχω φιλανθρωπίαν, ὥστε προσδραμεῖν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ γινῶναι με θεόν. Φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος· ὅτι οὕτως ἠγάπησεν ἡμᾶς, ὥστε παραδοῦναι ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν (γ).

Ἡ, Δόξασόν με, τερατουργῶν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ τὰ φοβερά καὶ ἐξαίσια σημεῖα, καὶ δεικνύων ἐκ τούτων, ὅτι γνήσιος υἱὸς σου εἰμί. Ταῦτα δὲ εἴρηται καὶ ἔνθα κεῖται τό· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (δ).

1 Ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε·

Διὰ τῆς ἑαυτοῦ δόξης· τῶν γὰρ ἔθνων πιστευόντων εἰς ἐμέ,

(α) Ματθ. ΚΣ', 39. (β) Ἰωαν. Ζ', 6. (γ) Γαλατ. Β', 20.
Ἑφεσ. Ε', 2. (δ) Ἰωαν. ΙΓ', 31.

καὶ σὺ δοξασθήσῃ. Καὶ εἰς σέ γάρ πιστεύουσιν, καὶ δοξάσουσί σε, ὡς τοῦ ἰδίου σου υἱοῦ μὴ φεισάμενον ὑπὲρ αὐτῶν· καὶ ἡ ἐμὴ δόξα ἔσται καὶ σή. Ζητῶν οὖν, ὡς δεδήλωται, δοξασθῆναι, δείκνυσιν, ὅτι ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐκουσίως ἔρχεται. Εἴτα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ζητεῖ δοξασθῆναι.

2 Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός,

Καθὼς, ἀντὶ τοῦ, Διότι. Φησὶν οὖν, Δόξασόν σου τὸν υἱόν· διότι ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάντων τῶν ἐθνῶν, ὥστε δοξάζεσθαι παρ' αὐτῶν. Γέγραπται γάρ· Καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατὰσχεσίρ σου τὰ πέρατα τῆς γῆς (α). Δόξασόν σου τὸν υἱόν· διότι εὐδόκησας γνωρισθῆναι αὐτὸν καὶ δοξασθῆναι πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Καὶ τὸ ζητεῖν δὲ δοξασθῆναι, καὶ τὸ λέγειν, ὅτι ἔδωκας, καὶ τὰ τοιαῦτα, συγκαταβατικῶς λέγει καὶ οἰκονομικῶς, ὡς διαφόρως προδιεστείλάμεθα, ἢ καὶ ὡς ἄνθρωπος.

2 Ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ, δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον.

Οσον τὸ ἐπ' αὐτῷ. Εἰ δέ τινες οὔτε ἐπίστευσαν, οὔτε ἔλαβον ζωὴν αἰώνιον, τῶν τοιούτων ἐστὶ τὸ ἐγκλημα· ὁ μὲν γὰρ πατὴρ εὐδόκησεν, ἵνα πάντων ὁ υἱὸς ἐξουσιάσῃ διὰ τῆς πίστεως, καὶ πάντες ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ γένωνται· καὶ ὁ υἱὸς δὲ πᾶσι διὰ τῶν ἀποστόλων δέδωκε τὸ εὐαγγέλιον, τὴν θεογνωσίαν, ἣτις ἐστὶ ζωὴ αἰώνιος, ὡς πρόξενος ζωῆς αἰωνίου· οἱ δὲ μὴ ὑποταγέντες, μηδὲ παραδεξάμενοι, αὐτοὶ τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας αἵτιοι· οὐδένα γὰρ ἄκοντα καταναγκάζει· αἵρετὴ γὰρ ἡ ἀρετή.

3 Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.

Καὶ ὄντως αἰώνιος ζωὴ ἡ θεογνωσία, τῇ πίστει καὶ τῶν ἔρ-

(α) Ψαλμ. Β', 8.

γων δηλονότι συνεζευγμένων· Ἡ πίστις γάρ, φησι, χωρὶς τῶν ἔργων रेखरा ёστι (α). ἵνα γινώσκωσι θεόν, σὲ, τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ἐμέ.

Μόνον δὲ ἀληθινὸν θεὸν εἶπε τὸν πατέρα, πρὸς διαστολὴν τῶν ψευδωνύμων θεῶν, τῶν οὐκ ὄντων μὲν, λεγομένων δέ. Οὐ μὴν ἑαυτὸν ἐξέβαλε τοῦ εἶναι ἀληθινόν θεόν. Πῶς γάρ; ὅς γε ἀλήθειαν ἑαυτὸν καλεῖ, λέγων· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια (β). καὶ ἴσον ἑαυτὸν τῷ πατρὶ κηρύττει, ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς, καὶ ἐν οἷς φησὶν· Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ εἰς ἑμὲν (γ); Οὐκ εἶπεν οὖν τοῦτο καὶ περὶ ἑαυτοῦ νῦν, ὡς ἤδη γνώριμον, ἀφ' ὧν πολ- λάκις ἐδίδαξε. Καὶ γὰρ οὐδὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμνημό- νευσεν ἐνταῦθα, ὡς καὶ περὶ τούτου δηλώσας, ἀφ' ὧν ἐδίδαξε, καὶ ὡς αὐτοῦ τοῦ παρακλητοῦ ὁδηγήσαντος αὐτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, καθὼς προείρηται.

4 Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς·

Επὶ τῆς γῆς εἶπε· διότι ἐν τῷ οὐρανῷ ἐδεδόξαστο, ἐν τε (1) φύσει τὴν δόξαν ἔχων, καὶ παρὰ τῶν ἀγγέλων προσκυνούμε- νος. Οὐ τοίνυν περὶ ἐκείνης τῆς δόξης λέγει, τῆς τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ συγκεκληρωμένης· ἐκείνην γάρ, καὶ εἰ μηδεὶς ἐδόξαζεν αὐτόν, ἔχει πεπληρωμένην· ἀλλὰ ταύτην φησὶ, τὴν ἀπὸ τῆς λατρείας τῶν ἀνθρώπων γινομένην. Οὐκοῦν τοιοῦτόν ἐστι καὶ τό· Δόξασόν σου τὸν υἱόν· καὶ ἵνα μάθης, ὅτι περὶ ταύτης τῆς δόξης φησὶν, ἐπήγαγε·

4 Τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω.

Τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου. Καὶ μὴν ἀρχὴν ἔτι τὸ πρᾶγμα εἶχε· πῶς οὖν λέγει, Ἐτελείωσα; Ὅτι πᾶν τὸ ἑαυτοῦ πεποίη- κεν ἤδη. Ἡ τὸ ἐσόμενον, ὡς γεγενημένον, λέγει. Ἡ τοῦτο εἶπεν, ὡς τὴν ρίζαν τῶν ἀγαθῶν καταβαλλόμενος, ἥτις πάν- τως ἔμελλε καρποφορῆσαι.

(α) Ἰακ. Β', 20.

(β) Ἰωαν. ΙΔ', 6.

(γ) Ἰωαν. Ι', 30.

(1) Ἰωω, ἄτε φύσει.

Αὐτός οὖν τὸν πατέρα ἐδόξασεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἤδη γνω-
ρίσας αὐτὸν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ὃ ἐμελλε
κηρυχθῆναι ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διὰ τῶν ἀποστόλων. Εἰς πᾶ-
σαν γὰρ, φησι, τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ
πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν (α). Ἐδόξασε δὲ
αὐτὸν, καὶ ὡς τὰ πάντα αὐτῷ ἐπιγραφόμενος, καὶ τὰς διδα-
σκαλίας, καὶ τὰ σημεῖα.

5 Καὶ νῦν δόξασόν με σὺ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ
δόξῃ, ἣ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί.
Εἰγὼ μὲν ἐδόξασά σε ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς δεδῆλωται· σὺ δὲ
δόξασόν με παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ τῆς θεότητος, ἣ εἶχον πρὸ
τοῦ κόσμου. Δόξασόν με, τὸν ἄνθρωπον, παρὰ σεαυτῷ, τῆς
παρὰ σοὶ βασιλικῆς καθέδρας ἀξιώσας· περὶ οὗ φησιν ὁ προ-
φήτης· Εἶπερ ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου (β), τουτέστιν, ὁ πα-
τὴρ τῷ υἱῷ· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου. Δόξασόν με τῇ δόξῃ, ἣ
εἶχον, ὡς θεός, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ τῇ σῇ ἐξουσίᾳ·
πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι, τουτέστι, πρὸ πάντων, καὶ αἰεί·
Τὸ δὲ, Καὶ νῦν, ἀντὶ τοῦ, λοιπόν.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ἀπολαύσομεν ταύτης τῆς δόξης, ἐὰν μι-
μησώμεθα αὐτόν. Φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος· Εἶπερ συμπάσχομεν,
ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν (γ). Μυρίων ἄρα θαυμάτων ἄξιοι πάν-
τως οἱ, τοιαύτης προκειμένης δόξης, ἐκπίπτοντες αὐτῆς διὰ
ῥαθυμίαν, καὶ δίκην μαινομένων καὶ ἀνοήτων ἐπιβουλευόντες
ἑαυτοῖς. Καὶ εἰ μὴ κόλασις γὰρ ἦν, ἀθλιώτατοι οἱ, συμβασι-
λεῦσαι καὶ συνδοξασθῆναι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ παρὸν, τηλικούτων
ἀγαθῶν ἑαυτοὺς ἀποστεροῦντες. Οὐκ ἄξια γὰρ, φησι, τὰ πα-
θήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκα-
λυφθῆναι εἰς ἡμᾶς (δ).

6 Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις,
Εἰπὼν, ὅτι Τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ἐπεξηγῆται τὸν λόγον. Καὶ

(α) Ψαλμ. ΙΗ, 5. Ρωμ. Ι', 18. (β) Ψαλμ. ΡΘ', 1. (γ) Ρωμ. Η, 17.
(δ) Ρωμ. Η, 18.

μήν τοῖς Ἰουδαίοις πεφανερωμένον ἦν τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἤδεισαν γάρ, ὅτι θεός ἐστιν· ἀλλὰ περὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν λέγει, οἷς ἄγνωστον τοῦτο ἦν.

Ἡ ὁρομα λέγει, τὸ πατρικὸν, ὅτι ἐστὶ πατὴρ υἱοῦ γνησίου. Τοῦτο γὰρ ἀφανὲς αὐτοῖς ὄν, παρ' αὐτοῦ ἐφανερώθη.

6 Οὕς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου· σοὶ ἦσαν,
Ως θεοῦ.

6 Καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας·

Ως ἱσφ. Περὶ τῶν ἀποστόλων δὲ ὁ λόγος· δείκνυσι δὲ κἀνταῦθα, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος, καὶ ὅτι βούλημά ἐστι τοῦ πατρὸς, τὸ πιστεῦειν αὐτοὺς εἰς τὸν υἱόν. Εἰ γάρ, ὡς τινες ληροῦσιν, ὅτι ἦσαν τοῦ πατρὸς, οὐκ ἦσαν τοῦ υἱοῦ· λοιπὸν, δοὺς αὐτοὺς τῷ υἱῷ, ἐξέστη αὐτῶν, ὅπερ ἄτοπον. Δέδωκας δέ μοι εἶπεν, καθ' ὃν εἶρηκε λόγον πρότερον· ὅτι Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς ἐμὲ, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ, ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτόν (α).

Ἀλλὰ πῶς εἶρηκεν, Οὕς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου; προλαβὼν γὰρ ἔφη πρὸς αὐτούς· ὅτι Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὶ (β). Κόσμον ἐκεῖ μὲν τοὺς πονηροὺς ὠνόμασεν, ἐνταῦθα δὲ λέγει τὴν κτίσιν ταύτην.

6 Καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασι.

Τὸ θέλημά σου πεπληρώκασιν, ἐν τῷ πιστεῦσαι εἰς ἐμὲ.

7 Νῦν ἔγνωσαν, ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἐστίν·

Νῦν, ἦτοι, μετὰ τὸ μαθεῖν, ἔγνωσαν, ὅτι πάντα, ὅσα δέδωκάς μοι, τουτέστιν, ὅσα λέγω καὶ διδάσκω, ἀπὸ σοῦ εἰσι, σὰ εἰσιν ἐντάλματα, καὶ οὐδὲν ἴδιον ἐμοὶ ἢ ἀλλότριόν σου. Εἴτα λέγει, καὶ πόθεν τοῦτο ἔγνωσαν.

8 Ὅτι τὰ ῥήματα, ἃ δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς· καὶ

(α) Ἰωαν. 5', 44. (β) Ἰωαν. ΙΕ', 19.

αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς, ὅτι παρὰ σοῦ ἐξήλθον, καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

Τοῦτο ἔγνωσαν, ἀπὸ τῶν ῥημάτων, ὧν δέδωκα αὐτοῖς. Καὶ γὰρ διαρρήδην ἐδίδασκον, ὅτι σὰ εἰσιν, ὅσα λέγω καὶ διδάσκω, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον εὐπειθῶς.

Ταῦτα δὲ, καὶ τὰ τοιαῦτα, διαλέγεται πρὸς τὸν πατέρα, δεικνύων τοῖς μαθηταῖς, οἷον ἔχει φίλτρον αὐτῶν. Ὁ γὰρ μὴ μόνον τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρέχων, ἀλλὰ καὶ ἄλλον εἰς τοῦτο παρακαλῶν, πλείονα δεικνύει τὸν πόθον.

9 Ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ.

ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλῶ σε, ὡς ἄνθρωπος.

9 Οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοί εἰσι.

Οὐ περὶ τοῦ κόσμου παντός παρακαλῶ, ἀλλὰ περὶ τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ· οἱ γὰρ μὴ πιστεύοντες, οὐ θέλουσιν, ἵνα περὶ αὐτῶν παρακαλῶ. Πυκνῶς δὲ τίθησι τὸ, δέδωκας, ἵνα μάθωσι βεβαιότερον, ὅτι θέλημα τοῦ πατρὸς ἐστὶ τὸ πιστεῦειν εἰς τὸν υἱόν. Ἐπεὶ δὲ τὸ, Δέδωκάς μοι, καὶ τὸ, Σοί εἰσι, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐμελλόν ἐμποιῆσαι τοῖς ἀσυνέτοις ὑποψίας πονηράς, ὅτι μείζων ἢ ἐξουσία τοῦ πατρὸς, καὶ προγενεστέρα, λύει ταύτας λέγων.

10 Καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ.

Εἶδες ἰσοτιμίαν; Τοῦτο γὰρ δηλοῖ νῦν ἡ ἀντιστροφή. Εἰπὼν μὲν οὖν ὅτι, Σοί εἰσιν, ἔδειξεν, ὅτι καὶ δοθέντες αὐτῷ, τῆς ἐξουσίας τοῦ πατρὸς εἰσιν. Ἴνα δὲ μὴ νομίσῃ τις ἐντεῦθεν, ὅτι ἐξουσιαστικώτερός ἐστιν ὁ πατήρ, προσέθηκε, Καὶ τὰ ἐμὰ πάντα, σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ, ἐμὰ. Ὡς καὶ πρὸ τοῦ δοθῆναι, τοῦ υἱοῦ ἦσαν, καὶ μετὰ τὸ δοθῆναι, τοῦ πατρὸς, τουτέστιν, αἰ ἀμφοτέρων, ὡς ἰσοτίμων. Δέδωκας οὖν μοι τοὺς ἐμούς· δέδωκας δὲ, εἶπον οἰκονομικῶς, ἵνα γινῶσιν, ὅτι οὐ παρὰ τὸ σὸν θέλημα τούτους ἐπισπασάμην.

10 Καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.

Καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἐν τοῖς σοῖς, ὡς ἐμοῖς, ὥσπερ καὶ σὺ, ἐν τοῖς ἐμοῖς, ὡς σοῖς.

Ἡ, δεδόξασμαι ἐν τοῖς δοθεῖσί μοι μαθηταῖς, ἐπιγνοῦσι με Κύριον ἑαυτῶν, καὶ προσκυνοῦσι καὶ κηρύττουσί με θεόν.

11 Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ,

Μετὰ μικρόν ἀποθνήσκων. Πάλιν δὲ εἰσάγει (I) τὸ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, μέλλων αὐτοὺς, ὡς ἄνθρωπος, παραθέσθαι τῷ Θεῷ καὶ πατρί. Φησὶν οὖν, ὅτι Οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καθάπερ ἄχρι νῦν, συνῶν, καὶ στηρίζων, καὶ ἀλείφων, καὶ παρηγορῶν αὐτούς.

11 Καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσί,

Μήπω ἀποθνήσκοντες, καὶ διὰ τοῦτο τῆς σῆς δέονται βοή-
θείας. Εἰπὼν δὲ, ὅτι Οὐκ εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἐφερμηνεύει
τοῦτο, λέγων.

11 Καὶ ἐγὼ πρὸς σέ ἔρχομαι.

Ὡς υἱός, πρὸς πατέρα, τὸ ἔργον τελειώσας, ὡς εἴρηται.

11 Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου,
ὃ δέδωκάς μοι.

Διὰ τοῦ ὀνόματός σου τοῦ παντοδυνάμου, ὃ ἔχω φύσει καγώ.
θεός γὰρ καγώ. Πάλιν δὲ τὸ, δέδωκάς, ἵνα μὴ δόξῃ ἀντίθεος
ἦ, ὃ δέδωκάς μοι, ὡς ἀνθρώπῳ.

11 Ἵνα ᾧσιν ἐν,

Ἰνα ᾧσιν ἐν, τῇ ἐνώσει τῆς εἰς ἐμὲ πίστεως, καὶ τῆς εἰς
ἀλλήλους ἀγάπης, περὶ ἧς ἀνωτέρῳ πολλὰ αὐτοῖς ἐνετείλατο.

11 Καθὼς ἡμεῖς.

Προεῖρηκε γάρ· ὅτι Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐσμέν (α). Προδι-

(1) Ἐπάγει, παρὰ τῷ Α.

(α) Ἰωαν. 1', 30.

στειλάμεθα δὲ καὶ ἐν ἄλλοις, ὅτι τὸ, *Καθώς*, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐπὶ μὲν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἰσότητα δηλοῦσιν· ἐπὶ δὲ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁμοίωσιν τινα. Ἐν οὖν εἶσιν ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, ὥσπερ τῇ οὐσίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις, οὕτω καὶ τῇ ὁμοιοῖα. Λοιπὸν οὖν τὸ, *Καθώς* ἡμεῖς, διὰ τὸ ἀδιαίρετον καὶ ἀδιάρρηκτον.

12 Ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου·

Ὅτε ἤμην ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἄνθρωπος· αἰεὶ γὰρ εἰμι, ὡς Θεός· τότε ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῇ δυνάμει σου, ἥγουν ἐν σοί· ἡ ἐμὴ γὰρ δύναμις, σὴ, καὶ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἐσμέν.

Καὶ ὡς ἄνθρωπος δὲ ταῦτα, καὶ τὰ τοιαῦτα, διαλέγεται, καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν μαθητῶν. Ἐπεὶ γὰρ, πολλὰ περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας ἀκούσαντες, καὶ ὅτι *Πάλιν* ὀψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν (α), οὐκ ἀπηλλάγησαν οὐπω τῆς ἀθυμίας τέλειον, τῷ πατρὶ λοιπὸν ὑπὲρ αὐτῶν διαλέγεται, ἵνα καὶ γοῦν τῷ πατρὶ παρατιθέμενοι θαρρῆσωσιν. Ἀτελεῖς γὰρ ὄντες, οὐχ οὕτω τοῖς ὑψηλοῖς καὶ θεοπρεπέσι ῥήμασιν ἐπίστευον, ὡς τοῖς ταπεινότεροις καὶ ἀνθρωποπρεπέσιν.

12 Οὓς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱός τῆς ἀπωλείας·

Ἰούδας, ὁ προδότης, ὁ φίλτατος τῆς ἀπωλείας, ὁ φιληθεὶς αὐτῇ καὶ φιλήσας αὐτήν. *Ἀπώλειαν* δὲ νόει, τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκπτώσιν τε καὶ ἀλλοτριώσιν· ἢ καὶ τὸν διάβολον, ὡς ἀπολλύοντα τοὺς πειθομένους αὐτῷ. Ἀπώλετο γὰρ ὁ Ἰούδας ἐκουσίως, διὰ φαυλότητα προαιρέσεως. Καὶ μὴν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τῶν ἐβδόμηκοντα μαθητῶν ἀπώλοντο· ἀλλ' οὐ τότε, ἀλλ' ὕστερον· τότε δὲ μόνος ὁ προδότης ἀπώλετο.

(α) Ἰωαν 15', 22.

13 Ἴνα ἡ γραφή πληρωθῇ.

Η δαυϊτικῇ, ἡ πολλαχού περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ διαλαμβάνουσα, καὶ μᾶλλον ἐν τῷ ἑκατοστῷ ὀγδῶφ ψαλμῷ. Κάνταῦθα τοίνυν τὸ, Ἴνα, οὐκ αἰτίας ἐστὶ δηλωτικόν, ἀλλὰ τοῦ πάντως ἐσομένου, ὅτι μέλλει ἡ Γραφή πληρωθῆναι.

13 Νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι,

Πάλιν τὸ, Πρὸς σὲ ἔρχομαι, ὥσπερ καὶ τὸ, Παρὰ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον, καὶ τὰ τοιαῦτα, τῇ συνεχείᾳ πάντως ἐπὶ πλέον βεβαιῶν αὐτοῖς ταῦτα, καὶ ἅμα παραμυθίαν ἐντεῦθεν, οὐ τὴν τυχοῦσαν παρέχων.

13 Καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.

Ταῦτα λαλῶ, ἐν τῷ κόσμῳ ὧν ἔτι. Ταῦτα ποῖα; Τὸ, Πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ τὸ, Τήρησον αὐτούς. Ταῦτα οὖν, φησιν, λαλῶ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν περὶ ἐμοῦ ὀλοτελῇ, πληροφορηθέντες, ὅτι καὶ ἐμὲ οὐ καθεξῆς ὁ ἄδης, καὶ σὲ ἐξουσι βοηθόν. Εἰ γὰρ καὶ ἐπίστευον, ἀλλὰ, μήπω καταρτισθέντες, ἐκυμαίνοντο τοῖς λογισμοῖς πάλιν, καὶ ἡρεμεῖν οὐκ ἠδύναντο.

Ἦ, Ταῦτα λαλῶ, τὰ ταπεινὰ καὶ ἀνθρωποπρεπῆ· ἵνα, ἀναπαυομένης τῆς ἀσθενοῦς τέως διανοίας αὐτῶν, χαίρωσιν ἐντελῶς, ὡς μὴ δοκοῦντος μου ἀντιθέου.

14 Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου· καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου.

Δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου, τὸν εὐαγγελικόν· καὶ οἱ πονηροὶ ἐμίσησαν αὐτούς, ὡς μὴ ὄντας ἐξ αὐτῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ ἀνακίᾳ. Καὶ προλαβὼν γὰρ εἶπε πρὸς αὐτούς· ὅτι *Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει* (α). *Κόσμος* γὰρ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐνταῦθα, τοὺς πονηροὺς καλεῖ, διὰ τὸ φιλόκοσμον

(α) Ἰωαν. ΙΕ', 19.

καὶ φιλήδονον. Καὶ λοιπὸν, ὡς διὰ τὸν λόγον σου μισηθέντας, διαφύλαξον αὐτούς.

15 Οὐκ ἐρωτῶ, ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ.

Σαφηνίζει τὴν εὐχὴν, δι' αὐτοὺς, ἵνα θαρρῆσωσι μᾶλλον, ὡς οὐκ αὐτίκα τεθνήσκοντες πρὸ τοῦ κηρύξαι, ἀλλὰ καὶ τῆς παρὰ τοῦ πατρὸς φυλακῆς ἀπολαύσοντες. Κάνταῦθα δὲ ἡ ἐρώτησις τὴν παράκλησιν σημαίνει.

16 Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶ,

Συνεχῶς καὶ τοῦτο λέγει, προσμαρτυρῶν αὐτοῖς τὸ ἀπόνηρον, ἵνα βεβαιωθῶσιν εἰς τὸ μὴ θορυβεῖσθαι μισούμενοι, εἰδότες, ὅτι ἀντίκειται τῇ ἀρετῇ πάντως ἡ κακία. Ἀμα δὲ καὶ ἐπαινεῖ αὐτοὺς παρὰ τῷ πατρὶ, δεικνύων αὐτοῖς κάντεῦθεν τὴν εἰς αὐτοὺς ἀγάπην αὐτοῦ. Φησὶν οὖν, ὅτι οὐρανοπολιταὶ (1) εἰσὶν, οὐ κοσμικὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ οὐράνια.

16 Καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμί.

Καὶ τῇ πρὸς ἑαυτὸν ὁμοιότητι παρηγορεῖ τούτους, καὶ διεγείρει πρὸς ὑπομονήν.

17 Ἀγιάσον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου·

Ἀγίους ποιήσον διὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐν τῇ ἀληθείᾳ τῶν δογμάτων· τὰ γὰρ ἀληθῆ δόγματα ἀγιάζουσι τὸν ἄνθρωπον. Εἶτα διασαφεῖ, τί λέγει ἀλήθειαν.

17 Ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστι.

Ὁ λόγος, ὁ τῶν δογμάτων, ὁ σὸς, ἤγουν, ὁ παρὰ σοῦ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνηχούμενος αὐτοῖς. Εἶρηκε γὰρ ἀνωτέρω· ὅτι τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν (α).

(1) Ὁ Χρυσόστομος Τεμ. Η. Σελ. 483. D. λέγει « τῶν οὐρανῶν γεγόνاسι πολιταί. » Ἐντεῦθεν οἱ οὐρανοπολιταὶ παρὰ Θεοφυλάκτῳ Σελ. 801. παρὰ τῷ Ἀμμωνίῳ ἐν τῇ σειρά παρὰ Κορδαρίῳ Σελ. 413. (α) Ἰωαν. ΙϚ', 13.

Νοεῖται δὲ καὶ ἑτέρως τὸ, Ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, ἀντὶ τοῦ, Ἀφόρισον αὐτοὺς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ σου· ὁ λόγος γάρ, ὁ σὸς, εἴπουν, ὁ εὐαγγελικὸς, ἀλήθειά ἐστι.

Τοῦ πατρὸς δε τὸν λόγον εἶναί φησι, καθὼς καὶ προλαβὼν εἶπεν· ὅτι Ἐγὼ ἐξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἶπω καὶ τί λαλήσω (α).

18 Καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον.

Καθὼς σὺ, θέλων τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐμὲ ἀπέστειλας· οὕτω καὶ γὰρ, θέλων αὐτήν, ἀπέστειλα αὐτούς· ἢ, Καθὼς σὺ, πατήρ μου ὢν, ἐμὲ ἀπέστειλας· οὕτω καὶ γὰρ, πατήρ αὐτῶν ὢν, ἀπέστειλα αὐτούς. Ἀλλὰ σὺ μὲν πατήρ μου φύσει· ἐγὼ δὲ πater αὐτῶν, ὡς κτίστης, καὶ προνοητής, καὶ διδάσκαλος. Ὡς γεγονὸς δὲ λέγει τὸ γεννησόμενον, διὰ τὸ ἤδη μέλειν ἀποστεῖλαι αὐτοὺς μετὰ μικρόν.

19 Καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἑμαυτόν,

Ἐγὼ ἑκουσίως θυσιάζω ἑμαυτόν. Ἀγιασμόν γὰρ ἐνταῦθα, τὸν θυσιασμόν λέγει· ἅγιον γὰρ λέγεται καὶ ἡ θυσία· καὶ πολλὰ σημαίνει τὸ ἅγιον.

19 Ἵνα καὶ αὐτοὶ ὧσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ.

Ἵνα καὶ αὐτοὶ ὧσι τεθυμένοι ἐν ἀληθινῇ θυσίᾳ· ἡ γὰρ νομικὴ θυσία τύπος ἦν, οὐκ ἀλήθεια· Ἵνα δὲ ὧσι τεθυμένοι, ὡς τῆς κεφαλῆς αὐτῶν τυθείσης. Ἡ ὡς καὶ αὐτοὶ θυόμενοι. Ἐλογίσθημεν γάρ, φησι, ὡς πρόβατα σφαγῆς (β)· καὶ Παραστήσατε τὰ μέλη (1) ὑμῶν, θυσίαν ζῶσαν (γ). Ἔστι γὰρ θύεσθαι καὶ δίχα σφαγῆς. Ἵνα δὲ μὴ νομίσῃ τις ὑπὲρ τῶν ἀποστόλων μόνων ταῦτα λέγειν αὐτόν, φησὶν·

(α) Ἰωαν. IB', 49. (β) Ψαλ. ΜΓ', 23. (1) Ἀντὶ τοῦ, τὰ σώματα, γράφει ὁ Εὐδύμιος, τὰ μέλη, ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου Τομ. Η. Σελ. 484. C.
(γ) Ρωμ. IB', 1.

20 Οὐ περί τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν
21 πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ· ἵνα πάν-
τες ἐν ὧσι·

Αἷμα καὶ παρεμυθήσατο αὐτοὺς πάλιν, δεῖξας, ὅτι διὰ τοῦ
κηρύγματος αὐτῶν καὶ ἄλλοι ἔσονται μαθηταί.

21 Καθὼς σὺ, πάτερ, ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν σοί, ἵνα καὶ
αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν·

Καθὼς σὺ ἐν τῇ ἐμῇ ἀγάπῃ, καὶ γὰρ ἐν τῇ σῇ, ἵνα καὶ αὐτοὶ
ἐν ἡμῖν, ἤγουν, ἐν τῇ εἰς ἡμᾶς πίστει, ἐν ὧσιν. Ὅντες γὰρ
ἐν τῇ εἰς ἡμᾶς πίστει ἐν, ἔσονται καὶ ἐν τῇ εἰς ἀλλήλους
ἀγάπῃ ἐν. Εἶρηκε γὰρ ὅτι 'Ο ἔχων τὰς ἐντολάς μου, καὶ
τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με (α). καὶ Αὕτη ἐστὶν
ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους (β). Ἐκ τῆς ἀγά-
πης τοίνυν καὶ ὁμονοίας ἀρξάμενος, εἰς ταύτην πάλιν κατέ-
κλεισε τὸν λόγον, δεικνύς, ὅτι θεοφιλὲς καὶ περισπούδαστον
ἡ ἀγάπη.

21 Ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

Ἵνα, πιστεύσας τοῖς ἀποστόλοις, πιστεύσῃ, ὅτι σύ με ἀπέσει-
λας· τοῦτο γὰρ μέλλουσι κηρύττειν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐμέλλεν
ἐμποδίζειν τῷ κηρύγματι, ὥς τὸ διεσχίσθαι τοὺς κήρυκας, τῇ
τε διαφορᾷ τῆς πίστεως, καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀπεχθείᾳ. Ἐπει-
δὴ, μαχομένων, ἐροῦσιν, οὐκ εἰρηνικοῦ εἶναι μαθητάς· εἰ δὲ
οὐκ εἰρηνικοῦ, οὐδὲ παρὰ σοῦ ἀποσταλέντος· ὁμογνωμονούντων
δὲ, καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλαττόντων, γνώσκονται πάντες, ὅτι
ἐμοὶ μαθηταί εἰσι, καὶ ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

22 Καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς·

Τὴν ἀπὸ τῶν διδαγμάτων καὶ τῶν θαυμάτων, ἥ καὶ τὴν ἀπὸ
τῆς ὁμονοίας· οὐκ ἔλαττον γὰρ ἐκ ταύτης ἢ ἐκ τούτων δοξά-
ζονται. Δέδωκα δὲ εἶπε, παραδηλῶν κἀνταῦθα καὶ τὸ ἑαυτοῦ

(α) Ἰωαν. 1Δ', 21

(β) Ἰωαν 1Ε', 12.

ἀξίωμα, καὶ τὸ πρὸς τὸν πατέρα ὁμότιμον, ὥσπερ καὶ ἐν ἄλλοις πολλάκις.

22 Ἵνα ὧσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμέν·

Τοῦτο καὶ ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ ἡρμηνεύται· καὶ νῦν δὲ τοῦτο λέγει, σφόδρα τοῦτο βουλόμενος ἐνεῖναι αὐτοῖς, ὡς ἀναγκαῖόν τχτον.

23 (Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί·)

Εγὼ ἐν αὐτοῖς μένω, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, τουτέστιν, Ἐγὼ καὶ σὺ ἐν αὐτοῖς μένομεν, καὶ πῶς οὐ συντηρήσομεν (1) αὐτούς; Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ εἴρηκεν· Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα, καὶ μοιρὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν (α). Ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐν αὐτοῖς θεοπροσέω, διὰ τὴν πίστιν· σὺ δὲ ἐν ἐμοί πατροπροσέω, διὰ τὴν φύσιν.

23 Ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἐν·

Εἰς ἔνωσιν, εἰς ὁμόνοιαν. Ὡσπερ γὰρ ἡ στάσις διαλύει· οὕτως ἡ συμφωνία συγκροτεῖ.

23 Καὶ Ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας, Καὶ ἀνωτέρω εἶπεν· Ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας (β). Πάλιν οὖν τὸ αὐτὸ φησιν, Ἵνα θεβαίως ὁμολοῶσι, πληροφορηθέντες, ὅτι τοῦτο μᾶλλον πρὸς πίστιν ἐπισπάσεται τοὺς ἀνθρώπους.

23 Καὶ ἡγάπησας αὐτούς, καθὼς ἐμέ ἡγάπησας.

Τεκμήριον γὰρ τῆς ἀγάπης αὐτῶν, τὸ μηδὲ τοῦ ἰδίου σου υἱοῦ φείσασθαι ὑπὲρ αὐτῶν. Κάνταῦθα δὲ τὸ, Καθὼς, οὐκ ισότητα, ἀλλ' ὁμοιώσιν τινα δηλοῖ, καθάπερ προλαβόντες παρεσημειωσάμεθα. Τίθησι δὲ τοῦτο συνεχῶς, παραμυθούμενος αὐτοὺς διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὸν ὁμοιώσεως, καὶ θαρρεῖν παρέχων.

(1) συντηρήσομεν, παρὰ τῷ Α. (α) Ἰωαν. ΙΔ', 23. (β) Ἰωαν. ΙΖ', 21.

Μέχρι τούτου τὰ περὶ ἀγάπης καὶ ὁμονοίας περατώσας, διαλέγεται λοιπὸν καὶ περὶ τῶν μετὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀποκειμένων αὐτοῖς βραβείων καὶ στεφάνων, ἵνα πλέον θάρρησιν.

24 Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω, ἵνα, ὅπου εἰμὶ ἐγώ, κάκεινοι ᾧσι μετ' ἐμοῦ.

Εν τῇ βασιλείᾳ σου, δηλονότι, συμβασιλεύοντές μοι.

24 Ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν ἔδωκάς μοι.

Τὴν δόξαν τῆς θεότητος, ἣν δέδωκάς μοι, οὐκ ὡς ἐλάττονι, ἢ ὑστερογενεῖ, ἀλλ' ὡς αἷτιος, εἴτουν, ὡς γεννήσας με. Πότε δὲ δέδωκεν; Ὅτε δηλονότι γεγέννηκε. Πότε δὲ γεγέννηκεν; Ὑπὲρ τὸ πότε τὸ ἐρώτημα, καὶ ὁ λόγος ἀνέφικτος. Ἄμα γὰρ καὶ ἦν, καὶ γεγέννηκε· καὶ οὐκ ἦν, ὅτε οὐκ ἦν πατὴρ ὁ πατήρ. Ἐπεὶ δὲ τὸ, Δέδωκας, συγκαταβατικὸν ὄν, ἐμελλέτισι τίκτειν σκάνδαλον, δοκοῦν ἐλάττωσιν περιάπτειν τῷ υἱῷ, θεραπεύει τοῦτο λέγων.

24 Ὅτι ἡγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου.

Τούτέστι, πρὸ αἰώνων. Οὕτω γὰρ ἡ Γραφὴ δηλοῖ τὸ αἰδίως. Οὐκ εἶπε δὲ, Ἵνα μετέχωσι τῆς δόξης τῆς ἐμῆς, ἀλλ' Ἵνα θεωρῶσι· τὸ μὲν γὰρ, ὑπὲρ αὐτοὺς ἦν, τὸ δὲ, πᾶσα ἀπόλαυσις αὐτοῖς, ὃ καὶ Παῦλός φησιν· Ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι (α). Μεγίστη γὰρ ὄντως δόξα, τὸ θεωρεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ.

25 Πάτερ δίκαιε,

Δίκαιον αὐτὸν λέγει νῦν, ὡς θέλοντα, μὴ μόνοις Ἰουδαίοις, ἀλλὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιγνωσθῆναι, ἵνα πάντες σώζωνται, καὶ μηδεὶς δι' ἄγνοιαν ἀπόληται. Τοῦτο γὰρ ἀκροτάτης δικαιοσύνης καὶ ἀγαθότητος.

(α) Β' Κορ. Γ', 18.

25 Καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω·

Ὁ μὲν ἄλλος κόσμος, οὐδ' ὅλως (1)· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, (2) πατέρα μου, διὰ τὸ ἐθελοκακεῖν.

25 Ἐγὼ δέ σε ἔγνω·

Φύσει.

25 Καὶ οὗτοι ἔγνωσαν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

Οἱ μαθηταὶ μου ἔγνωσαν τοῦτο, ἀφ' ὧν εἶπον καὶ ἔπραξα θεοπρεπῶς.

26 Καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου,

Τὸ τῆς πατρότητος. Ταῦτα δὲ καὶ ἀνωτέρω εἶρηκε, καὶ νῦν λέγει πάλιν, ἐπαναλαμβάνων.

26 Καὶ γνωρίσω·

Ἐπὶ πλέον διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁρᾷς, ὅτι, ὥσπερ ὁ πατήρ λέγει διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς γνωρίζει δι' αὐτοῦ, ἃ βούλεται, τοῖς μαθηταῖς; ἀφ' ὧν αὖθις τὸ ἰσότιμον καὶ σύμφωνον τῆς ἁγίας Τριάδος δείκνυται.

26 Ἵνα ἡ ἀγάπη, ἣν ἠγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ᾤ,

Γνωρίσω, φησὶν, αὐτοῖς ἐπὶ πλέον τὸ ὄνομά σου, ἵνα, τοῦτο σαφῶς γνωρισάντων, καὶ διαγνόντων, ὅτι γνήσιος υἱὸς ἐγὼ σου, καὶ φύσει ἀγαπητὸς, ἡ τοιαύτη ἀγάπη, ἡ γνησία καὶ φύσει, ἐν αὐτοῖς εἴη γνωριζομένη.

26 Καὶ ἐγὼ ἐν αὐτοῖς.

Καὶ ἐγὼ ἐν αὐτοῖς ὡς πλέον, διὰ πίστεως μελίζονος, ἅτε γνωριζόμενος αὐτοῖς ἐντελέστερον. Πάλιν οὖν εἰς ἀγάπην κατέληξε, ταύτην ἐπιθεὶς τῷ λόγῳ τελείωσιν· τελειωτικὴ γὰρ τῶν ἀρετῶν ἡ ἀγάπη.

(1) Νοεῖται τὸ, ἔγνω σε. Ὁ Ἐντένιος εὗρηκεν ἵσως ἐνταῦθα προσθεμιμένον, διὰ τὸ εἰδωλολατρεῖν, ὡς ὄηλον ἐκ τῆς μεταφράσεως. (2) Φαίνεται, ὅτι πρέπει νὰ παρεντεθῇ ἐνταῦθα τὸ, οὐχ ὡς, ἥτοι, οὐχ ὡς πατέρα μου, ἔγνωσάν σε δηλονότι.

ΚΕΦ. XVIII, 1 Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐξῆλθε σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων, ὅπου ἦν κήπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Ζήτησον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· *Καὶ ὑμῆσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν* (α). ἐκεῖ γὰρ ἐξηγήθη καὶ περὶ τούτων. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐξῆς πλατύτερόν τε καὶ ἀκριβέστερον ἐν ἐκείνῳ τῷ εὐαγγελιστῇ δηλώκαμεν.

2 Ἦδει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν, τὸν τόπον· **Εἶτα** λέγει, καὶ πόθεν τοῦτον ἐγίνωσκεν.

2 Ὅτι πολλάκις συνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Πολλάκις ἠυλίσθη ἐκεῖ.

3 Ὁ οὖν Ἰούδας, λαθὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὅπλων.

Τὰ ὅπλα ἐπήγοντο, δεδοικότες τοὺς ἐπομένους αὐτῷ· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἄνωγ' αὐτῶν νυκτῶν ἐπῆλθον.

Ἐν τῷ ἐξηκοστῷ δὲ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐρρήθη περὶ τούτων, ἐνθα κεῖται τό· *Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, Ἰδοὺ, Ἰούδας, εἰς τῶν δώδεκα, ἦλθε* (β)· τὰ γὰρ ἐν τῷ μέσῳ παρέδραμεν ὁ Ἰωάννης, ὡς τοῖς ἄλλοις ιστορηθέντα, ὁ πολλαχοῦ πολλάκις ποιεῖ.

4 Ἰησοῦς οὖν, εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτόν,
5 ἐξελθὼν, εἶπεν αὐτοῖς· Τίνα ζητεῖτε; Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰμὶ. (Εἰστήκει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν, μετ' αὐτῶν.) Ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτι

(α) Ματθ. ΚΖ', 30

(β) Ματθ. ΚΖ', 47.

ἐγὼ εἰμι· ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἔπεσον χαμαί.

Εἰδὼς ὡς θεός, πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτόν, ἐξελθὼν ἀταράχως ἠρώτησεν αὐτοὺς, ὡς ἄνθρωπος. Εἰστήκει δὲ καὶ ὁ προδότης μετ' αὐτῶν· καὶ οὐδὲ οὗτος ἠδυνήθη γνωρίσαι αὐτόν, ἢ ἀπὸ τοῦ εἶδους, ἢ ἀπὸ τῆς φωνῆς. Ἐδειξεν οὖν ὅτι, μὴ βουλόμενον, οὐ μόνον οὐκ ἠδύναντο κατασχεῖν αὐτόν, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως ἰδεῖν. Ἐν τῷ ῥηθέντι δὲ κεφαλαίῳ καθεξῆς καὶ περὶ τούτων ἐμνημονεύθη.

7 Πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπηρώτησε· Τίνα ζητεῖτε; Οἱ δὲ
8 εἶπον· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. Ἀπεκρίθη ὁ Ἰη-
σοῦς· Εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ εἰμι.

Αὐτὸς ἐμφανίζει ἑαυτόν, παιδεύων τε τοὺς μαθητάς, μηδὲ ἔν κινδύνῳ ψεύδεσθαι, καὶ πληροφορῶν, ὅτι ἐκουσίως ἐπιδί-
δωσιν ἑαυτόν τοῖς φονεῦσιν.

8 Εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν. Ἵνα
9 πληρωθῇ ὁ λόγος, ὃν εἶπεν· «Ὅτι οὓς δέδωκάς μοι,
οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα.»

Τὸ Ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος, ἀφ' ἑαυτοῦ φησιν ὁ εὐαγγελιστής. Ἀνωτέρω γὰρ πρὸς τὸν πατέρα διαλεγόμενος, εἶρηκεν· ὅτι Οὓς δέδωκάς μοι, ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας (α). Τὸ γοῦν, Οὐδένα ἐξ αὐτῶν ἀπώ-
λεσα, ταυτόν ἐστι τῷ, Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο. Οὐδεὶς γάρ, φησιν, ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο παρ' ἐμὴν αἰτίαν, τουτέστιν, Οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα ἐξ ἐμῆς αἰτίας.

10 Σίμων οὖν Πέτρος, ἔχων μάχαιραν, εἰλχυσεν αὐτήν,
καὶ ἔπαισε τὸν τοῦ ἀρχιερέως δούλον, καὶ ἀπέκο-
ψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν· ἦν δὲ ὄνομα τῷ
δούλῳ Μάλχος.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων ἐρρήθη, ἔνθα τό-
Καὶ ἰδοὺ, εἰς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέ-

(α) Ἰωαν, 12', 12.

σπασε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ (α). Προσέθηκε δὲ ὁ Ἰωάννης καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πληγέντος, καὶ τὸ πληγὲν μέρος, διὰ τὸ περιφανὲς τοῦ πράγματος· οὐ μόνον, ὅτι ἐθεράπευσεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς αὐτίκα, ὡς ἀπὸ τοῦ Λουκᾶ (β) μεμαθήκαμεν, ἀλλ' ὅτι καὶ (1) μέλλοντα μικρὸν ὕστερον (2) ῥαπίζειν αὐτὸν, ὡς ὁ Χρυσόστομος παρεσημειώσατο (3).

11 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· Βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην· τὸ ποτήριον, ὃ δέδωκέ μοι ὁ πατήρ, οὐ μὴ πίνω αὐτό;

Τὸ ποτήριον, τὸ τοῦ θανάτου, δηλονότι. Λέγει δὲ, ὅτι τὸν θάνατον, ὃν παρεχώρησεν ἐπενεχθῆναί μοι ὁ πατήρ· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, δέδωκεν· οὐ μὴ δέξομαι; Πάνυ μὲν οὖν, ὡς τὰ αὐτὰ τῷ πατρὶ βουλόμενος. Ἐν τῷ εἰρημένῳ δὲ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τούτων διελάβομεν ἐφεξῆς.

12 Ἡ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλιάρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτόν· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἄνναν πρῶτον· ἦν γὰρ πενθερὸς τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου.

ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἐνεπόμενον τῷ πράγματι, ὡς τρόπαιον στήσαντες· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἄνναν πρῶτον, ὡς ἴσα πατρὶ τιμώμενον ὑπὸ τοῦ Καϊάφα, τοῦ τηνικαῦτα ἀρχιερέως, διὰ τὸ κῆδος. Ζήτησον ἐν τῷ μνημονευθέντι κεφαλαίῳ τό· Οἱ δὲ, κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν, ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφην τὸν ἀρχιερέα (γ)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐκεῖ ῥηθεῖσαν ἐξήγησιν.

14 Ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλευσας τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι συμφέρει ἓνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

Ἴνα μὴ, ἀκούσας ὁ ἀκροατὴς δεσμὰ, θορυβηθῇ, ἀναμνησθεῖ

(α) Ματθ. ΚΖ', 51. (β) Λουκ. ΚΒ', 51. (1) Ἐκ τοῦ προηγουμένου δύναται νὰ νοηθῇ καὶ ἐνταῦθα τὸ, ἐθεράπευσεν. (2) Ἀναφέρεται εἰς τὸν στίχον 22. (3) Τομ. Η. Σελ. 491. Β. (γ) Ματθ. ΚΖ', 57.

τοῦτον τῆς προφητείας τοῦ Καϊάφα, δηλῶν, ὅτι ἐπὶ συμφέροντι τοῦ λαοῦ ἀπέθνησκειν, ἤγουν, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ὡς ὁ Καϊάφας προεφώτευσεν.

15 Ἦκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ ὁ ἄλλος μαθητής·

Αὐτός ἐστιν, ὁ ἄλλος μαθητής. Ζήτησον ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν, ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως (α).

15 Ὁ δὲ μαθητής ἐκεῖνος ἦν γνωστός τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ συνεισῆλθε τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως. 16 Ὁ δὲ Πέτρος εἰστήκει πρὸς τῇ θύρᾳ ἔξω.

Οὐρα μετριοφροσύνην καὶ φιλαδελφίαν! ἵνα γὰρ μήτε αὐτόν τις ἐπαινῇ συνεισελθόντα, μήτε τὸν Πέτρον ψέγῃ, μείναντα ἔξω, φησὶν, ὅτι αὐτῷ μὲν, ὡς γνωρίμῳ τοῦ ἀρχιερέως, παρεχωρήθη ἡ εἵσοδος· τῷ Πέτρῳ δὲ, ὡς μὴ γνωρίμῳ, ἀπεκλείσθη· καὶ ὅμως ἔτι παρέμενεν, ὃ καὶ μᾶλλον ἐγκώμιον τοῦ Πέτρου.

16 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητής ὁ ἄλλος, ὃς ἦν γνωστός τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εἶπε τῇ θυρωρῷ, καὶ εἰσῆγαγε τὸν

17 Πέτρον. Λέγει οὖν ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρὸς τῷ Πέτρῳ· Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; Λέγει ἐκεῖνος· Οὐκ εἰμί.

Εὐρὲ ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ τό· Καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος (β)· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐκεῖ ρηθέντα, ἀναγκαιότατα τυγχάνοντα. Καὶ μὴν καὶ ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἔκτῳ τοῦ αὐτοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ὁ δὲ Πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ. Καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη, καὶ τὰ ἐξῆς (γ).

18 Εἰστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὑπηρέται ἀνθρακιὰν πεποικηότες, ὅτι ψύχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο·

(α) Ματθ. Κς', 58. (β) Ματθ. Κς', 58. (γ) Ματθ. Κς', 69.

ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος ἐστῶς καὶ θερμαινόμενος.

Δείκνυσιν, ὅτι αὐτὸς μὲν κατὰ τὴν ἐνδοτέραν αὐλὴν συνὼν τῷ διδασκάλῳ, ἐώρα πάντα καὶ ἤκουεν· ὁ δὲ Πέτρος, κατὰ τὴν ἐξωτέραν ὄν, οὐδὲν τούτων ἐγίνωσκεν.

19 Ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ.

Περὶ τῶν μαθητῶν μὲν, ποῦ εἰσι, καὶ τίνος ἕνεκεν συνέλεξεν αὐτούς· περὶ τῆς διδαχῆς δὲ, τί διδάσκει, καὶ διὰ τί· Ταῦτα δὲ ἠρώτησεν, ἐλέγξει βουλόμενος αὐτὸν νεωτεροποιὸν καὶ στασιαστήν, ὡς παρασυναγωγὰς ποιοῦντα, καὶ καινὰ δογματίζοντα, καίτοι πολλάκις ἀκούσας αὐτοῦ διδάσκοντος.

20 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ παρῥησίᾳ ἐλάλησα τῷ κόσμῳ·

Φανερῶς ἐδίδαξα τὸν λαὸν ἅπαντα, οὐ μόνον τοὺς μαθητάς μου.

20 Ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν τῇ συναγωγῇ, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν.

Οὐδὲν, οἷον ὑπολαμβάνεις, στασιῶδες καὶ ἀπαρέσκον θεῷ. Τί οὖν; οὐχὶ καὶ κρυφίως πολλάκις ὠμίλησε τοῖς μαθηταῖς; Ναί· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον ὁ ἀρχιερεὺς ᾤετο.

21 Τί με ἐπερωτᾷς; ἐπερώτησον τοὺς ἀκηκοότας, τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε, οὗτοι οἶδασιν ἅ εἶπον ἐγώ.

Οὐκ αὐθαδιαζομένου τὰ ῥήματα, ἀλλὰ θαρρῶντος τῇ ἀληθείᾳ τῶν διδαγμάτων. Τί ἐμὲ ἐπερωτᾷς; ἐρώτησον τοὺς ἀκηκοότας, μὴ τοὺς μαθητάς, ἀλλὰ τοὺς ἄλλους, τοὺς μηδὲ πιστεύσαντας.

22 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, εἰς τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκώς ἔδωκε ράπισμα τῷ Ἰησοῦ, εἰπών· Οὕτως ἀποκρίνη τῷ ἀρχιερεῖ·

Φρίξον οὐρανέ, ἔκστηθι γῆ, τῇ τε τῶν δούλων ἀγνωμοσύνῃ

καὶ τῇ τοῦ δεσπότου μακροθυμίᾳ! ὦ πάντολμε! τί αὐθαδὲς ἀπεκρίνατο; οὐχὶ μᾶλλον ἐτίμησε τὴν ἀρχιερωσύνην, μὴ ἐλέγξας τὸν ἀρχιερέα κακοήθως ἐρωτῶντα, περὶ ὧν οἶδε; Δυνάμενος οὖν σεῖσαι καὶ καταχῶσαι πάντας, ἡ καὶ τρόπον ἑτερον πικρῶς ἀπολέσαι, μακροθυμεῖ, καὶ φθέγγεται ῥήματα, τᾶσαν ἐκλύοντα θηριωδίαν, εἰ καὶ μὴ τὴν ἐκείνων.

23 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;

Μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· τουτέστιν, Ἀπόδειξον τὸ κακῶς λαλήθην, ἔλεγξον κακῶς λαλήσαντα.

Ζητοῦσι μὲν οὖν τινες, πῶς οὐκ ἔστρεψε καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα ὁ Χριστὸς τῷ ῥαπίσαντι, καθὼς τοῖς ἀποστόλοις ἐνετείλατο ποιεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον ἡγανάκτησε; Λέγομεν δὲ ἡμεῖς, ὅτι καὶ ἡ ἐντολὴ ἐκείνη τὸ μὴ ἀμύνεσθαι εἰσηγήσατο, διὰ τὰς ἐντεῦθεν στάσεις· καὶ νῦν δὲ ὁ Χριστὸς οὐκ ἡμύνατο τὸν ῥαπίσαντα· μᾶλλον μὲν οὖν, μὴ παρωσάμενος αὐτόν, μηδ' ἀποπληθύνσας, ἑτοιμος ἦν καὶ πρὸς ἑτέρας πληγὰς· ἐδικαιολογήσατο δὲ, ἵνα μὴ σιωπήσας δόξῃ αὐθάδης, δ καὶ ἡτιάζη.

24 Ἀπέστειλεν αὐτόν ὁ Ἄννας δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν

25 τὸν ἀρχιερέα. Ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἐστῶς καὶ θερμαινόμενος. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ; Ἠρνήσατο οὖν ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν·

26 Οὐκ εἰμὶ. Λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχιερέως, συγγενῆς ὧν οὗ ἀπέκοψε Πέτρος τὸ ὠτίον· Οὐκ

27 ἐγὼ σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ; Πάλιν οὖν ἡρνήσατο ὁ Πέτρος·

Ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἡκριβολογήθη καὶ περὶ τούτων, ἔνθα κεῖται τό· Καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος (α).

27 Καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

Ζήτησον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ἑκτῷ κεφαλαίῳ τοῦ ῥηθέντος εὐαγ-

(α) Ματθ. Κς', 58.

γελιστοῦ τό· Καί εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώρησεν (α). Ἐκεῖ γάρ ἐρρήθη περὶ τούτου σαφῶς.

28 Ἀγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ πρωί· καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πᾶσχα.

Εμνημονεύθησαν καὶ ταῦτα ἐν τῷ τέλει τοῦ δηλωθέντος κεφαλαίου, ὅπου τὸ Πρωίας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι αὐτόν (ε).

29 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πιλάτος πρὸς αὐτοὺς, καὶ εἶπε· Τίνα
30 κατηγορίαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιός,
31 οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Λάβετε αὐτόν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν.

Καὶ ταῦτα πάντα διηρμηνεύθησαν ἐκεῖ, ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ, ἐνθα τό· Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος (γ). Ἀνάγνωθι οὖν ἀκρίβειαν. Ἀλλὰ πῶς, εἰπόντων, ὅτι κακοποιός ἐστι, σιγᾷ; Διότι οὐκ ἠρωτήθη περὶ τούτου· ἀνεξικακεῖ οὖν.

31 Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα.

Σταυρῷ δηλονότι. Τοῦτο γὰρ εἶπον, οὐ τοσοῦτον, ὥς κείμενοι ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἀφηρημένοι τὴν οἰκειάν ἐξουσίαν, ὅσον ὡς βουλόμενοι σταυρῷ τὸν Χριστὸν ἀναireθῆναι, τῷ χαλεπωτάτῳ καὶ ἐπονειδίστῳ θανάτῳ, ὅπερ ὁ νόμος οὐκ επέτρεπεν αὐτοῖς. Ὅτι γὰρ ἐτέρως ἀνήρουν, δείκνυσιν ὁ Στέφανος λιθαζόμενος.

32 (Ἴνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ, ὃν εἶπε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν.)

Τοῦτο εἶπον, ἵνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ. Ἐμελλε γάρ,

(α) Ματθ. ΚΖ', 74.

(ε) Ματθ. ΚΖ', 1.

(γ) Ματθ. ΚΖ', 11.

φῆσιν, ὁ λόγος αὐτοῦ πληρωθῆναι, ὃν εἶπε, λέγων· ὅτι Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἑμαυτὸν· (α) ὡς καὶ ἐκεῖ ὁ εὐαγγελιστὴς παρρησιάζεται περὶ τούτου, προσθεῖς· ὅτι Τοῦτο ἔλεγε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν; τουτέστιν, αἰνιττόμενος τὸν σταυρὸν.

- 33 Εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ Πιλάτος, καὶ ἐφώνησε τὸν Ἰησοῦν· καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἄφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον
34 περὶ ἐμοῦ; Ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος· Μῆτι ἐγὼ Ἰουδαίος εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί·

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καθεξῆς εὐρήσεις καὶ περὶ τούτων, ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ· Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν, λέγων· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων (6);

- 36 Τί ἐποίησας; Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἡγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν.
37 Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Σὺ λέγεις, ὅτι βασιλεὺς εἰμι ἐγώ.

Ἐκεῖ καὶ ταῦτα τετυχήκασιν ἐξηγήσεως ἀκολουθῶς.

- 37 Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ.

Ερωτήσαντος ἐν ἀρχῇ τοῦ Πιλάτου· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; καὶ ἀποκριθέντος τοῦ Κυρίου, ὅτι Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ βασιλεὺς ἐντεῦθεν ὑποφάνηκεν ἑαυτὸν, εἰ καὶ μὴ ἐπίγειον· πάλιν ἐπηρώτησεν ὁ Πιλάτος· Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; καὶ λοιπὸν προσεπεκρίθη,

(α) Ἰωαν. ΙΒ', 32. 33.

(6) Ματθ. ΚΖ', 11.

ὅτι ἐστίν. Εἶτα βεβαιῶν, ὅτι ἀληθεύει, φησί· *Διὰ τοῦτο γεγέννημαι, διὰ τοῦτο ἐννηθρώπησα, καὶ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἵνα διδάξω τὴν ἀλήθειαν.* Ὡς περ οὖν ἀληθεύω τᾶλλα, οὕτω δὴ καὶ τοῦτο.

Ἢ, *Εἰς τοῦτο γεγέννημαι, ἀντὶ τοῦ, βασιλεὺς ὢν, εἰς τὸ βασιλεύειν ἐννηθρώπησα, καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, ἵνα διδάξω τὴν ἀλήθειαν, ὅτι, βασιλεὺς ὢν αἰδίου, ἐννηθρώπησα εἰς τὸ βασιλεύειν τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ.*

37 Πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου τῆς φωνῆς.

Πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ὁ φιλῶν τὴν ἀλήθειαν, πείθεται μου τῷ λόγῳ, πιστεύει μου τῇ διδασκαλίᾳ.

38 Λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· Τί ἐστὶν ἀλήθεια;

Μαθεῖν βουλόμενος, ἐρωτᾷ, *Τί ἐστὶν ἀλήθεια*, ἣ μαρτυρεῖς, ἣν διδάσκεις; Γνοὺς δέ, ὅτι καιροῦ δεῖται τὸ ἐρώτημα, πρὸς τὸ κατεπεῖγον ἵσταται· καὶ αὐτίκα ἐξελθὼν, σπουδάζει τοῦτον ἐξελέσθαι τῆς τῶν Ἰουδαίων ὁρμῆς. Ὅρα γάρ·

38 Καὶ τοῦτο εἰπὼν, πάλιν ἐξῆλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὕρισκω ἐν αὐτῷ.

Ἐν τῷ προδηλωθέντι κεφαλαίῳ πάλιν ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν τοῦ· *Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν, λέγων· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων* (α); ἐν ᾗ καὶ ῥητὰ τοῦ Λουκᾶ ἐμνημονεύθησαν, ἀφ' ὧν καὶ τὸ παρὸν διαγινώσκεται.

39 Ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἕνα ὑμῖν ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχᾳ· βούλεσθε οὖν, ὑμῖν ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;

Ζήτησον ἐν αὐτῷ τό· *Κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἕνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον, ὃν ᾗθειλον* (β). Ἐκεῖ γὰρ ἐρρήθη καὶ περὶ τούτου.

(α) Μαθ. ΚΖ', 11.

(β) Ματθ. ΚΖ', 15.

40 Ἐκραύγασαν οὖν πάλιν πάντες, λέγοντες· Μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν· ἣν δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ φησὶν ὁ Ματθαῖος· Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους, ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσι (α)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ.

ΚΕΦ. ΧΙΧ, 1 Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰησοῦν,
2 καὶ ἐμαστίγωσέ. Καὶ οἱ στρατιῶται, πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, καὶ
3 ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν· καὶ ἔλεγον· Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ῥαπίσματα.

Ἐν τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ καθεξῆς καὶ ταῦτα πάντα σαφῇ γέγονασι κατὰ λόγον. Ἐν ἐπιτομῇ δὲ καὶ ταῦτα διεξιέειν ὁ Ἰωάννης, ὡς τοῖς ἄλλοις ἱστοριθέντα, σπεύδων ἀπαγγεῖλαι κἀνταῦθα τὰ παραλειμμένα. Καὶ διὰ τί ὅλως μνημονεύει τῶν μνημονευθέντων τοῖς ἄλλοις; Διότι οὐκ ἂν ἑτέρως ἐμελλεν ἀρμοδίως ἱστορῆσαι τὰ ἀνιστόρητα.

4 Ἐξῆλθεν οὖν πάλιν ἔξω ὁ Πιλάτος, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἴδε, ἄγω ὑμῖν αὐτόν ἔξω,

Ἐξω τοῦ πραιτωρίου. Τὸ δέ, Ἴδε, ἀντὶ τοῦ, ἰδοῦ.

4 Ἵνα γινώτε, ὅτι ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω.

Τοῦτο λέγει, τῆς γνώμης αὐτῶν ἀποπειρώμενος.

5 (Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν ἀκάνθινον στέφανον, καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον.)

Ἐξήγαγεν αὐτόν περιβεβλημένον τὴν στολὴν τῆς χλεύης, ἵνα ἐν ἀτιμίᾳ τοσαύτῃ τοῦτον ἰδόντες, κορεσθῶσι καὶ δυσωπηθῶσι.

5 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἴδε, ὁ ἄνθρωπος!

Ὁ ἄνθρωπος, εἶπεν, ὑπὸ συμπαθείας, ἵνα καὶ αὐτοὶ συμπαθήσωσιν.

(γ) Ματθ. ΚΖ', 20.

6 Ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέ-
ται, ἐκραύγασαν, λέγοντες· Σταύρωσον, σταύρωσον
αὐτόν.

Οἱ ἀνήμεροι κύνες, ἰδόντες μόνον (1), ἐμμανῶς καθυλάκτη-
σαν· ὡς ἄγριον θῆρην, αἰσθόμενοι τοῦ θηράματος, ὃξέως ἐπέδρα-
μον· τῷ φθόνῳ γὰρ μεθύσαντες, εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ φόνον
ἐξεβακχεύθησαν.

6 Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ
σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐχ εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν.

Ἦμεῖς, φησὶν, οἱ ἄδικοι. Παραχωρεῖ δὲ τούτοις τῆς ἐξουσίας,
δυσανασχετῶν ἐπὶ τῇ βίᾳ καὶ ἀναισχυντῆι αὐτῶν.

7 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Ἦμεῖς νόμον
ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὀφείλει ἀποθανεῖν,
ὅτι ἐαυτὸν υἱὸν θεοῦ ἐπαίησεν.

Γνήσιον δηλονότι. Ἀποτριζόμενοι δὲ τὴν ἀδικίαν, τοῦτο εἶπον.
Πάλιν οὖν ἐφ' ἐτέραν μετεπήδησαν κατηγορίαν, ὑπ' ἀπορίας.
Τί οὖν ὁ Χριστός; Ταιῶτα κατηγορούντων, εἰσιώπα, πληρῶν
τὸ προφητικόν· ὅτι Οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ (α).

8 Ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλάτος τοῦτον τὸν λόγον,
μᾶλλον ἐφοβήθη.

Μήποτε τῇ ἀληθείᾳ θεὸς ἐστὶ (1), καὶ ἐξολοθρεύσῃ τοῦτον,
οὕτως ὑβρίζόμενος παρ' αὐτῷ (2).

9 Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν, καὶ λέγει
τῷ Ἰησοῦ· Πόθεν εἶ σύ;

Οὐκέτι ἐρωτᾷ, Τί ἐποίησας, ἀλλὰ, Πόθεν εἶ σύ; ἐξ οὐρανοῦ
ἢ ἐκ γῆς;

9 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ.

Διότι, ὅπερ ἐζήτην μαθεῖν, ἔμαθεν, ὅτε ἤκουσεν, ὅτι Ἡ βασι-
λεῖα ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου (α). Καὶ ὥσπερ

(1) αὐτόν. (α) Ἡσ. ΝΓ', 7. (1) Προτιμότερον τὸ, ἢ.

(2) Ἰσως, παρ' αὐτοῦ. (α) Ἰαν. ΙΗ', 36.

τότε μαλακῶς ἀντιποιοῦμενος (1), οὐδὲν ὠφελήσεν· οὕτως οὐδὲ νῦν ἐμελλεν ὠφελήσειν, ἀνάνδρος ὢν καὶ ψοφοδεής.

10 Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· Ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας, ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε, καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἀπολῦσαί σε;

Καὶ φοβεῖται καὶ φοβεῖ. Παροξυνθεὶς γάρ, διότι οὐδὲ αὐτῷ τῷ θάλλοντι αὐτὸν ἀπεκρίθη, λοιπὸν ἐπέσεισε τὴν ἐξουσίαν. Ἄλλ', ὦ ἀνόητε! Εἰ ἐξουσίαν ἔχεις ἀπολῦσαι αὐτόν, πῶς οὐκ ἀπολύεις, εἰδὼς ἀνάτιον, καὶ διαφόρως τοῦτο προσμαρτυρῶν αὐτῷ;

11 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἀνωθεν·

Ἀπεκρίθη, κατασπῶν τὴν ἀπὸ τῆς ἐξουτίας ὄφρυν αὐτοῦ, καὶ φησιν· Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι συγκεχωρημένον ἐκ θεοῦ· δηλῶν, κατ' οἰκονομίαν τινὰ θεοτέραν πάσχειν. Ἵνα δὲ μὴ, ἀκούσας τοῦτο, νομίσῃ ἀπηλλάχθαι ἐγκλήματος, ἐπήγαγεν·

11 Διὰ τοῦτο ὁ παραδιδούς με σοι, μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει. Διότι ἐξουσίαν ἔχεις, καὶ οὐκ ἀπολύεις με, οὐκ ἀπολέλυσαι ἁμαρτίας, εἰ καὶ ἐλάττονος τῆς τῶν παραδόντων μέ σοι· καὶ γὰρ οὗτοι μὲν μισοφύνοι, σὺ δὲ, ἀπαλὸς καὶ εὐρίπιστος.

12 Ἐκ τούτου ἐζήτει ὁ Πιλάτος ἀπολῦσαι αὐτόν·

Καταπλαγεὶς τοὺς λόγους αὐτοῦ. Ἰουδαῖοι δὲ, καὶ θεοπρεπῆ σημεῖα αὐτοῦ πολλὰ θεασάμενοι, μᾶλλον ἐμαίνοντο.

12 Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἔκραζον, λέγοντες· Ἐὰν τοῦτον ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλεὺς ἑαυτὸν ποιῶν, ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι.

Ἰδόντες ἀνόνητον τὸν προβληθέντα νόμον, καὶ γνόντες, ὅτι

(1) Νόαι τὸ, τοῦ Ἰησοῦ τοῖς Ἰουδαίοις. Ἡ ἀπλῶς, ἀντιποιοῦμενος, ἀντὶ τοῦ, ἐναντιούμενος τοῖς Ἰουδαίοις.

ζητεῖ ἀπολῦσαι αὐτόν, πάλιν ἐπὶ τὴν κατηγορίαν τῆς τυραννίδος μεταχωροῦσιν, ὥς οὐ παροπτέαν τῷ Πιλάτῳ, διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ Καίσαρος φόβον. Οὐκ εἶ φίλος, εἴπουν, εὐνους. Ἀρτιλέγει δέ, ἦται, ἀνταίρει.

Καὶ ποῦ οὗτος τυραννίδος ἐάλω; πόθεν ἔχετε δεῖξαι τοῦτο; ἀπὸ τῆς ἀλουργίδος; ἀπὸ τοῦ διαδήματος; ἀπὸ τοῦ ὀχήματος; ἀπὸ τῆς ἄλλης παρασκευῆς καὶ τῶν παρασῆμων; Οὐ πάντα ἦν εὐτελὲς καὶ τροφὴν καὶ στολὴν καὶ οἰκησιν καὶ τὰ λοιπὰ; μετὰ δώδεκα μόνων περιερχόμενος μαθητῶν, καὶ τούτων οἰκτρῶν τὰ πλείω δὲ μόνος.

13 Ὁ οὖν Πιλάτος, ἀκούσας τοῦτον τὸν λόγον, ἤγαγεν ἔξω τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θήματος, εἰς τόπον, λεγόμενον Λιθόστρωτον, Ἑβραϊστὶ δὲ Γαβθαθα.

Νομίσας προσκρούειν τῷ Καίσαρι, καὶ κινδυνεύειν, εἰ παρίδοι τὴν τοιαύτην κατηγορίαν ἀνεξέταστον, ἤγαγεν ἔξω τῆς πόλεως (1) τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ θήματος διμοσία, ἵνα πάντας ἔχοι μάρτυρας τῆς ἐξετάσεως.

14 (Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα δὲ ὥσει ἕκτη.)

Παρεσημειώσατο καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, δεικνύων, ὅτι οὐ μόνον ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πάσχα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμέρας ἥδη κλινούσης, καὶ ἐγγιζούσης τῇ ἑσπέρᾳ τῆς ἑορτῆς, ὅτε τὸ πάσχα ἔθιμον, δικαστήριον θανατηφόρον συνεκρότουν, οἱ πρὸ βραχέος μiasμὸν ἠγησάμενοι τὸ ἐπιβῆναι τοῦ δικαστηρίου.

14 Καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις· Ἴδε, ὁ βασιλεὺς ὑμῶν!

Ἀφείς ἐξετάσαι, πάλιν εἰς τὸ δυσωπῆσαι τούτους ἐτράπετο. Ἴδε γάρ, φησιν, ὁ βασιλεὺς ὑμῶν! ἰδοὺ, ἔστηκεν ὁ (1) κα-

(1) Ὁ Ἐντένιος ἔχει, ἔξω τοῦ πραιτωρίου. Τὸ, πόλεως, δὲν ἔχει χώραν ἐνταῦθα· διότι μετὰ τὴν καταδίκην ἀπῆλθεν ὁ Χριστὸς ἔξω τῆς πόλεως. Ὅθεν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ἔξω τῆς πόλεως, ἢ, τοῦ πυλῶνος τοῦ πραιτωρίου. (1) Προτιμότερον χωρὶς τοῦ ἄρθρου, ἦτοι, Ἰδοὺ, ἔστηκεν ὁ βασιλεὺς ὑμῶν κατηγορούμενος.

τηγορούμενος, οὐκ ἀπολέλυται, μὴ δειλιάτε. Γνώριμον δὲ πάντως, ὅτι τὸ, Ἴδε, πολλάκις, ἀντὶ τοῦ, Ἰδοὺ, τίθησιν ἡ Γραφή.

15 Οἱ δὲ ἐκραύγασαν· Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν.

Ωμανίας ἀνυπερβλήτου!

15 Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Τὸν βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω;

Τοῦτο εἶπε, χλευάζων δὴθεν τὸν Χριστὸν, εἰς θεραπείαν τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀπηνείας.

15 Ἀπεκρίθησαν οἱ ἀρχιερεῖς· Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα.

Ἐπεὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν ἀπώσάμενοι, τὴν Καίσαρος ἐξουσίαν εἴλοντο, λοιπὸν, γυμνωθέντες τῆς θείας ἐπισκοπῆς, τοῖς Ῥωμαίοις παρεδόθησαν εἰς πανωλεθρίαν, κατ' αὐτὴν αὖθις τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα, καθ' ἣν ἐκραύγασαν τό· Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα.

16 Τότε οὖν παρέδωκεν αὐτόν αὐτοῖς, ἵνα σταυρωθῇ.

Ηττηθεὶς τῆς ἐνστάσεως αὐτῶν. Τίσι δὲ τοῦτον παρέδωκε; Τοῖς Ἰουδαίοις, δηλονότι, καὶ τοῖς στρατιώταις.

16 Παρέλαβον δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἤγαγον.

Ζήτησον εἰς τὸ ἐξηκοστὸν ἑβδομον κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον τό· Καὶ ὅτε ἐρέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα, καὶ ἐρέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ (α), καὶ ἀνάγνωθι τὴν ἐξήγησιν.

17 Καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον, ὃς λέγεται Ἑβραϊστὶ

18 Γολγοθᾶ· ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν,

Εκεῖ καὶ ταῦτα ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐμνημονεύθησαν καὶ ἐσαφηνί-

(α) Ματθ. ΚΖ', 31.

σθησαν. Ἐφερε δὲ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τῶν ὤμων, οἳατις ἀριστεύς
δόρυ, δι' οὗ καταβαλεῖν ἔμελλε τὸν ἐχθρόν.

18 Καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλους δύο, ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν,
μέσον δὲ τὸν Ἰησοῦν.

Εν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ περὶ τῶν δύο τούτων ἐρρήθη
σαφῶς, ἔνθα τό· Τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο ἄλῃται,
εἷς ἐκ δεξιῶν, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων (α).

Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι συσταυρῶσαι τοῦτον τοῖς κακούργοις
ἐσπούδασαν, ἵνα τῇ κοινωνίᾳ τῆς πονηρίας, ἡ πονηρὰ ἐκείνων
φήμῃ· τὴν ἀγαθὴν τούτου συσκιάσῃ. Ἐλαμψε δὲ τοσοῦτον ἡ
δόξα αὐτοῦ, ὅτι (1) καὶ τῶν τριῶν ὁμοῦ κρεμαμένων, ὅτε τὰ
φοβερά σημεῖα ἐγίνοντο, μόνῳ τούτῳ ταῦτα πάντες ἐπέγραφον·
καὶ οὐ μόνον οὐ μετέσχε τῆς ἐκείνων ὑπολήψεως, ἀλλὰ καὶ
μᾶλλον πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν τὸν ἕνα τούτων ἐπεσπάσατο,
καὶ τὸ πᾶν τέχνασμα περιετράπη κατὰ τῆς κεφαλῆς τῶν Ἰου-
δαίων καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου.

19 Ἐγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ
τοῦ σταυροῦ· ἦν δὲ γεγραμμένον· ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑ-

20 ΖΩΡΑΙΟΣ, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ. Τοῦ-
τον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν Ἰουδαίων·
ὅτι ἐγγυὲς ἦν ὁ τόπος τῆς πόλεως, ὅπου ἐσταυρώθη
ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἦν γεγραμμένον Ἑβραϊστί, Ἑλλη-

21 νιστί, Ῥωμαϊστί. Ἐλεγον οὖν τῷ Πιλάτῳ οἱ ἀρ-
χιερεῖς τῶν Ἰουδαίων· Μὴ γράφῃ· Ὁ βασιλεὺς τῶν
Ἰουδαίων· ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπε· Βασιλεὺς εἰμι τῶν

22 Ἰουδαίων. Ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος· Ὁ γέγραφα,
γέγραφα.

Ομοίως ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ καὶ ταῦτα ὁμοῦ πάντα τῆς
ἀρμοζούσης ἔτυχον ἐρμηνείας, ἔνθα τό· Καὶ ἐπέθηκεν ἐπάνω
τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην· Οὗτός
ἐστίν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων (β).

(α) Ματθ. ΚΖ', 38. (1) Ὁρθότερον τό, ὡς τε. (β) Ματθ. ΚΖ', 37.

- 23 Οἱ οὖν στρατιῶται, ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, (καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἐκάστω στρατιώτῃ μέρος,) καὶ τὸν χιτῶνα· ἣν δὲ ὁ χιτῶν ἄρραφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντός·
- 24 δι' ὅλου. Εἶπον οὖν πρὸς ἀλλήλους· Μὴ σχίσωμεν αὐτὸν, ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ, τίνος ἔσται. Ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ ἣ λέγουσα· « Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον. »

Ἐτι καὶ ταῦτα, ἔνθα τό· Σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον (α)· καὶ ἀνελιπῶς ἐκεῖ πάντα διηρμηνεύθησαν.

- 25 Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα ἐποίησαν. Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ, καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνῇ.

Καὶ μὴν μονογενὴς ἦν ἡ Θεοτόκος· ἀλλ' ἐπεὶ Ἰωσήφ καὶ Κλωπᾶς ἀδελφοί, ἔθος δὲ παρ' Ἑβραίοις καὶ τὰς τῶν ἀδελφῶν γυναῖκας ἀδελφάς προσαγορεύεσθαι, διὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἀδελφότητα, λοιπὸν τὴν σύννυμφον αὐτῆς, ἀδελφὴν ὠνόμασεν. Ἀλλ' Ἰωσήφ μὲν καὶ Κλωπᾶς, οἱ ἄνδρες αὐτῶν, φύσει ἀδελφοί· αὗται δὲ, αἱ τούτων γυναῖκες, ἀγχιστεία ἀδελφαί. Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ, ἅδειαν εὐροῦσαι τηνικαῦτα. Πρῶτον γὰρ πᾶσαι αἱ μαθήτραι ἀπὸ μακρόθεν ἐθεώρουν, ὥς οἱ ἄλλοι ἐδίδαξαν εὐαγγελισταί.

Ἀνάγνωθι ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ τὴν ἐξήγησιν τοῦ· Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ, ἔφηκε τὸ πνεῦμα (β).

- 26 Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα, καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα, ὃν ἠγάπα,

Τότε γὰρ καὶ αὐτὸς συμπαρέστη, τῶν ἐχθρῶν Ἰουδαίων ἡδὴ ἀναχωρούντων.

(α) Μκ.θ. ΚΖ', 35.

(β) Μκ.θ. ΚΖ', 50.

26 Λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ· Γύναι, ἴδε, ὁ υἱός σου.
 27 Εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ· Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου.

Ἦδη ἀποθνήσκων παρατίθεται τὴν μητέρα τῷ μαθητῇ, τὴν ἡγαπημένην τῷ ἡγαπημένῳ, τὴν παρθένον τῷ παρθένῳ, παιδεύων ἡμᾶς φροντίζειν τῶν γονέων ἄχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς, ὅταν οὐ μόνον οὐκ ἐμποδίζωσιν εἰς ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον συμφιλοσοφῶσιν ἡμῖν τὰ σωτήρια. Ὅτε μὲν γὰρ ἀκαίρως ἠνώχλει, ἔλεγε· *Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι* (α); καί· *Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου* (β); νῦν δὲ πολλὴν ἐπιδείκνυται φιλοστοργίαν. "Ἰδε, ὁ υἱός σου, τουτέστιν, οὗτος ἐστὶ σοι ἀντ' ἐμοῦ. Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου, ἥγουν, σὺ ἔση ταύτῃ ἀντ' ἐμοῦ, ὀφείλεις, ὥς μητρός σου, ταύτης φροντίζειν. Τῆς μὲν οὖν μητρός ἐφρόντισε· τὸν δὲ μαθητὴν ἐτίμησε τιμὴν τὴν μεγίστην, καὶ τῆς παρामονῆς τοῦτο μισθὸν τέως δέδωκε.

Διὰ τί δὲ μὴ καὶ τῆς ἄλλης ἐφρόντισε γυναικός; Ὅτι ἐκεῖνη μὲν εἶχε κηδεμόνα, ἡ δὲ μήτηρ οὐδένα, καὶ ἵνα γινώμεν, ὅτι χρὴ τοὺς τοιούτους γεννήτορας προτιμᾶν τῶν ἄλλων, ἀνθ' ὧν ἔτεκον, ἀνθ' ὧν ἀνέθρεψαν, ἀνθ' ὧν μυρία δεινὰ πεπόνθασι.

Σκόπει δὲ, πῶς πρὸ μὲν τοῦ πάθους ἡγωνία, νῦν δὲ ἀταράχως διαλέγεται; Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ τῆς φύσεως ἀσθένεια, ἐνταῦθα δὲ ἡ τῆς ὑπομονῆς περιουσία φαίνεται. Ὡς περ γὰρ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μίξεως τῶν σωματίων, καίτοι· σφοδρὰν ἡμῖν ἐνσπαρεῖσαν πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους, φιλοσοφοῦντες μαραινόμεν· οὕτω καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ζωῆς, καίτοι πολλὴν ἡμῖν ἐνθεθεῖσαν πρὸς τὸ μὴ ἀναιρεῖν ἑαυτοὺς, φιλοσοφοῦντες ἀμβλύνομεν· καὶ λοιπὸν ὁ ἐκ φιλοζωίας τάραχος, ὑπὸ φιλοσοφίας καταστέλλεται, καὶ οὕτω προσγίνεται τὸ περιγίνεσθαι τῶν δεινῶν.

Οὐδὲν δὲ πλεῖον ἐπέσκηψε, τοῦτο μὲν, διὰ τὸ στενὸν τοῦ καιροῦ, τοῦτο δὲ, καὶ διὰ τὸ βιωτικὸν μὲν μηδὲν ἔχειν, περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν προεντεῖλασθαι κοινῇ πᾶσιν.

(α) Ἰωαν. Β', 4. (β) Ματθ. ΙΒ', 48.

27 Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς εἰς τὰ ἴδια.

Κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ διδασκάλου.

28 Μετὰ τοῦτο, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα ἤδη τετέλεσται,

Πάντα τᾶλλα, τὰ τῆς οἰκονομίας.

28 Ἴνα τελειωθῇ ἡ γραφή, λέγει· Διψῶ. Σκεῦος οὖν
29 ἔκειτο ὄξους μεστόν· οἱ δὲ, πλήσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι.

Τοῦτο γὰρ μόνον ἔτι ἐνέλειπε. Γραφὴν δὲ λέγει, τὴν δαυϊτικὴν, τό· Καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος (α).

Ζήτησον δὲ ἐν τῷ προδιαληφθέντι κεφαλαίῳ τό· Ἐδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον (β)· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ῥηθέντα ἐκεῖ. Ὑσσώπῳ δὲ περιθέντες, εἴτουν, ὑσσώπου καλάμῳ, προχείρως εὐρεθέντι, διὰ τὸ ὕψος τοῦ σταυροῦ. Ἐνέπαιζον δὲ αὐτῷ, προσφέροντες ὄξος.

30 Ὅτε οὖν ἔλαβε τὸ ὄξος ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Τετέλεσται!

Ἀπῆρτισται, οὐδὲν ἐλλείπει.

30 Καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

Οὐκ, ἐπειδὴ ἐξέπνευσεν, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, ὅπερ ἐφ' ἡμῶν γίνεται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, ἐξέπνευσεν, ἵνα μάθωμεν, ὅτι, ὅτε ἠθέλησε, τότε ἀπέθανεν. Ὅτε πάντα ἐτετέλεσθησαν, τότε παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ πατρὸς, ὡς ἐδήλωσεν ὁ Λουκᾶς (α) ἐν τῷ ὁγδοηκοστῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἀνάγνωθι ἐν αὐτῷ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ· Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου.

(α) Ψαλμ. ΞΗ', 22.

(β) Ματθ. ΚΖ', 34.

(α) Λουκ. ΚΓ', 46.

31 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν· (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνου τοῦ σαββάτου.)

Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκάστου. Ἐπεὶ γὰρ παρασκευὴ ἦν, εἰ μὴ τότε ἤρθησαν, ἔμελλον μένειν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ ἐν τῷ σαββάτῳ, καὶ ἔμελλον ἐπιφθάσαι αὐτὰ κρεμάμενα ἐκεῖνο τὸ σάββατον, καὶ ἐδόκει ἐντεῦθεν ἀτιμάζεσθαι.

Μεγάλην δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνου τοῦ σαββάτου φησὶν, ὅτι οὐ μόνον εἶχε τὸ τίμιον, ὡς σάββατον, ἀλλὰ καί, ὡς ἑορτῆς ἐν αὐτῷ λαχούσης, τῆς τῶν ἀζύμων· ἦν γὰρ διπλῇ ἑορτῇ. Τὰ τοιαῦτα δὲ σάββατα ὠνόμαζον σάββατα σαββάτων, οἷον, τίμια τιμίων, ἑορτὰς ἑορτῶν, διὰ τὸ διπλοῦν τῆς ἑορτῆς, ὡς εἴρηται.

[Ἄλλως τε (1), καὶ τὸ Δευτερονόμιον (ε) ἐθέσπιζε περὶ τοῦ σταυρωθέντος, ὅτι Οὐκ ἐπικοιμηθήσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἀλλὰ ταφῇ θάψετε αὐτὸν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.]

31 Ἑρώτησαν τὸν Πιλάτον, ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν.

Παρεκάλεσαν, ᾗτήσαντο, ἵνα θλασθῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, πρὸς τὸ θάπτον ἀποθανεῖν.

32 Ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται,

Οἱ τοῦτο κελευσθέντες παρὰ τοῦ Πιλάτου.

32 Καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη,

Τοῦ ἐν δεξιᾷ τοῦ Χριστοῦ σταυρωθέντος.

32 Καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ.

Τῷ Χριστῷ δηλονότι.

33 Ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἔλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη·

Τελευταῖον ἦλθον ἐπ' αὐτὸν, ἐνυβρίσαι πλέον βουλόμενοι, πρὸς χάριν τῶν Ἰουδαίων.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

(ε) Δευτερ. ΚΑ, 23.

34 Ἀλλ' εἰς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

Ὑπερφυῖς τὸ πρᾶγμα, καὶ τρανῶς διδάσκον, ὅτι ὑπὲρ ἀνθρώπου ὁ νυγίς. Ἐκ νεκροῦ γὰρ ἀνθρώπου, καὶ μυριάκις νύξῃ τις, οὐκ ἐξελεύσεται αἷμα. Νύττεται μὲν οὖν λόγχῃ τὴν πλευρὰν ὁ Σωτὴρ, διὰ τὴν νυγίσαν τῇ ἁμαρτίᾳ πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ, ἥγουν, τὴν Εὐάν, τῇ πληγῇ τῆς πλευρᾶς τὴν πληγὴν τῆς πλευρᾶς ἰόμενος. Βλέπει δὲ αἷμα καὶ ὕδωρ, δύο ἑαπτίσματα καινουργῶν, τὸ δι' αἵματος, μαρτυρίου, καὶ τὸ δι' ὕδατος, ἀναγεννήσεως· καὶ τῇ ῥοῇ τούτων τὴν ῥοὴν τῆς ἁμαρτίας κατακλύζει.

Καὶ ἐτέρως δὲ, δύο πηγάζει κρουνοὺς· τῷ ὕδατι μὲν καθαίρων τὴν ἐκκλησίαν· τῷ αἵματι δὲ τρέφων αὐτήν. Δι' ὕδατος μὲν γὰρ ἀναγεννώμεθα, δι' αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμεθα, τῶν θείων καὶ μυστικῶν. Λοιπὸν οὖν, ὅταν προσέρχῃ τῷ φρικτῷ ποτηρίῳ, πέπειστο, ὅτι ἀπ' αὐτῆς μέλλεις πίνειν τῆς δεσποτικῆς πλευρᾶς, καὶ οὕτω διάκειτο. Εἶτα θέλων βεβαιῶσαι τὸ τοιοῦτον θαῦμα, φησί·

35 Καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε,

Ὅ ταῦτα θεασάμενος, ταῦτα γέγραπεν, οὐ παρ' ἐτέρου τινὸς ἀκούσας.

35 Καὶ ἀληθινὴ ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ·

Ὡς ἰδόντος τὰ, περὶ ὧν μαρτυρεῖ, καὶ ὡς προηγουμένως περὶ ὕβρεως τοῦ διδασκάλου γράφοντος· ὕβρις γὰρ ἡ νύξις τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ, εἰ καὶ θαῦμα ταύτῃ ἐπηκολούθησε.

35 Κάκεϊνος οἶδεν, ὅτι ἀληθὴ λέγει,

Ἀκριβῶς τοῦτο οἶδεν, οἷα παρὼν τότε, καὶ ὁρῶν, εἰ καὶ ἰουδαῖοι ψεύδεσθαι αὐτὸν ἐνίστανται.

35 Ἵνα καὶ ὑμεῖς πιστεύσητε.

Ἀλλὰ ταῦτα γέγραπεν, ἵνα ὑμεῖς, οἱ πιστοὶ, πιστεύσητε καὶ περὶ τούτου.

36 Ἐγένετο γὰρ ταῦτα, ἵνα ἡ γραφή πληρωθῇ·

Η γεγραμμένη ἐν τῷ μωσαϊκῷ νόμῳ, καὶ λέγουσα·

36 «Ὅστων οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ.»

Εἰ γὰρ καὶ περὶ τοῦ τυπικοῦ ἀμνοῦ ἐδόκει γεγράφθαι (α), ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀληθινοῦ ἐγγράπτο, προδηλοῦσα τὸ γεγεννημένον νῦν.

37 Καὶ πάλιν ἑτέρα γραφή λέγει·

Προφητική.

[Εἰκὸς (1) δὲ τουτὶ τὸ ῥητὸν ἐκβλήθῃαι παρ' Ἰουδαίων μετὰ τὸ εὐαγγέλιον· οὐδαμῶς γὰρ εὐρίσκεται νῦν· ἡ ἑτέρα γραφήν λέγει, τῶν λεγομένων ἀποκρύφων βιβλίων.]

37 «Ὁφονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν.»

Οφονται αὐτὸν, ἐξ οὐρανοῦ κατερχόμενον, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Ὁφονται γάρ, φησι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς (6)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ κυριακοῦ σώματος.

38 Μετὰ ταῦτα ἠρώτησε τὸν Πιλάτον Ἰωσήφ, ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, (ὧν μαθητῆς τοῦ Ἰησοῦ, κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων,) ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ·

Ηρώτησε· παρεκάλεσεν. Ἀνάγνωθι τὰ ἐξηγηθέντα ἐν τῷ τέλει τοῦ προμνημονευθέντος ἐξηκαστοῦ ἐβδόμου κεφαλαίου, ἐνθα τό· Ὁπίας δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ὀνόματι Ἰωσήφ (γ).

(α) Ἐξοδ. 1Β', 46. Ἀριθ. Θ', 12. (1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περισελιδίῳ. — Οἱ ἐρμηνευταὶ ἀναφέρονται περὶ τοῦ ῥητοῦ τουτου εἰς Ζηχάρ. 1Β', 10. (6) Ματθ. ΚΑ', 30. (γ) Ματθ. ΚΖ', 57.

38 Καὶ ἐπέτρεψεν ὁ Πιλάτος. Ἦλθεν οὖν καὶ ἤρε τὸ
 39 σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Ἦλθε δὲ καὶ Νικόδημος, (ὁ ἐλ-
 θὼν πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτὸς τὸ πρῶτον,) φέρων
 40 μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης ὥσει λίτρας ἑκατόν. Ἐλα-
 βον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἔδωκαν αὐτὸ ἐν ὀθο-
 νίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς
 Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν.

Ἐν τῷ ἐξηκοστῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καθ-
 εῖξαι καὶ περὶ τούτων πάντων εὐρήσεις. Πότε δὲ ὁ Νικόδημος
 ἦλθε πρὸς τὸν Χριστὸν νυκτὸς, εἴρηται ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ
 τοῦ παρόντος εὐαγγελιστοῦ.

[Μιμησώμεθα (1) τὸν εὐσχήμονα βουλευτὴν, εὐσχημόνως
 βουλευόμενοι περὶ τῆς μεταλήψεως τοῦ δεσποτικοῦ σώματος,
 καὶ μυρίζοντες φιλοτίμως ταῖς ἀπὸ τῶν ἀρετῶν εὐωδίαις, καὶ
 καθαρᾶ σινδόνι συνειδήσεως ἐλίσσοντες αὐτὸ, καὶ καινῷ μνή-
 ματι καρδίας καὶ πάσης ἀκαθαρσίας ἀπηλλαγμένῳ ἐναποτι-
 θέμενοι.]

41 Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐσταυρώθη, κήπος, καὶ
 ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς
 42 ἐτέθη. Ἐκεῖ οὖν, διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων,
 ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

Ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ περὶ τού-
 του ἱστορεῖται. Ἐβούλοντο μὲν οὖν ἐν ἐτέρῳ ἀξιολογωτέρῳ
 μνημεῖῳ τοῦτον θεῖναι, πορρωτέρῳ τῆς πόλεως· διὰ δὲ τὴν
 παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων, ἤγουν, τὴν παρατετηρημένην πρὸς
 ἐσπέραν τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτε οὐκ ἦν θέμις ἢ πορρωτέρῳ θαδί-
 ζειν, ἢ ἔτι ἐργάζεσθαι· καὶ μᾶλλον, ὅτι καὶ τὸ πάσχα τότε
 κατέλαβεν· εἰς τὸ πλησιάζον ἔθηκαν αὐτὸν, τῆς θείας προ-
 νοίας οὕτως οἰκονομησάσης, ἵνα καὶ αἱ μαθήτραι θεωρήσωσι,
 ποῦ τίθεται, καὶ οἱ μαθηταὶ δύνωνται ἀπέρχεσθαι, διὰ τὴν

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιζίῳ.

ἐγγύτητα, καὶ θεαθῶσι τὰ μετὰ τοῦτο τερατουργηθέντα ἐκεῖ παράδοξα.

ΚΕΦ XX, 1 Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων,

Εν τῷ λεγθέντι κεφαλαίῳ, ἔνθα κεῖται τό· Ὅφθ' σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάταν (α)· ἀνάγνωθι τὰ ἐξηγηθέντα.

- 1 Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρῶτ', σκοτίας ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ βλέπει τὸν λίθον ἡρμένον ἐκ
- 2 τοῦ μνημείου. Τρέχει οὖν, καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἦραν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἶδαμεν, ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.

Καὶ ταῦθα τὰ μὲν περὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν παρέδραμεν, ὡς προΐστορηθέντα τοῖς ἄλλοις· τὰ δὲ κατὰ τὴν Μαγδαληνὴν ἐκτίθεται, ὡς ἐκείνοις σεσιωπημένα. Λοιπὸν οὖν ἀνάγνωθι ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ, ἀπὸ τοῦ· Ὅφθ' σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάταν, ἄχρι τοῦ· Οἱ δὲ ἑνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν (β)· καὶ εὐρήσεις πάντα κατὰ λόγον ἡρμηνευμένα, καὶ ἁρμονίαν μίαν τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν, καὶ σῶμα τῆς ἱστορίας ἓν.

Τῷ Πέτρῳ δὲ καὶ τῷ Ἰωάννῃ διαλέγεται ἡ Μαγδαληνὴ· τῷ μὲν, ὡς κορυφαίῳ· τῷ δὲ, ὡς ἡγαπημένῳ, καὶ ὡς πλεῖον τῶν ἄλλων ἀγαπῶσι τὸν Κύριον· καὶ γὰρ μόνοι τούτῳ ἠκολούθησαν, ἀπαγομένῳ δεσμῷ πρὸς Ἄναν καὶ Καϊάφαν.

- 3 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πέτρος, καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς, καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον.

Μηδενὶ μὲν τῶν ἄλλων μηδὲν εἰπόντες, καταφρονήσαντες δὲ καὶ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν φυλάκων, ὑπὸ θερμότητος.

- 4 Ἐτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ·

Τῇ ὁμοίᾳ θερμότητι ἀμιλλώμενοι.

(α) Ματθ. ΚΗ', 1. (β) Ματθ. ΚΗ', 1. Ματθ. ΚΗ', 16.

4 Καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τοῦ Πέτρου, καὶ ἦλθε πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον.

Ω: ἀκριβοτέρος τὸν τόπον τοῦ σώματος.

5 Καὶ παρακύψας, βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια·

Τὰ ἐντάφια, τὴν σινδόνα.

5 Οὐ μέντοι εἰσῆλθεν.

Φρίξας, ἢ ἀρκεσθεῖς.

6 Ἔρχεται οὖν Σίμων Πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον·

Μὴ δειλιάσας, ἵνα τὸ τῆς προτέρας δειλίας ἀποτρίψηται ἐγγλημα, ἢ ἀκριβέστερον ἐρευνῆσαι βουλόμενος. Ἐνίκησαν οὖν ἀλλήλους ἄμφω, Ἰωάννης μὲν, τῷ προδραμεῖν· Πέτρος δὲ, τῷ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον.

Ζήτησον καὶ ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Λουκᾶν τό· Ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον (α), καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐξηγηθέντα εἰς τό· **Θαυμάζων** τὸ γεγονός (β), πάνυ ἀναγκαῖα ὄντα πρὸς τὰ παρόντα.

7 Καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα, καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον.

Α καὶ ἄμφω σημεῖα ἦσαν τῆς ἀναστάσεως ἀναντίρρητα. Οὔτε γὰρ, εἰ μετέθηκε τις αὐτόν, ἐγύμνωσεν ἄν, οὔτε, εἰ ἔκλεψεν, ἐφρόντισεν ἄν, ὥστε καὶ τὸ σουδάριον ἐπιμελῶς ἐντυλίξαι, καὶ θεῖναι εἰς ἓνα τόπον, ἡγουν, εἰς ἕτερον παρὰ τὸν τῶν ὀθονίων· ἀλλ' οὕτως, ὡς εἶχε, τὸ σῶμα μετέθηκεν ἄν, ἢ ἔκλεψε, δεδιώς τοσοῦτον ἀναλῶσαι καιρὸν εἰς πρᾶγμα περιττόν, μήποτε κατάφωρος γένηται, καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπέξῃ δίκην.

Ἄλλως τε, καὶ τῆς σύμφορας καλλωδεστάτης οὔσης, μεθ' ἧς

(α) Λουκ. ΚΔ', 12.

(β) Λουκ. ΚΔ', 12.

ἦν ἐντεταφιασμένος, καὶ τὴν σινδόνα προσκολλώσης αὐτῷ λίαν συμφυῶς καὶ ἀναποσπάστως. Διὰ τοῦτο γοῦν ταῦτα χωρὶς ἀλήλων ἔκειντο, καὶ τὸ σουδάριον ἐνετετύλικτο, ἵνα μάθωμεν, ὅτι κατ' ἐξουσίαν ἀνέστη, καὶ πᾶσαν ἄδειαν. Τὸ σουδάριον δὲ ἦν φακιλίον τι μικρὸν, οἷον καὶ ὁ τεθνηκὼς Δάζαρος τὴν ὄψιν περιεδέδετο.

8 Τότε οὖν εἰσῆλθε καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς, ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον,

Κληθεῖς παρὰ τοῦ Πέτρου.

8 Καὶ εἶδε, καὶ ἐπίστευσεν.

Θεασάμενος σημεῖα τῆς ἀναστάσεως ἀναμφίβολα.

9 Οὐδέπω γὰρ ᾗδειςαν τὴν γραφὴν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

Ἀπολογεῖται, πῶς οὐκ ἐπίστευσαν πρότερον ταῖς γυναῖξιν, εὐαγγελισαμέναις αὐτοῖς τὴν ἀνάστασιν· ἀλλ' ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὥστε ἰσχυρὰ τὰ ῥήματα αὐτῶν (α)· ἀλλ' οὐδὲ τοῖς πορευομένοις εἰς ἀγρὸν δυσὶν ἐξ αὐτῶν (β)· καὶ φησὶν, ὅτι οὐπω ἐνόουν τὴν γραφὴν, τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ διδάσκουσαν· διάφορος δὲ αὕτη, ἐν διαφόροις ψαλμοῖς δαυϊτικοῖς καὶ λόγοις προφητικοῖς κατεσπαρμένη.

10 Ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί.

Πρὸς τὴν ἑαυτῶν καταγωγὴν.

11 Μαρία δὲ εἰστήκει πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα ἔξω.

Υστέρησε γὰρ τοῦ Πέτρου καὶ Ἰωάννου, μὴ δυνηθεῖσα συντρέχειν αὐτοῖς, καὶ οὐδὲ στρεφομένοις (1) συνήντησε τούτοις, ἵνα καὶ μάθῃ τι βεβαιότερον.

11 Ὡς οὖν ἔκλαιε, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ
12 θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς·

Περιβλήμασι, δηλονότι. Οὗτοι δὲ ἦσαν, οἱ καὶ πρότερον ὁ-

(α) Λουκ. ΚΔ', 11. (β) Μαρκ. ΙΣ', 12.

(1) Ὡς, ἀναστρεφόμενοις, ἢ, ὑποστρεφόμενοις.

φθέντες αὐτῇ τε καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ. Καὶ πῶς οὐκ ἐφάνησαν οὐ-
τοι τῷ Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ; Ὅτι ἐκείνοις ἔμελλον ἀρκεῖν πρὸς
πίστιν, ἃ ἐθεάσαντο, συνετωτέροις οὖσι.

12 Καθεζομένους, ἓνα πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἓνα πρὸς
τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Ἐκάθηντο μὲν, δι' αὐτήν· παιδοὶ δὲ παιδῶς, διὰ τὴν χαράν.

[Οἱ (1) τῷ τάφῳ τοῦ Χριστοῦ προσεδρεύοντες ἄγγελοι, πρὸς
πίστῳσιν παρέμενον καὶ διδασκαλίαν τοῦ ἐγγιγέρθαι, ἀλλὰ μὴ
κεκλέσθαι τὸν Κύριον.]

13 Καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι· Γύναι, τί κλαίεις;

Μὴ τολμῶσης αὐτῆς ἐρωτῆσαι αὐτοὺς, αὐτοὶ διαλέγονται αὐτῇ.

13 Λέγει αὐτοῖς· Ὅτι ἦραν τὸν Κύριόν μου, καὶ οὐκ
οἶδα, ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.

Ως το γάρ, ὑπὸ τῶν θαψάντων μετατεθῆναι αὐτόν.

14 Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεω-
ρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα·

Καὶ πῶς, μήπω μὴδὲν μαθοῦσα παρὰ τῶν ἐρωτησάντων, αἰ-
φνίδιον ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω; Ὅτι τοῦ Χριστοῦ ἄφνω φανέν-
τος ὀπίσω αὐτῆς, οἱ ἄγγελοι τὸν δεσπότην ἑαυτῶν ἰδόντες, εὐθέ-
ως ἐξανέστησαν σύντρομοι, δουλοπρεπῶς ἀτενίζοντες εἰς αὐτόν.
Ἐστράφη οὖν ἰδεῖν, τίς ὁ φανείς αὐτοῖς.

14 Καὶ οὐκ ᾔδει, ὅτι Ἰησοῦς ἐστι.

Εφάνη γὰρ αὐτῇ ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, καὶ ἐν εὐτελεστερῷ καὶ κοι-
νῷ σχήματι, ἵνα μὴ ἀρόβον καταπλαγῇ.

15 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζη-
τεῖς; Ἐκείνη, δοκοῦσα, ὅτι ὁ κηπουρὸς ἐστι, λέγει
αὐτῷ· Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν, εἰπέ μοι, ποῦ
ἔθηκαν αὐτόν, καὶ γὰρ αὐτόν ἀρῶ.

Ἀπὸ τε τοῦ κοινοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἶναι ἐν τῷ κήπῳ, ὑπέ-

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελίξι.

λαβεν, ὅτι ὁ κηπουρός ἐστίν. Οὐδὲ γὰρ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἐγνώρισεν, ἀσυνήθη ἐνηχηθεῖσαν. Ὡς το δὲ, ὡς εἴρηται, μετατεθῆναι μὲν αὐτὸν εἰς ἕτερον τόπον ἀσφαλέστερον· βασιταχθῆναι δὲ παρὰ τοῦ κηπουροῦ. *Εἶπέ μοι οὖν, φησί, ποῦ ἔθηκας αὐτόν, καὶ γὰρ αὐτὸν ἀρῶ, εἰς ἄλλον καταθήπουσα τόπον ἀνεπιβουλευτότερον.*

[Ὁ μόνων (1) τῶν ἐν γενεᾷ καὶ φθορᾷ δημιουργόν καὶ προνοητὴν νομίζων τὸν Κύριον, οὗτος εἰς κηπουρὸν παραγωνρίζει αὐτόν· διὸ καὶ φεύγει τούτου καὶ τὴν ἀρὴν ὁ δεσπότης, ὡς μήπω παρ' αὐτῷ ἀναβὰς πρὸς τὸ ἀζώωμα καὶ τὴν ἰσότητα τοῦ πατρὸς. Ἀνάξιοι γὰρ αὐτοῦ οἱ μετὰ τοιαύτης ὑπολήψεως αὐτῷ προσερχόμενοι.]

16 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· *Μαρία. Στραφεῖσα ἐκείνη, λέγει αὐτῷ· Ῥαββουνι, (ὃ λέγεται, διδάσκαλε.)*

Νῦν, καταστήσας τὴν φωνὴν καὶ τὴν μορφήν καὶ τὸ σχῆμα πρὸς τὸ γνωριμώτερον, δέδωκεν αὐτῇ αἰσθῆσιν αὐτῶν· καὶ αὐτίκα τοῦτον ἐπιγνοῦσα, ἐβόησεν ὑπὸ περιχαρείας· *Διδάσκαλε!* Ἀλλὰ, πῶς στραφεῖσα λέγει, εἴγε πρὸς αὐτὸν διελέγετο; Διότι, εἰποῦσα, ὅπερ εἶπε, μετεστράφη πρὸς τοὺς ἀγγέλους ἰδεῖν, εἰ πάρεσιν, ἢ ἐρωτῆσαι, τίς ὁ ἐκπληξῆς αὐτοῦ· εὐθὺς δὲ τοῦ Χριστοῦ καλέσαντος αὐτὴν, ἐστράφη πάλιν πρὸς αὐτόν.

17 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· *Μὴ μου ἄπτου.*

Ὡρμησε γὰρ ἄψασθαι τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὡς εἰώθει. Κωλύει δὲ αὐτὴν προσφέρεσθαι αὐτῷ τοῦ λοιποῦ, καθὼς τὸ πρότερον, θειότερας ἤδη τῆς σαρκὸς αὐτοῦ γενομένης.

17 Οὕτω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου.

Τοῦτο εἶπε δι' οὐδὲν ἕτερον, ὡς ὁ Χρυσόστομος φησιν (2), ἢ μόνον, ἵνα γινῶ, ὅτι ὑψηλότερός ἐστι καὶ αἰδεσιμώτερος. Ὁ γὰρ μετὰ τοῦ σώματος σπεύδων ἀναβαίνειν πρὸς τὸν πατέρα καὶ θεόν, πρόδηλον, ὅτι τὸ τοῦ σώματος ἐπίκρονον ἀπεβάλετο.

(1) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιθῶ.

(2) Τομ. Η'. Σελ. 515. Α'.

Καὶ μὴν πρὸ βραχέος αὕτη τε καὶ ἡ ἄλλη Μαρία ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, ὡς ἱστορήσεν ὁ Ματθαῖος (α). ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ ἀπεκώλυσε, παρέχων πληροφορηθῆναι διὰ τῆς ἀφ᾽ ἧς, ὅτι οὐκ ἔστι φάσμα· νῦν δὲ οὐ συγχωρεῖ, διότι τῆς ὀπτασίας ἐκείνης καὶ τῆς ἀφ᾽ ἧς ἐπελάθετο καὶ ἠπίστησεν.

17 Πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς·
Ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν,
καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν.

Καὶ μὴν οὐκ εὐθέως ἔμελλεν ἀναβαίνειν, ἀλλὰ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας, πῶς οὖν Ἀναβαίνω λέγει; Πάντως ἐπὶ πλεονάγων αὐτῆς τὴν διάνοιαν, καὶ ἔτι βεβαιῶν, ὅτι ὑψηλότερός ἐστι καὶ θεϊότερος, καὶ πείθων αἰδεσιμώτερον αὐτῷ τοῦ λοιποῦ προσέχειν.

Ἄλλως τε τὸ, Ἀναβαίνω, δηλοῖ καὶ τὸ, Βούλομαι ἀναβαίνειν, δυνάμενον εἰς πλείονα καιρὸν ἐκτείνεσθαι.

Ἀναμιμνήσκει δὲ τοὺς μαθητάς, οὗ πολλάκις εἶπεν αὐτοῖς, πρὸ τοῦ παραδοθῆναι. Ἀδελφούς δὲ αὐτοὺς ὠνόμασεν, ὡς καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος, καὶ συγγενὴς αὐτῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον.

Ἐτέρως δὲ πατέρα ἑαυτοῦ τὸν πατέρα εἶπε, καὶ ἑτέρως τῶν μαθητῶν ἑαυτοῦ μὲν, φύσει, ὡς ὁμοουσίου· τῶν μαθητῶν δὲ, τῷ λόγῳ τῆς δημιουργίας καὶ προνοίας, ὡς δημιουργημάτων καὶ προνοίας ἀξιουμένων. Θεὸν δὲ καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν, ὡς ἀνθρώπων.

Καὶ πῶς οὐχ ἀπλῶς εἶπε, Καὶ θεὸν ἡμῶν, ἀλλὰ κἀνταῦθα διέστειλεν ἑαυτόν; Διότι, εἰ καὶ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ἀδελφὸς αὐτῶν τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ πολὺ διέφερεν αὐτῶν τῇ τιμῇ, διὰ τε τὴν ἔνωσιν τῆς θεότητος, καὶ διὰ τὸ ἀναμάρτητον.

18 Ἔρχεται Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, ἀπαγγέλλουσα τοῖς

(α) Ματθ. ΚΗ. 9.

μαθηταῖς, ὅτι ἑώρακε τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.

Καὶ ὅτι ταῦτα εἶπεν αὐτῇ, ἂ δὴλον ὅτι λελάληκεν αὐτῇ. Ἐπεὶ δὲ εἰκὸς, τοὺς μαθητὰς, ἀκούσαντας ταῦτα, ἢ διαπιστεῖν τῇ γυναικί, καθάπερ καὶ πρότερον, ἢ, πιστεύσαντας, (οἶα καὶ τοῦ Πέτρου καὶ Ἰωάννου συντιθεμένων, ἀφ' ὧν εἶδον,) ἀλγεῖν, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἠξιώθησαν ὄψεως αὐτοῦ, αὐθημερὸν ἐμφανίζεται καὶ αὐτοῖς. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐγύμνασε τὸν πόθον αὐτῶν· ἔττα ποθεινότερον ἑαυτὸν παρέσχεν αὐτοῖς, διψῶσιν ἤδη αὐτόν.

19 Οὐσης οὖν ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον,

Ἐσπέρας ἦλθεν, ὅτε μᾶλλον ἐφοβοῦντο, καὶ ὅτε συνήγοντο· καὶ τὰς μὲν θύρας οὐκ ἐπάταξεν, ἵνα μὴ θορυβηθῶσιν, κεκλεισμένων δὲ εἰσῆλθεν, ὡς θεός, καὶ ὡς λεπτοῦ ἤδη καὶ κούφου καὶ ἀκηράτου γενομένου τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ἔστη δὲ εἰς τὸ μέσον, ἵνα πᾶσιν εἴη θεατός.

19 Καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνῃ ὑμῖν.

Τουτέστι, μὴ ταραχθῆτε. Καὶ ἀποθνήσκων δὲ, εἰρήνην ἀφῆκεν αὐτοῖς· Εἰρήνην γάρ, φησιν, ἀφίημι ὑμῖν (α). Ταῖς μὲν οὖν μαθητρίαις χαρὰν πρὸ παντὸς λόγου δέδωκεν αὐταῖς· λύπην γὰρ τὸ γένος ἐκεῖνο κατεκέκριτο· τοῖς δὲ μαθηταῖς, εἰρήνην, διὰ τὸν ὑποπτευόμενον πόλεμον, ἀπὸ τε Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων.

20 Καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ.

Ζήτησον ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Λουκᾶν τό· Καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τὰ ἐξῆς (β), ἄχρι τοῦ· Ἐτι δὲ ἀπιστοῦντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων (γ).

(α) Ἰωαν. ΙΔ', 27. (β) Λουκ. ΚΔ', 35. (γ) Λουκ. ΚΔ', 41.

καὶ ἀνάγνωθι τὰς ἐξηγήσεις αὐτῶν, πάνυ χρησιμευούσας πρὸς τὰ παρόντα.

20 Ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταί, ἰδόντες τὸν Κύριον.

Οῤῥας, ἐπὶ τῶν ἔργων τοὺς λόγους ἐκβαίνοντας; Πρὸ τοῦ σταυροῦ γὰρ εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι *Πάλιν* ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία (α).

21 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς *πάλιν*· Εἰρήνῃ ὑμῖν.

Μετὰ τὸ φαγεῖν τὸ ἐπιδοθὲν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσιείου κηρίου, καθὼς ἔγραψε Λουκᾶς (ε), ἐπληροφόρηθησαν· καὶ λοιπὸν ὑπὸ πολλῆς χαρᾶς, ὡς εἰκὸς, θορυβοῦντας καταστέλλει, ἵνα προσέχωσιν, οἷς μέλλει ἐρεῖν.

21 Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς.

Καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ εἶρηκε πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι *Καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλεις εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον* (γ)· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐκεῖ ρηθέντα. Ἐπῆρεν οὖν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, ἐγχειρίσας αὐτοῖς τὸ ἴδιον ἔργον, καὶ καταστήσας διαδόχους ἑαυτοῦ.

22 Καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς· Λά-

23 βετε πνεῦμα ἅγιον. Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.

Καὶ μὴν ὀπίσω εἶρηκεν· ὅτι Ἐὰν ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς (δ)· πῶς οὖν ἐνταῦθα δίδωσι Πνεῦμα ἅγιον; Ἐνεφύσησε μὲν, ἐμπνέων αὐτοῖς χάριν δεκτικὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ καταπνεύζων ἐπιτηδείους εἰς ὑποδοχὴν αὐτοῦ· λέγει δέ, *Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον*, οὐ τότε, ἀλλ' ὅτε κατέλθῃ.

Ἡ, *Πνεῦμα ἅγιον*, ἐκάλεσε, τὸ πνευματικὸν χάρισμα τοῦ ἀφίεναι καὶ δεσμεῖν ἁμαρτίας. Διαφόρων γὰρ ὄντων πνευμα-

(α) Ἰωαν. 15', 22. (ε) Λουκ. ΚΔ', 42. (γ) Ἰωαν. 12', 18.

(δ) Ἰωαν. 15', 7.

τικῶν χαρισμάτων, τοῦτο τηνικαῦτα δέδωκεν αὐτοῖς, μείζον ὃν καὶ τῶν σημείων. Τῷ παραλυτικῷ γὰρ εἰπόντος· Ἐφύωται σοὶ αἱ ἁμαρτίαι σου (α)· ἔλεγον οἱ γραμματεῖς· Τίς δύναται ἀφίεναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός;

Καὶ μὴν καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ εἶρκεν αὐτοῖς (β)· Ὅσα ἐὰν δῆσῃτε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσῃτε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· ἀλλὰ τότε μὲν ὑπέσχετο αὐτοῖς τοῦτο, νῦν δὲ δίδωσι.

Ζήτησον δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐννάτου κεφαλαίου τοῦ παρόντος εὐαγγελιστοῦ τό· Οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη (γ)· καὶ ἀνάγνωθι τὴν ὅλην ἐξήγησιν αὐτῶν.

Ἐνεφύσησε μὲν οὖν, ὡς πηγὴ χαρισμάτων, καὶ ἵνα μάθωμεν κἀντεῦθεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τὸ πρῶτον καὶ ζωτικὸν ἐμφύσημα ἐμφυσήσας τῷ Ἀδάμ. Κράτησιν δὲ νόει, τὴν δῆσιν, τὴν ἀσυγχωρησίαν. Καθάπερ οὖν βασιλεὺς, στρατηγὸς ἀποστέλλων (1), οὕτω τοὺς μαθητὰς παραβάλλει (2) πρὸ πάντων τῇ τοιαύτῃ δυνάμει.

[Οἱ (3) διὰ τὸν φόβον τῶν δαιμόνων ἐν τῷ ὕψει τῶν θείων θεωρημάτων ἀσφαλῶς βεβηκότες, καὶ, θυρῶν δίκην, τὰς αἰσθήσεις μύσαντες, παραγινόμενον ἀγνώστως δέχονται τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ἄνευ τῆς κατ' αἰσθήσιν ἐνεργείας ἐπιφαινόμενον αὐτοῖς, καὶ δωρούμενον ἀπάθειαν μὲν, διὰ τῆς εἰρήνης, Πνεύματος δὲ ἁγίου χάριν, διὰ τῆς ἐμπνεύσεως, καὶ δεικνύοντα τὰ σύμβολα τῶν μυστηρίων αὐτοῦ.]

24 Θωμᾶς δὲ, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν, ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς.

Εἰκὸς γὰρ αὐτὸν μετὰ τὸ διασκορπισθῆναι τοὺς μαθητὰς,

(α) Ματθ. Θ', 2. Μαρκ. Β', 5. 7. (β) Ματθ. ΙΗ', 18. (γ) Ἰωαν Ζ', 39.

(1) Ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἐντείου γεννᾶται ἡ ὑπόψις, ὅτι ἐν τῷ χειρογράφῳ αὐτοῦ ἀνηγινώσκετο, περισέλλων, τ. ε. παρασκευάζων, εὐτρεπίζων, συγκροτῶν. (2) Ἰωαν, περιβάλλει. (3) Ταῦτα παρ' ἀμφοτέρους τοῖς χειρογράφοις ἐν τῷ περιελιδίῳ.

ἀφέντας τὸν διδάσκαλον καὶ φυγόντας, μήπω συνελθεῖν αὐτοῖς.

[Εἰ καὶ ἀπὴν ὁ Θωμᾶς (1), ὅμως διὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν (2) ἀποστόλων μετέλαβε καὶ αὐτὸς τῆς χάριτος τοῦ ἐμφυσηθέντος αὐτοῖς ἁγίου Πνεύματος, ὡς ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος εἰρηκε (3). Τινὲς δὲ λέγουσιν, ὅτι ὕστερον, μετὰ τὸ ἰδεῖν τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν τοῦ Σωτῆρος, καὶ πιστεῦσαι περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὴν τοιαύτην χάριν, ἵνα μὴδ' ἐν τούτῳ λείπηται τῶν συναποστόλων.]

25 Ἐλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί· Ἐωράκαμεν τὸν Κύριον.

Ἐλεγον αὐτῷ, ἐλθάντι πρὸς αὐτούς.

25 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλῃ τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλῃ τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω.

Ὡςπερ τὸ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε πιστεῦειν, εὐκολίας ἐστίν· οὕτω καὶ τὸ πέραν τοῦ μέτρου περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν, παχυτάτης διανοίας ἐστίν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θωμᾶς ἐγκαλεῖται. Τοῖς γὰρ συμμαθηταῖς, ἀξιοπίστοις οὖσι, καὶ διαβεβαιουμένοις, οὐκ ἐπίστευσεν· οὐ τοσοῦτον ἐκείνοις ἀπιστῶν, ὅσον ἀδύνατον τὴν ἀνάστασιν ταύτην νομίζων. Ζητεῖ γὰρ αὐτὸς ἰδεῖν αὐτὸν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν τύπον τῶν ἥλων· καὶ οὐ μέχρι τούτων ἴστησι τὸ περίεργον, ἀλλὰ καὶ βαλεῖν τὸν δάκτυλον εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ τὴν χεῖρα εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, μήποτε φάσμα εἴη. Μεμάθηκε γὰρ, ὡς ἔοικε, παρὰ τῶν συμμαθητῶν, ὅτι ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Τὴν ἀπὴν οὖν πιστοτέραν ποιεῖται τῆς ὀψεως.

(1) Καὶ ταῦτα παρομοίως.

(2) Τὸ, τῶν, λείπει παρὰ τῷ Α.

(3) Τομ. Δ'. Σελ. 1100. Α. Σελ. 1101. Α.

- 26 Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτῶ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν.

Ἔσω τοῦ καταγωγίου αὐτῶν, ὅπου συνήγοντο.

- 26 Ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων,

ἔρχεται πληροφορήσων τὸν ἀπιστοῦντα· καὶ οὐδὲ τὸν ἓνα περιόρῃ, καίτοι τῶν ἄλλων ὄντα παχύτερον εἰς διάνοιαν. Καὶ τίνος ἔνεκεν οὐχ, ὅτε ἐζήτησε τὰ ῥηθέντα ὁ Θωμᾶς, τότε τοῦτον ἐπληροφόρησεν, ἀλλὰ μεθ' ἡμέρας ὀκτώ; ἵνα ἐν τῷ μέσῳ κατηχούμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν, εὐπειθέστερος πρὸς πίστιν γένηται.

- 26 Καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ εἶπεν· Εἰρήνη ὑμῖν.

Ὡσπερ καὶ πρότερον. Πάντα γὰρ ποιεῖ πάλιν, ὅσα καὶ ἀπόντος αὐτοῦ πεποίηκεν.

- 27 Εἵτα λέγει τῷ Θωμᾷ· Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου·

Μηδὲν εἰπόντος τοῦ Θωμᾶ, προλαμβάνει, καὶ ἅπερ ἐζήτηι, δίδωσι, δεικνύς, ὅτι καὶ ὅτε ταῦτα ἔλεγε, παρῆν τε καὶ ἤκουεν, ὡς θεός. Καὶ γὰρ τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσατο ῥήμασι.

- 27 Καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου· καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός.

Μεμφόμενος τοῦτό φησιν, ὡς ἐξ ἀπιστίας, οὐκ ἐξ ἀκριβείας, ἀντιτείνοντος.

- 28 Καὶ ἀπεκρίθη Θωμᾶς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ θεός μου!

Ἰδὼν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ τὴν πλευράν αὐτοῦ νενυγμένην, αὐτίκα ἐπίστευσε, μὴ ἀναμείνας ψηλαφῆσαι. Τινὲς δὲ φασιν, ὅτι ψηλαφήσας ἐβόησεν· Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ θεός μου!

- 29 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι ἐώρακάς με, πεπί-

στευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες.

Ο,τε γάρ Πέτρος καὶ Ἰωάννης, μήπω ἰδόντες αὐτὸν, ὅμως ἀπὸ τῶν ὀθνίων καὶ τοῦ σουδαρίου ἐπίστευσαν, ὅτι ἀνέστη. Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ μαθηταὶ μετὰ τοῦτο, τοῦ Πέτρου ἰδόντος αὐτὸν, καὶ ἀναγγελλαντος αὐτοῖς, μήπω ἰδόντες αὐτὸν, ἐπίστευσαν. *Εὗρον γάρ, φησιν ὁ Λουκᾶς, συνηθροισμένους τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, λέγοντας· Ὅτι ἡγέρθη ὁ Κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι (α).*

Καὶ πῶς, ὅτε ἐφάνη αὐτοῖς, φησὶν ὁ αὐτὸς εὐαγγελιστής· ὅτι *Πτοθέντες καὶ ἔμφοβοι γεγόμενοι, ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς (β); καὶ ὅτι Ἔτι ἀπιστοῦντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυματούτων, εἶπεν αὐτοῖς· Ἐχέτέ τι βρώσιμον ἐνθάδε, καὶ τὰ λοιπὰ (γ);* Διότι ταῦτα τότε πεπόνθασιν, οὐκ ἀπιστοῦντες, ὅτι ἀνέστη, ἀλλ' ἀμφιβάλλοντες, εἰ αὐτός ἐστιν ὁ φαινόμενος αὐτοῖς, καὶ ἀκριβολογούμενοι.

Συμπαλαμβάνει δὲ ὁ μακαρισμὸς καὶ τοὺς διὰ τοῦ κηρύγματος πιστεύοντας. Ὅταν οὖν τις λέγῃ· Μακάριοι οἱ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ὄντες, καὶ ἰδόντες τὸν Χριστὸν· ἐννοεῖτω, ὅτι Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες.

Ἀλλὰ, πῶς σῶμα ἄφθαρτον, τύπους εἶχε πληγῶν, καὶ ἀφῆ ὑπέπιπτε; Πῶς; Ὑπερφυῶς τε καὶ οἰκονομικῶς. Καὶ γὰρ καὶ ἔφαγε καὶ ἔπινε, πρὸς πληροφορίαν τῶν μαθητῶν.

30 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἐστὶ γεγραμμένα ἐν τῇ βιβλίῳ τούτῳ.

Τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πάντως λέγει. Διὰ τοῦτο γὰρ εἶπεν, ὅτι *Ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.* Ὡς περ γὰρ πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἔδει πολλὰ γενέσθαι, ἵνα πιστεῦσωσιν, ὅτι υἱὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ· οὕτω καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἵνα πληροφορηθῶσιν, ὅτι ἀνέστη.

(α) Λουκ. ΚΔ', 33. 34

(β) Λουκ. ΚΔ', 37.

(γ) Λουκ. ΚΔ', 41.

Ἡ καὶ κρινὸς ὁ λόγος περὶ τε τῶν πρὸ τῆς ἀναστάσεως, καὶ περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

31 Ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

Οὐ πρὸς φιλοτιμίαν, φησὶν, ἐγράψαμεν· ἡ γὰρ ἂν καὶ ἄλλα ἐγράψαμεν, πολλῶν ὄντων· ἀλλὰ πρὸς χρείαν μόνην, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι Ἰησοῦς οὗτος ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ ὑπὸ τῶν προφητῶν καταγγελλόμενος.

31 Καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Τούτοις, δι' αὐτοῦ· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ζωὴ· ζωὴν δὲ, αἰώνιον.

ΚΕΦ. XXI, 1 Μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος·

Οὐ γὰρ διόλου συνῆν αὐτοῖς, ὡς τὸ πρότερον, ἀλλ' ἐκ διαλείμματος ἐπεδήμει. Τὸ δὲ, ἐφανέρωσε, καὶ, ἐφάνη, καὶ, ὤφθη, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὑποφαίνουσιν, ὅτι κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἀφθαρσίας τοῦ σώματος ἀφανὴς ἦν φθαρμοῖς ὀφθαλμοῖς· συγκαταβατικῶς δὲ καὶ οἰκονομικῶς ἐφανερώτο. Ἡ θάλασσα δὲ αὕτη, ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἦν. Ἀναθάρρήσαντες γὰρ ἀπῆλθον ἐκεῖ.

1 Ἐφανέρωσε δὲ οὕτως·

Ως ἐρεῖ.

2 Ἦσαν ὁμοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ Θωμᾶς, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, καὶ Ναθαναὴλ, ὁ ἀπὸ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οἱ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν
3 αὐτοῦ δύο. Λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος· Ὑπάγω ἀλιεύειν. Λέγουσιν αὐτῷ· Ἐρχόμεθα καὶ ὑμεῖς σὺν σοί.

Μήτε γὰρ τοῦ Σωτῆρος διόλου συνόντος αὐτοῖς, ὡς εἴρηται, μήτε τοῦ ἄλλου παρακλήτου ἐλθόντος, μήτε τοῦ κηρύγματος, ἐντελῶς ἐγχειρισθέντος αὐτοῖς, οὐδὲν ἔχοντες πράττειν, λοιπὸν

ἡλίευν, τὴν προτέραν μετερχόμενοι τέχνην, εἰ καὶ μὴ φιλο-
κερδῶς, ὡς τὸ πρίν.

3 Ἐξῆλθον, καὶ ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον εὐθύς·

Εἰς τὸ τοῦ Πέτρου, ἢ τὸ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ἢ τινος τῶν
γινώσκων.

3 Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν.

Κατ' οἰκονομίαν, ὡς ἐροῦμεν προϊόντες. Εἰκὸς δὲ καὶ τοὺς
ἄλλους μαθητάς, ὡς ὁ Χρυσόστομος (1) εἴρηκεν, ἔξω (2) ἀκο-
λουθεῖν, χάριν τε ἀγάπης καὶ θέας τὴν σχολὴν εὖ διατιθεμένους,
καὶ συνδιανυκτερεύειν αὐτοῖς.

4 Πρωίας δὲ ἤδη γενομένης, ἔστη ὁ Ἰησοῦς εἰς
τὸν αἰγιαλόν· οὐ μέντοι ἤδειςαν οἱ μαθηταί, ὅτι
Ἰησοῦς ἐστι.

Ἰσως τοῦ εἶδους αὐτοῦ λαμπροτέρου φαινομένου, διὰ τὴν ἀφθαρ-
σίαν, ἢ κατ' οἰκονομίαν ἀγνοουμένου αὐτοῖς.

5 Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Παιδιά, μή τι προσ-
φάγιον ἔχετε;

Παιδιά τούτους ἐκάλεσε, τῇ συνηθείᾳ χρησάμενος. Ἔθος γὰρ
τοὺς ἐργατικούς οὕτως ὀνομάζειν, διὰ τὸ πρὸς τοὺς πόνους
ἀκμαῖόν τε καὶ νεανικὸν αὐτῶν. Διαλέγεται δὲ αὐτοῖς, ὡς
θέλων δῆθεν παρ' αὐτῶν ὠνεῖσθαι τι.

5 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Οὐ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Βά-
6 λετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ
εὐρήσετε.

Καὶ οὕτω συνῆκαν, ὅτι αὐτός ἐστιν. Ἐρχῆν δὲ συνιέναι. Πῶς
γὰρ ἂν κοινὸς ἄνθρωπος εἰδείη, ὅτι, βάλλοντες εἰς τὰ δεξιὰ
μέρη τοῦ πλοίου, εὐρήσουσι; Πρῶτος δὲ εἰς τὰ δεξιὰ ἐβαλεῖν
ἐπέταξεν, ἵνα μὴ κατὰ τύχην ἢ ἄγρα δόξῃ.

(1) Τομ. Η'. Σελ. 521. Α.

(2) ἔξωθεν, παρὰ τῷ Β.

6 Ἐβαλον οὖν·

Ἀπλῶς ὑπακούσαντες, ἥ καὶ ὑποπτεύσαντες, αὐτὸν τεκμηρίω τινὶ γινῶναι τινὰς ἰχθύας ἐκεῖ διανηχομένους, ἥ καὶ ἰδεῖν ἀναπηδήσαντας.

6 Καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἐλκῦσαι ἰσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων.

Ἀπόντος μὲν τοῦ Σωτῆρος, οὐδὲν ἐπίασαν· παρόντος δὲ, πλήθος συνέκλεισαν· ἵνα γινῶμεν, ὅτι χωρὶς μὲν αὐτοῦ, οὐδὲν ὠφέλιμον ἀνύομεν· σὺν αὐτῷ δὲ, πολλά. Χρὴ τοίνυν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ πειθομένους πονεῖν, καὶ βάλλειν εἰς τὰ δεξιὰ· τοῦτο γὰρ τὸ μέρος ἐπαινετόν.

Ζήτησον καὶ ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Λουκᾶν, τό· Ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινῶναι τῷ Σίμωνι, καὶ τὰ ἐξῆς (α)· καὶ ἀναγινῶντι τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. Εὐρήσεις γὰρ ἀναγωγὴν πάνυ τοῖς παροῦσιν ἀρμόζουσιν.

7 Λέγει οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς, τῷ Πέτρῳ· Ὁ Κύριός ἐστι.

Τοῦτο συνεῖς ἀπὸ τῆς εὐτυχίας, καὶ τοῦ συγκεκλεισθαι τοὺς ἰχθύας, ὥσπερ ἐξ ἐπιτάγματος.

7 Σίμων οὖν Πέτρος, ἀκούσας, ὅτι ὁ Κύριός ἐστι, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο· ἦν γὰρ γυμνός· καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν.

Διορατικώτερος μὲν ὁ Ἰωάννης, περιουσίᾳ καθαρότητος· θερμότερος δὲ ὁ Πέτρος, σφοδρότητι φίλτρου. Διὸ γνωρίζει μὲν αὐτὸν ὁ Ἰωάννης, πρὸ τοῦ Πέτρου· ἔξεισι δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Πέτρος, πρὸ τοῦ Ἰωάννου. Ἀκούσας γὰρ μόνον, Ὅτι ὁ Κύριός ἐστι, ῥίπτει τὰ ἐν χερσὶν εὐθέως, καὶ μὴ ἀναμείνας τῷ πλοικ-
ρίῳ ἐξελθεῖν, βάλλει ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ τὸ τάχος τῆς ἐξελεύσεως.

(α) Δευκ. Ε, 10.

Τὸν ἐπερδύτην δέ, χιτώνιον τί φασιν ἀχειρίδωτον, ἄχρι γονάτων περιστέλλον. Σύνηθες δὲ τοῦτο τοῖς θαλαττεύουσιν, εὐκίνησαν ἅμα καὶ εὐσχημοσύνην αὐτοῖς παρὰ τῷ ὕδατι περιποιούμενον. Τυμνὸς μὲν οὖν ἦν τῆς ἄλλης στολῆς αὐτοῦ· τοῦτον δὲ μόνον ἐπὶ τοῦ σώματος ἐνεδεδυτο ἄζωστον· ἀνάξιον γάρ, εἶναι αὐτὸν πάντῃ γυμνόν, διὰ τὴν ἀσχημοσύνην. Ἐζώσατο δὲ αὐτὸν, αἰδοῖ τοῦ Κυρίου.

8 Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον, (οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ' ὡς ἀπὸ πηχῶν διαχοσίῳν,) σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.

Ἦλθον, ἐφελκόμενοι τοὺς σύροντας τὸ δίκτυον σχοίνους.

9 Ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακιὰν κειμένην, καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον, καὶ ἄρτον.

Τὸ μὲν ὀψάριον, τῇ ἀνθρακιᾷ ἐπικείμενον· τὸν δὲ ἄρτον, ἰδίᾳ παρακείμενον, ἐξ οὐκ ὄντων πάντα πάντως παρηγμένα, ἵνα κἀντεῦθεν δεῖξῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ πεπονηκότας αὐτοὺς ἀνακτήσῃται φιλοστόργως διὰ τροφῆς.

10 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων, ὧν ἐπιάσατε νῦν.

Ὡς εἰδὼς, ὅτι ἐπίασαν, λέγει. Καὶ γὰρ καὶ πρὶν, ὡς εἰδὼς, ὅτι πιάσουσιν, εἶπε· Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε· καὶ ἵνα μὴ φαντασία δόξῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅπως, ἰδόντες καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἰχθύων, καὶ τὸ πῶς ἐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον, θαυμάσωσι πλέον.

11 Ἀνέβη Σίμων Πέτρος,

Ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον, ὡς ἐμπειρότερος, ἐπομένων αὐτῷ καὶ ἄλλων δηλονότι.

11 Καὶ εἵλκυσε τὸ δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντηκοντατριῶν·

Φασί τινες, διὰ τῶν ἑκατὸν μὲν, ὑποδηλοῦσθαι τοὺς ἐξ ἔθνων σκληρευητομένους· διὰ τῶν πεντήκοντα δὲ, τοὺς ἐξ Ἰουδαίων·
(TOM. B'.)

πλείους γὰρ οἱ ἐξ ἐθνῶν τῶν ἐξ Ἰουδαίων· διὰ τῶν τριῶν δέ, τὴν ἁγίαν Τριάδα, εἰς ἣν πιστεύουσιν.

11 Καὶ τοσοῦτων ὄντων, οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον.

Οὐχ ὡς ἰσχυρόν, ἀλλ' ὡς τοῦ Κυρίου τοῦτο δυναμώσαντος.

12 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Δεῦτε, ἀριστήσατε.

Τῆς ὥρας τοῦ ἀρίστου ἤδη ἐπιστάσης. Ἐμελλε γὰρ τοὺς πόνους αὐτῶν διαδέχεσθαι ἀνάπαυσις. Εἰκὸς δὲ καὶ ἐκ τῶν πιασθέντων ἰχθύων τινὰς ὀπτηθῆναι πρὸς ἐστίασιν ὄλων τῶν μαθητῶν, τοὺς λοιποὺς δὲ πένησι διανεμηθῆναι.

12 Οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτόν· Σὺ τίς εἶ; εἰδότες, ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν.

Τὴν ὄψιν αὐτοῦ βλέποντες ἀλλοιοτέραν καὶ ἐκπληκτικωτάτην, ἐβούλοντο μὲν ἐρωτῆσαι, οὐκ ἐτόλμων δὲ, εἰδότες ἀπὸ τῶν εἰρημένων τεκμηρίων, ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν.

13 Ἔρχεται οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως.

Οὐκέτι ἀναβλέπει εἰς τὸν οὐρανόν, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα ἐκεῖνα ποιεῖ, δεικνύων, ὅτι κακεῖνα κατ' οἰκονομίαν ἐποίει.

14 Τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.

Πρῶτον μὲν, οὔσης ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ (α), καθ' ἣν ἀνέστη· δεύτερον δὲ, μεθ' ἡμέρας ὀκτώ (β)· τρίτον δὲ, νῦν. φαίνεται οὖν, ὅτι μετὰ τοῦτο ἀνῆλθον οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ ὄρος, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς (γ), ὅτε δηλαδὴ προετράπησαν αὐτοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου. Ἐφανερώθη μὲν οὖν καὶ ταῖς μαθητρίαις, καὶ τοῖς παρὰ τῷ Μάρκῳ δυοῖ (δ), καὶ τῷ Πέτρῳ, καὶ τοῖς περὶ Κλεόπαν (ε). Ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς ὁμοῦ, τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη. Οὐ γὰρ συνεχῶς αὐτοῖς ἐπεχωρίαζεν. Ἀλλ' ἐν-

(α) Ἰωαν. Κ', 19.

(β) Ἰωαν. Κ', 26.

(γ) Ματθ. ΚΗ', 16.

(δ) Μαρκ. ΙΓ', 12.

(ε) Λουκ. ΚΔ', 18.

ταῦθα μὲν οὐκ εἶπεν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἔφαγεν· οἶμαι δέ, ὡς τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦτο δηλώσαντος ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων, ἔνθα φησὶν ὁ Πέτρος, ὅτι Συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν (α).

15 Ὅτε οὖν ἡρίστησαν, λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; Λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε· σὺ οἶδας, ὅτι φιλῶ σε.

Σίμων, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον ἢ οὗτοι; Τοῦτον δὲ μόνον ἐρωτᾷ, ὡς κορυφαῖον καὶ στόμα τῶν μαθητῶν. Τίνος δὲ χάριν ἐρωτᾷ, ὃ οἶδεν, ἐροῦμεν προϊόντες.

15 Λέγει αὐτῷ· Βόσκει τὰ ἀρνία μου.

Τοὺς μαθητάς, ἀρνία ἑαυτοῦ φησιν, ὡς ποιμὴν αὐτῶν, οὓς καὶ πρόβατα πάλιν καλεῖ. Ζητεῖ οὖν ἀπόδειξιν τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν· καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἣν ἐπηγγέλματο θεῖναι ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου, ταύτην ἀπαιτεῖ θεῖναι ὑπὲρ τῶν μαθητῶν.

16 Λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με; Λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε· σὺ οἶδας, ὅτι φιλῶ σε.

17 Λέγει αὐτῷ· Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον· Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με; Ἐλυπήθη ὁ Πέτρος, ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον· Φιλεῖς με; καὶ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, σὺ πάντα οἶδας· σὺ γινώσκεις, ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Βόσκει τὰ πρόβατά μου.

Ὁ μὲν Χριστὸς ἐκ τρίτου ἐρωτῶν, καὶ τὰ αὐτὰ ἐπιτάττων, ἐμφαίνει, ὅτι σφόδρα περὶ πολλοῦ τίθεται τὴν προστασίαν τῶν ἰδίων μαθητῶν, καὶ ταύτην ἀπάσης θεραπείας ἡγεῖται μερίζον· ὁ δὲ Πέτρος τὸ τριπλοῦν τῆς ἐρωτήσεως φοβηθεὶς, καὶ ὑποπεύσας, μήποτε δοκῇ μὲν φιλεῖν, οὐ φιλεῖ δὲ· καὶ γὰρ καὶ πρότερον ἐδόκει μὲν μηδέποτε ἀπαρνήσασθαι αὐτὸν, ἀπηνή-

σατο δέ· καὶ σωφρονέστερον αὐτὸν καὶ βελτίονα τὸ πάθος ἐκεῖνο πεποιήκεν· ἐλυπήθη, ἐταράχθη, ἐθορυβήθη· καὶ λοιπὸν αὐτὸν, ὡς πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν εἰδόντα, μάρτυρα ποιεῖται, καὶ λέγει· Σὺ πάντα οἶδας, καὶ τὰ νῦν, καὶ τὰ μέλλοντα, ὡς θεός· σὺ γινώσκεις, ὅτι φιλῶ σε νῦν ὁλοψύχως· καὶ οὐδὲν πλέον λέγει, τὸ μέλλον ἀγνοῶν. Καὶ γὰρ καὶ πρῶτην ἀντιτείνων ἡλέγχθη μάτην ἰσχυριζόμενος. Ἀρτρία τοίνυν καὶ πρόβατα οἱ μαθηταί, διὰ τὸ ἄκκαλον καὶ πρόχειρον εἰς σφαγὴν. Καὶ αὐθις, ἀρτρία μὲν, οἱ ἀτελέστεροι· πρόβατα δέ, οἱ τελειότεροι.

Πρότερον μὲν οὖν διὰ τῶν πικρῶν ἐκείνων δακρύων τῷ Πέτρῳ τὴν κηλίδαν τῆς ἀρνήσεως ἀπολουσαμένῳ, ἄρτι δὲ πάλιν ἀντὶ τῆς τριπλῆς ἀρνήσεως τριπλὴν ὁμολογίαν εἰσενεγκόντι, καὶ τότε μὲν ἔργῳ, νῦν δὲ λόγῳ, τὸ διὰ λόγου σφάλμα θεραπεύοντι, τὴν ποιμαντικὴν ἐγχειρίζει τῆς οἰκουμένης.

Εἵτα παραβολικῶς προμηνύει αὐτῷ καὶ τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον, ᾧ τελειωθῆναι ἔμελλε, δεικνύων ἐντεῦθεν, ὅτι οὐκ ἀγνοῶν, οὐδὲ ἀπιστῶν αὐτῷ ἔλεγεν, ἅπερ ἔλεγεν· ἡπίστατο γὰρ πάντῳ τὸ διάπυρον τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης· ἀλλ' ἵνα γινῶ καὶ αὐτός, καὶ πάντες, ὅτι σφόδρα περὶ πολλοῦ τίθεται τὴν προστασίαν τῶν ἰδίων μαθητῶν, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται.

18 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἦς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτὸν, καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες·

Ὅτε ἐτύγχανες ἀτελέστερος, ὑπὸ τὸν ἀτελέστερον νόμον, τὸν μωσαϊκόν, κείμενος, ἡτοίμαζες σεαυτὸν, πρὸς τὸ ἐβούλου, καὶ διήγες, ὡς ἤθελες.

18 Ὅταν δὲ γηράσῃς, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει, καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις.

Ὅταν δὲ τελειωθῇς εἰς ἄνδρα τέλειον (α), εἰς μέτρον ἡλικίας πνευματικῆς, ὑπὸ τοῦ τελείου νόμου, τοῦ εὐαγγελικοῦ, καταρτιζόμενος, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου ἐπὶ σταυροῦ, καὶ ἄλλος σε

(α) Ἐπισ. Δ', 13.

σφίγξει τοῖς ἥλοις, καὶ ἀγάγη (1) εἰς θάνατον, ὃν, θέλεις τῇ προαιρέσει, οὐ θέλεις τῇ φύσει· συμπαθεῖ γὰρ τῷ σώματι διὰ τὴν φύσιν, καὶ ἄκουσα ἀπορρήγνυται τοῦ θεοῦ συμφερόντως οἰκονομήσαντος, καθὼς καὶ ἄλλοι δὴλῶται, ἵνα μὴ κατὰ περίστασιν εὐχερῶς ἀνέλωσιν οἱ ἄνθρωποι. Εἰ γὰρ καὶ τῆς ψυχῆς οὕτως ἰσχυρῶς φομένης τὴν διάζευξιν τοῦ σώματος, ἰσχύει πολλάκις τινὰς ἐργάζεσθαι φονεῖς ἐαυτῶν· εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ταχέως ἂν οἱ πολλοὶ πρὸς ἀναίρεσιν ἑαυτῶν ἐχώρουν.

19 Τοῦτο δὲ εἶπε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν.

Δόξα γὰρ οὐ μόνον τοῦ θνήσκοντος μαθητοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ θεοῦ, ὁ διὰ τιμωρίας (2) θάνατος· τοῦ θνήσκοντος μὲν, ὅτι ὑπὲρ τοῦ θεοῦ θνήσκει· τοῦ θεοῦ δὲ, ὅτι τοιοῦτον ἔχει μαθητὴν.

19 Καὶ τοῦτο εἰπὼν, λέγει αὐτῷ· Ἀκολουθεῖ μοι.

Ἐντεῦθεν πάλιν δείκνυσιν, ὅτι πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸν οἰκειοῦται, καὶ μεῖζονος ἀξιοῖ τιμῆς, ἵνα καὶ προθυμότερος γένηται.

Εἰ δὲ λέγει τις, Πῶς οὖν ἰάκωβος ἔλαβε τὸν θρόνον τῶν ἱεροσολύμων; Ἐροῦμεν, ὅτι ὁ Πέτρος τῆς οἰκουμένης ἐχειροτονήθη διδάσκαλος. Περιπατοῦντων τοιγαροῦν τοῦ τε διδασκάλου καὶ τῶν μαθητῶν, εἶπεν, Ἀκολουθεῖ μοι, σταυρούμενος καὶ αὐτὸς δηλονότι, καὶ τὸν ἴσον θάνατον ὑπιστάμενος.

20 Ἐπιστραφεὶς δὲ ὁ Πέτρος, βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα·

Βαδίζοντα ὀπίσω τοῦ Πέτρου· ἔτυχε γὰρ τότε πλησίον αὐτοῦ περιπατῶν.

20 Ὅς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε;

Ἐν τῷ δείπνῳ τῷ μυστικῷ, καθὼς ἐκεῖ δεδήλωται. Ἀναμι-

(1) Οὕτω παρ' ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις. Ἀλλ' ἴσως, ἄξει.

(2) Ἰσως, μάρτυριον. Ὁ Κύριλλος Τόμ. Δ'. Σελ. 1120, C. περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος «τὴν εἰς αἵμα τιμωρίαν ἐπιθέτης αὐτῷ».

μνήσκει δὲ ἡμᾶς ἐκείνης τῆς κατακλίσεώς τε καὶ ἐρωτήσεως, δεικνύς, ὅσῃν ὁ Πέτρος παρρησίαν ἔσχε μετὰ τὴν ἐπὶ τῇ ἀρνήσει μετάνοιαν. Ὁ γὰρ τότε μὴ τολμῶν ἐρωτῆσαι, ἀλλὰ τῷ ἡγαπημένῳ χρησάμενος εἰς τοῦτο, οὗτος οὐ μόνον τὴν προστασίαν ἐπιστεύθη τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἡγαπημένου θαρράλως ἐρωτᾷ.

21 Τοῦτον ἰδὼν ὁ Πέτρος, λέγει τῷ Ἰησοῦ· Κύριε, οὗτος δὲ τί;

Οὐκ ἀκολουθήσει σοι; οὐ τὴν αὐτὴν ἡμῖν ὁδὸν τοῦ θανάτου βαδιεῖται; οὐχ ὁμοίως ἀποθανεῖται; Συνῆκε γὰρ, τί ὑπεδήλου τὸ, Ἀκολουθεῖ μοι, καὶ σφόδρα φιλῶν τὸν Ἰωάννην, ἐβούλετο κοινωνὸν αὐτὸν τοῦ Ἰσου θανάτου λαβεῖν· καὶ ὡς τοῦ Ἰωάννου μὴ τολμῶντος ἐρωτᾶν, αὐτὸς ἐρωτᾷ, καὶ τὴν ἀμοιβὴν ἀποδίδωσι. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐκκόπτων τὴν μερικὴν φιλίαν, καὶ παιδεύων, μὴδὲν περαιτέρω πολυπραγμονεῖν, καὶ ἐμφαίνων, ὅτι διαφύρως τὰ κατ' αὐτοὺς οἰκονομηθήσονται, φησί·

22 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν, ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;

Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ζῶντα, ἕως ἔρχομαι, κατὰ τὴν δευτέραν μου παρουσίαν, τί πρὸς σέ κοινωνόν;

22 Σὺ ἀκολουθεῖ μοι.

Σὺ τὸν σὸν θάνατον σκόπει, μὴδὲν τὸν ἐκείνου περιεργαζόμενος.

23 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφούς,

Ποῖος λόγος;

23 Ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει.

Εἰκὸς γὰρ κακείνους ἀκούειν, ἃ πρὸς τὸν Πέτρον ἐρρήθησαν. Διεφημίσθη δὲ ὁ λόγος οὗτος, ἡγουν, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ὡς πλανηθέντων αὐτῶν, καὶ μὴ συνεωρακότων τὸν τοῦ λόγου σκοπόν. Εἴτα διορθοῦται τὴν ἐσφαλμένην φήμην.

23 Καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει· ἀλλ'· Ἐὰν αὐτόν θέλω μένειν, ἕως ἔρχομαι, εἰ πρὸς σέ;

Ὅπερ οὐ δηλοῖ, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ' ἕτερον ἔχει σκοπὸν, ὡς προεῖρηται. Τίς οὖν ὑπολείπεται λόγος τοῖς ἐνισταμένοις, ὅτι οὐ τέθνηκεν, αὐτοῦ δὴ τούτου διαρρήδην βοῶντος, ὅτι πλανῶνται οἱ τοῦτο ὑπολαμβάνοντες;

24 Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων, καὶ γράψας ταῦτα· καὶ οἶδαμεν, ὅτι ἀληθῆς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.

Καὶ οἶδαμεν, οἱ εἰδότες αὐτά, ὅτι ἀληθῶς μαρτυρεῖ. Φαίνεται γάρ, ὅτι καὶ ἄλλοι ταῦτα ἐγίνωσκον. Ὡς οὖν σφόδρα θαρρῶν τῇ ἀληθείᾳ τοῦτό φησιν· ἔγνω γάρ, ὅτι δόξει τισὶν ἴσως ὑποπτα λέγειν, διὰ τὸ μὴ μνημονευθῆναι ταῦτα παρὰ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν.

25 Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ, ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.

Τοῦτο καὶ ἀνωτέρω περὶ τῶν σημείων εἶπεν (1).

25 Ἄτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτόν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία. Ἀμήν.

Καθ' ὑπερβολὴν ὁ λόγος, ἐμφαίνων τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πλήθους τῶν πεπραγμένων τῷ Κυρίῳ. Χρῶνται δὲ τῷ λόγῳ τῆς ὑπερβολῆς καὶ οἱ γράφοντες, καὶ οἱ λέγοντες, ὅταν ὑπερβολὴν πράγματος παραστήσῃ βουληθῶσιν. Οὗτος δὲ καὶ τὸ, οἶμαι, προσθεῖς, ἐκόλασε τὴν ὑπερβολὴν, καὶ παρεμυθήσατο τὸ δακρυῖν ἀπίθανον, ὑποδηλῶν, ὅτι διὰ τὸ παμπληθὲς αὐτῶν εἴρηκεν οὕτω. Καὶ ἄλλα μὲν οὖν πολλὰ ἐποίησεν, ὡς πάντα δυνάμενος· ῥάδιον γάρ αὐτῷ τὸ ποιεῖν, ἢ ἡμῖν τὸ λέγειν· μόνα δὲ ἐγράψαν τὰ πρὸς εὐσέβειαν καὶ πίστιν χρησιμώτερα καὶ ἀναγκαιότερα, ἐκεῖνο τῶν συγγεγραφότων ἐννοησάντων,

(1) Ἀναφέρεται εἰς Ἰωαν. Κ', 30.

ὥς ὁ μὴ τοῖς γραφεῖσι πιστεύων, οὐδὲ τοῖς πλείοσι προσέξει·
ὁ δὲ ταῦτα δεξάμενος, ἐτέρων οὐ δεηθήσεται.

Οὐ χωρεῖ δὲ αὐτὰ ὁ εἰρημένος κόσμος, καὶ καθ' ἕτερον λόγον·
οὐ διὰ πλήθος συγγραμμάτων, ἀλλὰ διὰ μέγεθος πραγμάτων·
οὐδὲ τόπῳ, ἀλλὰ τρόπῳ.

Γένοιτο δὲ ἡμᾶς, τελείους θεραπευτὰς τῆς παντελείου Τριά-
δος ἀναφανέντας, ἀγαθῷ τέλει καταλῦσαι τὸν βίον, ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

Τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν θεῷ χάρις. Ἀμήν.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

Κ Α

Ε

- Α. Περὶ τοῦ δαιμονίου.
 Β. Περὶ τῆς πενθεράς.
 Γ. Περὶ τῶν ἰαθέντων αἰ.
 ΜΘ. 0. Λου. ι.
 Δ. Περὶ τοῦ λεπροῦ. (Ι, 4)
 Ε. Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ. (Ιω. ζ.)
 Ζ. Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος τὴν
 κα. Λου. ιε.
 Η. Περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν δώδεκα.
 Λου. ις.
 Θ. Περὶ τοῦ σπόρου παραβολῆ. (ΙV,
 Λου. κβ. καὶ μθ.)
 Ι. Περὶ τῆς ἐπιτιμῆσεως τῶν ὑδάτων. (Ι
 ια. Λου. κγ.)
 ΙΑ. Περὶ τοῦ λεγεῶνος. (V, 1.) ΜΘ. ιβ.
 ΙΒ. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.
 ΜΘ. ιε. Λου. κε.)
 ΙΓ. Περὶ τῆς αἰμορροούσης. (V, 25.) ΜΘ. ις. Λ.
 ΙΔ. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν δώδεκα. (VI, 6.) Μ
 Λου. κζ.)
 ΙΕ. Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου. (VI, 14.) ΜΘ.
 ΙΣ. Περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων. (V
 34.) ΜΘ. κς. Λου. κη. Ιω. η.)
 ΙΖ. Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου. (VI, 47.) ΜΘ.
 κζ. Ιω. θ.)

οὔ. (VII.	54
Mθ. κθ.	56
· · · · ·	58
Mθ. λα.	59
(VIII, 14) Mθ.	61
· · · · ·	62
ήσεως. (VIII, 27.)	63
IX, 2.) Mθ. λδ.	65
(IX, 14.) Mθ. λε.	68
· · · · ·	74
· · · · ·	76
· · · · ·	78
· · · · ·	81
· · · · ·	82
· · · · ·	83
· · · · ·	84
· · · · ·	87
· · · · ·	87
· · · · ·	88
· · · · ·	90
· · · · ·	91
· · · · ·	93
· · · · ·	94
· · · · ·	96
· · · · ·	97
· · · · ·	101

ΜΑ. Περὶ

Μθ

ΜΕ. Περὶ τῆς

ΜΖ. Περὶ τῆς

ΜΘ. Ἐξ

ΜΖ. Περὶ τῆς α

ΜΗ. Μερὶ τῆς αἰ

(42.) ΜΘ.

ΚΕΦ

Δημόσια Κέντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

KAN IOY.

	Σελ.
Η, Ι.)	146
ιμένων. (II, 8.) . . .	148
.)	155
ος. (II, 36.)	159
τος πρὸς Ἰωάννην. (III, 1.)	163
ντων τὸν Ἰωάννην. (III, 10.)	169
ο τοῦ Σωτῆρος. (IV, 1.)	175
πνεῦμα δαιμονίου. (IV, 33.)	182
ρᾶς Πέτρου. (IV, 38.) Mθ. η. Mr. β. . . .	183
ντων ἀπὸ ποικίλων νόσων. (IV, 40.)	183
γ.	185
ἄγρας τῶν ἰχθύων. (V, 4.)	187
λεπροῦ. (V, 12.) Mθ. ς. Mr. δ. . . .	189
οῦ παραλυτικοῦ. (V, 18.) Mθ. ιγ. Mr. ε. . . .	190
Λευὶ τοῦ τελώνου. (V, 27.) Mθ. ιδ. Mr. ς. . . .	193
οῦ ξηρὰν ἔχοντος τὴν χεῖρα. (VI, 6.) Mθ. . . .	194
κα. Mr. ζ.	195
Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς. (VI, 12.) Mθ. . . .	203
ιθ. Mr. η.	205
IZ. Περὶ τῶν μακαρισμῶν. (VI, 20.) Mθ. ε. . . .	206
IH. Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου (VI, 1.) Mθ. ζ. Iω. ς. . . .	
IO. Περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας. (VII, 11.)	
K. Περὶ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ Ἰωάννου. (VII, 18.)	
Mθ. κ.	
KA. Περὶ τῆς ἀλευφάστῃς τὸν Κύριον μύρω. (VII, 36.)	

- ΜΘ. ζβ. Μρ. ρ
 ΚΒ. Περὶ τῆς παραβολῆς
 κδ. Μρ. θ.
 ΚΓ. Περὶ τῆς ἐπιτιμῆσεως
 ΜΘ. ια. Μρ. ι.
 ΚΔ. Περὶ τοῦ ἔχοντος τὸν λεγεῶ
 Μρ. ια.
 ΚΕ. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυ
 ΜΘ. ιε. Μρ. ιβ.
 Κς. Περὶ τῆς αἰμορροούσης. (VII
 ΚΖ. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν
 ιθ. Μρ. ιθ.
 ΚΗ. Περὶ τῶν πέντε ἄρτων
 Ι 2.) ΜΘ. κς. Μρ. .
 ΚΘ. Περὶ τῆς τῶν μαρ
 ΜΘ. λγ. Μρ. κδ
 Λ. Περὶ τῆς μετ
 ΜΘ. λδ. Μρ.
 ΛΑ. Περὶ τοῦ σε
 ΛΒ. Περὶ τῶν δι
 ΜΘ. λζ. Μρ. .
 ΛΓ. Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτ
 ΜΘ. ι.
 ΛΔ. Περὶ τῶν ἀναδειχθέντων
 ΛΕ. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος ν
 νδ. Μρ. λθ.
 Λς. Περὶ τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς 7
 ΛΖ. Περὶ Μάρθας καὶ Μαρίας. (X,
 ΛΗ. Περὶ προσευχῆς. (XI, Ι.) .
 ΛΘ. Περὶ τοῦ ἔχοντος δαιμόνιον κωφό
 Μ. Περὶ τῆς ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπαράστ
 ΜΑ. Περὶ τῶν αἰτούντων σημεῖον.
 ΜΒ. Περὶ τοῦ Φαρισαίου τοῦ καλ
 (XI, 37.)
 ΜΓ. Περὶ τοῦ ταλανισμοῦ τῶν ν
 ΜΘ. νς.
 ΜΔ. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων
 Μρ. κβ.

αν.	269
Π, 16.)	270
Σιλωάμ.	284
(XIII, 10.)	287
Μθ. κδ. Μρ. θ.	289
οι οἱ σωζόμενοι.	290
Ιρώδην. (XIII, 31.)	293
)	295
ισίας. (XIV, 7.)	297
(XIV, 15.)	299
Y, 28.)	304
(XV, 3.)	306
XV, 12.)	309
)	317
29.)	323
)	331
)	337
VIII, 9.)	339
τὸν Ἰησοῦν.	341
Μθ. μδ. Μρ. λα.	344
)	345
ἐαυτῷ βασιλείαν.	348
καμῶς. (XIX, 13.)	349
9.) Μθ. με. Μρ. 16.	353
Κύριον ἀρχιερέων καὶ	356
μ. μ. Μρ. λε.	357
9.) Μθ. ν. Μρ. λς.	359
κῆνσον. (XX, 20.)	360
X, 27.) Μθ. νγ.	360

- ΟΓ. Ἐρμ.
 Δαυίδ
 ΟΔ. Περὶ τῆς
 (XXI, I.)
 ΟΕ. Ἐρώτησις περὶ
 Μρ. μβ..
 ΟΖ. Περὶ τοῦ πάσχα.
 ΟΖ. Περὶ τῶν φιλονεικίᾶν
 ΟΗ. Περὶ τῆς ἐξαίτης
 Μθ. ξζ. Μρ. μζ.
 ΟΘ. Ἐξουθένησις Ἡρώδου
 Π. Περὶ τῶν κοπιῶν
 ΠΑ. Περὶ τοῦ μεταστροφῆς
 ΠΒ. Περὶ τῆς αἰτίας
 50.) Μθ. ξη.
 ΠΓ. Περὶ τοῦ Κλ.

ΕΛΙΟΥ.

	Σελ,
π. II, 1.)	442
ισροῦ. (II, 13.)	448
25.)	453
9. ζ. . . .	467
9. ζ. . . .	474
9. ζ. . . .	490
ἐν τῇ ἀσθε-	
ιν. . . .	495
χθύνων. (VI,	
. . . .	519
(VI, 16.) MΘ.	
. . . .	521
υ. (IX, 1.)	583
υ. (I.)	613
τὸν Κύριον μύρω. (XII, 3.)	
δ. Δου. κα.	628
δας. (XII, 4.)	629
1, 14.) MΘ. με. Mr. λβ. Δου. ξη.	631
όντων Ἑλλήνων. (XII, 20.)	634
ς. (XIII, 3.)	648
ήτου. (XV, 26.)	686
ως τοῦ κυριακοῦ σώματος. (XIX,	736
ξη. Mr. μη. Δου. πβ.	

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΙΝΗΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

				No 3
--	--	--	--	------

200

Η

ΚΑΤΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

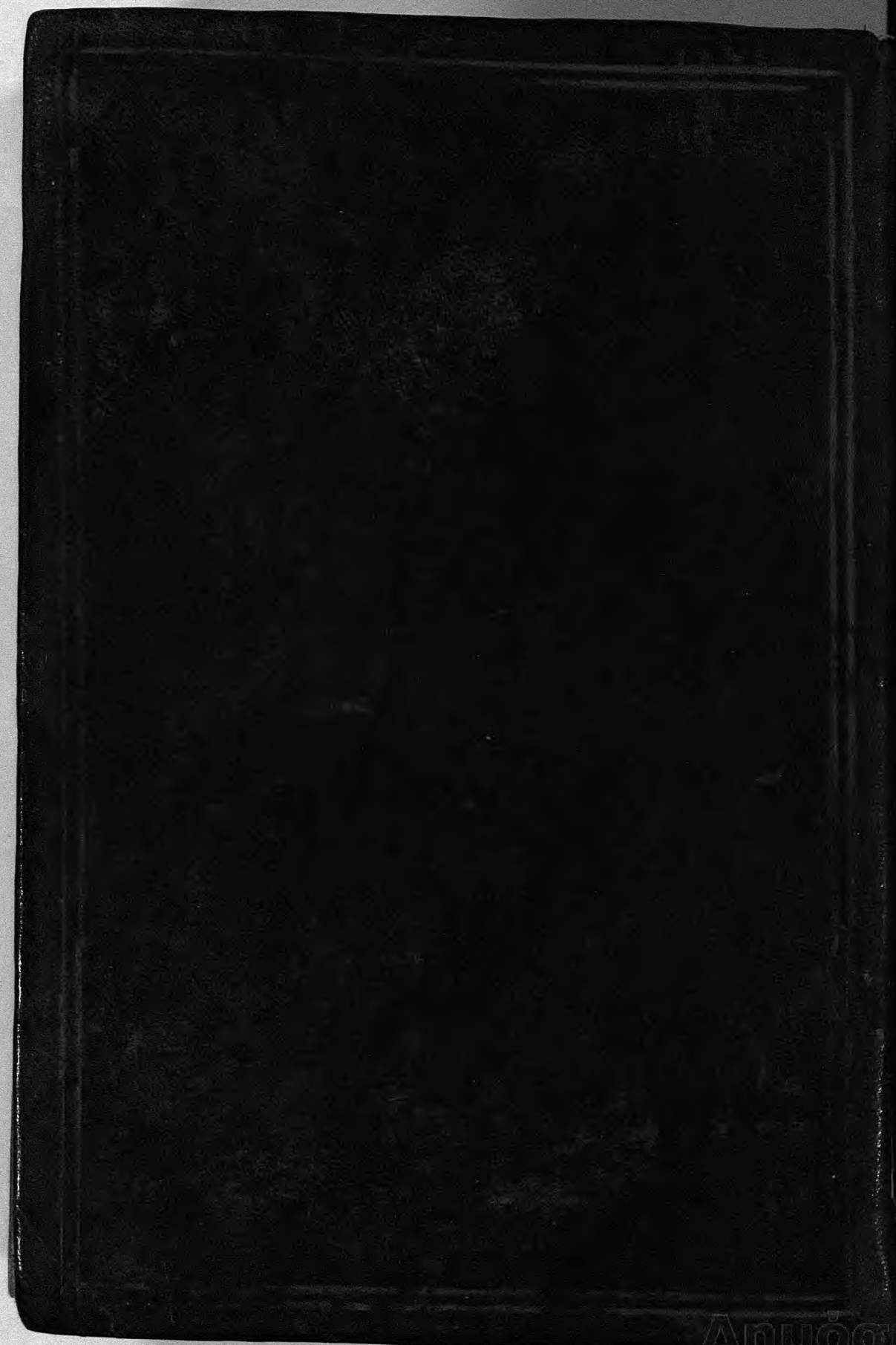
ἀριθ. χρ. 4052

Ημερομηνία
πιστροφής

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας